

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна
Національної академії педагогічних наук України
Пряшівський університет (м. Пряшів, Словаччина)
Педагогічний факультет Карлового університету (м. Прага, Чехія)
Науковий університет імені Етвеша Лоранда (м. Будапешт, Угорщина)
Вища лінгвістична школа (м. Ченстохова, Польща)
Інститут педагогіки і психології
Університету імені Яна Кохановського в Кельціх (Польща)
Державний Університет «Utena College» (м. Утена, Литва)
Гуманітарний-педагогічний коледж
Мукачівського державного університету

ОСВІТА І ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Збірник тез доповідей
за матеріалами VII Міжнародної
науково-практичної конференції
26-27 жовтня 2023 року

Україна, Мукачево 26-27 жовтня 2023 р.

Рекомендовано до друку Науково-технічною радою
Мукачівського державного університету
(протокол № 3 від 25 жовтня 2023 р.)

Рецензенти:

Хомич Лідія Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (м. Київ);

Козубовська Ірина Василівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (м. Ужгород);

Теличко Наталія Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання, Мукачівський державний університет (м. Мукачево).

Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції, 26-27 жовтня 2023 р., Мукачево / Ред.кол.: Т.Д. Щербан (гол.ред.) та ін. Мукачево: Вид-во МДУ, 2023. 452 с.

ISBN 978-617-7495-53-5

У збірнику представлено тези доповідей учасників VII Міжнародної науково-практичної конференції «Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції». Учасниками конференції запропоновано до обговорення проблеми розвитку закладів загальної середньої та вищої освіти, освіти дорослих і професійної активності фахівців.

Видання розраховане на науковців, педагогів, викладачів, аспірантів, які займаються проблемами національної освіти в умовах інтеграції в європейський і міжнародний освітній простір.

Редакційна колегія: Щербан Т. Д. – д.психол.н., професор (голова); Гоблик В. В. – д.е.н., професор; Товканець Г. В. – д.пед.н., професор; Кобаль В. І. – к.пед.н., професор; Молнар Т. І. – д.пед.н., доцент; Горват М. В. – к.пед.н., доцент; Мочан Т. М. – к.пед.н., доцент; Фенчак Л. М. – к.пед.н., доцент.

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

© Мукачівський державний університет, 2023

DR. ERDEI G. VÁLTOZÁSOK? ÚJ IRÁNYOK? VAGY MINDEN A RÉGI? – A DEBRECENI EGYETEM FELNŐTTKÉPZÉSE.....	14
DR. PÁLFI S. RESEARCH ON CHILDREN'S RIGHTS IN HUNGARIAN KINDERGARTENS	15
MATULČÍK J. KOMPARATÍVNY VÝSKUM A MEDZINÁRODNÁ SPOLUPRÁCA V EDUKÁCII DOSPELÝCH	16
SAKALOVÁ B. VÝCHOVA K ZDRAVIU A ZDRAVOTNÁ GRAMOTNOSŤ NA PRIMÁRNOM STUPNI VZDELÁVANIA.....	18
SHEVCHENKO – LEDYAN C. CONTROL AND SUPERVISION OVER THE EXECUTION OF JUDGMENTS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS.....	20
SHEVCHENKO – LEDYAN C. SPAIN: RESPECTING HUMAN RIGHTS	22
CHOVRIY S. TRAINING OF PEDAGOGICAL PERSONNEL FOR THE SYSTEM OF PROFESSIONAL EDUCATION IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION	24
CHOVRIY S., HAVOR A. THE ESSENCE OF THE “EMOTIONAL INTELLIGENCE” CONCEPT IN THE CONTEXT OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH	26
DR. PALLAY K., DR. MOLNAR F. THE IMPACT OF THE RUSSO-UKRAINIAN WAR ON THE STUDENT MOBILITY WITH STUDY PURPOSES FROM TRANSCARPATHTIA (UKRAINE)	28
HERTSOVSKA N., BIZHKO A. THE ROLE OF DISCOURSE COMPETENCE IN THE PROCESS OF LANGUAGE IMPROVEMENT	30
KHMYZOVA O. USING TED TALKS FOR IMPROVING LISTENING COMPREHENSION SKILLS	32
KRAVCHENKO T. THE CHALLENGES OF SCIENTIFIC COMMUNICATION IN THE DIGITAL AGE	33
ЩЕРБАН Т.Д., АНТОНІК Є.М. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАЛЕЖНИХ ВІД СПІЛКУВАННЯ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ.....	35
ЩЕРБАН Т.Д., ДАНКАНИЧ А.А. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРА СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У РАМКАХ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ»	37
ЩЕРБАН Т.Д., ДОЛИНАЙ Т.Т. ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЧИНИ АГРЕСИВНОГО СПІЛКУВАННЯ ПАЦІЄНТА З ЛІКАРЕМ.....	39
ЩЕРБАН Т.Д., САМОЙЛОВ О.С. СХИЛЬНІСТЬ ДО СЕЛФІ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	41
ЩЕРБАН Т.Д., ХОМА П.П. ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПЕДАГОГІЦІ.....	43
АВШЕНЮК Н.М. ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ: БІБЛІОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ.....	45

АЛМАШІЙ К.М., БЛИК О.В. ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО СПРИЙМАННЯ СВІТУ ЧЕРЕЗ ЖИВОПИС У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	47	БЛИК О.В., ДУДЛА Т.В. ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРИЙОМІВ МАЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ОБРАЗОТВОРЧИХ НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	86
АЛМАШІЙ Е.В., ТЯГУР А.В. ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ЛЕПБУКІВ ЯК ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРИЙОМУ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	49	БЛИК О.В., МАКСИМЕЦЬ В.В. ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ВИДАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА.....	89
БАБИНЕЦЬ Д.В., КУЗЬМА-КАЧУР М.І. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	51	БЛИК О.В., МАХЛИНЕЦЬ А.І. ВПЛИВ ЖИВОПИСНИХ ТВОРІВ НА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ.....	91
БАРНА Х.В., ВЕЛИЧКАНИЧ М.В. ПЕРЕДУМОВИ ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ	53	БЛИК О.В., ПАНЬКАНИНЕЦЬ Т.С. РОЗВИТОК КРЕАТИВНОЇ КОГНІТИВНОЇ АКТИВНОСТІ ЧЕРЕЗ НЕТРАДИЦІЙНІ ПРИЙОМИ МАЛЮВАННЯ.....	93
БАРНА Х.В., КОСТЮК М.О. ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ІНКЛЮЗИВНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	55	БЛИК О.В., РОГАЧ Р.В. ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ ТВОРЧОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА.....	96
БАРНА Х.В., ЛУПАК В. ТЕОРЕТИЧНИЙ ВИМІР ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	57	БЛИК О.В., СКИБА І.В. АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ВИМІР	98
БАРНА Х.В., ОРЯБКО О.Ф. РОЛЬ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РОЗШИРЕННІ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	59	БЛИК О.В., ТОМАШ І.І. ВИЯВЛЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ ОБДАРОВАНОСТІ УЧНІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ	100
БАРЧІЙ М.С., ВОРОНОВА О.Ю. РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗВО	60	БЛИК О.В., ЧАЙКОВСЬКА К.Р. ДОСЛІДЖЕННЯ КЛЮЧОВИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ АСПЕКТІВ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА УСПІШНІСТЬ ІНТЕГРОВАНИХ УРОКІВ З МУЗИКИ ТА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	103
БАСАРАБ В.В., КОРОЛЬ Н.В. ЗАСОБИ ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	63	БЛИК О.В., ЧІРІ С.С. ФОРМУВАННЯ КОНСТРУКТИВНОГО МИСЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ШЛЯХОМ ПІДВИЩЕННЯ ЇХНІХ НАВИЧОК АНАЛІЗУ ТА ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА.....	105
БАСАРАБ В.В., КУЦИК О.Г. ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬОГО КОНСТРУЮВАННЯ	66	БЛИК О.В., ЧІРІ С.С. ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ТВОРЧОГО СПРИЙНЯТТЯ НА ПРОЦЕСИ МИСТЕЦЬКОГО ВИРАЖЕННЯ ТА ТВОРЧОСТІ	107
БАРАНОВСЬКА О.В., КЛЕНОВСЬКА В.В., ЛАЛАК Н.В. ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПАРТНЕРСТВА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ТА СІМ'Ї	68	БЛИК О.В., ШТЕФАНЬО Ж.М. ВПЛИВ СУЧАСНОГО ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ ШКОЛЯРІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	110
БЕДЕВЕЛЬСЬКА М.В. РОЛЬ СЛОВАЦЬКОЇ МОВИ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ.....	71	БОБАЛЬ Т.І., КУЗЬМА-КАЧУР М.І. ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ПРИРОДИ	112
БЕРЕЖНА С.І. ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБИСТІСНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ.....	72	БОЙКО А.В., ТОВКАНЕЦЬ Г.В. АНАЛІЗ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ВІДНОШЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ПРОБЛЕМ МОДЕЛЮВАННЯ УРОКУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	114
БЕСПАЛЬКО В.В., КАРНАКОВА Г.О. ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИКЛАДАННЯ МУЗИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИКОНАВСЬКОМУ АСПЕКТІ... ..	75	БОКША Н.І., АНДРЕЙЧИК М.В. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ ТА У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	117
БЕСПАЛЬКО Л.А., БЛИК О.В. ЗОБРАЖУВАЛЬНА ТВОРЧІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	78	БОКША Н.І., ГРЕШКО В.В. ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНОСТЬ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	119
БЄЛІЧКО А.М., БЛЮК О.Г. ЗАГАЛЬНЕ НЕДОРОЗВИНЕННЯ МОВЛЕННЯ: ПОНЯТТЯ І ПРИЧИНИ	80	БОКША Н.І., ПИЛИПКО К.А. ГУРТКОВА РОБОТА ЯК ФОРМА ПОЗАУРОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ	121
БІГУН Л.І., БЛИК О.В. ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ ТА ВАГОМОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ У СТИМУЛЮВАННІ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС УРОКІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	84		

БОРОВИК А.О. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	127	ГРАБ М.В., ТЯГУР А.В. STEM-ОСВІТА В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	166
БРИЖАК Н.Ю., КУДРЯ А.О. ОСОБЛИВІСТЬ ІГРОВИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	129	ГРЕГІРЧАК Д.Б., РОСОХА О.О. ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ ЕРАЗМА РОТТЕРДАМСЬКОГО	168
БРИЖАК Н.Ю., ТУРЯНИЦЯ М.М. ДОЗВІЛЛЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РЕЖИМУ РОБОТИ ГРУПИ ПОДОВЖЕНОГО ДНЯ	129	ГУБАЛЬ Г.Ю., КУЗЬМА-КАЧУР М.І. ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	170
БРИЖАК Р.В., МИКУЛІНА А.К. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	131	ГУБАЛЬ М.В., ФЕНЧАК Л.М. ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛЮВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	173
БУРЛАСНКО Т.І. РІЗНОМАНІТТЯ ОСВІТНИХ МОДЕЛЕЙ – КОНСЬЮМЕРИЗМ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ	134	ГУЗЕНКО О.В. АДАПТАЦІЯ ОСВІТИ ДО ПОТРЕБ РИНКУ ПРАЦІ	175
ВОВЧУК Л.В., ТОВКАНЕЦЬ О.С. МОТИВАЦІЯ ЯК ЧИННИК УСПІШНОСТІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	136	ДАНКАНИЧ О.В., ГРИЦЬКО В.В. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ	177
ВОЗНЮК Л.В., МИРОНОВА Р.М. РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	138	ДЕМЕНЬ П., РЕГО Г. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ЧИТАННЯ	179
ГАВРИЛЕЦЬ К.М., ТОВКАНЕЦЬ Г.В. САМООСВІТА І ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ В УДОСКОНАЛЕННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	140	ДІДУР А.В. ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	182
ГАЛУЩАК О.В. КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	142	ДОРОГІЙ Р.Е., БРИЖАК Н.Ю. ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	184
ГАНГУР Г.В., ФЕНЧАК Л.М. РОЛЬ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	144	ДРОГОБЕЦЬКА Н.С., КОРОЛЬ Н.В. РОЛЬ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В КОНЦЕПЦІЇ НУШ	186
ГАРАПКО В.І. ОСВІТА В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	146	ДУБІНІНА О.В. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОБґРУНТУВАННЯ МОДЕЛЕЙ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ НАУКОВОГО СПРЯМУВАННЯ ЗА ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНИМ ПРОФІЛЕМ	188
ГИЧКО М.В., ДУЛІШКОВИЧ В.В., ЛАЛАК Н.В. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ	148	ДУБЛЯК О.О. ФОРМУВАННЯ ОБРАЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОГО СЛОВА	191
ГОДЛЕВСЬКА К.В. ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНИХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ В УГОРЩИНІ	150	ДУДА О.М.О., ФЕНЧАК Л.М. ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ДУХОВНОГО ЗДОРОВ'Я У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	193
ГОЛОВАЦЬКА Ю.Б. ІНТЕГРАТИВНЕ КОГНІТИВНО-КОМУНІКАТИВНЕ ОСВІТНЕ СЕРЕДОВИЩА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ ДО ЛОКАЛІЗАЦІЇ В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ОСВІТИ	153	ДЯКУЛИЧ Х.Є., КОТУБЕЙ В.Ф. САМОВИХОВАННЯ – НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ	195
ГОЛЦАПФЕЛ М.В., МОЛНАР Т.І. ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	155	ЗІЙНИЧ К.І., ЛІБА О.М. ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	197
ГОРВАТ М.В., ШТИМАК А.М. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	157	ЗЯБЛОВСЬКА Д.Є. КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДИЗАЙНЕРІВ ОДЯГУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДАНІ	200
ГОРЕЦЬКА І.С. ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	160	ІВАНІГА М.С., МОЛНАР Т.І. ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНІКА ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	202
ГРАБ О.В. АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КОМПОНЕНТІВ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРИРОДНЕ ДОВКІЛЛЯ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	162	ІВАНЧО А.П., КОТУБЕЙ В.Ф. КРЕАТИВНО-ТВОРЧА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	204
ГРАБ М.В., ДОКТОР К.О. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ	164		

ІГНАТЮК І.В., МОЧАН Т.М. ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	207	КУЛІШ А.В., ЛІЗАНЕЦЬ К.І., ЛАЛАК Н.В. ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЯК ОСНОВА ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО НАВЧАННЯ.....	249
ЙОВБАК А.В., ФЕНЧАК Л.М. ФОРМУВАННЯ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	209	КУШНІР І.І. ПЕРЕДВИЩА ФАХОВА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН.....	252
КАРПЕНКО О.С., ЧЕПІЛЬ М.М. ЯКІСТЬ ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛІВ В АВСТРІЇ ТА УКРАЇНІ.....	211	КУШНІР І.І., КОСЯК Г.М. КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ.....	255
КАРПІЙ Ю.В., ГОРВАТ М.В. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	214	КУШНІР І.І., ПУЗЯК С.І. УПРАВЛІНСЬКІ ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЯКІСТЬ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ.....	258
КАС'ЯНЕНКО О.М., КОРОЛЬ А.М. ТВОРИ ЖИВОПИСУ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	216	КУШНІР І.І., ЯВОРСЬКА Л.В. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	260
КАС'ЯНЕНКО О.М., ЛУЧКА М.В. ПРИНЦИПИ СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.....	219	ЛАВРЕНОВА М.В., ОФРІМ М.Ю. ФІЛОСОФІЯ О. ДУХНОВИЧА У КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	262
КАС'ЯНЕНКО О.М., ОДОШЕВСЬКА Є. С., ПІДГОРСЬКА І.І. СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ.....	221	ЛАЛАК Н.В., МОГІШ М.В., ШЕКМАР А.В. ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	264
КЕНЮ Д.І., КУЗЬМА-КАЧУР М.І. ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	224	ЛЕМКО Г.І. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК САМОВИХОВАННЯ З РОЗВИТКОМ ОСОБИСТОСТІ.....	266
КИРЛИК В.В. ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА НА РОЗВИТОК ПРОЕКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНЖЕНЕРНОЇ ГАЛУЗІ.....	226	ЛЕНДЕЛ В.В. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ У РОЗВИТКОВІ СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ.....	269
КОВАЛЕНКО Г.О. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО HR-МЕНЕДЖЕРА ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	229	ЛЕЦАК А.В., МОЛНАР Т.І. СЕРТИФІКАЦІЯ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ФОРМА ОЦІНЮВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ.....	271
КОВАЛЕНКО О.А. МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	231	ЛИТВИНЕНКО Г.М. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	273
КОГУТИЧ М.В., ЛІБА О.М. АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	233	ЛЯХ А.С., ФЕНЧАК Л.М. РОЛЬ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ У СТВОРЕННІ ІМІДЖУ СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ.....	275
КОЗЯР М.М., ДЗЮБА П.М., МАЛАНЮК Н.М. ЛІДЕРСЬКІ ЯКОСТІ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ.....	235	МАЙБОРОДА І.Є. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «МИСТЕЦТВО: ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО».....	276
КОМАР О.А. УСНІ ОБЧИСЛЕННЯ ЯК ОСНОВА МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ.....	237	МАНАЙЛО В.В., ЛІБА О.М. ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛІНСЬКОГО ДЛЯ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ У СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	278
КОМАРЕНКО Г.М. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ.....	239	МАРУЩИНЕЦЬ Д.М., МОЧАН Т.М. РОЛЬ МЕДІАГРАМОТНОСТІ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ.....	281
КОРОЛЬ Н.В., КУЦИК О.Г. РОЗВИТОК КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДЛЯ УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	242	МАСЛЯНИК Л.В., ПУКІШ А.В., ЛАЛАК Н.В. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	283
КУЗЬМА О.І., ЛАЛАК Н.В. ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	244	МАШКА Д.В., МАЙБОРОДА І.Є. РОБОТА ІЗ ПРИРОДНИМИ МАТЕРІАЛАМИ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧО-АКТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	285
КУДИРКО О.В. ПЕРСОНАЛЬНИЙ БРЕНД ПЕДАГОГА ЯК СКЛАДОВА ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ.....	247	МЕТЕНКАНИЧ Х.І., ЛІБА О.М. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	287

МЕТЕНЬКАНИЧ М.І., ТОВКАНЕЦЬ Г.В. ЗОНИ ПРОСТОРУ У КЛАСНОМУ ПРИМІЩЕННІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК СТИМУЛЮЮЧЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ.....	289	ПАЦКАНЬ А.А., МОЛНАР Т.І. КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	330
МИКУЛІНА А.К., ФЕЧКА К.Р. ВЗАЄМОДІЯ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ З СІМ'ЯМИ ДІТЕЙ ЯК УЧАСНИКАМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	291	ПЕЛЕХ Л.В., ФЕНЧАК Л.М. САМООСВІТА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАБУТНІХ ПЕДАГОГІВ.....	332
МИХАЙЛОВА К.В. РОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК УМОВА УСПІШНОГО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ.....	293	ПЕЧКАР В.В., КУЗЬМА-КАЧУР М.І. ПІДРУЧНИК ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	334
МІШКУЛИНЕЦЬ О.О. ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У СИСТЕМІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	296	ПОНОМАРЕНКО Д.А., КУЗЬМА-КАЧУР М.І. ФОРМУВАННЯ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ФЕНОЛОГІЧНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ.....	337
МОЛНАР Т.І., ШЕВЕРЯ Р.Я. НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА – ПРОСТІР ОСВІТНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ.....	298	ПОПОВИЧ К.І., ГОРВАТ М.В. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	339
МОНИЧ Н.О., ЛІБА О.М. АДАПТАЦІЯ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	300	ПОПОВИЧ О.М., МИХАЙЛЮК Н.А. ОСОБЛИВОСТІ ПІЗНАВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	342
МОСКАЛЬ Д.І., ЛІБА О.М. МОТИВАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ УСПІШНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ.....	303	ПОСТРИГАЧ Н.О. ЗМІСТ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ТУРЕЧЧИНІ.....	344
МОЧАН Т.М., НЕМЕШ Н.В. ЕЛЕКТРОННІ ОСВІТНІ РЕСУРСИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	306	РЕЗНІКОВ В.В. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ПЕРІОД З 2014 ПО 2023 РР.....	346
НАНІВСЬКА Л.Л., МАКСИМЧУК Л.В. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО РОБОТИ В ІНШОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	308	РЕЗНІКОВА К.В. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЗЗСО У ПЕРІОД З 2014 ПО 2023 РР.....	348
НЕЧЕПОРЕНКО К.О. ВИХОВАННЯ ЕТИКЕТНОЇ МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧНІВ 3-4 КЛАСІВ У ПРОЄКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	310	РЕПКО І.П. СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК СКЛАДОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ.....	351
ОЗЄНКО О.І. ВИЩА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА У КАНАДІ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ.....	312	РОСАДА Д.А., КУНАК А.В., БРИЖАК Н.Ю. ІМІДЖ УЧИТЕЛЯ НУШ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	353
ОДАРЧЕНКО В.І. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ КОМУНАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	314	РУСИН Н.М., ГУСТА Д.Ю. ВИКОРИСТАННЯ ЗАВДАНЬ-ГОЛОВОЛОМОК В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ФОРМУ ПРЕДМЕТА У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	356
ПАВКО А.І., КУРИЛО Л.Ф. ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНЬО-НАУКОВИЙ ПРОСТІР.....	316	РУСИН Н.М., РАК В.В. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ПРИЙОМІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДОШКІЛЬНЯТ.....	358
ПАВЛИК М.А. РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	320	САВЧЕНКО В.А. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВОЇ ДИДАКТИКИ.....	360
ПАВЛИШИНЕЦЬ Т.П., БРИЖАК Н.Ю. ЗМІСТ ТЕРМІНОПОНЯТТЯ «САМООСВІТА» ЯК НАУКОВОЇ КАТЕГОРІЇ.....	322	САВЧЕНКО Л.Л., КАРПЕНКО А.О., ОТИЧ Г.О. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ.....	363
ПАВЛЮК А.О., ТОВКАНЕЦЬ Г.В. ВЗАЄМОДІЯ БАТЬКІВ І ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК УМОВА СТИМУЛЮВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	324	САРКАНИЧ К.В., ЛАЛАК Н.В. ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ.....	365
ПАЗЮРА Н.В. ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ У ГАЛУЗІ ПЕДАГОГІКИ В КИТАЙСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ.....	326	САСИН Г.В. РОЛЬ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	367
ПАСЬКО К.М. ПСИХОСОЦІАЛЬНИЙ СТРЕС ТА СПОСОБИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ.....	328	САЦЮК Г.С. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ.....	369

САЩЕНКО Є.С. СУТНІСТЬ ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРЕАТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	372	ЧЕКАН О.І., СІВАЧ М.І. АНАЛІЗ ЛІНГВОКОГНІТИВНОГО АСПЕКТУ ТЕМПОРИТМУ МОВЛЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ	415
СІДОР Ю.І., ЛАВРЕНОВА М.В. РОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ОСЕРЕДКІВ КЛАСУ У РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНИХ ЗАВДАНЬ НУШ	374	ЧЕКАН О.І., ШКРІБА В.В. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	417
СПІЦІНА А.Є. ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФАХІВЦІВ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	376	ЧЕРЕПАНЯ Н.І. ПРАВИЛЬНЕ ХАРЧУВАННЯ – ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ.....	419
СУБОТА А.А., МАЙБОРОДА І.Е. ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА.....	378	ЧЕРЕПАНЯ Н.І., РОСПОПА Р.Р. СЮЖЕТНО-РОЛЬОВА РИТМІЧНА ГІМНАСТИКА ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВОЇ РОБОТИ У ЗДО.....	421
ТАЙСТРА А.А., ГОРВАТ М.В. ОРГАНІЗАЦІЯ ДОЗВІЛЛЯ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ У ПРАКТИЦІ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	380	ЧЕРНИЧКО В.І. ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В УМОВАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	423
ТЕНКАЧ В.В., ГОРВАТ М.В. ІННОВАЦІЙНІСТЬ У НАВЧАННІ ЯК ЗАПОРУКА УДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	383	ЧОВРІЙ С.Ю., БЛИЧКО В.А. ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА ШВЕЦІЇ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОСТУПУ УКРАЇНИ	425
ТОВКАНЕЦЬ Г.В., МАЛЕШКО А.Ю. ПЕДАГОГІЧНИЙ ТАКТ ЯК ОСНОВА СПІВРОБІТНИЦТВА ВЧИТЕЛЯ І УЧНЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	385	ЧОНКА В.В., ЛІБА О.М. ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПРО ФУНКЦІОНАЛЬНУ ЗАЛЕЖНІСТЬ	427
ТОВКАНЕЦЬ Г.В., ОНАЦЬ М.В. ВПЛИВ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	387	ЧОРНОМОРЕЦЬ А.О., ХОМА О.М. ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	430
ТУРОК В.В., МОЧАН Т.М. ОСВІТНЄ ІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ.....	389	ЧУБІРКО О.Є., ХОМА О.М. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ СПІВПРАЦІ ВЧИТЕЛЯ ТА АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	432
ФАБРИЦЬ І.І., ТОВКАНЕЦЬ Г.В. РОЗВИТОК КРЕАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕОРІЇ РІШЕНЬ ВИНАХІДНИЦЬКИХ ЗАДАЧ	392	ЧУМАК В.Г., ХОМА О.М. ПІСЛЯБУКВАРНИЙ ПЕРІОД ЯК ЗАВЕРШАЛЬНИЙ ЕТАП НАВЧАННЯ ГРАМОТИ	433
ФЕРЕНЦІ А.М., ТОВКАНЕЦЬ Г.В. РОЛЬ КОЛЕКТИВНОЇ ТВОРЧОЇ СПРАВИ У РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	394	ШЕВЧЕНКО О.В. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ЖУРНАЛІСТІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	435
ФІЛЕЙ В.І., ЛІБА О.М. ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ	396	ШИПОВИЧ М.В. ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ БАГАТОЗНАЧНИХ СЛІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	438
ХОМА О.М. ФОРМУВАННЯ ТЕКСТОТВОРЧИХ УМІНЬ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	398	ШКУРИНА А.О., МАЙБОРОДА І.Е. ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ УМІНЬ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ДИЗАЙНУ І ТЕХНОЛОГІЇ	440
ЦЕГЕЛЬНИК Т.М., ГУРА А.М. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	401	ЮРИНА М.М., ЛІБА О.М. РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	442
ЦІМБОТА І.М. ДО ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТО-ПРОФЕСІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	403	ЮЩИК Л.В., ПОПОВИЧ О.М. ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ВИХОВАТЕЛЯ ЗДО З БАТЬКАМИ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	445
ЧЕКАН О.І. ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ДЛЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ: АНАЛІЗ РІВНІВ ПІДТРИМКИ	405	ЯРЕМА М.М. ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ	447
ЧЕКАН О.І., БЛЯК О.В. РОЗВИТОК ГОТОВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ: ІСТОРИЧНА ПЕРСПЕКТИВА.....	409		
ЧЕКАН О.І., ДИУСЬ К.І. РОЗВИТОК ТЕМПОРИТМУ МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ	411		
ЧЕКАН О.І., КУНДРИК М.М. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЩОДО ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	412		

VÁLTOZÁSOK? ÚJ IRÁNYOK? VAGY MINDEN A RÉGI? – A DEBRECENI EGYETEM FELNŐTTKÉPZÉSE

A felmérés a felsőoktatás felnőttképzési funkcióját vizsgálja Magyarország egyik legnagyobb egyetemén. A felnőttképzés ilyen kontextusban részben a folyamatos (tovább) képzőként értelmezhető, másfelől, mint munkahelyi tanulást is lehet vizsgálni. Ez a tevékenység ilyen formában a felsőoktatási intézmény funkciói között a határterületet képezi, s egyfajta harmadik misszió irányába történő átmenetként is értelezhetjük.

A Debreceni Egyetem felnőttképzését egy 2013/14-es kvalitatív kutatással már vizsgáltuk. Akkor a 14 karon egy éve alatt kb. 15.000 felnőtt vett részt a különböző képzésekben, amely 150 M Ft-os bevételt generált. Az akkori felmérés alapján négy kategóriába soroltuk az egyetem felnőttképzési egységeit:

1. A felnőttképzés nagyon jelentős tevékenység (jelentős oktatói feladatok, munkahely megtartás, bevétel) (EK)
2. A felnőttképzés közepesen fontos (MTK, GTK)
3. A felnőttképzés jelentős lehetne, de ezen fókusz nem erős a tevékenységek között (IK)
4. Az adott kar profiljában kevés a felnőttképzési lehetőség (BTK).

Vizsgálatunk szerint a felnőttképzés működésének lehetőségei egy nagy egyetemen a következőképpen alakulhatnak: 1. centralizált, irányító szervezet (rektor közvetlen, egy központi stábbal, teljesítmény elvárások, célok megfogalmazása a karok irányába, erős támogatás, de erős ellenőrzés is); 2. centralizált, támogató szervezet (rektor közvetlen, támogató: jogszabályok figyelése, értelmezése, forrás lehetőségek felkutatása, becsatornázása a kari felnőttképzések irányába, támogatás erősebb, mint az elvárás); 3. „Laissez faire” módon (minden kar, szervezeti egység saját maga határozza meg, mit szeretne kezdeni „saját” felnőttképzésével, nincs központi nyomás, elvárás).

A közel 10 évvel ezelőtti elvégzett felmérést követően 2022-ben került sor egy újabb vizsgálatra, ugyanis az utóbbi években jelentős változások történtek: jogszabályi változások (felsőoktatási, felnőttképzési, szakképzési, ágazati); Debrecen város dinamikus gazdasági környezete; duális képzések erősödése; fenntartóváltás.

A felmérés 2022. áprilisában valósult meg, online kérdőív formájában 19 szervezeti egységben. Az eredmények közül az alábbiakat emeljük ki. A képzők kb. fele csak felnőttképzéssel foglalkozik, másik csoport törekszik egyéb bevételekre is szert tenni (pl. pályázatok írása, projektek lebonyolítása, konferenciák szervezése). Rugalmasan igyekeznek a változásokra reagálni, ezekhez alkalmaz-

kodni, ugyanakkor nagy dilemma, hogy mennyire nyissanak teljesen új szakmai irányok felé.

Úgy tűnik, a jogszabályok bár egységenként változtathatták a működési lehetőségeket, összességében, egyetemi szinten érdemben nem változtak a lehetőségek, ám a „jelentős mértékben segítettek” kategória nem kapott jelölést.

A felnőttképzést folytató szervezetek kb. fel aktív, proaktív a felnőttképzési lehetőségek megragadás, új képzési lehetőségek és tevékenységek megvalósítása terén.

A felnőttképzés tevékenység a válaszadók harmadánál növekedett a vizsgált időszakban. „Kinek szolgált” kérdésre a válaszok megoszlanak, de a „kizárólag belső”, illetve „kizárólag csak külső” igények nem kaptak jelölést. A válaszadók több mint fele nyilatkozott arról, hogy a külső kapcsolatai erősödtek. A válaszadók felénél nincs főállású munkatárs a felnőttképzési tevékenységekre, a meglévők alapfeladatok mellett látják el ezeket a feladatokat. Az adott szervezeti egységekben végzett felnőttképzési tevékenységek döntően fontosak (jellemzően mérsékelt fontosságú) a kapcsolódó kar számára. A jelenlegi felnőttképzést „jónak és sikeresnek” tartja 1/3, míg a kétharmad a „lehetne fejleszteni” kategóriát jelölte meg.

Összegzés

A Debreceni Egyetemen a kialakított felnőttképzés lassú pozícióváltásban van. A változásokhoz való alkalmazkodás kényszer, de egyben lehetőség is. A források dinamikusabb bevonásával, a vállalati, egyéb intézményi partnerek intenzívebb bevonása lehetne erősíteni a felnőttképzést. Ugyanakkor, ahol fejleszteni szeretnének fő- vagy részidejű állásokat szükséges generálni.

DR. PÁLFI S.
University of Debrecen, Hungary

RESEARCH ON CHILDREN'S RIGHTS IN HUNGARIAN KINDERGARTENS

It is 30 years since Hungary signed the UNCRC. This research explores how rights are explored by children, what is important to them and how rights are reflected in Hungarian practice. Children's interest in the world around them and exploring their rights draws on work by Chak, 2010, Clarke and Phethean, 2011 and Dann, 2013. Central is interpretive socio-political understanding; the process by which sense is made of children's play and how generalisations are constructed to interpret their rights (Berger and Lukmann 1991). It is based on an ethnographic study of 23 Kindergartens across Hungary. Data generation included child-centred activities to elicit views through creative play. Pedagogues were asked about children's rights through reflections. Thematic analysis provided a basis to dis-

cuss rights from children's perspectives. The British Educational Research Association guidelines (2018) were adhered to alongside Hungarian ethical protocols. Ethics are considered in a different way in Hungary and so ensuring cohesion between the two countries approaches and expectations was important. Themes were identified from the data: freedom, self-expression, environment, power/autonomy, significant people and essentials for life. These were mapped against the UNCRC articles. The findings provided the basis for a puppet show shaped and led by the voices of children in the research. Children's rights are not prioritised in Hungarian practice. Thinking around rights is politically charged rather than acknowledging the implications for children's experiences. This research contributes to changing attitudes in Hungary around the significance of children's voice and rights based experiences.

Hungarian pedagogic practice, Children's voice, Lived experiences, Thematic analysis, Social phenomenology.

MATULČÍK J.

Univerzita Komenského v Bratislave, Slovensko

KOMPARATÍVNY VÝSKUM A MEDZINÁRODNÁ SPOLUPRÁCA V EDUKÁCII DOSPELÝCH

Medzinárodná spolupráca v oblasti edukácie dospelých veľmi úzko súvisí s komparatívnym výskumom, ktorý vedeckými prostriedkami napomáha pomôcť pochopiť rozdiely a podobnosti vo vzdelávaní dospelých v rôznych krajinách, pochopiť význam pre možnú indukciu a transfer poznatkov a skúsenosti do vlastnej krajiny, objasniť možnosti a limity aplikácie takto získaných poznatkov (Reischmann, 2004).

Pre rozvoj komparatívneho výskumu v oblasti edukácie dospelých a rast medzinárodnej spolupráce v edukácii dospelých má nesporne najväčší význam ISCAE – International Society for Comparative Adult Education.

Poslaním ISCAE je zvýšiť informovanosť a hodnotu a kvalitu komparatívneho vzdelávania dospelých a podporovať medzinárodnú spoluprácu na celosvetovej úrovni. Jej cieľom je:

- podpora komparatívneho výskumu;
- sprostredkovanie kontaktov iným komparatistom;
- dokumentovanie a zdieľanie vývoja a noriem v publikáciách;
- uľahčenie uverejňovania a distribúcie porovnávacích štúdií vzdelávania dospelých;
- organizovanie konferencií a stretnutí pre členov a ostatných záujemcov o túto oblasť;

- podpora tematických sietí;
- spolupráca s inými spoločnosťami s podobnými cieľmi.

ISCAE je otvorenou medzinárodnou spoločnosťou, jej členom sa môže stať každý, kto má záujem o komparatívne štúdium a výskum v oblasti edukácie dospelých.

Najvýznamnejšími aktivitami ISCAE sú konferencie a publikácie jej členov. Najnovšou publikáciou ISCAE je kniha J. Reischmanna *Essential Readings in International and Comparative Adult Education (2021)*, ktorá sprístupňuje výber starších prác významných autorov a dokumentuje dlhú históriu medzinárodnej / porovnávačej perspektívy.

Cieľom konferencií ISCAE je ich prostredníctvom vyzývať a podnecovať autorov k tvorbe príspevkov zo širokého tematického spektra medzinárodných porovnávacích výskumov vrátane otázok teórie a metód komparácie a výmeny skúseností v medzinárodnom komparatívnom výskume. Doteraz sa uskutočnilo sedem konferencií. Prvá konferencia ISCAE sa konala v roku 1995, v Nemecku v Bambergu. Ďalšie sa uskutočnili v Slovinsku v Radovljici pri Lublane (1998), v USA v Saint Louis (2002), v Nemecku v Bambergu (2006), v USA v Las Vegas (2012), v Nemecku vo Würzburgu (2017). Siedma konferencia ISCAE sa uskutočnila v Kanade vo Vancouveri v roku 2021.

Význam *Medzinárodnej spoločnosti pre komparatívne vzdelávanie dospelých* – ISCAE sa prejavuje v dvoch rovinách:

ISCAE vytvorila priestor pre stretnutia a vzájomnú výmenu poznatkov a skúseností komparatistov v edukácii dospelých na celom svete.

ISCAE vo významnej miere, aj vďaka svojim konferenciám a publikáciám jej členov, prispela k riešeniu mnohých teoreticko-metodologických otázok a problémov komparácie v edukácii dospelých. Priamo sa tak, v celosvetovom meradle, podieľa na rozvoji medzinárodného spolupráce a významne tým ovplyvňuje a podnecuje rozvíjanie teórie edukácie dospelých a zvyšovanie kvality edukácie dospelých.

Literatúra

1. ISCAE. *International Society for Comparative Adult Education*. Dostupné na <http://www.iscae.org/index.htm>
2. Kidd, J., R. (1975). *Comparative adult education: The first decade*. In C. Bennet, J. R. Kidd, & J. Kulich (Eds.), *Comparative studies, in adult education: An Anthology* (s. 5-24). Syracuse, NY: SyracuseUniversity.
3. REISCHMANN, J. (2004). *International and Comparative Adult Education: a German Perspective*. In *PAACE Journal of Lifelong Learning*, 13, s. 19-38.
4. Reischmann, J. (Ed.) (2021). *Essential Readings in International and Comparative Adult Education*. Hergensweiler: Ziel-Verlag

VÝCHOVA K ZDRAVIU A ZDRAVOTNÁ GRAMOTNOSŤ NA PRIMÁRNOM STUPNI VZDELÁVANIA

Za posledné roky sa vnímanie zdravia jednotlivcami a spoločnosťou zmenilo. S rozvojom lekárskeho vied sa postupne jeho posudzovanie stávalo do protipólu ochorenia. Pôvodne sa zdravie hodnotilo jednoducho a ten, kto nebol chorý bol považovaný za zdravého. V poslednom desaťročí sa však tento pohľad zmenil a biomedicínsky model zdravia bol nahradený holistickým prístupom, ktorý zohľadňuje celkový stav človeka.

Zdravie patrí k najvýznamnejším hodnotám ľudského života, a práve preto je žiaduce uchovať stav zdravia čo najdlhšie počas nášho života. K zdraviu by sme mali pristupovať zodpovedne a prispievať k eliminácii rizikových faktorov, ktoré zdravie poškodzujú. Aby sme sa mohli správať zodpovedne, je potrebné poznať aspoň primárne atribúty zdravia a choroby, teda byť zdravotne gramotný (Cichá et.al. 2017). Centrom formovania zdravotnej gramotnosti považujeme celý systém výchovno-vzdelávacieho systému od predprimárneho vzdelávania až po stredoškolské. Zdravie je často považované za jednu z najdôležitejších hodnôt v živote, avšak správame sa tak, akoby bolo samozrejmosťou, niečím, čo nepatrí medzi hlavné hodnoty nášho života. Je známe, že deti čerpajú návyky týkajúce sa životného štýlu z ich rodinného prostredia, ale je dôležité, aby sa v škole učili postupy, ktoré podporujú ich zdravie.

Svetová zdravotnícka organizácia (World Health Organization – WHO) definuje zdravie ako „stav úplnej telesnej, duševnej a sociálnej pohody (well-being)“ (Holčík, 2004). Na konferencii WHO v roku 1978 v Alma-Ata sa prijala rezolúcia, ktorá stanovila, že zdravie je základné ľudské právo a že najvýznamnejším celosvetovým sociálnym cieľom je dosiahnuť najvyššiu možnú úroveň zdravia. Na dosiahnutie tohto cieľa je potrebná spolupráca rôznych sektorov, vrátane nielen zdravotnej starostlivosti, ale aj sociálnych a ekonomických odvetví (WHO, 1978). Podľa Machovej a Kubátovej (2009) zahrňuje definícia zdravia v období dospievania i neprítomnosť rizikového správania a úspešný prechod jedinca do dospelosti.

V súčasnosti stojí v popredí prístup holistický, ktorý na jedinca nenazerá izolovane, ale chápe ju ako komplexnú bio-psycho-sociálnu a duchovnú bytosť v kontexte prostredia a rôznych faktorov, ktoré ju ovplyvňujú (Ruadenská a kol., 2011). Rovnako ako u nás, tak i v zahraničí je v posledných rokoch veľmi diskutovanou témou zdravotná gramotnosť. Tieto názory môžeme pripisovať aj vďaka výsledkom prieskumu, ako je napríklad European Health Literacy Survey, ktorý odhalil pomerne znepokojivé dáta týkajúce sa zdravotnej gramotnosti v niekoľkých európskych krajinách. Holčík (2009) diskutuje o koncepte zdravotnej gramotnosti, ktorý je de-

finovaný WHO ako „sociálna a kognitívna zručnosť, ktorá ovplyvňuje motiváciu a schopnosť jednotlivcov získať prístup k zdravotným informáciám, porozumieť im a použiť ich na podporu vlastného zdravia.“ Podľa Nutbeama et. al (2019) môžeme chápať zdravotnú gramotnosť ako dôležitý faktor, ktorý umožňuje jednotlivcom prevziať aktívnu úlohu pri starostlivosti o svoje zdravie a životný štýl, a taktiež ich schopnosť aktívne komunikovať s inštitúciami a zdravotníkymi pracovníkmi.

S narastajúcou motiváciou jednotlivcov pre prevzatie osobnej zodpovednosti za svoje zdravie sa zvyšuje ich snaha o uplatňovanie zásad zdravého životného štýlu a efektívne využívanie zdravotníckeho systému. Napriek tomu však čoraz ťažšie zvládajú orientáciu v množstve informácií, porozumenie im, schopnosť ich správne vyhodnotiť a účinne využiť. To vytvára paradox, ktorý spôsobuje krízu zdravotnej gramotnosti, a to nielen v Európe, ale aj vo svete (Kickbusch a kol., 2013). Potreba zvyšovania úrovne zdravotnej gramotnosti na úrovni kognitívnej, afektívnej (postojovej), ale i psychomotorickej (zručností aplikované do bežného života) vyplýva z výsledkov napríklad štúdie Health Behaviour in School Aged Children (HBSC) Slovensko 2021/2022. Na základe tejto štúdie vyplývajú zistenia, že sa zdravotná gramotnosť školákov za posledné štyri roky nezlepšila. Znepokojujúcim zistením je, že pribudlo viac 13-ročných a 15-ročných detí s nízkou mierou zdravotnej gramotnosti. Školské inštitúcie podľa štúdie realizujú a koordinujú podporu zdravia v rôznej miere. Podporou zdravia na škole sa zaoberá jedna poverená osoba, čo predstavuje (61 %) škôl, len štvrtina škôl (24 %) disponuje tímom podpory zdravia alebo pracovnou skupinou zameranou na oblasť zdravia a takmer polovica škôl má konkrétnu stratégiu alebo program podpory zdravia v školskom vzdelávacom programe.

Zoznam bibliografických odkazov

1. CICHÁ, M. et al., 2017. *Pedagogická antropologie v podmínkách současné školy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-5246-3.
2. HEALTH BEHAVIOUR IN SCHOOL-AGED CHILDREN. 2021/2022. *HBSC Slovensko*. Dostupné na: <https://hbscslovakia.com/hbcs-slovensko-2021-2022/>
3. HOLČÍK, J., 2004. *Zdraví 21. Úvod do evropské zdravotní strategie*. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR.
4. HOLČÍK, J., 2009. *Zdravotní gramotnost a její role v péči o zdraví*. Brno: MSD
5. KUBÁTOVÁ, D., 2009. *Výchova ke zdraví*. Praha: Grada.
6. MACHOVÁ, KICKBUSCH, I. a kol., 2013. *Health literacy. The solid facts*.
7. NUTBEAM, D. et.al., 2018. *Health Literacy in Context-Settings Media and Populations*. In: *International journal of environmental research and public health*. ISSN 1660-4601.
8. RUADENSKÁ, J., JAVURKOVÁ, A., 2011. *Lékařská psychologie ve zdravotnictví*. Praha: Grada.
9. *Štátny vzdelávací program (ISCED 1)*. [cit. 2016.06.08] Dostupné na internete: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>
10. WHO, 1978. Dostupné na: <https://www.who.int/europe/home?v=welcome>

CONTROL AND SUPERVISION OVER THE EXECUTION OF JUDGEMENTS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

The European Court of Human Rights (ECHR) in Strasbourg (France) is the controlling mechanism of the European Convention on Human Rights (IECHR) (opened for signature in 1950, entered into force in 1953), accession to which is compulsory for all member states of the Council of Europe.

As the analysis of the practice of approaches of the Committee of Ministers of Council of Europe (CMCE) to monitoring the implementation of ECHR decisions shows, the CMCE Secretariat plays a major role in the preparation of proposals. The representatives of the Secretariat receive information from the countries obliged to implement ECHR judgements and coordinate the work of CMCE representatives sent to the country where a human rights violation has been committed to study the situation in detail.

The representatives of the Secretariat carefully study each specific case, the particularities of the legal system of the offending country, take into account the current political situation, and are also guided by ethical principles. In other words, it can be said that the CMCE chooses a personalised approach in each individual case. One of the most frequent approaches of CMCE is political pressure on the country and its government [1]. Political pressure makes it possible to involve various authorities and forces both inside and outside the country. All final judgements of the ECHR are mandatory for the respondent states.

In a number of countries, national capacity to swiftly enforce judgements is still insufficient. Country leaders do not always have the resources to monitor the implementation of ECHR judgements and prepare appropriate action plans, given a large number of internal and external challenges [2]. While in some countries permanent committees have been established to liaise between the different departments concerned (e.g. in Poland, Romania and Macedonia interdepartmental committees for the enforcement of ECHR judgements have been established), in other countries where there is no such permanent coordination mechanism, the representatives of the CMCE Secretariat have to liaise with each department individually. It can also be said that this practice has already brought positive results, as the number of ECHR decisions that have not yet been implemented has decreased.

In February 2010, after the conference «On the Future of the European Court of Human Rights» was held in the Swiss city of Interlaken, the final document – the Interlaken Declaration 2010 – was presented. This document marked the be-

ginning of a major reform of the ECHR. The Interlaken process showed that the ECHR has to deal with dozens of similar cases that arose due to imperfections in national legislation. As a result of the Interlaken Conference, it was decided that it was necessary to develop measures aimed at domestic regulation of legislation on the most typical cases of human rights violations. This decision made it possible to reduce the number of cases in the ECHR [3].

In our opinion, there are following ways to solve the problem of non-enforcement of ECHR judgements:

- all ECHR member states should adopt national laws on the enforcement of ECHR judgements, which will clearly regulate the procedures in terms of their implementation;
- unconditional implementation of ECHR decisions will create conditions for maintaining uniform standards of human rights observance in the member states of the Council of Europe;
- ECHR judgements should be widely and openly published in the member states of the Council of Europe;
- there should be more law and less politicisation in the work of the ECHR, as only this will contribute to increasing the credibility of the court among the member states of the Council of Europe;
- The CMCE should adopt a maximum expansion of the dialogue with member states, monitoring and conciliation mechanisms, which will undoubtedly lead to an increase in the level of enforcement of ECHR decisions;
- ECHR should clearly and correctly interpret the norms and principles of international human rights treaties and explain its judgements to States in an accessible manner.

In summary, it is concluded that the enforcement of judgments of the European Court of Justice serves not only the interests of the individual complainant, but also of the respondent State by stimulating the development of its legal system and forcing it to take measures to prevent similar violations in the future. It is important to emphasise the principle of subsidiarity of international remedies for the protection of human rights and freedoms in relation to national remedial procedures, which implies that international procedures are important as guarantees and additional incentives in improving similar domestic enforcement structures.

References

1. <http://www.coe>. (Council of Europe official website)
2. <http://www.echr.coe>.(Official website European Court of Human Rights)
3. http://www.judicialcouncil.gov.az/view_index.php?id=196

SPAIN: RESPECTING HUMAN RIGHTS

In Spain, as in other developed European countries, special attention is paid to the observance of human rights. In addition, the United Nations and the European Union exercise serious control over compliance with ratified conventions and treaties. The law governing the rights and freedoms of citizens in Spain is the Spanish Constitution of 1978, adopted after the collapse of the Franco dictatorship. Prior to 1978, there was no codified Constitution, only a limited number of laws issued by the dictator, which had constitutional status. This fact shows the absence of democratic human and civil rights and freedoms in Spain during the Franco regime.

The 1978 Constitution declares the dignity, respect and development of the individual, respect for the law and the rights of others as the basis of social and political order and stability. At the same time, the norms ensuring fundamental human rights in Spain, enshrined in the Constitution, are consistent with the Universal Declaration of Human Rights, international treaties and agreements ratified by Spain [1].

Article 14 of the Spanish Constitution states that all Spaniards are equal before the law and no discrimination is permitted on grounds of birth, race, sex, religion, opinion or any other personal or social ground. As far as foreigners are concerned, they enjoy public rights and freedoms in Spain, with the exception of the right to administer the affairs of the State and access to public service.

Any citizen may request the defence of rights and freedoms before any court, provided that a preliminary investigation is carried out. The highest court in the country is the Constitutional Court, which has jurisdiction over the whole of Spanish territory and has the power to decide on the protection of rights and freedoms [2].

In cases where a citizen is not satisfied with the judgement of a higher authority, it is possible to appeal to the European Court of Human Rights (ECHR); in Spain, therefore, the state is the defendant.

According to Strasbourg's calculations, in 2022 the secretariat submitted a total of 45500 applications to the ECHR for consideration by the judges – 3% more than in 2021. Decisions were rendered on 4168 applications (33% more than in 2021), while a further 35402 were declared inadmissible or struck out (+7% compared to 2021). But the strongest growth was in the number of decisions on interim measures: there were 3106 of them, an increase of 61% compared to 2021 (1925), and almost every third was satisfied by the court. At the same time, the final report notes, the court continued to implement the strategy of so-called pri-

ority cases – that is, it tried to consider first of all the cases recognised as the most important. A total of 2,643 judgements were issued on such complaints – 45 per cent more than a year earlier. It should be noted that Spain is at the bottom of the list of countries that filed complaints with the ECHR.

Violation of Spain's international obligations 2022-2023

International convention on the elimination of all forms of racial discrimination against women (CEDAW): Art. 12 (right to non-discrimination in health care, to access to health care, as well as to appropriate care during pregnancy, childbirth and the post-natal period, providing free services where necessary, as well as appropriate nutrition during pregnancy and lactation).

International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (ICERD): Art. 4 (obligation to take measures aimed at eradicating all forms of incitement to racial hatred, discrimination). Art. 5 (right to equality before the law, without discrimination, including the right to security of person and protection by the state against violence).

Convention relating to the status of refugees (CSR): Art. 32, 33 (right to be protected from expulsion of refugees or their forcible return to countries where their life or freedom would be threatened). Art. 31 (obligation of countries not to impede the freedom of movement of refugees unlawfully present in their territory unnecessarily).

Convention against Torture (CAT): Art.2 (prevention of acts of torture) Spain has made significant efforts to strengthen the protection of social rights in recent years. The most important legislative reforms, which are currently under consideration by the Parliament, provide an opportunity to bring Spanish legislation into line with international and European legal standards [3].

In addition to state bodies, Spain, has about 30 non-governmental or gani-sations, such as the Spanish League for Human Rights, the Federation of Associations for the Defence and Promotion of Human Rights, the Spanish Commission for the Protection of Refugees, the Association for the Protection of Children, the Association against Torture and others. All of them are committed to defending human rights and freedoms.

References

1. <https://www.boe.es/legislacion/documentos/ConstitucionCASTELLANO.pdf>
2. <https://www.tribunalconstitucional.es/en/Paginas/default.s>
3. https://docs.google.com/document/d/1npHE47HIpLUXIA6k_pkMhtxrOQNVDJeHIN-WInOLzk4o/edit

TRAINING OF PEDAGOGICAL PERSONNEL FOR THE SYSTEM OF PROFESSIONAL EDUCATION IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

The intensification of integration processes and the orientation of the Ukrainian educational space towards the implementation of European standards necessitated a rethinking of the meaning of education in a civilizational dimension. In the context of reforming the education system in Ukraine, the valuable and competent reorientation of the content of the pedagogical personnel training, who have been leaders of advanced ideas since ancient times, and ensured progress in the development of nations and states, is of great importance. Currently, a number of conceptually important documents have been adopted in Ukraine, which determine the priority directions and main vectors of modernization of the system of training pedagogical specialists to work in educational institutions of various levels, in particular: the Law of Ukraine “On Higher Education” (2014), the Concept of the Development of Education of Ukraine for 2015–2025 (2015), the Law of Ukraine “On Education” (2017), etc. The Concept of State Policy Implementation in the Field of Vocational (Vocational and Technical) Education “Modern Vocational (Vocational and Technical) Education” for the period up to 2027 states that the reform of vocational education involves the comprehensive and systematic implementation of the tasks of ensuring the quality of education, decentralization of management and financing, creation of effective models of public-private partnership. The key determinant of the implementation of the task of improving vocational education quality is the provision of vocational (vocational and technical) education institutions with qualified, professional, motivated teaching staff capable of forming the content of vocational education on a competency basis, creating an educational environment that ensures innovation, accessibility, efficiency, flexibility and the effectiveness of the educational process, the formation of a complete personality, a highly qualified specialist and a responsible citizen who is in high demand on the labor market [1]. This actualizes the need for a scientific understanding of the problem of ensuring the quality of training of professional education teachers.

Conceptual ideas of professional and pedagogical education are presented in the studies of V. Andrushchenko, B. Hershunskyi, S. Honcharenko, A. Khutorskyi, V. Kremen, M. Makhmudov, and others. The methodological principles of the formation of pedagogical personnel were considered in the scientific investigations of O. Dubaseniuk, R. Hurevych, L. Khomych, A. Kolomiets, L. Onyshchuk, V. Shakhov, O. Sysoieva, and others.

The history of national educational and pedagogical systems was studied by L. Berezivska, L. Bondar, N. Hupan, V. Kremen, O. Liubar, B. Stuparyk, O. Sukhomlynska, H. Vasianovych, L. Vovk, M. Yarmachenko, I. Zaichenko, T. Zavorodnia, S. Zolotukhina, and others. The retrospect of teaching staff training became the subject of scientific analysis in the works of N. Andriichuk, N. Demianenko, O. Dzeverin, S. Chovriy, O. Fizeshi, I. Kravchenko, T. Kuchai, V. Maiboroda, O. Sukhomlynska, M. Zavoloka, and others.

The issue of ensuring the quality of training of various categories of teachers (in particular, teachers of professional training) is highlighted in the national scientific literature. The relevant issues were studied by: O. Barvinskyi, O. Borodiienko, Yu. Halaiko, H. Kalinicheva, O. Kucheriavyi, O. Lavrinenko, V. Riznyk, M. Soldatenko, V. Sychenko, and others. The study of modern world trends in teacher training, principles of modernization of teacher education in the European and Euro-Atlantic educational space was carried out by: N. Avsheniuk, K. Diachenko, K. Kotun, N. Paziura, L. Pukhovska, Karen Andersen, Stephen Darwin, Hugh Gutrie, Anne Jones, Henriette Duch, Cathral de Paor, Marco Serafini. At the same time, the process of European integration of Ukraine includes, among other things, integration into the unified European space of professional education, which, of course, actualizes the need to study and implement European tools for ensuring the quality of training of professional education teachers.

The studies of Hungarian scientists are important for our research, in particular, the peculiarities of the formation and development of professional education in certain chronological periods in Hungary are reflected in the scientific works of Víg Albert, Vincze Frigyes, Gelléri Mór, Golnhofer Erzsébet, Mészáros István, Németh András, Pukánszky Béla, Szakal János, Sanda István Dániel and others. The modernization of the field of professional education in Hungary was revealed in their works by Varga Eszter, Miklósi Márta, Modláné Görgényi Ildikó, Juhász Erika, and others. Various aspects of Hungarian professional education were reflected in the works of Ukrainian scientists, in particular, Ye. Borkach (training of science and mathematics teachers), K. Hodlevska (professional training of future primary school teachers in colleges and universities), L. Hulpa (development of foreign language education), M. Levrints (formation of motivation of future foreign language specialists for professional pedagogical activities), O. Zuieva (modernization of professional education).

Thus, European integration processes in Ukraine also include integration into the unified European space of professional education, which actualizes the study and implementation of the European dimension of ensuring the quality of training of pedagogical personnel for the system of professional education.

References

1. Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.2019 р. № 419-р. (The concept of implementation of the state policy in the field of professional (professional and technical) education “Modern professional (professional and technical) education” for the period until 2027: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated June 12, 2019 No. 419-r.). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80#Text>

CHOVRIY S.,
HABOR A.

Mukachevo State University, Ukraine

THE ESSENCE OF THE “EMOTIONAL INTELLIGENCE” CONCEPT IN THE CONTEXT OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH

The phenomenon of emotional intelligence of an individual is very relevant in modern psychological science. Among the studies of emotional intelligence, we find Howard Gardner’s theory of multiple intelligences, although the author himself did not use this term. In the work “Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences” (1983), Gardner proposed a list of independent types of intelligence: verbal-linguistic intelligence, logical-mathematical intelligence, visual-spatial intelligence, bodily-kinesthetic intelligence, musical intelligence, interpersonal intelligence, intrapersonal intelligence and naturalistic intelligence [1].

In 1985, Robert J. Sternberg proposed the triarchic theory of intelligence. The American psychologist argued that intelligence is a form of mental self-management that ensures adaptation to the environment, the choice of means to influence it, and the creation of appropriate conditions for the functioning of a person in society. Sternberg distinguishes three types of intelligence: analytical, creative and practical [2].

In the article published in 1990, John D. Mayer and Peter Salovey first used the term “emotional intelligence” [3]. American psychologists considered emotional intelligence as the ability to perceive, express and connect emotions and thoughts, to be aware of the causes of emotions and to control one’s own emotions and the emotions of others [4]. J. D. Mayer, D. R. Caruso, P. Salovey presented the four-branch model of emotional intelligence, which was named the ability model of emotional intelligence. The model includes a combination of the following capabilities:

- perceiving emotion – the ability to recognize one’s own and other people’s emotions by appearance, physical condition, feelings, thoughts;

- facilitating thought using emotion – the ability to generate certain emotions, using them for the purpose of controlling feelings in cognitive processes;
- understanding emotions – the ability to determine the causes of emotional experiences, their classification, interpretation;
- managing emotions – the ability to effectively manage the emotions of others and one’s own, to use positive emotions, to perceive pleasant and unpleasant feelings, if necessary, to use the received emotional information [5, p. 294].

To measure the level of development of emotional intelligence, Reuven Bar-On introduced the concept of “emotional quotient” (EQ), by analogy with intelligence quotient (IQ), and created a model of emotional-social intelligence (ESI). This model combines personal and interpersonal abilities, skills and abilities that determine human behavior [6].

In Ukraine, the study of the phenomenon of emotional intelligence is associated with the name of Professor Eleonora Nosenko, who considers emotional intelligence as a socially significant integral property of the individual, which “reflects the degree of reasonableness of a person’s attitude to the world, to others and to oneself as a subject of life” [7, p. 107].

Peculiarities of emotional intelligence are investigated by other modern Ukrainian scientists: T. Kotyk, M. Shpak (in primary school age), S. Derevianko, O. Myloslavskaya (in student age), Yu. Breus (in the process of professional training of future socio-economic specialists), V. Romanova, V. Zarytska, and others (humanitarian and technical profiles).

Thus, understanding one’s own and other people’s emotions, expressions of emotions and managing them determine high adaptability to the environment and efficiency in social activities. The final product of the formation of emotional intelligence is independent decision-making through the understanding of emotions, which is an evaluative reflection of the events of personal meaning. Therefore, emotional intelligence is an integral property of a person that reflects a person’s cognitive ability to understand emotions and manage them through cognitive processing of emotional information.

References

1. Gardner, H. *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books, 1983. 440 p.
2. Sternberg, R. J. *The Triarchic Mind: A New Theory of Human Intelligence*. New York: Viking Penguin, 1988. 354 p.
3. Mayer, J. D., DiPaolo, M., & Salovey, P. Perceiving affective content in ambiguous visual stimuli: A component of emotional intelligence. *Journal of Personality Assessment*. 1990. 54(3–4). pp. 772–781.
4. Mayer, J. D. & Salovey, P. What is emotional intelligence? In P. Salovey & D. Sluyter (eds.). *Emotional Development and Emotional Intelligence: Implications for Educators*. New York: Basic Books, 1997. pp. 3–31.

5. Mayer, J. D., Caruso, D. R., & Salovey, P. The Ability Model of Emotional Intelligence: Principles and Updates. *Emotion Review*. 2016. Vol. 8, No. 4 (October 2016). pp. 290–300. Retrieved from <https://doi.org/10.1177/1754073916639667>
6. Bar-On, R. Emotional and Social Intelligence: Insights from the Emotional Quotient Inventory (EQ-i). In R. Bar-On, & J. D. A. Parker, (eds.), *The Handbook of Emotional Intelligence: Theory, Development, Assessment, and Application at Home, School, and in the Workplace*. San Francisco, CA: Jossey-Bass, A Wiley Company, 2000. pp. 363–387.
7. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект як соціально значуща інтегральна властивість особистості [Emotional intelligence as socially significant integrated feature of personality]. *Психологія і суспільство*. 2004. № 4. С. 95–109.

DR. PALLAY K.,

DR. MOLNAR F.

*Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College
of Higher Education, Ukraine*

THE IMPACT OF THE RUSSO-UKRAINIAN WAR ON THE STUDENT MOBILITY WITH STUDY PURPOSES FROM TRANSCARPATIA (UKRAINE)

Since Russia launched a full-scale military invasion into Ukraine on February 24, 2022, fighting has led to a dramatic rise in civilian casualties and pushed hundreds of thousands of Ukrainians to flee to neighbouring countries – including Poland, Hungary, Slovakia and Romania. In the lights of the Russo-Ukrainian War, supposedly, a considerable number of Ukrainian students of higher education will take decisions to study in the European Union as international students.

Over the past few years, the Ukrainian government has to pay much more attention to student mobility of students, considering it as one of the instruments of European integration of Ukraine. Expanding academic mobility is becoming a hot topic for educational establishments in Ukraine, with a view to Ukraine's integration into common European educational space. Participation in the exchange programs is particularly acute for students, those wishing to acquire new knowledge, to polish skills and professional competences, as well as to tap additional resources and opportunities for self-realize. For Ukraine, the first step on the way to its integration into the European educational space is the establishment of the nationwide mobility that facilitates both sharing educational experience and gaining high quality cost-effective educational and scholarly degrees. The development of academic mobility will ensure a high level of competitiveness of the national higher education system of Ukraine [2, 3].

In recent times, cooperation with neighbouring EU-countries has become more important for Ukraine. In this regard, Transcarpathia, the western admin-

istrative unit of Ukraine, plays a special role in the relations between Ukraine and the EU. It has an international border with four EU-member states: Romania, Hungary, Slovakia and Poland. The majority of the Transcarpathian population is Ukrainian (80.5%), but we can also find people of several other nationalities: Hungarians, Romanians, Slovaks and some others. The Hungarian community, about 12% of the population, living near the border between Hungary and Ukraine. The cultural centre of Hungarians in Transcarpathia is Berehove, where we can find the Transcarpathian Hungarian College of Higher Education. A considerable number of Slovaks live near Uzhhorod, which is the administrative centre of Transcarpathia [4].

At present, because of the intense armed conflict in Ukraine, the mobility with study purposes targeting the EU-countries has strengthened among the Transcarpathian youth. Numerous students who belong to the Transcarpathian Hungarian and Slovakian communities have had the opportunity to study at higher educational establishments in Hungary and Slovakia. The student mobility of the Transcarpathian Hungarians and Slovaks is different from the European practice because they do not have language difficulties, and because of the geographical proximity cultural and religious features are also present. Due to the geographical position, economic situation of the Transcarpathian region, and the proximity between Ukrainian and Slovakian languages, an increasing number of Transcarpathian Ukrainian students has chosen Slovakia as a target destination to participate in different mobility programs.

Mazzarol and Soutar distinguish between 'pull' and 'push' factors that influence international student destination choice; the 'push' factors being related to 'the source country and initiate a student's decision to undertake international study' and the pull factors being those that 'operate within a host country to make that country relatively attractive to international students' [1].

References

1. Mazzarol, T. and Soutar, G. N. (2002), Push-pull factors influencing international student destination choice. In *International Journal of Educational Management*, 16(2), 82–90.
2. Nikolaeva, Sofiya (2015): The Bologna Process in Ukraine: the Decade Anniversary. In *General and Professional Education*, 4, 66–74.
3. *Statement of the bfug on Consequences of the Russian Federation Invasion of Ukraine*. Strasbourg, 11/04/2022. On the Internet: <https://ehea.info/page-ADOPTION-OF-THE-STATEMENT>
4. Stryapko, Ivan (2016): The Level of Interethnic Tolerance of the Ukrainians in the Transcarpathian Region. In *Annales Scientia Politica*, 5(1), 42–47.

THE ROLE OF DISCOURSE COMPETENCE IN THE PROCESS OF LANGUAGE IMPROVEMENT

The concept of «discourse» started to be used firstly in linguistics, and correspondingly in the theory of foreign language learning in the 70s of the XXth century and meant a coherent sequence of sentences or speech acts, hence, it was correlated with the concept of «text».

In present day pedagogical practice, discourse is defined as «a complex communicative phenomenon, which, in addition to the text, includes extralinguistic factors (knowledge about the world, thoughts, attitudes, goals of the addressee) necessary for understanding the text».

We understand text as a carrier of information, as well as an example of the use of specific material in speech. However, from the point of view of communication strategies, these functions do not give a complete idea. It should be mentioned that the main thing in the act of communication is not the content of the text or the information received, but the expression and reaching communicative tasks of the interlocutors. At the same time, the text is the means of achieving these tasks.

In contrast to the text, the discourse is an example of the implementation of certain communicative intentions in the context of a specific communicative situation in relation to a speech partner, a representative of another culture, expressed by certain linguistic and extra-linguistic means.

Thus, discourse is not only the product of speech activity, but also the very process of its creation, which is determined by the communicative context and conditions and aims of communication.

The above mentioned features of the text and discourse allow us to draw the following conclusion: the process of memorizing of the texts as examples of language implementation will not improve the communicative competence of the students to such an extent as the situation in which he or she can create and perceive discourses based on the communicative purpose and communication situation. The listener must react correspondingly in the circumstances and be able to determine the communicative goal of the speaker.

Let us now consider the main principles on which the formation of discursive competence is based:

1. Discourse occupies a core position in the system of learning intercultural communication.
2. Training should be preceded by the selection of discourse types.

3. Acquaintance with a specific discourse should be based on an audiovisual representation, with the help of which an authentic communicative situation, communicators representing another culture, their linguistic and non-linguistic behavior are presented.

4. Acquiring the skills of creation / perception of discourse involves three stages:

a) familiarization (introductory conversation of the teacher with reference to the communicative purpose of communication, presentation of the discourse, control of understanding, analysis of the situation);

b) training (perception and analysis of several discourses of the same type, exercises for consolidating language tools, reproduction of discourses);

c) practice: guided communication (creating/understanding discourses), free communication (creating/understanding the act of communication using studied types of discourses based on the problematic situation of a foreign language cultural environment).

The main components of the verbal communication situation are: the surrounding world (communication conditions), communicative sociolinguistic aspect, types of discourses (domestic, cultural, educational), speech activity of the addressee, message, successful results of the speech activity.

In educational institutions, the types of discourses are those types that are used in everyday life, mainly in the sphere of informal communication, that is, discourses of a domestic, cultural and educational nature. These include messages on household / cultural topics; questioning on the same topic: request, explanation of an act, facts, phenomena; expression of agreement / disagreement; approval, condemnation, dispute.

After the type of discourse is selected, determine the situations of official or informal communication in which this type will be used:

- in the everyday sphere: at home with the family, meeting with friends, visiting the store, the doctor, traveling;

- problematic situations: relations between parents and children, the problem of money, norms of behavior in society;

- in the professional sphere: reception of foreign specialists, business negotiations, conclusion of agreements, participation in conferences, business communication, joint work on projects, etc.

After choosing the situation, the possible status of the communicators and their communicative tasks are established. These can be: parents and children, peers, friends, a manager and members of a delegation abroad, a participant in a business meeting.

Thus, in order to implement and improve discursive competence, it is necessary to possess a set of discourse types, to choose the type of discourse that corresponds to the communicative purpose, to create a real discourse in accordance

with the sphere and situation of communication, taking into account the status of the language partner.

The List of Literature Used

1. Batsyevych F. S. Osnovy komunikativnoi linhvistyky [Basics of communicative linguistics] / F. S. Batsyevych. – K.: Akademiia, 2004. – 342 s.
2. Shevchenko I. S. Problemy typolohii dyskursu. Dyskurs yak kohnityvnokomunikativnyi fenomen [The problem of discourse typology. Discourse as a cognitive and communicative phenomenon] / I. S. Shevchenko, O. I. Morozova. – Kharkiv: Konstanta, 2005. – 354 s.

KHMYZOVA O.

State Tax University, Ukraine

USING TED TALKS FOR IMPROVING LISTENING COMPREHENSION SKILLS

In an environment that is quickly changing, technology has become an essential component of teaching and learning foreign languages. Multimedia resources have created potential opportunities for forming an effective and diversified educational process. Website TED.com [1] promotes «ideas that are worth spreading» and offers possibilities to incorporate the world's most innovative speakers into lectures, discussions and activities in the classroom. The present paper focuses on using TED Talks to improve listening comprehension skills of law students.

It should be noted that listening is probably the most challenging skill in English language acquisition for non-native speakers. It is a complicated process comprising the differentiation of sounds, intonation, visual characteristics, interpretation, value, and content reactions. Despite the fact that there have been studies of TED Talks impact on mastering listening competence, there is a necessity for further research.

Foreign language competence is impossible without good listening skills. Observations on teaching listening comprehension have shown that the best algorithm includes pre-listening, while-listening and post-listening tasks. Usually, at State Tax University, law students receive listening comprehension assignments based on legal TED talks that include all the abovementioned tasks. Students are asked to work on the assignments independently, offline. The online activities are reserved for content discussions, checking assignments and further mastering listening skills. In addition, students receive assistance in learning self-study techniques that enhance their comprehension.

Generally, using TED Talks is flexible, mobile, and independent (e.g., students can freely watch lectures online or download videos, stop and take notes, study

new words, tables, figures, graphs, and graphics thoroughly, etc.). When choosing a TED talk, it is important to consider both the content suitability for students and appropriateness to their level of proficiency [2]. In searching for what may be of interest to law students some playlists are proposed, namely: «Law»; «Justice by (Re)Design»; «The Paths and Possibilities of Police Reform», etc.

Based on the results of TED Talks implementation in the educational process, it can be concluded that several key issues are solved effectively, namely: mastering students' listening comprehension, presentation skills, vocabulary acquisition, and motivation to pursue their professional interests independently.

References

1. TED: Ideas worth spreading. URL: <https://www.ted.com>
2. Корнюш Г. В. Можливості використання відеоматеріалів TED Talks у процесі викладання англійської мови у вищій школі. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2019. № 66. С. 24–30.

KRAVCHENKO T.

Mukachevo State University, Ukraine

THE CHALLENGES OF SCIENTIFIC COMMUNICATION IN THE DIGITAL AGE

In today's rapidly evolving world, scientific communication plays a pivotal role in advancing knowledge, technology, and our collective understanding of the universe.

Advances in technology and the internet have greatly expanded the accessibility and speed of information dissemination, but have also created new challenges such as navigating the vast amount of available information and ensuring accuracy and credibility. The exchange of ideas and findings among scientists, researchers, and the public is essential for progress. However, this process is not without its challenges. The necessity of exploration some of the significant challenges of scientific communication in the modern world and discuss potential solutions determines the relevance of the research.

The advent of the internet and digital technology has created an explosion of information, making it increasingly difficult to sift through the wealth of data and identify credible sources. This information overload can hinder scientific communication, as valuable research and findings may be buried beneath a sea of less reliable or even false information [1]. As a result, it is essential for scientists and researchers to develop effective communication strategies and collaborate with

communicators and journalists to ensure accurate and timely dissemination of scientific information to the public.

Scientists and institutions must prioritize clear and transparent communication to help the public and fellow researchers distinguish credible sources from misinformation. Promoting open-access publications and investing in user-friendly platforms for data and research dissemination can also alleviate this issue.

Scientific research often employs complex terminology and jargon specific to a field, making it inaccessible to those outside that field. This can lead to a communication gap between scientists and the general public.

Scientists should strive to make their research more accessible by using plain language and offering clear explanations of concepts. Collaborating with science communicators, journalists, and educators can bridge this gap by translating scientific information into terms that the public can understand [2].

In recent years, concerns about the reproducibility and integrity of scientific research have gained prominence. Cases of fraudulent research or the inability to replicate results can undermine trust in the scientific community.

The adoption of open science practices, where researchers share their data, methodologies, and findings openly, can improve transparency and promote trust. Peer review and collaboration between researchers can also enhance the reliability of research [3].

Publication bias occurs when research with statistically significant or positive results is more likely to be published, while studies with negative or inconclusive findings are left unpublished. This can skew the scientific record and lead to an incomplete understanding of a given topic.

Journals and institutions should promote the publication of all research, regardless of the outcomes. Initiatives such as preregistration, which requires researchers to register their study plans before conducting experiments, can help mitigate this bias.

Science is an ongoing process, and many findings are subject to change as new evidence emerges. Communicating uncertainty can be challenging, as it may be perceived as a weakness in scientific knowledge [4,5].

Scientists should embrace uncertainty as an inherent part of the scientific process. Clear communication about the limitations and potential for change in scientific understanding is crucial. Open dialogue and collaboration among scientists, policymakers, and the public can facilitate a more nuanced approach to uncertainty [6].

The media often plays a central role in the dissemination of scientific information to the public. However, sensationalism, misrepresentation, or oversimplification of research findings can distort the message and lead to misunderstandings [7,8].

Scientists and the media must work together to present accurate and balanced information. Media literacy education can empower the public to critically

assess scientific reporting and differentiate between sensationalism and trustworthy reporting.

Thus, scientific communication in the modern world faces numerous challenges, from information overload to accessibility issues, and from concerns about integrity to publication bias. Addressing these challenges requires collaboration and proactive efforts from scientists, researchers, institutions, the media, and the public. By fostering transparency, accessibility, and integrity, we can ensure that scientific communication remains a cornerstone of progress and understanding in our rapidly advancing society.

References

1. Pautasso, M. (2013). Worsening file-drawer problem in the abstracts of natural, medical and social science databases. *Scientometrics*, 94(2), 1061-1065.
2. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. (2016). *Communicating science effectively: A research agenda*. National Academies Press.
3. Brossard, D., & Scheufele, D. A. (2013). Science, new media, and the public. *Science*, 339(6115), 40-41.
4. Pickett, J. T., & Roche, S. P. (2019). Open science and data sharing in the time of a global emergency. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116(45), 22237-22238.
5. Ioannidis, J. P. (2005). Why most published research findings are false. *PLoS Medicine*, 2(8), e124.
6. Fanelli, D. (2010). "Positive" results increase down the hierarchy of the sciences. *PLoS ONE*, 5(4), e10068.
7. Lewandowsky, S., Ecker, U. K. H., & Cook, J. (2017). Beyond Misinformation: Understanding and Coping with the "Post-Truth" Era. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 6(4), 353-369.
8. National Academy of Sciences. (2017). *Communicating Science Effectively: A Research Agenda*. National Academies Press.

ЩЕРБАН Т.Д.,
АНТОНІК Є.М.

Мукачівський державний університет, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАЛЕЖНИХ ВІД СПІЛКУВАННЯ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Сучасні студенти стикаються з безпрецедентною можливістю спілкування та інтеракції завдяки соціальним мережам. Інтернет спілкування, особливо через соціальні мережі, стає все більш важливим елементом процесу соціалізації сучасних студентів і впливає на їхнє формування як особистостей та громадян суспільства. Багато досліджень та статистичних

звітів вказують на те, що використання соціальних мереж може призвести до залежності, особливо серед молоді. Факторами, які можуть сприяти залежності від соціальних мереж, є постійний доступ до мобільних пристроїв, психологічний тиск, спроба відображення ідеалізованого образу життя інших користувачів тощо. Отже, проблема інтернет-залежності серед сучасних студентів стає все більш актуальною, як в теоретичному так і в практичному аспектах.

Багато вчених займалися дослідженням комп'ютерною та інтернет-залежністю серед студентської молоді. Окремим питанням проблеми комп'ютерної залежності приділяли увагу українські психологи, які підкреслюють значущість соціальних мереж, їх вплив на різні сфери суспільства, включаючи комунікацію, культуру, бізнес, політику та освіту [1; 2; 3]. Узагальнення зазначених публікацій дозволяє констатувати, що проблема дослідження психологічних особливостей студентів, залежних від спілкування у соціальних мережах системно та глибоко не досліджувалася. Таким чином, соціальна значущість проблеми і недостатність її вивчення обумовили мету дослідження. Метою даного дослідження є – виокремити психологічні особливості студентів, залежних від спілкування у соціальних мережах.

Об'єктом аналізу сучасних наукових публікацій стали основні концепції комп'ютерної залежності, різні підходи до виокремлення чинників цієї залежності, психологічні особливості студентського віку. Узагальнення та систематизація наукових джерел дозволила виокремити психологічні особливості студентів, які демонструють залежність від спілкування у соціальних мережах. А саме це: соціальна ізоляція, емоційний стан, академічний вплив, залежність.

Соціальна ізоляція. Студенти, які витрачають значну кількість часу у соціальних мережах, можуть відчувати відчуженість та відсутність глибоких соціальних зв'язків у реальному житті.

Емоційний стан. Залежність від соціальних мереж може викликати емоційну нестабільність, адже студенти піддаються впливу різноманітних стимулів і реакцій інших користувачів.

Академічний вплив. Переважна увага до соціальних мереж може впливати на академічну продуктивність, знижуючи час, виділений на навчання та розвиток академічних навичок.

Залежність. Студенти можуть виявляти залежність від соціальних мереж, відчуючи потребу перевіряти оновлення, відповідати на повідомлення та отримувати підтримку від соціального оточення у мережі.

Отже, психологічні особливості студентів, залежних від спілкування у соціальних мережах, включають соціальну ізоляцію, вплив на емоційний стан, академічний вплив та залежність. Для кращого розуміння цих аспектів та мінімізації негативних наслідків, важливо розвивати навички

цифрової грамотності та збалансованого використання соціальних мереж. Сприятливе спілкування та підтримка родини та друзів також можуть допомогти студентам зберегти психологічний комфорт та академічну продуктивність.

Список використаних джерел

1. Bessarab, A., Mitchuk, O., Baranetska, A., Kodatska, N., Kvasnytsia, O., & Mykytiv, G. (2021), Social networks as a phenomenon of the information society. *Journal of Optimization in Industrial Engineering*, 14, 17-24. https://jie.qazvin.iau.ir/article_677811.html.
2. Tokareva, N. M., Shamne, A. V., Khalik, O. O. eds. (2017), *Variatyvnist cotsializatsii osobystosti v umovakh suchasnoho informatsiinoho suspilstva* [Variability of personality socialization in the conditions of the Міжнародний науковий журнал «ОСВІТА І НАУКА». Випуск 1(34), 2023 <http://msu.edu.ua/> 204 modern information society. Kyiv: TOV NVP «Interservis».
3. Nemesh, O. M. (2017), *Virtualna diialnist osobystosti: struktura ta dynamika psykholohichnoho zmistu* [Virtual personality activity: structure and dynamics of psychological content]. Kyiv: Slovo.

ЩЕРБАН Т.Д.,
ДАНКАНИЧ А.А.

Мукачівський державний університет, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРА СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У РАМКАХ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ»

Соціальні медіа стали невід'ємною частиною сучасного бізнесу. Вони не лише надають компаніям можливість спілкуватися з аудиторією, але й впливають на бренд і репутацію підприємства. Відсутність або недостатня компетентність у цій сфері може призвести до серйозних наслідків. Звідси актуальність підготовки менеджерів соціальних мереж в рамках освітньо-професійної програми «Менеджмент організацій».

Останні дослідження та публікації свідчать про значення психологічних аспектів у роботі менеджера соціальних мереж. Вони підкреслюють, що розуміння психології аудиторії є ключовим для успіху в цій професії. Навички комунікації, аналізу та реагування на аудиторію набули особливого значення в умовах зростаючого впливу соціальних мереж на споживачів та бізнес [1; 2; 3; 4; 5; 6].

Узагальнення сучасних наукових досліджень свідчить про недостатнє висвітлення даної проблеми. Тому мета даного дослідження є вивчення

психологічних особливостей підготовки менеджера соціальних мереж в рамках освітньо-професійної програми «Менеджмент організацій». Важливо зрозуміти, як психологічні знання та навички впливають на успішну кар'єру у цій сфері та як їх можна інтегрувати в навчальні програми.

Професії «менеджменту» і «менеджер соціальних мереж» можуть мати певні спільні риси та взаємозалежність, особливо в сучасному світі. Зв'язки між цими професіями є наступними: стратегічне управління, комунікація, аналітика результатів, знання ринку, креативність. Підготовка менеджера соціальних мереж має свої особливості через специфіку цієї професії, пов'язану з управлінням і популяризацією брендів і компаній у соціальних мережах. Ключові особливості підготовки менеджера соціальних мереж: знання соціальних мереж, аналітика та вимірювання результатів, створення контенту, комунікація, стратегічне планування, постійне самонавчання.

По перше, менеджер соціальних мереж повинен бути добре орієнтованим у різних соціальних мережах, таких як Facebook, Twitter, Instagram, LinkedIn, YouTube, Pinterest і інші. Він повинен розуміти їхні особливості, аудиторію та функціонал. Його підготовка повинна включати навчання розробки стратегій соціальних мереж, які відповідають бізнес-цілям. Менеджер повинен знати, як створювати різноманітний і цікавий контент – текстовий, графічний і відео.

Професійне навчання менеджера соціальних мереж повинно включати формування умінь аналізу даних та вимірювання ефективності кампаній в соціальних мережах. Менеджер повинен розуміти, які метрики важливі і як їх аналізувати. Даному фахівцю важливо володіти навичками ефективної комунікації в соціальних мережах. Також він повинен розуміти основи маркетингу та брендінгу, оскільки він відповідає за популяризацію та підтримку бренду в соціальних мережах. Важливо дотримуватися етичних норм і визначених законами правил під час спілкування в соціальних мережах. Менеджер повинен бути готовим до ефективного вирішення негативних ситуацій та криз в соціальних мережах. Через швидкий розвиток технологій і трендів в соціальних мережах, менеджер повинен бути в постійному процесі самоосвіти та підтримувати свої знання та навички на актуальному рівні.

Враховуючи психологічні аспекти, підготовка менеджера соціальних мереж у рамках освітньо-професійної програми «Менеджмент організацій» має бути всебічною. Студенти повинні розвивати навички розуміння аудиторії, комунікації та аналітики, а також вміння працювати з креативними процесами. Важливо надавати увагу етиці та законодавчим аспектам. Рекомендацією є постійне оновлення програм та надання можливостей студентам практично застосовувати отримані знання в реальних умовах, оскільки це сприятиме розвитку компетентностей, необхідних для успішної роботи у цій динамічній галузі.

Список використаних джерел

1. Гомонюк О. М. Психологічна складова професійної підготовки менеджерів. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна.* Кам'янець-Подільський, 2018. Вип. 31. С. 91-101.
2. Лук'янова Л. Б. Теоретичні і практичні аспекти розвитку лідерських якостей у топ-менеджерів у вітчизняній науці й практиці. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Педагогічні науки.* Київ, 2019. Вип. 8. С. 89-108.
3. Івкін В. М. Психологічна готовність менеджерів організацій до управління змінами в організаціях. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Соціальні та поведінкові науки.* Київ, 2017. Вип. 4-5. С. 41-48.
4. Readiness of the education manager to provide the organizational development of institutions (based on the sociological research) / I. Semenets-Orlova, A. Klochko, S. Nestulya, O. Mykhailych, V. Omelyanenko // *Problems and Perspectives in Management*, 2019. Vol. 17(3). P. 132-142.
5. Діденко М. С. Дослідження психологічних особливостей розвитку професійно значущих якостей майбутніх менеджерів організацій. *Організаційна психологія. Економічна психологія.* Київ, 2018. № 1. С. 26-35.
6. Клочко А. О. Типи менеджерів освітніх організацій за лідерською позицією: зв'язок з показниками діяльності організації та особистісними характеристиками. *Психологічний часопис: науковий журнал.* 2020. № 12, Вип. 6. С. 48-56.

ЩЕРБАН Т.Д.,
ДОЛИНАЙ Т.Т.

Мукачівський державний університет, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЧИНИ АГРЕСИВНОГО СПІЛКУВАННЯ ПАЦІЄНТА З ЛІКАРЕМ

Люди звертаються до медичних закладів з різними медичними проблемами, надіючись на професійну допомогу та лікування. Однак час від часу в медичних установах можуть виникати випадки агресивного спілкування пацієнтів з лікарями та медичним персоналом. Це явище є актуальним проблемою, яка вимагає уваги і дослідження. Агресивна поведінка пацієнтів може не тільки загрожувати безпеці медичного персоналу, але й негативно впливати на якість медичного обслуговування та результати лікування.

Останні наукові дослідження у галузі медичної психології та спілкування показали, що агресивна поведінка пацієнтів є значущою проблемою. Дослідження підтверджують, що пацієнти можуть виявляти агресію у спілкуванні з лікарями з різних причин, і важливо зрозуміти психологічні чинники, які лежать в її основі [1; 2; 3; 4].

Мета дослідження – виокремити психологічні причини прояву агресії пацієнта у спілкуванні з лікарем.

Знання психологічних причин агресивності пацієнта є важливим для лікаря. Розуміння психологічних механізмів, які можуть спричинити агресивну поведінку пацієнта, допомагає медику легше спілкуватися та встановлювати ефективний контакт з пацієнтом. Це може зробити відносини між пацієнтом та лікарем більш довірчими. Знання психологічних причин агресивності може допомогти лікарю передбачити можливі конфліктні ситуації та уникнути їх або ефективно вирішити. Розуміння психологічних факторів, що впливають на пацієнта, може допомогти лікарю в точній діагностиці та визначенні найкращого плану лікування. Деякі стани або симптоми можуть бути пов'язані з психологічними факторами, і їх легше враховувати при лікуванні, якщо лікар розуміє ці фактори.

Аналіз останніх наукових досліджень щодо агресивності пацієнта у спілкуванні з лікарем дозволяє виокремити наступні психологічні причини: страх і тривожність, непорозуміння та некомпетентність, втрата контролю, негативні досвіди, емоційний стан, вплив зовнішніх факторів.

Страх і тривожність. Пацієнти можуть бути напружені та агресивні внаслідок страху перед невідомістю медичних процедур, діагнозів або можливого болю. Невпевненість та тривожність можуть викликати реакцію оборони.

Непорозуміння та некомпетентність. Пацієнти можуть відчувати роздратованість, якщо вони відчують, що лікар не пояснює відповідним чином їхній стан або не відповідає на їхні запитання. Це може викликати відчуття безпомічності та роздратування.

Втрата контролю. Пацієнти можуть реагувати агресивно, коли вони відчують, що втратили контроль над своїм здоров'ям або процедурами, які їм рекомендовані.

Негативні досвіди. Попередні негативні досвіди в медичному спілкуванні, можуть призвести до психологічної оборони в майбутньому. Пацієнти, які мають погані досвіди з лікарями, можуть бути настороженими та агресивними.

Емоційний стан. Емоції, такі як роздратованість, гнів, страх або розпач, можуть призвести до агресивної реакції пацієнта. Вони можуть переживати ці емоції через свої медичні проблеми або життєві обставини.

Вплив зовнішніх факторів. Вплив зовнішніх факторів, таких як стрес від роботи, особисті конфлікти або небезпека для життя, також може призвести до агресивної поведінки у спілкуванні з лікарем.

Узагальнюючи відмітимо, що для лікарів важливо мати розуміння цих психологічних факторів та намагатися створити сприятливу атмосферу спілкування, де пацієнти можуть відчувати себе підтриманими та сприйнятими. Психологічний підхід до спілкування та співпраці може допомогти зменшити агресивну реакцію пацієнта і покращити якість медичного обслуговування.

Список використаних джерел

1. Лукомська С.О. Посттравматичне зростання: теоретичні підходи, емпіричні методики та методичні рекомендації. Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: монографія / за ред. С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В. Л. Зливкова. Книга 2. Київ-Суми, 2017. С. 216–237.
2. Кушнерьова А. М. До проблеми комунікації медичних працівників з пацієнтами: психологічний аспект. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2020. Том XIV, Вип. 4. С. 208–216.
3. Кушнерьова А. М. Завдання комунікації в діаді «лікар – пацієнт» кардіологічного профілю. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*. Hamilton, 2021. Vol. 43. P. 26–30.
4. Chaban O. S. *Komunikatyvni navychky likarja, Konspekt lekcij*. K.: LAT&K, 2017.

ЩЕРБАН Т.Д.,

САМОЙЛОВ О.С.

Мукачівський державний університет, Україна

СХИЛЬНІСТЬ ДО СЕЛФІ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Соціальні мережі та сучасні засоби комунікації значно вплинули на спосіб, яким молодь взаємодіє зі світом навколо себе. Один з найвідоміших проявів цього впливу – це популярність селфі. Селфі, тобто фотографії, зроблені самим собою, стали не тільки засобом вираження особистості, але й способом спілкування та соціалізації. Актуальність проблеми полягає в тому, що селфі є невід'ємною частиною життя багатьох молодих людей, і вона впливає на їхню соціалізацію. Важливо розуміти, як саме селфі впливають на молодь і чи є цей вплив позитивним чи негативним.

Дослідження залежності молоді від селфі проводилися різними дослідниками та організаціями з соціальних наук та психології. Такі дослідження найчастіше вивчають мотиви та психологічні аспекти, пов'язані з практикою створення селфі, а також її вплив на самооцінку, стосунки та загальний стан психіки молоді [1; 2; 3; 4]. Аналіз сучасних публікацій переконує про відсутність системного та глибинного вивчення такого соціального явища, як селфі спілкування. Тому метою даного дослідження є – розгляд селфі як одного з видів соціалізації сучасної молоді, визначення його впливу на молодь.

Основні висновки, детерміновані сучасними дослідженнями, можуть варіюватися в залежності від методології та обсягу дослідження. Про те, їх узагальнення та систематизація дозволяє вказати на наступні тенденції вивчення селфі спілкування як одного з виду соціалізації молоді: селфі як

засіб самовираження; залежність та селфі-дизайн; самооцінка і стосунки; позитивні та негативні аспекти.

Вивчення дослідження даного психологічного феномену дозволяє виокремити психологічні особливості молодих людей, які схильні до селфі:

1. Потреба в увазі і схваленні. Молодь, яка активно робить селфі, може відчувати сильну потребу у схваленні іншими. Вони можуть завершити процес створення селфі, виклавши його в соціальних мережах, і очікувати позитивних коментарів та вподобань.

2. Самооцінка і самоприйняття. Для деяких молодих людей селфі можуть бути інструментом для підвищення самооцінки та самоприйняття. Успішні селфі, які отримують багато позитивних коментарів.

3. Порівняння з іншими. Завдяки соціальним мережам, молодь може легко порівнювати себе з іншими.

4. Контроль над образом. Селфі дають можливість контролювати, як особа представляє себе в соціальних мережах. Це може бути способом створити ідеалізований образ себе.

5. Вплив на емоції. Успіх чи невдача в сфері селфі може міцно впливати на емоційний стан молодих людей.

Загалом, схильність до селфі відображає різні психологічні аспекти молодих людей, такі як потреба в увазі, самооцінка, спосіб взаємодії з іншими та вплив соціальних мереж на їхнє психічне здоров'я. Важливо розуміти ці аспекти для розвитку позитивних стратегій використання селфі та мінімізації негативного впливу на молодь. Проте, занадто інтенсивне створення та споживання селфі може мати негативний вплив на молодь. Перш за все, це може вести до залежності від соціальних мереж і відволікання від реального життя. Крім того, порівняння свого життя з ідеалізованими образами на фотографіях може призвести до низки психологічних проблем, таких як низька самооцінка та депресія.

Узагальнюючи, підкреслимо, що селфі є важливим аспектом соціалізації сучасної молоді. Вони дозволяють виражати особистість та сприяють соціальній взаємодії. Однак, для молоді важливо знаходити баланс між створенням і споживанням селфі та реальним життям, щоб уникнути негативного впливу на психічне здоров'я та залежності від соціальних мереж. Дослідження цього явища важливо для розуміння впливу сучасних технологій на соціалізацію та самопізнання молоді і розробки рекомендацій для збалансованого використання селфі в їхньому житті.

Список використаних джерел

1. Максимова Н. Ю. Соціально-психологічний аспект адиктивної поведінки підлітків та молоді. Київ. 2017. 200 с.
2. Психологія залежної поведінки: навчальний посібник. Луцьк. 2022. 236с.

3. Development of the Selfitis Behavior Scale. International Journal of Mental Health and Addiction. November 2017. № 16(15). P. 722–736. DOI: 10.1007/s11469-017-9844-x
4. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я: Навчальний посібник. Київ. 2020. 271 с.

ЩЕРБАН Т.Д.,
ХОМА П.П.

Мукачівський державний університет, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Сучасний світ переживає революцію в галузі освіти завдяки стрімкому розвитку інформаційних технологій. Використання технологій дистанційного навчання стає надзвичайно актуальним питанням у професійній педагогіці. Зокрема, в контексті глобальної пандемії COVID-19, дистанційна освіта стала невід'ємною складовою професійного навчання. Ця технологія надає можливість викладачам закладів вищої освіти здійснювати навчання, незалежно від фізичного місця, забезпечуючи доступ до знань для багатьох людей.

Останні публікації у галузі використання технологій дистанційного навчання у професійній педагогіці свідчать про стрімке зростання інтересу до цього питання [1]. Вчені активно досліджують вплив дистанційного навчання на якість професійної підготовки [2]. Зокрема, вивчаються ефективні методи та засоби, які допомагають викладачам ефективно комунікувати зі студентами через віддалену платформу [3; 4]. Досліджується також вплив дистанційного навчання на мотивацію та саморегуляцію студентів [5; 6].

Метою цього дослідження є визначення потенціалу використання технологій дистанційного навчання в професійній педагогіці.

Одним із ключових результатів дослідження є підтвердження того, що дистанційне навчання може бути дієвим інструментом для професійної підготовки педагогів. Воно дозволяє збільшити доступність навчання та створює можливості для постійного самовдосконалення. Проте важливо враховувати індивідуальні потреби студентів та забезпечувати їхню активну участь у навчальному процесі. Застосування дистанційних технологій навчання в закладах вищої освіти має свої особливості та переваги, які роблять цю форму освіти надзвичайно цінною.

Дистанційне навчання дає студентам можливість вибирати час і місце навчання відповідно до своїх зручностей. Студенти отримують можливість використовувати онлайн-ресурси, бібліотеки, відеолекції та інше, що

може покращити якість навчання та допомогти їм поглибити свої знання. Кожен студент має свій власний темп навчання. За допомогою дистанційного навчання студенти можуть отримувати освіту в університетах та коледжах з усього світу. Деякі дистанційні програми включають в себе можливість для віртуальної комунікації, дискусій та спільної роботи студентів, що створює можливість для активного взаємодії та обміну досвідом. Багато платформ для дистанційного навчання надають студентам та викладачам інструменти для відстеження навчального прогресу. Використання сучасних технологій, таких як відеоуроки, вебінари, мультимедійні матеріали і онлайн-тести, дозволяє покращити якість навчання і зробити процес більш цікавим та доступним.

Звісно, дистанційне навчання також має свої виклики, такі як необхідність самодисципліни та відсутність фізичного контакту з викладачем та спільнотою однодумців. Але з правильним плануванням і підтримкою від навчальних закладів, дистанційне навчання може стати дуже ефективним способом отримання вищої освіти, який враховує сучасні потреби студентів.

Однак, дослідження також вказує на виклики, пов'язані з відсутністю фізичного контакту і соціальної взаємодії, які можуть впливати на мотивацію студентів та якість навчання. Тому викладачам рекомендується використовувати різноманітні методи комунікації та взаємодії, щоб забезпечити якісне навчання.

Використання технологій дистанційного навчання в професійній педагогіці стає необхідністю у сучасному освітньому середовищі. Ця технологія надає можливість здійснювати навчання, незалежно від місця проживання, забезпечуючи доступ до знань для багатьох людей. Проте важливо враховувати індивідуальні потреби студентів і забезпечувати їхню активну участь у навчальному процесі. Дистанційне навчання вимагає постійного вдосконалення та адаптації до змін у суспільстві та технологіях. Тому дослідження у цій галузі має важливе значення для подальшого розвитку професійної педагогіки.

Список використаних джерел

1. Штихно Л. В. Дистанційне навчання як перспективний напрям розвитку сучасної освіти. *Молодий вчений*. 2016. № 6 (33). С. 489–495.
2. Бистрова Ю. В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1. – С. 27–33.
3. Дистанційне навчання: сутність, особливості та технології: рек. покажч. / Херсонський держ. ун-т; упоряд.: Н. А. Арустамова, О. М. Блінова, С. М. Соболев. Херсон: ХДУ, 2020. 47 с.
4. Stoehr F. How COVID-19 kick-started online learning in medical education. *The DigiMed study* / F. Stoehr, L. Müller, A. Brady // *PLoS ONE*. 2021. Vol. 16 (9). DOI 10.1371/journal.pone.0257394.

5. Кучин Ю. Л., Лимар Л. В. Основні принципи організації дистанційного навчання медиків. *Медична освіта*. 2020. № 1. С. 17–37.
6. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу з використанням технологій дистанційного навчання під час воєнного стану. URL: <https://ippo.edu.te.ua/about/news/uvaga-vazhливо> (дата звернення: 06.09.2023).

АВШЕНЮК Н.М.

*Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України, Україна*

ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ: БІБЛОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

Якісні вчителі мають важливе значення для якісного викладання в школах, а якість вчителів значною мірою залежить від якості програм їх підготовки. У науковій педагогічній літературі та документах з освітньої політики представлено різні підходи до трактування якості вчителів і якості педагогічної освіти. Наприклад, в європейських країнах якісних учителів описують як таких, що «володіють здатністю інтегрувати знання, вирішувати складні завдання та адаптуватися до потреб як окремих учнів, так і груп», а якісна базова педагогічна освіта асоціюється зі «знаннями, навичками та відданістю вчителів своїй професійній діяльності» [1, 187].

Британські експерти в галузі педагогічної освіти, ґрунтуючись на результатах комплексного дослідження університетських освітніх програм підготовки вчителів (ОППВ) та контент-аналізу відповідних теоретико-методологічних джерел, пропонують розглядати модель ОППВ як трикомпонентну єдність:

- навчання викладанню, що передбачає дисципліни з управління поведінкою учнів у класі, всебічної інклюзії, когнітивної психології та психології розвитку;
- навчання викладанню предмету зі шкільного курікулуму, що передбачає насамперед знання предмету та методики його викладання, курикулярні теорії та практики його конструювання, оцінювання учнів та розуміння природи їхніх помилок;
- навчання бути вчителем, що передбачає опанування знаннями і вміннями педагогічного дослідження й рефлексії, професійного розвитку, роботи з батьками, розуміння особливостей шкільної та освітньої діяльності [2, 9].

Водночас, результати нашої аналітичної розвідки засвідчили, що зазначене визначення ОППВ не має широкого вжитку, а література, присвячена змісту педагогічної освіти, не розглядає відповідні програми як єдине ціле. Очевидно, що більше уваги приділяється дотриманню професійних стандартів, ніж розробці узгодженої навчальної програми. Також у дослідженнях наводяться докази на користь таких компонентів ОППВ, як практична підготовка і професійне навчання, важливість набуття дослідницької грамотності, а також опанування різних способів використання стандартів для розроблення шкільних навчальних програм. Інша група досліджень спрямована на вивчення методики викладання шкільних предметів, педагогіки, моделей викладання, морально-етичних цінностей та підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів.

У переважній більшості джерел підкреслюється такі аспекти підготовки вчителів:

1) важливість предметного навчання, але існують розбіжності щодо термінів та обсягів опанування шкільного предмету;

2) навчання через практику і на практиці, водночас є багато свідчень того, що орієнтація на конкретні предмети і окремі методики викладання є більш важливою, ніж навчання в стилі учнівства в професійному середовищі.

Прослідковується менше узгоджених позицій щодо навчання викладання, оскільки наявні різні підходи до складання шкільних навчальних програм для учнів різних вікових категорій. Проте, більшість доказів вказують на важливість науково обґрунтованих підходів до викладання та навчання з урахуванням основ вікової психології. Чимало досліджень присвячено аргументації на користь переходу до предметно-орієнтованої педагогіки і відхід від універсального викладання і навчання. Це виражається у відході від надання вчителям (і, в свою чергу, учням) загальних навичок, таких як дослідження, творчість і пошук інформації, та переході до визнання відмінностей у методиках викладання окремих предметів, а також відмінностей у вікових контекстах та впровадження в педагогіку конкретних науково обґрунтованих підходів до викладання і навчання. Питання професіоналізму та професійної ідентичності у підготовці вчителів, зокрема й використання емпіричних досліджень і навчання на основі рефлексії, є важливими аспектами змісту базової педагогічної освіти, хоча наявність професійних стандартів для вчителів або стандартів базової педагогічної освіти не завжди сприяє розробленню узгодженої освітньої програми. Провайдери базової педагогічної освіти можуть розділити відповідальність за набуття необхідних майбутньому вчителю компетентностей між партнерськими школами і вимірювати їх наприкінці навчання на програмі, а не оцінювати розвиток компетентностей поетапно впродовж усього терміну підготовки.

Нарешті, огляд автентичної літератури показав наявність дискусії щодо різних моделей вступу до професії. Це свідчить про потребу в гнучких підходах до підготовки вчителів, які б враховували їхній власний досвід і знання, а також різноманітність провайдерів і шкільних середовищ. Іншими словами, ОППВ мають носити диференційований характер, щоб ефективно підготувати вчителів до їхньої майбутньої педагогічної професії з огляду на різні контекстуальні чинники.

Список використаних джерел

1. Flores, M. A. (2016) *Teacher Education Curriculum*, in: J. Loughran & M. L. Hamilton (Eds.) *International Handbook of Teacher Education*, (pp. 187-230). Dordrecht: Springer Press.
2. Perry, E., Booth, J., Owen, D., & Bower, K. (2019) *The Curriculum for Initial Teacher Education: Literature Review*. Sheffield Hallam University. 29 p.

АЛМАШІЙ К.М.,

БЛИК О.В.

*ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО СПРІЙМАННЯ СВІТУ ЧЕРЕЗ ЖИВОПИС У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Початкова освіта є критичним періодом в розвитку дитини, коли вона активно освоює основні навички та засвоює базові знання. Один із важливих аспектів цього процесу – формування художнього сприймання світу. Учні початкової школи повинні навчатися розуміти, цінувати та аналізувати мистецтво як складову культурного середовища.

В «Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах» вказується, що метою естетичного виховання в сучасних умовах є створення гармонійно розвиненої особистості з високим національним культурним потенціалом, розвиненим почуттям прекрасного та стійкими естетичними смаками [2].

Живопис є одним із основних видів образотворчого мистецтва, який дозволяє дітям виражати свої думки, почуття та сприймати навколишній світ у візуальній формі. Він створює можливість для розвитку креативних та аналітичних навичок, а також розширює культурний горизонт молодших школярів.

Розглянемо можливості естетичного виховання через взаємодію молодших школярів із мистецтвом живопису. Сучасні дослідження підтвер-

джують стимулюючий вплив мистецтва на розвиток здібностей учнів, їх загального розвитку та академічної успішності. Під час сприйняття творів живопису відбувається взаємозв'язок між інтелектуальною та емоційно-чуттєвою сферами особистості.

Наголосимо на тому, що учні, які мають розвинуті художні інтереси, можуть краще справлятися зі шкільними завданнями, оскільки мистецтво має потужний потенціал для подовжувального сенсорного впливу, який сприяє рівномірному розвитку мозку. Сприймання, усвідомлення та осмислення естетичного досвіду, який міститься в живописі, сприяє формуванню та розвитку особистості.

З огляду на пріоритет особистісно-розвивальної освіти і виховання, наше дослідження акцентує увагу на понятті «аналіз-інтерпретація» творів мистецтва, яке включає у себе пошук учнями символів, які відповідають їхньому внутрішньому духовному світу та естетичному досвіду.

Згідно з В. Котлярем, живопис як вид мистецтва сприяє розвитку чітких уявлень про форму предметів і впливає на точність та ясність думок. Це, в свою чергу, сприяє творчому розвитку дитини [3, с. 96]. Спілкування з живописним твором, як будь-який творчий процес, вимагає від учня народження власної особистісно-значущої думки та творчого самовираження, що стає джерелом переконливості результату взаємодії з художнім твором, його емоційної виразності та змістовності [4, с. 20].

Важливо зауважити, що для дітей молодшого шкільного віку мистецтво стає одним із способів розуміння навколишнього світу і самопізнання. Проте це можливо лише тоді, коли враховуються індивідуальні особливості кожної дитини, які впливають на її сприймання оточуючого світу [1, с. 28].

Сприймання та освоєння художніх творів вимагає підготовки молодших школярів, і це є завданням учителів початкових класів. Учитель повинен акцентувати увагу на формуванні основних структурних компонентів естетичного виховання молодших школярів, таких як психологічна готовність до сприймання живопису, естетична потреба, естетичне сприймання та естетична діяльність.

Психологічна готовність до сприймання живопису залежить від розвиненості естетичних почуттів у дитини, її здатності до сприйняття та сприймання дійсності та мистецтва як єдиного цілого, а також від її естетичного досвіду та смаку.

Психологічна готовність має позитивний вплив на виникнення естетичної потреби учнів початкових класів. Однією з характеристик цієї потреби є художня потреба, яка виникає через емоційне сприймання мистецтва і визначає загальну спрямованість художніх інтересів та мотиваційну сферу.

Потреба, в свою чергу, впливає на естетичне сприймання учнів, яке формується через сприймання навколишнього середовища та художніх

цінностей, зокрема живопису. Участь молодших школярів у активному сприйманні художніх творів характеризується їхньою здатністю до естетичного оцінювання.

Естетична потреба та естетичне сприймання стимулюють молодших школярів до естетичної діяльності, яка виявляється в художній творчості та в естетичному перетворенні життєвого простору.

Формування художнього сприймання світу через живопис є важливим аспектом навчання у початковій школі. Сприймання живопису є одним зі засобів розуміння дійсності та самовираження, але воно може бути успішним тільки при врахуванні індивідуальних особливостей кожної дитини, які впливають на її сприйняття оточуючого світу. Цей процес сприяє розвитку творчих навичок, аналітичного мислення та підвищує культурний рівень молодших школярів. Вчителі та педагоги мають велику відповідальність у формуванні художньої освіти дітей та повинні використовувати ефективні методи для досягнення цієї мети.

Список використаних джерел

1. Довідник учителя художньо-естетичного циклу в запитаннях та відповідях / Упоряд. М. С. Демчишин. Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 608 с.
2. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / уклад.: Л. Масол // Педагогічна газета, 2001. № 17. С. 6-7.
3. Котляр В.П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей: навч. посібник / В.П.Котляр. К.: Кондор, 2011. 200с
4. Ничкало Н. Г. Мистецтво у розвитку особистості: монографія / за ред., передмова та післямова Н. Г. Ничкало. Чернівці: Зелена Буковина, 2006. 224 с.

АЛМАШІЙ Е.В.,

ТЯГУР А.В.

*ВП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ЛЕПБУКІВ ЯК ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРИЙОМУ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Згідно з Державним стандартом початкової освіти метою природничої освітньої галузі є формування компетентностей в галузі природничих наук, техніки і технологій, екологічної та інших ключових компетентностей шляхом опанування знань, умінь і способів діяльності, розвитку здібностей, які забезпечують успішну взаємодію з природою, формування основи

наукового світогляду і критичного мислення, становлення відповідальної, безпечної і природоохоронної поведінки здобувачів освіти у навколишньому світі на основі усвідомлення принципів сталого розвитку [1].

Згідно із сучасними науковими уявленнями предметна природознавча компетентність визначається як особистісне утворення, що характеризує здатність учня розв'язувати доступні соціально і особистісно значущі практичні та пізнавальні проблемні задачі, пов'язані з реальними об'єктами природи у сфері відносин «людина – природа» [2].

Задля реалізації мети природничої освітньої галузі, передбаченої Державним стандартом та формування відповідних компетентностей в умовах сьогодення постає проблема використання інноваційних освітніх технологій.

Робота за всіма напрямками формування природничої компетентності молодших школярів вдало проявляється під час застосувань інноваційних методів та технологій на уроках предмету «Я досліджую світ». Зокрема, доцільним є виготовлення лепбуків під час опрацювання тем «Повітря», «Вода», «Корисні копалини», «Материки».

Лепбук – інноваційний спосіб організації освітньої діяльності з молодшими школярами. Створення лепбуків розкриває творчість школярів, стимулює пізнання і дослідження нового, повторення і закріплення вивченого, систематизацію знань. Лепбуки допомагають швидко і ефективно засвоїти нову інформацію і закріпити вивчене в ігровій формі. Ці тематичні посібники мають яскраве оформлення, чітку структуру та змістовне наповнення.

Такий вид діяльності сприяє залученню всіх учнів, згуртуванню колективу (реалізує виховний аспект уроку), дає змогу проявляти індивідуальність та креативність. Багатогранність лепбуку, як процесу узагальнення інформації та оформлення результату опрацювання теми може включати у собі інші види робіт – асоціативне групування, інтелект-карту, порівняння природничих об'єктів, коло ідей, сенкан тощо.

Отже, лепбук є інноваційним освітнім засобом творчого розвитку та самовираження учня, можливістю створити оригінальний продукт, здійснюючи при цьому певний пошук, дослідження, вдаючись до нових підходів у вирішенні та виконанні завдань. Він допомагає краще зрозуміти, узагальнити, систематизувати та запам'ятати вивчену або досліджену тему.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти (постанова Кабінету Міністрів України 21 лютого 2018 р. № 87 (зі змінами) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
2. Типова освітня програма. 1-2 класи [Електронний ресурс] / авт. кол. під кер. Савченко О. Я. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>

3. Я досліджую світ: підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) / О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко – Київ: Світич, 2021.

БАБИНЕЦЬ Д.В.,
КУЗЬМА-КАЧУР М.І.

Мукачівський державний університет, Україна

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Перед початковою школою стоїть завдання не лише домогтися, щоб діти засвоїли певний об'єм природничих знань, а й могли б вільно оперувати ними, застосовувати в соціалізації та творчій самореалізації, для розширення та поглиблення свого пізнавального досвіду, формування екологічного мислення й поведінки. Це відображено в Державному стандарті початкової загальної освіти [1].

Предметна природознавча компетентність – особистісне утворення, що характеризує здатність учня розв'язувати доступні соціально і особистісно значущі практичні та пізнавальні проблемні задачі, пов'язані з реальними об'єктами природи у сфері відносин «людина – природа» [2]. Важливо при формуванні природознавчої компетентності спрямувати роботу з учнями на збереження, примноження, впорядкування навколишнього середовища. Вивчення природничої освітньої галузі в початковій школі повинно орієнтуватися на компетентісно орієнтований підхід, різними шляхами із використанням сучасних освітніх технологій.

Організація ефективного процесу формування природознавчої компетентності молодших школярів може здійснюватися такими шляхами:

– поряд із фронтальними та індивідуальними формами роботи необхідно залучити молодших школярів до колективної діяльності (парна, групова робота) із застосуванням інноваційних методик, використанням інформаційно-комунікаційних засобів навчання;

– урізноманітнюючи методи, прийоми і засоби навчання, в першу чергу слід надавати перевагу спостереженням у природі, власним дослідженням учнів, практичним роботам, дослідом, екологічному моделюванню та прогнозуванню, вирішенню ситуативних завдань, роботі з інформаційними джерелами, а також практичній діяльності з охорони природи;

– проведення уроків-екскурсій в природу, які роблять шкільне життя школярів цікавим, допомагають ліпше зорієнтуватися в довкіллі. Спілку-

вання під час екскурсії збагачує їх словник, розвивається мовлення. Об'єкти і явища природи привертають увагу, цікавлять і збуджують допитливість, розвивають спостережливість школярів; допомагають навчитися дітям відчувати прекрасне, викликають у них бажання милуватися природою, оберегати її, самим творити красу та добро;

– використання методів проблемного навчання передбачає створення проблемної ситуації та активну самостійну діяльність учнів у її розв'язанні, що веде до ґрунтовного засвоєння й закріплення наукових положень, розвиває творче мислення, здатність до самостійної діяльності. Проблема ситуація завжди базується на суперечності [3]. Зміст тем природничої освітньої галузі в початковій школі – це ідеальний матеріал для створення проблемних ситуацій. Вчитель разом з дітьми може розв'язувати проблемні ситуації, застосовуючи частково-пошукову дослідницької діяльності шляхом спостереження учнів за природою чи за результатами самостійного дослідження. Керуючи пошуковою діяльністю учнів, вчитель добирає систему проблемних завдань, які необхідно вирішити учням;

– важливим методом пізнання природи та накопичення чуттєвого пізнання є навчальний дослідження. За допомогою дослідження відбувається глибше пізнання об'єктів природи. У ході досліджень учні отримують запас конкретно-образних уявлень про навколишню дійсність, фактичних знань, що є матеріалом для наступного їхнього усвідомлення, узагальнення, розкриття причин і взаємозв'язків, що існують у природі. Формуються практичні уміння і навички: спостереження і фіксування результатів спостережень, вміння користуватися деякими приладами і лабораторним устаткуванням. Дослідження дають можливість познайомити учнів у доступній формі з законами природи, зрозуміти явища, що відбуваються, встановити причинно-наслідкові зв'язки цих явищ;

– засобом розвитку пізнавального інтересу молодших школярів є метод проектів, тому що створює умови творчого саморозвитку та самореалізації учнів, формує всі необхідні життєві компетенції. Метод проектів є організацією навчання, за якою учні набувають знань і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань-проектів. Перевагами використання даного методу в початковій школі є: забезпечення високого рівня знань випускників, уміння самостійно набувати і застосовувати їх на практиці; розвиток кожного учня як творчої особистості; залучення кожного учня до активної пізнавальної діяльності; формування навичок пізнавальної і дослідницької діяльності, розвиток критичного мислення; спілкування з однолітками не тільки своєї школи, міста, але й інших міст і навіть країн; оволодіння методами дослідження (аналіз літератури, пошук джерел інформації, збір та обробка даних, висунення гіпотез та методів їх вирішення) тощо.

Отже, компетенція завжди пов'язана з певним видом діяльності людини, а компетентність – якість особистості, її певне надбання, що ґрунтується на знаннях та досвіді. Природознавчу компетентність слід формувати, використовуючи специфічні методи та форми освітньої діяльності

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової загальної освіти» [Електронний ресурс] / 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://mon.gov.ua>.
2. Типові навчальні програми для початкової школи [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/program/8793/>
3. Байбара Т.М. Методика навчання природознавства в початкових класах [Текст]: навч. посіб.; Міжн. фонд «Відродження». Київ: Веселка, 2010. 334 с.

БАРНА Х.В.,
ВЕЛИЧКАНИЧ М.В.

Мукачівський державний університет, Україна

ПЕРЕДУМОВИ ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ

Самостійна, вільна діяльність – це специфічна форма організації життєдіяльності дітей, яка розгортається у час, вільний від організованих форм освітньої роботи (в ранкові та вечірні години, на прогулянках, в інші періоди дозвілля), як правило, з ініціативи та за бажанням малюків: діти самі визначають цілі, завдання, засоби і план втілення свого задуму, самостійно контролюють, аналізують і оцінюють його виконання.

Необхідність вільної діяльності зумовлена природною потребою дошкільників в інтимізації буття, у можливості не лише усамітнюватися, але й мати час, який можна використати на власний розсуд, залишившись без прямого контролю з боку дорослих, а також самостійно закріпити вже набутий досвід, проявити чи певною мірою перевірити рівень своєї компетентності та самоствердитися.

Самостійна діяльність може носити як індивідуальний, так і груповий (колективний) характер, коли дитина або сама реалізовує власний інтерес, задум в обраному виді діяльності, або об'єднується з іншими дітьми за спільністю бажань, намірів, планів, уподобань та за взаємними симпатіями. Самостійна діяльність нерідко має інтегрований характер, наприклад: дитина може одночасно прибирати у куточку природи і наспівувати улюблену пісеньку або малювати й промовляти вголос віршик, або перекидатися з товаришем м'ячем та обговорювати переглянутий мультфільм. Од-

ними з основних проявів змістовної самостійної діяльності високого вміння є вміння дітей:

- самостійно зайняти себе у вільний час різноманітними видами діяльності;
- мотивувати свою діяльність;
- підготувати потрібне для реалізації свого задуму приладдя, іграшки, матеріали;
- об'єднатися з товаришами для спільного виконання задуманого;
- домовитися про розподіл обов'язків чи ролей;
- довести задумане до кінця;
- адекватно оцінити задуманий результат.

Варто пам'ятати, що зміст і рівень розвитку будь-якої самостійної діяльності залежить від низки чинників, як-от:

- досвід дітей у володінні певним видом діяльності, їхня життєва компетентність у цілому;
- наявність предметно-ігрового, природного, соціального розвивального середовища;
- урахування простору власного Я кожного малюка;
- грамотне, компетентне керівництво з боку дорослого.

Життєва компетентність дітей як достатній рівень розвиненості, вихованості та навченості є основою для виникнення дитячої самостійної діяльності та її змістовного розгортання, оскільки допомагає малюкам адекватно, конструктивно, ефективно діяти, задовольняючи свої потреби, інтереси, прагнення та використовуючи власні можливості.

При цьому істотного значення набувають різноманітні життєві враження, які залишають у дитячій свідомості позитивний емоційний слід, наприклад, після:

- прогулянок та екскурсій за межі дитячого садка або домівки;
- відвідування циркових, театральних вистав, художніх виставок;
- участі у святах і розвагах у колі друзів чи рідних;
- читання художньої літератури;
- перегляду кіно- і мультфільмів тощо.

Спираючись на отримані позитивні враження, діти можуть самі моделювати схожі життєві ситуації та міжособистісні стосунки, використовувати у вільній діяльності запозичені зразки поведінки і способи дій. Але на свідомість дітей не менш впливають негативні емоції, враження, отримані від подій, явищ довкілля, спілкування. Це, відповідно, позначається і на змісті самостійної дитячої діяльності. У малюнках діти передають негатив темними кольорами або абстрактними зображеннями зла, страху, болю тощо. Ось чому так важливо насичувати дитяче буття саме позитивними емоціями та враженнями, своєчасно й мудро реагувати на дитячий негатив-

візм, гасити конфлікти, дбати про гідні для наслідування дітьми приклади поведінки тощо.

Невід'ємною складовою життєвої компетентності є досвід дітей у тому чи тому виді діяльності, зокрема ігровій, художній, а також руховий досвід, досвід спілкування, експериментування тощо. Сприятливі умови для засвоєння системи знань, умінь, навичок та формування ціннісного ставлення особистості до світу людей, речей, природи створюються у різних формах організованої педагогом діяльності.

Список використаних джерел

1. Карасьова К. В. Самодіяльні ігри дитини / Катерина Володимирівна Карасьова, Тамара Олександрівна Піроженко. – К.: Шк. світ, 2011. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
2. Ольга Долина, Олена Низковська. Самостійна діяльність дітей у дошкільному закладі // Вихователь-методист. – 2010 р. – № 1. – С. 28 – 36.

БАРНА Х.В.,
КОСТЮК М.О.

Мукачівський державний університет, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ІНКЛЮЗИВНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

На сьогодні в Україні та світі провідною вважається соціальна модель, яка розуміє її як набір перешкод, що виникають при взаємодії з оточуючими. Одним із основних напрямків розвитку соціальної моделі є створення інклюзивного, зокрема освітнього простору, та включення у нього всіх без винятку дітей (Н. Кузьменко, К. Мілотіна, В. Мітчел, Л. Полівко, С. Тувал, А. Франклін, О. Чуйко).

Огляд історичних передумов виникнення уявлень про інклюзивний освітній простір здійснений у роботах С. Гоерінга, Г. Зак, А. Льовочкіної, Е. Наберушкіної, О. Ярської-Смірної. У дослідженнях було визначено, що різне ставлення і розуміння даних понять розкривається у різноманітних моделях, які змінюються відповідно до розвитку суспільства. Загальні теоретичні положення про уявлення були розроблені Ж.-К.Абріком, Д. Жоделе, С. Московічі, конкретизовані у роботах Г. Андрєєвої, Л. Почебут, Г. Чернікової. Зокрема, були визначені структура та особливості формування уявлень, їх вплив на соціальну взаємодію.

Окрім визначення передумов для створення інклюзивного освітнього простору, увага дослідників присвячена визначенню особливостей розвит-

ку дитини та її впливу на життєдіяльність сім'ї. Питання розвитку сучасних дітей розглядається як з точки зору психологічних особливостей налагодження соціальної взаємодії (Л. Виготський, С. Забрамна, О. Калмикова, С. Рубінштейн), так і з медичної точки зору (О. Захаров, Д. Ісаєв). Вплив сім'ї на розвиток дитини в умовах інклюзивного освітнього простору розкрито у роботах А. Душки, І. Левченко, Дж. Ролланда, М. Селігмана.

Увага дослідників також спрямована на аналіз окремих проблем сім'ї дитини в умовах інклюзивного освітнього простору (М. Болдіна, Д. Діа, С. Неллі-Барнес, В. Ткачова, Т. Хейман) та впливу саме інклюзивного освітнього простору на функціонування сімейної системи (А. Коваленко, Н. Рейхман, О. Ходаківська.). У системному підході дослідженням сімейних уявлень як одного з компонентів сімейного міфу займалися А. Варга, Е. Ейдемільер, Т. Мішина, В. Юстіцкіс; сімейного самоусвідомлення – як узгодженого образу сім'ї, займалися К. Адушкіна та І. Васягіна. У той же час майже відсутні дослідження, які б пояснювали структуру сімейних і соціальних уявлень про дітей, що навчаються в умовах інклюзивного освітнього простору.

Отже, дослідження соціально-психологічних особливостей сімейних уявлень про інклюзивний освітній простір вказує на важливу роль, яку сім'ї відіграють у формуванні та підтримці інклюзивної освіти. Результати аналізу показують, що багато сімей розуміють важливість створення відкритого, сприйнятливого та дружнього навчального середовища для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей.

Зокрема, виявлено, що сімейні уявлення про інклюзивний освітній простір засновані на розумінні різноманітності та прийнятті різних потреб та здібностей дітей. Сім'ї сприяють створенню позитивного ставлення до інклюзивної освіти в суспільстві та допомагають виробляти у дітей важливі цінності та навички, такі як емпатія, толерантність та розуміння.

Проте, дослідження також виявило деякі виклики і проблеми. Сім'ї можуть стикатися із стереотипами і недорозуміннями, що можуть виникати в контексті інклюзивної освіти. Тому важливо продовжувати сприяти освіті та підтримці сімей, а також розвивати програми для усвідомлення та підвищення обізнаності щодо інклюзивного навчання.

Загалом, інклюзивна освіта має важливий соціальний та психологічний вимір, який впливає на формування сімейних уявлень. Спільна робота сімей, педагогів та суспільства в цьому напрямку може сприяти покращенню доступу до якісної освіти для всіх дітей і сприяти їхньому розвитку та інтеграції в суспільство.

Список використаних джерел

1. Бутенко Н. В. Оцінка діяльності соціально спрямованих організацій сім'ями, які мають дітей з інвалідністю. *Науковий вісник Херсонського державного*

університету. Збірник наукових праць. Серія Психологічні науки. 2019. Випуск 2. С. 105-112.

2. Охорона здоров'я і права людини: ресурсний посібник. *Центр здоров'я та прав людини імені Франсуа-Ксав'є Баню та Фонд відкритого суспільства. 2015. 113 с.*

БАРНА Х.В.,

ЛУПАК В.

Мукачівський державний університет, Україна

ТЕОРЕТИЧНИЙ ВИМІР ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сьогодні проблема виховання сучасних дітей вийшла за межі традиційного підходу. Очевидним є те, що для освіти дітей необхідно здійснювати підготовку фахівців дошкільної освіти, здатних до професійної діяльності в умовах якісно нового освітнього соціокультурного простору. Така ситуація вимагає освітньої стратегії, спрямованої на удосконалення фахової діяльності спеціалістів з урахуванням сучасних тенденцій світового освітнього простору та переваг національної системи освіти. Напрями змін фахової діяльності фахівців дошкільної освіти у новому соціокультурному контексті О. Таранченко [1] вбачає у «реорганізації компетентісно зорієнтованої фахової підготовки педагогічних кадрів, підвищенні їх професіоналізму, обґрунтуванні критеріїв добору педагогічних працівників, що має забезпечити новий статус та фаховий рівень кадрів у сфері освіти, їх особисту відповідальність за знання і компетентності дітей; вдосконалення фахової підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів відповідно до нової освітньої парадигми; посилення взаємодії педагогів з усіма учасниками освітнього процесу». Для вирішення вищезазначених завдань, на думку науковця, необхідне «викорінення адміністративної педагогіки» з її ознаками наказового навчального-виховного процесу та авторитарного соціально-психологічного клімату в освітніх закладах»; запровадження особистісно зорієнтованого та компетентісного навчання дітей, що реалізується у процесі застосування нових технологій викладання та психолого-педагогічного супроводу у освітньому процесі, зорієнтованих на індивідуалізацію та освітні потреби дітей; формування «гуманістично спрямованої педагогічної комунікації» з дітьми, родинами, колегами, представниками громади.

Світовий та вітчизняний теоретичний та практичний досвід реалізації сучасного освітнього процесу передбачає належну підготовку фахівців дошкільної освіти до професійної співпраці в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Витоки ідей професійної педагогічної співпраці висвітлено у наукових теоріях Ш. Амонашвілі, Ю. Бабанського, Л. Виготського, П. Гальперіна, В. Давидова, Д. Ельконіна, Л. Занкова, О. Леонтьєва, І. Лернера, А. Макаренка, М. Монтесорі, К. Роджерс, В. Сухомлинського, А. Титаренка І. Унта, Р. Штайнера та інших. У контексті їхніх досліджень визначальну роль відведено соціальній взаємодії (взаємодопомозі) учасників освітнього процесу з метою організації спільної педагогічної діяльності для успішного розв'язання проблем всебічного розвитку дитини. Потреба у взаємодопомозі призводить до народження стосунків співробітництва, яке передбачає взаємодію і вимагає координації зусиль учасників, а також упорядкування та певного комбінування цих зусиль. Основні ознаки спільної діяльності виділяють як розподіл єдиного процесу діяльності між її учасниками, зміна діяльності кожного з учасників. Науковці (Г. Андреева, Н. Богомолва, Л. Петровська) вважають, що на основі спілкування, формується спільність людей, які виконують спільну діяльність. Вони переконані, що обмін знаннями і діями, які допомагають організувати спільну діяльність, робить спілкування інтерактивним.

Реалізація спільної діяльності, за Л. Уманським, відбувається «за однією з трьох моделей: спільно-індивідуальною (коли кожен учасник здійснює свою частину спільної справи незалежно від інших), спільно-послідовною (коли спільне завдання послідовно виконує кожен учасник) та спільно-взаємопов'язаною (коли відбувається одночасна взаємодія кожного учасника з усіма іншими)». При цьому взаємодія є основою діяльності і «передбачає почергову та взаємну зміну соціально-психологічних станів, намірів та цінностей співпрацюючих» [2, с. 29]. Таким чином, «професійне співробітництво передбачає взаємодію представників однієї або різних професій, які виконують комплекс взаємопов'язаних, технологічно схожих або відмінних робіт. При цьому діяльність кожного учасника підпорядкована загальній меті та пов'язана з діяльністю інших учасників, що вносить суттєві зміни (специфіку) в перебіг його індивідуальної діяльності, а значить, переводить її на якісно інший рівень».

Отже, концепція особистісно зорієнтованого навчання в умовах інклюзивного освітнього середовища передбачає організацію навчальної діяльності фахівцями дошкільної освіти шляхом моделювання, планування, практичного навчання з метою стимулювання розвитку самостійності та підвищенню навчальної успішності у всьому розмаїтті дітей.

Список використаних джерел

1. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: навчально-методичний посібник. Київ: «АТОПОЛ». 2010. 96 с.
2. Ушинський К.Д. Твори в шести томах. Київ: Радянська школа, 1955. Т.1. С. 44- 46.

РОЛЬ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РОЗШИРЕННІ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Поява нових видів діяльності, ускладнення спілкування з дорослими та однолітками, розширення кола життєвих зв'язків і відносин, до яких включена дитина, призводить до інтенсивного розвитку, по-перше, усіх аспектів розвитку мовлення (словника, звукової культури, граматичної будови), по-друге, його форм (контекстного та пояснювального) і функцій (узагальнювальної, комунікативної, планувальної, регулювальної, знакової). У дошкільника складаються тонкі та диференційовані звукові образи слів; спостерігаються значні кількісні та якісні зміни в розвитку його словника. Щодо мовлення дитини, то в ньому стає не лише більше слів, але й відбувається розвиток їх значень.

Кінцевим результатом навчання рідної мови в ЗДО є формування культури мовлення та спілкування дітей. Одним із провідних засобів формування культури мовлення дошкільників є збагачення, активізація й уточнення лексичного запасу рідної мови.

Оволодіння значенням слова є складним завданням для дитини, яка має обмежені знання й недостатньо розвинені вміння узагальнювати. Завоюючи будь-яке слово, дитина не завжди розуміє його справжнього значення та тлумачить його по-своєму, відповідно до власного обмеженого досвіду.

Особливості становлення й розвитку словника дітей упродовж дошкільного дитинства вивчали науковці: В. Коник, Н. Кирста, Н. Кудикіна, Н. Луцан, Ю. Ляховська, І. Непомняща, Ю. Руденко, Н. Савельєва.

Різні аспекти словникової роботи порушено в дослідженнях лінгводидактів (А.Богоуш, Є. Тихеевої, Л. Федоренко). Проблемі збагачення словника дітей присвячено роботи вчених В.Гербової, Ю.Ляховської, О. Струніної, О.Ушакової. Натомість результати педагогічних спостережень засвідчили, що театральна-ігрова діяльність не знайшла належного місця в практиці дошкільної освіти, зокрема й у збагаченні словника старших дошкільників.

Водночас науковці наполягають на необхідності забезпечення активної мовленнєвої практики засобами різних видів дитячої творчості. Серед них – гра-драматизація як різновид театралізованої гри (О.Аматьєва, Н. Володага, Н.Карпинська) та художньо-продуктивна діяльні (Л.Компанцева, С.Ласунова, Т.Постоян). У численних працях (А.Анішук, А.Богоуш, Л.Ворошні-

на, Н.Гавриш, Н.Насруллаева, Л.Таніна, О.Ушакова)означенівиди діяльності виступають як засіб розвитку творчих здібностей дітей та їхнього мовленевого розвитку. Учені (Ю. Косенко, Ю. Перенчук, Л. Фурміна) досліджували творчі прояви дошкільників у театральній діяльності, яка у своїй основі містить творчий початок і сама по собі є художньою діяльністю.

Вивчення стану означеної проблеми засвідчило однобічний підхід до лексичного розвитку дошкільників, що обмежується ситуацією організованого навчання й недостатнім використанням набутих умінь у різних видах діяльності (театральній, комунікативній).Необхідність збагачення словника старших дошкільників зумовлена потребою спілкування дитини з оточуючими. Дитина розвивається в діяльності. А саме театральна діяльність є ефективним засобом збагачення й активізації словника, розвитку виразності мовлення.

Отже, виключні можливості театральної діяльності зумовлені тим, що вона виступає в трьох аспектах: як гра, праця та видовище. Так, під час гри відбувається активізація слів; у праці словник дошкільників збагачується новими словами; під час видовища – образною емоційно-забарвленою лексикою.

Список використаних джерел

1. Алексеевко-Лемовська Л. В. Методика обстеження лексичного розвитку дітей трьох-п'яти років у театральній діяльності / Л. В. Алексеевко-Лемовська // Проблеми сучасної педагогічної освіти: зб. статей: Вип. 15. Ч. 2. – Ялта: РВВКГУ, 2007. – С. 222–228.
2. Богуш А. М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. Навчальний посібник / А. М. Богуш. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 344 с.

БАРЧІЙ М.С.,
ВОРОНОВА О.Ю.

Мукачівський державний університет, Україна

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗВО

Від належної підготовки педагогічних кадрів, підвищення їхнього професійного та загальнокультурного рівнів залежить інноваційний розвиток освіти та формується суспільне ставлення до неї. Тому актуальною проблемою сучасної психолого-педагогічної науки і практики постає розвиток творчої особистості педагога, оскільки від ретельного, зваженого особистісного підходу до формування кадрового складу освітніх закладів значною

мірою залежить і розвиток творчої особистості вихованця, учня чи студента. Пріоритетними критеріями готовності педагога до такої роботи є його високий інтелектуальний рівень, здатність опановувати, накопичувати та ефективно застосовувати у педагогічній діяльності інноваційні освітні технології, реалізуючи власний творчий потенціал.

На думку С. Сисоевої визначальним у творчій особистості є взаємозв'язок розвинених, системно пов'язаних творчих якостей, які дозволяють досягти людині високих результатів у будь-якій діяльності [3]. В. Моляко інтерпретує творчу особистість як людину, яка має: певний рівень розвитку творчих здібностей; об'єктивацію цих здібностей у досягненнях; сформовані ціннісні орієнтації та життєві орієнтири, які сприяють процесові становлення, розвитку, прояву, реалізації творчого потенціалу; певну структуру характерних рис особистості, що гармонійно поєднується зі здібностями, утворюючи індивідуальний творчий стиль діяльності [1].

Узагальнюючи підходи названих вчених до сутності творчої особистості, можна зробити висновок про її визначення як суб'єкта діяльності, наділеного певним набором взаємопов'язаних характеристик і ознак, що забезпечують творчий характер результатів цієї діяльності. Визначальними серед них є інтелектуальні здібності та досвід, творча спрямованість особистості (психічна властивість особистості, яка включає систему спонукань, що визначає активність людини), сформовані ціннісні орієнтації, творчий потенціал, який є основним ресурсом творчості особистості.

Серед різноманіття наукових підходів до розуміння творчого потенціалу особистості, можна виділити найбільш суттєві його характеристики:

- ресурс творчих можливостей людини, здатність конкретної людини до здійснення творчих дій, творчої діяльності загалом (В. Моляко);
- здатність особистості підходити до конкретної справи нестандартно, шукати й знаходити найбільш оптимальні шляхи, ефективні методи вирішення проблем, що виникли (П. Кравчук);
- творчі можливості особистості, її креативність (Л. Курило) [1].

Поняття творчого потенціалу трактується названими вченими як похідне від творчих здібностей, креативності, інтелекту особистості, якості її мислення, застосування яких забезпечить найефективніший результат діяльності, як синонім творчої активності, обдарованості, готовності до творчої діяльності.

Творчий потенціал особистості як інтегративної системної якості особистості, яка включає знання, вміння, психічні якості особистості, такі, як креативність, мотивація до творчої діяльності, що, за умови високого рівня їхнього розвитку та взаємозв'язку, стимулюють особистість до активної професійно-творчої самозміни та перетворення оточуючого середовища відповідно до творчого задуму.

ЗАСОБИ ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Сучасні науковці визначають творчий потенціал педагога як інтегративне утворення, сукупність якостей особистості, що виражаються в можливостях, знаннях, уміннях, психічних характеристиках педагога, його готовності до творчої педагогічної діяльності, до змін, відмови від стереотипів у педагогічній діяльності, знаходженні оригінальних рішень складних педагогічних проблем у ситуації невизначеності, новаторський рівень діяльності, що розкривається у процесі навчальної підготовки й веде до одержання якісного продуктивного результату в педагогічній діяльності – розвитку творчої особистості вихованця [2].

Для успішного розвитку творчих якостей особистості майбутнього педагога важливою є організація освітнього процесу на принципах демократизації, гуманізації, визнанні пріоритетності інноваційних проектних, дослідницьких методів навчання, свідомості й активності особистості студента в освітньому процесі вищої школи, зв'язку теоретичного навчання з практичною творчою педагогічною діяльністю, індивідуалізації та диференціації, творчої спрямованості освіти у закладі вищої освіти, єдності наукової та педагогічної діяльності, цілеспрямованого включення в інноваційну діяльність [2].

Важливу роль в цьому процесі відіграють використання у процесі навчання завдань творчого характеру, розвиваючий характер навчального матеріалу, перевага пошуково-дослідницької діяльності над репродуктивною, тобто поєднання теоретичної підготовки із практичним застосуванням знань, умінь і навичок; забезпечення самостійності та активності студентів у пошуку оригінальних та альтернативних шляхів розв'язання педагогічних проблем; забезпечення індивідуального підходу в організації навчально-пізнавальної діяльності студентів; забезпечення відповідного супроводу творчої діяльності студентів з боку викладачів.

Таким чином, розвиток творчого потенціалу майбутніх педагогів передбачає максимальну орієнтацію на проблемно-творчий характер освітньої діяльності, набуття ними власного творчого досвіду.

Список використаних джерел

1. Ємчик О. Г. Основи розвитку творчого потенціалу майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу: навчально-методичний посібник. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2017. 164 с.
2. Листопад О. А. Теоретико-методичні засади формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: автореф. дис.... д. пед. наук: 13.00.04, 13.00.08 / Держ. закл. «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2016. 52 с.
3. Сисоєва С. О. Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури: монографія / Нац. акад. пед. наук України, Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ: Едельвейс, 2014. 399 с.

Питання підвищення якості та конкурентоспроможності підготовки фахівців є однією з головних пріоритетних цілей у нашій країні. Модернізація системи дошкільної освіти вимагає вдосконалення підготовки майбутніх професіоналів, зокрема, вихователів дошкільних закладів. Це саме вони мають велике значення у формуванні молодого покоління, яке має бути готовим до творчої праці, постійного самовдосконалення і саморозвитку у своєму майбутньому житті.

Основні принципи розвитку таких якостей особистості починають формуватися вже на дошкільному етапі, який є важливим для розвитку художньо-творчої активності, включаючи художню працю. Ефективна робота вихователів дошкільних закладів неможлива без освоєння ними основних професійних компетентностей, що формуються в процесі вивчення навчальної дисципліни «Художня праця». Серед цих компетентностей можна визначити здатність розвивати у дітей дошкільного віку креативність як одну з ключових якостей особистості. Це також включає в себе практичні навички створення різних виробів та використання сучасних освітніх технологій у процесі навчання в дошкільних закладах.

У сучасному контексті розвитку дошкільної освіти, навчальний курс «Художня праця» є необхідною складовою у підготовці майбутніх фахівців для роботи з дітьми дошкільного віку та виконанні їх професійних обов'язків.

За висловами дослідників, компетентність педагога у художньо-практичній діяльності визначається рівнем його естетичного сприймання оточення, емоційно-ціннісним ставленням до навколишнього світу, здатністю використовувати різноманітні техніки оздоблення виробів і працювати з різними матеріалами та інструментами, а також здатністю проявляти креативність у втіленні своїх ідей.

Успішність включення дітей у художньо-творчу діяльність і результати цієї діяльності, а також розвиток їх творчих здібностей визначаються рівнем підготовки педагога. Педагоги мають володіти різними навичками та знаннями, такими як знання про різні види образотворчої діяльності, вміння створювати інтерес до діяльності та розвивати творчі здібності ді-

тей, а також володіти навичками керівництва дітьми під час цієї діяльності.

Залучення дітей до художньо-творчої діяльності вимагає тісного взаємозв'язку та взаємодії різних видів образотворчої діяльності, таких як малювання, ліплення, аплікація і конструювання. Це сприяє збудженню інтересу дошкільників до активної художньо-пізнавальної діяльності та розвитку їхніх творчих здібностей [3].

Важливо відзначити, що педагоги повинні бути компетентними у використанні різних методів та прийомів для керівництва художньо-творчою діяльністю дітей та сприяння їхньому розвитку. Це включає в себе навички створення педагогічних ситуацій, які сприяють розвитку творчості та використання різних методів контролю та оцінювання навчальних досягнень дітей.

У процесі навчання курсу «Художня праця» важливо приділити увагу формуванню естетичного сприймання (художнього смаку) та підвищенню загальної естетичної культури здобувачів, а також розвитку практичних навичок і вмін у виготовленні виробів. Це впливатиме на їх здатність керівництва художньо-творчою діяльністю дітей під час організації художньої праці.

Наразі існує необхідність знаходити нові освітні технології, які сприятимуть підготовці конкурентоспроможних та креативних педагогів. Вони мають бути здатні формувати художньо-творчу компетентність дітей дошкільного віку. Для вирішення цієї проблеми, на нашу думку, варто використовувати матеріали інтегрованого характеру під час лекцій та практичних занять. Ці матеріали допоможуть студентам використовувати засвоєні знання з інших дисциплін і отримати практичний досвід у їх подальшому використанні у роботі з дошкільниками.

Формування художньо-естетичної компетентності у студентів передбачає підготовку майбутніх педагогів, здатних до самостійного професійного розвитку та свідомої, цілеспрямованої пізнавальної діяльності. У сучасних умовах, коли доступна велика кількість інформації з різних галузей знань, важливим стає вміння відбирати та аналізувати інформацію. Це також впливає на методи роботи в дошкільних навчальних закладах.

До основних засобів художньої праці як інструменту формування художньо-естетичної компетентності відносимо: розвиток художнього мислення; розвиток художньо-творчих навичок; сприяння розвитку естетичного смаку; стимулювання творчості

Модернізація сучасної дошкільної освіти потребує переосмислення підходів до роботи зі студентами фахових навчальних закладів та застосування найбільш ефективних освітніх методик, що відповідають потребам сьогодення та стимулюють активність і творчість учасників навчального

процесу. У цьому контексті використання спеціальних форм навчальних заходів, таких як майстер-класи та воркшопи, надає можливість студентам отримувати не лише особистий досвід, фахові знання та навички, але й виявляти свій творчий потенціал, розвивати самостійність та обмінюватися досвідом у спільній діяльності в аудиторії.

Значущою частиною підготовки майбутніх вихователів є оволодіння ними як теоретичними, так і практичними навичками керівництва художньо-творчою діяльністю дітей у контексті організації художньої праці. Використання різноманітних сучасних освітніх методів та технологій під час навчання курсу «Художня праця» спрямоване на розвиток інтелектуальних і творчих здібностей студентів, покращення якості їхньої професійної підготовки. Важливо включати засоби художньої праці у навчальний процес студентів і надавати їм можливість вдосконалювати свої художні вміння та навички, щоб підготувати компетентних і творчих вихователів для дошкільних навчальних закладів. Це є важливою передумовою для компетентного керівництва художньо-творчою діяльністю дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: монографія. Київ: Світоч, 2006. 304 с.
2. Борин Г. В. Розвиток творчого потенціалу особистості в процесі професійної підготовки студента до керівництва художньою працею дітей дошкільного віку. Вісник Прикарпатського національного університету. Серія «Педагогіка». Івано-Франківськ, 2010. Вип. XXXVIII. С. 83–87.
3. Голота Н. М. Формування художніх і конструктивних умінь у майбутніх вихователів дошкільних закладів: автореф. Дис. канд. пед. наук: 13.00.08. Київ, 2000. 21 с.
4. Єськова Т. Л. Проблема підготовки майбутніх вихователів до керівництва художньою працею дітей дошкільного віку. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. – Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2013. Вип. 1.41. С. 103–108.

БАСАРАБ В.В.,
КУЦИК О.Г.

*ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬОГО КОНСТРУЮВАННЯ

У сучасному світі початкова освіта стає все більше спрямованою на розвиток творчого потенціалу учнів та формування їхнього креативного мислення. Однією з ключових складових цього процесу є художнє конструювання, яке дозволяє дітям розвивати свої творчі здібності, уяву та образне мислення. Важливо, щоб майбутні вчителі початкової школи були готові впроваджувати цей підхід у навчальний процес і активно сприяли розвитку творчого мислення учнів. Отримані ними навички та знання повинні бути не просто інструментами навчання, але й засобом розвитку їх творчих здібностей. Завдяки предметно-практичній діяльності у галузі художнього конструювання, можна ефективно формувати елементи творчого мислення у здобувачів фахової освіти. Впровадження елементів дизайну може сприяти розширенню обраної освітньої лінії для початкової школи і покращити якість навчання та розвиток дітей.

У сучасних умовах важливо підготувати студентів до майбутньої професійної діяльності у сфері нової української школи, а також до художньо-творчої діяльності, яка включає в себе малювання, конструювання та дизайн. Аналіз наукових досліджень та практичних випробувань у цій галузі, а також її загального значення, підтверджує, що сучасна педагогічна теорія і практика ставлять перед нами новий виклик: формування творчого мислення у дітей, яке можна назвати «дизайнерським мисленням». Успішний розвиток творчості можливий лише при наявності систематичного керівництва від педагога.

Питання якісного підготовчого матеріалу для навчання цього виду мистецтва можуть бути вирішені шляхом застосування методики, що базується на творчому підході до структурування програмного матеріалу [1].

Творче мислення має спонукати студентів до постійного удосконалення своєї професійної діяльності через експерименти, самостійний пошук нових технік та постійну творчу активність у використанні різних матеріалів у художній творчості. Нестандартний та індивідуальний підхід до роботи є проявом обдарованості та таланту [3].

Творче мислення є важливою компетенцією сучасного вчителя, оскільки воно дозволяє знаходити нові, нетрадиційні шляхи вирішення проблем,

стимулює розвиток індивідуальності та креативного підходу до навчання. Майбутні вчителі повинні бути здатні виховувати учнів, які не лише сприймають інформацію, але й активно застосовують її в практичних завданнях, розробляють власні проекти та виражають свої ідеї через творчість.

Художнє конструювання – це творчий метод проектування об'єктів технологічної діяльності, спрямований на створення естетично вдосконаленого виробу. Головною метою художнього конструювання є активне покращення навколишнього середовища, створення матеріального світу більш естетично привабливим в плані дизайну та краси [1].

Трьома основними аспектами художнього конструювання є: самостійне експериментування з новими матеріалами, розвиток образного мислення та уяви, а також формування практичних навичок та методів роботи з об'єктами. Конструювання – це креативний процес створення різних структур і моделей, де важливими є послідовне розташування компонентів і способи їх з'єднання. Матеріали для конструктивної діяльності можуть включати будівельні матеріали, спеціальні конструктори (наприклад, дерев'яні, металеві, пластмасові), папір, картон, тканину, природні матеріали, готові форми та різні додаткові матеріали.

Художнє конструювання у початкових класах використовується під час уроків образотворчого мистецтва та технологій. Цей творчий процес включає такі методи та техніки, як аплікація, імітація паперової мозаїки, вітражна імітація, орігамі, торцева пластика (квілінг), конструювання з природного матеріалу і створення об'ємних та напівоб'ємних композицій. Кожен вид конструювання має свої особливості, зумовлені властивостями матеріалів, їх фізичними та механічними характеристиками, а також зовнішнім виглядом і можливостями виразності [2].

Матеріали для художнього конструювання можна умовно поділити на такі групи: неоформлені, напівоформлені і природні. Згідно з вимогами нової української школи, майбутні фахівці повинні вміти організувати самостійне експериментування з різними матеріалами та розв'язувати конструктивні завдання пізнавального характеру. Вони повинні мати глибоке розуміння технологій та матеріалів. Експериментування з матеріалами та розвиток узагальнених навичок конструювання, включаючи технічні та творчі аспекти, стимулюють дітей до самостійної творчої діяльності. Це сприяє появі нових методів, прийомів та ідей у процесі художнього творчого процесу. А також, сприяє розвитку естетичного сприйняття, культивує почуття приналежності до природи та навколишнього середовища і сприяє втіленню дизайнерських ідей.

Процес художнього конструювання складається з двох основних етапів: створення концепції та її реалізації. Концепція – це уявлення про кінцевий результат, об'єкт діяльності та шляхи його досягнення. Конструктивна

ідея формується під час мислинневої роботи. Вона ґрунтується на порівнянні, аналізі та синтезі різних конструкцій, відомих з минулого досвіду. Практична робота, спрямована на реалізацію концепції, включає в себе широкий спектр експериментів з матеріалами. У процесі художнього конструювання творча ідея часто уточнюється і змінюється під час практичних дій та творчого мислення.

Формування творчого мислення майбутніх вчителів початкової школи через художнє конструювання є важливою складовою сучасної освіти. Вчителі повинні бути готові впроваджувати творчі методи в навчальний процес та активно сприяти розвитку творчого потенціалу учнів. Це сприятиме формуванню нового покоління креативних та інноваційних особистостей, які зможуть ефективно впроваджувати свої ідеї в життя.

Список використаних джерел

1. Голота Н. М. Формування художніх і конструктивних умінь у майбутніх вихователів дошкільних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Київ, 2000. 21 с.
2. Матвієнко С. І. Художня праця та основи дизайну: навчальний посібник. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2016. 201 с.
3. Технології професійного розвитку педагогів: методичний poradnik: навч.-метод. посіб. / упоряд.: Т. М. Сорочан, М. І. Скрипник; Держ. вищ. навч. зал. «Ун-т менедж. освіти». Київ, 2016. 231 с.

БАРАНОВСЬКА О.В.,
КЛЕНОВСЬКА В.В.,
ЛАЛАК Н.В.

Мукачівський державний університет, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПАРТНЕРСТВА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ТА СІМ'Ї

Становлення української державності, інтеграція у європейське співтовариство, побудова громадянського суспільства передбачають орієнтацію на дитину, націю, пріоритети національної культури, визначають основні напрями реформування освітнього процесу. Втілення принципу гуманізації навчання і виховання має на меті взаємопроникнення сімейного і суспільного виховання з метою створення для кожної дитини єдиного освітнього середовища. У сьогоденні важких воєнних умовах важливий принцип не паралельності існування, а взаємопроникнення закладу освіти і сім'ї, цих двох важливих соціальних інститутів. В основі філософського розуміння взаємодії сім'ї та школи лежить судження про те, що за виховання

дітей несуть відповідальність батьки, а всі інші соціальні інститути покликані допомагати, підтримувати, направляти їхню діяльність.

У наукових доробках вітчизняних психологів та педагогів Г. Костюка, О. Запорожця, С. Русової, В. Сухомлинського доведено, що саме в шкільному віці формується особистість. Актуальні питання загальної проблеми взаємозв'язку сім'ї і закладу освіти у формуванні особистості дитини висвітлені у працях В. Іванової, В. Котирло, І. Кон, О. Кононко, С. Ладивір, Т. Маркової, Л. Островської, Т. Пагути. Сучасні психологічні та соціально-педагогічні дослідження дозволяють стверджувати, що сім'я посідає дуже важливе місце серед факторів та соціальних груп, які впливають на формування особистості, адже сім'я – це те середовище, у якому в дитині формується уявлення, де вона приймає перші рішення щодо себе, і де починається розвиток соціальної природи дитини. Педагогічна спадщина гуманістів-просвітників наповнена цінними порадами щодо виховання дітей у родині («Материнська школа» Я. Коменського; «Думки про виховання» Д. Локка; «Еміль, або про виховання» Ж.-Ж. Руссо; «Як Гертруда вчила своїх дітей» Й. Песталоцці) [1].

Вчитель та батьки, об'єднані у своїй діяльності, діють в інтересах дитини, створюють для неї належні умови. Від того, наскільки такі взаємовідносини будуть узгоджені, залежить успіх формування особистості в цілому. Саме взаємодія у педагогічному процесі сім'ї та навчального закладу здатна здійснювати особистісно-орієнтований підхід, формувати індивідуальність, активізувати творчий потенціал не лише дитини, але і педагогів, і батьків.

Цілком природно, що визнання пріоритету сімейного виховання потребує іншого змісту взаємин сім'ї та закладу освіти. Новизна цього змісту визначається поняттям «партнерство», «співробітництво», «взаємодія» [2]. Суть цих дефініцій полягає у беззаперечній рівноправності вкладу кожного учасника освітнього процесу та у відсутності привілею вказувати, контролювати чи оцінювати. Принципами співробітництва є: взаємоповага, взаємодовіра, взаєморозуміння між родинами та педагогом, партнерство й чітке усвідомлення своєї ролі та відповідальності в спільній взаємодії, любов до дитини, прийняття і повага її як особистості, розуміння її проблем.

Умовами, що забезпечують ефективність взаємодії є: висока культура спілкування батьків та педагогів, доброзичливість, неупередженість у розв'язанні різних проблем, забезпечення мотивації взаємодії, актуальність та конкретність спільних завдань. Взаємодія являє собою спосіб організації спільної діяльності з родинами, яка здійснюється на основі соціальної перцепції за допомогою спілкування. Щоб найкраще, найвідповідальніше підійти до виховання дитини, батьки разом з педагогами повинні збудувати свої стосунки на принципах взаємної поваги, розуміння важливості один одного і усвідомлення того, що таке партнерство матиме довготривалий вплив, на користь усіх.

В Концепції НУШ [3] зазначено, що сучасний стан освіти потребує цілісного підходу до особистості дитини, яка тісно пов'язана з усіма організованими і стихійними, позитивними та негативними впливами як природного так і соціального оточення. Цим пояснюється необхідність ділового педагогічного взаємозв'язку сім'ї та навчального закладу на основі об'єднання їх виховних зусиль.

Варто зазначити, що удосконалювати роботу з батьками – це у разі необхідності вносити зміни, які збагачують зміст і форми роботи, покращують різні показники, роблять її більш доцільною, сучасною, гнучкою. Процес удосконалення – довготривалий та безперервний, його можна здійснювати у різних напрямках: гуманізація змісту і форм роботи з сім'єю; гармонізація взаємин педагогів та батьків; підвищення ефективності застосовуваних педагогом у роботі з батьками традиційних та інноваційних прийомів і засобів впливу.

Сучасним педагогам необхідно пам'ятати, що усі форми роботи, які проводяться в школі повинні враховувати такі особливості батьків: право на власну думку, точку зору, систему цінностей; інформувати не лише про обов'язки батьків, але й про права, а ними вони можуть скористатись; у готовності позитивно поставитись до проявів батьківської ініціативи та творчості, заохочувати їх; вміти не лише повчати батьків, але і вчитися у них тощо.

Таким чином, педагоги та батьки повинні діяти в інтересах дитини, приймати рішення стосовно її виховання та навчання, створювати для неї належні умови. Від того наскільки ці взаємовідносини будуть узгоджені, настільки залежить успіх формування особистості в цілому. А саме, взаємодія в педагогічному процесі сім'ї та навчального закладу здатна формувати індивідуальність, активізувати особистий творчий потенціал не тільки дитини, але і педагогів та батьків. Взаємодія, що ґрунтується на засадах коопераційної інтеракції, передбачає взаємодопомогу, співробітництво, узгодження зусиль, розглядається як цілісне явище в психолого-педагогічній системі.

Список використаних джерел

1. Видатні педагоги: Інформаційний довідник Тернопіль: Мандрівець, 2008. 224 с.
2. Гришук А. Словник українського педагога К.: КВЦ, 2015. 405 с.
3. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>. – 40 с.

РОЛЬ СЛОВАЦЬКОЇ МОВИ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Словацька мова відіграє важливу роль в полікультурному розвитку Закарпатського регіону через багатоетнічний склад населення і довгу історію взаємодії різних культур та національностей. Вона є мовою спілкування для більш ніж 5 мільйонів людей, які проживають у Словаччині, Україні, Румунії, Угорщині та інших країнах Центральної та Східної Європи. Вона є другою мовою для близько 150 000 людей, які проживають у регіоні.

В Україні ряд науковців і лінгвістів, що займаються дослідженнями словацької мови та словацької спільноти в Україні. Серед українських науковців – це Буднікова Л.Т., Ліхтей Т.В., Пахомова С.М., Хома О.Л. Їхні праці включають такі аспекти, як мовознавство, культурологія, історія, соціологія і багато інших галузей. Словацька мова є інструментом для збереження та розвитку багатой культурної спадщини регіону. Вона є мовою багатьох літературних творів, музичних творів, художніх творів та інших культурних цінностей.

Словацька мова також є мовою освіти, яка забезпечує доступ до знань та можливостей для всіх людей, незалежно від їхньої етнічної приналежності. Вона є мовою освіти в багатьох навчальних закладах у регіоні. Це забезпечує доступ до знань та можливостей для всіх людей, незалежно від їхньої етнічної приналежності. Навчальна програма зі словацької мови та читання для закладів загальної середньої освіти розроблена відповідно до Закону України «Про освіту»(2017), Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87. Вона є складником типової освітньої програми та базується на відповідних ключових Європейських компетентностях: уміння вчитися впродовж життя, спілкуватися державною українською та словацькою мовами, спілкуватися іноземними мовами, застосовувати природничі науки і технології, використовувати математичні, інформаційно-комунікаційні, соціальні і громадянські, загальнокультурні і підприємницькі компетентності та є освітнім компонентом мови корінних народів та національних меншин України [1; 2].

Ця мова є важливим засобом комунікації між різними культурами регіону. Вона сприяє взаєморозумінню та співпраці між людьми різних національностей. Словацька мова також є мовою міжнародних організацій, які працюють у регіоні. Словацька мова є мовою культури та мистецтва в регіоні. Вона є мовою багатьох літературних творів, музичних творів, художніх

творів та інших культурних цінностей. Це сприяє збереженню та розвитку багатой культурної спадщини регіону. Ця мова є інструментом для збереження та розвитку багатой культурної спадщини Закарпаття [4].

Вивчення словацькой мови відкриває можливість для глибшого культурного обміну між словацькою громадою Закарпаття та словацькими представниками зі сусідньої Словаччини. Цей обмін включає в себе мову, традиції, кулінарію, мистецтво та інші аспекти культури. В Закарпатті існує мовний плюралізм, адже тут проживають представники різних національностей, і словацька мова створює атмосферу взаєморозуміння та толерантності. Це сприяє полікультурному розвитку регіону, допомагаючи зменшити можливі конфлікти та сприяти міжетнічному співіснуванню. Мовне співробітництво між словацькими громадами з обох сторін кордону сприяє розвитку культурних та господарських зв'язків між регіонами.

Закарпаття має потенціал для розвитку туризму, і вивчення цієї мови може бути корисним для залучення словацьких туристів. Знання словацькой мови може полегшити комунікацію та створити комфортні умови для туристів. Загалом, словацька мова в Закарпатті відіграє важливу роль у збереженні культурної різноманітності, сприяє взаєморозумінню та співробітництву між різними етнічними групами, і сприяє полікультурному розвитку регіону.

Список використаних джерел

1. Пахомова С.М. Стан розробки українсько-словацького лексикографічного сектора // *Studia Slovacistica*. Вип. 7: Віртуальний інститут словакістики. – Ужгород: Мистецька лінія, 2007. – С. 81 – 88.
2. Пахомова С., Джоґаник Я. Словацька мова. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Ужгород: Графіка, 2008. – 472 с.
3. Пахомова С.М. Безеквівалентна лексика словацькой мови (на фоні української) // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Філологія. Випуск 20. – Ужгород, 2009. – С. 12 – 16.
4. Юсип-Якимович Ю. Історія Словаччини. – Ужгород: Гражда, 2009. – 288 с.

БЕРЕЖНА С.І.

Пирятинська філія ПВНЗ «Європейський університет», Україна

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБИСТІСНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ

Під час формування сучасної наукової картини світу феномен творчої діяльності посідає значну роль майже в кожній філософсько-освітній та

психологічній системі. Це одне з найцікавіших наукових явищ, але водночас і проблематичне. Це зумовлено насамперед різноманітністю підходів до класифікації творчої діяльності, різноманіттям її теоретичних і практичних застосувань у науці та практиці, наявністю численних, часом суперечливих, алгоритмів аналізу закономірностей розвитку.

Актуальним завданням гуманістично орієнтованої освіти є створення освітнього простору, що сприяє створенню максимально сприятливих умов для розвитку як особистості, так і творчих здібностей, а також соціального замовлення, необхідних для розвитку інтелектуального потенціалу дитини. суспільства. Останньому насамперед сприяє створення в освітньому просторі умов, що сприяють персоніфікованому навчанню через соціально орієнтовану систему організації наукової діяльності студентів у позаурочний час. Визначення, природа та значення креативності в теоретичній літературі неправильно трактуються [3, с. 83].

Узагальнюючи результати цього дослідження (С.Л. Рубінштейн, В.І. Шинкарук, В.О. Моляко, С.Д. Максименко, Д. Гілфорд, Ф. Баррон, Е. Торренс та ін) ми дотримуємося визначення творчості як цілеспрямованого акту, який виробляє в даній культурі нові, значимі соціальні цінності та духовні цінності. Саме через творчість здійснюється особистісна реалізація людини. Характеристика творчої особистості висвітлена у працях З. Фрейда, А. Танненбаума, А. Адлера, А. Маслоу, Г. Олпорта, Р. Ассаджіолі, К. Тейлор та ін.

Ідея наявності творчих здібностей є складною. Дослідники виокремлюють різні його компоненти (ентузіастичний, логічний, евристичний, самоорганізуючий), які всі пов'язані з ним і відіграють певну роль у творчій особистості також вважаються такими, що мають інтелектуальні здібності, які є евристичними (здатність генерувати ідеї, висувати гіпотези, фантазувати, бачити проблеми тощо). Важливо визнати, що в психології творчості є принаймні три первинні підходи до питання творчих здібностей. Інтелектуальні здібності є важливими, але недостатніми для творчої поведінки. Первинним компонентом її детермінації є вмотивованість, цінність та володіння особистісними характеристиками.

Високий ступінь інтелектуального розвитку пов'язаний з високим ступенем творчих здібностей і навпаки. Зведення проблеми людських талантів до творчої особистості є найбільш вигідним з виховної точки зору.

Якщо інтелектуальна майстерність людини безпосередньо не сприяє її творчому успіху, якщо в процесі розвитку творчих здібностей (креативності) до творчого самовираження формується специфічна мотивація та особистісні характеристики, то можна сказати, що індивід має особливий тип особистості – «творча особистість», і як наслідок, про можливість та необхідність створення особливого типу мікросередовища, яке б сприяло

вивільненню дитиною свої творчі здібності, розкрити творчу індивідуальність. Важливо також визнати, що існують різноманітні методи психолого-педагогічного поєднання, які покликані сприяти розвитку творчих якостей особистості [2, с. 75].

Як свідчить аналіз різних підходів до організації та проведення творчої діяльності в позаурочний час, акцент на цінності використання різноманітних форм є особливо актуальним для цілеспрямованого розвитку творчих здібностей дітей у навчальний час [5, с. 48].

Проте, на нашу думку, слід особливо пропагувати те, що урізноманітнення творчих здібностей учнів у позаурочний час має найбільше значення в підлітковому та ранньому юнацькому віці, коли особистість розвивається, навчається, стає. Це тому, що на цьому етапі людина вже усвідомлює свій розвиток, свої потреби та бажання.

Психологічний аналіз особистісних особливостей старшокласників з різним рівнем творчої активності є важливим для розуміння та підтримки їхнього розвитку. Дослідження показують, що творча активність у підлітків може бути дуже різноманітною.

Старшокласники з високим рівнем творчої активності часто мають такі риси, як [1, с. 73]:

1. Широкий кругозір: Вони цікавляться багатьма сферами життя та мають намагнічений розум.
2. Нестандартний підхід до завдань: Вони шукають нетрадиційні шляхи вирішення проблем та завдань.
3. Високий рівень уяви та креативності: Вони здатні до асоціативного мислення та створення нових ідей.
4. Гнучкість у вирішенні завдань: Вони можуть швидко адаптуватися до нових ситуацій та змін.

З іншого боку, старшокласники з низьким рівнем творчої активності можуть виявляти наступні особливості:

1. Бажання виконувати завдання за визначеними правилами: Вони можуть віддавати перевагу традиційному підходу.
2. Обмежений кругозір: Їхні інтереси можуть бути зосереджені в певних областях.
3. Низький рівень експериментування: Вони можуть бути боязкими перед новими ідеями та ситуаціями.
4. Більша схильність до стабільності: Вони можуть шукати надійність та сталість у своїх діях та рішеннях.

Важливо пам'ятати, що кожна особистість унікальна, і творчість може розкриватися по-різному у кожного. Психологічний аналіз допомагає виявити потенціал та потреби кожного старшокласника, щоб надати їм підтримку та можливості для розвитку відповідно до їхніх потреб.

Крім того, психологічний аналіз особистісних особливостей старшокласників з різним рівнем творчої активності дозволяє виявити індивідуальні сильні та слабкі сторони кожного учня.

Для старшокласників з високим рівнем творчої активності важливо створити стимулююче навчальне середовище, що сприяє розвитку їхнього потенціалу. Це може включати участь у творчих групах, конкурсах, майстер-класах та можливість самовираження через різноманітні форми мистецької діяльності [4, с. 137].

Для учнів з меншим рівнем творчої активності важливо створити сприятливу атмосферу для пошуку та розвитку їхніх індивідуальних талантів. Це може бути здійснено шляхом надання можливостей для експериментації, підтримки в розширенні інтересів та виявленні нових можливостей.

Загалом, психологічний аналіз творчої активності старшокласників є важливим інструментом для розуміння їхнього потенціалу та розвитку, а також для створення умов, що сприяють максимальному виявленню їхніх талантів і можливостей.

Список використаних джерел

1. Вінник Н.Д. Психологічні особливості особистісного розвитку інтелектуально обдарованих старшокласників. *Освіта та розвиток обдарованої особистості: Щомісячний науково-методичний журнал*. № 12 (43). К., 2015. С. 73-77.
2. Гончарова Л.А. Основні психологічні підходи до дослідження творчої активності особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Випуск 25. С. 73-82.
3. Губенко О.В. Психологічна діагностика й активізація у старшокласників й молоді творчих науково-технічних здібностей: науковометодичний посібник. К.: Педагогічна думка, 2016. 228 с.
4. Житнік Т. С. Етимологія та смислові ознаки терміну «художньо-творча активність» в контексті розвитку особистості. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2018. Випуск 72. 137-145.
5. Заброцька С.Г. «Обдарованість» – риса тільки обдарованих. *Обдарована дитина*. 2007. № 5. С. 48-54.

БЕСПАЛЬКО В.В.,
КАРНАКОВА Г.О.

*ВП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИКЛАДАННЯ МУЗИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИКОНАВСЬКОМУ АСПЕКТІ

Професійна діяльність викладача музичного виконання передбачає декілька аспектів роботи, які є основою для музичного виконання. Одним

з них є аналіз музичних творів з погляду виконавської інтерпретації. Основна ідея полягає в тому, що музичне виконання передбачає не просто відтворення музичного твору, а також його художнє осмислення. Аналіз музичного твору охоплює три рівні: концепцію, художній образ та засоби виразності. Зокрема, Оксана Рудницька визначає концепцію як основний зміст твору, художній образ – як його форму та структуру, а засоби виразності – як засоби, які допомагають втілити цей образ в музику [3]. У процесі виконання музичні виконавці не просто відтворюють твір, але також вносять своє тлумачення, що базується на авторській концепції. Таким чином, виникає питання про те, як зберегти баланс між тлумаченням і відповідністю оригіналу.

Після аналітичного етапу в інструментальному класі наступним кроком є сам процес відтворення задуму композитора, який зазвичай можна розділити на два аспекти: індивідуальний (під час репетицій) та публічний (виступ на концерті). Оскільки репетиційна робота триває довгий час, розглянемо її фази більш детально:

1. Загальне знайомство з музичним твором – це ознайомлення з текстом, його аналіз, формування власної виконавської концепції, вивчення на пам'ять.

2. Розучування – це процес розвитку звукових навичок та технічної майстерності, розуміння фразування, досягнення технічної вправності, відповідності динаміці та темпу, а також виразності та драматургічної переконливості.

Усе це вказує на те, що педагогічний процес музично-виконавського навчання передбачає опанування навичками роботи з музичним текстом (читання, транспонування, ескізне опрацювання, добір мелодій та акомпанементів, адаптація, змістовий аналіз та запам'ятовування). Всі ці дії спрямовані на розвиток музичного мислення, слухового контролю та навичок роботи з нотним текстом учнів.

Методика розвитку виконавських навичок учнів включає в себе використання різних загальних методів викладання, спрямованих на освоєння музичних виразних засобів. Ці методи можна поділити на наступні групи: методи звукоутворення і звуковедення; методи роботи з музичним ритмом та опрацювання мелодій; методи вибору оптимального способу виконання та застосування позиційного гри; методи опрацювання виконавських штрихів; методи досягнення віртуозності та майстерності виконання в різних техніках; методи використання різних текстур та особливостей музичного матеріалу; методи створення динаміки та агогіки, відповідно до структури фраз.

Цей підхід до класифікації виразних засобів ґрунтується на роботі Миколи Давидова, видатного українського музикознавця, який відділяє ком-

позиторські (стабільні) та виконавські (мобільні) виразні засоби. Перші включають в себе такі аспекти, як метро-ритм, лад, гармонія, мелодія, контрапункт, фактура та тембр, тоді як другі охоплюють агогіку, темпоритм, динаміку, артикуляцію, штрихи та темброву експресію [1].

Важливо враховувати, що збалансованість обох груп виразних засобів і пріоритет композиторських засобів є ключовими факторами для якісного виконання музики. Також слід уникати нав'язування власного відчуття міри учням, а замість цього сприяти їхньому розумінню твору та використанню відповідних виразних засобів відповідно до стилю та жанру музики.

Логічним наслідком довгого практичного навчання в інструментальному класі є досягнення учнем рівня готовності до публічних виступів. Цей рівень передбачає, що учень може передати смисл музичного твору через інтонаційні засоби, такі як мелодія, ритм, темп, тональність, фактура, форма і інші, враховуючи історичні та стильові особливості.

Для викладача важливо розуміти вимоги до рівня готовності учня до виступів та мати методи підготовки. Основні аспекти підготовки включають якість звучання, логічне фразування, технічну майстерність, динаміку, точність ритму та емоційний вираз. Належить також приділяти увагу психологічній готовності, оскільки стресові ситуації від великої кількості глядачів та публічності можуть вплинути на виступ.

Дослідники в музичній педагогіці та психології розробили ефективні методи підготовки до виступів, такі як симуляція концертних ситуацій, рольові ігри, концентрація уваги, уявність та пам'ять. Досвідчені вчителі підкреслюють важливість аналізу власних виступів та розуміння власного емоційного стану перед і під час виконання [2].

Також важливо володіти системою критеріїв для оцінки рівня гри учнів, включаючи точність відтворення авторського тексту, віртуозність у виконанні, відповідність стилю та жанру твору та переконливість художньої інтерпретації. Необхідно також оцінювати прогрес учнів у розвитку виконавських навичок, таких як звукоутворення, технічні вміння, різновиди фактури, динаміка, темп та ритміка, ансамблева гра і стійкість до стресу.

Усі ці критерії повинні враховувати індивідуальні особливості кожного учня та служити основою для особистісно-орієнтованого підходу до навчання. В підсумку, підготовка вчителя музично-виконавського аспекту має спрямовуватися на розвиток аналітичних навичок, освоєння методів навчання учнів та підготовку їх до виступів, а також формування об'єктивних критеріїв для оцінки якості виконання музичних творів.

Список використаних джерел

1. Давидов М. А. Наукова термінологія як фактор інтелектуалізації музичної педагогіки / М. А. Давидов [Електронний ресурс] // Музичне виконавство і

- педагогіка: історія, теорія, інтерпретаційні аспекти композиторської творчості. Науковий вісник НМАУ імені П. Чайковського. – Вип. 96. – К., 2011. – С. 7 – 19. – Режим доступу: http://knmau.com.ua/naukoviy_visnik/096/pdf/04.pdf
2. Зінченко О. О. Особливості психічних станів музикантів-виконавців у ситуації публічних виступів / О.О. Зінченко [Електронний ресурс] // 36. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПНУ. – Проблеми загальної та педагогічної психології. – 2020. – Т. XII, ч. 5. – С. 144 – 149. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/pzpp/2010_12_5/144-149.pdf
  3. Основи викладання мистецьких дисциплін / За ред. О. П. Рудницької – К.: Музична Україна, 2008. – 184 с.

БЕСПАЛЬКО Л.А.,
БЛИК О.В.

*ВП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

ЗОБРАЖУВАЛЬНА ТВОРЧІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасні педагогічні дослідження надають особливу вагу аналізу процесу соціалізації дошкільників. Формування соціального досвіду, яке є фундаментом соціальної компетентності, слід розпочинати ще на дошкільному етапі. Ця потреба у соціальному досвіді є основною складовою дошкільної освіти в Україні [1]. Державний стандарт розвитку дитини в дошкільному віці, серед іншого, покладає наголос на створення сприятливих умов для формування соціального досвіду, утворення основ соціальної компетентності дитини, а також розвиток її соціальних емоцій, мотивації та здатності адаптуватися до реальних соціальних умов.

Поняття «соціалізація особистості» дозволяє розглядати його як взаємодію між людиною і соціальним оточенням, яка включає в себе засвоєння соціального досвіду та самостійне відтворення цих соціальних відносин. Цей процес призводить до становлення унікальної особистості, що відбувається завдяки взаємодії індивіда з навколишнім середовищем та системою виховання [3, с.104]. Особистість формується під впливом різноманітних факторів, включаючи природні і суспільні. Дитина виступає як активний суб'єкт у формуванні власної особистості, становлячи себе як соціальну істоту через вплив оточуючого середовища та системи виховання. У процесі соціалізації, з одного боку, індивід вбирає соціальний досвід, цінності, норми, установки, які є характерними для соціуму, суспільства і соціальних груп, до яких він належить, а з іншого боку, активно взаємодіє в системі соціальних відносин, завдяки чому і набуває соціального досвіду [4, с.29].

Дошкільний вік, без сумніву, є ключовим етапом у соціальному становленні кожної особистості. Соціальний розвиток дитини визначається її позицією в суспільстві та її взаємодією як з дорослими, так і з однолітками та соціумом загалом. З самого народження дитина включена в соціокультурні, суспільні та міжособистісні відносини. Пошук нових способів, які б допомогли молодому поколінню ознайомитися з усім накопиченим суспільним та духовним досвідом, стає актуальним завданням для педагогічних колективів [2, с. 48].

Спілкування з дорослими є етапом вивчення соціального світу. Дитина активно взаємодіє з навколишнім світом і відображає його особливості у художньому вираженні. Крім того, вона розвиває своє ставлення до себе як активного учасника цього процесу. Зазвичай виділяють три основних типи таких відносин: з предметним світом, з соціальним оточенням із навколишніми людьми та відношення до самої себе.

Образотворче мистецтво, як педагогічно адаптований досвід людства та специфічна форма відображення навколишньої реальності, сприяє розвитку всіх важливих пізнавальних психічних процесів у дітей дошкільного віку, таких як сприймання, пам'ять, мовлення, мислення та уява. Науковці визначають різні шляхи, які допомагають дітям пізнавати світ через зображувальну діяльність, включаючи ознайомлення з матеріалами та створення образу в малюнку [2, с.48].

У процесі образотворчої діяльності відбувається найбільш ефективний процес соціалізації. Соціалізація дитини відображає її духовний досвід взаємодії з суспільством, і якщо у цьому процесі переважають позитивні аспекти, то це створює передумови для позитивної соціалізації дорослої особистості. У дошкільному віці відбувається основна формування особистості, а зображувальна діяльність, а саме малювання, є першою формою навчання, в якій дитина вчиться виражати свої враження про світ не лише словами, але і через художні образи, символи та знаки. Це підготовчий етап до опанування інших видів навчальної діяльності.

Процес розвитку художньо-естетичних навичок дітей дошкільного віку базується на конкретних методах виховання та організації їхньої діяльності [2, с.48]. Ці методи сприяють соціальному розвитку дітей і включають в себе: метод бесіди-повідомлення, метод цілеспрямованого спостереження, метод порівняння, метод діалогу, метод демонстрації художніх творів, метод пізнавальної гри.

Сучасна мистецька освіта дошкільнят використовує різноманітні методи, які формують основу педагогічної технології художньо-естетичного розвитку дітей дошкільного віку. До них входять: метод пробудження творчої самодіяльності, метод естетичного переконання, метод пробудження естетичних емоцій та переживань, метод сенсорного насичення, метод

естетичного вибору або «переконання красою», різноманітної мистецької практики, образного бачення, фантазування, співтворчості

Підсумовуючи вищезазначене, можна зазначити, що виокремлені основні принципи можуть слугувати як педагогічні орієнтири для вчителя, що працює над художньо-естетичним розвитком дошкільників [2, с. 52].

Образотворча діяльність нерозривно пов'язана з процесом сприймання та розуміння навколишнього життя. Головним стимулом є бажання виразити свої думки та враження у формі мистецьких образів, які виникають під час спілкування з оточуючими людьми та спостереження за оточуючим світом.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція. 2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> <https://ezavdnz.mcfz.ua/book?bid=37876>
2. Давидова М.О. Художньо-творча діяльність як засіб соціокультурного розвитку дітей дошкільного віку. Дошкільна освіта у сучасному освітньому просторі: актуальні проблеми, досвід, інновації: матеріали V наук.-практ. конф., Харків, 23-24 березня 2019 р. Харківський національний педагогічний ун-т імені Г.С. Сковороди. Харків: ХНПУ, 2019. С. 48-53. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/4654571b-adce-4212-b6f1-0823d1194aeb>
3. Рогольська І.П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід: [монографія]. Київ: Міленіум, 2008. 400 с. URL: <http://www.disslib.org/teoretyko-metodychni-zasady-sotsializatsiyi-osobystosti-u-doshkilnomu-dytynstvi.html>
4. Тарабасова Л.Г. Соціальний розвиток дошкільника: фактор впливу. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020. № 79. Т.4. С. 29-33. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/70/part_4/7.pdf

БЕЛІЧКО А.М.,
БІЛЮК О.Г.

МНУ ім. В. О. Сухомлинського, Україна

ЗАГАЛЬНЕ НЕДОРОЗВИНЕННЯ МОВЛЕННЯ: ПОНЯТТЯ І ПРИЧИНИ

З кожним роком серед дітей зростає тенденція до мовленнєвих порушень. Ця тенденція спостерігається як в Україні так і у світі. Види та причини мовленнєвих порушень можуть бути різноманітними. Зазначене мовленнєве порушення характеризується порушенням усіх сторін мовлення,

в тому числі, й зв'язного мовлення. Таким дітям складно висловити свою думку, скласти розповідь, здійснити переказ тексту. Загальне недорозвинення мовлення є одним з менш тяжких, але найпоширеніших мовленнєвих порушень.

Загальне недорозвинення мовлення як мовленнєве порушення розглядалося у працях таких науковців: Н.Пахомова, М.Шермет, Ю. Рібцун, Г. Закалик, О. Степанова, І. Марченко, М. Кляц, Л. Трофименко, В. Задорожня, І. Манойленко, Т. Куриленко, О. Феденко, К. Середа, А. Усольцева, О. Олефір, О. Олефір, В. Левицький, Н. Могильова, С. Поліщук та ін.

Найпоширенішими у дітей є порушення розвитку мовлення. За статистикою спеціальної педагогіки, яка враховує частоту і різні типи порушень розвитку в статистичному обліку міжнародних організацій ЮНЕСКО та Всесвітньої організації охорони здоров'я серед порушень в дитячій віковій групі 20% складають порушення мовлення; Україна, Фінляндія, США, Німеччина, Швеція – країни, де найбільш частими є порушення мовлення, труднощі в процесі читання, письма.

У працях А. Богущ, Л. Виготського, Н. Жинкіна, Н. Жукової, І. Зиміної, Р. Лалаєвої, З. Ленів, І. Марченко, Є. Соботович, Н. Швачкіна, М. Шермет, В. Ядешко та ін. вказано на те, що основною характеристикою рівня сформованості мовлення дитини старшого дошкільного віку є – рівень сформованість усіх сторін мовлення: звукової, лексичної, граматичної та зв'язного мовлення.

Загальне недорозвинення мовлення – це досить розповсюджене мовленнєве порушення у світі. На це вказують результати вітчизняних та зарубіжних досліджень. Розглянемо детальніше сутність та причини загально-недорозвинення мовлення у дітей дошкільного віку.

Порівняльний аналіз визначень сутності поняття «загальне недорозвинення мовлення».

На думку Г. Закалика, загальне недорозвинення мовлення це – складні мовленнєві розлади, при яких у дітей порушено формування всіх компонентів мовлення, це стосується і звукових, і смислових сторін, при нормальному слусі та інтелекті» [2].

К. Буцьких зазначає, що ЗНМ – це вид мовленнєвого порушення, при якому у дітей, що володіють нормальним слухом і первинно збереженим інтелектом, спостерігається порушення формування всіх складових частин мовної системи: звукової сторони мови (фонетики), а також смислової (лексика і граматики) [1].

Згідно з думкою М. Шермет, загальне недорозвинення мовлення – це форма мовленнєвого порушення, за якої «відбуваються зміни у формуванні всіх компонентів мовленнєвої системи, що відносяться як до звукової так і до смислової сторони мовлення» [7].

Н. Пахомова, в свою чергу, вказує, що ЗНМ – це мовленнєве порушення усіх сторін мовлення, яке торкається їх звукових і смислових зі збереженими слухом та інтелектом [5].

Н. Могильова стверджує, що «недорозвинення мовлення» використовується для позначення якісно більш низького рівня сформованості тої чи іншої мовленнєвої функції або мовленнєвої системи в цілому. Воно не є самостійною нозологічною одиницею у медичному смислі цього поняття, цілісним однорідним розладом із єдиним патогенезом та механізмами. Під загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ) у дітей із нормальним слухом і первинно збереженим інтелектом розуміють таку форму мовленнєвої аномалії, при якій порушено формування усіх компонентів мовленнєвої системи, які відносяться як до звукової, так і до смислової сторони мовлення [4].

Зокрема, М. Кляп вказує на порушення усіх сторін мовлення дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення. Мова йде про звукову, лексичну, граматичну сторону та їх зв'язне мовлення [3].

Так, на основі аналізу наукових думок, можна зробити висновок, що загальне недорозвинення мовлення є мовленнєвим порушенням, яке характеризується порушенням звукової, лексичної, граматичної сторони та зв'язного мовлення при нормотиповому слусі та інтелектуальному розвитку.

Так, Н. Могильова вказує, що це мовленнєве порушення може виявлятися при інших порушеннях мовленнєвої діяльності, таких як: алалія, афазія, ринолалія, дизартрія тощо. Розкриваючи історію виникнення поняття «загальне недорозвинення мовлення», науковець стверджує, що у 50-60 роках минулого сторіччя це поняття було досліджене та введене науковцями Р. Левіною, Г. Каше, Г. Жаренковою, Н. Нікашеною, Л. Спіровою та ін. [4].

С. Michael стверджує, що особливості розвитку дітей із загальним недорозвиненням мовлення обмежують уявлення дітей про навколишній світ і недорозвиток потреби мовленнєвого спілкування. У дітей порушений процес розвитку мовлення та її якість. Діти із ЗНМ мають труднощі з побудовою зв'язного висловлювання, своєрідність зв'язного діалогічного та монологічного мовлення [9].

Н. Могильова стверджує, що пізній початок мовленнєвої діяльності – це ведуча ознака загального недорозвинення мовлення. Перші слова у дітей із зазначеним мовленнєвим порушенням з'являється у 3-4 роки, при І-ІІ рівні ЗНМ – після 5 років [4].

С. Поліщук вказує, що при загальному недорозвиненні мовлення, у дітей дошкільного віку відмічаються проблеми з розвитком психічних процесів, таких як: увага, уява, мислення, пам'ять, сприйняття. Їх рівень розвитку відрізняється від нормотипового [6].

Загальне недорозвинення мовлення може виникати через різноманітні чинники біологічного та психологічного характеру.

Н. Могильова називає наступні причини виникнення загального недорозвинення мовлення у дітей дошкільного віку:

1. Порушення внутрішньоутробного розвитку: інфекції; інтоксикація; токсикози; несумісність крові матері і плоду за резус-фактором або груповою належністю крові; вживання алкоголю, нікотину, наркотиків.

2. Родові: родові травми; асфіксія.

3. Післяродові: захворювання центральної нервової системи (нейроінфекції); травми мозку у перші роки життя дитини; психічна деривація у сім'ї [4].

С. Поліщук зазначає, що порушення мовлення у дітей із ЗНМ зумовлені несформованістю або розладом, на ранніх етапах онтогенезу, власне мовленнєвих, психологічних і нейрофізіологічних механізмів [6].

Ј. Vroomfield бачить індивідуальні закономірності у виявленні загального недорозвинення мовлення у дітей. Науковець стверджує, що у дітей 2-6 років спостерігається висока тенденція до мовленнєвих порушень. Також автор звертає увагу на гендерні відмінності у випадках виявлення загального недорозвинення мовлення. За результатами власного емпіричного дослідження, дослідник вказує, що найчастіше це порушення зустрічається у хлопчиків дошкільного віку [8].

Отже, загальне недорозвинення мовлення – це мовленнєве порушення, яке характеризується порушенням звукової, лексичної, граматичної сторони та зв'язного мовлення при нормотиповому слусі та інтелектуальному розвитку. Може виникати через чинники внутрішньоутробного, родового та післяродового характеру.

Список використаних джерел

1. Буцьких К. А., Серомаха Н. Є. Теоретичний аналіз особливостей питальних висловлювань у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3074/1/20.pdf>.
2. Закалик Г. М. Патопсихологія: понятійно-термінологічний словник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. 155 с.
3. Кляп М. І. Окремі аспекти корекції мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/18532/1/Окремі%20аспекти%20мовлення%20дітей%20старшого%20дошк%20віку%2c%20Віртус-01.18.pdf>.
4. Могильова Н. М. Загальне недорозвинення мовлення: теорія та перспективне планування корекційно-розвиткової роботи. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2019. 123 с.
5. Пахомова Н. Г. Спеціальна психологія. Полтава: АСМІ, 2017. 359 с.
6. Поліщук С. В. Рівні ЗНМ та їх загальна характеристика у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. *Корекційна педагогіка і спеціальна психологія*. 2011. № 10. С. 286–293.
7. Шеремет М. К. Логопедія: підручник. Київ: Слово, 2017. 856 с.

8. Broomfield J. & Dodd B. Children with speech and language disability: caseload characteristics. *International Journal of Language and Communication Disorders*, 2018. № 39. P. 303–334.
9. Michael S. & Surian L. Access to Language and Cognitive Development. USA: Oxford University Press, 2012. 212 p.

БГУН Л.І.,
БЛИК О.В.

*ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ ТА ВАГОМОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ У СТИМУЛЮВАННІ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС УРОКІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Творчість, як важливий аспект формування особистості, визнається одним із ключових завдань освіти в Україні за Національною доктриною розвитку освіти. Це передбачає підготовку молодого покоління до самостійного розв'язання завдань та активної участі в житті суспільства. Початкова школа відчуває потребу в оновленні наукової бази для розвитку творчого потенціалу вчителів та створення наукового підґрунтя для цього процесу [1, с.5]. В даному віці образотворча діяльність надає можливість дітям пізнавати навколишній світ і розвивати свою творчу індивідуальність. Художньо-творча діяльність відкриває для дітей нові способи самовираження та самореалізації. Ця актуальність дослідження полягає у практичній потребі в використанні творчого потенціалу дітей для розвитку їхніх творчих здібностей і активної участі в процесі навчання [2, с. 15].

Аналіз наукових досліджень, що стосуються творчого потенціалу, виявив декілька ключових аспектів, які суттєво впливають на розкриття сутності і змісту творчого потенціалу молодших школярів. Дослідження показали, що коріння творчого потенціалу можна відстежити до класичної філософії, зокрема до діалектичних категорій потенційного і актуального, які були розроблені Аристотелем. Визначено, що поняття «потенціал» охоплює всі можливості, ресурси та здібності особи в конкретній сфері її життя, включаючи інтелектуальні та суб'єктивні ресурси, а також її готовність та підготовку для різних видів діяльності. Творчий потенціал, у свою чергу, визначається як сукупність творчих здібностей, необхідних для здійснення творчої діяльності. Зовнішні чинники грають важливу роль у формуванні творчого потенціалу, проте його основу і рушійну силу становлять вну-

трішні фактори. Саме вони є ключовими в аспекті саморозвитку, самореалізації, самодіяльності та вільних творчих дій і вчинків особистості [3, с. 28].

Художньо-творчий потенціал молодших школярів представляє собою комплексну функціональну систему, яка проявляється у творчій діяльності особистості в галузі образотворчого мистецтва. Він залежить від рівня розвитку природних здібностей та творчих здібностей учнів, особливостей сприймання, інтелектуальної активності, інтересів та внутрішніх потреб, а також творчої ініціативи особи у їх взаємодії. З огляду на цю багаторівневість художньо-творчого потенціалу молодших школярів, важливо створити відповідні педагогічні умови, які б сприяли розвитку їх творчих здібностей.

Ефективність та практична важливість запропонованої методики розвитку художньо-творчого потенціалу молодших школярів забезпечується завдяки впливу сукупності соціокультурного середовища та педагогічних умов, які утворюють комплекс організаційно-педагогічної моделі. Ця модель спрямована на підтримку розвитку художньо-творчого потенціалу молодших школярів під час їх образотворчої діяльності та відіграє важливу роль, враховуючи активну участь вчителя у творчому процесі [2, с.102].

Перша передумова – учителю треба враховувати мету та завдання розвитку художньо-творчого потенціалу молодших школярів. Мета – виховати творчу, естетично розвинену та соціально активну особистість, здатну до самореалізації у мистецтві. Учителю потрібно розуміти механізми творчої діяльності та особливості цього явища. Розвиток творчого потенціалу дітей передбачає перегляд традиційних методик викладання предмету «Образотворче мистецтво».

Друга передумова – послідовний розвиток художньо-творчого потенціалу молодших школярів під час образотворчої діяльності, розділений на етапи «відчуваю» – «знаю» – «вмію». Перший етап включає біоенергетичні та психоенергетичні аспекти, другий – психоенергетичні та інтелектуально-інформаційні, а третій – мотиваційно-діяльнісну складову. Ці етапи спільно працюють над розвитком творчого потенціалу, забезпечуючи його гармонійний розвиток.

Третя передумова – стимулювання творчої активності учнів у навчально-виховному процесі через використання педагогічних засобів та урахування соціокультурного середовища. Педагог може сприяти творчому розвитку учнів, надаючи завдання для спостереження природи та мистецтва, заохочуючи їх участь у конкурсах малюнків та композицій, використовуючи різноманітні посібники та нетрадиційні художні методики.

Четверта передумова – створення комплексної методики для розвитку художньо-творчого потенціалу молодших школярів, включаючи різні аспекти цього потенціалу. Ефективність цього процесу залежить від взає-

модії педагогічних та художніх аспектів діяльності, а також від внутрішніх можливостей учнів.

Загальні етапи розвитку художньо-творчого потенціалу включають в себе сприяння розвитку емоційної чутливості, пам'яті, мислення, фантазії та інших важливих навичок. Основним завданням є створення педагогічних умов, які сприяють розвитку цих аспектів учнів у процесі образотворчої діяльності [2, с.153].

У підсумку, успішний розвиток художньо-творчого потенціалу молодших школярів вимагає комплексного підходу, враховуючи різні аспекти та педагогічні умови для досягнення цілей у формуванні творчої особистості.

Список використаних джерел

1. Кремень В. Г. Освіта в Україні: стан і перспективи розвитку / В. Г. Кремень; [за редакцією І. А. Зязюна та Н. Г. Ничкало] // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: [збірник наукових праць у двох частинах]. – Частина 1. – Київ. – 2018. – С. 5–14.
2. Піхманець Р. В. Психологія художньої творчості / Р. В. Піхманець. – К.: Наукова думка, 2001. – 161 с.
3. Чаплигін О. К. Творчий потенціал людини: від становлення до реалізації (соціально-філософський аналіз) / О. К. Чаплигін. – Х.: Основа, 2009. – 278 с.

БЛИК О.В.,

ДУДЛА Т.В.

*ВП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРИЙОМІВ МАЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ОБРАЗОТВОРЧИХ НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Образотворче мистецтво – це візуальне мистецтво та в сутності своїй пов'язане зі зоровим сприйняттям і відчуттями. Повноцінне уявлення про художній твір учень може одержати лише на основі власного зорового сприймання. Отже, заняття малюванням мають безпосередній зв'язок із наочністю навчання.

Карл Ушинський підкреслював, що дитяча природа має чутливо сприймати зорові образи і вказував на важливість малюнків і ілюстрацій в навчальному процесі. Якщо деякі предмети вимагають наочного викладання для кращого засвоєння матеріалу, то на уроках образотворчого мистецтва наочність набуває критичного значення, що робить її одним із головних засобів передачі інформації про навчальний матеріал.

Засновуючись на враженнях, отриманих при розгляді ілюстрацій під час пояснень вчителя, учні здатні краще уявити та зрозуміти вивчений матеріал, а також глибше осягти його суть у рамках уроку. Пояснювальні малюнки спонукають учнів до підвищеного інтересу до образотворчого мистецтва. Діяльність вчителя, пов'язана з ілюструванням навчального матеріалу та доповненням усного пояснення під час уроку, у методиці образотворчого мистецтва називається педагогічним малюванням.

Протягом тривалого періоду, термін «педагогічне малювання» обмежувався лише малюнками вчителя на класній дошці, які виконувалися крейдою. У сучасний час таке тлумачення цього поняття вважається застарілим, оскільки воно не враховує всі види образотворчої діяльності вчителя, які служать педагогічним цілям. Наприклад, малюнок вчителя, який створено на полях робіт учнів, або короткі, але виразні начерки великого розміру, виконані різними матеріалами під час уроку для пояснення навчального матеріалу і доповнення усного пояснення, також є варіантами педагогічного малювання.

Малюнок вчителя є свого роду інструментом для педагогічної роботи і повністю відповідає цілям підвищення якості навчального процесу загалом. Він роз'яснює учням складний матеріал, закріплює його в пам'яті, привертає увагу своєю майстерністю в зображенні і спричинює симпатію школярів як до викладача, так і до предмета [2, с.26].

У практиці вчителів часто використовується традиційний метод графічної роботи – малюнок крейдою на дошці. Це пояснюється передусім доступністю і економічністю цього матеріалу. Класна дошка і крейда присутні в будь-якій школі і дозволяють вчителю швидко ілюструвати свої пояснення. Зображення, створене крейдою, легко стирається, може бути змінене або доповнене іншими деталями. Це особливо корисно, коли важливо показати учням динаміку роботи, продемонструвати можливості збагачення малюнку деталями або пояснити принципи виправлення помилок. Крейду часто використовують для створення лаконічних лінійно-контурних нарисів на дошці.

За потреби можна створити відносно деталізований малюнок крейдою, з узагальненим відображенням тонових відносин і об'ємної форми предметів. У таких випадках рекомендується залишити тінюві області малюнка чистими і темними, а світлові ефекти створювати за допомогою крейдяних штрихів різної товщини і сили натиску на крейду, щоб досягти потрібного співвідношення світла і тіні [1, с.25].

Важливо відзначити, що малюнки крейдою мають обмежені можливості у створенні образів, порівняно з начерками, виконаними іншими матеріалами, які широко використовуються в творчій практиці художників.

Вчені акцентують увагу на важливості та необхідності дотримання методичної послідовності при створенні педагогічних малюнків. Робота з малюнками не може бути випадковою або безсистемною, і вчителі повинні враховувати принципи послідовності у виконанні малюнків, рухаючись від загального до деталей та від основного до вторинного. Пояснювальне та демонстраційне малювання, яке вчителі проводять перед учнями, має значний вплив на навчальний процес, і цей процес слід здійснювати відповідально, оскільки кожний етап створення малюнка є педагогічною дією [3].

При створенні педагогічних малюнків важливо враховувати вікові особливості дітей, їхні рівні розвитку, інтереси та можливості. Це означає, що малюнки вчителя повинні відрізнятися за складністю, обсягом навчальної інформації, художніми якостями та цільовим призначенням для кожної вікової групи учнів.

Педагогічні малюнки виконують різноманітні функції, такі як: ілюстрування викладу вчителя під час уроку, демонстрація методичної послідовності роботи з малюнками, пояснення окремих етапів їх створення, наведення прикладів побудови об'єктів, визначення принципів композиції, демонстрація різних технічних прийомів та можливостей матеріалів, які використовуються в мистецькій діяльності, а також аналіз правильності виконання завдань, пов'язаних із темою малювання. Педагогічні малюнки також можуть використовуватися в інших контекстах під час практичних занять з образотворчого мистецтва.

Таким чином, сучасний вчитель початкової освіти не може обмежуватися лише освоєнням технічних прийомів малювання та поверхневим ознайомленням із образотворчою діяльністю. Він повинен вдосконалювати свої художні навички та підходити до процесу створення малюнків як справжній художник. Сучасні вимоги до якості та ефективності навчального процесу ставлять високі стандарти оцінки роботи вчителів, включаючи їхню творчу діяльність.

Список використаних джерел

1. Бучинський С. Л. Основи грамоти з образотворчого мистецтва / С. Л. Бучинський. К.: Мистецтво, 2011. 178 с.
2. Конопко О. Перші кроки до мистецтва // Початкова школа. 2018. №3. С. 25-28.
3. Любарська Л. Уроки образотворчого мистецтва // Початкова школа. 2012. №9. С. 50-55.

ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ВИДАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Мистецтво, як висловлення прекрасного у житті, є найбільш повним і концентрованим. Поряд із науковим пізнанням, воно відіграє важливу роль у відображенні і поясненні дійсності та є потужним інструментом для суспільно-естетичного виховання дітей. Художнє сприймання світу через мистецтво відбувається відповідно до специфічних законів, які властиві кожному виду образотворчого мистецтва.

Під час аналізу творів образотворчого мистецтва діти формують свої уявлення про різні види мистецтва, такі як живопис, графіка, скульптура, і вчать розуміти зміст та жанри, такі як пейзаж, натюрморт, портрет, побутова або сюжетна картина, анімалістичний жанр. Також вони ознайомлюються з іменами та творами найвидатніших майстрів образотворчого мистецтва світу та України, розмірковують про значущі пам'ятки архітектури та вироби народних промислів України, такі як народний розпис Петриківки, кераміка Опішні, Косова тощо, і запам'ятовують імена відомих майстрів народної творчості [1].

Під час навчання молодших школярів розглядаються основні художні елементи, такі як рисунок, лінія, площина, об'ємна форма, композиція, колір, колорит, освітлення, контраст світла та тіні, статика та динаміка і багато інших. Ці елементи використовуються для передачі змісту та впливу на емоції глядача у творах живопису, графіки та скульптури [3, с. 207]. Крім того, учні навчаються описувати твір та проводити його простий аналіз, демонструючи знання основних аспектів образотворчої грамоти, таких як передача форми, колірні рішення, композиція та просторові ефекти. Вони також використовують елементи порівняльного аналізу, виражають свої враження та спостереження, а також користуються художніми термінами і образними порівняннями.

У молодших школярів живопис відіграє важливу роль у сприйнятті мистецьких образів. Живопис – це вид образотворчої діяльності, де основна увага спрямована на роботу з кольорами та композицією, а головна задача полягає в передачі тривимірного простору на площині [2].

З розвитком дитини розширюється її досвід та покращується сприйняття предметів та їхніх форм. У початковій школі, завдяки навчальній та трудовій діяльності, у дітей накопичуються більш глибокі знання про фор-

му плоских і об'ємних предметів, а також про їх розташування у просторі. Це дозволяє молодшим школярам ознайомитися із скульптурою.

У процесі образотворчої діяльності на уроках образотворчого мистецтва діти опановують два основних типи робіт: 1) зображення плоских предметів у фронтальному положенні, де передаються лише два виміри; 2) ліплення об'ємних предметів у тривимірному вигляді. Прикладами таких предметів для зображення та моделювання є геометричні фігури, такі як квадрати, прямокутники, трикутники, кола, овали, а також предмети з природи і побуту, наприклад, книги, листи, різноманітні інструменти, тварини і рослини.

Під час навчання реалістичного малюнка однією з ключових завдань є розвиток сприймання природи та передача її форми на площині за допомогою графічних методів, керуючись законами зорового сприйняття. Тому під час практичних занять з малювання, особливу увагу приділяють правильному сприйняттю природи учнями, розвивають їхню спостережливість і навчають аналізувати природу.

У процесі сприймання природи органи зору грають важливу роль, тому завданням вчителя є виховання у дітей навичок уважного спостереження: порівнювати об'єкти між собою, їх складові частини, визначати спільні риси і відмінності, розпізнавати форму, пропорції, конструктивну будову та просторові особливості, виділяючи в них естетичний зміст.

При створенні малюнка з природи важливо дотримуватися загальноприйнятих умов для сприйняття та аналізу зображуваного. Уміння «бачити» природу на початковому етапі малювання визначає успішність роботи та сприяє правильному розумінню об'єктів (їхньої форми, пропорцій, конструктивної будови, кольору) та збагачує уявлення про навколишній світ. Малюнок з природи є основним способом вивчення мистецького реалізму [3, с. 149].

Малюнок не лише сам по собі є окремим видом образотворчого мистецтва, але й є базою для інших мистецьких напрямків, таких як живопис, графіка, плакат, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво і багато інших.

Отже, ознайомлення молодших школярів з різними видами образотворчого мистецтва вимагає від вчителя як педагогічного, так і художнього керівництва.

Список використаних джерел

1. Полякова Г. А. та ін. Образотворче мистецтво, 1 – 4 класи: теорія навчання, календарно-тематичне планування, основні поняття з образотворчого мистецтва: навч.-метод. посібник для вчителів / Г. А. Полякова. – Х.: Скорпион, 2001. – 159 с.
2. Програми для середньої загальноосвітньої школи 1-2 класи. Мистецтво / [Л. Масол, Е. Белкіна, Л. Азовська, О. Даниленко, О. Корнілова, О. Оніщенко,

Н. Очеретяна, О. Павленко, Л. Рагозіна, О. Терещенко]. – К.: Почат. шк., 2019. – С. 201-233.

3. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня: [монографія]. – К.: Поліграфкнига, 2006. – 405 с.

БЛІК О.В.,
МАХЛИНЕЦЬ А.І.

*ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

ВПЛИВ ЖИВОПИСНИХ ТВОРІВ НА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ

Сучасні естетичні теорії висвітлюють широкий спектр питань, що стали актуальними в контексті розвитку мистецтва у новому тисячолітті. Зростання соціокультурних змін у суспільстві вплинуло на художню творчість і породило нові естетичні сфери та жанрові моделі, які сприймаються сучасною людиною. У пошуку співіснування традиційного та інноваційного мистецтва з'явилася поліжанровість та полістилістика в сучасному мистецтві. Ця різноманітність у художній практиці ускладнює визначення критеріїв для аналізу та оцінки мистецьких творів. Однак, незважаючи на це, спільна реальність відносин між людьми та творами живопису, яку створює мистецтво, залишається актуальною для розкриття різних форм взаємодії мистецтва та суспільства. Однією з головних ідей є концепція взаємодії людини з живописом, яка активно вивчає проблему природи жанру у контексті сприйняття та розуміння мистецтва.

Актуальність цієї проблеми обумовлена не лише тим, що живопис є особливо важливим для художнього й особистісного розвитку, а також громадського та духовного становлення молодшого покоління серед інших видів образотворчого мистецтва. Це обумовлено не лише особливістю сприйняття різних жанрів живопису, а також тим, що вже на ранньому етапі життя дитина розвиває свою образотворчу діяльність, яка стає однією з найдосяжніших і найемоційно захоплюючих форм творчості.

Формування глибокої особистості, яка розуміє живопис, має розвинуті естетичні смаки, відчуває красу оточуючого світу та має бажання творчо перетворювати дійсність за законами прекрасного, вимагає впровадження системи естетичного виховання. Для досягнення цієї мети система повинна бути цілісною та поєднувати всі аспекти навчання, усі види занять, а також увесь життєвий шлях учня, де кожен предмет та позакласна діяльність по-

винні мати чітко визначені завдання у формуванні естетичної культури та особистості учня [3, с. 149].

Аналізуючи місце та роль естетичного виховання у системі освіти, ми спираємося на концепцію, що визнає нерозривний зв'язок між естетичним вихованням і культурою народу, що підтримується думками видатних особистостей, таких як К. Гельвецій, Я. Коменський, Т. Шевченко, В. Садовничий та інші. Естетичне виховання відображає культурний прогрес нації та зберігає її традиції, сприяючи розвитку національної культури та створенню нових духовних цінностей [2, с. 6]. Водночас, естетичне виховання впливає на формування свідомості окремої особистості, впливаючи на її сприйняття світу та формування світогляду. Одним із основних завдань естетичного виховання є розвиток здатності особистості сприймати мистецтво з метою подальшого творчого перетворення дійсності в різних сферах діяльності [1, с. 278].

Для того, щоб сприймати та розуміти найкращі твори мистецтва, включаючи живопис, необхідно мати не лише певний рівень естетичної культури та смаку, але й вищий рівень культури інтелекту. Особливо важливо мати знання з історії літератури, музики, живопису, скульптури та архітектури. Вчитель повинен прагнути до того, щоб учні поступово навчалися розуміти та відчувати красу не лише в простих формах мистецтва, але й у більш складних та піднесених творах. Наприклад, дитина має могти відчувати красу не лише народного декоративного розпису, але й живопису великих майстрів, таких як Рафаель і Левітан.

Таким чином, виникає потреба у навчанні молодших школярів методикам аналізу мистецьких творів, що сприятиме розвитку їхнього естетичного судження та формуванню здатності сприймати світ через призму естетичного.

Нагадуючи постулат В. Сухомлинського про необхідність естетичного впливу на дітей у ранньому віці, ми пам'ятаємо: «Те, що втрачено в дитинстві, ніколи не може бути відновлено в юності або, тим більше, в дорослому віці. Це стосується всіх аспектів духовного розвитку дитини, зокрема естетичного виховання.» [3, с. 134]. Вчимо вчителів початкових класів слідувати порадам В. Сухомлинського і створювати умови для творчості дітей, де дитяча фантазія може розкритися в повному обсязі. Важливо залишати недоторканою «мову казкового сприйняття світу», що, за словами Сухомлинського, має бути збереженою [3, с. 132].

Потенціал виховного впливу живопису міститься у його природі і пояснюється тим, що емоційний вимір, естетичні ідеали особистості – це основні фактори, які формують духовні інтереси та світогляд, перш ніж інтелектуальні аспекти.

З метою оптимізації процесу емоційно-естетичного та духовно-морального виховання, виникає необхідність у перерозподілі акцентів за-

вдань у навчанні образотворчого мистецтва. У цьому контексті важливо визнати, що виховні та художньо-розвивальні аспекти мають стати провідними відносно навчальних завдань. Вирішення завдань, спрямованих на розвиток художньо-творчої свідомості особистості, є ключем до залучення її до культурних процесів.

Отже, мету естетичного виховання засобами живопису можна коротко сформулювати як розвиток в учнів високих естетичних ідеалів і формування потреб і здібностей до образотворчого мистецтва через художнє осмислення світу.

Список використаних джерел

1. Бутенко В. Г. Педагогіка краси як теоретико-методична основа естетичної освіти і виховання молоді. Педагогічна і психологічна науки в Україні: зб. наук. пр.: в 5 т.. Київ, 2007. Т. 1: Теорія та історія педагогіки. С. 267-278.
2. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / уклад.: Л. Масол // Педагогічна газета. 2001. № 17. С. 6-7.
3. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину? Вибрані твори в 5 т., / під ред. А. Г. Дзеверина. К.: Рад. школа, 1979. Т. 2. 1979. 718 с.

БЛИК О.В.,

ПАНЬКАНИНЕЦЬ Т.С.

*ВП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОЇ КОГНІТИВНОЇ АКТИВНОСТІ ЧЕРЕЗ НЕТРАДИЦІЙНІ ПРИЙОМИ МАЛЮВАННЯ

Сучасне суспільство ставить перед освітою та вихованням завдання сприяти розвитку творчої активності та креативного мислення у дітей. Однією з важливих складових розвитку креативності є когнітивна активність, яка включає в себе процеси мислення, уявлення та сприйняття. Розглянемо використання творчих завдань для розвитку творчого мислення на уроках образотворчого мистецтва. Актуальність цієї проблеми полягає в тому, що використання нетрадиційних методів у мистецькій діяльності сприяє найбільш повному розвитку творчих здібностей дітей, оскільки це поле особливо сприяє виявленню та розвитку різних аспектів дитячого розвитку.

Згідно з сучасними дослідженнями, творчість розглядається як вищий рівень сприймання та трансформації оточуючого світу. Швидкі зміни у різних сферах нашого сучасного суспільства вимагають, щоб освіта перетворилася на потужний інструмент розвитку здібностей до розв'я-

зання нових завдань. Це підкреслює актуальність існуючої проблеми – виховання учнів, які мають творчий спосіб мислення та дослідницькі навички [1].

В.О. Сухомлинський наголошував, що життя вимагає від дітей активного набуття знань, а процес навчання має бути радісним і вимагати від них серйозної праці.

Розвиток креативного мислення сприяє осмисленому засвоєнню знань та бажанню самостійно «добувати» їх і використовувати у практиці. Креативність протистоїть шаблонному мисленню, вона веде до оригінальних рішень і нового, нестандартного погляду на речі.

Креативність робить процес мислення цікавим та захоплюючим, допомагає знаходити нестандартні рішення для стандартних ситуацій. Психологи та педагоги вважають, що розвиток креативного мислення неможливий без використання проблемного навчання, де процес навчання включає в себе проблемні ситуації.

Більшість висновків, закономірностей та узагальнень молодші школярі повинні самостійно формувати, керуючись під час цього педагогом і самостійно ставлячи питання. Бажання вчитися та розв'язувати творчі завдання на основі набутих знань є важливою частиною процесу розвитку дітей. Малювання є одним із інструментів, який сприяє розвитку різних аспектів особистості дитини.

Малювання – це не лише захопливе, але й дуже корисне заняття для учнів, яке сприяє всебічному розвитку особистості і розкриває перед ними чарівний світ творчості. Протягом багатьох років навчальна система часто обмежувалася виконанням дітьми тренувальних завдань, спрямованих на закріплення матеріалу. Уроки мали однаковий сценарій: вчитель надавав готову модель дій, а учні слідували за заданою схемою. Це призводило до створення штампів у вирішенні завдань, і дослідницька активність зменшувалася. При появі нових видів завдань, пошукова діяльність починалася спочатку [3].

Аналізуючи діяльність учнів, можна відзначити, що щодо набуття знань, вмінь і навичок у малюванні результати виявилися задовільними. Учні використовують різні матеріали і оволодівають різними методами та техніками малювання. Проте відсутність фантазії і творчості в їхніх роботах є головною проблемою. Практика показала, що традиційні методи не завжди дозволяють вирішити проблему розвитку творчої особистості.

Один зі способів створення сприятливого середовища для творчого самовираження дітей – це організація роботи з використанням нетрадиційних методів малювання. Зараз малювання в школі отримує новий вимір, і важливо зробити так, щоб воно не перетворилося на рутинну обов'язкову справу, а залишилося святом творчості [2].

Звісно, школярі, які вивчають мистецтво, не завжди мають можливість створити такі твори, які були б новаторськими і мали б велике суспільне значення. Також, це не є основним завданням шкільного навчання. Творчість учнів у мистецтві проявляється у створенні оригінальних малюнків, під час чого вони використовують свої засвоєні знання, навички та вміння. Оскільки образотворче мистецтво має важливе значення у житті дітей, воно повинно служити як засіб розвитку, пізнання і виховання.

Застосування нових технік та різноманітних матеріалів під час роботи сприяє розвитку фантазії, уяви та конструктивних навичок у школярів. Це робить навчальний процес більш захопливим і сприяє створенню більш виразних і оригінальних малюнків. Важливо підтримувати радісну та спокійну атмосферу під час підготовки та проведення уроків образотворчого мистецтва.

Учні з великим задоволенням занурюються у творчий процес і роблять це від самого початку з насолодою [3].

Дослідники та педагоги, які розробляють програми і методики творчого виховання, визначають наступні навички та якості: готовність до ризикування, дивергентне мислення, гнучкість в мисленні та діях, швидкість мислення, здатність виражати оригінальні ідеї та придумувати нове, розвинена уява, здатність розуміти неоднозначність речей і явищ, вищі естетичні цінності, розвинена інтуїція.

На основі наших висновків, стало очевидним, що потрібно активно працювати над розвитком творчого потенціалу дітей. Використання технік нетрадиційного малювання на уроках образотворчого мистецтва сприяє розвитку креативного мислення. Воно допомагає уникнути стандартних шаблонів, народжує новаторські ідеї та робить дітей більш вільними, сприяє їх здатності виражати власні думки та знаходити оригінальні шляхи розв'язання завдань, а головне – відчужує від страху перед помилками.

Список використаних джерел

1. Педагогічний словник / [за редакцією дійсного члена АПН України М. Д. Ярмаченка]. К.: Педагогічна думка, 2001. 514 с.
2. Піддубна О. М. Теоретичні основи викладання мистецької дисципліни «Рисунок» / О. М. Піддубна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2018. Вип. 61, т. 1. С. 95-99.
3. Піддубна О. М. Живопис у розвитку творчих здібностей майбутніх вчителів образотворчого мистецтва / О. М. Піддубна // Проблеми освіти. 2019. Вип. 92. С. 111-115.

БЛИК О.В.,
РОГАЧ Р.В.

*ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ ТВОРЧОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Уміння творити є однією з основ Концепції Нової української школи, оскільки учні початкових класів застосовують його як під час уроків, так і у позаурочний час. З цієї причини вчителям обов'язково потрібно розвивати творчі здібності молодших школярів під час уроків образотворчого мистецтва вже з перших років навчання.

Важливо відзначити, що у кожної дитини притаманні творчі здібності, але їх розвиток вимагає тривалої та системної роботи всіх учасників освітнього процесу. З цією метою педагоги використовують цікаві методи та форми роботи, які не лише навчають дітей, але й мотивують їх.

Проблеми активізації творчого потенціалу учнів початкової школи та загального розвитку особистості на уроках образотворчого мистецтва вивчаються у своїх дослідженнях такими авторами, як І. Бех, Л. Виготський, В. Котляр, П. Крамар, Л. Масол, Б. Новіков, В. Сухомлинський та інші. У наукових дослідженнях розглядається творчість як «багаторівневий духовно-діяльнісний явище та результат накопичення енергії з різних джерел, яке виникає як з внутрішніх, так і зовнішніх джерел у житті людини» [2, с. 132].

Розвиток таких якостей, як креативність і оригінальність, у молодших школярів сприяє їхній здатності швидко виконувати складні практичні завдання, які передбачають застосування уяви та аналітичного мислення.

Один із методів для стимулювання креативного мислення та творчої уяви, на думку науковців, полягає у використанні ігор. Під час гри діти моделюють нові ситуації, розробляють шляхи вирішення завдань, використовуючи свій досвід та особистісні особливості. Водночас вони сприймають інформацію, удосконалюють навички та застосовують їх у практичній образотворчій діяльності.

Дидактичні ігри вдалим чином поєднують теоретичні знання з їх практичним використанням. Вони допомагають учням закріплювати та повторювати навчальний матеріал. Зокрема, М. Сазонова та В. Смагін підкреслюють важливість використання дидактичних ігор на уроках образотворчого мистецтва через прямий зв'язок між ігровою та образотворчою діяльністю, а саме, через спільні психічні процеси, такі як уява та емоції [3, с. 129].

На уроках образотворчого мистецтва можна успішно впроваджувати рольові ігри, які сприяють створенню творчої та спокійної атмосфери, а також сприяють розвитку акторських та лідерських якостей. Ці ігри створюють процес навчання більш цікавим і розвиваючим, адже учні можуть відтворювати різні соціальні та казкові образи, що відповідають їхнім інтересам та рівню розвитку [1, с. 108].

Отже, одним із способів сприяння розвитку творчості у молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва є використання рольових ігор, різноманітних за жанрами та формами. Систематичне впровадження таких ігор допоможе вдосконалити навчальний процес учнів, закріпити їхні знання, зацікавити їх у вивченні образотворчого мистецтва та сформулювати практичні вміння та навички.

Зазначимо, що використання ігрових елементів для стимулювання творчості молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва визнається декількома ключовими чинниками:

1. Розвиток творчості та креативності: У сучасному світі, де інновації та оригінальні ідеї дуже цінуються, розвиток творчих здібностей стає надзвичайно важливим завданням освіти. Використання ігрових елементів на уроках образотворчого мистецтва може сприяти розвитку креативного мислення у молодших школярів, навчаючи їх шукати нетрадиційні шляхи вирішення завдань та виражати власну уяву.

2. Збереження інтересу та мотивації: Діти найкраще навчаються, коли навчання цікаве та захоплююче. Використання ігрових елементів на уроках образотворчого мистецтва може зберегти інтерес учнів до предмету та спонукати їх брати активну участь у творчих завданнях.

3. Здатність до спільної роботи та комунікації: Гра сприяє розвитку соціальних навичок, таких як співпраця, комунікація та взаємодія з однокласниками. На уроках образотворчого мистецтва ігрові елементи можуть включати в себе колективні проекти, що допомагає учням вчитися спільно працювати над творчими завданнями.

4. Адаптація до сучасного освітнього середовища: Використання сучасних педагогічних підходів, включаючи ігрові елементи, допомагає учителям адаптувати навчальний процес до потреб і очікувань сучасних учнів, які виросли в умовах інтерактивних медіа та ігрових технологій.

Узагальнюючи, використання ігрових елементів на уроках образотворчого мистецтва актуальне і сприяє розвитку творчості, креативності та соціальних навичок у молодших школярів, готуючи їх до сучасного інноваційного світу і вчителям важливо вивчати особливості використання ігрових технологій в цьому контексті.

Список використаних джерел

1. Аліксійчук О. С. Рольова гра як засіб активізації молодших школярів на уроках мистецтва. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2020. № 29. С. 101–110.
2. Лихвар В. Д., Лихвар І. І. Розвиток художньо-творчого потенціалу молодших школярів у процесі образотворчої діяльності. Вісник ХДАДМ «Образотворче мистецтво». 2010. № 1. С. 131–134.
3. Сазонова М. М., Смагін В. І. Дидактичні ігри на уроках образотворчого мистецтва. Науково-дослідна робота студентів як чинники удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя. 2010. № 3. С. 128–131.

БЛИК О.В.,
СКИБА І.В.

*ВП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ВИМІР

Сучасний стан суспільства в Україні вимагає посиленої уваги до духовної безпеки нації, збереження національних культурних та художньо-естетичних традицій і розвитку естетичної культури учнів. Останнім часом було прийнято низку документів, які регламентують аспекти естетичної освіти та виховання. Це пов'язано зі сучасними тенденціями розвитку суспільства, глобалізацією та інформатизацією, що призводить до зменшення значущості естетичного виховання в суспільстві. Згідно з «Концепцією художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах», нові тенденції в розвитку інформаційного суспільства, пов'язані зі зростаючим впливом мас-медіа, неодмінно впливають на систему освіти та виховання [1]. Естетичне сприймання світу та мистецтва формується під впливом соціального середовища, зокрема, засобів масової інформації, особливо телебачення. Дисципліни художньо-естетичного циклу, такі як музичне та образотворче мистецтво, мають обмежене місце в загальноосвітніх школах.

Вперше питання естетичного виховання виникає в роботах Платона і Аристотеля, які відзначають особливу роль держави у встановленні системи художньо-естетичної освіти. Протягом Середньовіччя, домінуючим фактором стає християнська церква, яка формує інтелектуальні, естетичні та моральні цінності суспільства. В період Відродження, універсальні засоби естетичного виховання включають природу, мистецтво та освіту. Трактати Альберті, Лоренцо Валла, Леонардо да Вінчі та інших дослідників розглядають ідеал високоосвіченої особистості, яка прагне виявити свій творчий

потенціал у численних сферах художньої та наукової діяльності. В епоху Просвітництва, принципи естетичного виховання знаходять відображення у працях французьких філософів, таких як М.-Ф. Вольтер, К. Гельвецій, Ж.-Ж. Руссо, а також представників німецької естетики, зокрема І. Канта, Г. Фіхте, Ф. Шиллера, і Ф. Шеллінга. У ХХ столітті, великий внесок у вирішення питань естетичного виховання внесли такі видатні західноєвропейські мислителі, як Р. Арнхейм, С. Гессе, Дж. Дьюї, Т. Манро, Г. Рід, а також відомі українські педагоги А. Макаренко і В. Сухомлинський.

Багато письменників, педагогів та культурних діячів, таких як А. Макаренко, В. Сухомлинський і К. Ушинський, висловлювали необхідність формування естетичної культури в особистості. Вони особливо підкреслювали важливість розвитку естетичної культури на ранньому етапі навчання, в основному в молодшому шкільному віці.

У сучасних дослідженнях та теоріях в галузі філософії, психології та педагогіки відзначається зростаюча увага до проблем естетичного виховання як найважливішого інструменту для формування естетичного сприйняття дійсності, а також як засобу морального і інтелектуального розвитку. Сучасні теорії підтримують ідею формування особистості, яка здатна до самореалізації, творчого сприйняття світу та активної участі в суспільних процесах. Цей підхід спрямований на розвиток і гармонізацію суспільства, враховує єдність процесів естетичного та культурного освоєння природного середовища та створення умов для гармонійного розвитку особистості. Дослідники, такі як В. Андрущенко, І. Бех, І. Зязюн, М. Каган, Л. Левчук та інші, підтримують особистісно-орієнтований підхід до виховання та навчання, спрямований на гуманізацію освіти.

Основні принципи психолого-педагогічного підходу до розвитку молодших школярів через взаємодію з природою включають у себе:

1. врахування особливої чутливості молодших школярів для розвитку їх творчої особистості;
2. формування внутрішніх етичних інстанцій самосвідомості в учнів;
3. покладання основ морально-естетичного світосприймання та соціокультурного становлення особистості, а також розвитку загальної та еколого-естетичної культури;
4. дослідження загального зв'язку, взаємозумовленості і цілісності природи та людини;

Ці принципи детально досліджуються і обговорюються в роботах вчених, таких як О. Богінч, Е. Вільчковський, Н. Гавриш, А. Гончаренко, Н. Горпаха, М. Івашиніна, О. Кононко, Н. Кот, В. Кузьменко, С. Кулачківська, Т. Піроженко, З. Плохій, Г. Раратюк, Н. Сакуліна, Г. Сухорукова та інших. Почуття краси природи, предметів і навколишнього середовища активізує емоційний та психічний стан дитини, сприяє підвищенню інтересу до жит-

тя, розвитку допитливості, підвищенню когнітивних функцій, включаючи мислення, пам'ять та волю [2].

Після проведеного науково-теоретичного аналізу та вивчення перспективного педагогічного досвіду стає очевидним постійне вдосконалення педагогічних методик для розвитку естетичних почуттів у дітей. Проблема розвитку цих почуттів є актуальною і потребує подальших досліджень як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Це обумовлено різними чинниками, включаючи особливості і багатогранність таких почуттів, їх складність у процесі розвитку, а також різноманітні методи та наукові підходи, які використовуються та впроваджуються педагогами та вченими.

Список використаних джерел

1. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / уклад.: Л. Масол // Педагогічна газета. 2001. № 17. С. 6-7.
2. Рудницька О. П. Професійна освіта і мистецтво / Оксана Рудницька // Мистецтво та освіта. 2016. № 1. С. 39-44.
3. Зязюн І.А. Виховання естетичної культури школярів: Навч. посібн. / І. А. Зязюн. К.: ІЗМН, 1998. 156 с.

БЛИК О.В.,
ТОМАШ І.І.

*ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

ВИЯВЛЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ ОБДАРОВАНОСТІ УЧНІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Талановитість у людей може виявлятися у різних аспектах та мати різні визначення, включаючи спадкові передумови та інтелектуальний рівень. В нашому контексті термін «обдарованість» використовується для опису високого рівня розвитку загальних і спеціальних здібностей, особливо у дітей [4, с.2].

Багато вчителів вважають, що всі діти повинні мати рівні можливості для розвитку своїх здібностей, після чого можна виділити найбільш обдарованих і надавати їм спеціальну освіту [3, с.63]. Проте впровадження такого підходу часто супроводжується численними перешкодами і може піддаватися бюрократичним корекціям, що може призвести до втрати актуальності програм для обдарованих дітей [3, с. 64].

Дослідження та розвиток обдарованості у дітей різних видів є актуальною проблемою в освіті. Вчені та педагоги вивчають різні аспекти цієї проблеми, включаючи інтелектуальну, творчу, академічну та художню обдарованість. Обдарованість може виявлятися в різних сферах діяльності, таких як практична, пізнавальна, художня, комунікативна та духовно-ціннісна сфери [1, с.2-3].

Дослідження, на яке ми звертаємо увагу, стосується художньої обдарованості учнів та можливостей її розвитку. Художня обдарованість є вродженою властивістю людини, яка виявляється у швидкому, оригінальному та синтетичному сприйнятті та обробці інформації, а також в індивідуалізації та спеціалізації цих процесів.

Важливо підкреслити, що художня обдарованість є явищем, яке потребує постійної уваги, кваліфікованої підтримки і систематичного розвитку. Учні, обдаровані у мистецтві, часто потребують індивідуального підходу та розуміння з боку вчителів та однолітків [1, с.89]. Працюючи з обдарованими дітьми в мистецтві, вчителі часом змушені розширювати свої горизонти і адаптуватися до особливостей цих учнів. На перший погляд може здаватися, що робота з художньо обдарованими дітьми – це завжди задоволення і надзвичайна подія, але насправді це не завжди так. Часто обдарованість прихована, і для її розкриття потрібен досвід і спеціальні знання. Для роботи з такими дітьми потрібно особливе психологічне навантаження та підготовка. Більшість занять з обдарованими школярами зводяться до підвищення інтенсивності навчання або поглибленого вивчення матеріалу. За відсутності адекватної методики це може бути неефективним [2, с.34].

Основною метою вчителя-митця є відкрити перед дітьми світ мистецтва та підтримати їхні індивідуальні інтереси. Це досягається завданнями, що ставлять вимоги до вираження власних почуттів та думок дітей. Не менш важливим є створення сприятливих умов та відношення з боку дорослих. Сьогодні вчителі рідше визначають здібності учнів за їхніми оцінками. Часто ви чуєте коментарі типу «дуже здібний, але лінивий». Праця з обдарованими дітьми ставить перед вчителями багато специфічних завдань [3, с.65].

Пошук вчителів для обдарованих дітей також може бути складною задачею. Головним вимогам до них є розуміння та повага до особистості дитини. Однак для ефективної роботи з такими дітьми потрібно розвивати педагогічну інтуїцію і завжди розглядати їх як унікальних особистостей. Також важливо вірити в можливість кожної дитини, навіть у її здатність до того, щоб робити щось неймовірне. Вчителі часто стикаються з викликами у власній самооцінці та не завжди можуть вірити у потенціал своїх учнів [4, с.7].

У початковій школі існує серйозна проблема, пов'язана з викладанням предметів образотворчого мистецтва та музики. Зазвичай вчителі почат-

кових класів ведуть всі предмети, за винятком цих двох, які передаються спеціалізованим педагогам. Проте, не завжди виконується вимога, щоб вчитель початкових класів мав освіту в галузі образотворчого мистецтва. Це створює конфлікт, оскільки вчитель без відповідної підготовки не може якісно розвивати художньо обдарованих дітей, які можуть мати значний талант у малюванні. У деяких випадках талановиті діти в загальноосвітніх школах оточені компетентними педагогами, які допомагають їм розвивати свій потенціал [1, с.7]. Проте, ми вважаємо, що керівництво школи обдарованими педагогами може бути більш ефективним способом розв'язання цієї проблеми, оскільки такі люди краще розуміють потреби обдарованих дітей і можуть підтримувати їх у будь-якій галузі мистецтва та навчанні загалом.

Помилки в роботі вчителів початкових класів в організації образотворчої діяльності учнів можуть бути пояснені декількома факторами. Деякі вчителі намагаються відтворити стандартні стереотипи та штампи в малюнках дітей, обмежуючи їхню творчість. Інші вимагають від дітей слідувати алгоритмам та копіювати вчителів, не залишаючи можливості для самовираження. Також існує обмеження в доступі до матеріалів і засобів для мистецтва, що також ускладнює розвиток творчих здібностей дітей. Відсутність розвитку естетичного сприйняття учнів через недостатню співпрацю між батьками та педагогами є серйозним недоліком [1, с.6]. Сучасні школи часто говорять про обдарованість та її розвиток, але на практиці вкладають недостатньо зусиль.

Рішення цих проблем полягає в організації спеціальної підготовки вчителів для роботи з обдарованими учнями, створенні та впровадженні програм для їхнього розвитку, активній співпраці з батьками та підвищенні рівня знань та навичок вчителів початкової школи у галузі образотворчої діяльності.

Список використаних джерел

1. Антонова О.Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: Монографія / О. Є. Антонова. Житомир: Житомирський державний університет, 2005. 456 с.
2. Бебіх Г.Д. Використання інноваційних технологій [з досвіду роботи] // Бібліотечка вихователя дитячого садка. 2015. № 5-6. С. 6-7; 33-39.
3. Волощук І. Не закопуймо таланти в землю: [Обдаровані діти] // Рідна школа. 2008. № 1. С. 63-65.
4. Чудновський В.Е., Юркевич В.С. Обдарованість – це унікальність кожної особистості // Обдарована дитина. 2015. № 2. С. 2-8.

БЛИК О.В.,
ЧАЙКОВСЬКА К.Р.

*ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ КЛЮЧОВИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ АСПЕКТІВ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА УСПІШНІСТЬ ІНТЕГРОВАНИХ УРОКІВ З МУЗИКИ ТА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Одним із пріоритетних напрямків розвитку освіти і удосконалення навчального процесу в початковій школі є інтегровані підходи, зокрема організація уроків, які об'єднують матеріал з кількох предметів і зорієнтовані на вивчення їх за однією темою. Головною метою цього типу навчання є створення умов для всебічного розгляду конкретного об'єкта, поняття або явища, розвиток системного мислення, розширення уяви та позитивного ставлення до вивчення оточуючого світу.

Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить, що інтеграція в освіті не є новим явищем, інтегровані методи навчання використовуються з давніх часів. Уже у середині XIX століття видатний педагог К. Ушинський розробив систему «методу письма-читання», що поєднувала звуковий аналітико-синтетичний підхід до навчання грамоти [1, с. 29].

Один із прикладів успішної інтеграції це уроки мислення в природі, розроблені В. Сухомлинським в 60-х роках XX століття. Цей досвід досі активно використовується в багатьох школах.

Інтегровані уроки відрізняються від уроків, на яких використовують міжпредметні зв'язки. Основна особливість інтегрованих уроків полягає в поєднанні різних блоків знань з різних навчальних предметів.

Загалом, інтеграція різних аспектів навчання і виховання молодших школярів, зокрема музики та образотворчого мистецтва, є шляхом розвитку творчого потенціалу дітей і може впливати на різні аспекти їхньої особистісного зростання [4, с. 40].

Викладання художньо-естетичних предметів взаємодіють на двох рівнях: теоретичному і практичному.

На теоретичному рівні відбувається систематизація та узагальнення знань про художню картину світу. Тут важливим є розуміння суті понять, які стосуються художнього змісту і форми, жанру і стилю, художньої метафори тощо. Цей рівень включає в себе порівняльний аналіз різних явищ мистецтва та їхніх засобів виразності, який допомагає краще розуміти і аналізувати художні твори та їхнє сприйняття навколишнього світу.

Оскільки специфіка мистецтва полягає в тому, що, на відміну від наукової, вона містить знання не про об'єкт, а про значення, зміст, цінності, які об'єкт має для суб'єкта, теоретичний рівень інтеграції має доповнюватися емпіричним рівнем інтеграції особистісно-чуттєвих вражень мистецтва, який ґрунтується на психологічних механізмах синестезії. Синестезія, або співвідчуття, – це міжсенсорні асоціації, які виникають у суб'єкта внаслідок взаємовпливу різних художніх образів і зумовлюються інтегративною природою конкретного чуттєвого сприйняття їх художнього змісту.

Найбільш яскравий приклад інтеграції мистецтва створюється при поєднанні музики та образотворчого мистецтва. Наприклад, на уроці образотворчого мистецтва учні можуть створювати малюнки, відтворюючи або інтерпретуючи образи, які вони асоціюють із слуханою музикою. Музика може надихнути на вибір кольорів, форм та текстур у їхніх малюнках, створюючи глибокий синестетичний досвід і сприяючи більш повному розумінню і відчуттю художнього твору.

Отже, при плануванні інтегрованих уроків художньо-естетичного циклу для молодших школярів, враховуючи їх психолого-педагогічні особливості, зокрема синестезійний рівень сприймання художнього твору і музики, необхідно комплексно розглядати тему, розробляти структуру та визначати зміст уроків. Головна мета таких уроків і співвідношення між матеріалом з різних предметів повинні визначатися відповідно до цих особливостей. Кількість інтегрованих уроків, якщо це не передбачено програмою, повинна визначатися як умінням вчителя органічно об'єднувати матеріал з різних предметів, так і рівнем розвитку конкретного класу школярів.

Зазвичай інтегровані уроки використовуються як вступ до нової теми та як узагальнюючі. Важливо підготувати учнів до таких уроків наперед, активізуючи їх мовлення, розвиваючи творчу уяву і збагачуючи емоційний досвід. Наприклад, інтегрований урок образотворчого мистецтва і музики на тему «Весняні мелодії природи» для 4 класу можна провести як вступ до вивчення розділу «3 любов'ю до рідної землі» [3, с. 6].

Отже, ми можемо розглядати мистецтво музики і живопису як потужні засоби, що мають сильний емоційний вплив на свідомість школярів. Ці види мистецтва не лише сприяють формуванню художньої культури та розвитку емоційно-естетичних смаків, але й стають універсальними інструментами для розвитку творчого потенціалу та мислення дітей.

Ефективним шляхом досягнення цих цілей є використання поліцентричної інтеграції, де різні види мистецтва взаємодіють та взаємопроникають. Ця практика підтверджує свою результативність і дозволяє створити цілісне навчальне середовище, яке сприяє глибшому розумінню та сприйняттю мистецтва, розвитку креативних здібностей і критичного мислення учнів.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М., Бібік Н., Кочина Л. Програма інтегрованого курсу (навчання грамоти, математика, навколишній світ) // Почат. шк. – 2011. – № 8. – С. 24-31.
2. Пушкарьова Т. Програма інтегрованого курсу «Навколишній світ» (1-4 класи) // Почат. шк. – 2001. – № 8. – С. 31-35.
3. Савченко О.Я. Дидактичні особливості інтегрованих уроків // Почат. шк. – 2002. – № 1. – С. 2-8.
4. Рудницька О.П. Інтегративні зв'язки у викладанні предметів художньо-естетичного циклу // Почат. шк. – 2011. – № 5. – С. 40-43.

БІЛИК О.В.,
ЧІРІ С.С.

*ВПІ «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

ФОРМУВАННЯ КОНСТРУКТИВНОГО МИСЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ШЛЯХОМ ПІДВИЩЕННЯ ЇХНІХ НАВИЧОК АНАЛІЗУ ТА ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Питання розвитку особистості учня та стимулювання його творчої активності в навчально-виховному процесі стають надзвичайно важливими у сучасній освітній сфері в Україні. Наукові дослідження, проведені такими авторами, як Б.Ф. Ломов, Т.В. Кудрявцев, Є.О. Мілеян, В.О. Моляко, Е.О. Фарапонова, Л.Г. Вержиковська, М.М. Поддьяков, Т.М. Третяк, І.М. Біла, Л.А.Парамонова та інші, вказують на те, що важливим елементом розвитку у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку є діяльність, спрямована на конструювання [4, с.229]. Ця діяльність значною мірою сприяє формуванню у дітей просторових уявлень, уяви та розвитку мислення. Ці аспекти здібностей лягають в основу технічної творчості людини, яка є важливою складовою всебічного розвитку особистості школяра у сучасному освітньому середовищі.

Формування конструктивного мислення є важливим аспектом розвитку особистості кожного учня [1,с.48]. Це вміння аналізувати інформацію, ставити перед собою завдання та шукати креативні рішення є необхідними у сучасному світі. Однак, часто ці навички недостатньо розвинуті у молодших школярів. Уроки образотворчого мистецтва можуть стати ефективною платформою для формування конструктивного мислення, а також навичок аналізу та творчого мислення.

Як зазначає В.О. Моляко, щоб навчити дитину творчо мислити, школа повинна сприяти подальшому розвитку в молодших школярів тих типів

мислення, яким досить багато уваги приділяється в дошкільних закладах, а саме: художньо-образного і конструктивно-технічного [4, с.231].

Перший крок у формуванні конструктивного мислення полягає в розвитку навичок аналізу та сприймання мистецтва. Учні повинні вміти розглядати та аналізувати мистецькі твори, розуміти їхні особливості та послідовності [3, с.57]. Цей процес включає в себе кілька ключових аспектів, які сприяють розвитку інтелектуальних та креативних навичок учнів: стимулює розвиток логічного та аналітичного мислення; розвиває критичне мислення учнів; допомагає учням підвищити свою сприйнятливість до краси; сприяє розвитку мовленнєвих навичок учнів; допомагає виявити індивідуальний підхід кожного учня до мистецтва; допомагає розширити світогляд учнів; може слугувати джерелом натхнення для творчості.

Другий важливий аспект – це розвиток творчого мислення. Уроки образотворчого мистецтва можуть стати прекрасною ареною для вираження креативності учнів. Вони можуть створювати свої власні твори мистецтва, виходячи із заданих тем або інтерпретуючи їх на свій спосіб. Важливо надихати учнів на творчість, давати їм свободу виразу, тим самим розвиваючи їхню уяву та творчу уяву [2, с.26]. Цей процес включає в себе кілька ключових аспектів, які сприяють розвитку інтелектуальних та творчих навичок учнів, а саме: створює унікальну можливість для виявлення та розвитку творчого потенціалу учнів; розвиток творчого мислення саме через створення власних мистецьких творів; стимулювання індивідуальності та самовираження учнів; розвиток креативних навичок учнів; формування навичок розв'язання проблем; розвиток самодисципліни та завершеності; підвищення уваги та постережливості учнів; розвиток мистецької обдарованості учнів.

Особливу увагу слід приділяти самостійності у розвитку конструктивного мислення. Учні повинні вчитися ставити питання, шукати відповіді та розв'язувати завдання самостійно. Вчитель повинен створювати ситуації, в яких учні можуть застосовувати свої навички аналізу та творчого мислення без зайвого керівництва [1, с.51].

Для ефективного формування конструктивного мислення важливо забезпечити практичну спрямованість навчання. Учні повинні мати можливість застосовувати свої здобуті навички та знання на практиці. Це може включати в себе створення власних мистецьких робіт, виконання проектів або участь у творчих групах. Практичний досвід допомагає закріпити знання та розвинути вміння застосовувати їх у різних ситуаціях [3, с.58].

Важливо створити умови для інтерактивного навчання, де учні можуть обмінюватися ідеями, обговорювати та аргументувати свої думки. Групова робота та обговорення сприяють розвитку критичного мислення та допомагають учням бачити різні точки зору.

Вчителю слід створити підтримуюче середовище, де учні відчувають підтримку та мотивацію для розвитку конструктивного мислення. Заохочення до новаторства та відкриття нових шляхів допомагає учням відчувати себе впевнено в своїх зусиллях. У світі мистецтва та творчості немає сталих правил, і важливо вчитися постійно вдосконалюватися. Учні повинні розуміти, що розвиток конструктивного мислення – це постійний процес, який потребує відкритості до нових ідей та бажання вчитися протягом усього життя [2, с.29].

Формування конструктивного мислення є важливим завданням освіти, і уроки образотворчого мистецтва можуть стати ефективним засобом для досягнення цієї мети. Розвиток навичок аналізу та творчого мислення на уроках мистецтва сприяє не лише розвитку художніх здібностей учнів, але і формує їхню загальну креативну компетентність, яка стає важливою у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Дейнека І. І. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках мистецтва/ І. І. Дейнека// Педагогічні науки. – 2018. – № 3, – С. 45-53.
2. Костельник М. В. Мистецтво як засіб стимуляції творчого мислення учнів / М. В. Костельник// Педагогіка та психологія. – 2020. – № 1, С. 23-30.
3. Медведева Н. В. Творча реалізація задумів у художній діяльності дитини / Н.В. Медведева // Обдарована дитина. – 2016. – №4. – С. 55–61.
4. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості / В. О. Моляко // Наукові записки ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К.: Нора-прінт, 2002. – Вип. 22. С. 228-239.

БЛИК О.В.,
ЧПІ С.С.

*ВПІ «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ТВОРЧОГО СПРИЙНЯТТЯ НА ПРОЦЕСИ МИСТЕЦЬКОГО ВИРАЖЕННЯ ТА ТВОРЧОСТІ

Питання, пов'язані з характером і засадами сприймання як пізнавального процесу, цікавлять науковців уже протягом двох століть. Зростання обсягу візуальної інформації є типовим для нашого часу і робить актуальним проведення різноманітних методологічних досліджень, зокрема тих, що стосуються сприймання нової візуальної інформації молодшими школярами на художньому матеріалі.

Основною ідеєю нашого дослідження є поняття «творче сприймання», яке В.О. Моляко описує як процес створення суб'єктивного нового образу,

який, в більшій чи меншій мірі, перетворює об'єкти та явища об'єктивної реальності [1, с. 8].

Під час сприймання художнього твору відбувається його інтерпретація, де кожна деталь твору набуває символічного значення та допомагає розуміти зміст зображеного. Процес сприймання конкретного мистецького твору є індивідуальним для кожної людини і відрізняється як за рівнем емоційної сприйнятливості, так і за характером уявлень, що виникають під час сприймання того ж твору.

Ми розглядаємо художнє сприймання як складний і цілісний процес, який іноді відбувається швидко та без усвідомлення окремих етапів. Результатом цього процесу є оцінки, думки та переживання, які виникають у свідомості людини.

Сприймання, як пізнавальний процес, має свої характеристики і особливості. По-перше, воно має предметний характер, що означає, що людина має тенденцію виділяти предметний зміст у будь-якій інформації. По-друге, сприймання – це осмисленість, виражена у вибірковому сприйнятті суб'єктом певних аспектів інформації з загального потоку. Крім того, важливим аспектом сприймання є його залежність від попереднього досвіду, обсягу знань та емоційної сфери суб'єкта.

Сприймання мистецького твору передбачає сприймання як його змісту (що він зображує), так і форми (яким чином це зображено). Аналіз наукової та спеціалізованої літератури дозволяє виділити основні елементи, які сприймаються у художньому творі. Серед них: сприймання контурів у картині, сприймання простору, сприймання співвідношень, сприймання світла та тіні, сприймання цілісного образу та його змістовного наповнення.

Отже, процес сприймання художнього твору є складним психічним процесом, що включає наступні етапи: безпосереднє сприймання; розуміння ідеї та образного змісту твору; емоційну реакцію; сприймання образотворчих засобів та прийомів виконання; а також сприймання творчої неповторності автора.

Для здійснення об'єктивного творчого сприймання нової візуальної інформації у молодших школярів була розроблена система методів та розвивально-виховних вправ під назвою «Творче споглядання». Ця система включала два блоки завдань: «Творче сприймання», включаючи завдання, такі як «Крапка», «Дві крапки», «Три крапки», «Лінія горизонтальна», «Лінія вертикальна», та «Розглядаємо картину». Результати застосування цих методів свідчать, що навіть поетапне виконання завдань сприяє активізації творчого потенціалу учнів [2, с. 58].

Отже, нами було встановлено, що молодші школярі не лише «сприймають» і «наслідують», але також виявляють творчий підхід до сприйняття нової візуальної інформації. У них розвиваються емоційність та безпосеред-

ність у художньому сприйнятті. Діти цього віку вже володіють практичним художнім досвідом та здатні виражати свої оригінальні ідеї. Вони активно спостерігають як загальний образ, так і окремі деталі зображення.

Дослідження перцептивних процесів набуває особливої важливості для шкільної освіти. Це через те, що особливості та розвиток цих процесів створюють необхідні передумови для успішного засвоєння нового матеріалу дітьми, яке впливає на їхній успіх у школі та майбутньому житті. Крім того, інтелектуальний та особистісний розвиток учнів є процесом, що ще не завершився, і це відкриває можливості для подальшого розвитку творчої діяльності на етапі сприймання нової інформації. Спеціально спрямована обробка візуальної інформації завдяки застосуванню стратегічних мисленевих процесів є ефективним засобом навчання, який допомагає розвивати у молодших школярів здатність розпізнавати невідоме відомому, нестандартне від стандартного [3, с. 134].

Найважливішим завданням є навчання дітей креативному мисленню. Цього можна досягти, навчаючи дітей уважно спостерігати, відчувати зацікавленість, відкривати радість в пізнанні і перетворювати свої думки у художні образи, створюючи малюнки.

Підсумовуючи, можна сказати, що творча діяльність завжди є актом творення, який має багатозначний характер і різноманітність. Крім того, мистецтво має прикладний, пізнавальний, естетичний, емоційний та виховний потенціал, який закладено в його сутності, і пояснюється тим, що емоційна складова свідомості та естетичні ідеали особистості є важливими в формуванні духовних інтересів та ставлення до світу загалом. Таким чином, правильно організоване сприймання художніх творів у молодших школярів сприяє розвитку їхньої духовності, художніх інтересів та загального розвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Моляко В.О. Концепція творчого сприймання / В.О. Моляко // Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: Зб. наук. праць / за ред. В.О. Моляко. – Ж.: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2008. – Т. 12. – Вип. 5. – Ч. I. – С. 7-14.
2. Медведєва Н.В. Творча реалізація задумів у художній діяльності дитини / Н.В. Медведєва // Обдарована дитина. – 2006. – №4. – С. 55–61.
3. Медведєва Н.В. Особливості художнього сприймання – показник творчого потенціалу особистості / Н.В. Медведєва // Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. В.О. Моляко. – Ж.: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2007. – Т. 12. – Вип. 2. – С. 128–136.

БЛИК О.В.,
ШТЕФАНЬО Ж.М.
ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна

ВПЛИВ СУЧАСНОГО ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ ШКОЛЯРІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

На різних етапах історії України, коли змінювалися уявлення про світ і роль людини в ньому, настає момент, коли стає надзвичайно важливим розглядати естетизацію життя і інтеграцію національної культури в світовий контекст. Це виражається в підсиленні впливу мистецтва на різні аспекти суспільного життя.

На сучасному етапі розвитку української культури і інформаційних технологій важливим стає виховання нашого покоління в національних традиціях. Народне декоративно-прикладне мистецтво завжди було нерозривно пов'язане з повсякденним життям людей. Краса завжди відігравала величезну роль у формуванні моральних цінностей особистості. Основною метою естетичного виховання є вдосконалення особистості через вплив мистецтва, виховання в ній вищих норм моралі, розвиток творчих здібностей та активізація громадянської активності. Розвиваючи естетичну культуру, ми формуємо в людині кращі якості, сприяємо розвитку її творчих здібностей, а це вже є способом задоволення її духовних потреб.

У сучасних навчальних закладах, починаючи від дошкільних установ і закінчуючи вищими навчальними закладами, основним завданням є формування гармонійно розвинутих особистостей з високим національно-культурним потенціалом, розвинутих естетичним сприйняттям і закріпленими естетичними уподобаннями. Якщо навчальні заклади приділятимуть належну увагу виявленню краси народних цінностей, належним чином ознайомлюватимуть молодь з розмаїттям національного мистецтва та спонукатимуть їх до глибокого вивчення і естетичного осмислення наших звичаїв, традицій, обрядів, ремесел та промислів, то завдання естетичного виховання та розвитку національної свідомості серед учнів буде вирішуватись успішно. Молодь, обдарована розвинутих естетичним смаком, буде в змозі розуміти і цінувати стильову цілісність матеріальної культури, відчувати зв'язок декоративно-прикладного мистецтва з естетичними вимогами сучасності і минулих епох [1].

Мета даного питання полягає у вивченні поняття «сучасне народне декоративно-прикладне мистецтво», а також у визначенні та характеристиці його основних функцій у формуванні естетичних смаків молодших школярів.

У загальній народній культурі відіграє важливу роль декоративне мистецтво, яке є широкою сферою мистецтва, що сприяє художньо-естетичному оформленню матеріального середовища, створеного людиною. Декоративно-прикладне мистецтво розділяється на численні категорії, включаючи, наприклад, монументально-декоративне мистецтво, яке тісно пов'язане з архітектурою, і включає в себе художні розписи, вітражі, мозаїку, скульптуру та інше; а також оформлювальне мистецтво, яке охоплює мистецьке оформлення міст, сіл, демонстрацій, виставкових експозицій, стендів, вітрин та інше. Для опису суті декоративно-прикладного мистецтва часто використовується термін «народне мистецтво», оскільки ця галузь мистецтва виникла внаслідок трудової діяльності народу і є невід'ємною частиною його життя та побуту. Археологічні дослідження свідчать про високий рівень культури предків українців, які етнічно належали нашим прадідам і залишили нащадкам різноманітні вироби народних майстрів з глини, металу, каменю та інших матеріалів [2].

Сучасне розуміння народного-декоративного мистецтва визнає його важливу художню цінність, яка виконує різноманітні функції, такі як пізнавальна, комунікативна та естетична. Досвід показує, що декоративно-прикладне мистецтво розширює свої філософсько-естетичні аспекти, а його змістовна краса залишається важливою для людей, і його художньо-культурна та естетична цінність безперервно зростає.

Важливо відзначити, що декоративно-прикладне мистецтво є особливою сферою художньої діяльності, де продукти мистецтва поєднують у собі практичну використовуваність та естетичну цінність. У цьому контексті головним є створення корисних предметів, які одночасно мають естетичні якості та цінність. Кожен виріб народно-декоративного мистецтва є органічним поєднанням функціональності та художньої краси, і він втілює в собі практичну доцільність предмета разом із зовнішньою привабливістю.

У науковому контексті усталено визнавати естетичний смак як здатність особистості розуміти та оцінювати естетичні аспекти предметів і явищ природи та суспільного життя. Внаслідок різних політично-економічних трансформацій в Україні, коли наше сприйняття світу і місця людини в ньому змінювалося, стає актуальним питання про важливість естетизації життя суспільства і інтеграції української національної культури в світовий контекст. Однією з центральних рис цього процесу є естетичний смак як соціокультурна норма, що впливає на сприйняття та оцінювання естетичних якостей різних аспектів життя та навколишнього середовища.

Естетичний смак служить засобом регулювання естетичної діяльності та сприяє розвитку духовно-творчого, емоційно-образного сприйняття світу. Він визначається як духовна якість особистості, яка дозволяє розуміти та оцінювати естетичні аспекти оточуючого світу і впроваджує основи

цивілізованого ставлення особистості до нього [3]. В умовах освіти XXI століття акцент робиться на розвитку особистості, спроможної до самоосвіти і саморозвитку, критичного мислення та творчого розв'язання проблем. Ця освіта сприяє підготовці відповідальних громадян, готових активно приносити позитивні зміни у своєму житті і житті своєї країни в умовах переходу до високотехнологічного інформаційного суспільства.

Список використаних джерел

1. Гур'єва Н.П. Настільна книга молодого вчителя трудового навчання. – Х: Вид-во «Ранок», 2010. 256 с.
2. Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво. – Львів: Світ, 1993. 272 с.
3. Савчук І.В. Формування естетичних смаків учнів на уроках трудового навчання засобами декоративно-ужиткового мистецтва: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика трудового навчання» / І.В. Савчук. Чернівці, 2008. 22 с.
4. Формування естетичних смаків учнів на уроках трудового навчання засобами декоративно-ужиткового мистецтва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.disslib.org/formuvannja-estetichnykh-smakiv-uchniv--klasiv-naurokakh-trudovoho-navchannja.html>

БОБАЛЬ Т.І.,

КУЗЬМА-КАЧУР М.І.

Мукачівський державний університет, Україна

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ПРИРОДИ

Пріоритетного значення в розбудові нової школи набуває завдання формувати в учнів систему загальнолюдських цінностей – морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей) та соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність) [1].

Серед напрямів виховання особливе місце належить естетичному, яке на емоційному рівні впливає на розвиток особистості молодшого школяра. А одним із найцінніших чинників естетичного розвитку особистості дитини є природа. Поруч із природою молодший школяр вчиться бачити її красу, гармонійність, щирість відтінків кожної пори року, вчиться побачене аналізувати, розповідати, відтворювати у малюнках або інших видах своєї

творчості. В. Сухомлинський писав: «Навколишній світ дитини – це передусім світ природи з безмежним багатством явищ, з невичерпною красою» [2].

Як зазначено у [3] завданням естетичного виховання є дати школярам побачити багатогранність, різноманітність форм, барв, звуків у природі, привертати їх увагу на зміни, що відбуваються в ній у різні пори року, навчити любити і розуміти природу, виховувати бажання бути активним учасником створення прекрасного в житті.

Пам'ятаючи, що в молодших школярів мислення конкретне, педагог повинен вчити їх бачити красу в найближчому оточенні. Як зазначає науковець М.Горват, естетичні почуття є невід'ємним атрибутом соціалізованої особистості, які сприяють розвиткові її потреби у знаннях, забезпечують суспільну активність індивіда та його творчу активність [4]. Для того, щоб розвивати у дітях здібність естетичного сприймання, уміння бачити і розуміти явища навколишньої природи, потрібна повсякденна кропітка робота.

Велика роль у збагаченні словника дитини естетичними поняттями, розвитку естетичної спостережливості, формуванні здатності до естетичного судження, активізації сенсорної сфери, стимулюванні позитивних естетичних емоцій належить сезонним та щоденним спостереженням за природою під час цільових прогулянок та екскурсій, які є одними із форм організації освітнього процесу. У молодших школярів естетичний досвід ще незначний, тому для спостережень слід обирати об'єкти, які характеризуються виразністю, максимально концентрують у собі естетичні якості. Під час спостережень в природі важливо показати їм красу рідної природи у різні пори року: велич і красу білосніжної зими, ніжність та тендітність перших весняних квітів, квітування садів, буйне цвітіння квітково-декоративних рослин, багатство барв «золотої осені» тощо. Під час таких сезонних екскурсій у природу молодші школярі відкривають для себе десятки відтінків кольорів, вони слухають музику природи, бачать гру барв, дивляться на світ через краплинку роси, слухають «пісню» цвіркуна та бджоли в розквітлому саду.

Процес планування виховної роботи важливо пожвавити за рахунок яскравих за назвою, цікавих за змістом «уроків милування» в природі. Тематику «уроків милування» для 1-4 класів може бути такою: «Карнавал осінніх барв», «Танок осіннього листя», «Зачарована краса зимового лісу», «Свято весняних квітів», «Як пахне весна», «Хоровод літніх квітів», «Солов'їна пісня» та ін.

Ефективним засобом естетичного виховання є порівняння. У свідомості школярів сформовані деякі естетичні еталони, які подано у вигляді конкретних образів. Знаходження в об'єктах природи схожості зі знайомими, приємними образами викликає в них здивування та позитивні емоційні

переживання. Світ природи дивує нас не лише вишуканими кольорами, а й довершеністю своїх форм. Цю естетичну властивість молодші школярі помічають менше. Тому їхню увагу необхідно спрямовувати на форму листочків різних дерев та квітів, які є окрасою навколишнього довкілля.

Глибше зрозуміти свої естетичні переживання молодшим школярам допомагає поетичне слово. Рівень психічного розвитку школярів дає їм змогу наочно уявити ті об'єкти та явища природи, які описані у віршах, естетично їх оцінити. Поетичне слово допомагає узагальнити враження від спостережень. Для створення естетичного образу можна зачитати їм невеликий вірш або художній опис, а на наступному етапі – самі по собі складаються поетичні рядки про, наприклад, ранньовесняну квітку – пролісок.

Отже, уміння бачити природу – перша умова виховання світовідчуття, єдності із нею. Воно досягається лише за постійного спілкування із самотньою природою. Щоб відчувати себе частиною цілого, молодший школяр має не епізодично, а постійно бути у відносинах з природою.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа: порадник для вчителя / за ред. Н. М. Бібік. К.: Літера ЛТД, 2018. 160 с.
2. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю / В.О.Сухомлинський.–К: Радянська школа, 1998. – 303 с.
3. Сірант Н.П. Естетичне виховання дітей засобами природи. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/2/80.pdf>
4. Горват М.В. Естетичні почуття як естетико-філософська категорія. / М.В.Горват, О-М.В.Попович. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/4600/1/Aesthetic_feelings_as_aesthetic_and_philosophical_category.pdf

БОЙКО А.В.,
ТОВКАНЕЦЬ Г.В.

Мукачівський державний університет, Україна

АНАЛІЗ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ВІДНОШЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ПРОБЛЕМ МОДЕЛЮВАННЯ УРОКУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Якість освіти в початкових класах є важливим фактором у розвитку сучасного суспільства. Однак, досягнення високого рівня освіти вимагає постійного вдосконалення педагогічних методик та підходів. Один із ключових аспектів у поліпшенні процесу навчання є використання моделювання уроків. Моделювання стає ефективним інструментом для вчителів початкових класів у досягненні цілей навчання та розвитку учнів [2].

Аналіз відношення студентів до моделювання уроків у початковій школі допомагає краще зрозуміти, наскільки цей підхід є актуальним та корисним для навчання, а також визначити спроби його впровадження в практику освіти [1].

Структура дослідження ставлення студентів до аспектів моделювання уроку в початковій школі може бути розділена на такі фази: 1) проведення анкетування серед студентів для визначення їхньої позиції та відношення до використання моделей у навчальному процесі в початковій школі, з подальшим аналізом цих відповідей; 2) здійснення опитування студентів стосовно їхньої власної оцінки їхніх навичок у сфері моделювання уроку, і подальший аналіз цих результатів; 3) проведення діагностичного дослідження шляхом надання студентам завдань з питань моделювання уроку та подальше порівняння цих результатів з інформацією, отриманою на попередніх етапах самооцінки [6].

Ця структура дослідження допомагає глибше розібратися в питанні ставлення студентів до моделювання уроку та їхньої готовності до використання цього підходу в практиці навчання [3].

Згідно з вимогами нормативної бази, в якості директиви для проведення дослідження, варто розглядати Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», затверджений Наказом Міністерства соціальної політики України від 10 серпня 2018 року №1143. Відповідно до цього стандарту, однією з обов'язкових компетентностей, якими має володіти вчитель початкових класів, включаючи студентів, які навчаються в процесі підготовки до викладання, є проєктувальна компетентність. Ця компетентність виявляється у здатності планувати процес навчання, виховання та розвитку учнів. Також, важливою є прогностична компетентність, яка передбачає здатність до прогнозування результатів освітнього процесу та вміння планувати його відповідно [5].

Початковим етапом у проведенні дослідження повинно бути здійснення опитування серед студентів з метою визначення їхнього ставлення до використання моделей на уроках в сучасній початковій школі.

Другим етапом дослідження слід передбачити анкетування студентів, спрямоване на оцінку їхньої власної готовності до проведення уроків і підготовки до них.

Анкета для самооцінювання підготовки до уроку може включати такі критерії оцінки: розробка календарного планування; встановлення місця теми уроку в навчальному курсі; визначення типу та структури уроку; формулювання мети уроку; вибір засобів навчання та навчального обладнання; підбір методів навчання на уроці; створення навчальних ситуацій; розробка вигляду класної дошки; розробка запитань для учнів; розробка домашніх завдань; здійснення рефлексії щодо педагогічного задуму. Ці кри-

терії спрямовані на оцінку різних аспектів підготовки до уроку та допоможуть студентам об'єктивно оцінити своє ставлення до проведення уроків в початковій школі [4].

Можна розробити інструкцію-опитувальник.

Досліджуваний аспект	Питання	Проблематика
Ступінь зацікавленості	Чи цікавляться студенти темою моделювання уроків? Які аспекти моделювання їх цікавлять найбільше? Чи діляться вони своїми ідеями стосовно того, як можна поліпшити уроки через моделювання?	Наявність у студентів позитивного ставлення до моделювання уроків та зацікавлення цією концепцією
Рівень розуміння	Чи знають студенти, що означає моделювання уроків і як воно може вплинути на навчання? Які поняття вони асоціюють з цим підходом? Чи можуть вони пояснити процес моделювання уроку і його переваги?	Розуміння серед студентів ролі та важливості моделювання уроків, а також того, як це може поліпшити їхнє навчання
Досвід та практика	Які досвід та практика стосовно моделювання уроків є у студентів? Які позитивні або негативні враження вони мають від попередніх досвідів?	Наявність у студентів можливості випробувати моделювання уроків, вплив цього процесу на їхні враження та досвід.
Сприйняття користі	Чи вважають студенти, що моделювання уроків допомагає вчителю ефективніше проводити уроки? Чи мають вони приклади, коли моделювання було корисним для них?	Користь моделювання
Побажання і облік індивідуальних різниць	Які індивідуальні потреби та побажання мають студенти стосовно запровадження моделювання уроків у навчальний процес? Чи мають студенти інші підходи до навчання, які їм імпонують і вони вважають їх більш ефективними?	Індивідуальні різниці, що включають особисту думку та побажання кожного зі студентів

Завдяки запропонованій схемі дослідження на першому етапі дослідження анкетуванні студентів можна виявити їхні позиції щодо питань моделювання уроку в практиці сучасної початкової школи. На другому етапі можна визначити рівень самооцінювання студентів у сфері підготовки до уроку. На третьому етапі, під час виконання діагностичних завдань, можна виявити відповідність чи то невідповідність між самооцінюванням студентів та оцінкою за виконане діагностичне завдання. Результати такого аналізу допоможуть розробити стратегії для покращення відношення студентів до моделювання уроків у початковій школі.

Список використаних джерел

1. Донник Г. Діагностична карта ефективності уроків. Завуч. 2006. № (33). С. 4-11.
2. Компетентнісний підхід до моделювання уроку в початковій школі. На урок. URL: <https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-z-temi-kompetentnisniy-pidhid-do-modelyuvannya-uroku-v-pochatkoviy-shkoli-8733.html>
3. Мальована О.І. Розвиток компетентностей – вимога сьогодення. Управління школою. 2018. №10-12. С. 2-10.
4. Мурашко Н. Аналіз уроку. К.: Шкільний світ, 2008. 127 с.
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
6. Савченко О. Я. Сучасний урок: суб'єктність навчання і варіативність структури. Початкова школа. 2011. № 9. С. 11–15.

БОКША Н.І.

АНДРЕЙЧИК М.В.

Мукачівський державний університет, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ ТА У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Загальнокультурна компетенція є сукупністю умінь, знань, навичок, елементів культурного досвіду, що дозволяють дитині вільно орієнтуватися в соціальному та культурному оточенні та визначається як інтегративна здатність особистості учня, зумовлена досвідом освоєння культурного простору, рівнем навченості [2], вихованості та розвитку, орієнтована на використання культурних еталонів як критеріїв оцінки при вирішенні проблем пізнавального, світоглядного, життєвого, професійного характеру.

Найбільш комфортне освітнє середовище щодо розвитку загальнокультурної компетентності – на уроках та у процесі позаурочної діяльності.

Основні методи та способи навчання визначають назви багатьох освітніх технологій, що дозволяють реалізувати компетентісно-орієнтований підхід: технології вільного вибору, проблемні технології, дослідні, технології саморозвитку, групові технології, діалогічні технології, ігрові [1].

Сучасний компетентісно-орієнтований урок вимагає застосування активних методів навчання на уроці: опорні схеми, діалог, постановка проблемних питань, переведення їх у проблемні ситуації, ігрові моменти, порівняння та аналогія, використання засобів мистецького впливу, використання ІКТ. Навчальна робота з молодшими школярами на уроці щодо розвитку загальнокультурних компетентностей є ефективною за умов:

- спрямування навчального процесу на формування культури міжособистісних відносин, оволодіння вітчизняним і світовим культурним спадком, принципами толерантності, плюралізму;
- застосування методів навчання і виховання, що орієнтовані на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей та оволодіння учнями моделями толерантної поведінки;
- активізації інноваційних інтерактивних методів навчання;
- формування мотивації пізнавальної діяльності молодших школярів, що сприяє становленню внутрішньої позиції учня як суб'єкта навчання, реалізація принципів формування пізнавальних потреб молодших школярів;
- формування у молодших школярів адекватного ставлення до рольової позиції учня;
- включення молодшого школяра до практико-орієнтованої пізнавальної діяльності, що сприяє самореалізації у творчому пізнанні світу [3].

Формування загальнокультурних компетенцій у початковій школі через виховну роботу може здійснюватися на основі залучення дітей до традиційних моральних цінностей вітчизняної культури, тобто загальнокультурних компетенцій, спрямування яких є: розвиток духовно-моральних цінностей та ідеалів з опорою на традиції, шанобливого ставлення до культури своєї країни, своїх предків, формування в учнів уявлення про себе як майбутніх громадян України, які гідно продовжують і зберігають її культурні традиції, надання допомоги у своєчасній та гармонійній соціалізації дитини, розвиток ініціативності, потреби у самовдосконаленні.

На основ аналізу [1; 3; 4] наукових праць виявлено особливості розвитку загальнокультурної компетентності молодших школярів на уроках у початковій школі.

- вплив навчально-виховної діяльності на розвиток таких сфер особистості, як моральна, естетична та загальнокультурна здійснюється на основі якісних та тривалих змін у ході соціалізації особистості.
- забезпечення функції соціально-культурної освіти, залучення учнів молодших класів у культурну діяльність, що сприяє збагаченню знань

про культуру, трансформацію цих знань у морально-етичні переконання, норм та принципи духовного життя, вміння та навички творчої діяльності як важливий чинник розвитку культури.

- активізація діяльності учнів молодшого шкільного віку на уроках та у позаурочних виховних заходах;
- створення педагогічних ситуацій спілкування під час уроку що дозволяють кожному учневі виявляти ініціативу, самостійність, вибірковість у засобах роботи, надання змогу природного самовираження учня.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Соціалізація молодших школярів у взаємозв'язку урочної та позаурочної діяльності: методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 104 с.
2. Готовність дитини до навчання / Упоряд. С.Максименко, К.Максименко, О.Главник. – К.: Мікрос-СВС, 2003. – 112 с.
3. Крутенко О. В. Формування загальнокультурної компетентності учнів загальноосвітнього навчального закладу відповідно до вимог нових Державних стандартів. Черкаси: ЧОПОПП, 2014. 68 с.
4. Концепція Нової української школи. URL: [https:// www.kmu.gov.ua /.../ ukrainska-shkola-compressed.pdf](https://www.kmu.gov.ua/.../ukrainska-shkola-compressed.pdf)... 20

БОКША Н.І.,
ГРЕШКО В.В.

Мукачівський державний університет, Україна

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Одним із найбільш поширених видів соціально-громадської активності в українському суспільстві, на сьогоднішній день, є волонтерська діяльність. Зумовлена вона складною ситуацією в нашій країні через російське повномасштабне вторгнення. Саме в цей час волонтерська діяльність набула своєї найбільшої доцільності за всю історію незалежності України.

Волонтерський рух в Україні регулюється низкою нормативно-правових актів. Зокрема, в Законі України «Про волонтерську діяльність» зазначено, що волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги [1].

Відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України [2] однією із форм патріотичного виховання є волонтерська діяльність, адже виступає потужним засобом становлення національ-

но-патріотичної свідомості українців. Найбільший вплив на формування патріотичних почуттів молодого покоління має родина, а також освітнє середовище, навчальні заклади. Волонтерство педагогів та батьків стає прикладом для сучасної учнівської молоді, сприяє формуванню шанобливого та відповідального ставлення до своєї країни, до рідної землі. Як писав Василь Сухомлинський, «усе, що відбувається в світі, стосується мене» [3]. Саме за цим принципом в стінах закладу освіти необхідно здійснювати виховну, зокрема волонтерську діяльність і активно долучати до участі школярів. Добрі справи, які починаються зі шкільних років, виховують в учнівській молоді емпатію, співчуття, здатність розуміти інших, дають змогу накопичувати досвід соціальної взаємодії та спілкування [4].

Волонтерська діяльність дає можливість реалізації таких основних принципів виховання учнівської молоді, як:

- зв'язок виховання з життям. Виховна діяльність закладу освіти має орієнтувати здобувачів на узгодження їх життєдіяльності з життям суспільства, посилену участь у ньому. На сьогоднішній день у нашій державі нема більш значущої задачі, ніж перемога у війні над ворогом, і кожен громадянин України повинен в тій чи іншій формі долучитися до її здобуття. Волонтерство – найбільш доступний вид діяльності для школярів у спільній боротьбі проти ворога;

- виховання в праці. Формування особистості безпосередньо залежить від її діяльності. Волонтерство – високогуманний вид суспільної діяльності, який допомагає бачити весь спектр добра, розвивати людиноцентризм, гуманізм, толерантність через безкорисливу, добровільну працю;

- поєднання педагогічного керівництва з ініціативою та самодіяльністю учнів. Дуже часто самі учні генерують ідеї щодо напрямів волонтерської діяльності, беруть безпосередню участь у плануванні своїх громадських справ, усвідомлюють їх необхідність й значення, забезпечують контроль за їх виконанням, оцінюють досягнуті результати;

- народність, тобто єдність загальнолюдського і національного. Волонтерський рух дає змогу змістовно реалізовувати національну спрямованість виховання, формування національної свідомості, любові до рідної землі та свого народу;

- гуманізація, тобто створення умов для формування кращих якостей і здібностей дитини, джерел її життєвих сил; повага до особистості, розуміння її запитів, інтересів, гідності, довір'я до неї. Волонтерська допомога військовим, що знаходяться на реабілітації, ветеранам війни, особам зі статусом ВПО виховує гуманну особистість.

В закладах загальної середньої освіти Закарпатської області, волонтерство – важливий напрямок виховної роботи. З 24 лютого 2022 року в навчальних закладах нашого регіону волонтерський рух набув масштаб-

ного значення. У вільний від основної роботи час вчителі, учні та батьки школярів долучалися до різноманітних видів діяльності, спрямованих на допомогу військовим та громадянам нашої держави зі статусом ВПО. Серед найбільш поширених видів волонтерських ініціатив в закладах освіти, до яких активно долучається учнівство, є: плетіння маскувальних сіток, виготовлення окопних свічок; збір продуктів харчування, засобів гігієни, одягу, білизни тощо; проведення ярмарок-розпродажів, концертів, змагань для збору коштів; виготовлення оберегів, малюнків, листівок для військових тощо; записування відеороликів зі словами подяки, зверненнями, привітаннями тощо.

Отже, волонтерська діяльність в закладах загальної середньої освіти в умовах сьогодення є потужним засобом національно-патріотичного виховання, сприяє формуванню національної свідомості молодого покоління. Інтенсивна залученість учнівства до волонтерського руху дає можливість сподіватися на формування в недалекому майбутньому нової генерації патріотично свідомих українців.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
2. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. наказ Міністерства освіти і науки України №527 від 06.06.2022р. Режим доступу: <file:///C:/Users/User/Downloads/62a0421e24258666156501.pdf>
3. Василь Сухомлинський [Текст]: наук. праці упоряд. та наук.ред. П. Сікорський, Д. Герцюк. Львів: Бадікова Н.О., 2018. 252 с.
4. Найда І. В. Волонтерська діяльність молоді як прояв патріотичних почуттів: управлінський аспект //Право та державне управління: збірник наукових праць / [за ред. О. В. Покатаєвої]. – Запоріжжя: КПУ, 2023. – № 1. – с. 217-222.

БОКША Н.І.,
ПИЛИПКО К.А.

Мукачівський державний університет, Україна

ГУРТКОВА РОБОТА ЯК ФОРМА ПОЗАУРОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

В системі професійно-технічної освіти важливим компонентом навчально-виховного процесу є гурткова діяльність як ефективна форма позаурочної роботи. Гурткові заняття сприяють посиленню теоретичної та практичної професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників,

а також створюють сприятливі умови для розвитку творчих індивідуальних здібностей і нахилів здобувачів професійно-технічної освіти.

Гурткова діяльність у закладах ПТО має ряд своїх особливостей [1], а саме функціонує за принципом добровільності, не обмежується рамками конкретної навчальної програми. Також діяльність тих чи інших видів гуртків залежить від бажань, запитів самих учасників освітнього процесу, від можливостей реалізації гурткової діяльності певного виду (наявність педагога, матеріально-технічної бази тощо) в закладі освіти.

Поширеною гурткова діяльність є в закладах професійно-технічної освіти Закарпатської області, які здійснюють підготовку кваліфікованих робітників для галузей легкої промисловості. Так, в нашому регіоні функціонує шість закладів професійно-технічної освіти, які здійснюють підготовку кваліфікованих робітників за робітничими професіями «Швачка», «Закрійник», «Кравець», «Вишивальник». Це такі заклади, як: Державний навчальний заклад «Мукачівський центр професійно-технічної освіти»; Міжгірський професійний ліцей; Перечинський професійний ліцей; Професійно-технічне училище № 33 смт В.Березний; Ужгородське вище комерційне училище Державного торговельно-економічного університету; Хустський професійний ліцей сфери послуг [2]. В кожному з цих закладів представлена гурткова робота різних напрямів. Нижче наведено характеристику видів гуртків, які функціонують на базі зазначених закладів освіти і мають професійну спрямованість на підготовку кваліфікованих робітників для галузей легкої промисловості – таблиця 1:

Таблиця 1

Види гуртків у закладах професійно-технічної освіти, які здійснюють підготовку кваліфікованих робітників для галузей легкої промисловості в Закарпатській області

Назва закладу П(ПТ)О	Назва гуртка	Мета діяльності
1	2	3
ДНЗ «Мукачівський центр професійно-технічної освіти»	Гурток технічної творчості «Крій та шиття»	Оволодіння навичками конструювання, моделювання та виготовлення одягу, розвиток творчих здібностей учнів
	Гурток «Юна швачка»	Оволодіння навичками конструювання, моделювання та виготовлення одягу

Міжгірський професійний ліцей	Гурток «Художня ручна та машинна вишивка»	Опанування технології ручної та машинної вишивки, декорування виробів різними видами вишивок
Ужгородське вище комерційне училище Державного торговельно-економічного університету	Гурток технічної творчості «Дизайн одягу»	Розробка сучасних моделей одягу та аксесуарів і їх виготовлення
	Гурток технічної творчості «Креатив»	Вивчення традиційних і різних видів технічної творчості та способів обробки матеріалів: робота з природним матеріалом, з бісером, з папером різних видів, плетіння гачком, випалювання по тканині та дереву, тощо.
	Гурток народної творчості «Калина»	Вивчення культури українського народу, історії різних видів народної творчості, опанування різних технік народних ремесел, традиційних українських промислів: вишивка, плетіння і тканиня бісером, макраме тощо
	Гурток «Дизайн народного одягу»	Створення і виготовлення власних моделей одягу в народному стилі
Хустський професійний ліцей сфери послуг	Гурток «Театр моди»	Розробка моделей одягу з використанням різних видів оздоблення

Джерело: систематизація авторів за[2]

Отже, гурткова робота у закладах професійно-технічної освіти Закарпатської області, які здійснюють підготовку кваліфікованих робітників за професіями швейного профілю, є невід'ємною складовою навчально-виховного процесу. На основі систематизації видів гуртків та змісту їх діяльності встановлено, що гурткова робота передбачає формування та поглиблення компетентностей учнів з проектування та виготовлення сучасних моделей одягу та моделей одягу в етностилі, опанування традиційних українських та закарпатських промислів, таких як вишивка, ткацтво, бісероплетіння, в'язання та інші.

Список використаних джерел

1. Андриєнко А. В., Носовець Н. М. Гурткова робота – невід’ємна складова навчально-виховного процесу в сучасному ліцеї. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка. Чернігів: ЧНПУ, 2016. Вип. 140. С. 284–287.
2. Вебсайти ЗП(ПТ)О Закарпатської області. Режим доступу: <https://zpto.in.ua/index.php/websites-vocational-schools-and-email-addresses/itemlist/category/421-vebsaityprofesiinotekhnichnykhnavchalnykhzakladivoblastitaadresyelektronnoiposhty>

БОРОВИК А.О.

ДЗВО «Університет менеджменту освіти», Україна

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Компетентність вчителя є одним з основних елементів, які формують якість освіти для дітей та молоді. Бути компетентним вчителем означає мати відповідну підготовку щоб працювати за цією професією.

Характерною особливістю сучасного аналізу різних професій і видів діяльності є використання поняття компетентності. Саме компетенції визначають кваліфікацію людей різних професій, і вони є своєрідною гарантією професійно зробленої роботи та досягнення успіху. Такий підхід потрібно застосовувати і до кваліфікації сучасного вчителя. [1]

Тобто одним із провідних компонентів у структурі підготовки майбутнього педагога має стати дослідний компонент, який є основою формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії. Особливого значення, в цьому аспекті, набувають дослідницькі вміння й навички під час роботи зі здобувачами освіти. Крім того, дослідницька компетентність дає змогу педагогу стати більш гнучким у парадигмі власних професійних обов’язків, конкурентоспроможним, допомагає бути більш успішним у подальшому соціальному та професійному житті, що й визначає значимість її формування.

Відповідно до окресленої проблеми нашого дослідження уточнимо сутність поняття «дослідницької компетентності педагога».

На думку українських вчених «дослідницька компетентність вчителя» полягає в «спрямованості його зусиль на розвиток творчого мислення та залучення здобувачів освіти до науково-дослідної діяльності, наукового пошуку» (В. Грубінко, А. Степанюк, Г. Омеляненко, О. Рудакова та ін.).

У своїх працях Л. Бурчак визначає «дослідницьку компетентність педагога», як «якість, що проявляється в потребі особистості володіти методологією наукової творчості; умінні спостерігати й аналізувати, висувати гіпотези щодо вирішення дискусійних питань; виконувати дослідницьку роботу; вмінні проводити педагогічні дослідження, організовувати учнівський експеримент; узагальнювати та передбачати наслідки дослідницької діяльності в процесі навчання у закладі освіти та в подальшій професійній діяльності» [2].

Таким чином *дослідницька компетентність педагога – це траєкторія його індивідуального професійного розвитку, що відображає мотивацію до наукового пошуку, рівень володіння методологією наукових досліджень та системного залучення здобувачів освіти до виконання науково-дослідницьких проектів у межах дисципліни.*

Здійснивши аналіз структурних компонентів дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії у процесі фахової підготовки з метою визначення існуючих проблем її формування набуває актуальності аналіз освітньо-професійних програм (далі – ОПП) та практики їх реалізації у ЗВО.

З аналізу ОПП за спеціальністю 014.03 «Середня освіта (Історія)» (освітній рівень бакалавр) в Київському національному університеті імені Т. Шевченка передбачено 240 кредитів ЄКТС з яких 180 кредитів ЄКТС відведено на обов’язкову підготовку та 60 кредитів ЄСТ складає блок вибіркових дисциплін.

В ОПП визначено загальні і фахові компетентності, які спрямовані до досягнення програмних результатів (далі – ПРН), що повною мірою відбивають формування дослідницьких вмінь, зокрема: здійснювати власну дослідницьку діяльність та залучати учнів до її проведення.

Наприклад освітня компонента 5 (ОК 5) «Науковий образ світу» сприяє досягненню ПРН 20, 21 (ПРН 20. Пояснювати та аналізувати суспільні явища, процеси й тенденції у державі та світі, концепцію сталого розвитку людства. ПРН 21. Вміти використовувати новітні методологічні підходи у навчальній та професійній діяльності: цивілізаційний, аксіологічний, культурологічний, антропологічний, багатофакторний), а компонента з вибіркового блоку (ВБ 1.10) «Організація науково-дослідної роботи учнів з історії» досягненню ПРН 3,4,8 (ПРН3. Знати та розуміти принципи, форми, сучасні методи, методичні прийоми навчання предмета в закладах загальної середньої освіти. ПРН 4. Знати та розуміти особливості навчання різних груп учнів, застосовувати диференціацію навчання, організовувати освітній процес з урахуванням особливих потреб учнів. ПРН 8. Вміти організовувати та проводити навчальні заняття різних типів).

Таким чином, аналіз ОП дозволив визначити однією з проблем у формуванні дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії фрагментарне відображені окремі теоретичних аспектів дослідницької діяль-

ності, яке формується шляхом викладання таких дисциплін: «Науковий образ світу» та «Організація науково-дослідної роботи учнів з історії».

З аналізу практичної складової підготовки майбутніх вчителів історії у даному ЗВО виникає потреба у більш ґрунтовній практичній підготовці здобувачів вищої освіти до активної, самостійної наукової діяльності.

Також, зауважимо, що аналіз практичної підготовки майбутніх вчителів історії дає нам підстави стверджувати, що існує проблема цілісності та інтегрованості зазначених нами вище структурних компонентів дослідницької компетентності педагога, що має якісно впливати на формування у майбутнього вчителя історії досвіду застосування отриманих у закладі вищої освіти знань, умінь та навичок, як засобу вирішення професійних дослідницьких завдань.

У контексті нашого дослідження щодо визначення проблеми формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії виокремлено такі структурні компоненти: когнітивний, мотиваційно-ціннісний, операційно-діяльнісний, рефлексивний.

Аналіз наукових праць та практичного досвіду з проблеми дослідження дозволив нами визначити основні проблеми формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії. Серед таких проблем ми виділяємо:

- зміст підготовки майбутніх вчителів історії у більшій мірі спрямований на передачу знань і вироблення незначних дослідницьких умінь і навичок, Зміст ОПП та окремих дисциплін частково сприяє здійсненню майбутніми вчителями дослідницької діяльності та фрагментарно відображені її окремі теоретичні аспекти, які в стосуються лише методів дослідження, а не способів вирішення професійних дослідницьких завдань;
- програма практичної підготовки майбутніх вчителів історії і її способи реалізації (за умов COVID-19 та військового стану в Україні) не передбачають ґрунтовної дослідницької підготовки здобувачів за спеціальністю 014.03 «Середня освіта (Історія)» (освітній рівень бакалавр);
- наявний досвід реалізації педагогічних моделей та систем, які існують у підготовці майбутніх фахівців за спеціальністю 014.03 «Середня освіта (Історія)» (освітній рівень бакалавр), супроводжується відсутньою інтеграцією структурних компонентів дослідницької компетентності вчителів історії, а саме: когнітивного, мотиваційно-ціннісного, операційно-діяльнісного та рефлексивного, що перешкоджає формуванню у майбутніх вчителів досвіду застосування отриманих у ЗВО, як засобу вирішення професійних дослідницьких завдань.

Список використаних джерел

1. S. Śliwa, Kompetencje profilaktyczne nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej Opole 2017.

2. Бурчак Л.В. Формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії в системі вищої освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Полтава, 2011. 20 с.

БРИЖАК Н.Ю.,

КУДРЯ А.О.

Мукачівський державний університет, Україна

ОСОБЛИВІСТЬ ІГРОВИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Головне завдання Концепції Нової української школи – створення сприятливих умов усебічного розвитку учнів, їх здібностей, талантів, цілеспрямованого виявлення їх індивідуальності, ініціативності та творчої самореалізації [1]. Реалізувати це завдання допоможе цілеспрямована організація навчання та виховання учнів, зокрема й молодших школярів, крізь призму використання низки педагогічних технологій, серед яких важливу роль відіграє технологія ігрова.

Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що гру високо цінили вітчизняні педагоги – К. Ушинський, В. Сухомлинський, а також вагомий внесок у розвиток теоретичних основ ігрових технологій в закладах загальної середньої освіти, зокрема початковій школі, зробили сучасні науковці: Т.Байбара, О.Біда, І.Дичківська, В. Зінченко, М.Кірик, І.Кузьма, Г.Селевко, Л.Стахів, В.Химинець, О.Янкович тощо.

Ігрові технології в освітньому процесі початкової школи відіграють важливу роль і займають особливе місце, тому розглянемо поняттєво-категоріальний тезаурус теми дослідження:

- «технологія» – походить «від грецького слова «technē» – і означає «мистецтво», «майстерність», і logos – наука, вчення; отже, технологія – це наука про вчення або майстерність [2];
- «педагогічна технологія» – вчення про мистецтво або майстерність учителя використовувати форми, методи, засоби навчання задля ефективності освітнього процесу [3];
- «освітня технологія» – «алгоритм здійснюваних учителями та учнями спільних дій, що систематично діагностуються і спрямовані на забезпечення відповідності результату визначеній меті» [4, с.11];
- «ігрова технологія» – «інноваційна технологія використання гри в освітньому процесі; добре відома, звична й улюблена форма діяльності для людини будь-якого віку; ефективний засіб активізації учнів, мотиваційною

за своєю природою, багатофункціональною; це переважно колективна, групова форма роботи, в основі якої знаходиться змагання, яка має кінцевий педагогічний результат та чітко поставлену мету [5].

Сучасні науковці В.Химинець, М.Кірик у навчальному посібнику «Інновації в початковій школі» подають таку класифікацію педагогічних технологій:

- «інноваційні технології: особистісно-орієнтовані, інтерактивні, інформаційні, ігрові, технології групової діяльності;
- технології дитиноцентристського спрямування: технології саморозвитку М.Монтессорі, технології розвивального навчання, технології проєктів, технології «Створення ситуації успіху» та «Веселкову» педагогічну технологію, розроблену учителями-новаторами Довжанської СЗШ I-III ступенів Іршавського району Закарпатської області» [6, с.110].

Аналіз науково- педагогічних джерел засвідчує, що ігрові технології входять у важливу групу технологій інтерактивних. Науковці називають цю технологію технологією навчання у грі, яка використовується в освітньому процесі початкової школи завдяки низки імітаційних, рольових ігор, ігор-драматизацій, творчих ігор тощо. У цьому сенсі важливу роль відіграє ігрова модель, у якій вчитель – інструктор (ознайомлює учасників з правилами гри, проводить консультації під час її проведення), суддя-рефері (коригує і дає пораду стосовно розподілу ролей), тренер (робить підказки учням з метою прискорення проведення гри), головуєчий, ведучий (організатор обговорення).

Гра виступає одним із основних видів діяльності людини і виконує низку функцій: «розважальну; комунікативну; іротерапевтичну (подолання труднощів); корекцій (внесення позитивних змін); соціалізацій (вираження загальнолюдських стосунків)» [5].

Педагогічна гра – це гра, яка має «чітко поставлену мету навчання відповідно до педагогічних результатів» [7].

За змістом ігри бувають предметні, спортивні, ігрові, інтелектуальні, лікувальні, ритуально-обрядові, пізнавальні та інтелектуальні, творчі та рольові, рухливі та спортивні.

За формою проведення ігрової діяльності у сучасній початковій школі використовуються: народні ігри, ігри-вікторини, ігри на місцевості, веселий експрес, вечір ігор та сюрпризів, веселі старту, ігри-свята, ігровий фольклор, ігрові анкети, естафети, конкурси, аукціони тощо. У кожній грі важливе місце займають ігрові ситуації.

Зауважуємо, що на сучасному етапі реформування початкової школи важливу роль відіграє ігрова технологія навчання учнів крізь призму використання в освітньому процесі LEGO-конструкторів під назвою «Шість цеглинок», квест-технології (веб-квести, QR-квести, медіаквести, квести на природі, комбіновані квести тощо).

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що правильно побудована цікава ігрова технологія збагачує процес мислення індивідуальними почуттями, розвиває саморегуляцію, тренує вольові якості учня, виконує роль емоційної розрядки, запобігає втомі учнів, знижує гіподинамію. Така інноваційна діяльність займає вагомe місце в освітньому процесі початкової школи відповідно до Концепції НУШ.

Список використаних джерел

1. Концепція Нова українська школа: URL:<https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol>.
2. Словник української мови: тт. 1-11 (1970-1980). Київ: Наукова думка. URL: <http://sum.in.ua/s/tekhnologhija>.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2004. 352 с.
4. Янкович О., Кузьма І. Освітні технології у початковій школі: навчально-методичний посібник. Тернопіль: ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2018. 266 с.
5. Ігрові технології навчання: URL:<http://lvschool2.org.ua/teacher/pedag-teh/igrovi>.
6. Химинець В., Кірик М. Інновації в початковій школі. Тернопіль: Мандрівець, 2009. 312 с.
7. Педагогічні технології: теорія та практика. За ред. проф. М.Гриньової. Полтава, 2006. 230 с.

БРИЖАК Н.Ю.,
ТУРЯНИЦЯ М.М.

Мукачівський державний університет, Україна

ДОЗВІЛЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РЕЖИМУ РОБОТИ ГРУПИ ПODOВЖЕНОГО ДНЯ

Державний стандарт початкової освіти передбачає реалізацію основної освітньої програми початкової загальної освіти через урочну та позаурочну діяльність. Однією з форм організації позаурочної діяльності учнів є робота групи подовженого дня.

У Наказі МОН України від 25.06.2018 № 677 «Про затвердження Порядку створення груп подовженого дня у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти», зокрема у п.2, зазначено, що група подовженого дня створюється для: організації навчальної, виховної та пізнавальної діяльності учнів; організації дозвілля учнів тощо. [1, с.454-455].

Специфіку роботи групи подовженого дня вивчали такі педагоги-дослідники, як: П. Гранкіна, В. Дімідова, Л. Добровольська, Б. Кобзар, В. Коротов, Є. Костяшкін, К. Присяжнюк, Т. Рабченко, М. Скаткін, В. Губенко та

інші. Форми, методи та зміст навчально-виховної роботи у ГПД досліджували В. Коротов, Г. Манке, В. Рязанова, М. Скаткін та інші. Теоретичні основи дозвіллевої діяльності та її технології відображаються в роботах Н. Бабенко, А. Воловик, В. Воловик.

Групи подовженого дня за своєю ідеєю – дуже цінна форма виховання. Саме тут створюються сприятливі умови для того постійного духовного спілкування вихователя і дітей, без якого немислиме виховання емоційної культури. Допомогти дитині сформувати та реалізувати свій пізнавальний і творчий потенціал, соціально адаптуватися, навчитися плідно використовувати свій вільний час – є одним із головних завдань школи, що розв'язується за допомогою групи подовженого дня [2, с.454-455].

Група подовженого дня створюється для:

- організації навчальної, виховної та пізнавальної діяльності учнів;
- організації дозвілля учнів;
- надання кваліфікованої допомоги учням у підготовці до уроків і виконанні домашніх завдань;
- формування в учнів ключових компетентностей, необхідних для успішної життєдіяльності та самореалізації особистості [1].

Група подовженого дня є однією із форм виховання здобувачів початкової освіти і допомагає організувати найсприятливіші умови для їхнього відпочинку, навчання і виховання, поєднання навчально-виховної роботи на уроках і в позаурочний час.

У контексті нашого дослідження нам імponує конструктивний підхід Л. Сліпоцук, яка аналізує реалізацію освітніх функцій та завдань дозвіллевої діяльності в умовах роботи групи подовженого дня і розглядає їх через інтеграцію в освітньому процесі. Їх зміст авторка вбачає у фізичній, практичній, культурній та соціальній сферах [3]. При цьому, вчена зауважує, що рекреаційна діяльність своєю метою має зняття будь-яких фізичних і розумових перевантажень дітей, а також їхній фізичний розвиток (прогулянки, ранкова гімнастика, фізкультхвилинка через кожні 20 хвилин безперервного навчання, рухливі ігри на перервах). Практична дозвіллева діяльність у режимі роботи групи подовженого дня орієнтована на всі види практичної діяльності, при цьому вона не втрачає свого зв'язку з дозвіллям і припускає вільний вибір, спричинений особистісними нахилами та здібностями [3].

Під час проходження педагогічної практики ми помітили, що в групі подовженого дня діють різноманітні гуртки (драматичні та театральні гуртки, клуби за інтересами, гуртки технічного моделювання та з художньої праці), учнівські організації. Відпочинок дітей після уроків поєднують з різними видами розумової та фізичної праці: поряд з прогулянками, іграми, спортивними і фізкультурними заняттями, екскурсіями, художньою самодіяльністю учнів виконують посильні трудові завдання.

Отже, успішна робота вихователя ГПД передбачає вміле поєднання масових, групових та індивідуальних форм, що відповідає завданням і змісту виховання і забезпечує єдність впливу на інтелектуальну, емоційну і дієво-практичну сферу життєдіяльності школярів.

Список використаних джерел

1. Наказ МОН України «Про затвердження Порядку створення груп подовженого дня у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти» від 25.06.2018 № 677. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0865-18#Text>
2. Брижак Н.Ю., Чепинець О. М. Особливості організації педагогічного процесу в режимі ГПД. Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Мукачєво, 26-27 жовтня 2017р.). Ред.кол.: Т.Д. Щербан (гол.ред.) та ін. Мукачєво: Вид-во МДУ, 2017. С.454-455.
3. Сліпоцук Л. О. Дозвіллева діяльність з молодшими школярами / Л. О. Сліпоцук [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://klasnaocinka.com.ua/uk/article/dozvilleva-diyalnist-z-molodshimi-shkolyarami.html>

БРИЖАК Р.В.,
МИКУЛІНА А.К.

Мукачівський державний університет, Україна

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Надзвичайно вагомим етапом у становленні та розвитку особистості людини є період дошкільного віку, який є періодом інтенсивного розвитку творчих можливостей. Яскравість почуттів і уяви дитини, безпосереднє сприйняття та активне пізнання навколишнього світу створюють умови для розвитку творчої діяльності в цей період. Розвиток творчих здібностей здобувачів дошкільної освіти пов'язаний з новим рішенням, новим баченням, новим підходом, тобто готовністю відмовитися від усталених моделей і стереотипів поведінки, сприйняття і мислення.

Проблема розвитку творчих здібностей здобувачів дошкільної освіти відображена в основних нормативних освітніх актах: Національній доктрині розвитку освіти, Законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти та ін. Так, у Національній доктрині розвитку освіти зазначено, що «система освіти має забезпечувати підтримку обдарованих дітей і молоді, розвиток у них творчих здібностей, формування навичок самоосвіти і самореалізації особистості» [1].

Відповідно до ст.7 та ст.23 Закону України «Про дошкільну освіту», дошкільна освіта визначається як «...цілісний процес, спрямований на: забезпечення всебічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб; формування у дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду [2]. Принципами дошкільної освіти є «...рівність умов для реалізації задатків, нахилів, здібностей, обдарувань, різнобічного розвитку кожної дитини» [2].

В оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні, затвердженому у 2021 році, показник творчих здібностей дітей дошкільного віку визначається рівнем розвитку естетичного сприймання об'єктів та явищ, умінням працювати з різними матеріалами, використовувати різні техніки, добирати відповідні засоби реалізації задуму, виявляти творчу уяву, естетичну чутливість, емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього [3].

На важливості створення умов для розвитку творчих здібностей дошкільників, творчої уяви, вміння мислити креативно, збереженню та розвитку творчого й особистісного потенціалу дитини акцентовано увагу в розроблених програмах розвитку дитини, а саме: Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі», Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт», Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості» тощо.

Відповідно до програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» творчі здібності розглядаються як фундаментальна якість, з якою дитина любить придумувати, імпровізувати, експериментувати, виявляє винахідливість, інтерес до пошукових дій; знаходить нові способи застосування знайомих технічних прийомів, з легкістю перетворює природні та залишкові матеріали, ініціює виготовлення цікавих виробів, зацікавлює інших своїми ідеями та задумками [4, с. 347]. Проте, за програмою «Українське дошкільня» потрібно розвивати творчі здібності дітей, інтерес до занять з художньої діяльності, а для кращого ефекту експериментувати з різними художніми техніками [5, с. 123].

Проблемі формування творчого потенціалу дошкільників присвятили свої праці такі науковці як: Л. Артемова, О. Біда, І. Біла, А. Богущ, А. Запорожець, В. Желанова, О. Кононко, С. Ладивір, В. Моляко, О. Музика, Т. Піроженко та ін. Педагогічні ідеї розвитку творчого потенціалу здобувачів дошкільної освіти в різних видах діяльності досліджували такі науковці, зокрема: ігровий (Л. Артемова, К. Карасьова, Н. Химич, М.Федорова; трудовий (З. Борисова); навчальний (Н. Лисенко, О. Трифонова); мовленнєво-творчий (А. Богущ, Л. Березовська, Н. Гавриш); образотворчий (Л. Шульга, Н. Гагаріна), музичний (С. Матвієнко, Т. Лісовська, А. Шевчук), танцювальний (О. Мартиненко), позашкільний (О. Семенов) та ін., які стверджували, що майже кожну дитину можна навчити творчості, виховуючи у неї інтерес до знань.

Наукові дослідження В.Моляко та О.Музики дозволили визначити, що розвиток здібностей дитини зумовлюється дією ряду соціальних чинників, серед яких – соціальна ситуація розвитку та провідна ігрова діяльність. Серед компонентів творчих здібностей науковці виокремлюють такі: оригінальність у рішеннях; пошуки нового; наполегливість у досягненні мети; самокритичність та критичність; гнучкість мислення; сміливість та міцність; енергійність [6, с. 115].

Американський психолог Дж. Сміт написав книгу, яка особливо яскраво відображає типовий підхід до навчання творчості. Він вважає, що ефективному розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку сприяють такі умови:

- ранній фізичний розвиток дітей: ранне плавання, гімнастика, раннє повзання і ходіння;
- створення середовища, яке випереджає розвиток дітей, тобто необхідно, наскільки це можливо задалегідь оточити дитину таким середовищем і такою системою відносин, які стимулювали б його різноманітну творчу діяльність;
- характер творчого процесу, який вимагає максимальної напруженості сил;
- надання дитині свободи у виборі діяльності, у чергуванні справ, у виборі способів і ненав'язлива, розумна, доброзичлива допомога дорослих;
- доброзичлива атмосфера в сім'ї і дитячому колективі.

Отже, можна резюмувати, що дошкільний вік є сензитивним періодом розвитку творчих здібностей. Тому успішний розвиток творчих здібностей можливий лише тоді, коли вихователь правильно організує освітній процес, створить певні умови, що впливають на їхні формування. Однак створити сприятливі умови недостатньо розвитку творчих здібностей дитини, для цього необхідна цілеспрямована розвивальна робота, творчий потенціал.

Список використаних джерел

1. Національна доктрина розвитку освіти: Затверджена Указом Президента України від 25.06.2013 №344/2013. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
2. Закон України «Про дошкільну освіту» Верховна Рада України; Закон від 11.07.2001 № 2628-III. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
3. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція: наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doskilknoyi%20osvity.pdf
4. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років /О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.]; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ: ТОВ «МІЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

5. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2017. – С. 231
6. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.

БУРЛАЄНКО Т.І.

Інститут обдарованої дитини НАПН України, Україна

РІЗНОМАНІТТЯ ОСВІТНІХ МОДЕЛЕЙ – КОНСЬЮМЕРИЗМ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Інформаційне суспільство, що функціонує, характеризується новими умовами діяльності людей і організацій, виробляє, збирає, обробляє та використовує інформацію, що можна охарактеризувати як поступове становлення суспільства знань, у якому знання, що наповнюють людську свідомість, є результатом універсальної освіти та забезпечує здатність до ефективного управління власним розвитком. Це процес створення, передачі та надання знань. Тому важливо навчати навичок навчання та отримання знань. Сфера освіти – це ключ до підготовки суспільства до нових викликів і вирішення проблем сучасного світу. Однією з них є технічна революція, особливо її інформаційна частина. Пропонуємо провести аналіз існуючих моделей та розглянути, яка модель освіти, зокрема модель спеціалізованої наукової освіти, буде найбільш доречною для вирішення викликів XXI століття.

Провівши ретроспективний аналіз існування різноманіття освітніх моделей, виділимо наступні:

- ✓ *традиційно-позитивістська модель*, де викладач є власником знань, а учень є очікуваним одержувачем; вчитель користується владою, а учень слухається; вчитель, як авторитет, є центральною фігурою даної освітньої моделі;

- ✓ *персоналізована модель* передбачає формування особистості, здатної жити і діяти свідомо і відповідально; будувати зв'язки, засновані на любові та відповідальності;

- ✓ *екзистенціальна модель* включає важливість включення освітнього процесу та навчання на різних рівнях з набуття екзистенціальних компетенцій, підготовку до життя, у тому числі глибшу реалізацію участі в культурі;

- ✓ *релігійна модель*, спрямована не лише на передачу знань (навчання), формування поглядів (виховання), а й на залучення людини до духовного життя (віру) та посвячення в релігійну спільноту. Проте віра в конфесійній моделі релігійної освіти не є предметом, який безпосередньо формує вихователя. Мета релігійної освіти може бути зрозуміла як з точки зору компетентності, так і ефективності (чесноти);

- ✓ *емансипаторська модель* базується на припущенні, що суспільство можна змінити за допомогою освіти, коли школа прагне соціальних змін і включає соціальний, політичний, мовний, культурний та естетичний зміст у свої програми;

- ✓ *міжкультурна модель* – це певна модель соціальної, культурної та освітньої діяльності, пріоритетами якої є взаємне навчання, розуміння та збагачення культур у людей, які їх творять;

- ✓ *екологічна модель* спрямована підготувати учнів до розуміння точної екологічної кризи та формування майбутнього,

- ✓ *постмодерна модель* характеризується частковістю універсальним змістом освіти, має бути різноманітною та включати знання мови, щоб люди з різних культур і національностей могли порозумітися.

Ми вважаємо, що серед соціальних, екологічних, економічних, регуляторних, правових та технологічних змін останні є найважливішими для формування освіти в майбутньому. Особливо це стосується роботизації та автоматизації, «технологічного цунамі», тобто постійної адаптації до нових цифрових інструментів, алгоритмізації життя та роботи.

Три виклики майбутнього передбачають на нашу думку зростання потреби в широкому погляді на зміни, що відбуваються, і важливою стає здатність поєднувати багато компетенцій і навичок. Необхідне також цілісне бачення освіти.

Важливо пам'ятати, що освіта – це не лише школа, йдеться про постійний розвиток, постійне набуття нових компетенцій чи потребу в здобутті навичок, які допоможуть адаптуватися до змін і викликів сьогодення,

Гіперперсоналізована освіта – припускає, що ми живемо у світі повної алгоритмізації і ми в курсі, але лише того, що відбувається лише в нашій інформаційній «бульбашці». Нам стає все важче зрозуміти, що відбувається поза ним. Нерівність зростає, ми дуже поляризоване суспільство. Освітні напрямки людей визначаються алгоритмами, які знають про користувачів більше, ніж їхні близькі. Ми навчаємося в основному, щоб відповідати вимогам роботи в корпораціях. Завдяки детальному аналізу даних на основі поведінкових і демографічних даних вибір сфери освіти автоматизований і повністю відповідає потребам користувача. Навчання призначене для заповнення прогалів у компетенціях та підготовки до роботи в умовах, що динамічно змінюються. У гібридних університетах немає іспитів на знання.

Технологізований гуманізм – цифровізація, роботизація та автоматизація продовжують прискорюватися. Роботи є частиною суспільства, ми маємо з ними дедалі тісніші стосунки. Країни починають запроваджувати базовий дохід. З одного боку, це стало трампліном для тих, хто, матеріально забезпечений, почав реалізовувати свої ідеї. З іншого боку, це призвело до появи групи людей, які потребують допомоги у створенні ідеї для себе

та свого життя. Тому зростає попит на професії, пов'язані з доглядом та соціальною допомогою. Так званий кіборгізація суспільства. Вже є люди з імплантованим інтерфейсом мозок-комп'ютер, які мають здатність спілкуватися з пристроями за допомогою думок. Це робить бачення людини, безпосередньо пов'язаної з усіма знаннями в Інтернеті, дедалі ближчим.

Освіта стає інтелектуальною розвагою. В освіті домінують два напрямки: вузька технологічна спеціалізація та гуманітарно-соціальні науки, орієнтовані на саморозвиток і пізнання людини. Вік для навчання не такий важливий. Групи часто змішані за віком і адаптовані до навичок і поточних потреб конкретної особи. Відновлюються відносини майстер-учень. Цінується вивчення ремесел, забуті людські навички, пов'язані з ручною працею (зокрема, пошиття одягу, кераміка, художнє видудання скла та виготовлення мозаїки). Сфера соціальних і гуманітарних наук зростає, і в цьому сценарії освіта стає інтелектуальною розвагою. Змінюється роль викладачів – вони стають тьюторами, наставниками та менторами [3].

Моделі посідають важливе місце в різних педагогічних системах. Вони поєднують теорію та практику, види роботи, методи, відповідають визначенню провідних цінностей та кінцевої мети, які супроводжують процес підготовки справжнього фахівця (менеджера освіти) – професіонала.

Список використаних джерел

1. Кульчицький І. М. Концептуалізація понять «модель» та «моделювання» у наукових дослідженнях / І. М. Кульчицький // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Інформаційні системи та мережі. – 2015. – № 829. – С. 273-284. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPICM_2015_829_21.
2. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами: навч. посіб. / Маслов В. І. – Тернопіль: Астон, 2007. – 150 с.
3. Jaki będzie uniwersytet przyszłości? Trzeba o tym rozmawiać. Режим доступу: <https://upwr.edu.pl/aktualnosci/jaki-bedzie-uniwersytet-przyszlosci-trzeba-o-tym-rozmawiac-4145.html#kot1>

ВОВЧУК Л.В.,
ТОВКАНЕЦЬ О.С.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна

МОТИВАЦІЯ ЯК ЧИННИК УСПІШНОСТІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Головними особливостями особистості молодшого школяра є мотивація та самосвідомість. Предметом гордості та емоційного благополуччя,

високим мотивом для учнів є успішна оцінка навчальної діяльності, поведінки тощо. У молодшому шкільному віці діти орієнтуються на однолітків і групу, в якій вони навчаються – це центральне психічне новоутворення молодшого шкільного віку [2], з'являється почуття суперництва – одні хочуть «бути кращими, ніж усі», інші – «бути як усі».

Внутрішні мотиви учнів молодшого шкільного віку:

– мотив пізнавальний – пов'язаний із змістом чи структурою навчальної діяльності: прагнення опанувати способи самостійного набуття знань, прагнення здобувати знання;

– мотив соціальний – не пов'язаний із навчальною діяльністю, але має фактори, що впливають на навчальні мотиви (змінилася соціальна установка – змінився мотив навчання): прагнення бути корисним суспільству, бути грамотною людиною, досягти успіху, взаєморозуміння у однокласників і одногрупників, прагнення отримати схвалення у старших товаришів, опанувати способи взаємодії із суспільством тощо.

Як правило, учні молодшого шкільного віку дуже відповідальні, що стає стимулом досягнення високих результатів: навчальних, цільових, поведінкових, трудових та ін. [2]. Мотивація досягнення стає домінуючою для учнів цього віку та сприяє бажанню досягати високих результатів при виконанні домашнього завдання, отримання потрібного результату за виконання роботи (конкурси, виставки, розв'язання задачі біля дошки тощо) [1].

Особливий емоційно-психічний стан створює в дитини бажання творити, бачення і розуміння прекрасного в природі, речах, що оточують людей, розвиває мислення, пам'ять, загострює допитливість, збуджує інтерес до життя, волю та активізує інші психічні процеси. Відчуття прекрасного в оточуючому середовищі сприяє естетичному розвитку особистості.

Отже, естетичний розвиток – це педагогічний процес, цілеспрямований на формування естетичних здібностей відчувати, сприймати, насолоджуватися мистецтвом, оцінювати, розвивати творчі та художні здібності в процесі своєї навчальної діяльності, побуті, у поведінці та вчинках, формує естетичний смак і уявлення про навколишній світ [3]. На цій основі відбувається естетично-ціннісна орієнтація особистості, розвивається здатність до художньої творчості і, звичайно, до створення естетичних цінностей.

Молодший шкільний вік дає чудові можливості для розвитку естетичних і творчих здібностей, потенціалу учня, результат розвитку залежатиме від правильного застосування завдань виховання молодшого шкільного віку.

У молодшому шкільному віці діти сприймають твори мистецтва на рівні задоволення або невдоволення. Найбільше значення для дітей цього віку мають зображені в них події. Важливу роль естетичному розвитку особистості учня молодшого шкільного віку відіграє їхня власна художня

діяльність: малювання, ліплення як засіб залучення учнів до художньої культури та образотворчого мистецтва [3].

Мистецтво – джерело естетичного розвитку учнів, яке допомагає розвивати окрім образотворчих здібностей, пам'ять, фантазію, уяву, увагу, мислення, просторове уявлення та багато іншого. Для отримання остаточного результату естетичного розвитку необхідно навчити дітей основам образотворчого мистецтва та грамоти, навчити користуватися виразними засобами живопису, малюнка, декоративно-ужиткового мистецтва, паперопластики, ліплення. Оволодіння засобами образотворчого мистецтва, такими як: колір, лінія, форма, фактура, обсяг, пропорція, світлотональність, простір, композиція досягається за допомогою основ малюнка.

Список використаних джерел

1. Карлінська Я.В. Естетичне виховання молодших школярів у позакласній роботі. Перші кроки у науці: науковий пошук студентів фахових коледжів, 2021. С. 83-84.
2. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
3. Сердюк А., Семіч М. Естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку під час проведення позакласної роботи в школі. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка, 2016. № 17. С. 131-135.

ВОЗНЮК Л.В.,
МИРОНОВА Р.М.

*КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради, Україна*

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Військова агресія проти України з боку російської федерації актуалізувала роль вчителя у забезпеченні якості шкільної освіти. Адже від професіоналізму вчителя, його готовності здійснювати педагогічну діяльність у складних, нестандартних ситуаціях залежить і результативність освітніх реформ, спрямованих на інтеграцію вітчизняної освіти у європейський та світовий освітній простір.

Основними орієнтирами для вчителя в таких умовах залишається реалізація «Державних стандартів початкової та повної загальної середньої освіти», спрямованих на розвиток особистості, здатної ефективно життєдія-

ти в XXI столітті. Реалізація цієї мети можлива тільки за умови професійної компетентності вчителя, який усвідомлює відповідальність за результати своєї професійної діяльності.

Проблемі професійного зростання вчителя присвячено праці вчених-педагогів Т.Ф. Алексєєнко, В.М. Гриньової, В.В. Радула, О.М. Отич, О.Я. Дубасенюк, О.Я. Савченко, С.О. Сисєєвої та інших. У своїх дослідженнях науковці звертали увагу на взаємозв'язок між професійною компетентністю вчителя та якістю освіти в цілому. На думку вчених, учитель має бути професіоналом, прагнути до нового, активно інтегруватися в глобальний освітній простір, відповідати викликам сучасності.

Разом з тим, умови воєнного стану потребують від учителя уміння швидко адаптуватися до нестандартних ситуацій та забезпечувати умови для здобуття якісної освіти незалежно від обставин. Серед важливих завдань вчителя в таких умовах:

- забезпечення якості освіти на рівні нових освітніх стандартів шляхом застосування усіх доступних форм організації освітнього процесу;
- оптимальний супровід програм індивідуального розвитку здобувачів освіти;
- розв'язання питань мотивації учнів до навчальної діяльності в умовах воєнного стану;
- конструктивне урегулювання нестандартних ситуацій під час онлайн навчання тощо.

Відповідно до цього можна стверджувати, що професійна компетентність учителя охоплює не тільки загальні та професійні компетентності, а й уміння зберігати спокій і діяти конструктивно у складних непередбачуваних ситуаціях, зберігати самоконтроль, формувати позитивне мислення як основу життєтворчості особистості.

Необхідно зазначити що професійна компетентність учителя – це гармонійна інтеграція професійних та особистісних якостей педагога, яка характеризується насамперед його морально-етичними принципами. Тому у таких складних умовах, в яких здійснюється педагогічна діяльність сучасного вчителя, етична зрілість, відповідальність, толерантність, патріотизм, компетентна орієнтація в надзвичайних ситуаціях стає важливими ознаками його загальної та професійної культури.

Підкреслимо, що в умовах воєнного стану професіоналізм учителя визначається такими уміннями як:

- здатність учителя забезпечувати оптимальні умови для здобуття якісної освіти в нестандартних умовах;
- уміння урізноманітнювати форми і методи навчальної діяльності з урахуванням особливостей навчальної ситуації та середовища, в якому відбувається освітній процес;

- уміння адаптувати навчальні ресурси відповідно до особливостей класу, можливостей учнів;
- здійснення психологічної підтримки дітей з урахуванням стресових ситуацій та нестабільних емоційних станів здобувачів освіти;
- уміння реалізовувати принципи партнерства та співробітництва з усіма суб'єктами освітньої діяльності;
- уміння конструктивно урегулювати нестандартні ситуації під час онлайн та офлайн навчання тощо.

Таким чином, функціональна ефективність учителя в умовах воєнного стану потребує свідомої відповідальності за результати педагогічної діяльності, швидкої орієнтації в нестандартних ситуаціях та високого рівня професійної майстерності.

Список використаних джерел

1. Заклади освіти в умовах воєнного стану. URL: <https://sqe.gov.ua/diyalnist/rekomendacii-zakladam-osviti/zakladi-osviti-v-umovakh-voennogo-stan/> (дата звернення: 10.09.23).
2. Мариновська О.Я. Педагогічна інноватика. Менеджмент інновацій: навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2019 504 с.
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 20.09.23).
4. Сіпій В.В. Освітнє середовище закладів освіти в умовах дистанційного навчання (з досвіду впровадження) https://lib.iitta.gov.ua/728694/1/SIPII_digital_2021.pdf (дата звернення: 10.09.23).

ГАВРИЛЕЦЬ К.М.,
ТОВКАНЕЦЬ Г.В.

Мукачівський державний університет, Україна

САМООСВІТА І ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ В УДОСКОНАЛЕННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Основою сучасного глобалізованого суспільства є технічний прогрес і постійний розвиток технологій. Саме технологія лежить в основі більшості ментальних і матеріальних благ, властивих нашому світу. Сучасна людина має мислити нестандартно, втілювати новітні ідеї, тенденції, створювати творчі, наукові та інші важливі для держави продукти. Ці зміни в суспільстві призвели до необхідності створення нової моделі освіти – Нової української школи.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, модернізації системи освіти, запровадження нових стандартів освіти значно зростає

роль учителя як активного суб'єкта педагогічного процесу, вимоги до його особистісних і професійних якостей, зростає соціальна та професійна позиція, що відображено в Концепції Нової української школи (НУШ). Нові принципи навчання вимагають від кожного вчителя високого професіоналізму, володіння і застосування сучасних педагогічних технологій і нових методів навчання і виховання, бажання і вміння вчитися і постійного самовдосконалення, творчого підходу і раціоналізму, а також доступності за зміни в контексті реалізації змісту реформи НУШ [2].

Сучасний учитель має не тільки давати знання, а й допомагати учням розвивати життєві навички, а саме: вміння вчитися, критично мислити, вирішувати проблеми, працювати в команді, вміти спілкуватися та взаємодіяти, працювати та обробляти інформацію, бути креативним і мобільним тощо. Розвиток таких життєвих навичок має наскрізний характер і є основою для формування ключових особистісних компетентностей. Вивчення всіх навчальних предметів забезпечує послідовне та поступове набуття учнями життєвих навичок [2]. Для цього сучасні вчителі Нової української школи мають створити сприятливі умови, надаючи пріоритет особистісно орієнтованому навчанню, використовуючи новітні сучасні технології та досвід європейських країн. Враховуючи все вищесказане, приходимо до висновку, що питання підвищення кваліфікації педагогічних працівників є дуже актуальним. Тому реформатори Нової української школи враховували створення оптимальних педагогічних умов, спрямованих на професійне зростання педагогічних працівників, в основі якого лежить набуття ними необхідних навичок [1].

Також варто зазначити, що при реалізації концепції НУШ особливого значення набуває навчання майбутнього вчителя, особливо вчителя початкових класів, використанню цифрових технологій у роботі з дітьми [5]. Актуальною є не лише проблема оволодіння дітьми комп'ютером, а й проблема підготовки їх до потоку інформації, з яким вони стикаються у повсякденному житті та в навчальному закладі. Це передбачає навчання дітей аналізу й оцінки інформації, фільтрації інформаційного шуму, несприйнятливості до агресивного впливу медіа та цифрових технологій.

Науковці визначають такі обов'язкові умови розвитку та вдосконалення професійної компетентності педагогічних працівників: врахування специфіки навчального закладу та студентського контингенту; наявність стійкої та складної системи внутрішньої мотивації, диференційованої, гнучкої та оперативне стимулювання професійного розвитку; систематичне спостереження за динамікою розвитку вмінь, характером отриманих результатів, змінами в діяльності педагогічного колективу, головним є вплив цих змін на рівень навчальної успішності педагога [4; 5].

Таким чином, у своїй діяльності вчитель має переосмислити власну позицію у навчально-виховному процесі, оновити своє професійне мислен-

ня, зосередитися на самоосвіті, систематичному аналізі власної педагогічної діяльності, відстеженні результативності своєї роботи через систему моніторингу. Вчитель НУШ має навчити дітей активності, навичкам командної співпраці, коли учні можуть доповнювати один одного, стимулювати до саморозвитку та самовдосконалення, а саме, коли всі учні є частиною єдиного організму – класу.

Список використаних джерел

1. Забавляева Т. А., Пюрко В. Є. Організація навчально-виховного процесу на засадах педагогіки партнерства в умовах реалізації Концепції нової української школи / Т. А. Забавляева // Особистісно-професійний розвиток вчителя в умовах реалізації Концепції Нової української школи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (14-16 червня 2018 р., м. Мелітополь, Україна) / Ред.-упоряд. Дубяга С. М., Чорна В. В., Яковенко І. О. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2018. 110 с.
2. Методист. Журнал. «Шкільний світ» №2 (74), лютий 2018. – С. 16-19.
3. Нова українська школа в умовах викликів сучасності: зб. тез доповідей I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 квітня 2019 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгиницької. Маріуполь: МДУ, 2019. 248 с.
4. Нова українська школа: poradnik dla vчителів / за заг. ред. Н.М. Бібік. Київ: Літера ДТД, 2018. 160 с.
5. Сергійчук О.М., Багно Ю.М. Роль вчителя Нової української школи у реформуванні початкової освіти. Наукова спадщина академіка Івана Язюна у вимірах сучасності та майбутнього: матер. III Міжнародної науково-практичної конференції (11-12 квітня 2019 р., м. Чернігів). Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2019. С. 108.

ГАЛУЩАК О.В.

*Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна*

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Сучасні зміни суспільних й соціокультурних умов зумовили переорієнтацію системи освіти на формування в майбутніх фахівців економічних спеціальностей життєвих компетентностей, які визначають здатність успішно навчатися, орієнтуватися у соціумі та інформаційному просторі, виконувати соціально важливі завдання, реагувати на потреби і виклики часу. З огляду на зазначене, актуальним завданням є компетентісний підхід у підготовці майбутніх фахівців економічних спеціальностей.

Проблему компетентісного підходу в освіті досліджують В. Байденко, І. Зимня, В. Краєвський, А. Маркова, О. Овчарук, О. Пометун, А. Хуторський. Аналіз сутності поняття «компетентність» розкривають С. Бондар, М. Головань, І. Гушлевська, Я. Кодлюк, О. Кучай, В. Лозовецька, Г. Мешко, Н. Перевознюк, І. Родигіна, Г. Руденко, І. Чемерис. Дослідження сутності та змісту професійної компетенції студентів економічних спеціальностей присвячено праці І. Демури, Н. Уйсімбаєвої, Ю. Осічнюка та ін. Досить змістовно досліджено поняття «ключові компетенції» в роботах: Н. Климова, А. Маркової, А. Присяжної та ін.

Терміни «компетенція» і «компетентність» у науковій літературі трактуються неоднозначно. Як правило, компетенцією називають добру обізнаність з чим-небудь, коло повноважень певної установи чи особи. Компетентність розглядають як високий рівень кваліфікації, обізнаність особи [3, с. 59]. Компетенція – система знань, а компетентність – володіння знаннями. Компетентність у найзагальнішому вигляді означає володіння знаннями, які дозволяють судити про щось і висловлювати важливу й авторитетну думку. У більш широкому розумінні компетентність – це здатність суб'єктів реалізовувати свою компетентність у тій чи іншій сфері діяльності. Компетентність у цьому контексті означає сферу відповідальності, коло обов'язків, функцію чи набір функцій, покладених на соціального суб'єкта в системі соціальних функцій (соціальна компетентність) або суспільному розподілі праці (професійна компетентність) [3].

Аналіз науково-методичної літератури щодо історії походження терміна «компетентність» та похідних від нього («компетенції», «ключові компетентності») засвідчує: термін «компетентність» (лат. *competo* – домагаюся, відповідаю, підходжу) вживається порівняно недавно (у 60-х роках минулого століття у США, Великобританії й Німеччині під висловом «компетентісна освіта» розумілося досягнення певного освітнього результату); у тлумаченні наведених понять, а також у визначенні складників «ключових компетентностей» у сучасній педагогічній науці та практиці немає однастайності. О. Пометун пояснює це тим, що суспільство й економіка не хочуть говорити мовою дефініцій освіти, а педагогічна наука не готова запропонувати понятійного тлумачення ще не осмисленого нею результату освіти. «Компетентність виникла з потреби в адаптації людини до занадто мінливих умов існування» [2].

На думку А. Богуш, компетентність у змістовому сенсі охоплює три аспекти: знання, уміння, навички, це процес, який передбачає виникнення навичок, дій, це зв'язок між знаннями та ситуацією вирішення проблеми [1].

Професійна компетентність – це інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі сукупність знань, умінь, досвіду, здібностей та готовності

і здатності особистості діяти у складній ситуації та вирішувати професійні завдання з високим ступенем невизначеності; здатність до досягнення більш якісного результату праці, ставлення до професії як до цінності.

Професійна компетентність майбутніх фахівців економічних спеціальностей – це складне багатофакторне утворення особистості, що включає систему наукових економічних об'єктивних знань і вмінь фахівця (методи економічного аналізу та статистики, фінансовий менеджмент, бухгалтерський облік і законодавство), здатність адаптувати їх у професійну діяльність (менеджмент, маркетинг, фінансовий аналіз, аудит, бухгалтерія), ціннісних орієнтацій, мотивів діяльності, інтегрованих показників культури (мови, стилю, спілкування, ставлення до себе та своєї професійної діяльності, до суміжних галузей знань), а також наявність стійкої готовності до професійного зростання.

Отже, для ефективної організації фахової підготовки студентів у період їх навчання та практичної діяльності, необхідною умовою є можливість передбачення як студент буде реалізувати свої здібності в професійній діяльності. Орієнтування закладу освіти на формування відповідного рівня професійної компетентності майбутніх фахівців економічних спеціальностей може сприяти забезпеченню цілісності освітньо-виховного процесу і більш високому рівню його якості.

Список використаних джерел

1. Богуш А. Компетентнісний підхід до мовленнєвого розвитку дошкільників. *Дидактика, методика, інформаційні технології*. 2007. С.155-170.
2. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. Овчарук О. Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики. 2003.
3. Концептуальні засади компетентнісного навчання української мови: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича. Київ: Пед. думка, 2019. 76 с.

ГАНГУР Г.В.,

ФЕНЧАК Л.М.

Мукачівський державний університет, Україна

РОЛЬ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Концепцією Нової української школи зазначено, що найціннішим результатом початкової освіти в особистісному вимірі є здорова дитина, мотивована на успішне навчання, творчий розвиток. Тому особливої акту-

альності набуває педагогічна робота з формування у молодших школярів здоров'язбережувальної компетентності, як ключової в сучасній системі освіти України.

Воєнні дії, які зараз відбуваються в Україні, значно впливають на психічне та фізичне здоров'я всіх учасників освітнього процесу. Здобувачі освіти часто відчують дискомфорт, стрес, переважно, тривогу і тема створення у школі здоров'язбережувальних технологій є такою актуальною.

Питання використання здоров'язбережувальних технологій в освітньому середовищі початкової школи вивчаються сучасними педагогами: Г. Кондрацькою, О. Омельченко, Н. Урум та інші. Дослідники цієї проблеми доводять, що здоров'язбережувальні технології сприяють впровадженню здоров'язбережувального навчання як процесу взаємодії учнів і вчителя, результатом якого є засвоєння знань, умінь, навичок, способів творчої діяльності, системи цінностей і збереження здоров'я учасників освітнього процесу.

Сучасну початкову школу не можна уявити без розуміння вчителем важливості та необхідності запровадження в освітній процес здоров'язбережувальних освітніх технологій, що сприяють збереженню та зміцненню здоров'я молодших школярів. Плануючи освітнє середовище початкової школи, педагогам необхідно створювати його з використанням здоров'язбережувальних освітніх технологій, формуючи таким чином здоров'язбережувальну компетентність молодших школярів.

Ці технології мають на меті проведення здоров'язбережувальних уроків. Науковці доводять, що зміст здоров'язбережувального уроку поєднує триєдине уявлення про здоров'я дитини (фізичне, психічне, соціальне), безпеку від перевантажень; відповідність змісту й організації навчання віковим особливостям школярів, чергування видів активізації правої та лівої півкулі головного мозку, пріоритет активних методів навчання, зміну пози учнів з урахуванням видів діяльності, пробудження у школярів позитивних емоцій і почуттів та ін [3].

Науковець Ю. Грицай під здоров'язбережувальними технологіями розуміє:

- сприятливі умови навчання дитини в школі (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання);
- оптимальну організацію навчального процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм);
- повноцінний та раціонально організований руховий режим [2, с. 7].

Знання, володіння і застосування здоров'язбережувальних технологій є важливою складовою професійної компетентності сучасного педагога. Під здоров'язбережувальними освітніми технологіями в широкому розумінні цього слова необхідно вважати всі педагогічні технології, які не

шкодять здоров'ю учнів, створюють їм безпечні умови для перебування, навчання і праці в школі. Тому використання педагогами здоров'язбережувальних технологій підвищить результативність їх роботи і сприятиме формуванню ціннісних орієнтацій, що спрямовані на збереження та зміцнення здоров'я дітей [4].

Згідно Конституції України, людина, її життя і здоров'я визнаються найвищою соціальною цінністю, формування якої має забезпечити освіта впродовж життя. Саме тому постає об'єктивна потреба у розробленні здоров'язбережувальних технологій та впровадженні їх у освітній процес, які забезпечать формування в молодого покоління здоров'язбережувальної компетентності. Застосування здоров'язбережувальних технологій сприятиме комплексному вдосконаленню змісту освітнього процесу та його навчального середовища в аспекті здоров'язбереження [1, с. 3].

Таким чином, здоров'язбережувальні технології – це важлива складова педагогічної системи, що об'єднує в собі усі напрями діяльності освітнього закладу щодо формування, збереження та зміцнення здоров'я здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Відомості ВРУ (Ч. 1 ст. 3 Про збереження здоров'я) [Електронний ресурс] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
2. Грицай Ю. О. Використання здоров'язбережувальних технологій в навчальній діяльності школярів: навчальний посібник. Миколаїв: МДУ ім. В. О. Сухомилинського. 2012. 181с.
3. Рибалко Л. М. Сутність і зміст здоров'язбережувальних технологій / Науковий посібник / Л. М. Рибалко. За ред. О. В. Тимошенка. 2018 235 с.
4. Фенчак Л. М. Активні здоров'язберігаючі технології навчання на уроках освітньої галузі «Мистецтво» / М. Василюк, І. Майборода, Л. Фенчак. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»: збірник наукових праць / гол.ред. Г.В. Товканець. Мукачево: МДУ, 2018. Випуск 2(8). С.163-166.

ГАРАПКО В.І.

Мукачівський державний університет, Україна

ОСВІТА В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Оскільки ChatGPT зробив генеративний штучний інтелект відомим широкій громадськості наприкінці 2022 року, багато освітян намагаються визначити користь чи шкідливість такої інновації в освітній сфері. Технологічний розвиток неминучий: 600 років тому винахід друкарства здійснив

революцію в розповсюдженні знань. Потім: радіо, телебачення, комп'ютери, Інтернет, соціальні мережі. І це все впливає та забезпечує особистісний розвиток і навчання студентів усіх ланок освітньої системи. Традиційна освіта, спрямована на вдосконалення заходів індивідуального навчання, не відповідає цим цілям і цінностям суспільної освіти. Крім того, форми традиційної освіти, які стали можливими завдяки штучному інтелекту, не є дуже надійними. Такі програми, як ChatGPT або Google Bard, як правило, створюють неточний зміст інформації. З технічної точки зору вони просто передбачають наступне слово в послідовності та автоматично генерують зміст у відповідь на запит користувача. Технічно вражаючі, але вони можуть призвести до створення неправдивого або оманливого контенту [3]. Технологічний критик Метью Кіршенбаум уявив, яким би був «текстокаліпсис» через наповнення мережі неправдивою інформацією. Використання цих технологій може призвести до «забруднення» навчальних матеріалів або, як мінімум, вимагатиме від освітян докладати багато часу, щоб перевірити та виправити їх точність[2]. Нещодавно, один із шкільних округів у Сполучених Штатах використав ChatGPT для визначення книг, які потрібно забронити в бібліотеці, щоб відповідати новим консервативним законам щодо освітнього контенту.

Треба додати, що прагнення інтегрувати штучний інтелект в освітні заклади мотивуються не так освітніми цілями, як баченням і фінансовими інтересами сектору штучного інтелекту. Хоча технології надзвичайно дорогі, штучний інтелект в освіті вважається економічно ефективним. Очікується, що школи та інші заклади освіти, і навіть самі батьки та учні, будуть платити за доступ до програм штучного інтелекту, що підвищить ринкову вартість освітніх компаній, які уклали угоду з великим оператором штучного інтелекту[3].

Таким чином, заклади в кінцевому підсумку оплачуватимуть послуги за контрактами, які дозволяють постачальнику ШІ компенсувати свої операційні витрати. Зрештою, державні кошти на освіту переведуть зі шкіл та інших закладів, щоб забезпечити прибутковість цих підприємств. Тобто, освітні заклади ризикують стати залежними від технологічних компаній і втратити свою автономію, в результаті чого державна освіта буде залежати від непідзвітних приватних технічних систем[2]. Крім того, використання ШІ в освітніх закладах по всьому світу, швидше за все, допоможе прискорити погіршення навколишнього середовища.

Комісія з цифрового майбутнього ЮНЕСКО нещодавно запропонувала програму сертифікації освітніх технологій. З появою ШІ освітні організації, здатні проводити незалежні «алгоритмічні аудити», тобто оцінювати, які автоматизовані системи допоможуть запобігти безконтрольному впровадженню ШІ в освітніх закладах. Запровадження такого захисту потребува-

тиме політичної підтримки уряду та зовнішнього тиску з боку впливових міжнародних організацій. Зіткнувшись із неконтрольованим розвитком штучного інтелекту, незалежне оцінювання та сертифікація можуть бути найкращим способом запобігти перетворенню шкіл на місце постійного технологічного експерименту[1]. Важливо також забезпечити захист освіти. Крім регуляторних інструментів, національні освітні органи та посадові особи також повинні розглянути можливість створення нових форм нагляду за ШІ в освіті. Тому захисні заходи впровадження ШІ в освіті піднімає низку важливих питань для освітян і системних менеджерів. Освітні заклади в усьому світі потребують інформованих порад і вказівок щодо того, як взаємодіяти зі штучним інтелектом на основі чітко визначених освітніх цілей і оцінки ризиків.

Список використаних джерел

1. Гарапко В.І. Сучасна система електронного оцінювання здобувачів вищої освіти–TeSLA. ОСВІТА ДОРОСЛИХ: ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПЕРСПЕКТИВ. 2021. Том 2. №2. С. 197-203.
2. L'école à l'heure de l'intelligence artificielle // ЮНЕСКО. 2023. Режим доступу до ресурсу: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000387029>.
3. Williamson Ben. Big Data in Education: The Digital Future of Learning, Policy and Practice. NY, 2017. 102 с.

ГИЧКО М.В.,
ДУЛІШКОВИЧ В.В.,
ЛАЛАК Н.В.

Мукачівський державний університет, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

На сьогодні в закладах загальної середньої освіти збільшується кількість учнів з особливими освітніми потребами. Кожна дитина особлива, але деяких називають «особливими» не для того, щоб підкреслити унікальність їхніх здібностей, а щоб окреслити особливі потреби, які відрізняють їх від інших. Незалежно від стану здоров'я, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, кожен школяр має право на повноцінне життя, освіту, якість якої не відрізняється від якості освіти інших. Саме цей принцип є основним в організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Варто зазначити, що інклюзивне освітнє середовище – це середовище, в якому всі учні, незалежно від своїх потреб, можуть ефективно здобувати знання, удосконалювати свої уміння, соціальні та комунікативні навички,

формувати ключові та предметні компетентності, а також відчувати себе повноправним членом соціуму. Актуальністю досліджуваної проблеми є те, що батьки та фахівці мають підготувати дітей з ООП до повноцінного життя в суспільстві, створити умови і надати допомогу в соціально-педагогічному супроводі та адаптації.

Теоретичні та практичні аспекти досліджуваної проблеми розкриті у наукових доробках вітчизняних та зарубіжних учених (О. Будник, Г. Давиденко, В. Коваленко, О. Колісник, А. Колупаєва, Л. Міщик, Ж. Матюх, Ю. Носенко тощо). Так М. Войцехівський, Н. Дятленко, А. Даниленко, А. Колупаєва, І. Луценко, Ю. Найда, М. Сварник, Т. Скрипник, Н. Софій, Т. Тараненко, В. Тесленко, В. Ткачук у своїх працях висвітлюють особливості організації освітнього процесу для дітей з різними нозологіями в умовах інклюзії.

Соціалізація є одним із важливих чинників всебічного розвитку та ефективного функціонування особистості в суспільстві. В контексті дослідження соціалізацію ми розглядаємо як активне засвоєння особистістю соціального досвіду, соціальних ролей, норм і цінностей. Відповідно до чинного законодавства, що регулює інклюзивну освіту, в кожному навчальному закладі створюється команда психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП, до складу якої входять: постійні учасники (директор або заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель початкових класів, асистент вчителя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог, вчитель-реабілітолог та батьки або законні представники дитини тощо); залучені фахівці (медпрацівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, фахівці системи соціального захисту населення, служби у справах дітей тощо).

Команда супроводу дитини з ООП співпрацює з ІРЦ (інклюзивно-ресурсним центром) з питань надання корекційно-розвиткових послуг та методичного забезпечення її діяльності.

Для кожної дитини відповідно до нозології потрібно адаптувати або модифікувати індивідуальний навчальний план та індивідуальну навчальну програму. До прикладу, молодші школярі з аутизмом потребують особливого відношення. Тому, учні із частково або яскраво вираженими ознаками цієї нозології приймають участь у шкільному житті за допомогою індивідуального графіку навчання. Оскільки, специфікою аутизму є розлади розумової діяльності, з порушенням в емоційній сфері, але збереженням інтелектуальної складової мислення, навчальна програма частково або повністю модифікується, опираючись на ступінь нозології дитини.

Одним із членів команди супроводу є асистент учителя, який індивідуально чи частково співпрацює з дитиною, спостерігаючи за нею, фіксує поведінку, прогрес чи регрес у навчанні, та вносить всі дані в щоденник спостережень і портфоліо здобувача освіти, згідно з індивідуальним планом розвитку дитини.

Для дитини аутиста, важлива співпраця не лише з її асистентом і класним керівником, але й комунікація з класом. Здобувачі освіти, з даною нозологією мають низький рівень соціалізації. І саме вона є важливим фактором, який відіграє велику роль у дорослому житті. Створення у класі атмосфери доброзичливості, справедливості й терпимості, визнання унікальності кожного в класі значно підвищує ефективність навчання «дітей дощу». Навчання в умовах інклюзії є цінним для таких дітей, оскільки: під час спілкування з однолітками покращується когнітивний, моторний, мовний, соціальний та емоційний розвиток дітей; формування нових умінь відбувається функціонально; діти мають можливості для налагодження дружніх взаємин зі здоровими однолітками й участі у житті учнівської спільноти.

Як показує практика, для дітей з особливими потребами в умовах інклюзії значущою є соціалізація. Соціально-педагогічний супровід учнів з ООП, який здійснюють вчитель початкових класів, асистент вчителя, практичний психолог, медпрацівник закладу освіти, ІРЦ та інші, забезпечують школярів набуттям соціального досвіду, а також розвиток необхідних якостей, зразків поведінки, сприяє самореалізації та розкриттю себе як особистості, що є вагомим аспектом у сучасних закладах освіти з інклюзивним середовищем.

Список використаних джерел

1. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. Видавнича група «АТОПОЛ». 2011. 274 с.
2. Кас'яненко О. М., Лалак Н. В., Фенчак Л. М. Інклюзивне дистанційне навчання в сучасному освітньому просторі: способи організації, шляхи, методи, ефективність. «Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»): журнал. 2022. № 9(14). 2022. С. 149-160.
3. Лалак Н. Інклюзія крок за кроком: дидактичні матеріали для роботи з учнями в інклюзивному класі. *Учитель початкової школи*. 2018. №9. С. 18-21.

ГОДЛЕВСЬКА К.В.

*Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна
НАПН України, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ В УГОРЩИНІ

Освіта вчителів є фундаментальним елементом успішної освітньої системи. Педагогічна підготовка, що відбувається в різних країнах, має свої особливості, зумовлені історико-культурними, соціальними та іншими факторами. Угорщина, яка відзначається своїм унікальним контекстом,

створила освітні програми для вчителів, які відображають її національні особливості та потреби. Основні характеристики цих програм в Угорщині включають специфічні методи навчання, культурно-ціннісний підхід та адаптацію до сучасних освітніх викликів. Аналіз цих особливостей не лише розкриває угорський підхід до підготовки вчителів, але й може слугувати джерелом натхненнь у пошуках ефективних методів педагогічної освіти.

Глибокий культурно-історичний контекст у підготовці вчителів в Угорщині відіграє основоположну роль у формуванні педагогічної ідентичності. Однією з основних особливостей угорської системи підготовки вчителів є залучення здобувачів освіти до глибокого вивчення історії країни. Майбутні педагоги досліджують важливі історичні події, ключові персонажі та їхній вплив на сучасний стан нації. Це дозволяє вчителям передавати учням не лише факти, але й глибше розуміння того, як історичний контекст формує сучасну культуру та ідентичність. Угорська література та мистецтво є важливими джерелами для зрозуміння національної культури. Підготовка вчителів акцентує увагу на вивченні видатних літературних та мистецьких творів, їхньому контексті та значенні для угорського народу. Вчителі дізнаються про традиційні угорські обряди, свята та ритуали. Це допомагає їм передавати молодшим поколінням важливість збереження та поваги до національних традицій, а також включати їх у освітній процес. Угорський філософський доробок також вивчається у рамках підготовки вчителів. Це забезпечує педагогам широкий контекст для розуміння культурних, соціальних та етичних цінностей, які формують освітній ландшафт країни [1].

Інтегрований підхід до навчання стоїть в основі підготовки вчителів в Угорщині, об'єднуючи теоретичні основи педагогіки з практичною підготовкою майбутніх педагогів [2]. Освітні програми підготовки майбутніх вчителів в Угорщині розроблені таким чином, щоб студенти одночасно отримували глибокі теоретичні знання та можливість застосовувати їх на практиці. Наприклад, після вивчення теорій навчання або психології розвитку, студенти беруть участь у педагогічних практиках, де застосовують ці знання.

В процесі підготовки вчителі мають змогу здійснювати дослідницьку діяльність, розвиваючи критичне мислення та вміння аналізувати педагогічні ситуації. Це стимулює їх активну участь у процесі навчання та підвищує професійну компетентність.

Угорські університети активно використовують інтерактивні методи, такі як групові проекти, кейс-стаді, дискусії та рольові ігри. Це дозволяє студентам зануритися у реальні педагогічні ситуації та розробляти ефективні рішення.

Під час проходження практики здобувачі освіти отримують безцінний досвід роботи з учнями різного віку, культурного та соціального станови-

ща. Це допомагає їм краще розуміти потреби учнів та адаптуватися до різних навчальних ситуацій.

Після педагогічної практики студенти здійснюють рефлексію власної діяльності. Це дає можливість аналізувати свій досвід, визначати сильні та слабкі сторони, а також розробляти стратегії для подальшого професійного росту [3].

Угорська система підготовки вчителів підкреслює важливість знання в різних дисциплінах. Це допомагає майбутнім вчителям вести голістичний і комплексний підхід до освіти, спроможний задовольнити потреби учнів у сучасному світі.

Після закінчення освітніх програм, молоді вчителі отримують додаткову підтримку та можливості для постійного професійного розвитку. Це сприяє їх адаптації до професійної діяльності та підтримці високого стандарту освіти.

Отже, угорська система підготовки вчителів є однією з найбільш ефективних завдяки своєму глибокому культурно-історичному підходу, який передає здобувачам освіти живі історичні та культурні контексти. Ця система поєднує в собі глибокі теоретичні знання із практичним досвідом, створюючи оптимальне середовище для формування у студентів розуміння педагогічних процесів і здатності до ефективної роботи в реальних умовах класної кімнати. Однією з ключових особливостей підготовки є акцент на рефлексії, яка сприяє критичному мисленню, самооцінці та постійному професійному росту майбутнього вчителя. Таким чином, угорська система освіти виокремлюється своєю здатністю підготувати висококваліфікованих педагогів, готових до викликів сучасної освіти.

Список використаних джерел

1. Fischer-Dárdai, Á., & Kaposi, J. (2022). Trends in changing history teaching in Hungary (1990–2020). *Hungarian Educational Research Journal*, 12(2), 164-192. <https://doi.org/10.1556/063.2021.00058>
2. CEDEFOP. (nd). *Integrated Pedagogical System – Integrált Pedagógiai Rendszer (IPR)*. URL: <http://surl.li/mngns>
3. Halász, G. (2023). From Teacher Education to Lifelong Teacher Learning and Teacher Innovation: The Case of Hungary. In: Wang, Y., Halász, G., Guberman, A., Baghdady, A., Mcdossi, O. (eds) *Research, Policymaking, and Innovation*. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-19-4349-2_5

ІНТЕГРАТИВНЕ КОГНІТИВНО-КОМУНІКАТИВНЕ ОСВІТНЕ СЕРЕДОВИЩА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ ДО ЛОКАЛІЗАЦІЇ В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ОСВІТИ

Сучасна вища освіта продовжує переживати період становлення нової освітньої парадигми, сутність якої полягає у необхідності виховання сучасного висококваліфікованого конкурентоспроможного фахівця. На сьогоднішній день однією з ключових вимог до якості підготовки майбутніх перекладачів є не стільки бездоганне знання лінгвістичних основ та володіння мовою на професійному рівні, скільки наявність розвинених професійно орієнтованих умінь та навичок, що дозволяють здійснювати перекладацьку діяльність у загальних та спеціалізованих галузях. Зокрема, в умовах глобалізації світової культури й виникнення інтернаціональних компаній майбутні перекладачі повинні бути готовими здійснювати локалізацію різноманітних інформаційних масивів.

Така перекладацька діяльність пов'язана із смисловою переробкою інформації, цінність якої визначається соціально, соціокультурно, етнокультурно маркованими категоріями. Очевидно, що глобалізація, культурна інтеграція, розвиток цифрових технологій – реалії сучасного світу, які ставлять нові завдання перед перекладацькою спільнотою. Зміни у світі ведуть, у тому числі, і до ускладнення перекладацької діяльності. Від майбутніх перекладачів вимагають здатності вільно орієнтуватися в мовному та соціокультурному контексті комунікативної ситуації, послідовно реалізувати обрану стратегію, прогнозувати можливі шляхи розвитку ситуацій, у межах яких здійснюється їхня професійна діяльність. Окреслена поліmodalність професійної діяльності перекладачів в контексті виконання локалізації текстів вимагає створення у ЗВО інтегрованого освітнього середовища, ресурси й можливості якого б сприяли формування усіх складників готовності студентів до реалізації професійних функцій під час локалізації.

У педагогіці категорія «середовище» розглядається як система, простір, мережа освітніх організацій. Своєю чергою, освітнє середовище, як і будь-яке середовище живого світу, має якості неперервності та неоднорідності [1]. Вчені Університету Сантьяго-де-Компостела (Іспанія) реалізували проєкт створення освітнього середовища підготовки майбутніх перекладачів і в результаті нарративного аналізу виявили, що освітнє середовище – це матеріальне середовище, а також взаємодії, що відбуваються у цьому середо-

вищі [2, с. 15]. На думку М. Пардін'яса, освітні середовища характеризують такі ознаки: «єдність, цілісність; компонентний (елементний) склад, що включає як індивідуальні, і колективні (сукупні) суб'єкти; взаємозв'язок, структурованість цих елементів; подійність; відкритість простору (зв'язок із середовищем); значущість для суб'єктів за рахунок різноманітності, відкритості, рухливості, лабільності змісту, гнучкості структури тощо; наявність створення освітнього простору та здатність його до зміни; наявність можливостей, що перевищують потреби суб'єкта на даний час, що забезпечує можливість вибору; педагогічна доцільність організації освітнього простору» [2, с. 15].

Організація професійної підготовки майбутніх перекладачів до локалізації потребує, на наш погляд, створення інтегративного когнітивно-комунікативного освітнього середовища заснованого на цілеспрямованому використанні засобів цифрових технологій.

Йдеться, як підкреслює О. Цюняк, зокрема, про такі новації:

- «впровадження в освітній процес університету нових навчальних дисциплін та авторських спецкурсів;
- створення та популяризація бази цифрових освітніх ресурсів та інструментів для використання в освітньому процесі ЗВО сучасних лінгвістичних цифрових площадок;
- використання, розроблення і популяризація серед студентів віртуальних лабораторій та навчальних перекладацьких середовищ;
- розроблення навчально-методичного забезпечення з використання технологій віртуальної реальності тощо» [1].

Цифровізація професійної підготовки майбутніх перекладачів до локалізації є запорукою формування інтегрованого освітнього середовища як відкритої системи, яка відображає ідеї педагогіки партнерства, тобто, існує на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Оскільки системотворчим фактором освітнього середовища є суб'єкти освітнього процесу, то в процесі взаємодії вони створюють освітнє середовище як ціле і окремими своїми елементами впливають на кожного суб'єкта освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Цюняк Оксана Освітнє середовище та його роль у системі професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності. URL: http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/8894/1/Розділ%20монографії%20_Цюняк%20О.П..pdf (дата звернення: 1.09.2023 р.).
2. Pardinas M. J. A. Questions before words 'An Educational Space, a Stimulating Space? *International Journal of Education through*. 2011. Art 7: 1. P. 7-26.

ГОЛЦАПФЕЛ М.В.,
МОЛНАР Т.І.

Мукачівський державний університет, Україна

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У Новій українській школі задекларовано нові підходи до оцінювання процесу і результатів навчання. Одним із таких підходів є *формувальне оцінювання*, що ґрунтується не на кількісних (скільки помилок), а на якісних показниках.

Питання імплементації формувального оцінювання в освітній процес початкової школи вивчали вітчизняні дослідники Н. Бібік, Л. Кабан, Л. Канівець, О. Локшина, О. Онопрієнко, О. Савченко та ін.

Формувальне оцінювання розпочинається з перших днів навчання у школі й триває постійно. Формувальне оцінювання спрямовують на з'ясування індивідуальних проблем в опануванні учнем програмовим матеріалом та запобігання утруднень на подальших етапах навчання. Задля цього учителю пропонується здійснювати постійне спостереження за динамікою розвитку особистісних якостей учня/учениці, рівня сформованості у нього певних навчальних дій, що співвідносяться з очікуваними результатами, сприяє формуванню впевненості щодо власних можливостей та навичок учіння.

Формувальне оцінювання рекомендується здійснювати в психологічно комфортних умовах, що передбачають рівноправний діалог між учнем/ученицею та вчителем. Оцінювальну діяльність, зазвичай, розпочинають із самооцінювання учнем/ученицею власної роботи (або взаємооцінювання результатів навчання учнями) і завершують оцінюванням результату учителем [3].

Алгоритм діяльності вчителя під час організації формувального оцінювання [1]:

1. Формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей. Учитель спільно з учнями розробляє й обговорює цілі уроку. Ціль має бути вимірною, щоб через оцінювання була можливість з'ясувати, на якому рівні вона досягнута.
2. Визначення разом з учнями критеріїв оцінювання. Обговорення з учнями критеріїв оцінювання робить оцінювальну діяльність прозорою і зрозумілою та сприяє формуванню позитивного ставлення до неї. Під час добору критеріїв оцінювання для кожного конкретного навчального завдання/системи навчальних завдань слід враховувати, що критерії – це

набір якісних характеристик результату навчання, які використовують для формулювання оцінювального судження щодо нього.

3. Формування суб'єктної позиції учнів у процесі оцінювання. Для організації самооцінювання і взаємооцінювання можна використовувати різноманітні інструменти зворотного зв'язку. Рекомендовано, щоб зворотний зв'язок був зрозумілим і чітким, доброзичливим та своєчасним. Важливо не протиставляти дітей одне одному. Доцільно акцентувати увагу лише на позитивній динаміці досягнень дитини. Труднощі у навчанні пропонується обговорювати з учнем індивідуально, аби не створювати ситуацію колективної зневаги до дитини. Під час взаємооцінювання доцільно формувати вміння коректно висловлювати думку про результат роботи однокласника, ділитись досвідом щодо його покращення. Це сприяє розвитку критичного мислення, формуванню адекватного ставлення до зауважень, рекомендацій, зміцнює товариськість та відчуття значущості кожного в колективі.

4. Створення умов для формування вміння учнів аналізувати власну навчальну діяльність (рефлексія). Під час навчальної діяльності слід спрямовувати учнів на спостереження своїх дій та дій однокласників, осмислення своїх суджень, дій, учинків з огляду на їх відповідність меті діяльності й визначення кроків подальшого навчання з метою покращення результатів.

5. Корегування спільно з учнями підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання. Корекція виконаної роботи буде одним із важливих елементів процесу поетапного формування навчальних дій. Учитель може привернути увагу школяра на алгоритм виконання завдання, зразок, на основі якого виконувалося завдання, поставити орієнтовальне запитання тощо. Вибір інструментів корекції здійснюють з урахуванням психологічних особливостей дитини та рівня опанування нею навчального матеріалу.

Що стосується об'єктів формувального оцінювання, ними можуть бути як процес навчання учнів, зорієнтований на досягнення визначеного очікуваного результату, так і результат їх навчальної діяльності на певному етапі навчання. Для співвіднесення навчальних дій учня/учениці з етапами досягнення результату слід використовувати орієнтовні рамки оцінювання, відповідно до яких процес досягнення результату навчання проходить через такі рівні реалізації навчальної діяльності: рівень розпізнавання об'єкта вивчення; репродуктивний рівень навчальних дій у типових навчальних ситуаціях; продуктивний рівень навчальних дій в аналогічних типових навчальних ситуаціях; продуктивно-творчий рівень навчальних дій у змінених з певним ускладненням (стосовно типової) навчальних ситуаціях [2].

Результати формувального оцінювання рекомендується виражати вербальною оцінкою учителя/учнів, що характеризує процес навчання та

досягнення учнів. При цьому учитель озвучує оцінювальне судження після того, як висловив/ли думку учень/учні.

Важливою складовою формувального оцінювання є форма повідомлення про нього учневі / учениці та батькам. Документом, який дає розгорнуте уявлення про те, що відбувалося з дитиною в школі під час навчального року є *Свідоцтво досягнень* учня. У свідоцтві досягнень учитель фіксує розгорнуту інформацію про навчальний поступ учня/учениці у школі протягом навчального року з усіх предметів вивчення за показниками, які відповідають визначеним типовою освітньою програмою очікуваним результатам навчання.

Таким чином, формувальне оцінювання є невід'ємним складником освітнього процесу та здійснюється постійно. Метою формувального оцінювання є відстеження особистісного розвитку учнів, процесу опанування ними навчального досвіду як основи компетентності, забезпечення індивідуальної траєкторії розвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/60f53889c15b9988843949%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/60f53889c15b9988843949%20(1).pdf)
2. Онопрієнко О. В. Інструментарій оцінювання результатів компетентісно орієнтованого навчання молодших школярів: методичний посібник. Київ: КОН-ВІ ПРИНТ, 2020. 72 с.
3. Формувальне оцінювання в освітньому процесі початкової школи: навчально-методичний посібник. Видання 2-е, перероблене та доповнене / автори-укладачі: Н. Б. Ларіонова, Н. М. Стрельцова. Харків: Друкарня Мадрид, 2020. 83 с.

ГОРВАТ М.В.,
ШТИМАК А.М.

Мукачівський державний університет, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Становлення творчих здібностей підпорядковується загальним закономірностям розвитку цього процесу, але має свої особливості. Кожен період дитинства має свою форму творчості. Дослідники відзначають той факт, що творча уява у своєму розвитку поступово переходить з елементарних форм в складні, від простого довільного комбінування до комбінування логічно аргументованого.

Використовуючи дотик, слух, тактильне сприйняття, дитина вчиняє дії, простежує зв'язок сприйманого об'єкта. Вона впорядковує численні кольори, форми, звуки до сенсорних еталонів.

Дитина без патологічних особливостей у розвитку до шкільного віку добре розуміє, що картина або малюнок – це відображення дійсності. Тому вона намагається побачити те, що в них зображено. Так само школяр здатний правильно оцінити перспективне зображення. Малюнки та живопис сприяють розвитку знакової функції свідомості і художнього смаку.

Учням цікаве навколишнє життя, яке вони спостерігають зі захопленням, намагаючись побачити в ньому щось нове і незвичайне, незвідане ними. Мала диференційованість сприйняття, слабкість аналізу при сприйнятті компенсується яскраво вираженою емоційністю даного процесу. Педагоги знають цю особливість дитячого сприйняття і привчають учнів слухати і дивитися цілеспрямовано, приділяють значну увагу розвитку спостережливості з елементами порівняння [2].

Мислення учнів початкової школи зазнає великих змін. Учень починає навчатися в школі, володіючи конкретним мисленням, він бачить лише зовнішню сторону предметів і явищ. На початковому етапі навчання для нього є провідними форма, кольори, звуки, відчуття конкретного предмету [2].

Під час навчання відбувається поступовий перехід від пізнання зовнішньої сторони явищ до пізнання їх сутності, відображенню в мисленні істотних властивостей і ознак, що дасть можливість робити перші узагальнення, перші висновки, проводити перші аналогії, робити власні дослідження. На цій основі у дитини поступово починають формуватися наукові поняття. Наукове поняття – одна з форм відображення світу в мисленні, за допомогою якої пізнається сутність явищ, процесів, узагальнюються їх істотні сторони і ознаки, яка має важливе значення для становлення словесно-логічного мислення [1].

Увага в молодшому шкільному віці стає довільною, але ще досить довго з'єднується з мимовільною увагою. Рівень обсягу і стійкості, переключення і концентрації довільної уваги четвертокласників майже такі ж, як у дорослої людини. Що стосується переключення, то воно в цьому віці навіть вище, ніж в середньому у дорослих. Це пов'язано з молодістю організму і рухливістю процесів в центральній нервовій системі дитини. Однак і тут увага дитини зберігає ще деякі ознаки «дитячості» [2].

У шкільні роки триває розвиток пам'яті. Психологи провели порівняльне дослідження пам'яті у молодших школярів і прийшла до наступних висновків: з 6 до 14 років у дітей активно розвивається механічна пам'ять на будь-які не пов'язані логічно одиниці інформації; чим старшим стає молодший школяр, тим менше у нього переваг запам'ятовування осмисленого ма-

теріалу над безглуздом [4]. Це, мабуть, пов'язано з тим, що тренування пам'яті під впливом інтенсивного навчання, що спирається на запам'ятовування, веде до одночасного поліпшення всіх видів пам'яті у дитини, і, перш за все, тих, які відносно прості і не пов'язані зі складною розумовою роботою.

В цьому віці продовжує розвиватися і увага. Дитина вже може створювати різноманітні ситуації. Формуючи в іграх заміщення одних предметів іншими, увага переходить і в інші види діяльності. В умовах навчальної діяльності до уваги висувають спеціальні вимоги, які спонукають учня до довільних дій. Учитель на уроці моделює ситуацію, в якій відбуваються якісь перетворення предметів, образів, знаків. Ці навчальні вимоги стимулюють розвиток уваги, але вони потребують підкріплення спеціальними знаряддями – інакше дитині важко просунути в довільних діях уваги. Це можуть бути реальні предмети, схеми, макети, знаки, графічні образи та ін..

Таким чином, етап навчання в початковій школі характеризується як найбільш вдалий період для розвитку творчих здібностей. Найбільш сприятливим і значущим періодом для виявлення і розвитку творчого потенціалу особистості є саме початкова школа, оскільки в цьому віці закладаються основи творчої та освітньої траєкторії, психологічна база продуктивної діяльності, формується комплекс цінностей, якостей, здібностей, потреб особистості, що лежать в основі її творчого ставлення до дійсності. Але творчий потенціал молодшого школяра, який реалізується в навчальній діяльності, стане продуктивним тоді, коли внутрішні вподобання учнів будуть співпадати з об'єктивними завданнями, які ставить перед ними учитель. Розвинути закладений в кожній дитині творчий потенціал, виховати у нього необхідні для цього якості, це в першу чергу, створити педагогічні умови, які сприятимуть цьому процесу.

Список використаних джерел

1. Голюк О. А. Нестандартні задачі як засіб розвитку логічного мислення молодших школярів. *Advanced trends of the modern development of psychology and pedagogy in European countries: collective monograph*. Riga: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. С. 116-132.
2. Клименко В.В. Психологія творчості. К.: Центр навчальної літератури, 2016. 479 с.
3. Клименко В. Механізм творчості; чим його розвивати. *Шкільний світ*. 2018. № 25-28. С. 3-94.
4. Кульчицька О. І. Специфіка дитячої обдарованості. *Обдарована дитина*. 2019. №1. С. 3–10.

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У контексті вимог НУШ проблема формування соціальної компетентності здобувачів освіти стає надзвичайно актуальною. Важливим завданням початкової школи є розвиток у дітей різних якостей, таких як самостійність, дисциплінованість, організованість, відповідальність, толерантність та здатність до співпраці з іншими. Сформована соціальна компетентність свідчить про готовність здобувача початкової освіти до співпраці в команді.

Теоретичні та практичні аспекти формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку висвітлено у публікаціях І. Беха, Н. Бібік, О. Галакової, М. Гончарової-Горянської, С. Даниленко, В. Коваленко, Ю. Коротіної, О. Савченко та ін.

Розкриємо сутність поняття «соціальна компетентність». У Концепції НУШ соціальна компетентність трактується як «здатність до співпраці задля певного результату та уміння досягати компромісів» [3]. На думку М. Гончарової-Горянської, соціальна компетентність – це «навичка особистості взаємодіяти із суспільством, будувати дружні та партнерські стосунки» [1]. О. Дзененко вважає, що соціальна компетентність молодшого школяра – це «набута здатність особистості взаємодіяти із навколишнім світом та орієнтуватись у змінних соціальних умовах» [2].

Цінними для нашого дослідження є наукові доробки А. Тадаєвої, у яких виділено чинники, що впливають на медіасоціалізацію молодших школярів у сучасному інформаційному просторі. Зокрема, це: сім'я, заклад загальної середньої освіти і територіальна громада [5]. Чинниками формування соціальної компетентності учнів початкових класів, на нашу думку, є: сучасне освітнє розвивальне середовище, зовнішні фактори, такі як політичні впливи, масові засоби інформації; сімейне оточення, коло друзів тощо.

Як показує практика, сформованість соціальної компетентності особистості здобувача освіти є результатом активної групової та колективної навчальної діяльності і спілкування. Активна участь молодшого школяра в навчальній діяльності є однією з важливих умов формування й інших ключових компетенцій: мотиваційних, навчальних, технологічних тощо.

Сімейне оточення, вже з самого дитинства, виступає як майданчик для засвоєння особистістю правил, норм, навичок взаємодії, що може сприяти або заважати формуванню компетентної поведінки загалом та громадської поведінки в суспільстві [4]. Зростаючи, дитина виявляє вплив сімейного соціального оточення, взаємодія з іншими членами родини, особливо з

батьками, визначає хід її розвитку. Сімейний контекст постійно формує інтеракцію між членами родини, що прямо, опосередковано або приховано впливає на розвиток її соціальної компетентності.

У світлі сучасних подій, політичний аспект має вагомий роль у формуванні соціальної компетентності. Погляди, переконання, цінності країни та політичний стан впливають на розуміння суспільства та власної ролі в ньому. Військова та інформаційно-психологічна агресія з боку росії, що розгортається на території України змушує змінювати відпрацьовані освітні технології, методи, засоби навчання дітей молодшого шкільного віку. На сьогоднішній день благодійність та волонтерство стали невід'ємною частиною життя всіх українців. Кожного дня у різних куточках нашої країни та світу проводяться сотні благодійних подій, волонтерський рух набуває обертів, рівень соціальної та громадської відповідальності кожного окремого індивіда знаходиться на дуже високому рівні. В умовах воєнного стану й глобальних суспільно-політичних та економічних змін одним з найбільших викликів перед сучасною освітою є розширення і поглиблення процесу соціально-громадського виховання, а також удосконалення освітнього процесу за допомогою нової концепції і підходів.

Таким чином, аналіз літератури з проблеми дослідження дає можливість виділити ключові фактори, які впливають на розвиток соціальної компетентності учнів початкових класів. Серед них – родина, друзі, педагоги та вихователі в освітніх закладах, засоби масової інформації, релігійні установи, а також економічна і політична ситуація в країні. Ці фактори можуть впливати безпосередньо або опосередковано на формування соціальної компетентності учнів. Через складну природу соціальних проблем, необхідно активно впроваджувати заходи з позитивним соціалізуючим впливом. Ці заходи організуються в межах соціально-виховної роботи та спрямовуються на досягнення позитивних соціалізуючих результатів у процесі формування особистості дитини. Важливо відзначити, що педагоги, практичні психологи, соціологи та соціальні педагоги дійшли консенсусу щодо вагомості періоду початкової школи для соціалізації дитини. Саме на цьому етапі відбувається перетворення її ролі у суспільстві, виникає потреба у соціальній взаємодії та підтримці з боку дорослих і ровесників. Важливо створити сприятливе середовище для розвитку соціальної компетентності молодших школярів, використовуючи зазначені чинники.

Список використаних джерел

1. Гончарова-Горянська М. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів. Рідна школа. 2014. № 7-8. С. 71–74.

2. Дзененко О. Формування соціальної компетентності молодших школярів. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/199237431.pdf>]
3. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» [Електронний ре-сурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>. 40 с.
4. Скар О. Взаємодія в сім'ї як чинник розвитку громадянської компетентності молоді. *Проблеми політичної психології*, 2019. Вип. 22. С. 74 – 88.
5. Тадаєва А. В. Соціально-педагогічний супровід соціалізації молодших школярів в сучасному інформаційному просторі: дис. канд. пед. наук: 13.00.05 – соціальна педагогіка Харківська державна академія культури. Харків, 2016. 258 с.

ГРАБ О.В.

Мукачівський державний університет, Україна

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КОМПОНЕНТІВ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРИРОДНЕ ДОВКІЛЛЯ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Успіх підготовки майбутніх вихователів до формування в дітей дошкільного віку первинних уявлень про природне довкілля залежить від рівня їхньої готовності до здійснення цього виду роботи, тобто від стійкої мотивації, від комплексних ґрунтовних знань, отриманих у процесі навчання, від педагогічної майстерності, прагнення до саморозвитку тощо. Готовність вихователів є фундаментальною основою виховання гуманної, екологічно вмотивованої поведінки дітей дошкільного віку. Без кваліфікованої, високопрофесійної підготовки належним чином формувати в дітей дошкільного віку первинних уявлень про природне довкілля вихователів не зможе.

Різні підходи до розуміння поняття «готовність» залежать від напрямків педагогічної діяльності, саме тому в науковій сфері визначають різні компоненти, критерії та показники її сформованості.

У своїх дослідженнях Н. Казанішена переконливо доводить, що професійна готовність вихователя охоплює особистісну та педагогічну готовність. Дослідниця виокремлює такі компоненти для формування особистісної готовності: когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісний. Для професійної готовності – змістовий, мотиваційний та операційний компоненти. Н. Казанішена вважає, що професійну готовність вихователя можна сформува-ти лише в тому випадку, коли паритетно працювати над формуванням її складових [1, с. 87].

На думку І. Мозуль, готовність майбутніх вихователів до формування первинних уявлень про природне довкілля має такі компоненти: мотиваційний (стійка мотивація, бажання займатися педагогічною справою), змістовий (науково-теоретична підготовка вихователя, яка охоплює знання змісту освітніх програм, володіння інформацією про процесуальний, комунікативний (уміння спілкуватись з дітьми дошкільного віку в процесі формування уявлень про природне довкілля) [2, с. 115].

Аналізуючи питання підготовки майбутніх вихователів до формування первинних уявлень про природне довкілля в дітей дошкільного віку, С. Люленко розглядає такі компоненти: особистісний (здатність людини відчувати себе частиною природи шляхом формування екологічної свідомості), когнітивний (проявляється у світовідчутті, світорозумінні та світосприйнятті), діяльнісний (проявляється в оволодінні природничо-науковими знаннями, набутті необхідних природоохоронних умінь та навичок) [3, с. 134].

У своїх філософських роздумах Л. Курняк визначає такі компоненти формування екологічної культури та свідомості населення, а саме: інтелектуальний компонент (сукупність конкретних знань про природне довкілля), ціннісний компонент (сформованість екологічної свідомості); діяльнісний (поведінковий запас практичних навичок та умінь) [4, с.13].

Беручи до уваги специфіку готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до формування первинних уявлень про природне довкілля у дітей дошкільного віку, слід наголосити, що майбутній вихователів має володіти ґрунтовними теоретичними знаннями, уміннями та навичками, до характеристики яких можна віднести психологічні якості, педагогічні здібності та низку особистісних якостей.

Отже, ґрунтовний аналіз та проведене узагальнення наукових підходів дозволили констатувати, що в більшості наукових досліджень переважають такі компоненти готовності до формування уявлень про природне довкілля в дітей дошкільного віку:

мотиваційний (стійке бажання займатися педагогічною природоохоронною діяльністю),
знанневий (сукупність знань із природничо-наукових дисциплін),
практичний (наявність практичних навичок та вмінь здійснювати формування первинних уявлень про природне довкілля).

У подальших наукових розвідках нами буде проаналізовано емоційний компонент (здатність емоційно ставитися до природного довкілля), світоглядний (наявність ціннісних природничих установок), рефлексивний (здатність до самоаналізу своєї природоохоронної педагогічної діяльності) тощо.

Список використаних джерел

1. Казанішена Н. В. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання молодших школярів: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 Наталія Вікторівна Казанішена. Вінниц, держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. Вінниця: Б. в. 2011. 256 с.
2. Мозуль І. В. Навчання природознавства в сучасній початковій школі: навч. програма спецкурсу, курс лекцій та методичні рекомендації: навч.-метод. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К. 2017. 236 с.
3. Люленко С. О. Підготовка майбутнього вчителя природничих дисциплін до природоохоронної роботи в загальноосвітній школі: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 Люленко Світлана Олександрівна. Умань. 2014. 226 с.
4. Курняк Л. М. Формування екологічної культури студентської молоді в умовах системних трансформацій в сучасній Україні: автореф. дис. канд. філософ. наук. спец: 09.00.09. Л. М. Курняк. К.: Ін-т вищої освіти Академії педагогічних наук. 2007. 19 с.

ГРАБ М.В.,
ДОКТОР К.О.

*ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ

На сучасному етапі розвитку і становлення фахової передвищої освіти, теоретико-практична частина викладання характеризується постійною зміною багатьох поглядів і підходів: на зміну традиційним, вітчизняним технологіям навчання стають сучасні, інноваційні. Сьогодення потребує від викладача – високого теоретичного та практичного професіоналізму, володіння сучасними технологіями навчання та виховання, бажання та вміння постійно розвиватись та самовдосконалюватись, уміння пробудити інтерес до навчання, зацікавити здобувачів освіти. Тому важливим і актуальним є питанням використання інноваційних технологій на заняттях, зокрема математичних дисциплін, у процесі підготовки майбутніх вчителів початкових класів. Адже саме їх вміле застосування допоможе викладачу «сконструювати» конкурентоспроможного всебічно розвинутого фахівця.

У науково-методичній літературі знаходимо, що проблема впровадження інноваційного навчання розглядається в працях К. Баханова, О. Канарської, М. Кларіна, В. Сластьоніна та інших. Проте, недостатньо вивченими залишаються можливості застосування інноваційного навчання у фаховій передвищій школі, зокрема в процесі підготовки майбутніх вчителів початкової школи.

Дефініція «інновація» має латинське походження і в перекладі означає оновлення, зміну, введення нового. Під «інновацією» ми розуміємо нововведення, яке сприяє якісній зміні освітнього середовища, та переходу системи з одного стану в інший, що забезпечує підвищення якості освіти. У педагогічній науці інноваційна діяльність розуміється як цілеспрямована педагогічна діяльність, заснована на осмисленні власного педагогічного досвіду за допомогою порівняння і вивчення, зміни і розвитку навчально-виховного процесу з метою досягнення більш високих результатів, отримання нового знання, впровадження якісно іншої педагогічної практики.

В контексті освітнього процесу в коледжі, інновація означає введення нового в цілі, зміст, методи і форми навчання та виховання, організацію спільної діяльності викладача та здобувачів освіти на заняттях, зокрема математики. У педагогічній літературі дано безліч класифікацій і груп інновацій. Найвідоміші: інновації, спрямовані на розробку нових форм, технологій і методів навчально-виховного процесу; інновації, спрямовані на відпрацювання нового змісту освіти та нових способів його структурування [2].

Освітній процес у коледжі повинен здійснюватися «з урахуванням можливостей сучасних інформаційних технологій навчання та орієнтуватися на формування освіченої, гармонійно розвинутої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності та швидкої адаптації до змін у соціально-культурній сфері, системі управління та організації праці в умовах ринкової економіки» [1].

У процесі підготовки майбутнього вчителя початкових класів особливо важливого значення набуває використання інноваційних освітніх технологій, саме під час вивчення математичних дисциплін. Ефективними для формування умінь і навичок здобувачів освіти, розвитку їх критичного мислення вважаємо використання методу проєктів, інтерактивних вправ «Робота в парах» та «Робота в малих групах», а також технологій пов'язаних з активним використанням комп'ютера. Саме ці інноваційні технології допомагають організувати самостійну роботу здобувачів освіти (індивідуальна, парна, групова), що передбачає сукупність певних дій з метою розв'язання деякої проблеми з отриманням кінцевого результату практично важливого для учасників проєкту. Використання сучасних інформаційних технологій, зокрема персонального комп'ютера, дає можливість інтенсифікувати процес оцінювання знань, зробити його більше систематичним, оперативним.

Вивчення початкового курсу математики повинно закласти теоретичну і практичну основу для подальшої педагогічної діяльності у початковій школі під час вивчення математики. Для майбутнього вчителя початкових класів дуже важливо навчитися правильно встановлювати і реалізовувати

зв'язок навчання математики з життям, навчити школярів розпізнавати математичні факти в явищах навколишнього життя, застосовувати математику при розв'язанні практичних задач, сформувавши в молодших школярів практичні вміння, які потрібні кожній людині повсякчас. Як показує практика, вивчення розділів математики та методики навчання математичної освітньої галузі з використанням інноваційних технологій відіграє важливу роль у формуванні загальних і фахових компетентностей майбутнього вчителя, який не лише відтворює теоретичні знання, а й вмів застосовувати їх на практиці. Зауважимо, що впровадження інновацій в освітній процес навчального закладу забезпечить підвищення якості навчання здобувачів освіти та їх ґрунтовній підготовці до навчання математики в початковій школі [2,3].

Отже, використання інноваційних технологій у фаховій підготовці майбутніх учителів сприяє формуванню у них нових знань і умінь з використанням різноманітних форм роботи, які спрямовані на розвиток вміння співставляти, аналізувати, добирати необхідну інформацію, та творчо підходити до вирішення освітніх завдань.

Список використаних джерел

1. Вища освіта України і Болонський процес: Навч. посіб. / Авт. колектив: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук та ін. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. 242 с.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посібник. К.: Академвидав, 2004. 352 с.
3. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / [С.О. Сисоєва, А.М. Алексюк, П.М. Воловик, та ін.]. К.: ВІПОЛ, 2001. 502с.

ГРАБ М.В.,
ТЯГУР А.В.

*ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

STEM-ОСВІТА В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

На сучасному етапі реформування і модернізації системи освіти України особлива роль в освітньому процесі належить вихованню особистості, готової до життя в ХХІ столітті, здатної критично мислити, саморозвиватись, самонавчатись та самовдосконалюватись. Відтак, освіта має орієнтуватись не лише на вирішення проблем сьогодення, а й враховувати орієнтири майбутнього, інтегрувати у собі нові досягнення науки і технологій у поєднанні із позитивним досвідом найкращих освітніх систем. У зв'язку з

цим все більшої популярності в освітньому середовищі, набирає відносно нове поняття STEM- освіта.

В наукових доробках учених, вчителів-методистів, керівників навчальних закладів (О. Барна, О. Бутурліна, Д. Васильєва, О. Воронкін, С. Кириленко, Л. Клименко, О. Кузменко, В. Мачуський, Н. Морзе, І. Пархоменко, Н. Поліхун, І. Савченко, В. Сіпій, О. Стрижак, І. Чернецький, О. Буковська, О. Дзюба, М. Заболотний, І. Кіт, Н. Лимонова, О. Манжос, В. Хмуренко, І. Шихат-Саркісов, Є. Ярова та ін.) знаходимо теоретичні та практичні аспекти впровадження STEM-освіти в Україні. Цінною для нас є думка українського науковця О. Воронкіна, де знаходимо, що затребуваною стає підготовка фахівців у рамках міждисциплінарного розвитку NBIC- технологій (N – nano, B – bio, I – info, C – cogno) [1].

Під STEM- освітою (S – science, T – technology, E – engineering, M – mathematics) розуміємо поняття, яке вживається для позначення популярного напрямку в освіті, який охоплює природничі науки (Science), технології (Technology), інженерію/технічну творчість (Engineering) та математику (Mathematics). Основою напрямку є посилення в освітніх програмах, природничо-наукового компоненту в поєднанні з інноваційними технологіями, які використовують навіть при вивченні творчих, мистецьких дисциплін [3].

Слід зазначити, що у багатьох зарубіжних країнах (Австралія, Велика Британія, Китай, Корея, Сінгапур, США) STEM-освіта в пріоритеті та успішно функціонує за підтримки державних програм з багатьох причин.

Беззаперечним є той факт, що у найближчому майбутньому як у світі так і в Україні, буде різко не вистачати: ІТ-фахівців, програмістів, інженерів, фахівців високо технологічних виробництв, а найбільш затребуваними будуть професії у сфері науки, медицини, інформації та Інтернету.

На сучасному етапі розвитку системи освіти України, вже закладено певний фундамент для впровадження STEM-освіти. Підписано ряд документів, що регулюють питання впровадження STEM-освіти, а саме: Лист ІМЗО від 13.04.2018 № 22.1/10-1077 “Про проведення Всеукраїнської науково-практичної веб-конференції “STEM-освіта та шляхи її впровадження в освітній процес”; Наказ МОН від 13.04.2018 № 366 “Про реалізацію інноваційного освітнього проекту всеукраїнського рівня за темою “Я -дослідник” на 2018 -2021 роки”; Наказ МОН від 17.05.2017 № 708 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою: «Науково-методичні засади створення та функціонування Всеукраїнського науково-методичного віртуального STEM-центру (ВНМВ STEM-центр)» на 2017-2021 роки»; Наказ ІМЗО від 21.02.2023 № 21/03-14 «Про проведення дослідження виконання заходів щодо реалізації плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти)»; Наказ ІМЗО від 17.01.2023 № 21/03-4 «Про проведення заходу «Краща STEM-публікація – 2023»»; Наказ ІМЗО від

17.01.2023 № 21/03-3 «Про організацію та проведення науково-практичних заходів «STEM-школа – 2023»»; Наказ ІМЗО від 07.02.2023 №21/03-10 «Про організацію та проведення Всеукраїнського фестивалю «STEM-весна – 2023» та ін.

Зазначимо, що саме занурення в STEM-орієнтоване навчальне середовище формує у здобувачів освіти необхідні компетентності: спілкування іноземними мовами; математична компетентність (математична грамотність); компетентності в природничих науках і технологіях; інформаційно-цифрова компетентність [5].

Отже, можемо зробити висновок, що в умовах швидкоплинності всього, що відбувається в світі, освітня система має швидко трансформуватися. Одним з напрямів трансформації, на нашу думку, є впровадження STEM-освіти, що є важливим, пріоритетним і неминучим для України сьогодні.

Список використаних джерел

1. Воронкін О.С. STEM як один із напрямків інноваційного розвитку вітчизняної освіти О.С. Воронкін. Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи», за матеріалами II Міжнародної науково-практичної конференції «18-25 квітня 2016 р., м. Запоріжжя. Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0B4K0hkaeW3PvVFpHLUJPaHVIV2s/view>
2. Інститут модернізації змісту освіти. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>
3. Інформаційно-аналітичні матеріали про діяльність Інституту модернізації змісту освіти у 2015 році / Уклад.: К.М. Левківський, В.А. Ямковий, Л.М. Івлева; за заг. ред. Ю.І. Завалевського. – К.: ІМЗО, 2016. – с. 133- 142.
4. Проект «Нова школа – простір освітніх можливостей» / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/08/21/2016-08-17-3-.pdf>
5. Професії майбутнього, які виникнуть у найближчі 20 років / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tsn.ua/nauka_it/profesiyyi-maibutnogo-yaki-viniknut-u-naiblizhchi-20-rokiv.html

ГРЕГІРЧАК Д.Б.,
РОСОХА О.О.

*ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ ЕРАЗМА РОТТЕРДАМСЬКОГО

Характерною рисою епохи Відродження є ідеї гуманізму. Нова парадигма поставила у центр уваги людину, яка, в ідеалі, повинна бути сильною духом і тілом, та має право на радість і щастя.

Одним із найвпливовіших гуманістів епохи Відродження був Еразм Роттердамський (1466-1536). Його творча спадщина є найвищою точкою розвитку гуманізму, в особливій формі – гуманізму християнського». У своїх творах він критикував тогочасну панівну середньовічну педагогічну систему, яка ґрунтувалася на примусі. Зокрема, у своїй праці «Похвала Глупоті» [2] викривав суспільні вади виховання, стверджував, що лише просвітницька сила розуму педагога разом із його гуманістичною культурою здатні ідейно й морально оновити як людину, так і суспільство. Серед його педагогічної спадщини вагоме місце займають трактати: «Про спосіб навчання», «Про подвійне багатство слів і речей», «Промова, присвячена добродієчності», «Про словесне багатство», «Про виховання дітей», «Формули повсякденних розмов», «Зброя християнського воїна», «Про пристойність дитячих звичаїв» та ін.

Особистість, на думку Еразма, – це не вроджена якість людини, вона формується в процесі навчання і виховних впливів, які слід органічно поєднувати. Він вперше звернув увагу на виховання як на форму становлення, формування та розвитку особи: «Дерева ростуть самі по собі, але вони або не приносять плодів, або приносять дикі плоди (...), але людиною, думається, стають, не народжуючись, а виховуючись» [4]. Е. Роттердамський наголошував на необхідності індивідуального підходу до дитини та врахування її природних якостей. «Треба діяти завжди однаково, але з кожним учнем по-різному. До виховання закликав підходити з надзвичайною ретельністю і починати «з пелюшок», бо все повинно бути «закладено у найперші роки» [1, с. 14]. Еразм застерігав від надмірної опіки дітей. Він вважав небезпечним тримати дитину до семи років біля матері та перетворювати її на іграшку. Унаслідок зайвої м'якості, особливих пестощів дитина, на думку гуманіста, стає впертою та зухвалою [4]. Він радив батькам звертати увагу на особистість учителя, прискіпливо підходити до вибору наставника. Він був впевнений, що це обов'язково має бути чоловік, а не жінка. Перший крок, – завоювати любов і довіру вихованця: «Велике нещастя, коли прийоми вчителя відбивають у дитини будь-яке бажання до навчання перш ніж вона зможе зрозуміти розумні основи, за які зобов'язана любити їх. Перший крок на шляху освіченості – це симпатія до свого наставника» [4].

Розмірковуючи над проблемою покарання, Еразм неодноразово наголошував на неприпустимості побоїв і будь-якої жорстокості щодо дитини. На його думку, непомірні побої роблять дитину непокірною. Мислитель рекомендував не стільки покарання, скільки стимулювання добродієчної поведінки, а двома найефективнішими методами вважав сором і похвалу. Проте, зауважимо, що Еразм Роттердамський не відкидав і покарання різкими.

Важливим напрямком в освітньому процесі, на думку Еразма, постає інтелектуальний розвиток дитини. Його важливо органічно поєднувати з формуванням релігійних переконань, моральності та фізичного розвитку. Еразм Роттердамський виняткового значення у формуванні моральної особистості надавав релігії. Це пояснюється тим, що християнство за своєю сутністю упродовж багатьох століть виступало як «своєрідна морально-релігійна школа людства».

Е. Роттердамський одним із перших підійшов до вирішення проблеми трудового виховання підростаючого покоління. Фундаментальна ідея Еразма ґрунтується на тому, що природжені здібності людини можуть бути реалізовані тільки за допомогою наполегливої праці, проголошуючи працю першорядною моральною цінністю, вважаючи час, проведений або витрачений даремно, початком етичного спотворення [3, с. 89-90].

Досліджуючи педагогічні ідеї Е. Роттердамського, варто наголосити, що освітній процес він уявляв у дусі формули «природа – дисципліна – вправа». Його головний зміст розкривається у заклику: «Сплести в одну ці три нитки, щоб і природу вела наука, і науку вдосконалювали вправа» [4]. Для успішного впровадження цього завдання Е. Роттердамський радив у ході освітнього процесу створювати атмосферу невимушеності, доброзичливості та задоволення для дитини. Він пропонував надавати навчанню ігровий характер або форму змагання.

Таким чином, система поглядів Еразма Роттердамського на освіту і виховання підростаючого покоління є актуальними і в наш час, адже вона гармонічно поєднує традиційне й нове, що має виняткове значення в сучасній педагогічній практиці.

Список використаних джерел

1. Год Б.В. Ідея виховання правителя у європейській ренесансній педагогіці ХУ-ХУІ століть. Краєзнавство. 2006. №1-4. С. 112-119.
2. Роттердамський Е. Похвала Глупоті. Домашні бесіди / перекл. з лат. В. Литвинова, Й. Кобова. Київ: Основи, 1993. 319 с.
3. Черкашина Л. А. Проблема трудового виховання в історії зарубіжної педагогічної думки. Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наукових праць. Спецвипуск 3 / за ред. проф. В.І. Сипченка. Слов'янськ: СДПУ, 2010. С. 87-94.
4. Роттердамський Еразм – повні тексти творів автора. Бібліотека української літератури. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/author.php?id=320>

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Згідно Державного стандарту початкової освіти, екологічна компетентність передбачає: усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів з розумінням важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства. Складові екологічної компетентності визначені у «Концепції екологічного виховання», «Концепції національного виховання», Законі України «Про освіту», законі України «Про вищу освіту» тощо [1].

Екологічна культура – це внутрішня суть людини та людського суспільства, що знаходиться «в середині нас» і проявляється в певних діях щодо природи. Інакше, це поняття трактується, як успадковані людиною види життєдіяльності та її взаємовідносини з навколишнім середовищем, що сприяють здоровому способу життя, сталому соціально-економічному розвитку, екологічній безпеці країни та кожній людині.

Формування екологічної культури, тобто ставлення до навколишнього середовища, відбувається в процесі здійснення комплексних психолого-виховних впливів на особистість учнів. Завдяки цьому, як зазначає Інна Лебідь, відбувається взаємозалежне засвоєння системи наукових знань, розвиток ціннісних орієнтацій, практичних умінь із охорони природи, бажання й волі для здійснення конкретних екологічно грамотних і соціально значимих учинків [2, с. 428].

Процес формування екологічного мислення в школярів формується за допомогою світосприйняття і світоуявлення. Їх логічна та методологічна структура пов'язана із загально-краєзнавчими, регіональними та, зокрема, історичними практичними завданнями ЗЗСО. Розвиток такого типу мислення потребує високого професіоналізму вчителя, який визнає цінність екологічних принципів, моралі та етичної поведінки у світі природи, а також естетичних принципів свого часу.

При організації освітнього процесу слід виходити з того, що самі по собі особистісні, індивідуальні й функціонально-рольові особливості педагога служать лише передумовою формування особистості молодших школярів. Реалізація педагогічних можливостей забезпечується лише суб'єкт-суб'єктними взаєминами та референтністю. Інакше трансляція індивідуальності педагога не відбувається, тобто особистість вчителя не справлятиме вплив на особистість здобувача [3, с. 88].

Щодо екологічної компетентності, то її формування відбувається у процесі екологічної освіти й відповідно покликане слугувати провідником екологічної культури у змісті освіти, створює мотивацію для ціннісної орієнтації у навчальних конструктах [4, с. 29].

У процесі навчання природничої освітньої галузі, згідно з віковими особливостями, учням пропонується обсяг відомостей, стосовно екологічних проблем навколишнього середовища, розгляд та вирішення яких сприяє накопиченню знань. Навчання та виховання вчителем в учнів екологічної компетентності на уроках, не в повній мірі забезпечує становлення у школярів бережливого ставлення до природи. Тому, важливою потребою для формування екологічної культури в здобувачів початкової освіти є забезпечення екологічного навчання учнів шляхом безпосереднього контакту з навколишнім середовищем. При цьому, необхідним є процес інтеграції та екологізації всього навчального процесу, активізація екологічної діяльності у позаурочній та позакласній роботі.

Щоб сформувати у молодших школярів гуманістичне ставлення та екологічні здібності до природи, необхідно не тільки прищепити їм відповідну систему знань, а й головне – формувати в учнів активне спілкування з природою.

Великий педагог В. Сухомлинський наголошував на необхідності знайти дитину зі світом природи, щоб вона щодня відкривала в ньому нове, зростала дослідником, щоб кожен її крок був мандрівкою до природного життя. Подорож до джерела облагороджує його життя.

Таким чином, формування екологічної культури учнів молодшого шкільного віку є складним та не достатньо дослідженим процесом. Екологічна культура поєднує низку екологічних знань, навичок і дій для забезпечення універсального та цілеспрямованого відображення світу навколо нас.

Отже, освіта не повинна зупинятися на етапі стандартної інформованості, а виходити на складні і проблематичні процеси виховання, цілеспрямованого формування школяра як індивіда. Тому важливим у педагогічній діяльності вчителя є використання інноваційних форм і методів роботи, які б дозволили якомога більше забезпечувати формування у здобувачів екологічної свідомості, уміння бачити екологічні наслідки, почуття відповідальності перед нинішнім та майбутнім.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
2. Лебідь Інна. Формування екологічної свідомості дітей молодшого шкільного віку в процесі освітньої діяльності. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2021, № 3 (107), с. 428.

3. Галян О.І. Діалогічна парадигма міжособистісної педагогічної взаємодії / О.І. Галян // Психологія: Зб. наук. праць. – Вип. 1 (4). – К.: НПУ, 1999. – С. 82 – 88.
4. Павленко Н. В. Методологічні засади впровадження екологічної культури в навчально-виховний процес. URL: <https://dspace.megu.edu.ua:8443/jspui/handle/123456789/3393#:~:text=%pdf>

ГУБАЛЬ М.В.,
ФЕНЧАК Л.М.

Мукачівський державний університет, Україна

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛЮВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВИТИ

Одним із важливих способів збереження і зміцнення здоров'я учасників освітнього процесу в сучасних умовах є формування здоров'язбережувального освітнього середовища. Базовими дослідженнями для з'ясування структури поняття «здоров'язбережувального середовища» стали вітчизняні доробки Т. Бойченко, Т. Бережної, Б. Долінського та інші. Науковцями та педагогами поняття «середовище» розуміється як сукупність елементів, які у співвідношенні між собою становлять «простір і умови життя людини» [1;3].

Науковці зазначають, що освітній заклад із здоров'язбережувальним освітнім середовищем – це педагогічна система, складовими якої мають бути: методики забезпечення психолого-медикосоціального супроводу здобувачів освіти на кожному віковому етапі; постійна діагностика стану здоров'я школярів; установка на формування в них здорового способу життя; методики залучення учасників освітнього процесу до здоров'язбережувальної діяльності [3].

На основі проаналізованих досліджень педагогів і науковців нами визначено алгоритм моделювання здоров'язбережувального освітнього середовища у ЗЗСО. Етапи його наступні: аналіз інфраструктури школи, її навчального, навчально-методичного та кадрового забезпечення; проведення моніторингу фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я здобувачів освіти; раціональна організація освітнього процесу; діагностика й профілактики захворювань; впровадження здоров'язберігаючих технологій; дотримання санітарно-гігієнічних норм і правил; дотримання норм пожежної безпеки; нормування навчального навантаження, створення комфортної атмосфери у взаєминах між учителями, учнями й батьками; залучення батьківської громадськості, органів місцевого самоврядування до організації здоров'язберігаючого освітнього процесу.

Тому, для моделювання здоров'язбережувального середовища важливо виокремити його взаємопов'язані між собою елементи, що водночас забезпечують єдиний процес: мету, завдання, принципи, суб'єкти, об'єкт, фактори, організаційно-педагогічні умови та очікуваний результат дієвості здоров'язбережувального середовища у закладі освіти. Взаємозв'язок усіх елементів здоров'язбережувального середовища та їх узгодженість становлять основу професійної педагогічної діяльності щодо здоров'язбереження здобувачів початкової освіти [2]. Основою такої моделі є діяльність суб'єктів у ЗЗСО. Єдність структурних елементів цієї моделі підпорядковується загальній меті створення здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього навчального закладу – формуванні, збереженні, зміцненні здоров'я учасників освітнього процесу.

Згідно з теоретичними аспектами педагогічного дослідження змісту здоров'язбережувального освітнього середовища, для виявлення чинників впливу на його формування у початковій школі слугує проведення моніторингу рівня здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів у розрізі таких складових здоров'я: фізичного (фізичний розвиток, фізична підготовленість, фізичний енергопотенціал, психомоторика); психічного (характер спілкування, вміння керувати психічними станами, рівень стресостійкості, особливості розумових здібностей, особливості засвоєння програмного матеріалу); соціального (соціальна адаптивність, соціометричний статус); духовного (вольові навички, рівень саморегуляції, самодисципліни, самооцінювання, показники духовності – прагнення до пізнання, до істини, пріоритет гуманістичних цінностей, орієнтація на саморозвиток) [2].

Таким чином, моделюючи освітнє середовище початкової школи, необхідно створювати його з використанням здоров'язбережувальних освітніх технологій, формуючи таким чином здоров'язбережувальну компетентність здобувачів початкової освіти.

Список використаних джерел

1. Бережна Т. Організація шкіл здоров'я в Україні: міжнародний досвід та вітчизняна практика. Рідна школа. 2018. № 5. С. 28-31.
2. Нідзельська В. Управління розвитком здоров'язберігаючого освітнього простору навчального закладу: практичні аспекти. Освіта і управління. 2010. №2-3. С.157-162.
3. Сироватко О. Підходи до формування здоров'язберігаючого середовища в закладі освіти. Директор школи. 2009. № 38 (566). С.15-18.

АДАПТАЦІЯ ОСВІТИ ДО ПОТРЕБ РИНКУ ПРАЦІ

Актуальність теми «Адаптація освіти до потреб ринку праці» визначається рядом ключових факторів і обставин, які впливають на сучасний світ. Ось кілька аргументів, що обґрунтовують актуальність цієї теми:

Зміна ринкових потреб: ринкові потреби змінюються з часом внаслідок розвитку технологій, зміни соціальних та економічних умов. Освіта повинна відповідати цим змінам, щоб підготувати студентів до зайнятості в актуальних галузях і сферах діяльності.

Зростаюча конкуренція: з кожним роком кількість випускників, які шукають роботу, зростає. Студенти стикаються зі зростаючою конкуренцією на ринку праці, і важливо мати релевантну освіту, щоб виділитися серед інших кандидатів.

Революція у технологіях: швидкий розвиток інформаційних технологій та автоматизація робочих процесів створюють нові вимоги до навичок і компетенцій. Фахівці повинні мати знання та навички, необхідні для використання сучасних технологій у своїй роботі.

Потреба у гнучких робітниках: ринок праці вимагає від робітників гнучкості, здатності до навчання протягом всього життя і адаптації до змін. Освіта повинна розвивати ці якості у студентів.

Глобалізація економіки: у світі, де економіки взаємопов'язані і міжнародний обмін працею є реальністю, важливо мати освіту, яка відповідає міжнародним стандартам і вимогам.

Зміни в пандемічних умовах: Пандемія COVID-19 змінила спосіб, яким функціонує ринок праці і навчання. Адаптація освіти до потреб ринку праці стала ще важливішою, оскільки вона повинна враховувати нові реалії, такі як робота на відстані і зміни в галузях, які найбільше підтримуються.

Спеціалізовані та мультидисциплінарні галузі: розвиток нових галузей, які поєднують знання з різних областей, вимагає адаптації освіти для навчання студентів у таких спеціалізованих і мультидисциплінарних областях.

Загалом, зміни в сучасному світі вимагають, щоб освіта була більш адаптованою до ринкових потреб, і ця тема є актуальною і насущною для забезпечення успішної і стійкої кар'єри майбутніх фахівців.

Вважаємо, що освітні інституції грають важливу та багатогранну роль у процесі адаптації випускників до потреб ринку праці. Їхня функція полягає в забезпеченні підготовки кваліфікованих фахівців, забезпеченні

розвитку студентів і виконанні соціальної місії. Вони можуть зробити це, забезпечуючи:

По-перше, якісну освіту, яка відповідає сучасним вимогам ринку праці. Це означає, що освітні програми повинні бути розроблені з урахуванням потреб роботодавців і включати в себе навички та знання, які необхідні для успішної роботи в сучасній економіці.

По-друге, можливості для практичного навчання. Практичне навчання дає студентам можливість застосувати свої знання та навички в реальному світі. Це допомагає їм розвинути необхідні професійні навички та набути досвіду, який буде цінним для роботодавців.

По-третє, підтримку та консультування. Освітні інституції можуть надавати випускникам підтримку та консультування, які допоможуть їм знайти роботу та адаптуватися до ринку праці. Це може включати в себе допомогу у написанні резюме, підготовку до співбесід, а також надання інформації про можливості працевлаштування.

З огляду на це, окреслимо основні напрями діяльності освітніх інституцій у адаптації випускників до потреб ринку праці. Так підготовку фахівців необхідно здійснювати з урахуванням потреб ринку праці. Освітні інституції повинні постійно аналізувати потреби ринку праці та адаптувати свої програми відповідно до них. Це допоможе випускникам отримати необхідні знання та навички, щоб бути конкурентоспроможними на ринку праці.

Наступним напрямом діяльності освітніх інституцій є забезпечення практичного навчання. Практичне навчання є важливим компонентом будь-якої освітньої програми. Воно дає студентам можливість застосувати свої знання та навички в реальному світі. Освітні інституції можуть співпрацювати з роботодавцями для надання студентам можливості пройти стажування або практику.

Підтримка випускників у працевлаштуванні, на наш погляд, є ще одним ефективним напрямом діяльності освітніх інституцій. Однією з головних форм цієї підтримки є надання порад та допомоги студентам у процесі працевлаштування. Це може включати в себе пошук стажування, роботи та підготовку до співбесіди.

Закцентуємо на можливих варіантах заходів, які можуть вжити освітні інституції для адаптації випускників до потреб ринку праці. Наприклад, впровадження інноваційних освітніх технологій, які можуть допомогти зробити навчання більш ефективним і відповідним сучасним вимогам. Так, віртуальні лабораторії та симуляції можуть забезпечити студентам можливість практикувати свої навички в безпечному середовищі.

Наступним прикладом можемо визначити розробку міждисциплінарних програм. Сучасні професії часто вимагають від працівників знання та навичок з різних областей. Освітні інституції можуть розробляти міждис-

циплінарні програми, які допоможуть студентам набути необхідних знань і навичок.

Актуальним інструментом також є залучення роботодавців до освітнього процесу. Роботодавці можуть надати цінну інформацію про потреби ринку праці та допомогти розробити освітні програми, які відповідають цим потребам. Освітні інституції можуть залучати роботодавців до освітнього процесу шляхом надання консультацій, співпраці у розробці навчальних планів та програмуванні стажувань.

Отже, освітні інституції відіграють важливу роль у забезпеченні підготовки студентів до ефективної участі на ринку праці, сприяючи їхньому кар'єрному розвитку і сприяючи соціально-економічному розвитку суспільства в цілому.

ДАНКАНИЧ О.В.,

ГРИЦЬКО В.В.

Мукачівський державний університет, Україна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

В даний час в Україні склалася така соціально-економічна та соціально-психологічна ситуація, ефективне функціонування якої відображає ставлення кожного члена суспільства до права, ступінь засвоєння та використання ним правових засад державного та соціального життя, законів та інших нормативно-правових актів, перетворення особистістю своїх здібностей та соціальних якостей на основі правового досвіду, тобто передбачає розвиток високого рівня правової культури у професійної особистості.

Однією з пріоритетних завдань, які стоять перед суспільством і державою, є реалізація принципів сучасної освітньої політики. Сьогодні правове забезпечення освіти та її відповідність вимогам законодавства на різних рівнях потребує підвищеної уваги у сфері професійного управління контрольно-наглядових органів, засновників, учасників освітньої діяльності та громадськості [2; 3; 4].

У зв'язку із радикальними змінами у суспільстві необхідно вдосконалити нормативну базу системи професійної освіти. Щорічно освітні організації зобов'язані виконувати вимоги щодо щорічного оновлення основних професійних освітніх програм з урахуванням особливостей розвитку таких галузей, як наука, культура, економіка, технології та ін., а також виконувати запити від потенційних роботодавців. Стає очевидним, що ці зміни вимагають удосконалення як нормативно-правової бази освітньої

установи, так і ухвалення найпрогресивніших законодавчих актів, спрямованих на сталий розвиток освітнього процесу [1].

Нормативно-правове забезпечення – це засоби, методи та методики, які забезпечують як підвищення якості освіти та інновацій, ефективність, стабільність освітніх процесів, так і реалізацію запланованих проектів, планів та визначення шляхів підвищення розвитку особистості в освітньому процесі. Необхідність удосконалення нормативно-правової бази у системі професійної освіти визначається радикальними змінами, пов'язаними із соціально-економічними, політико-освітніми та прогностичними умовами в Україні [5].

Нормативно-правове забезпечення професійної освіти містить державний освітній стандарт, що відповідає ступеню професійної освіти, який вважається об'єктивною оцінкою ступеня освіти та кваліфікації випускника. Нормативно-правове забезпечення освітньої організації є сукупність документів, що регламентують функції, структуру, завдання навчального закладу, організацію його роботи, а також права та обов'язки суб'єктів, пов'язаних з ним. Розвиток нормативно-правової бази освітнього закладу визначається суворою необхідністю забезпечення підвищення якості освіти та прогресивного розвитку суспільства [1].

Регуляторне забезпечення освітньої діяльності має виконувати єдині функції, характерні для державного рівня нормативної бази, і навіть приватних закладів освіти, орієнтовані на правове регулювання і впорядкування відносин між суб'єктами освітнього процесу. Локальні акти організації професійної освіти є офіційними правовими документами, що ґрунтуються на законодавстві, прийнятому в установленому порядку компетентним органом освітньої організації та що регулює відносини всередині цієї освітньої організації. Особливість регулятивних можливостей цього виду джерел освітнього права сприяє створенню конкуренції, формування стимулів щодо суб'єктів відносин у сфері освіти і спрямування їх до розвитку, інновацій та оперативних змін. За допомогою локальних актів запроваджується унікальний правовий режим організації та здійснення освітньої й іншої діяльності у межах конкретної організації. Цей режим дає можливість виробити сукупність взаємопов'язаних соціально-культурних, економічних та організаційно-правових умов, що забезпечують функціонування освітньої організації.

Нормативно-правове забезпечення управління освітньої організації – це головна складова всіх видів та рівнів управління. Складне правове середовище, в якому існує сучасна освітня установа, зобов'язує її як видавця правових актів стежити за змінами в нормах права на місцевому, міжнародному, регіональному та державному рівнях. Своєчасність, оперативність, повнота і точність подання інформації вважаються основою якості управлінських рішень, що приймаються в освітній організації.

Список використаних джерел

1. Волівач А.П. Нормативно-правове забезпечення якості освіти ВНЗ, 2017. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/6765/1/MSIE2_017_P234-235.pdf
2. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII. 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VII. 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>.
4. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17 квіт. 2002 р. № 347/2002. Офіц. веб-портал ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
5. Ястремська С.О. Нормативне і правове забезпечення системи дистанційної освіти в Україні. Молодий вчений. 2016. № 12.1. С. 562–566.

ДЕМЕНЬ П.

Університет «Басш-Бояй», Румунія,

РЕГО Г.

*Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти,
Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ЧИТАННЯ

Сучасний темп життя, зростання науково-технічного прогресу, нові програми та технології навчання приводять до підвищення вимог щодо готовності дітей дошкільного віку до школи. Сучасна початкова школа вимагає від майбутніх першокласників розвиненого фонематичного слуху, вміння аналізувати слова і речення за звуками і складами, читати слова, прості речення і тексти тощо. Численні психолого-педагогічні дослідження показують, що діти у віці 4-6 років мають бажання аналізувати звуки мови та цікавляться літерами. Незалежно від того, навчають їх читати чи ні, діти починають самостійно вчитися писати букви та слова. Щоб уникнути спонтанності в навчанні грамоти, організоване навчання повинно розпочинатися вже в дошкільному віці. Дослідники (К.Ушинський, Л.Виготський, Н. Красногорський, Д.Ельконін та інші) стверджують, що грамота доступна дітям вже в 5-6 років.

Серед батьків немає єдиної думки щодо того, чи варто вчити дітей читати в дошкільному віці. Одні кажуть, що це обов'язок вчителів у школі, інші – що дітей слід навчати з 4-5 років, а дехто навіть вчить дітей читати з 2-3 років. Проте, кожна дитина розвивається у власному темпі, тому не варто орієнтуватися лише на вік. До першого класу приймають навіть дітей, які не вміють читати, писати і рахувати. Однак, вчителі наполегливо

рекомендують готуватися до школи, адже новий етап у житті і пов'язаний з ним стрес – можуть сильно впливати на дитину, і їй буває дуже важко сконцентруватися на вивченні основ читання. Як наслідок, навіть у найобдарованіших учнів може погіршитися успішність.

Однією з основних функцій дошкільної освіти є підготовка дітей до читання та письма. Існує кілька передумов для оволодіння читанням і письмом, які досягаються шляхом розвитку загальних і специфічних компетенцій. Під час підготовки до читання особливу увагу слід приділяти розвитку мовної свідомості [4].

Як стверджує Л. Тоот, мовна свідомість складається з трьох основних компонентів: усвідомлення звуків (фонологічне усвідомлення), усвідомлення структури (синтаксичне усвідомлення) та усвідомлення значення (семантичне усвідомлення) [8]. З уже згаданих компонентів мовної свідомості фонематична обізнаність найчастіше асоціюється з читанням, оскільки уможливує розпізнавання, ідентифікацію та оперування фонологічними одиницями (складами, римами, мовленнєвими звуками, що складають слова), з яких складаються слова. За словами Й. Надя, фонологічна обізнаність включає в себе поділ на склади, розпізнавання і вимову звуків на початку і в кінці слова, відчуття мовних звуків і відповідність літери, яка позначає звук. Щодо відчуття мовних звуків, він додає, що є два компоненти, про які ми вже згадували: розпізнавання мовних звуків (що є фонологічною обізнаністю) і виділення мовних звуків (що є власне фонологічною обізнаністю) [7, с. 91–106]. Звукова диференціація – це розпізнавання звуків мови, насамперед на слух і сприйняття звуків та виділення, тобто ідентифікація і диференціація звуків і їх позиції (наприклад, чи чує дитина звук на початку слова, в слові, в кінці слова). Найбільш динамічний розвиток розпізнавання висоти звуку відбувається у віці від чотирьох до шести років, у дошкільний період, тому саме на цей період слід робити особливий акцент. Виходячи з цього, К. Асталош додає, що в дитячому садку слухання, розпізнавання і розрізнення різних тембрів є важливим не тільки в музичній діяльності, але і в контексті рідної мови, екологічного та соціального виховання, де можна навчитися розпізнавати звуки мови, звуки навколишнього середовища і один одного, а також розпізнавати характеристики звуку (напрямок, відстань, емоційний зміст) [1]. Вихователю слід вдосконалити слух дитини та навчити осмисленому слуханню музики. Поступово дитину слід вчити слухати не тільки мелодію, ритм і текст, а й якість і зміст звучання співу та інструментів під час прослуховування. Спостереження і розпізнавання тембру різних шумів від предметів, слід планомірно включати в освітню роботу. Мета полягає в тому, щоб дитина поступово навчилася розпізнавати звучання предметів, які вона бачить і чує, лише за допомогою слухових подразників, без зорових подразників.

На думку Е. Данко, відчуття тону можна розвинути за допомогою вправ, коли діти імітують звуки різних тварин (наприклад, ведмедя, миші, kota, цуценяти, старого собаки) з різною інтонацією [3]. На думку К. Йовжи та Я. Стеклача, слухові навички, необхідні для того, щоб навчитися читати, можна розвивати не лише через слухання фонем, а й через слухання музики, оскільки між слухом мовних звуків і слухом музики є схожість. «Цілком ймовірно, що музичні навички пов'язані з когнітивними навичками, які також задіяні у фонологічному сприйнятті та читанні» [6, с.156]. Ґрунтуючись на огляді літератури з даної теми, М. Янурик описує, що фонологічний слух і слух мовних звуків, які відіграють важливу роль у розвитку навичок читання, можна розвинути за допомогою спеціального музичного навчання. На її думку, хороша здатність розрізняти музичні висоти є передумовою для подальшого успіху в читанні. Все це свідчить про те, що «розробка програми розвиваючої музики для підтримки розвитку акустико-фонетичного аналізу у дітей дошкільного та шкільного віку на початковому етапі навчання читання може запропонувати нові можливості в навчанні читання» [5, с. 310-311].

Б.Бірін, Філдінг і Р.Барнслі стверджують, що загалом знання всіх складових фонематичної системи рідної мови формуються в дошкільному віці на основі розвитку фонематичного слуху. Також саме в цей час звуковимовна стає більш точною. Дуже важливо, щоб діти були знайомі з усіма фонемами рідної мови до того, як вони підуть до школи, щоб мати можливість співвідносити графічні зображення фонем, оскільки це є передумовою для навчання читання і письма [2, с. 313–321].

Однак, досвід показує, що не всі діти здатні набуті цих навичок до початка навчання в школі, що призводить до труднощів з читанням і письмом у початковій школі та навіть пізніше. Тому, важливо, починаючи з дошкільного віку, знайти і використовувати методи, які б забезпечили хорошу основу для читання і письма, а також створили мотиваційну основу, що дозволяла б дітям пережити підготовчий етап як гру і розвагу, а згодом навчитися читати і писати. З метою досягнення найкращих результатів у підготовці дітей дошкільного віку до читання рекомендуємо використовувати «Казкова музика», це – експериментальний підхід до навчання читання, який не тільки забезпечує ігрове проведення часу для дошкільнят і дітей молодшого шкільного віку, а й посилює їхню емоційну мотивацію до читання.

Список використаних джерел

1. Asztalos Kata (2016). *A zenei észlelési képesség szerkezete és fejlődése 5-17 éves korban* – online diagnosztikus mérések óvodai és iskolai környezetben. Szegedi Tudományegyetem, Neveléstudományi Doktori Iskola, Oktatásmélet Képzési Program, Szeged.

2. Byrne, Brian – Fielding-Barnsley, Ruth (1989). Phonemic awareness and letter knowledge in the child's acquisition of the alphabetic principle. *Journal of Educational Psychology* 81/3. 313–321.
3. Dankó Ervinné (2016). *Nyelvi-kommunikációs nevelés az óvodában*. Falaccus Kiadó, Debrecen.
4. Demény Piroska (2016). *Anyanyelvi nevelés az óvodában és az alsó tagozaton*. – Tanulmányi útmutató a távoktatás számára, 3. félév. Kolozsvár.
5. Janurik Márta (2008). A zenei képességek szerepe az olvasás elsajátításában. *Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai folyóirata*, 108. évf. 4. szám 289–317.
6. Józsa Krisztián – Steklács János (2009). Az olvasástanítás kutatásának aktuális kérdései. *A Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai folyóirata*, 109. évf. 4. szám 365–397.
7. Nagy József (2006). A szóolvasó készség fejlődésének kritériumorientált diagnosztikus feltérképezése. In: Józsa Krisztián (szerk.): *Az olvasási képesség fejlődése és fejlesztése*. Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest. 91–106.
8. Tóth László (2002). *Az olvasás pszichológiai alapjai*. Pedellus Tankönyvkiadó. Debrecen.

ДДУР А.В.

*Тернопільський національний педагогічний університет
ім. Володимира Гнатюка, Україна*

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Толерантність стала невід'ємною базовою характеристикою особистості сучасної людини. Толерантність – одна із загальнокультурних компетентностей, якою має володіти бакалавр освіти, випускник сучасного ЗВО не залежно від здобутого фаху. Це призвело до особливого підвищення інтересу до проблеми педагогічної толерантності вчених, які займаються дослідженням психологічних та педагогічних аспектів професійної підготовки майбутніх педагогів професійної освіти.

Зміст педагогічної толерантності та технології її формування у майбутніх педагогів розглядають у своїх наукових працях А. Горянська [1], Б.Люлька [2] та ін. Наукові дослідження, присвячені питанням формування педагогічної толерантності у системі професійної підготовки, показують актуальність проблеми формування педагогічної толерантності майбутніх педагогів професійної освіти засобами міждисциплінарної інтеграції і дають можливість спроекувати авторську структурно-функціональну модель досліджуваного процесу.

Спираючись на проведені дослідження та апелюючи до постулатів компетентнісного підходу, визначаємо педагогічну толерантність як один

з елементів професійної компетентності майбутніх педагогів професійної освіти, що виявляється у поважному ставленні до особистості здобувача освіти, емпатичному розумінні потреб та інтересів студентів, яке засноване на знанні індивідуальних та вікових особливостей розвитку людини, установці на діалог у взаємодії зі здобувачами освіти для організації умов їх успішного особистісного розвитку.

Проектування авторської структурно-функціональної моделі формування педагогічної толерантності майбутніх педагогів професійної освіти засобами міждисциплінарної інтеграції апелювало до загальних принципів моделювання в педагогіці. Тому розроблена схема складається з цілісної сукупності конструктів, кожен з яких несе певне змістовне навантаження.

У запропонованій моделі виділено такі структурні складники-блоки: цільової, теоретико-методологічний, змістовно-організаційний та результативний, що презентують її як цілісну систему, в якій визначено внутрішню організацію досліджуваного процесу, що веде до кінцевого результату – сформованості педагогічної толерантності майбутніх педагогів професійної освіти. Цільовий блок відбиває ключову мету (формування педагогічної толерантності майбутніх педагогів професійної освіти шляхом ефективного використання засобів міждисциплінарної інтеграції) й завдання наукової розвідки. Слід уточнити, що на кожному етапі процесу формування педагогічної толерантності майбутніх педагогів професійної освіти засобами міждисциплінарної інтеграції завдання конкретизуються в певних підзавданнях, утворюючи таким чином дерево цілей авторсько-го дослідження.

У теоретико-методологічному блоці моделі представлені основні теоретичні підходи до формування педагогічної толерантності майбутніх педагогів професійної освіти засобами міждисциплінарної інтеграції: на основі компетентнісного підходу педагогічна толерантність розглядається в структурі професійної компетентності; особистісно орієнтований підхід дозволяє виявити та врахувати індивідуальні особливості студентів; технологічний підхід необхідний для розробки ефективної технології формування педагогічної толерантності й орієнтує на досягнення запланованих результатів; діяльнісний підхід визначає методи, що застосовуються в процесі навчання, націлені на придбання студентами певних навичок та умінь толерантної педагогічної взаємодії.

Комплекс умов, які детермінують формування педагогічної толерантності майбутніх педагогів професійної освіти засобами міждисциплінарної інтеграції, зазначені в змістовно-організаційному блоці. У ході дослідження встановили, що доцільне використання таких засобів формування педагогічної толерантності як імітування професійних ситуацій, робота з художніми текстами та фільмами, методи навчання у співпраці, тренінги

щодо формування толерантного ставлення до здобувачів освіти, створюють сприятливі педагогічні умови для формування педагогічної толерантності майбутніх педагогів професійної освіти.

Результативний блок структурно-функціональної моделі формування педагогічної толерантності майбутніх педагогів професійної освіти засобами міждисциплінарної інтеграції презентує структуру досліджуваного феномену: компоненти, критерії та рівні сформованості. Запропонована авторська схема є наочним конструктом для створення освітнього середовища з ЗВО, спрямованого на розвиток усіх складових педагогічної толерантності майбутніх педагогів професійної освіти.

Список використаних джерел

1. Горянська А. М. Проблема толерантності в контексті особистісної зрілості студентів педагогічних спеціальностей. *Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія*. 2008. Вип. 6. Ч. 1. С. 188–192.
2. Люлька Г. А. Педагогічна толерантність як професійна якість сучасного вчителя початкових класів. *Молодий вчений*. 2020. № 2 (78). С. 435–437.

ДОРОГІЙ Р.Е.,
БРИЖАК Н.Ю.

Мукачівський державний університет, Україна

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У сучасних умовах реформування української системи освіти, її повної цифровізації суттєво змінюються й вимоги до вчителя та пріоритети у його професійній підготовці. Саме цифрова компетентність, як ключова категорія посідає нині центральну роль у загалі професійних якостей вчителя.

Серед авторів, що піднімають питання розвитку цифрової, інформаційно-комунікаційної компетентності як складової професійної компетентності вчителя на основі компетентнісного підходу, слід виокремити таких: В.Бикова, О.Білоус, О.Гриценчук, І.Іванюк, О.Кравчина, І.Малицька, М.Лещенко, С.Литвинова, Н.Морзе, О.Овчарук, О.Спірін та ін. Дослідження В.Андрієвської, Р.Гуревича, В.Заболотного, О.Міщенка та інших показали, що на етапі професійної підготовки, робота студентів тісно пов'язана з інформаційно-комунікаційними та цифровими технологіями, що значно підвищує ефективність освітнього процесу.

Важливість питання формування цифрової компетентності майбутніх педагогів знаходить своє відображення у Законах України «Про вищу освіту», «Про освіту» та інших нормативних документах. Зокрема, у статті 3 Закону України «Про освіту» [1] зазначається, що кожен має право на доступ до публічних освітніх, наукових та інформаційних ресурсів, у тому числі в мережі Інтернет, електронних підручників та інших мультимедійних навчальних ресурсів у порядку, визначеному законодавством. Щоб ознайомити учнів із перевагами, які надають інтернет ресурси щодо швидкого і якісного процесу отримання інформації, вчитель нового покоління сам має досконало володіти відповідними знаннями, бути компетентним у цифровій сфері.

Відповідно до Концепції НУШ інформаційно-цифрову компетентність визначено як одну з ключових компетентностей, яка передбачає впевнене й водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні. Вона вміщує інформаційну і медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, уміння працювати з базами даних, навички безпеки в Інтернеті та кібербезпеці, а також розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [2].

Питання змісту та характеристик поняття «цифрова компетентність» вивчало чимало науковців. Так, досить повне і точне визначення сформулювала дослідниця цифрової освіти А. Феррарі, яка характеризує цифрову компетентність як набір знань, умінь, необхідних для використання інформаційних технологій та цифрових медіа задля виконання завдань; розв'язання проблем; керування інформацією; співробітництва; спілкування; створення і поширення контенту; спільної діяльності та задоволення потреб. Авторка розглядає цифрову компетентність як вимогу ринку праці і як право людини одночасно [3].

Науковиця С. Скот трактує цифрову компетентність більш стисло як здатність використовувати цифрові ресурси та інформаційні технології, розуміти та вміти критично оцінювати цифрові ресурси та контент, ефективно комунікувати [4].

А. Гуржій трактує дане поняття, «здатність людини орієнтуватися в інформаційному просторі, оперувати даними на основі використання сучасних інформаційно – комунікативних технологій відповідно до потреб ринку праці та для ефективного виконання професійних обов'язків» [5, с. 31].

Ми притримуємося розуміння змісту даного поняття вченими і на основі змістовно порівняльного аналізу наукових праць нами виокремлено провідні компоненти цифрової компетентності майбутнього вчителя початкових класів є:

– інформаційна грамотність майбутнього вчителя початкових класів;

– здатність використовувати інтерактивні та цифрові технології в професійному та особистому житті;

– знати та слідкувати за новими можливостями цифрових технологій.

Науковці В. Биков та Ю. Жук наголошують, що інформаційна освіта в ЗВО формується всіма учасниками освітнього процесу, серед яких:

– держава як громадський інститут, яка визначає матеріальне забезпечення професійної освіти в цілому, соціальне замовлення на формування тієї або іншої системи знань і поглядів;

– науково-педагогічний колектив закладу вищої освіти, який визначає загальні вимоги до студентів, традиції закладу вищої освіти, що зберігаються, форму взаємин науково-педагогічного та студентського колективів тощо;

– вчитель, який визначає зміст програми навчальної дисципліни, вибір навчально-методичної літератури, актуальних методів викладання, стилю спілкування [6, с. 56].

Отже, у професійній підготовці учителів початкових класів у ЗВО потрібно формувати цифрову компетентність, що дасть змогу коректно застосовувати цифрові технології у подальшій роботі.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Концепція Нова українська школа: URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol>.
3. Ferrari A. Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks. Luxemburg: IPTS-JRC, 2012. URL: <https://bit.ly/3afFLwA>
4. Scott, C. The Futures of Learning 3: What kind of pedagogies for the 21st century? Education Research and Foresight. Paris: UNESCO, 2105. URL: <https://bit.ly/3AmOx6t>
5. Гуржій А., Лапінський В. Електронні освітні ресурси як основа сучасного навчального середовища загальноосвітніх навчальних закладів. Інформаційні технології в освіті. №15. 2013. № С.30-37.
6. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: [монографія]. Київ: Атіка, 2009. 246 с.

ДРОГОБЕЦЬКА Н.С.,

КОРОЛЬ Н.В.

*ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

РОЛЬ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В КОНЦЕПЦІЇ НУШ

Зміни у суспільному житті і свідомості вимагають від педагогів визначити нову мету навчання та виховання – створення креативного освітнього

середовища для соціалізації особистості, здатної до життєтворчості та самореалізації у нових соціальних умовах. Підготовка підростаючої особистості до вступу в доросле життя, до життєдіяльності в оточуючому її середовищі, яке має тенденцію до постійної зміни – це одне з головних завдань виховання.

Протягом навчання у початковій школі дитині необхідно засвоїти елементи етикету, символики, навчитися розуміти значення жестів, поз, міміки та пантоміміки, пов'язані з тілом і статтю, реалізовувати фізичні задатки, дотримуватись гігієни, режиму, сприяти оздоровленню організму, фізичному саморозвитку та психофізичному балансу [1, с. 121].

Учитель – перший і головний світоч в інтелектуальному житті школяра; він пробуджує в дитини жадобу до знань, повагу до науки, культури, освіти, тому батькам слід з усією серйозністю поставитись до вибору початкової школи та класу.

Особисті якості педагога:

- 1) високий рівень соціальної відповідальності;
- 2) прагнення до самоосвіти (тісно пов'язане із зацікавленістю вчителя, натхнення до роботи, що, у свою чергу, підвищує емоційно-вольовий вплив педагога на учнів);
- 3) духовна культура, справжня інтелігентність;
- 4) гуманність, оптимізм, почуття гумору;
- 5) критичність і самокритичність;
- 6) креативність мислення.

Вчителі мають заохочувати розвиток у дітей креативності, говорити з ними про глобальні проблеми, стимулювати процес асиміляції з суспільством й одночасно зберігати ідентичність. Сьогодні завдяки соціальним медіа у дітей формується розуміння один одного попри будь-які кордони. Економіка і технології розвиваються надто швидко, і вчителі часто не встигають за ними. Тому коли вчитель не має відповідей на запитання учнів, він мусить зрозуміти, що його завдання зараз – бути фасилітатором, посередником між знаннями та учнями. Часто вчителі так само, як і діти, потребують навчання, а іноді діти можуть навчити їх [2, с. 5].

Сучасний вчитель має бездоганно знати свій предмет, любити дітей і свою професію, поєднувати в собі такі компетенції: фасилітатора (створювача умов для навчання), супервайзера (організатора), тьютора (репетитора), коуча фасилітатора (тренера, режисера), супервайзера, модератора (партнера). У своїй діяльності педагог Нової української школи має спиратися на компетентнісний, особистісний, діяльнісний підходи. В особистісному плані він має бути психологічно та емоційно компетентною людиною, лідером і менеджером, успішним професіоналом, вільним від стереотипів, ефективним комунікатором, чесним, чуйним, тактовним, толерантним, люблячим дітей і свою професію [2, с. 6].

Значно зростає роль вчителя як активного суб'єкта педагогічного процесу, на сучасному етапі модернізації системи освіти, розвитку українського суспільства, підвищуються вимоги до його особистісних і професійних якостей, соціальної та професійної позиції, що відображено в Концепції Нової української школи (НУШ).

Нові принципи освіти вимагають від кожного вчителя високого професіоналізму, опанування та застосування сучасних педагогічних технологій і нових методів навчання і виховання, бажання та вміння постійно вчитися й самовдосконалюватися, творчого підходу та раціоналізму, а також готовності до змін в контексті реалізації змісту реформи НУШ [3].

Отже, сучасний учитель – це творча особистість. Він повинен бути активним, комунікабельним, динамічним, працездатним, вольовим, впевненим у собі, толерантним, висококомпетентним.

Список використаних джерел

1. Обрії педагогічних знань: теорія, новації, практика: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Миколаїв, Україна, 09 червня 2020 року). Миколаїв: Центр прогресивної освіти «Генезум», 2020. – 265 с. // Гусарова Л. В., Грабовець Г. А. Роль вчителя у створенні освітньо-виховного середовища для соціалізації учнів початкових класів / Центр Прогресивної Освіти «Генезум».
2. Павлик Н. В. Особливості психологічної готовності сучасного педагога до творчої професійної діяльності в умовах нової української школи: наук.-аналіг. доп. / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих ім. Івана Зязюна НАПН України / Н. В. Павлик. – Київ: Пед. думка, 2021. – 23 с.: рис., табл
3. Соціально-професійні ролі вчителя в умовах Нової української школи // Науково-методична робота. Галюка О. С.

ДУБІНІНА О.В.

*Інститут обдарованої дитини НАПН України,
Україна*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОБҐРУНТУВАННЯ МОДЕЛЕЙ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ НАУКОВОГО СПРЯМУВАННЯ ЗА ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНИМ ПРОФІЛЕМ

Відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти відбуваються суттєві зміни в характері освіти, які полягають в спрямованості, цілей, змісту навчання та орієнтуються на «...вільний розвиток людини», на творчу ініціативу, самостійність здобувачів освіти, конкурентоспроможність та мобільність майбутніх фахівців» [2].

У Державному стандарті спеціалізованої освіти наукового спрямування окреслено зміст спеціалізованої освіти, який визначається відповідно до освітніх галузей, встановлених державними стандартами загальної середньої освіти; вимогам до дослідницької компетентності здобувачів освіти, які відповідають державним стандартам загальної середньої освіти; здобуття спеціалізованої освіти наукового спрямування має забезпечити розвиток дослідницької компетентності здобувачів освіти відповідно до їх інтересів і профілю навчання, формування у них цінностей та особистісних якостей, що забезпечують дослідницьку культуру, академічну доброчесність і готовність до дослідницької діяльності [3].

Актуалізуючи проблематику нашого дослідження зауважимо, що Державні стандарти відповідних рівнів повної загальної середньої освіти і Стандарт спеціалізованої освіти наукового спрямування є основою для розроблення науковими ліцеями, науковими ліцеями-інтернатами освітніх програм (у тому числі наскрізних), які будуть сприяти формуванню дослідницької компетентності здобувачів освіти.

При реалізації програм спеціалізованої освіти наукового спрямування, на нашу думку можна застосовувати такі едукативні моделі: Модель «Крок за кроком»; Авторська модель Миколи Гузика: Освітня система «АЗИМУТ»; Рекреаційна модель; Модель «Росток».

Наступним кроком нашого дослідження став аналіз системи та існуючих моделей реалізації спеціалізованої освіти наукового спрямування за фізико-математичним профілем у Республіці Польща.

Зауважимо, що у Республіці Польща реалізація спеціалізованої освіти наукового спрямування за фізико-математичним профілем відбувається на базі закладів загальної середньої освіти та регламентується загальними положеннями та компетенціями, які окреслені в основних навчальних програмах.

Аналіз нормативної бази Республіки Польща щодо реалізації моделей спеціалізованої освіти наукового спрямування визначає її зміст, а саме: зміст математичної освіти у Республіці Польща визначається загальними положеннями основного курсу початкової та середньої освіти.

Для досягнення основної мети математичної освіти педагоги практики та науковці виділяють такі основні моделі реалізації едукативного процесу, зокрема: модель Edyty Gruszczyk – Kolczyńskiej, модель Weroniki Sherborne, модель Paula Dennisona (Kinezojologia Edukacyjna), Pedagogika Zabawy, Drama, модель Carla Orffa, модель Rudolfa Labana, модель Kniessów, модель Dobrego Startu M.Bogdanowicz, модель Doroty Dziamskiej та ін.

Проаналізувавши вище представлені моделі в контексті реалізації змісту математичної освіти ми виділяємо наступні: Edyty Gruszczyk – Kolczyńskiej, Metoda Paula Dennisona (Kinezojologia Edukacyjna), Pedagogika

Zabawy, Drama, Carla Orffa, Rudolfa Labana, Kniessów, Dobrego Startu M. Bogdanowicz, Doroty Dziamskiej, Wincenty Okoń.

Розкриємо зміст з кожної вище окресленої моделі.

Модель Edyty Gruszczyk – Kolczyńskiej. Математична освіта за E. Gruszczyk – Kolczyńska сприяє стимулюванню математичних здібностей у здобувачів освіти, а також добре мотивує їх до вивчення математики. Залежно від вікової групи, учні мають можливість діяти самостійно або під керівництвом учителя під час дидактичних занять, в едукативній діяльності можливо використовувати такі дидактичні засоби: числове доміно, палички, klocki Dienes (сукупність блоків – геометричних фігур, що відрізняються кольором, товщиною, розміром), годинник, настільні ігри, цифрові та картинні пазли, будівельні блоки, блоки – пазли від найбільшого до найменшого.

Модель Kniessów. Дана модель полягає в постійному пошуку нових форм і видів руху – шляхом експериментування з руховими, словесними і образотворчими засобами. Модель Kniessów спрямована на формування та фізичний розвиток дитини через рух, музику, використання оригінальних аксесуарів, проводяться вправи на всі групи м'язів, в тому числі самомасаж. При цьому у дитини формується чутливість до краси класичної музики, в цьому методі основний акцент робиться на рух. Важливу роль відіграють засоби для рухових вправ, засоби для постановки звуків.

Модель dobrego startu M. Bogdanowicz. Едукативна модель чудово готує здобувачів освіти до читання та письма і запобігає труднощам їх оволодіння. Для вивчення букв і цифр у першому класі використовується методична модель «DOBREGO STARTU». Модель «DOBREGO STARTU» задіює багато органів чуття одночасно, додатково покращує концентрацію, пам'ять і мислення. Завдяки використанню вправам постійно вдосконалюється правильна вимова, розвивається фонематичний слух, наприклад, виділення складів і звуків зі слів. Діти виробляють правильну звичку тримати в руках письмовий інструмент. Виконуючи різноманітні завдання, діти також навчаються вмінню укладатися в рамки правила при відтворенні зразка, що створює візерунок. Завдяки використанню цього методу дитина набуває віри у власні сили, розкриває власні здібності, а також вчиться самоконтролю. Цей метод супроводжується піснями та цікавими завданнями, які роблять його дуже веселим.

Модель Dr Paul Dennison. Dr Paul Dennison (американський педагог) який є розробником теорії освітньої кінезології. Модель кінезології Dr Paul Dennison це проста, ефективна і універсальна модель, яка передбачає роботу, що спрямована на інтеграцію мозку, підтримку природного розвитку особистості, сприяє подоланню стресу, полегшує спілкування з іншими людьми, сприяє подоланню труднощів, які пов'язані з дислексією, дисграфією та дизортографією. Основним завданням реалізації моделі є: інтеграція

думок і дій, тобто ідеальна співпраця мозку та тіла, яка базується на нейронному взаємозв'язку мозку і тіла; вибудовування нейронних зв'язків між лівою і правою півкулями головного мозку особистості; ефективний обмін інформацією між обома півкулями, завдяки якому здобувач освіти може набутися нових навичок і засвоїти новий навчальний матеріал.

Модель Wincenty Okoń. Предметом теорії багатостороннього навчання особистості за моделлю Wincenty Okoń є складний процес розвитку людини, що відбувається під впливом освіти, а не тільки шкільного викладання та навчання. Багатостороння освіта, на думку В. Оконя, – це вид навчання, при якому учні під керівництвом учителя або самостійно використовують різноманітні методи та засоби, у тому числі навчання шляхом отримання знань із різних джерел та відкриття нової інформації через вирішення різноманітних проблем [1].

Список використаних джерел

1. Krystyna Chałas, Oksana Dubinina, Tetiana Burlaienko, Tetiana Kravchynska. Information Technology of Education in the Light of Vincent Ocon's Theory of Multi Sided Personality Learning. International Journal of Computer Science and Network Security. 2022. Vol. 22. No. 9. P. 657-665. URL: http://ijcsns.org/07_book/2022_25.htm
2. Державний стандарт базової середньої освіти Електронний ресурс. Доступно: <https://www.kmu.gov.ua/npas/prodeyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-rovnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
Стандарт спеціалізованої освіти наукового спрямування, затверджений МОН України №1303 від 16.09.2019 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-standartu-specializovanoyi-osviti-naukovogo-spryamuvannya>

ДУБЛЯК О.О.

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ФОРМУВАННЯ ОБРАЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОГО СЛОВА

Образне мовлення є показником якісного, емоційно багатого мовлення і виступає для учнів початкових класів як мовлення, в якому передбачається вживання слів і словосполучень у незвичайному метафоричному значенні, що дає можливість художньо відтворювати дійсність.

Образне мислення розуміється як складні та неоднорідні психічні форми, основною функцією яких є обробка сенсорних образів на основі існуючих образів у суб'єктивному досвіді людини. У образному мисленні

різні психологічні процеси виражаються і виступають як складна єдність: сприйняття, пам'ять, уява та уява.

Зміст наочного мислення – це різні чуттєві враження, які інтегровані в загальний образ, вигаданий образ. Головне в образі є зорове враження, оскільки це найпотужніший засіб зорового сприйняття, зберігання та обробки всієї наукової інформації. Це основа позиціонування людини в навколишньому світі: завдяки чіткому навчанню зорова система стає головним сенсорним каналом для вивчення мовних навичок.

Вчені розглядали поняття «образність» та «образне мовлення», роблячи наголос на мовних засобах, що використовуються в будь-якому літературному тексті (В.В. Виноградов, І.Р. Гальперин, Б.М. Головін, О.І. Єфімов та ін.). Такі дослідники як Н.В. Гавриш, Б.М. Головін, Л.О. Новиков, М.І. Пентилюк, О.Д. Пономарів до засобів образності відносять: фонетико-словотворчі (анафора, епіфора, алітерація, асонанс, префікси і суфікси з емоційним забарвленням); лексико-семантичні (багатозначні слова, синоніми, антоніми, омоніми, анафора, епіфора); синтаксичні (народні приповідки: прислів'я, приказки; фразеологізми (ідіоми); тропи (епітети, порівняння, метафора, метонімія, синекдоха, символ, уособлення, гіпербола); стилістичні фігури (семантичні – антитеза, градація; синтаксичні – паралелізм, анафора, епіфора, інверсія, замовчування, риторичне запитання, риторичне звертання тощо) [2].

Дослідники розглядаючи, чому у дітей молодшого віку виникають проблеми з розумінням образних виразів, зазначили, що важливим фактором є метод вимірювання метафоричної компетентності. Труднощі дітей у розумінні метафоричної мови часто виникають через фактори, не пов'язані з метафорою. Такими факторами є обмежені знання світу, обмежені знання мови, труднощі у створенні відповідного контексту для інтерпретації образної мови та труднощі у словесному поясненні метафор.

Розвиток грамотності дітей передбачає підвищення обізнаності про властивості мови, слів і речень, складів і фонем, а також про семантичні відношення, такі як синоніми та антоніми. Взаємозв'язок між фонологічною обізнаністю та читанням добре відомий. Але це стосується не лише аналізу звуку, а й більш абстрактних складових мови, таких як слова та речення. Традиційно грамотність визначається як компетентність читати та писати.

Однак у «Словнику-довіднику з української лінгводидактики» зазначено, що «бути грамотним» стверджується не лише володіючи базовими навичками читання та письма, але й володіючи компетентністю з більш спеціалізованою інтелектуальною чи академічною мовою в різних соціальних контекстах. Читання та письмо – це не просто навички, які потрібно набути, а складові особливого способу спілкування, що має складне відно-

шення до основного способу спілкування – слухання та мовлення, а також до інших способів вираження та спілкування [1].

Мова та грамотність розвиваються одночасно і впливають одна на одну. Те, що діти навчаються слухати та говорити, сприяє їхній здатності читати та писати та навпаки. Наприклад, фонологічна обізнаність маленьких дітей (здатність ідентифікувати та складати усні рими, визначати і працювати зі складами у вимовлених словах, а також здатність чути, ідентифікувати та маніпулювати окремими звуками – фонемами – у вимовлених словах) є важливим показником їх потенційний успіх у навчанні декодуванню друку. Ранній розвиток словникового запасу є важливим фактором успіху в розумінні читання. Фонологічна обізнаність та розвиток словникового запасу починаються рано з участі в римованих іграх та співах, спільному досвіді книг та розширених бесідах з дорослими.

Отже, формування образного мовлення молодших школярів визначається цілою низкою умов: тренуванням мовленнєвих навичок, спрямованістю на розуміння виразних можливостей мови, накопиченням досвіду використання мовних засобів, розвитком когнітивних аспектів семантики мовних одиниць. Значне місце у засвоєнні мовних знань, умінь та навичок належить художньому слову, здатному виражати почуття, викликати уявлення і бути дієвим чинником розвитку активного мовлення молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. / кол. авторів за ред. М. Пентилюк. К.: Ленвіт, 2015. С. 162.
2. Шелест В. Розвиток творчих здібностей учнів засобами художнього слова. Українська мова і література в школі. 2014. №11. С.63-68.

ДУДА О.М.О.,
ФЕНЧАК Л.М.

Мукачівський державний університет, Україна

ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ДУХОВНОГО ЗДОРОВ'Я У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Духовна складова здоров'я є своєрідною вершиною, яка збирає все найкраще в людині, завдяки чому індивід стає особистістю. Науковці та педагоги духовність трактують як складний багатоструктурний феномен, який характеризує внутрішній світ індивіда та виявляє себе через моральність,

збереження чистого сумління, відповідальність, служіння людям через добродіяння у стосунках [2].

Основними факторами, які впливають на духовний розвиток молодшого школяра, є сім'я та школа. Так, молодші школярі переважно рідко відвідують разом із батьками театри, виставки, екскурсії, церкву; обмеженим є й «живе спілкування» у сім'ї, адже духовний діалог з дорослими замінює «теле-іграшково-розважальна індустрія», внаслідок чого позитивний потенціал сімейного виховання істотно знижується [2]. Як зазначає О. Савченко на рівень духовного здоров'я дітей у сім'ї значний вплив мають і такі чинники, як тип стосунків її членів, стиль спілкування, мікроклімат, який може бути як сприятливий, так і несприятливий. Не сприяє духовному розвитку молодшого школяра, зокрема, нервовий, напружений мікроклімат: він негативно позначається на психічному стані дитини, на рівні її самооцінки, налаштовує на підсилення її агресивності. Доброзичлива ж атмосфера, пронизана щирістю, взаєморозумінням, любов'ю, навпаки, створює надійне підґрунтя для розвитку відповідних якостей особистості дитини [3].

Педагоги-практики період виховання молодших школярів називають «школою сердечності», коли треба посилено вчити добру, любові, милосердя. Для цього необхідно, щоб здобувачі освіти постійно бачили гуманістичний зміст учинків і поведінки тих, хто їх оточує: рідних, близьких, вчителів, дорослих, а педагог, у свою чергу, повинен регулярно організовувати спільну діяльність, спрямовану на з'ясування змісту дитячого вчинку – як позитивного, так і негативного [1].

На основі проаналізованої психолого-педагогічної літератури нами встановлено, що у початковій школі критеріями формування у молодших школярів духовного здоров'я є: узгодженість загальнолюдських та національних морально-духовних цінностей, наявність позитивного ідеалу, працелюбність, відчуття прекрасного у житті, в природі, у мистецтві. Вказане свідчить про доцільність формування у школярів таких знань про духовне здоров'я: здоров'я в системі загальнолюдських цінностей; духовність людини як основа здоров'я; духовні вчення про здоров'я; ідеал здорової людини; духовні цінності і засоби розвитку духовності; здоров'я в системі життєвих цінностей народу; традиції культури здоров'я українського народу; національні особливості формування здоров'я; народні свята і здоров'я. Чималий позитивний вплив на виховання духовності мають, зокрема, уроки християнської етики, які вчать молодших школярів співчувати та співпереживати, розвивають в учнів належну культуру мислення, спілкування, формують такі риси характеру, як доброзичливість, працьовитість, любов до ближнього [1; 2; 3].

Стан духовного здоров'я зумовлюється засвоєною здобувачами початкової освіти системою особистісних цінностей, їх ставлення до сенсу життя,

втіленням у реальному житті ідеалів добра, милосердя, людяності, прагнення до самовдосконалення. На думку науковців складовими духовного здоров'я особистості є також: наявність ідеалу здорової особистості, життєвих цінностей, працездатність, творча активність, почуття прекрасного й життєрадісного, віра в себе і людей, відповідальність за свої дії та вчинки [3].

Для духовного розвитку школяра потрібна постійна духовна діяльність, спрямована на осмислення свого «Я» та ставлення до духовних цінностей. У процесі духовної діяльності відбувається зростання і збагачення внутрішнього світу дитини, становлення її індивідуальності, осмислення таких категорій, як «мораль», «духовність», «совість», «відповідальність», «повага» тощо.

Таким чином, процес формування духовного здоров'я здобувачів початкової освіти дуже складний і суперечливий, вимагає врахування багатьох різнопланових впливів як з боку школи, так і з боку сім'ї, суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Акімова І. М. Утвердження здорового способу життя серед учнів початкових класів. Початкове навчання та виховання, № 31, 2009р. С. 2–4.
2. Боришевський М. Й. Духовність особистості: соціально-психологічна сутність, детермінанти становлення та розвитку. Проблеми загальної та педагогічної психології. 36. наук, праць Ін-ту психології ім. Г. С Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. Ч. 5. К., 2007. С 25-32.
3. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової школи: посібник для вчителів і методистів початкового навчання 3-те вид., без змін. Київ: Богдано-ва А. М., 2009. 226 с.

ДЯКУЛИЧ Х.С.,
КОТУБЕЙ В.Ф.

*ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

САМОВИХОВАННЯ – НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ

Утвердження України як самостійної держави, її національне відродження і перехід до ринкових відносин кардинально впливають на роль фахівців з вищою освітою. Сьогодні загальноосвітнім закладам потрібні педагоги з досвідом самовиховання і саморозвитку професійних умінь, організації особистісно-орієнтованого навчально-виховного процесу. Реформування системи педагогічної освіти вимагає від майбутнього вчителя вибору стратегії неперервної освіти на основі саморозвитку, самовдосконалення,

невід'ємними складовими якого є самовиховання та самоосвіта. Для педагога робота над собою – необхідна передумова набуття і збереження професіоналізму. Це цілеспрямований процес, який є продовженням професійного виховання, коли майбутній учитель з об'єкту виховного впливу («Я – студент, нехай мене вчать») перетворюється на суб'єкт організації власної життєдіяльності («Я – майбутній фахівець, і готую себе до цього»); самостійно обирає мету самовдосконалення, постійно аналізує здобутки професійного зростання, займається самоосвітою. В ідеалі педагогічною діяльністю повинні займатися люди, що мають до неї покликання, природні здібності, талант. Однак, оскільки в наш час педагогічна професія є однією з наймасовіших, багато фахівців схилиються до думки, що відсутність у вчителя яскраво виражених здібностей може бути компенсована розвитком інших, не менш важливих професійних якостей, зокрема таких, як працелюбність, чесне та серйозне ставлення до своїх обов'язків, наполеглива робота над собою тощо.

Великого значення вчителю надавав і Я. Коменський. На його думку, «вчителі – душа і серце виховання і тому вони поставлені на високому почесному місці; їм вручена почесна посада, вище якої нічого не може бути під сонцем». Умовою успішного виконання почесного обов'язку вчителя Я. Коменський вважає його покликання і любов до цієї професії [2 с. 133- 163].

Основним завданням майбутнього вчителя є вдосконалення професійно значущих якостей особистості: розширення світогляду, збереження і зміцнення професійного здоров'я, підвищення рівня методичної підготовки, формування своєї духовної культури, педагогічного мислення, творчості тощо. Освіта вчителя залежить від його інтересів, установок, потреб, власної активності в оволодінні науковими знаннями та вміннями, цілеспрямованості, свідомості і наполегливості у розвитку в собі тих якостей, що утворюють особистість сучасного фахівця. Можливості ж самовдосконалення дуже значні. Адже самовдосконалення, є важливою складовою самовиховання.

Самовдосконалення – це свідомо робота майбутнього вчителя з розвитку своєї особистості як професіоналу, що передбачає адаптацію власних індивідуально-неповторних особливостей до вимог педагогічної діяльності, постійне підвищення професійної компетентності і розвиток соціально-моральних якостей.

К. Ушинський відзначав, що учитель повинен бути високоосвіченою людиною з енциклопедичними знаннями, любити свою професію, бути завжди зацікавленим в удосконаленні своєї майстерності, володіти педагогічним тактом. [3 с. 162-172].

Узагальнюючи вище сказане, можна сказати, що проблема самоосвіти і самовиховання майбутнього педагога за своїм змістом є багатоплановою, її вивчення потребує систематизації різноманітних аспектів самовдосконалення особистості студента. Самовиховання – є самостійною діяльністю,

що сформувалася під впливом соціально-педагогічних вимог до діяльності й особистості вчителя, його активності та цілеспрямованості, щодо змін та переосмислення власних дій. Насамперед, самовиховання, є важкою роботою над собою, і її ефективність залежить від правильного вибору методів самовдосконалення, також постійного самоконтролю. Без самовиховання неможливе досягнення успіху в навчанні, педагогічній діяльності, сімейних стосунках і в житті загалом. Завдяки професійному самовдосконаленню, можемо спостерігати зміни, що відбиваються в особистість майбутнього вчителя завдяки реалізованим самовпливам. У цьому випадку студент педагогічного навчального закладу має вміти володіти своєю волею, управляти своїми емоціями, стримувати себе, підтримувати добрий, бадьорий настрій, виконувати особисті правила, режим дня тощо.

Список використаних джерел

1. Духнович О. В. Народна педагогія в пользу училищ й учителей сельських // Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: Навч. посіб. / Від упорядників, вступні нариси та упорядкув. З.Н. Борисової, В.У. Кузьменко; За заг. ред. З.Н. Борисової. – К.: Вища шк., 2004. – С. 217-218.
2. Коменский Я. А. Великая дидактика // Избранные педагогические сочинения. – М., 1955. – С. 164-392.
3. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: в 6т. – М.: Педагогика, 1988. – Т.1.- С. 416.

ЗИЙНИЧ К.І.,

ЛІБА О.М.

Мукачівський державний університет, Україна

ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У сучасних соціокультурних та екологічних умовах розвитку суспільства адаптаційні процеси, детерміновані засвоєнням нових норм шкільного життя, посилюють психофізіологічні навантаження, несуть типові кризові ризики у особистісному зростанні особистості учня початкової школи. Відповідно виникає необхідність сформувати належне соціальне середовище та забезпечити педагогічну підтримку учнів першого класу з метою полегшити їм звикання до навчального процесу та профілактики їх дезадаптації. Тому одним із завдань сучасної теорії і практики початкової освіти є визначення напрямів теоретичних досліджень в галузі педіатрії, психології та педагогіки з проблеми адаптації та дезадаптації учнів початкової школи до навчальної діяльності.

Енциклопедія сучасної України надає тризначне означення терміна «адаптація». «По-перше, адаптація – це процес пристосування об'єкта (адаптогенез); по-друге, це стан пристосованості об'єкта (результат адаптогенезу); по-третє, це дія, спрямована на об'єкт з метою його пристосування до визначених вимог, пристосування об'єкта до використання в конкретних умовах» [1].

Також «адаптацію» розглядають як процес пристосування людини або групи людей до нового соціального середовища, а частково і пристосування до них цього середовища з метою співіснування та взаємодії. Необхідно зазначити, що за критерієм домінуючої форми адаптивної діяльності процес адаптації індивіда необхідно умовно розподілити на три етапи:

1) орієнтаційний – спрямований на ознайомлення адаптантів з соціальним середовищем;

2) оціночний – відбувається диференціація соціального досвіду та способу життя на взаємоприйнятний та взаємовідхиленний відбір можливих за нових умов форм та способів діяльності згідно з установками та ціннісними орієнтаціями, які раніше склалися у адаптанта;

3) сумісності – суб'єкт досягає стану адаптованості [2].

Індикатором адаптації (як стадії процесу) вважається соціальний статус індивіда в цьому середовищі, а також його психологічна задоволеність цим середовищем в цілому або його важливими елементами.

На основі комплексного аналізу міждисциплінарних досліджень проблеми адаптації учнів молодшої школи розкривається двобічний характер поняття «адаптація». Вчені відзначають, що з одного боку, адаптація це процес інтеграції змін в особистості та в оточуючому її середовищі, як мають одне спрямування; з іншого боку, адаптація є характеристикою розвитку якісних змін особистості [2]. З огляду на вищезазначене, дослідниця визначає феномен «адаптації» як двосторонній процес і результат взаємодії особистості з середовищем, що її оточує, для якого характерне поетапне протікання, відбувається узгодження вимог та очікувань її учасників, і кінцевою метою є розвиток особистості.

Також учена акцентує увагу на багатоаспектності процесу адаптації особистості учня початкової школи до навчання. Вона виокремлює такі з них:

- соціальний – прийняття учнем своєї нової соціальної ролі та розуміння ним соціальної значущості власної діяльності, а також вибудовування стосунків у класному колективі;

- психологічний – взаємозалежність процесу адаптації і особливостей особистості учня початкової школи;

- педагогічний- взаємодія під час переходу дитини з дошкільного навчального закладу до початкової школи.

Відповідно адаптація це універсальна форма взаємодії людини з оточуючим середовищем. Це складне соціально зумовлене явище, що охоплює три рівні адаптивної поведінки людини: біологічний, психологічний і соціальний з провідною роллю останнього.

О. Савченко стверджує, що найцінніший результат початкової школи в особистісному вимірі, то це здорова дитина, мотивована на успішне навчання, дослідницьке ставлення до життя, це учень, який вміє вчитися з різних джерел, відповідально ставитися до себе і життя інших людей, усвідомлює себе громадянином Української держави. Вона переконана що для досягнення цього результату, який має особисте і соціальне значення, потрібно модернізувати методіку викладання кожного предмета на засадах суб'єктності навчання, створити сучасне навчально-розвивальне середовище, комфортне для дитини.

У сучасній психолого-педагогічних дослідженнях соціальна адаптація визначається як процес, за допомогою якого дитина досягає стану соціальної рівноваги при відсутності переживання конфлікту із оточуючими людьми. Також вона розглядається як завершальний, підсумковий етап адаптації в цілому, що забезпечує як фізіологічне і психологічне, так і соціальне благополуччя особистості.

Проаналізуємо такі поняття як шкільна дезадаптація та дезадаптованість. Так, під шкільною дезадаптацією науковці розглядають процес «утворення неадекватних механізмів пристосування дитини до школи у формі порушень навчання й поведінки, конфліктних відносин, психогенних захворювань і реакцій, підвищеного рівня тривожності, викривлень в особистісному розвитку». Дезадаптованість же визначають як «стан, який виникає від нереалізованості головних потреб як результату використання неадекватних способів поведінки» [2]. Так, процес шкільної адаптації, відповідно і першокласника, це складний і довготривалий процес, який реалізується у трьох основних напрямках: психофізіологічна адаптація (перебудови в організмі дитини з метою приведення у відповідність її потреб і потреб зовнішнього середовища); соціальна адаптація (залучення дитини до нової соціальної ситуації, активне пристосування до умов нового соціального середовища); психологічна адаптація (активність дитини у процесі пристосування її психічної діяльності до умов середовища або спроба змінити навколишнє середовище з метою досягнення успіху в процесі адаптації).

Список використаних джерел

1. Енциклопедія сучасної України / ред. кол.: І. М. Дзюба [та ін.]; НАН України, НТШ, Коорд. бюро Енцікл. Сучас. України НАН України.-К.: Поліграфкнига, 2001. – Т. 1: А.- 823 с. – ISBN 966-02-2075-8

2. Блажівський М.І. Поняття адаптації у сучасній науковій літературі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsp/01_2014/14bmisl.pdf

ЗЯБЛОВСЬКА Д.Є.

Мукачівський державний університет, Україна

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДИЗАЙНЕРІВ ОДЯГУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДАНІЇ

Данія – це прогресивна і розвинена країна Європи з дуже високим рівнем доходу, з цікавою історією, багатою культурою і чудовою архітектурою, законодавця багатьох тенденцій в архітектурі та дизайні. Освіта в Данії є найбільшим пріоритетом держави. Освітні програми бакалаврату з дизайну одягу професійно-орієнтовані. Обов'язковий елемент дизайнерської освіти – проходження практики. Базовими принципами системи професійної освіти Данії є: дуальне навчання (the dual training principle), соціальне партнерство (the principle of social partner involvement), безперервне навчання (the principle of lifelong learning). Це загальні риси професійної підготовки дизайнерів одягу в Данії.

Метою даної публікації є висвітлення особливостей змісту підготовки дизайнерів одягу в закладах вищої освіти Данії на прикладі Школи дизайну Колдинг (DK), що є традиційним вищим мистецьким навчальним закладом, та університетського коледжу VIA (VIA), технічного комерційного закладу вищої освіти. Порівняльний аналіз освітніх програм підготовки дизайнерів одягу DK і VIA передбачав вивчення нормативно-правової база освітнього процесу, особливостей організації професійного навчання, наповненості програми освітніми компонентами, переліку компетентностей в галузі дизайну одягу. Результати дослідження представлені в таблиці 1. Профілі різняться назвою кваліфікації, тривалістю навчання на бакалавраті, метою програми, основним фокусом (частково) та мають свої характерні особливості (DK – дизайн для стійкого розвитку, VIA – дизайн в поєднанні з бізнесом). Щодо нормативної бази, то освітні процеси DK і VIA регламентуються різними законодавчими документами.

Але, наскільки би не різнились профілі досліджуваних освітніх програм, яким би не був підхід до суті дизайну, як би не різнилися цілі, особливості та фокуси освітніх програм підготовки дизайнерів одягу, в результаті навчання студенти двох різних закладів вищої освіти Данії будуть наділені однаковими компетентностями та будуть здатні виконувати однакові професійні функції.

Порівняльний аналіз освітніх програм підготовки бакалаврів з дизайну одягу

<ul style="list-style-type: none"> Технічний комерційний заклад вищої освіти 	<ul style="list-style-type: none"> Вищий мистецький навчальний заклад
<p>VIA University College</p> <ul style="list-style-type: none"> Назва кваліфікації Bachelor of Design and Business, Fashion Design (бакалавр з дизайну та бізнесу, індустрія моди) 	<p>Design School Kolding</p> <ul style="list-style-type: none"> Назва кваліфікації Bachelor of Arts (BA) in Design (BA in Fashion & Textile) бакалавр мистецтв в області дизайну (бакалавр моди та текстилю)
<p>Термін навчання на бакалавраті</p> <ul style="list-style-type: none"> 1,5-річна програма, 90 кредитів ECTS Бакалаврату в VIA передуює 2-річна програма професійного академічного рівня. 	<ul style="list-style-type: none"> 3-річна програма, 180 кредитів ECTS Освіта може бути завершена і через 4 роки, на один рік можна перервати навчання на користь роботи, а потім повернутись і завершити навчання.
<p>Мета програми</p> <ul style="list-style-type: none"> VIA: Підготовка дизайнерів одягу має науково-дослідну та проектну орієнтацію, професійна майстерність надається на академічному професійному рівні. 	<ul style="list-style-type: none"> DK: Крім професійної майстерності та наукового підходу має орієнтацію на співпрацю в професійному, міждисциплінарному, національному та міжнародному контекстах.
<p>Особливості програми</p> <ul style="list-style-type: none"> VIA: Поєднання дизайну із розумінням бізнесу та міждисциплінарний підхід 	<ul style="list-style-type: none"> DK: Навчання дизайну для стійкого розвитку, робота з «екомодою», експериментування із формою
<p>Спільне: підготовка до розробки концепцій та бізнес-ідей</p>	
<p>Основний фокус програми</p> <ul style="list-style-type: none"> VIA: Поєднання дизайну із розумінням бізнесу та міждисциплінарний підхід 	<ul style="list-style-type: none"> DK: Навчання дизайну для стійкого розвитку, робота з «екомодою», експериментування із формою
<p>Компетентності</p> <ul style="list-style-type: none"> Здатність справлятися зі складними та орієнтованими на розвиток ситуаціями в умовах навчання чи роботи Здатність самостійно брати участь у професійній та міждисциплінарній співпраці з професійним підходом Здатність визначати власні потреби у навчанні та структурувати власне навчання у різних навчальних середовищах 	
<p>Освітні компоненти</p> <ul style="list-style-type: none"> Загальні, спеціальні, вибіркові 	<ul style="list-style-type: none"> Міждисциплінарні, спеціальні

Якщо компетентності, що формують майбутніх фахівців з дизайну одягу є однаковими для освітніх програм VIA і DK, то і результати навчання мають спільний зміст. Але в VIA майбутніх фахівців з дизайну одягу націлюють на роботу в рамках власної дизайнерської практики, в DK – на роботу в міжнародному контексті.

Список використаних джерел

1. Studieordning for Bacheloruddannelsen i design ved Designskolen Kolding, Gældende fra 31. august 2020. URL: <https://www.designskolenkolding.dk/en/bachelors-degree-programme>
2. Curriculum for the Professional Bachelor's Degree Programme in Design & Business (PBA), VIA Design & Business, VIA University College, 2020. URL: <https://en.via.dk/programmes/bachelor/design-and-business-bachelor-top-up>

ІВАНІГА М.С.,
МОЛНАР Т.І.

Мукачівський державний університет, Україна

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНІКА ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Важливе місце у професійній діяльності вчителя початкових класів посідає педагогічна техніка. Педагогічна техніка як сукупність професійних умінь сприяє гармонійній єдності внутрішнього змісту діяльності педагога та зовнішнього його вираження. Саме завдяки педагогічній техніці можливо досягнути успіхів у професійній діяльності.

Проблему формування педагогічної техніки як складової педагогічної майстерності досліджували у своїх працях І. Зязюн, Л. Крамущенко, І. Кривонос, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін.

Погоджуємось із С. Гончаренком, який визнає педагогічну техніку як комплекс знань, умінь і навичок, необхідних для чіткої та ефективної організації навчальних занять, ефективного застосування на практиці обраних методів педагогічного впливу як на окремих дітей, так і на дитячий колектив у цілому [1].

Нашу увагу привернула дефініція, подана в навчальному посібнику Л. Кайдалової, Н. Щокіної, Т. Вахрушевої. Науковиці трактують педагогічну техніку як сукупність умінь і прийомів, що використовуються педагогом для найбільш повного досягнення цілей своєї діяльності та допомагають глибше, яскравіше, талановитіше виразити себе, домогтися оптимальних результатів у навчально-виховній роботі. Це комплекс умінь вчителя, що

сприяють його оптимальній і творчій поведінці та ефективній взаємодії з дітьми в будь-яких педагогічних ситуаціях [2].

До основних компонентів педагогічної техніки належать такі вміння: спілкуватися вербально (культура і техніка мовлення); спілкуватися невербально (міміка, пантоміміка, зовнішній вигляд); керувати своїм психофізичним станом (дихання, напруження м'язів, емоції, увага, уява, спостережливість).

На переконання І. Холковської, складниками педагогічної техніки є:

- 1) техніка мовлення: граматична правильність, виразність, образність (постановка і тембр голосу, емоційність, переконливість, багатство інтонацій та відтінків, дикція, темп);
- 2) техніка зовнішнього вигляду: уміння правильно сидіти, стояти, виявляти впевненість, спокій, доброзичливість (постава, одяг, зачіска, міміка, пантоміміка, емоційна виразність);
- 3) техніка педагогічного спілкування: уміння слухати, ставити запитання, аналізувати відповідь, бути уважним, спостережливим, розуміти інших, встановлювати контакт, бачити й розуміти реакцію аудиторії, передавати своє ставлення до того, про що йдеться, зацікавити, захопити поясненням, розповіддю, повідомленням, орієнтуватися в ситуації;
- 4) психотехніка: уміння створювати необхідний настрій, знімати зайву напругу, хвилювання, долати власну нерішучість і мобілізувати себе, стримувати себе в стресових ситуаціях, здатність до перевтілення, до управління своїм настроєм [3].

Складниками педагогічної техніки за А. Макаренком є:

- уміння педагога триматися в присутності дітей, контролювати власну поведінку, використовувати свої емоційні прояви (радість, гнів тощо);
- акторські здібності вчителя: постановка голосу, тону, виразності мовлення;
- технологія покарання, заохочення, стимулювання вихованців, яка дає оптимальний ефект;
- естетична виразність (одяг, особиста гігієна, зовнішній вигляд).

Володіння комплексом прийомів педагогічної техніки дає можливість вчителю не лише продуктивніше виконувати професійні обов'язки, а й глибше, яскравіше досягти успіху в професійній діяльності.

Педагогічна техніка тісно переплітається із внутрішнім і зовнішнім образом учителя, його культурою у повному розумінні цього слова, відтак умовно поділяється на зовнішню та внутрішню. Важливим елементом педагогічної техніки є здатність володіти собою, керувати своїм самопочуттям, тобто внутрішня техніка. Здатність володіти собою допомагає вчителю бути витриманим і наполегливим у здійсненні педагогічних задумів, дає

зможу ефективно взаємодіяти у конфліктних ситуаціях, забезпечує продуктивність діяльності педагога та підтримує його працездатність протягом тривалого часу. Вчитель повинен не лише володіти своїми відчуттями та емоціями, але й уміти адекватно виявляти внутрішній стан, думки, почуття назовні. Елементами зовнішньої техніки є невербальні (міміка, пантоміміка) та вербальні (мовні) засоби.

Отже, педагогічна техніка – це вправність, яка виявляється в умінні добирати оптимальні засоби впливу на дитячу особистість та здійснювати з їхньою допомогою ефективну педагогічну взаємодію у конкретній ситуації. Володіння зовнішньою та внутрішньою технікою є сходинкою до успіху в професійній педагогічній діяльності. Педагогічна техніка є складовою майстерності вчителя початкових класів, яку він може опановувати, вдосконалювати, шліфувати, доводити до межі досконалості.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Видання друге, доповнене й виправлене. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
2. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т.Ю. Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник. Х.: Вид-во НФаУ, 2019. 140 с.
3. Холковська І. Л. Основи педагогічної майстерності. Практикум: посібник. Вісник: Твори, 2019. 240 с.

ІВАНЧО А.П.,
КОТУБЕЙ В.Ф.

*ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

КРЕАТИВНО-ТВОРЧА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Сучасне суспільство потребує індивідів, які думають нестандартно, готові діяти самостійно і генерувати нові ідеї. Існує багато способів розвитку креативності, але основною концепцією є праця над цією здатністю. Зазвичай, сім'я, як важливий фактор соціалізації, не завжди сприяє розвитку креативності дітей. В таких випадках освітні установи з кваліфікованими фахівцями мають допомогти розкрити цей потенціал особистості. За П. Торренсом, пікові моменти розвитку креативності припадають на молодший шкільний вік, тому важливо активно сприяти її розвитку в цей період. Саме вчителі початкової школи повинні бути готові до вирішення цього завдання та володіти необхідними знаннями і навичками для розвитку креативності в учнів.

Поняття «компетентність» стосовно характеристики педагога використовується не так давно, з 90-х років ХХ століття. Спочатку цей термін використовувався як синонім понять «професіоналізм педагогічна майстерність», тобто охоплював ті якості, які здатні забезпечити успішну діяльність педагога в професійній сфері [2].

Термін «креативна компетенція» вперше був використаний американським ученим Джозефом Чілтон Пірсом і означав творче освоєння навколишнього світу. Поняття «креативна компетентність» було введено в науковий обіг Р.Елстайном і означало готовність адаптивно застосовувати отримані знання, доповнювати систему знань самостійно і прагнення до самовдосконалення[1].

З урахуванням реформ освіти актуальною стає оптимізація освітнього простору, а ключову роль у цьому процесі відіграють педагоги. В дослідженнях намагаються визначити характеристики, що дозволяють вчителю бути успішним в сучасному нестабільному освітньому середовищі. Однією з таких ключових характеристик вважається креативна компетентність педагога, яка дозволяє йому впроваджувати різноманітні стратегії, використовувати сучасні освітні технології та методики, запобігаючи рутині та одноманітності в навчанні. Креативна компетентність користується попитом, оскільки сприяє розвитку педагога, його пошуку самовдосконалення та запобігає професійному вигоранню.

Для розвитку креативної компетентності вчителів початкових класів, спершу необхідно виявити її рівень. Ось завдання дослідження, які допоможуть цієї мети досягти:

- Розгляд теоретичних аспектів питання, пов'язаного із креативною компетентністю.
- Селекція методів для дослідження вчителів початкових класів.
- Проведення експерименту із застосуванням анкети для оцінки креативної компетентності вчителя та методики «Багатозначні слова».

Аналіз питань, пов'язаних із творчо-креативною компетентністю, виявив, що 12% педагогів мають високий рівень креативної компетентності. Ці вчителі мають значний стаж роботи (20–28 років) та вищу кваліфікаційну категорію. Вони активно беруть участь у конкурсах педагогічної майстерності, співпрацюють на методичних об'єднаннях і проявляють ініціативу, створюючи нетрадиційні уроки. 32% педагогів мають середній рівень креативної компетентності та, як правило, мають сучасні педагогічні методи, але не завжди їх використовують. Більше половини педагогів (56%) мають низький рівень креативної компетентності, і їм складно впроваджувати педагогічні інновації.

Виходячи з цих результатів, можна зробити висновок, що рівень креативної компетентності не обов'язково залежить від стажу в педагогічній

діяльності. Результати анкетування свідчать, що впровадження творчих здібностей в педагогічну діяльність залежить не від кваліфікаційної категорії, а від особистих якостей вчителя, таких як:

- здатність до саморозвитку;
- бажання вчителя викладати не за шаблонами;
- постійне використання нових педагогічних технологій;
- використання розробок та педагогічних концепцій;
- участь у конкурсах педагогічної майстерності та ділення власним досвідом;
- проведення дослідницької діяльності;
- постійна самоосвіта та розробка авторських програм;
- підтримка творчих починань учнів та застосування креативних підходів до навчання.

Для аналізу результатів анкетування був використаний метод контент-аналізу. Він визначав будь-які вказівки або згадки про використання творчих здібностей в педагогічному процесі, виділені в тексті відповідей на відкриті питання. Педагоги вказували різні сфери використання творчих здібностей, кожна з яких характеризувалася рядом ознак і індикаторів:

1. Сфера «Удосконалення технології навчання і виховання» включає в себе використання творчості для цікавого та продуктивного проведення уроків, з метою підвищення різноманітності методів та прийомів роботи.

2. Сфера «Взаємодія з учасниками освітнього процесу» охоплює використання творчих здібностей у вирішенні проблемних ситуацій і конфліктів, пошуку індивідуального підходу у роботі з учасниками освітнього процесу (учнями, їх батьками, колегами та адміністрацією).

3. Сфера «Фасилітація» підкреслює використання власної творчості для розвитку креативних здібностей учнів, формування творчого мислення учасників освітнього процесу та створення сприятливої та емоційно благонадійної атмосфери.

4. Сфера «Внутрішня потреба в реалізації творчого потенціалу» виражає бажання педагогів відчувати себе творцем нового та реалізувати свій творчий потенціал.

5. У сфері «Позаурочна діяльність» враховані відповіді, які стосуються використання творчих здібностей для організації позакласних заходів, свят, концертів, а також для оформлення кабінетів або класних кімнат.

За кількісним аналізом отриманих даних можна зазначити, що:

Третина (33,3%) педагогів, що складає найбільшу групу, в основному використовують свої здібності для стимулювання творчої активності учнів. Учителі служать прикладом, діяльність яких надихає учнів на розкриття їхнього творчого потенціалу.

Для 27,7% педагогів, друга найважливіша група, розкриття і використання творчих здібностей важливе для підвищення якості освітнього процесу.

У 11,3% учителів позаурочна діяльність є важливою сферою для розкриття творчого потенціалу, на їхню думку.

16,7% вчителів початкових класів відзначають важливість відчуття себе творцями нового та реалізації свого творчого потенціалу.

З цих даних можна зробити висновок, що для педагогів важливо розкрити і використовувати свої творчі здібності в різних аспектах освітньої діяльності, і це не обмежується лише класними уроками.

Лише 11% педагогів вважають важливим використання власної творчості для розвитку креативних здібностей учнів, формування їх творчого мислення та створення сприятливої та емоційно насиченої атмосфери, ставлячи це як внутрішню потребу на перше місце.

Отже, результати дослідження підтверджують, що високий рівень професійної компетентності вчителя відображає його інтелектуальну гнучкість та здатність до творчого пошуку нових рішень в змінній реальності та у вирішенні специфічних завдань.

Список використаних джерел

1. Перкінс Д. Н. Творча обдарованість як психологічне поняття // Суспільні науки за кордоном, 1988. № 4. С. 88–92.
2. Теличко Н.В. Організація навчання обдарованих молодших школярів у США: автореф. дис.... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка історія педагогіки». Івано-Франківськ, 2005. 21 с.

ІГНАТЮК І.В.,
МОЦАН Т.М.

Мукачівський державний університет, Україна

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Актуальність цієї теми полягає в тому, що вона відповідає сучасним вимогам освіти та враховує потреби дітей в індивідуальному розвитку, комфортному оточенні та підготовці до життя в сучасному світі.

Аналіз наукової психолого-педагогічної та методичної джерельної бази свідчить, що питання особистісно орієнтованого підходу в організації навчально-пізнавальної діяльності учнів початкових класів як засобу досягнення результативності даного процесу завжди були предметом інтересу вчених.

Педагогічні системи А. Макаренка, В. Сухомлинського, В. Шаталова, К. Ушинського та ін. педагогів побудовано на гуманістичних ідеях розуміння особистісної орієнтації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Деякі аспекти щодо особистісно-орієнтованого підходу в галузі освіти розглядалися в роботах таких науковців, як І. Беха, М. Боришевського, М. Гриньової, В. Крижанівської, М. Опольської, О. Пархоменко, О. Савченко, Н. Тімошук, А. Хоменко, І. Якиманської, С. Яценко та ін.

Як зазначає О. Савченко, особистісно орієнтоване навчання – це організація навчання на засадах всебічного врахування індивідуальних потреб і можливостей учня, глибокої поваги до його особистості, ставлення до нього як до свідомого і відповідального суб'єкта навчально-виховної взаємодії з учителем і ровесниками. Метою цього типу навчання є створення умов (змісту, методів, середовища) для індивідуальної самореалізації учня, розвитку та саморозвитку його особистісних якостей [1].

Досліджуючи питання особистісно орієнтованої освіти С. Яценко, на основі аналізу наукових поглядів щодо мети, сутності, основних характеристик особистісно орієнтованого навчання визначає його як «педагогічно спрямований процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії учня та вчителя, що має на меті реалізацію індивідуального творчого потенціалу учня у поєднанні з розвитком професійних, фахових, особистісних якостей вчителя, врахуванням їх природних нахилів, здібностей, індивідуальних відмінностей, суб'єктного досвіду, що визначають унікальність кожної особистості, шляхів її самореалізації з метою становлення соціально компетентної особистості» [2].

Так, в основі особистісно-орієнтованої парадигми навчання лежить визнання індивідуальності кожного учня та необхідності враховувати його унікальні особистісні риси і потреби в навчанні. Особистісно-орієнтоване навчання визнає, що кожен учень є унікальним і має власний набір здібностей, стилів навчання та індивідуальних потреб. Вчителі та освітні програми повинні пристосовуватися до цих індивідуальних рис.

Учні можуть рухатися через навчальний матеріал і розвивати навички власним темпом та з урахуванням власних інтересів. Це дозволяє кожному учню досягти найкращих результатів.

Учні стають активними учасниками свого навчання, вони можуть визначати свої цілі, інтереси і методи навчання, сприяючи більшій мотивації і залученості до навчання.

Вчителі грають роль наставників і партнерів, які надають індивідуальну підтримку та допомогу учням у досягненні їхніх особистих навчальних цілей.

Оцінка в особистісно-орієнтованій системі навчання базується на індивідуальних досягненнях учнів, а не на порівнянні з іншими. Важливо відстежувати прогрес і адаптувати навчальний процес відповідно до досягнень кожного учня.

Ця парадигма навчання спрямована на створення більш ефективної та задовільної освітньої системи, де учні можуть розвивати свій потенціал на повну індивідуалізованому рівні, а не за стандартним шаблоном.

Важливою умовою для досягнення ефективності в освітньому процесі є особистісно орієнтований підхід у процесі навчання в початковій школі. Цей підхід розглядає учнів як індивідуальності з власними потребами, інтересами, навчальними стилями та темпами навчання.

Важливим, на думку, є наукове твердження М. В. Гриньової, яка визначає, що «особистісно орієнтований підхід передбачає організацію процесу навчання як організацію навчальної діяльності учнів і переорієнтацією цього процесу на постановку і розв'язання навчальних задач самими учнями. При цьому педагогові належить визначити номенклатуру навчальних задач і дій, їх ієрархію, надати учням орієнтовану основу і алгоритм виконання, озброїти їх узагальненими засобами і прийомами навчальної діяльності в засвоєнні нових знань» [3].

Отже, особистісно орієнтований підхід в навчанні у початковій школі – це підхід, спрямований на розвиток кожної дитини з урахуванням її індивідуальних особливостей, потреб, здібностей та інтересів. Цей підхід передбачає створення сприятливого середовища, де дитина відчуває себе комфортно, вільно виражає свою особистість та активно залучається до навчально-пізнавальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г.Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Яценко С.Л. Сутнісні аспекти особистісно орієнтованої освіти. *Проблеми освіти: наук-метод. зб.* Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, Київ, 2015. №. 85. Спецвипуск. С. 116–122.
3. Гриньова М. В. Особистісно орієнтована технологія навчання та виховання. URL: <http://acup.poltava.ua/wp-content/uploads/2015/03/GrinovaM.pdf>

ЙОВБАК А.В.,

ФЕНЧАК Л.М.

Мукачівський державний університет, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Превентивне виховання в умовах сьогодення набуває особливої значущості й виникає гостра потреба у переосмисленні його концептуальних засад в системі освіти України. Актуальність проблеми превентивного вихо-

вання молодших школярів з одного боку зумовлена суспільною потребою ранньої профілактики відхилень у поведінці здобувачів освіти, а з іншого – реальними можливостями її успішного здійснення у молодшому шкільному віці – періоді ефективного засвоєння моральних норм [1].

Основними причинами деструктивної поведінки школярів є негативні переживання, несформованість у значної частини дітей почуттів терпимості, толерантності, милосердя, честі, совісті, доброти, що викликає у них апатію, відчуття своєї непотрібності, нерозуміння сенсу життя. Деструктивно також впливає на життя молодших школярів залежність від комп'ютерних азартних ігор та Інтернету. Подолати ці причини можливо через удосконалення превентивного виховного середовища у ЗЗСО, яке стане фактором інтегративного впливу на процес розвитку і саморегуляції підростаючого покоління, життєстійкості, життєздатності, життєвої компетентності особистості.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що вивчення різних аспектів превентивного виховання здійснювалось багатьма науковцями. Проблема профілактики девіантної поведінки неповнолітніх розроблялась у дослідженнях Т. Алексєєнко, І.Козубовської, В.Оржеховської, О.Максимович, В.Терещенко, Т.Федорченко, Г.Товканець та інш. Ці дослідження об'єднують прагнення авторів розглядати превентивне виховне середовище у ЗНЗ як упорядковану цілісну сукупність організаційно-педагогічних умов, взаємодія й інтеграція яких забезпечує соціально-правову підтримку розкриття внутрішнього потенціалу, духовного розвитку особистості школяра, сприяє виробленню у нього ціннісного ставлення до себе, природи і суспільства [2; 3].

На думку В.Оржеховської, превентивне виховання – це комплексний цілеспрямований вплив на особистість у процесі її активної динамічної взаємодії із соціальними інституціями, спрямованої на фізичний, психічний, духовний, соціальний розвиток особистості, формування здорового способу життя, навичок відповідальної поведінки, вироблення в неї імунітету до негативних впливів соціального оточення, профілактику асоціальних проявів у поведінці дітей, позитивне бачення життя [1]. Науковець О.Єжова доводить, що система превентивного виховання будується на теоретико-методологічних засадах особистісно орієнтованого гуманістичного підходу до особистості на основі Конвенції про права дитини, інших міжнародних актів і рекомендацій щодо становища дітей і молоді, у відповідності до Національної програми виховання дітей та учнівської молоді, а також до національних програм протидії зловживанню наркотичних засобів, боротьби зі злочинністю тощо [2]. Аналогічні підходи знаходимо і в інших дослідженнях. Проблема соціальної профілактики девіантної поведінки, а саме, корекція відхилень у поведінці важковиховуваних дітей в процесі професійно-педагогічного спілкування знайшла своє відображення у працях науковців І. Козубовської та Г. Товканець [2].

Для фізичного та духовного здоров'я молодших школярів потенційні ризики мають сучасні комп'ютерні ігри, Інтернет, телевідеопродукція з демонструванням жахів, насильства, статевої розпусти. Усе це створює загрозу для соціального та духовного здоров'я молодших школярів. В основі процесу формування превентивного виховання в школі повинна бути небайдужість до майбутнього життя школяра. І саме це забезпечує взаємини партнерства між усіма учасниками навчально-виховного процесу школи та повагу до особистості дитини.

Формуючи превентивне виховне середовище школи, педагоги мають враховувати цілі педагогічні (навчального закладу як педагогічної системи) і непедагогічні (тобто цілі самих дітей) та об'єднувати зусилля всіх учасників навчально-виховного процесу – педагогів, батьків, учнів, громади. Основою формування превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу є педагогічні дії з вивчення, добору, моделювання та використання потенціалів середовища життєдіяльності дитини, обмеження впливу його негативних та посилення позитивних факторів.

Узагальнюючи зазначені аспекти робимо висновок, що головним осередком превентивної виховної діяльності є загальноосвітній навчальний заклад як простір спільного буття педагогів, школярів і батьківської громади, де реалізуються перспективні технології соціального захисту, педагогічної підтримки, соціального, психологічного, медичного супроводу дітей з різними життєвими проблемами.

Список використаних джерел

1. Оржеховська В. М. Превентивна педагогіка: навч. пос. / В. М. Оржеховська, О. І. Пилипенко. - Київ: ТОВ «Інтерпрінт», 2006. – 284 с.
2. Превентивне виховання учнівської молоді: інноваційні технології / Т. Дем'янюк [та ін.] – Рівне «Волинські береги», 2006. – 292 с.
3. Формування превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу. / О. О.Єжова та ін.; за заг. ред. В. М. Оржеховської – Кіровоград: Імекс, 2014. – 171 с.

КАРПЕНКО О.Є.,
ЧЕПЛЬ М.М.

*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка, Україна*

ЯКІСТЬ ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛІВ В АВСТРІЇ ТА УКРАЇНІ

Упродовж багатьох років триває співробітництво з науковцями австрійських університетів, міжнародних освітніх фондів, програм тощо. За

результатами конкурсу спільний українсько-австрійський науково-дослідний проект «Якість підготовки вихователів дошкільних закладів в Австрії та Україні: компаративний аналіз» відібрано для фінансування на 2023-2024 роки (наказ МОН України №826 від 07.07.2023 р.).

Мета проекту полягає в компаративному аналізі якості підготовки вихователів дошкільних закладів у педагогічних коледжах (Bildungsanstalt für Elementarpädagogik, Австрія) та університетах (Україна).

Підготовка вихователів має особливе значення в обох країнах. Соціально-економічна та політична ситуація в Україні (зокрема, наслідки війни) та Австрії (освітня нерівність, пов'язана з соціально-економічними та міграційними проблемами) призводить до збільшення кількості дітей, які потребують особливого догляду, що може потребувати внесення змін у їхню підготовку. Для України дотримання нормативно-правових засад професійної підготовки вихователів ЗДО в умовах війни (зокрема, вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб) є актуальним завданням. Для Австрії, хоча ситуація інша, існують також складні питання, які торкаються освітньої нерівності та проблемами міграції. Зовсім недавно висунуто припущення, що нові проблеми, пов'язані з пандемією Covid-19 та дітьми зі збільшеної кількості сімей біженців, можуть ускладнити освітню роботу в дошкільних закладах та постати новим викликом у підготовці майбутніх вихователів ЗДО. Враховуючи відсутність попередніх досліджень щодо якості їхньої підготовки та компаративного аналізу розгляд цих питань є важливим та актуальним.

Однією з основних проблем є недостатня підготовленість вихователів до професійної діяльності з дітьми у надзвичайно складних умовах, а саме недостатній рівень їх знань і вмінь щодо форм, засобів і використання можливостей навчання в умовах війни. Це стосується освітніх практик, які реалізуються особисто в дошкільних закладах, і щодо освітніх можливостей, які відбуваються онлайн (дистанційне навчання), так само як і в період пандемії Covid-19 в обох країнах, і як це зараз практикується під час воєнної ситуації в Україні. Ці виклики потребують ґрунтовного дослідження, і саме це зумовило вибір теми спільного українсько-австрійського наукового проекту.

Українська команда складається з трьох дослідників: професорка Ореста Карпенко (керівник проекту) і професорка Марія Чепіль (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка), професорка Олена Гніздлова (Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка). Австрійська команда: професор Вільфрід Сміт (керівник) і доктор філософії Ева-Марія Ембахер (Інсбруцький університет), д-р Тіна Екштайн-Мадрі (Віденський університет прикладних наук) [1].

В Україні проблема підготовки вихователів ЗДО загострилася через пандемію COVID-19, а останнім часом – через війну, які спричинили не-

визначеність і непередбачуваність майбутнього, а також хвилювання та стрес. Під час реалізації проекту будемо намагатися з'ясувати вплив війни на професійну діяльність вихователів ЗДО окремих регіонів України та їхнє повсякденне життя, які зміни внесла війна у їх власне психічне здоров'я та професійну діяльність.

Підготовка фахівців у галузі дошкільної освіти в Україні здійснюється на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях вищої освіти. Випускники обох рівнів отримують професійну кваліфікацію «Вихователь дітей дошкільного віку». В Австрії ситуація інша, ніж в Україні. Підготовка вихователів в основному здійснюється в неакадемічних педагогічних коледжах [2]. Нещодавно було запроваджено деякі академічні курси з дошкільної освіти (підготовка поглибленого рівня). В Австрії дослідницька база щодо якості їхньої підготовки дуже мала. Однак є деякі нещодавні емпіричні висновки щодо педагогічної практики в австрійських дошкільних закладах, які також можуть привести до розгляду шляхів удосконалення підготовки вихователів. Висновки свідчать про те, що вихователі дошкільних закладів могли б покращити підтримку дітей за допомогою комплексного підходу; це особливо стосується дітей, яких вважають «неконтрольованими» та «надміру активними». Нещодавні результати вказують на те, що діти, рідна мова яких відмінна від німецької, відчувають нижчий рівень спілкування в дошкільних закладах Австрії [3]. Крім того, сьогодні існують значні варіації у стресі та добробуті вихователів в Австрії.

Подальшого розвитку набудуть розробка методологічних засад вивчення теорії і практики університетської підготовки вихователів до професійної діяльності з дітьми дошкільного віку, систематизація історіографії досліджуваної проблеми, трактування змісту основних понять дослідження, педагогічного інструментарію виховної роботи дошкільних установ Австрії та України.

Список використаних джерел

1. Спільний українсько-австрійський науково-дослідний проект. URL: <https://dspu.edu.ua/news/spilnyj-ukrayinsko-avstrijskyj-naukovo-doslidnyj-proyekt/>
2. Карпенко О. Підготовка вихователів закладів дошкільної освіти в Австрії. *Перспективи та інновації науки*. 2022. 9(14). С.139–148.
3. Smidt W., Embacher E-M. Does personality matter? The relationship between child personality and interaction quality in preschools. *Research Papers in Education*. Advance online publication. 2023. Vol.38. №1. P. 45–68.

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Формування творчого мислення у підростаючого покоління є надзвичайно актуальною проблемою, особливо в сучасних умовах, коли нашій країні потрібні люди, які здатні приймати нестандартні рішення і творчо мислити. Основна мета початкової школи – формувати повноцінну, інтелектуально розвинену та духовно багату особистість. Саме тому, так важливо розвивати в учнів здатність до критичного аналізу та об'єктивного оцінювання різних явищ і фактів, оригінального розв'язання проблем.

Обґрунтування сучасних підходів до розвитку творчого мислення знаходимо у працях таких дослідників, як А.В. Антонов, Д. Берлайн, А.В. Брушлінський, Г.О. Буш, А.Ф. Єсаулов, Т.В. Кудрявцев, О.М. Матюшкін, Є.О. Мілерян, І.С. Якіманська, та інших.

Психолого-педагогічні дослідження показують, що творче мислення дітей починає розвиватись у дошкільному віці, коли змінюється провідний вид діяльності порівняно з раннім дитинством. Цей вид діяльності Л.С. Виготський характеризує як перехід до творчої діяльності. Мислення старших дошкільників та учнів початкової школи стає все активнішим, воно розвиває здатність до творчої діяльності [2].

Завдання вчителя – розвивати творчі здібності дитини, цілеспрямовувати уяву, спонукати її переходити від думки до дії. Творче мислення дитини особливо яскраво виявляється та розвивається у грі, деталізуючись у цілеспрямованому ігровому задумі, оскільки у грі досить часто проявляються емоції, які у житті дітям не властиві. У грі з особливою силою виявляються індивідуальні особливості учнів, які впливають на розвиток творчого мислення.

На жаль, маємо відзначити нестачу уваги до розвивальних функцій навчання у школі. Орієнтація на формування більш емпіричного, репродуктивного мислення призводить до того, що багато хто з майбутніх фахівців, які добре володіють шкільною програмою, не здатні використовувати ці знання у нестандартній обстановці, не володіють творчим мисленням, а спираються, в основному, на свою пам'ять, вагаються, відповідаючи на проблемні питання навіть тоді, коли мають під рукою підручники та навчальні посібники.

У теорії та практиці навчання питанням розвитку творчого мислення учнів початкової школи поки що не приділяється достатньої уваги, не сфор-

мульовано цілісного комплексу показників, що складають поняття «творче мислення», уповільнено розробляються діагностичні методики – все це гальмує широке впровадження ідей розвивального навчання в практику сучасної початкової школи. Зрозуміло, побачити щось по-новому, не так, як усі, і не так, як ти бачив раніше, – завдання не з легких, проте цьому можна навчити, якщо спрямувати освітній процес на розвиток та вдосконалення творчого мислення учнів.

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу з досліджуваної проблеми, та беручи до уваги власні спостереження, можемо виокремити психологічні властивості, які є основою творчого мислення:

- 1) чіткість та яскравість сприймання предметів;
- 2) розвинена зорова і слухова пам'ять, що дозволяє довго зберігати сприйняте зображення;
- 3) здатність сприймати одразу декілька предметів, розмежовуючи їх за кольором, формою, розміром та кількістю деталей;
- 4) можливість поєднувати деталі різних предметів з їх новими якостями.

Стимулами для творчого мислення є незакінчені малюнки, розмиті зображення, такі як чорнильні плями, опис незвичайних, нових якостей предметів.

Однак, уява дитини на початковому етапі розвитку творчого мислення все ще дуже обмежена. Дитина розмірковує занадто реалістично і не може відірватися від звичних образів, способів використання речей, найімовірніших ланцюжків подій.

Таким чином, проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, ми хочемо виділити ті навички, які необхідно формувати на початковому етапі розвитку творчого мислення учнів:

- відтворення зображення та властивостей об'єкта в пам'яті;
- відгадування предмета за словесним описом властивостей та ознак;
- відтворення зображення предмета на основі деяких його частин;
- розпізнавання різних об'єктів у незнайомих графічних формах (чорнильні плями тощо);
- поєднання в одному предметі властивостей та ознак іншого предмета;
- визначення спільних та відмінних рис у двох або більше об'єктах;
- вивчення об'єкта, описавши можливі дії з ним.

Більшість цих навичок можуть сформуватися самостійно. Тому одна з найважливіших тенденцій розвитку творчого мислення – це вийти за межі звичних стереотипів. Ця якість творчого мислення називається оригінальністю, і залежить від здатності інтелекту поєднувати окремі образи предметів, які неможливо поєднати в реальному житті.

Отже, ми проаналізували теоретичні основи даної проблеми та обґрунтували деякі положення і твердження щодо неї. Результати нашого дослідження дають підстави стверджувати, що ефективність формування творчого мислення учнів початкової школи залежить від постійного вмілого застосування завдань творчого характеру, де поєднується цілеспрямована робота вчителя та учнів

Список використаних джерел

1. Бондаренко Г. Уроки мислення як засіб формування творчих здібностей молодших школярів. *Початкова школа*. 1999. №5. С.51-53.
2. Виготський Л.С Про дитячу творчість. URL.: <https://naurok.com.ua/stattya-l-s-vigotskiy-pro-dityachu-tvorchist-19444.html>

КАС'ЯНЕНКО О.М.,
КОРОЛЬ А.М.

Мукачівський державний університет, Україна

ТВОРИ ЖИВОПИСУ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти одними з важливих завдань є формування мовленнєвої компетентності дитини-дошкільника та розвиток її творчих здібностей. Без виховання естетично грамотної людини, здатної розуміти й оцінювати мистецтво, без пробудження в дітей творчого початку неможливе становлення цільної, гармонійно розвиненої та творчо активної особистості.

Картини, картинки, ілюстрації до літературних та фольклорних творів застосовують в освітньому процесі як засіб розумового (ознайомлення з довкіллям, розвиток уяви, сприймання, уваги, мислення, мовлення, формування інтелектуальних здібностей, сенсорний розвиток), естетичного (розвиток художньо-естетичного сприймання, формування емоційної чутливості, збагачення емоційно-чуттєвої сфери та мовленнєвого (розвиток художньо- комунікативних здібностей, стимулювання ініціативи висловлювання, опанування різних типів зв'язного мовлення) виховання. Ефективним засобом розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку є твори живопису. Вони викликають у дітей бажання поговорити про зображену ситуацію, природу, персонаж, це наштовхує їх на розповідь, активізує досвід, у дітей з'являється потреба висловитись, розповісти про свої спостереження, враження. Відбувається складна розумова діяльність, в якій мають місце аналіз, синтез, порівняння, умовивід. [2]

Важливою є роль творів живопису в навчанні дітей розповідання. Картина стимулює дітей до складання розповіді, мовчазне розглядання творів живопису неможливе. Розглядаючи репродукцію картини, дитина весь час говорить. Науковці радять частіше розмовляти з дітьми за змістом картин, це навчить їх самостійного розповідання; визначають низку чинників, що впливають на глибину та адекватність сприймання дітьми картин, а саме: рівень розвитку художньо-естетичного сприймання дитини, її життєвий та художній досвід, доступність для розуміння змісту і тематики картини, а також правильна організація роботи [3].

Н.В. Гавриш у своїх працях твори живопису виокремлює як один із головних атрибутів навчального процесу в дошкільному закладі. Картини необхідно застосовувати як засіб розумового (ознайомлення з довкіллям, розвиток уяви, сприймання, уваги, мислення, мовлення, формування інтелектуальних здібностей, сенсорний розвиток), естетичного (розвиток художньо-естетичного сприймання, формування естетичної чутливості, збагачення емоційно-чутливої сфери) та мовленнєвого (розвиток художньо-комунікативних здібностей, стимулювання ініціативи висловлювання, опанування різних типів зв'язного мовлення) виховання [2].

Внесення елементів творчості в розповідь за твором живопису є одним із підготовчих етапів навчання творчого розповідання на словесній основі. Необхідно застосовувати принцип індивідуального підходу до дітей у навчанні розповіді. Важливо пам'ятати про можливості окремих дітей варіювати прийоми навчання розповіді, поєднувати її із завданням, даним всім дітям. Так, під час складання розповідей дітям важко дається логічний, повний і образний опис зображеного. Опис – один із різновидів усного мовлення [1].

Визначають проблеми, які виникають у навчанні дітей опису і чим вони спричинені, про які йдеться в статті «Розвиток описового мовлення» (психолінгвістичний аспект), де висвітлені *особливості* описового мовлення дітей. У своїх працях вищезазначені дослідники виділяють зокрема:

- відсутність (повна чи часткова) у мовленні дітей логіко-синтаксичних зв'язків;
- підміна описових характеристик;
- діти майже не використовують описові прислівники для характеристики зображеного;
- вживання надмірної кількості однотипних конструкцій, найчастіше простих непоширених, рідше – поширених речень.
- рідко вживають означення при додатках, адже не можуть вчасно вибудувати цю конструкцію подумки і зв'язано викласти на слова.
- рідко використовують у складносурядних реченнях сполучники «а» та «але»;

– найчастіше замінюють їх сполучником «і», виділяючи зміст лише інтонаційно;

– майже не вживаються дітьми для опису номінативні та безособові речення;

– майже не вживається в мовленні дітей відношення належності, об'єктивності та означальності, що виражається граматичним зв'язком керування [4;5].

Нерідко дитина не спроможна дібрати необхідні слова для описування зображення та підміняє їх жестикуляцією та мімікою.

Провідну роль у навчанні дитини будь-чого відіграє відповідний зразок для наслідування. У методиці розвитку мовлення дітей провідним прийомом навчання опису та розповідання за твором живопису традиційно вважається зразок розповіді, опису вихователя. У навчанні старших дошкільників зразок використовують лише в поодиноких випадках, коли того вимагає ситуація. У методичній літературі велике значення під час навчання дітей розповідання за творами живопису надається складанню плану розповіді. Спочатку педагог разом із вихованцями детально аналізує складений ним план, потім пропонує складати план самостійно, тобто здійснюється поступовий перехід від повного наслідування зразка до усвідомлення або напівсвідомого наслідування алгоритму дій, самостійного складання розповіді. Важливо, щоб допомога вихователя була лише тлом, з'єднувальним ланцюжком, який допомагає поєднати окремі слова у зв'язні речення, судження, не гальмує самостійності.

Таким чином, важливим завданням розвитку мовлення дошкільників є набуття вміння самостійно складати розповіді за творами живопису. Цей процес відбувається поступово, протягом усього перебування в дошкільному закладі за умови систематичного навчання. Розповідь дитини за творами живопису – складна розумова діяльність, що потребує участі всіх психічних процесів.

Список використаних джерел

1. Білан О.І. Навчаємо розповідати за ілюстраціями (старший дошкільний вік): Навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 160 с.
2. Гавриш Н.В. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят. К.: Шкільний світ, 2006. 119 с.
3. Гордій Н. М., Корякіна І. В. Живопис як засіб розвитку мовленнєвої компетентності дітей шостого року життя. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, (3(326)). 2019. С.15-26.
4. Зданевич Л.В. Погрібняк Н.В.. Розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку засобами творів живопису. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2009.120 с.
5. Калмикова Л.О. Розвиток описового мовлення. Психолінгвістичний аналіз. *Дошкільне виховання*. 2003. № 4. С.19.

ПРИНЦИПИ СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Сучасні наукові підходи до організації супроводу дітей з ООП переконливо доводять, що вчасно організована психолого-педагогічна допомога здатна попередити появу наступних відхилень у розвитку дитини, і забезпечити максимальну реалізацію її реабілітаційного потенціалу.

Процес супроводу дітей з ООП – це цілеспрямована, організована система діяльності психологів, педагогів, фахівців-спеціальних педагогів щодо забезпечення оптимальних умов життєдіяльності дітей відповідно до їх віковими та індивідуальними особливостями, рівня актуального розвитку, станом соматичного й нервово-психічного здоров'я [2].

Цілі та завдання супроводу дітей з ООП послугуються правилами, вимогами до діяльності, що виокремлюються з закономірностей освітнього процесу, тобто педагогічні принципи. Принципи – першооснова, відображають вимоги до організації діяльності (корекційно-логопедичної та психолого-педагогічної), визначають її напрямки, прикінцеву мету і результати діяльності.

Основними принципами супроводу дітей з порушеннями мовлення стають:

Принцип системності корекційних, реабілітаційних та розвиткових завдань, системність та взаємозумовленість завдань відображають взаємозв'язок розвитку різних сторін особистості дитини та нерівномірність їх розвитку. Закон нерівномірності (гетерохронності) розвитку особистості дитини відображає те, що кожна дитина знаходиться на різних рівнях розвитку в різних станах в одному і тому ж віковому періоді: на рівні благополуччя – відповідає особливостям нормотипового розвитку; на рівні ризику, тобто загрози виникнення проблеми розвитку; на рівні актуальних труднощів розвитку, які об'єктивно спостерігаються порівняно з нормотиповим розвитком. Відтак під час визначення цілей та завдань корекційно-логопедичного супроводу важливо прогнозувати позитивний результат діяльності, майбутні вторинні порушення й подальший розвиток дитини.

Принцип врахування індивідуальних та вікових особливостей дитини. Під час корекційно-логопедичного супроводу дітей з порушеннями мовлення важливо визначити етапи, шляхи, способи й засоби супроводу, зіставлення рівня розвитку дитини з урахуванням її порушень розвитку.

Діяльнісний принцип – визначає систему організації супроводу та способи реалізації поставлених завдань, зауважуючи, що важливим моментом їх досягнення є організація життєдіяльності дитини з ООП, створення необхідних умов для її орієнтування в складних ситуаціях, вироблення алгоритму соціально прийнятної життєдіяльності. Процес супроводу спроможний визначити ставлення до світу, позицію та взаємодію з іншими особистостями мого соціального середовища, які в певний момент стають джерелом сприяння розвитку.

Принцип інтеграції зусиль найближчого соціального оточення. Успіх супроводу дітей з ООП без співпраці з батьками, без оперття на взаємодію з однолітками з урахуванням особливостей розвитку стає недостатньо ефективним чи просто не результатним.

Принцип гуманістичної спрямованості супроводу визначає орієнтацію на особистісні можливості та потреби дитини. У єдності з гуманістичною спрямованістю супроводу знаходиться принцип поваги до дитини у взаємодії з розумною вимогливістю до її особистості. Психолого-педагогічні вимоги – не самоціль, вони ставляться з надією на успіх, з зацікавленістю у розвитку дитини, з впевненістю в підвищенні самооцінки дитини, не завдаючи шкоди її психічному стану та здоров'ю.

Принцип позитивного спрямування – продовженням вищезначених принципів. Опіраючись на позитивні якості, підсилюючи й розвиваючи їх, нейтралізуючи з їх допомогою негативні риси, передбачають процес досягнення успіху. Дитина а процесі діяльності, оволодіваючи новими знаннями, навичками та вміннями, відчуває внутрішнє задоволення, починає вірити у власні сили.

Принцип адаптації та витривалості дозволяє формувати у дитини з ООП стійкість до несприятливих впливів навколишнього середовища. Принцип адаптації зосереджено на тому, що певні незначні негативні дії середовища можуть нести позитивний результат, оскільки розширюють досвід ознайомлення з навколишнім. Означений підхід збільшує можливості дітей з ООП, оскільки формує певні життєві навички, які допомагають протистояти негативному впливу людей та середовища, зменшують безпорадність (Ф.Березін, А.Маклаков, І.Мамайчук та ін.).

Принцип безпеки та надійності полягає в тому, що фахівці супроводу приймають усі проблеми дитини, через професійну етику та найважливіше дотримуватись «золотого» правила – «не нашкодь».

Принцип моніторингу, чи комплексного супроводу, полягає в необхідності постійного комплексної уваги до особистості дитини, яка потребує допомоги. Комплексний командний супровід особливо важливий дітям з ООП.

Принцип послідовності та поетапності передбачає обов'язкове прогнозування кінцевої мети, очікуваного результату супроводу. З урахуванням про-

гнозованого результату визначається послідовність дій задля його досягнення, фіксуються певні важливі проміжні результати. Кількість етапів супроводу визначається глибиною та характером наявної у дитини проблеми [1].

Отож вважаємо, принципи системи супроводу дітей з ООП формують її основу, визначають логіку супровідного процесу, створюють загальну стратегію та конкретну тактику управління процесом.

Список використаних джерел

1. Комини Ю. А. Робота вчителя-логопеда в інклюзивних класах. *Особливі діти в умовах загальноосвітньої школи (досвід закладів освіти Дніпровського району м. Києва): практи.-метод. посіб. / Упр. освіти Дніпров. райдержадмін. в м. Києві, Район. наук.-метод. центр; Всеукр. фонд «Крок за кроком»* [упоряд. Сидоренко Н. А.]. К.: РНМЦ Дніпров. р-ну, 2015. С. 10-12. URL: http://school66.zp.ua/wp-content/uploads/2018/01/Osobliv_i_ditu_Posibnuk_2015-1.pdf (дата звернення: 10.10.2023)
2. Стахова, Л. Л. Особливості корекційно-розвивального навчання і виховання дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. *International research and practice conference «Modern methods, innovations and operational experience in the field of psychology and pedegogics»: conference proceedings, October 20–21, 2017. Lublin: «Baltija Publishing», 2017. P. 123-126.*

КАС'ЯНЕНКО О.М.,
ОДОШЕВСЬКА Є. С.,
ПІДГОРСЬКА І.І

Мукачівський державний університет, Україна

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їхнього навчання у навчальних закладах на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей освітньо-пізнавальної діяльності таких дітей. Воно передбачає створення освітнього середовища, яке відповідало б потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку, забезпечення наукового супроводу, створення освітніх програм, навчального методичного забезпечення [1, с.14].

Мета інклюзивного навчання – реалізація права дітей з особливими освітніми потребами на освіту за місцем проживання, їх соціалізація та

інтеграція у суспільство, залучення сім'ї до участі в освітньо-виховному процесі.

Основними завданнями інклюзивного навчання є:

- здобуття дітьми з особливими освітніми потребами освіти відповідного рівня у середовищі здорових однолітків відповідно до Державного стандарту загальної середньої освіти;
- забезпечення різнобічного розвитку дітей, реалізація їх здібностей;
- створення освітньо-реабілітаційного середовища для задоволення освітніх потреб учнів з особливостями психофізичного розвитку;
- створення позитивного мікроклімату в освітньому закладі з інклюзивним навчанням, формування активного міжособистісного спілкування дітей з особливими освітніми потребами з іншими учнями;
- забезпечення диференційованого психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами;
- надання консультативної допомоги сім'ям, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, залучення батьків до розроблення індивідуальних планів та програм навчання [1, с.15].

Головні засади інклюзивної освіти чітко визначені в Саламанській декларації (1994 р.). У документі зазначено, що всі діти, незалежно від наявних відмінностей між ними, мають право отримувати знання разом з іншими. Інклюзивні заклади освіти повинні використовувати різноманітні методи навчання та виховання, розробляти індивідуальні плани навчання з урахуванням будь-яких потреб своїх вихованців [3, с.48].

У Концепції розвитку інклюзивного навчання (Наказ МОН № 912 від 01.10.10 р.) наголошується, що інклюзивна освіта в Україні має запроваджуватися, починаючи з закладів дошкільної освіти, де відбувається головним чином виховна діяльність щодо підростаючого покоління [2, с.10].

Для забезпечення ефективності освітньо-виховного процесу наповнюваність класу з інклюзивним навчанням повинна становити не більше як 20 учнів, із них:

- 1-3 учнів з однорідними вадами розвитку: розумовою відсталістю, порушеннями опорно-рухового апарату, зі зниженим зором, слухом, затримкою психічного розвитку та інші;
- не більше 2 дітей: сліпих, глухих, з тяжкими порушеннями мовлення; дітей із складними вадами розвитку (порушення слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з розумовою відсталістю, затримкою психічного розвитку); діти, які пересуваються на інвалідних візках.

Для організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти необхідно створити відповідні умови:

- безперешкодний доступ до території та приміщень освітнього закладу, зокрема для дітей з вадами опорно-рухового апарату, в тому числі для дітей, які пересуваються на візку, і дітей з вадами зору;
- забезпечення освітнього закладу необхідними навчально-методичними посібниками, наочно-дидактичними та індивідуальними технічними засобами навчання;
- наявність кабінетів учителя-дефектолога, психологічного розвантаження, логопедичного з відповідним корекційно-розвитковим обладнанням;
- забезпечення педагогічними кадрами, які володіють методиками роботи з дітьми з особливими освітніми потребами (зокрема, вчителями-дефектологами, вчителями інклюзивного навчання (асистентами вчителя) [4].

Як показують вітчизняні та закордонні дослідження, навчання таких дітей поряд зі здоровими однолітками створює умови для їхнього саморозвитку та самореалізації, сприяє кращій соціалізації та адаптації, формуванню адекватної системи стосунків із однолітками, якомога повнішому включенню в соціальне життя.

До того ж, інклюзивне навчання корисне не лише для дітей з особливостями психофізичного розвитку, а й для їхніх однолітків, яке сприятиме їх особистісному розвитку. Таке навчання розвиває у здорових школярів здатність до емпатії, тактовної взаємодії, чуйності та толерантності щодо хворих однолітків, сприяє формуванню ставлення до них, як до рівноправних членів колективу.

Залучення дітей з особливими потребами до масових шкіл передбачає позитивний вплив на їхніх батьків та інших членів родини, внаслідок чого відбувається поступова позитивна зміна психічного стану останніх, послаблюється напруженість, покращується емоційний стан, зменшуються їхні тривоги й страхи, мобілізуються сили на боротьбу з хворобою.

Враховуючи світові тенденції розвитку освіти, з метою забезпечення конституційних прав і державних гарантій дітей з особливими потребами на здобуття якісної освіти в умовах закладу загальної середньої освіти, сьогодні в Україні запроваджено інклюзивне навчання, яке є однією з умов їхньої ефективної соціальної адаптації та інтеграції в суспільство.

Список використаних джерел

1. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: навч.-метод. посіб. / О.О.Патрикеева, Н.З.Софій, І.В.Луценко, І.П.Василяшко; під заг. ред. В.І.Шинкаренка. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 96 с.
2. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження концепції розвитку інклюзивного навчання», від 01.10.2010 р. №912 URL: <https://mon.gov>.

ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya (дата звернення: 08.10.2023)

3. Порошенко М. Інклюзивна освіта: навч. посібник. К.: Тов. «Агенство «Україна», 2019. 300 с.
4. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Tex t](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Tex%20t) (дата звернення 08.10.2023 року).

КЕНЮ Д.І.,
КУЗЬМА-КАЧУР М.І.

Мукачівський державний університет, Україна

ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Одним із головних завдань змісту початкової загальної освіти є здобуття учнями різнобічного досвіду діяльності. Під час організації розгорнутої освітньої діяльності, в сучасній початковій школі активно використовується дослідницький метод навчання, який сприяє формуванню дослідницьких умінь. Метою дослідницької діяльності є оволодіння учнями функціональними навиками дослідження як універсальним способом освоєння дійсності, розвитку здатності до дослідницького типу мислення. Під час дослідницької діяльності відбувається активізація особистісної позиції здобувача освіти в освітньому процесі на основі отримання суб'єктивно нових знань – самостійно здобутих знань, які є новими і мають особистісне значення для конкретного учня.

Навчальна пошуково-дослідницька діяльність – це спеціально організована пізнавальна творча діяльність учнів, що характеризується цілеспрямованістю, активністю, предметністю, мотивованістю, свідомістю. Результатом її є формування пізнавальних мотивів, дослідницьких умінь, суб'єктивно нових для учнів знань чи способів діяльності.

У початковій школі закладається фундамент знань, умінь і навичок активної, творчої, самостійної діяльності учнів, прийомів аналізу, синтезу та оцінки результатів власної діяльності здобувача освіти. Пошуково-дослідницька діяльність сприяє:

- стимулюванню розвитку інтелектуально-творчого потенціалу молодших школярів;
- розвитку та удосконаленню дослідницьких здібностей та навичок дослідницької поведінки;
- розвитку творчої дослідницької активності;

– стимулюванню інтересу до природничих наук – ознайомленню з науковою картиною світу;

– залученню батьків до освітнього процесу.

Основними характеристиками навчального дослідження Т. Котик виділяє такі:

- позначення в навчальному матеріалі проблемних моментів, що можна розглядати різноаспектно, та подальша організація процесу навчання, в центрі якого перебуває розгляд таких проблемних моментів, тобто подача нового матеріалу на засадах проблемного навчання;
- формулювання проблеми для розгляду в процесі навчання та кількох версій її розв'язання, тобто розвиток навички пошукової діяльності;
- формування навичок роботи з першоджерелами для збору необхідного матеріалу і розв'язання проблеми;
- робота з першоджерелами, фактами, «свідченнями» для розроблення версій;
- розвиток уміння аналізувати факти та свідчення для прийняття однієї версії з поданих гіпотетично як єдино правильної [1].

Процес навчання дослідницьким навичкам складається з декількох етапів. Спочатку доцільно проводити тренувальні вправи з усім класом, що дає можливість ознайомити кожного учня з технікою проведення досліджень. На перших уроках розглядаються методи дослідження, тобто учні дізнаються, звідки можна отримати інформацію. Їм пропонуються картинки із зображенням телефону, книги, руки, комп'ютера, знаку оклику тощо. Це означає що можна зв'язатися зі спеціалістом, прочитати про щось у книзі, провести експеримент, скористатися комп'ютером, подумати самостійно тощо. Потім ідуть уроки-тренінги, на яких учні вчать збирати та обробляти інформацію так, як це роблять справжні вчені.

У 2-4 класах слід працювати над формуванням і розвитком умінь бачити проблему, висувати гіпотези, задавати питання, давати визначення поняттям, класифікувати, спостерігати, проводити експерименти, робити висновки.

Для вироблення в молодших школярів дослідницьких умінь та підвищення самостійності у дослідницьких пошуках важливо спрямовувати педагогічні зусилля на засвоєння алгоритму проведення дослідження. Вчитель має тренувати учнів послідовно покроково реалізувати етапи дослідницького пізнання: 1) вибирати тему (виявляти проблему) та об'єкт дослідження (рослина, тварина, власний організм, погода тощо); 2) обмірковувати та формулювати мету наукового пошуку і завдання для її досягнення; 3) робити припущення стосовно чинників/дій, які впливатимуть на очікувані результати; 5) розробляти план дослідження за обраним об'єктом; 4) визначати (добирати) умови, методи, прилади та обладнання, матеріали

необхідні для роботи; 6) відшукувати та опрацьовувати необхідну для дослідження інформацію з різних джерел. 7) в разі потреби складати потрібні експериментальні установки та виконувати дослідницькі дії (цілеспрямовано спостерігати, проводити дослід, робити та заплановані вимірювання, фіксувати їх результати згідно з інструкціями вчителя та ін.); 8) раціонально описувати хід дослідження, обробляти, аналізувати та оформляти одержані результати; 9) формулювати висновки шляхом узгодження гіпотези та результатів; 10) проводити самоаналіз та самооцінку виконаних дій; 11) публічно представляти (презентувати та захищати) дослідницьку роботу перед класом (на шкільних заходах) [2, с. 67].

Таким чином, грамотне керівництво пошуково-дослідницькою діяльністю учнів забезпечує ефективне формування пізнавально-дослідницьких умінь молодших школярів та є дієвим засобом, методичним інструментом формування природознавчої компетентності здобувачів початкової освіти.

Список використаних джерел

1. Котик Т. Нова українська школа: теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи: навчально-методичний посібник. К.: «Астон». 2020. URL: <https://uabooks.top/3168-posbnik-teorya-praktika-formuvannya-emocynogo-ntelektu-v-uchniv-pochatkovoyi-shkoli-t-kotik.html>
2. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / за ред. Н. М. Бібік. К.: Літера ЛТД, 2018. 160 с.

КИРЛИК В.В.

Мукачівський державний університет, Україна

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА НА РОЗВИТОК ПРОЕКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНЖЕНЕРНОЇ ГАЛУЗІ

Інформаційне суспільство як суспільство, в якому зосереджено уся сукупність суспільних відносин у різних сферах людської діяльності (політиці, економіці, освіті, культурі, дозвіллі, особистому житті тощо), що відбувається на засадах широкого використання ІКТ, завдяки чому будь-хто має можливість створювати, поширювати та використовувати інформацію та психологічний ресурс для адаптації у соціумі. В інформаційному суспільстві поширюються межі свободи, незалежності, самостійності (Е. Тоффлер), зростає рівень екологічно зорієнтованої людини (Е. Масуда). Становлення та розвиток інформаційного суспільства багато науковців розглядали з точки зору теорії постіндустріального підходу, виникнення суспільства нового

типу (Й. Масуда), технологічного (кібернетичного) підходу, де інформація прирівнюється до наукового знання (Д. Белл, Е. Тоффлер) і гуманітарного, де інформацію трактують як соціальну комунікацію (М. Кастельс). Від інформації у сучасному світі залежить ефективність життєдіяльності людини.

Багато українських вчених (В. Биков, З. Бондаренко Р. Гуревич, М. Жалдак, В. Клочко В. Мадзігон, Л. Матохнюк, Н. Морзе, С. Сисоева, Е. Полат, Ю. Шапран та інш.) у дослідженнях розкривають становлення інформаційного суспільства. Вони розглядають основні тенденції інформатизації сталого розвитку, трансформації у сфері праці та інтелектуального життя, підкреслюють потребу у зміні методики викладання дисциплін, реалізація якої можлива за умови використання засобів інформаційних технологій, аналізують проблеми віртуалізації суспільства.

М. Кастельс, іспанський дослідник процесів глобалізації, аналізуючи процес переходу людського суспільства на інформаційну епоху, систематизує характерні риси інформатизації: інформація є сировиною технології і, отже, насамперед, технологія впливає інформацію; ефекти нових технологій охоплюють усі види людської діяльності; інформаційна технологія ініціює мережеву логіку змін; соціальної системи; інформаційно-технологічна парадигма стає вирішальною рисою суспільства; важливою характеристикою інформаційно-технічної парадигми стає конвергенція конкретних технологій у високо інтегрованої системі, тобто мікроелектроніка, комп'ютери, телекомунікації, оптична електроніка, інтегровані в інформаційні системи [6].

Проблему вдосконалення інформаційних, екологічних та ресурсозберігаючих технологій, а також відкриття нових джерел енергії розглядає Д. Белл, який відзначав провідну роль в нових умовах постіндустріального суспільства комп'ютерів і телекомунікацій. Американський філософ Е. Тоффлер цивілізацію порівнював із хвилею, одна хвиля замінює іншу, їх він налічує три. Першою була цивілізація, яка виросла із володіння землею; друга – індустріальна цивілізація; третя – інформатизація суспільства. «Цивілізація третьої хвилі може надавати перевагу зовсім іншим рисам характеру у молодих людей, таким, як незалежність від думок однолітків, менше орієнтації на споживання. Освіта – більш різноманітна і тісно пов'язана з роботою – продовжуватиметься протягом усього життя» [7, с. 60]. Створення та вдосконалення комп'ютерів спонукало до створення нових технологій у різних сферах наукової та практичної діяльності. Однією із сфер стала освіта як процес передачі систематизованих знань, навичок та умінь.

Як підкреслюють спеціальні дослідження, основним критерієм інформаційного суспільства є кількість і якість наявної в обігу інформації, її ефективна передача та переробка [2; 5; 6; 8]. Додатковим критерієм є доступність інформації для кожного завдяки відносній її дешевизні. Це означає,

що більшість людей підключається до сфери виробництва та поширення інформації. Відповідно виникає особлива інформаційна економіка, що грає важливу роль переважають у всіх промислово розвинених країнах.

В сучасних умовах всепоглинаючої глобальної мережі, цифрової економіки актуальною є підготовка інженерів, здатних використовувати основні поняття та положення технічних дисциплін як методологічний, теоретичний і технологічний засіб дослідження пізнавальних та професійних проблем і завдань. При цьому виховання, формування певної психології людей, підвищення їхньої грамотності, освіченості, морально-культурного рівня, свідомості, відповідальності, виховання особистості з гуманістичною спрямованістю щодо професійної діяльності, до навколишнього середовища, до суспільства, до самого себе є невід'ємним завданням освітнього процесу підготовки інженерів у сучасних ЗВО.

Для формування особистості у ЗВО необхідне збереження фундаментальної, смислоутворюючої та ціннісної основи професійної підготовки, створення інноваційного освітньо-виховного простору на базі традицій вітчизняної інженерної освіти. Інженер як член інформаційного суспільства має бути залучений до безперервного та нескінченно різнобічного сприйняття і засвоєння інформації та знань, яким немає кордонів. Глобальність мислення, здатність до осмислення інформаційних потоків, готовність до вирішення будь-яких професійних проблем – основні вимоги до сучасного інженера як фахівця, на які спрямований освітній процес вищої школи. Професійна діяльність інженерів у галузі будівництва пов'язана зі складними технологічними процесами, з обладнанням, приладами, інструментами, з кресленнями, проектами, з різними програмними системами. Фахівець з інженерної спеціальності повинен мати професійно-особисту компетентність до постійного вдосконалення знань, до проектування і освоєння високотехнологічного виробництва, комп'ютерних технологій, програмних систем, бути грамотним, відповідальним користувачем інформаційних мереж [2].

Аналіз сучасних наукових джерел [1; 3; 4] дозволяє стверджувати, що рівень інформаційно-комунікаційних технологій сприяє удосконаленню змісту навчальних дисциплін графічного циклу, форм, методів, засобів освітнього процесу, які спрямовані на формування проектних компетентностей. Це спонукає до розробки ефективних напрямків покращання графічної підготовки студентів, що корелює з традиційними вимогами до проектно-конструкторської діяльності та сучасним станом технічної галузі. До таких відносяться креслярські роботи, дизайнерські проекти, що потребують умінь самостійно мислити; знаходити різні підходи до розв'язування інженерно-графічних завдань; розвивати здатність орієнтуватися в новій ситуації [4]. Через застосування комп'ютерних й онлайн програм і ресурсів,

що сприяють формування проектних та конструкторських компетентностей, розширюються можливості університетського освітнього простору.

Окрім цього, як проектні компетентності можемо розглядати такі, як необхідність для студента актуалізувати міжпредметні зв'язки, прогнозувати реалізацію взаємозв'язку теорії і практики в навчальній діяльності та можливості підвищення рівня засвоєння знань і вмінь; моделювати індивідуальну траєкторію навчання та підсилення завдань самоосвіти, створювати модель самонавчання, саморозвитку та цілеспрямовано формувати компетентності й метапрофесійні якості.

Список використаних джерел

1. Клочко В. І., Бондаренко З. В. Формування знань майбутніх інженерів з інформаційних технологій розв'язування диференціальних рівнянь: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2010. 216 с.
2. Матохнюк Л. О. Психологія інформаційної компетентності особистості (генеза онтологічного розвитку). Дис. на здобуття н. ст. д. психол. н. за спец. 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2019. 42 с.
3. Теплицька А. О. Модель і моделювання в професійній освіті майбутніх учителів. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2015. Вип. 6. С. 181-191.
4. Шапран Ю. Педагогічне моделювання у процесі формування професійної компетентності майбутнього вчителя біології. Рідна школа. 2012. № 12. С. 39-43.
5. Bell D. The Coming Post-Industrial Society: experience of social forecasting. M.: Academy, 1999. pp. 5.
6. Castells M. Information Age: Economy, Society and Culture. Information Age: Economy, Society and Culture. Vol. I-III. Oxford: Blackwell Publishers. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/kastel/intro.php
7. Castells M. The Rise of the Network Society. Vol. 1. The Information Age: Economy, Society and Culture. Oxford: Blackwell, 1996. 598 p.
8. Toffler E. Shock of the future. M.: ООО «AST Publishing House», 2002 pp.

КОВАЛЕНКО Г.О.

ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

НАПН України, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО HR-МЕНЕДЖЕРА ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В реаліях сучасного світу, що стрімко змінюється, інноваційна діяльність менеджерів займає все важливіше місце. Подолання криз і збільшен-

ня ефективності організації, пошук нових ринків і створення нових конкурентних переваг. Із цими задачами, поруч із поточною управлінською рутинною сучасні менеджери стикаються все частіше.

Розвиток наявних і опанування нових компетентностей менеджера здатен значно підвищити його конкурентну спроможність як спеціаліста, а також принести значну цінність організації, де він працює. Інформаційна компетентність є надважливою у розвитку менеджерів, у тому числі HR-менеджера.

Академічне середовище визначає інформаційну компетентність як здатність до роботи з інформацією, а саме проводити її пошук, осмислення, аналіз, оцінку, представлення та передачу.

Сучасний HR-менеджер має опанувати всі складові професійної компетентності, у тому числі й інформаційну, для ефективного виконання своїх функцій:

- Залучення, підбір та найм співробітників;
- Проведення оцінки ефективності роботи співробітників;
- Розробка та проведення навчальних програм для співробітників;
- Впровадження програм компенсацій та пільг, а також мотивації співробітників;
- Управління (організація збереження та захисту) персональними даними.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій надав HR-менеджерам велику кількість інструментів для виконання вище описаних функцій. Сучасні програмні рішення та електронні продукти здатні допомогти в:

- Проведенні пошуку, відбору та обліку претендентів (бази даних резюме претендентів, професійні соціальні мережі на кшталт LinkedIn);
- Проведення оцінки, аналізу та прогнозування ефективності персоналу (аналітичні програмні продукти, рішення для Business intelligence);
- Проведення пошуку курсів та тренінгів для персоналу (освітні платформи як от Udemu, Prometeus);
- Облік і захист персональних даних претендентів та персоналу спільно з IT-департаментом (захищені бази даних).

Уміння працювати з даними інструментами значно підвищує конкурентоспроможність HR-менеджера і надає організації потужні можливості щодо роботи з кадрами.

Також інформаційно-комунікаційні технології значно розширюють можливості HR-менеджера до самоосвіти в дистанційному форматі, що є дуже актуальним на фоні сучасних реалій останніх років (пандемія COVID-19, російське повномасштабне вторгнення в Україну).

HR-менеджер у значній мірі відповідає за ефективність роботи персоналу в організації і за створення комфортної атмосфери в колективі, тому

розвиток його професійних компетенцій є не менш важливою задачею, ніж виконання ним його посадових обов'язків. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології здатні значно полегшити розвиток інформаційної компетенції HR-менеджера, підвищити його конкурентоспроможність та принести значну цінність організації.

КОВАЛЕНКО О.А.

Одеський державний аграрний університет, Україна

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У процесі формування світогляду здобувачів ЗВО, їх морального виховання провідна роль належить гуманітарним наукам. Саме при вивченні цих курсів студент не тільки одержує необхідні знання, а й формується як духовно-моральна особистість.

Перш за все, моральний розвиток – це якісні позитивні зміни в моралі особистості. Досягти цього можливо впровадженням комплексного підходу до морального виховання студентів. Ідея комплексного підходу не нова, але за сучасних умов вона набуває великого значення. У процесі морального виховання визначають три етапи, від здійснення яких залежить успіх виховної роботи: визначення мети виховних дій; досягнення єдності особистісного і об'єктивного суспільного змісту діяльності, перехід зовнішніх вимог до внутрішніх, особистісних; емоційне сприйняття моральних принципів і норм. Моральне виховання молоді починається з визначення мети, яка здійснюється на основі органічного поєднання в процесі виховання, знань і діяльності по здійсненню моральних норм і принципів та свідомо-емоційному засвоєнню моральних норм і принципів студентами як комплексу моральних знань і переживань. Моральна свідомість студентів формується в процесі та під впливом усіх різноманітних видів діяльності. Провідною діяльністю студентів є навчально-пізнавальна, що містить елементи всіх інших видів діяльності – трудової, художньої, екологічної, спортивної.

Необхідно визначити специфіку морального виховання здобувачів ВО.

Вона пов'язана з особливостями засвоєння моральних норм особистістю, двобічним характером виховного процесу, особливою логікою та механізмом засвоєння моралі. Засвоєння моральних норм студентами базується на головних вузлах цього процесу, серед яких вичленовують знання про зміст моральних принципів та норм, моральний зразок їх засвоєння, моральну оцінку емоційно усвідомленого знання. Таким чином у залежності від рівня узагальнення знань і в зв'язку їх з емоційним станом утворюються моральні переконання, потреби і якості особистості.

Двобічний характер процесу морального виховання студентів полягає в тому, що цей процес включає діяльність як об'єкта, так і суб'єкта, здатність як зміцнювати, так і руйнувати ціннісну орієнтацію особистості. У зв'язку з цим необхідно, щоб зовнішні дії і вимоги викладача перетворилися на вимоги студента до власного морального розвитку. Важливо, щоб студент відчув необхідність удосконалення і розвитку власних моральних якостей, тоді він стає не тільки об'єктом, але й активним суб'єктом виховання. Студент внутрішньо усвідомлює моральні принципи та норми як необхідні у власній поведінці, будує власні вчинки на засадах морально керуючих принципів – совісті, честі, обов'язку. Таким чином, необхідно, щоб в процесі виховання викладачем були сформульовані основні напрямки виховної роботи, а його дії будувалися з урахуванням рівня розвитку студента, логіки розвитку його діяльності.

Досліджуючи проблеми морального виховання особистості, варто визначити методи, що допомагають найбільш повно вирішити виховні завдання (пояснювально-репродуктивні, проблемно-ситуаційні, стимулювання). Використовуючи зазначені методи для розповсюдження знань про моральні норми, принципи, цілі, способи їх досягнення, викладач створює в свідомості студента моральний зразок, досягає його внутрішнього усвідомлення особистістю.

Необхідним є також створення системи «зворотнього зв'язку» між викладачем і студентом, що дозволить отримати необхідну інформацію про ціннісні орієнтації студентів для їх можливого коригування, визначити основні напрямки виховної роботи. Для цього необхідно проводити соціологічні дослідження серед студентів і аналізувати їх результати.

Нині, в умовах формування громадянського суспільства, вагомою є проблема виховання в студентської молоді відповідальності. Відповідальність характеризується здатністю людини об'єктивно сприймати реальність, пов'язувати її з особистими цінностями і поводитися відповідно до цього [1]. Таким чином, процес морального виховання вимагає вирішення складних питань, він повинен здійснюватися у взаємозв'язку з іншими видами виховання і будуватися не на окремих діях, а на удосконаленні всього набутого.

Список використаних джерел

1. Степанов О.М. Основи психології і педагогіки: навчальний посібник / О. М. Степанов, М. М. Фіцула. – 2-ге вид., виправ., доп. – К.: Академвидав, 2006. – 520 с.
2. Чорна К.І. Основні пріоритети виховання громадянина-патріота в умовах української державності / К.І.Чорна // Проблеми українського національного виховання: збірник наук. праць / Дрогобицький держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. – Дрогобич, 2013. – С. 63–73.

АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Пошук шляхів активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках – не нова проблема в дидактиці. Проблемами методики постановки уроку, шляхів його вдосконалення переймалися багато вчених і вчителів таких, як А.М.Алексюк, Ю.К. Бабанський, Є.М. Ільїн, М.І. Махмутов, В.О. Оніщук, І.П. Підласий, Д.О. Тхоржевський. Н.М. Яковлев та багато інших. Основне завдання уроку – виховання творчої особистості. Педагогічною ідеєю є система створення полегшення засвоєння матеріалу. Для цього використовують різні методи та прийоми, які розвивають індивідуальні здібності, ерудицію й уяву, сприяють співпраці та діалогу між вчителем та учнем.

Нестандартні уроки більше подобаються учням, ніж буденні навчальні заняття. Тому, що навчальний процес тут має багато спільного з ігровою діяльністю дітей. Майже всі прийоми, особи, дії нестандартних уроків відзначаються ігровим стимулюванням. У них незвичайні задум, організація, методика проведення. Також багато педагогів бачать у них прогрес педагогічної думки, правильний крок у напрямку демократизації школи.

Водночас не слід перетворювати нестандартні уроки в головну форму роботи в школі: вони не завжди характеризуються серйозною, вдумливою пізнавальною працею учнів, високою результативністю, властива їм і велика витрата часу. Так, в посібнику «Педагогіка» Н.Є. Мойсеюк наведено визначення нестандартного уроку. Нестандартний урок – це імпровізоване навчальне заняття, що має нестандартну структуру [1]. Особливості нестандартних уроків полягає в такому структуруванні змісту і форми, яке б викликало зацікавлення в учнів, сприяло їхньому оптимальному розвитку й вихованню [2]. Порівняно із звичайним, нормативним заняттям нестандартний урок стимулює пізнавальну самостійність, творчу активність та ініціативу школярів. Навчання на ньому спрямоване на підвищення їхніх знань, формування працьовитості, потрібних у житті навичок і вмінь. До нестандартних уроків належать: інтегровані уроки (математика-мова, мова-природознавство, та ін.), уроки змістовної спрямованості (взаємини між учнями: урок-семинар, урок-лекція та ін.), урок-змагання, урок-мандрівка, подорож, театралізований урок.

Наприклад, Урок-аукціон. «Товаром» на уроці-аукціоні є знання учнів. «Товар» на аукціоні – це «лот», продавець – «купець». Ведучим на такому уроці краще бути вчителем. Підготовка до уроку розпочинається за два тиж-

ні призначаються чотири «купці», які готують лоти, а також «банкір». Який відповідає за підготовку аудиторії, вільної таблиці результатів аукціону. Це повинні бути учні, котрі добре встигають з предмета. Останні учні утворюють чотири «акціонерні товариства», по шість учнів в кожному. В кожному «акціонерному товаристві» обирається «президент». Президентам видається перелік запитань для повторення, рекомендується література. Вони організують повторення матеріалу в своїх «акціонерних товариствах» і підготовку їх емблем й девізу. Кожний «купець» готує два-три лоти (завдання) під керівництвом, контролем учителя. Оцінку відповідей учнів дають «купці», тому вони повинні бути дуже добре підготовленими до виконання своїх обов'язків. Перед уроком розставляють столи в аудиторії, а на початку уроку ведучий оголошує відкриття аукціону, представляє «купців», «банкірів», «президентів акціонерних товариств». Потім «акціонерні товариства» представляють свої емблеми й девізи.

Один із ефективних засобів розвитку інтересу до навчального предмета, поряд з іншими методами і прийомами, використовуваними на уроках, - дидактична гра. У ході гри учні непомітно для себе виконують різні вправи, де їм самим доводиться порівнювати, виконувати арифметичні дії, тренуватися в усному рахунку, вирішувати задачі. Гра ставить учнів в умову пошуку, пробуджує інтерес до перемоги, отже, діти прагнуть бути швидкими, спритними, чітко виконувати завдання, дотримуючись правил гри.

Включення в урок ігор, ігрових моментів робить процес навчання цікавим, створює у дітей бадьорий робочий настрій, полегшує подолання труднощів у засвоєнні матеріалу.

Різноманітні ігрові дії, за допомогою яких вирішується та чи інша розумова задача, посилюється інтерес дітей до предмета, до пізнання ними навколишнього світу. Багато ігор та вправ будуються на матеріалі різної складності, це дає можливість здійснювати індивідуальний підхід, забезпечувати участь в одній грі учнів з різним рівнем знань. Гра не повинна бути самоціллю, а повинна служити засобом розвитку інтересу до предмета. Наприклад, «Продовж думку»: Учитель починає вголос говорити певне математичне твердження (правило, яке учні вже вивчили), а учень, на якого вкаже вчитель, повинен продовжити його. (Щоб обчислити S прямокутника... потрібно довжину помножити на ширину); «Хто швидше і більше»: Учням пропонується скласти приклади на $+$ (, ;) так, щоб відповіддю до них було запропоноване число; «Зайвий предмет»: виставлено на набірному полотні ряди геометричних фігур. У кожному ряду одна фігура відрізняється формою (кольором, розміром). Потрібно знайти зайву фігуру і пояснити, чому вони так вирішили. «Конкурс красунь»: після того, як учні написали рядок цифри , їм пропонується серед цифр вибрати «Красуню» і «вдягнути» їй корону і «попелюшку» (найгірше написану цифру) і поставити над нею

крапку. А потім запропонувати перетворити «попелюшку» на прекрасну принцесу, написавши якомога краще рядок цифр. « Що це за слово» (Розгадайте ребуси): 100 лиця, с 3 бав, 3 буна, 7 я, пі 2 л, г 1 а, 100 ляр, 3 зуб. Також на уроках можна запропонувати роботу з цікавими квадратами, лабіринтами, математичними малюнками, граф-схемами, віршованими загадками, кросвордами, індивідуальними картками.

Отже, ефективне викладення математики не можливе без пошуків нових шляхів активізації пізнавальної діяльності учнів.

Список використаних джерел

1. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навчальний посібник / Н.Є. Мойсеюк. – К., 2007.
2. Нестандартні уроки в початковій школі / Упоряд. О. Кондратюк. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2005.

КОЗЯР М.М.

*Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності, Україна,*

ДЗЮБА П.М.

Національна академія державної прикордонної служби України,

МАЛАНЮК Н.М.

Державний університет телекомунікацій, Україна

ЛІДЕРСЬКІ ЯКОСТІ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

У психолого-педагогічній літературі розглядають питання формування лідерських якостей, як основи для професійної компетентності фахівців. Поширеними є думки щодо причин: чому одні фахівці стають лідерами, а інші ні. Це сприяло вивченню питання про те чи лідерські якості закладено в людини, чи їх потрібно формувати. Мабуть правда полягає і в одному і в другому. Якості лідера закладено в кожній людині, а проявляються вони в залежності від умов, у які попадає людина. Тобто, лідерські якості потрібно формувати і розвивати. Розвиток лідерських якостей сприяє становленню людини в суспільстві, формуванню професійної компетентності фахівця.

Але науково займатись проблемою лідерства почали на початку ХХ століття. Однак можливості для наукового дослідження лідерства з'явилися тільки у ХХ столітті, що пояснюється бурхливим розвитком суспільства, переходом до ринкових відносин, підвищенням вимог до професійної компетентності фахівців, їх конкурентоспроможності.

У філософії і психології подано найбільше визначень поняттю лідерство. Так, у філософії лідерство визначається, як «поняття, що використовується для визначення суттєвого параметра процесу структуризації соціальної групи або класу суспільства» [1]. Лідерство відіграє роль одного з основних механізмів процесу диференціації і індивідуалізації діяльності людини, впливаючи на особистісні досягнення фахівця.

Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує слово «лідер»: «1. Той, хто стоїть на чолі політичної партії або іншої певної суспільно-політичної організації; вождь (у 2 знач.), керівник. 2. Про того, хто посідає провідне місце серед інших, подібних. 3. Особа чи група осіб, що йде першою в якому-небудь змаганні. Гонка за лідером. 4. Ескадрений міноносець особливо великих розмірів, який в групі кораблів виконує роль ведучого. Лідерство: 1. Становище, обов'язки, діяльність лідера. 2. Першість у чому-небудь» [2, с. 489].

Проведений аналіз наукової літератури дозволив дійти висновку, що «Сократ першим висунув ідею про те, що лідерство – це доля тих, хто *знає*, що робити в даній ситуації. Відповідно, тому, хто керує іншими, необхідні ґрунтовна теоретична підготовка і досвід. Люди підкоряються тому, хто *знає*. Але знання – це ще не все, що потрібно справжньому лідеру. Як писав Ксенофонт, хороший лідер *направляє, показує приклад, поділяє разом зі всіма труднощі і завойовує їхню підтримку*. Лідер має вміння добиватися поваги, не прагнучи популярності» [2, с. 43].

Уродженець України Л. Войтоловський [3] на основі аналізу наукових публікацій і власних досліджень проаналізував кількість якостей лідера, які розподілив на 51 групу, з них найбільш поширеними виявилися 8 груп: «патологія психіки; розум; чарівність; рішучість; сміливість; самотність; красномовство та вміння переконувати; переслідування особистої вигоди» [3]. За нашими спостереженнями ознайомлення курсантів з переліком якостей лідера сприяло мотивації формування лідерських якостей. Серед них – уміння керувати людьми. У працях В. Бехтерева показано два основні способи впливу одних людей на інших: а) навіювання і б) переконання. Для військовослужбовців важливим фактором є наказ, особистий приклад. Лідер повинен бути вожаком. А. Макаренко ввів лідерство в його теорію про колектив. За його баченням однією з ознак колективу є цілі його діяльності, що було тісно пов'язано з вожацтвом [4;5]. Лідерство як функція професійної психологічної компетентності особистості обґрунтована С. Максименком. У працях О. Бойко розглянуто лідерство, як фактор формування військово-професійної компетентності і показано взаємозв'язок між сформованими лідерськими якостями і компетентністю майбутніх офіцерів [6].

Таким чином, лідерські якості потрібно формувати і розвивати, оскільки вони впливають на рівень професійної компетентності фахівця.

Список використаних джерел

1. Максименко С. Д. Лідерство як функція професійної психологічної компетентності особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Вип. 24. С. 7–16.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
3. Вітмор Дж. Ефективний коучинг / пер. з англ. Н. Лавської. Київ: Вид. група КМ-БУКС, 2019. 336 с.
4. Макаренко А. С. Методика організації виховного процесу. Київ: Радянська школа, 1951. 100 с.
5. Лутовий В. І. Компетентності та компетенції: поняттєво-термінологічний дискурс. *Вища освіта України*. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». Київ: Гнозис, 2009. № 3 (додаток 1). С. 8–14.
6. Бойко О. В. Детермінанти змісту формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ. *Педагогіка і психологія професійної освіти: науковий пошук, проблеми, перспективи*: мат. наук.-практ. конф. (м. Львів, 23 квітня 2013 р.). Львів: Львівський НПЦ ПТО НАПН України, 2013. С. 128–131.

КОМАР О.А.

Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини, Україна

УСНІ ОБЧИСЛЕННЯ ЯК ОСНОВА МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ

Масштабне реформування освіти в Україні стало можливим завдяки прийняттю рамкового Закону України «Про освіту». Він визначив метою освіти всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

Нині відбувається реформа загальної середньої освіти «Нова українська школа». Педагоги, що формують освітню траєкторію дітей на роки вперед, найпершими мусять досягнути весь спектр процесів, що відбуваються в освітній сфері. Тому підготовка майбутнього вчителя початкової школи на факультеті початкової освіти направлена на формування фахових компетентностей, які він, у свою чергу, має сформувати у молодших школярів.

Новий зміст освіти, заснований на формуванні необхідних для успішної самореалізації в суспільстві компетентностей. Серед виділених 11 ключових компетентностей для Нової української школи одне з чільних місць займає математична компетентність. Спільними для всіх компетентностей є такі вміння: уміння читати і розуміти прочитане; уміння висловлювати думку усно і письмово; критичне і системне мислення; здатність логічно обґрунтовувати позицію; ініціативність; творчість; уміння вирішувати проблеми; оцінювати ризики; уміння конструктивно керувати емоціями; застосовувати емоційний інтелект; здатність до співпраці в команді.

Оскільки учні старшої школи, абітурієнти мають проблеми з математичними знаннями, саме при підготовці вчителя початкової школи треба звертати увагу на формування у молодших школярів математичної компетентності, в основі якої є усні обчислення.

Важливим завданням методики є створення і перевірка ефективності засобів навчання: підручників, зошитів з друкованою основою, альбомів, таблиць. У методиці розкриваються питання організації навчальної діяльності дітей: в яких випадках доцільна фронтально-колективна, самостійно-індивідуальна чи групова форма роботи, як організувати ту чи іншу форму навчання. Завданням методики є дослідження процесу засвоєння знань учнями та визначення результативності навчання математики. Вчителя треба озброїти знаннями про те, які можливості у навчанні дітей різних вікових груп, які відмінності в засвоєнні математичних знань учнів однієї вікової групи.

Істотною ознакою усних обчислень є спосіб їх виконання. Міцні навички обчислень допомагають учням глибоко усвідомити закони і властивості дій і творчо користуватися ними в процесі обчислень, вибираючи найефективніші прийоми їх виконання, це має важливе значення для загального математичного розвитку учнів. Обчислення активізують їх мислення, виховують увагу, зосередженість, сприяють розвитку кмітливості. Вміння обчислювати має важливе значення в підготовці учнів до життя, до трудової діяльності.

Шкільна практика знає такі форми усних обчислень: слухову, зорову, зорово-слухову.

При слуховій формі усних обчислень учитель дає завдання, а діти відповідають на них усно. До таких завдань належать і математичні диктанти, коли учні слухають завдання і записують послідовно результати усних обчислень. Ця форма обчислень повинна тривати не більше 5 хвилин, тому, що вона потребує значного напруження уваги й пам'яті і діти швидко втомлюються.

При зоровій формі усних обчислень вчитель використовує дошку, плакати чи таблиці. При зоровій формі обчислень учні можуть відповідати усно, або показувати на картках з цифрами, або записувати.

Для зорово-слухової форми усних обчислень характерним є застосування прийомів роботи, вживаних при двох попередніх формах.

Прийоми усних обчислень гуртуються на використанні десяткового складу чисел, на застосуванні законів і властивостей арифметичних дій.

Щоб учні міцно засвоїли загальні прийоми усних обчислень, треба перші два-три приклади записати докладно з усіма перетвореннями. Для свідомого застосування дітьми обчислювальних прийомів потрібно перед усім домогтися розуміння ними властивостей дій.

При проведенні усних обчислень слід запам'ятати таке:

1. Запроваджуючи прийом усних обчислень, треба дбати, щоб учні користувалися ним не механічно, а свідомо.
2. При вивченні дій у межах першої сотні, обчислення слід виконувати тільки усно.
3. Щоб полегшити учням засвоєння нового матеріалу, прийому обчислення, доцільно при розв'язуванні перших двох-трьох прикладів докладно записувати послідовне виконання дій.

Усні обчислення є органічною частиною всієї навчальної роботи з математики і лежать в основі формування математичної компетентності школярів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» https://urst.com.ua/act/pro_osvitu
2. 11 ключових компетентностей НУШ для початкової школи <https://naurok.com.ua/dokument-11-klyuchovih-kompetentnostey-nush-dlya-pochatkovy-shkoli-296221.html>

КОМАРЕНКО Г.М.

*Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет», Україна*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Проблема формування професійної ідентичності завжди була і залишається до тепер важливою умовою в становленні фахівців будь-якої сфери діяльності. Так, за ствердженням Х. Козак, «формування професійної ідентичності відображає концептуальне уявлення особистості про власне місце у професійній групі чи спільноті» [2, с. 83].

Особливості становлення професійної ідентичності майбутнього психолога полягають в усвідомленні своєї приналежності до професії, у стій-

ких уявленнях про свою відповідність конкретним вимогам професії, порівняння елементів своєї відповідності із сформованим професійним образом. Важливими професійно значущими якостями психолога, які мають бути сформовані у майбутніх фахівців, є інтелектуально-пізнавальні; емоційно-вольові; мотиваційно-ціннісні.

З метою практичного вивчення психологічних особливостей формування професійної ідентичності у майбутніх психологів було проведено експеримент, в якому взяли участь 60 студентів освітнього напрямку підготовки «053. Психологія». Всі вони навчаються на 2 і 3 курсах в Європейському університеті (по 30 студентів). Серед опитаних 20 хлопців та 40 дівчат віком 19-21 рік.

Для проведення дослідження обрано наступні психодіагностичні методи: 1) «Визначення професійної спрямованості особистості» (опитувальник Йовайши); 2) «Тест-опитувальник для визначення рівня професійної спрямованості студентів» Т. Дубовицької; 3) «Методика вивчення статусу професійної ідентичності (А. Грецов, А. Азбель); 4) «Якоря кар'єри» (методика діагностики ціннісних орієнтацій в майбутній кар'єрі) (Е. Шейн).

Для визначення психологічних особливостей формування професійної ідентичності у майбутніх психологів отримані дані було проаналізовано за допомогою кореляційного аналізу (критерій Пірсона).

Враховуючи, що професійну ідентичність прийнято розглядати, як усвідомлену людиною приналежність до професійної спільноти за рівнем освіти, професійними компетентностями та професійною культурою, а також за її включеністю до професійної групи, було прийнято рішення розглянути кореляційні зв'язки між різними статусами ідентичності та сферами професійної спрямованості.

Таблиця 1

Кореляційні зв'язки між сферами професійної спрямованості та статусами ідентичності

Сфери професійної спрямованості	Сформована проф. ідентичність	Мораторій (криза вибору)	Нав'язана проф. ідентичність	Невизначена проф. ідентичність
сфера мистецтва				0,52
сфера технічних інтересів				
сфера роботи з людьми	0,88	0,50		

сфера розумової праці		0,53		
сфера фізичної праці				
сфера матеріальних інтересів	0,56	0,50	0,72	

*кореляційні зв'язки значущі на рівні $p < 0,05$

За результатами кореляційного аналізу, які представлені в таблиці 1, було з'ясовано, що сформована професійна ідентичність на статистичному рівні пов'язана зі сферою роботи з людьми (0,88) та сферою матеріальних інтересів (0,56). Отже, сформований статус професійної ідентичності означає, що респонденти готові зробити усвідомлений вибір подальшого професійного розвитку і у них є впевненість у правильності прийнятого рішення щодо їхнього професійного майбутнього. Враховуючи, що наша вибірка складається з майбутніх студентів, можемо підкреслити, що вибір професійної сфери роботи з людьми є усвідомленим вибором власного професійного шляху. Також ми бачимо наявність значущого кореляційного зв'язку зі сферою матеріальних інтересів (0,56), який обумовлюється розумінням респондентів щодо життя в умовах ринкової економіки і можливості досягати гарних фінансових результатів завдяки обраній професії та саморозвитку в професійній сфері.

Між статусом професійної ідентичності «мораторій» та сферами професійної спрямованості також виявлені кореляційні зв'язки, а саме щодо: «сфери роботи з людьми» (0,50), «сфери розумової праці» (0,53), «сфери матеріальних інтересів» (0,50). Отже, ми бачимо, що респонденти із статусом «мораторію» однаково зацікавлені в роботі з людьми, виконанні розумової роботи та спрямовані на сферу матеріальних цінностей. Таким чином, вони шукають альтернативні варіанти подальшого професійного розвитку та намагаються вийти зі стану кризи, прийнявши осмислене рішення щодо професійної діяльності.

Насамкінець, відзначимо, що формування професійної ідентичності особистості у студентів може відбуватися на фоні особистісної кризи ідентичності, вирішення внутрішніх конфліктів, які супроводжують їх процес особистісного зростання. Все це потрібно враховувати, організовуючи освітній процес у ЗВО та залучаючи працівників психологічної служби до надання допомоги майбутнім фахівцям у формуванні їх професійної ідентичності, що сприятиме досягненню успіхів в їх професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Дубінка М. М. Дослідження питання професійної ідентичності як детермінанти процесу професійного самовизначення у працях зарубіжних учених. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2022. Вип. 206. С. 113-121.
2. Козак Х. Формування професійної ідентичності майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи на засадах деонтологічного підходу. Педагогіка безпеки. 2018. № 1. С. 83-88.

КОРОЛЬ Н.В.,
КУЦИК О.Г.

*ВП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

РОЗВИТОК КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДЛЯ УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сучасні стандарти технологічної підготовки молодших школярів вимагають покращення підготовки майбутніх учителів. Особливий акцент робиться на базовій і методичній підготовці студентів для вирішення завдань технологічної освіти. Це включає формування компетентностей учнів у сфері техніки і технологій, використання сучасних технологій для зміни світу і для особистого розвитку [1].

Підготовка вчителів початкової школи для реалізації технологічної освіти має свої особливості, включаючи психолого-педагогічну, методичну і художньо-технологічну складові. Вона спрямована на формування інтегрованих знань і комплексних умінь, творчий розвиток і національне виховання майбутніх учителів [2].

Педагогічна енциклопедія визначає професійну підготовку як комплекс знань, навичок, якостей і досвіду, необхідних для виконання конкретної професії. У психолого-педагогічній літературі підготовка вчителя початкової школи розглядається як формування знань, умінь і навичок для педагогічної діяльності [3].

Оновлення змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи важливо в контексті цілісності, системності і інтеграції, оскільки сучасна початкова школа вимагає нових підходів і навичок вчителів. Технологічна освіта стає ключовим елементом навчального процесу і спрямована на розвиток учнів [4].

Майбутнім вчителям початкової школи важливо вивчати мистецько-технологічні дисципліни, зокрема «Методика навчання технологічної

освіти,» для формування методичної компетентності [3]. У реалізації технологічної освіти вчителі виконують різні функції, включаючи загальнопедагогічні та специфічні, спрямовані на розвиток учнів і організацію навчального процесу.

Загалом, підготовка майбутніх вчителів початкової школи має враховувати сучасні вимоги технологічної освіти та розвиток учнівської культури [2]. Готовність вчителя початкових класів до впровадження технологічної освіти включає компоненти: мотиваційний, когнітивний, творчо-діяльнісний і результативно-рефлексивний.

Мотиваційний компонент включає усвідомлення вчителем цінності технологічної освіти та позитивне ставлення до неї.

Когнітивний компонент передбачає розуміння сутності технологічної освіти і володіння психолого-педагогічними, методичними і технологічними знаннями.

Творчо-діяльнісний компонент включає професійні вміння та особистісні якості для організації та проведення проектно-технологічної діяльності.

Результативно-рефлексивний компонент включає здатність до самоаналізу і самооцінки власної роботи та бажання до самовдосконалення.

Ці компоненти також включають різні категорії знань, такі як технологічні, психолого-педагогічні, методичні, теоретичні основи технологічної освіти та інші. Також важливо розвивати творчий підхід до організації навчання та співпрацю з учнями.

Така готовність дозволяє вчителям ефективно впроваджувати технологічну освіту в початковій школі, сприяючи розвитку учнів та створюючи нові педагогічні підходи [2].

Для підготовки майбутніх учителів до впровадження технологічної освіти в початковій школі використовуються інноваційні методи, такі як: метод інтеграції різних видів мистецтв, що сприяє розвитку творчості, креативності та мультидисциплінарному мисленню майбутніх учителів., метод ігрового дизайну, який сприяє активному використанню ігрових елементів у навчальному процесі, що робить навчання більш цікавим і залучаючим, метод конструктивної співпраці між учасниками творчої діяльності, який сприяє взаємній роботі та спільному вирішенню завдань, метод проектів, що передбачає вирішення студентами практичних завдань і проектів у процесі навчання, що розвиває їх творчі та організаційні навички, інструктаж, який спрямований на навчання студентів певним методам та прийомам у педагогічній діяльності, ігрове моделювання творчих завдань, яке сприяє розвитку креативності, метод ігрової інсценізації навчальних ситуацій, що допомагає створити атмосферу активного навчання, проекти-презентації авторських розробок, які дозволяють студентам демонстру-

вати свої досягнення та ідеї. Ці методи сприяють розвитку творчості, креативності, ініціативності та самостійності майбутніх учителів початкової школи в контексті технологічної освіти.

Ефективність підготовки майбутніх учителів до впровадження технологічної освіти забезпечується формуванням мотивації, інтеграцією предметів, створенням творчого середовища та системою технологічних знань і вмінь.

Таким чином, ключовим фактором успішної реалізації технологічної освіти в початковій школі є особистість вчителя, який повинен бути розвинутою як професіоналом і креативним спеціалістом, готовим до адаптації до освітніх нововведень та здатним до ефективного розв'язання професійних завдань. Також важливою є постійна робота над особистісним розвитком у взаємозв'язку з духовними цінностями.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти 2018. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України 21 лютого 2018 р. № 87.
2. Котелянець Н. В. Прогностичні завдання підготовки вчителя початкових класів для реалізації методичної системи трудового навчання. Актуальні питання освіти і науки: зб. наук. ст. Національна академія Національної гвардії України. 2017. С.312 – 321.
3. Мачача Т. С. Теоретико-методологічні засади проектування змісту технологічної освіти учнів середньої загальноосвітньої школи. Український педагогічний журнал. 2016. № 3. С. 105–114.
4. Савченко О.Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Початкова школа. 2001. № 7. С. 1-4.

КУЗЬМА О.І.,
ЛАЛАК Н.В.

Мукачівський державний університет, Україна

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

В умовах сьогодення, коли життя вимагає від кожного з нас активної громадянської позиції та відповідальних дій у різних життєвих ситуаціях, проблема формування у здобувачів освіти громадянської компетентності є однією з пріоритетних. Завданням нової української школи є створення умов для формування громадянина та розвитку таких якостей, як соціальна активність, відповідальність, повага до прав людини, до інших культур, підготовка молоді для відкритого демократичного суспільства [3].

У Державному стандарті початкової освіти зазначено, що громадянська компетентність, яка пов'язана з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, передбачає співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність в житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, уміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних з різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя тощо [2].

Проблему формування громадянської компетентності особистості досліджували у своїх наукових доробках Р. Арцишевський, П. Вербицька, О. Кучер, Т. Ладиченко, А. Нікітін, В. Оржеховський, О. Пометун, С. Позняк, К. Чорна та інші. На вихованні учня-громадянина наголошував педагог-гуманіст В. Сухомлинський.

Громадянська освіта є одним з аспектів виховання сучасного покоління, здатного відроджувати соціальний і національний дух, розвивати основоположні ідеї нації та бути людяними. В процесі громадянського виховання, вчителі намагаються формувати в учнів таку рису, як патріотизм – любов до своїх співвітчизників, до своєї землі, до її національних героїв та історичного минулого. Інтерес держави до громадянина-патріота значно зростає останні роки. Недаремно, сформоване соціальне замовлення на розробку технологій, які б ефективно виховували вищезгадану якість у підростаючого покоління [1].

В освітньому середовищі початкової школи важливо створити умови для формування у здобувачів освіти елементарних знань про державу, закони, права і відповідальність людини та громадянина, основні моральні цінності і норми поведінки. Молодші школярі повинні усвідомити свої права і обов'язки, використовувати у повсякденному житті моделі поведінки, які відповідають нормам моралі і права, критично мислити, приймати рішення, виявляти громадянську позицію у ставленні до природи, до людей, до самого себе. На уроках, в позаурочній діяльності у дітей формується громадянська компетентність, яку ми розглядаємо як готовність і здатність учнів активно й ефективно діяти відповідно до демократичних принципів і громадянської позиції. Вона передбачає наявність як певної життєвої позиції дітей, так і внутрішньої готовності до її реалізації.

Варто зазначити, що вчителям початкових класів доцільно сьогодні використовувати у своїй роботі інноваційні форми, методи, технології навчання, що ґрунтуються та опираються на діяльнісному підході. При даному способі навчання забезпечується комфортне психологічне самопочуття учнів і вчителя, створюються сприятливі передумови для підвищення рів-

ня загальнокультурної підготовки. Найголовніше, що діяльнісний спосіб навчання не руйнує традиційну систему навчання, а перетворює її, зберігаючи все необхідне для реалізації нових освітніх цілей. У навчальній діяльності слід надавати перевагу формам і методам, які сприяють розвитку критичного та творчого мислення, самостійності, умінь мислення та участі в суспільному житті. Відповідно до цих вимог сприятливим для розвитку громадянської компетентності вважається використання інноваційних технологій навчання. *Аналіз літератури з проблеми дослідження дає підстави стверджувати, що значний потенціал у формуванні громадянської компетентності дітей молодшого шкільного віку має метод проєктів.* Освоюючи технологію проєктування, учні здобувають власний досвід інтелектуальної діяльності, чим забезпечується висока мотивація їх навчально-пізнавальної діяльності.

Отже, здобувачі початкової освіти в контексті подій сьогодення повинні знати про національні цінності українського суспільства та загальнолюдські цінності; про державу Україна, існування законів і необхідність їх дотримання; про права і обов'язки; про правила спілкування з однолітками та дорослими; норми поведінки у різних життєвих ситуаціях. Громадянську компетентність ми розглядаємо як сукупність знань, умінь, навичок, досвіду, емоцій, ціннісних орієнтацій і переконань учнів, які допомагають їм усвідомлювати своє становище в суспільстві та нести відповідальність за себе і свої вчинки, тобто усвідомлювати себе громадянами, відповідальними перед суспільством. Цілеспрямоване формування громадянської компетентності учнів передбачає реалізацію в освіті компетентнісного підходу.

Список використаних джерел

1. Гриценко М. Формування громадянської компетентності учнів початкових класів засобами проєктів *Молодий вчений*. 2019., Т. 4. С. 243-247.
2. Державний стандарт початкової освіти / Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 класи. К.: ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.
3. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>. 40 с.
4. Рудницька Н. Ю., Шанскова Т.І., Коновальчук І.М. Формування громадянської компетентності учнів початкових класів в умовах становлення нової української школи *Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* Випуск 57. Т. 2 С.285-292.

ПЕРСОНАЛЬНИЙ БРЕНД ПЕДАГОГА ЯК СКЛАДОВА ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Складні умови функціонування закладів освіти вимагають нових підходів щодо оптимізації їх діяльності. Одним із них виступає запровадження комплексу заходів щодо покращення, а в багатьох випадках і створення, позитивного іміджу закладу. Актуальність даного питання підвищується у зв'язку зі зростанням конкуренції між освітніми закладами, в тому числі через погіршення демографічної ситуації в країні. Заклади освіти відчули реальну необхідність у визначенні власних конкурентних переваг і для забезпечення максимального задоволення споживача в освітніх послугах, і для подальшого успішного функціонування закладу як самостійного суб'єкта на ринку. Невід'ємною складовою позитивного іміджу закладу освіти є формування комплексного образу педагога у свідомості всіх учасників освітнього процесу, який слугує і символічним позначенням, і водночас формує довіру до освітнього закладу на основі оціночних суджень.

Персональний бренд педагога займає провідне місце серед інших складових позитивного іміджу. Будучи одним із найбільш важливих його елементів, забезпечує формування і постійну підтримку іміджу закладу в соціальному середовищі громади, регіону. Саме тому, ми розглядаємо персональний бренд як один із ключових нематеріальних активів закладу освіти, який одночасно забезпечує позитивний імідж і педагога і організації, яку він уособлює.

В освітній сфері персональний бренд – це сукупність загальних і професійних компетентностей, досвіду, цінностей, особистих поглядів, які транслиуються до всіх суб'єктів освітньої діяльності з метою формування та закріплення позитивного сприйняття, створення авторитету експерта.

Розвиваючи персональний бренд у довгостроковій перспективі працівник освітньої сфери може отримати наступні переваги:

- формування індивідуальної конкурентної переваги за рахунок розвитку кваліфікації та нарощення експертного рівня в певній галузі;
- доступ до ресурсів, серед яких домінуючими можуть виступати інтелектуальні, фінансові, інформаційні;
- інтеграція навколо себе фахівців освітньої спільноти для обміну досвідом та освітніми практиками;
- стабільний кар'єрний розвиток за рахунок підвищення кваліфікації як у рамках закладу освіти, так і на ринку праці загалом;

– забезпечення ціннісної складової як особистості – формування лояльності та високого рівня довіри до педагога.

Таким чином, вкладений педагогом ресурс у формування персонального бренду, вигідно виділятиме його як професіонала серед конкурентів, збільшить впізнаваність та цінність на ринку праці.

У рамках дослідження щодо формування позитивного іміджу закладу освіти і бренду педагога, можна виділити наступні складові персонального бренду. Запропонована схема відображає певний ієрархічний зв'язок між основними складовими персонального бренду педагога і дозволяє розглянути основні чинники його формування по відношенню до різних суб'єктів освітнього процесу (рис.1).

Складові персонального бренду педагога	Комунікаційна складова	- формат та стиль комунікації; - інтерактивна взаємодія; - інтеграція у соціальне середовище.
	Компетентнісна складова	- здатність до генерування знань; - здатність формувати освітнє середовище; - здатність нарощувати експертний рівень; - здатність до підвищення кваліфікації.
	Мотиваційна складова	- мати переваги перед конкурентами на ринку праці; - бажання якісно зростати та розвивати кар'єру; - розвивати внутрішню самомотивацію; - можливість отримувати додаткові моральні стимули та позитивні оцінки своєї роботи.

Рисунок 1 – Складові персонального бренду педагога

Мотиваційна складова передбачає здатність до внутрішньої самомотивації, усвідомлення необхідності побудови персонального бренду як інструменту власного розвитку. Згадані рушійні сили визначають можливість педагога до постійного розвитку і вдосконалення. Наступною складовою виступає компетентнісна складова, до якої відносимо здатність генерувати нові знання, підвищувати кваліфікацію та бути експертом. Дана складова є на ранг вищою від попередньої, адже недостатньо ставити перед собою цілі, тобто бути вмотивованим, необхідно вміти досягати цілей. Саме розвиток компетентнісної складової сприятиме необхідному рівню конкурентоспроможності вчителя, його популярності і затребуваності серед учнів та колег. Третя складова – комунікаційна – передбачає здатність до створення індивідуального стилю комунікацій, вміння взаємодіяти з різними стейкхолдерами ринку та інтегруватись у соціальне середовище.

Розглядаючи питання формування персонального бренду загалом, варто зазначити, що даний процес є досить копітким та потребує тривалого періоду часу. З огляду на це, виділимо ключові елементи у побудові

персонального бренду педагога. Перший – підготовчий, полягає у розробці концепції формування персонального бренду педагога. Даний етап є початковий, передбачає визначення базової стратегії формування бренду. Першочерговими питаннями тут виступає аналіз поточного стану бренду та напрямів його покращення. Наступний етап – аналіз цільової аудиторії як кінцевого адресату комунікації на запити якого потрібно орієнтуватись. Правильно визначена цільова аудиторія дозволяє провести позиціонування педагога у свідомості суб'єктів освітнього процесу. Одним із найбільш трудомістких у запропонованому процесі виступає етап розробки і розвитку бренду. В умов сучасного розвитку інформаційних технологій та різноманіття маркетингових технологій взаємодії зі споживачем, обрати необхідні інструменти не передбачає складнощів. Проте, вкрай важливим має бути розуміння тих способів, які будуть ефективними саме для вашої цільової аудиторії, врахуванням специфіки особистості вчителя та обраної концепції бренду. Останній етап полягає у контролі та визначенні ефективності просуванні педагога як бренду в освітньому середовищі. Доцільно здійснювати моніторинг поточної комунікації для розуміння результативності використаних заходів, налагодити зворотний зв'язок із суб'єктами взаємодії.

Формування персонального бренду педагога є багатокomпонентним та копітким процесом, проте вкрай необхідним у сучасних реаліях освітньої галузі, адже іміджева складова педагога є одним із найбільш важливих елементів позитивного іміджу закладу освіти. Саме від ефективної роботи вчителя або викладача буде залежати і задоволеність споживачів – учнів та батьків – від навчання, і формуватися конкурентна перевага закладу освіти у довгостроковій перспективі. Запропонована структура та алгоритм формування враховує ключові аспекти бренду педагога, але, безумовно, може мати подальший розвиток у ході нових досліджень.

КУЛІШ А.В.,
ЛІЗАНЕЦЬ К.І.,
ЛАЛАК Н.В.

Мукачівський державний університет, Україна

ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЯК ОСНОВА ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО НАВЧАННЯ

У Концепції НУШ зазначено, що сьогодні в освіті потрібна докорінна реформа, яка зупинить негативні тенденції та перетворить сучасний ЗЗСО на важіль соціальної рівності, згуртованості, економічного розвитку та

конкурентоспроможності. Нині особливо гостро постає проблема використання внутрішніх резервів підвищення результативності навчання дітей молодшого шкільного віку. Пошуки шляхів удосконалення системи освіти в початковій школі привели до відродження такого методичного явища як диференціація.

Актуальність ідеї диференційованого навчання в тому, що вона є оптимальною для сучасного розвитку національної школи, оскільки на даному етапі прослідковуються ускладнення контенту, зростання обсягу необхідної інформації, зменшення часу, відведеного школярам для її засвоєння. В Україні принцип диференціації проголошений одним із важливих принципів реформування освіти поряд з принципами дитиноцентризму, гуманізації, демократизації тощо. На розвиток теорії і практики диференційованого підходу до організації навчання молодших школярів вплинули й новітні нормативні документи, зокрема: Національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Національна доктрина розвитку освіти в Україні в XXI столітті, Закон України «Про освіту», Концепція Нової української школи, Державний стандарт початкової освіти [1; 2].

Проблема диференціації освітнього процесу досліджувалася науковцями в різні періоди і з різних позицій. Ідея диференційованого підходу до навчання, енциклопедичності та взаємозв'язку знань була започаткована у роботах основоположників педагогіки (А.Дістервега, Я.Коменського, Г.Песталоцці, Ж.Ж.Руссо). Блискучим прикладом проведення диференційованих уроків був досвід В.Сухомлинського (уроки мислення в природі). Теоретичні та методичні аспекти диференціації навчання розкриті у наукових доробках Ш. Амонашвілі, Ю. Бабанського, В. Бондаря, І. Бутузова, М. Вашуленка, В. Вихрущ, С. Гончаренка, П. Гусака, Л. Жовтан, З. Калмикової, Г. Коберник, С. Логачевської, О. Савченко та інших [3; 4].

У нашому дослідженні терміни «диференційоване навчання», «диференціація» вживаються як синоніми, оскільки вони передають однорідне педагогічне явище – освітню діяльність різнорівневих груп. Отже, «диференційоване навчання» – це засіб досягнення всіма учнями спільної мети, але різними шляхами, з урахуванням рівнів навчально – пізнавальних можливостей кожного здобувача освіти. Диференційовані підгрупи створюються на основі індивідуальних відмінностей – особливостей мотивації, уваги, сприймання, мислення, особливостей навчальної діяльності тощо.

Цікавим і ефективним за будь-яких умов навчання є, на наш погляд, спосіб диференціювання навчальної роботи, який запровадила С. Логачевська. Ключові елементи її підходу: прийом багаторазового пояснення нового матеріалу, вибір учням завдань за варіантами для самостійної роботи на основі самооцінки своїх можливостей, завершення уроку виконанням спільної роботи. До такого розуміння можливостей диференційованої ро-

боти був довгий шлях. Працюючи в умовах маленької сільської школи, до якої вступали діти без належної підготовки, С.Логачевська багато років випробовувала різні засоби, щоб досягти дієвості диференційованого підходу. Учителька розпочала із систематичного, глибокого продуманого вивчення розвитку мислення дітей, темпу письма і читання, оперативного виявлення готовності учнів до вивчення конкретного навчального матеріалу. Ці дані, а також її інтуїтивна здатність до діагностики створювали умови для поділу здобувачів освіти на тимчасові групи безпосередньо на уроці. З однієї групи до іншої діти переходять залежно від рівня оволодіння конкретним матеріалом у системі уроків, а іноді і в межах одного уроку. Учительку найбільше турбувало, як запобігти труднощам, не допустити відставання слабких дітей і водночас не стримувати темпу зростання сильних учнів. Її діяльність до уроку і під час навчання підпорядкована меті: кожен молодший школяр повинен дістати таке навантаження, яке відповідає його можливостям, а обов'язок педагога – створювати умови для активізації зони найближчого розвитку всіх дітей [3].

Таким чином, диференційоване навчання слід розуміти як таку організаційну систему, в якій навчальні групи, класи формуються за певними загальними ознаками, і, відповідно, освітній процес здійснюється за різноманітними програмами, темами, планами з максимальним урахуванням індивідуальних особливостей; забезпеченням оптимальних результатів здобувачів освіти і розвитку їхніх інтелектуальних якостей. Обґрунтовано вихідні положення диференційованого навчання: поділ учнів класу на індивідуально-типологічні групи за темпом навчання, рівнем навченості, научаності, пізнавальної активності та самоорганізації; забезпечення провідної ролі методу самостійної роботи на уроці; варіювання чотирьох типів самостійної роботи (відтворюючої за зразком, реконструктивно-варіативної, творчої та евристичної) відповідно до індивідуально-типологічних особливостей здобувачів початкової освіти.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти / Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 класи. К.: ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.
2. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>. 40 с.
3. Логачевська С.П. Диференціація – одна із форм інтерактивного навчання молодших школярів *Початкова школа*. 2006. №10. С.18 – 23.
4. Савченко О. Я. Сучасний урок: суб'єктність навчання і варіативність структури *Початкова школа*. 2011. № 9. С. 11–15.

ПЕРЕДВИЩА ФАХОВА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН

Система передвищої фахової освіти України, як і решта сфер життя країни, зазнала серйозних втрат і руйнувань внаслідок нового етапу війни, який 24 лютого 2022 року проти України розпочала росія. Формування фахової передвищої освіти відбувається за екстремальних умов, перший набір фахового молодшого бакалавра відбувся у 2020 році, з 1 вересня вони пішли на навчання в умовах поширення світової пандемії COVID-19, а з 24 лютого 2022 року Україна зіштовхнулася з війною проти росії. Все це змусило адаптувати освітній процес до нових умов. Україна має напрацювати зміст і концептуальне бачення відновлення та подальшої трансформації системи вищої освіти з урахуванням наслідків війни [1].

Фахова передвища освіта посідає в українській освітній системі проміжну сходинку між середньою освітою та «повноцінною» вищою освітою бакалаврського й магістерського рівнів. В Україні функціонує понад 600 закладів фахової передвищої освіти, де станом на 2022 рік навчалось близько 369 тис. студентів. Однією з важливих проблем цього освітнього рівня є те, що у низці випадків він готує студента не до виходу на ринок праці, а до продовження навчання на університетських програмах. Інший виклик — відсутність у ключових стейкхолдерів системного бачення місця фахової передвищої освіти в освітній системі України та основних координат її подальшого розвитку [3].

Передвища фахова освіта в контексті соціальних змін є важливою складовою сучасного освітнього процесу. Сучасне суспільство перебуває у постійному стані трансформації, що вимагає від фахівців нових компетенцій та підходів. Соціальні зміни впливають на те, якими навичками та знаннями мають бути оснащені фахівці, які готуються до роботи в різних галузях. Зазвичай зміни в суспільстві вимагають актуалізації передвищої фахової освіти, тож ось декілька ключових аспектів, що вказують на важливість адаптації освіти до вимог сучасного суспільства в контексті соціальних змін:

1. *Адаптація до змін:* передвища фахова освіта дозволяє здобувачам освіти отримувати актуальні знання і навички, що допомагають їм швидше адаптуватися до змін в суспільстві й ринку праці. На думку експертів, Україна найближчим часом буде змушена зосередитись у сфері освіти на: подоланні викликів воєнних руйнувань, переосмисленні та виробленні нового бачення системи загалом для забезпечення її всебічного розвитку,

створенні позитивних умов для трансформації мережі закладів освіти, яка відповідатиме соціальним та економічним потребам України, підвищенні якості освіти, підтримці забезпечення інноваційного навчального та дослідницького середовища, посиленні співпраці зі стейкхолдерами [2].

2. *Роль війни в контексті змін:* війна в Україні може бути фактором, що вплине на освітні процеси. Наприклад, вона може призвести до змін у фокусі освіти, більшого акценту на розвиток навичок виживання та конфліктології [1; 2].

3. *Інтеграція в міжнародному вимірі:* в контексті глобальних змін передвища фахова освіта України буде більш інтегрованою в міжнародний освітній простір. Іноземний досвід та міжнародні стандарти будуть впроваджені для підвищення якості освіти та забезпечення конкурентоспроможності українських випускників на світовому ринку [3].

4. *Актуалізація навчальних програм* фахової передвищої освіти є критично важливою для забезпечення того, що студенти отримують необхідні знання та навички для роботи в умовах війни та конфлікту. Ось кілька способів, якими можна актуалізувати навчальні програми [1; 3]:

1. Додавання спеціалізованих курсів: навчальні програми можуть бути оновлені для включення спеціалізованих курсів, які охоплюють аспекти військових дій, гуманітарної допомоги, медичного обслуговування в умовах війни та інших тем, пов'язаних з конфліктами.

2. Оновлення технічних та технологічних навичок: навчальні програми можуть акцентувати на розвитку навичок цифрової безпеки та використанні сучасних технологій для забезпечення зв'язку та безпеки.

3. Розвиток навичок управління стресом та адаптацією: студенти можуть навчитися ефективно керувати стресом та швидко адаптуватися до змін в умовах війни.

5. *Міждисциплінарний підхід:* соціальні зміни зазвичай не обмежуються однією галуззю знань. Фахівці повинні бути готові до роботи в умовах взаємодії різних галузей та використання знань з різних областей. Міждисциплінарний підхід в умовах війни може стати дуже корисним для забезпечення більш ефективної реакції та вирішення складних проблем, пов'язаних із воєнними конфліктами. Ось кілька способів, якими міждисциплінарний підхід може бути використаний в цьому контексті [3]:

1. Збільшення розуміння причин та наслідків конфлікту: допомагає аналізувати воєнний конфлікт з різних точок зору, включаючи політичний, економічний, соціальний, психологічний та гуманітарний аспекти. Це допомагає краще розуміти корені конфлікту та сприяти мирним рішенням.

2. Спільна розробка рішень та стратегій: об'єднує фахівців з різних галузей для спільної розробки стратегій та рішень щодо управління конфліктом, гуманітарної допомоги та відновлення після війни.

3. Вивчення психологічних наслідків війни: залучення психологів, соціологів та медичних фахівців для вивчення психологічних наслідків війни та розробки програм психологічної підтримки.

6. *Гнучкість та індивідуалізація* в рамках соціальних змін в фаховій передвищій освіті в умовах війни можуть відігравати важливу роль у забезпеченні того, що студенти та фахівці отримують необхідну підготовку та підтримку, яка відповідає їхнім індивідуальним потребам та умовам. Ось деякі способи, якими це може бути досягнуто [2]:

1. Гнучкість навчальних планів: освітні заклади можуть надавати студентам можливість вибору предметів та курсів в рамках своїх основних програм. Це дозволяє студентам зорієнтувати свою освіту відповідно до їхніх індивідуальних цілей та інтересів.

2. Персоналізоване навчання: освітні програми можуть включати підходи до персоналізованого навчання, де студенти отримують індивідуальний підхід до навчання та підтримки. Це дозволяє враховувати різні потреби та рівень навчання студентів [1].

3. Можливість онлайн-навчання: в умовах війни, коли доступ до освітніх закладів може бути обмеженим, онлайн-навчання стає важливим інструментом. Студенти можуть вчитися з використанням інтернету та віддалених технологій, навіть якщо вони знаходяться у віддалених або небезпечних районах [3].

7. Підтримка індустрії 4.0.

Наприкінці 2022 року на засіданні Уряду було презентовано програму «Освіта 4.0: український світанок», розроблену Міністерством освіти і науки. У сфері фахової передвищої, вищої освіти і науки програма передбачає декілька цілей, завдань та індикаторів їх виконання. Серед основних – спрямованість на повоєнну відбудову, збільшення довіри до освітньої, наукової та експертної діяльності університетів і формування сучасної мережі та новітньої інфраструктури вищої освіти. Програмою «Освіта 4.0» визначено низку завдань у напрямі інтеграції до європейського освітнього та наукового просторів, зокрема «гармонізацію освітнього та наукового законодавства і державної політики України з ЄС» [1; 2].

8. *Розвиток м'яких навичок*: програми передвищої фахової освіти можуть включати навчання міжособистісним навичкам, таким як комунікація, переговори та врегулювання конфліктів, що можуть бути корисними в умовах війни. Розвиток м'яких навичок в фаховій передвищій освіті в умовах війни може бути важливим завданням, оскільки ці навички грають ключову роль у сприйнятті та розв'язанні проблем, а також взаємодії з іншими людьми в стресових та надзвичайних обставинах. Вивчення та розвиток м'яких навичок в контексті війни може здійснюватися наступними способами:

1. Спеціалізовані програми з психологічної підготовки: освітні заклади можуть створити спеціалізовані програми, спрямовані на підготовку фахівців до роботи в умовах стресу та травматичних ситуацій. Ці програми можуть включати тренування з психологічної стійкості, емоційного інтелекту та психосоціальної підтримки.

2. Тренінги з медіа-грамотності: вивчення медіа-грамотності може допомогти студентам розрізняти правдиву інформацію від фейкових новин та пропаганди, що може бути особливо важливим в умовах війни.

Узагальнюючи все вище сказане можна констатувати, що фахова передвища освіта є ключовим елементом у забезпеченні ефективного управління якістю освіти, оскільки вона надає базові знання та наукові досягнення студентам, формуючи їх як фахівців. Передвища фахова освіта в Україні в контексті соціальних змін вимагає реформ, забезпечення якості та інновацій. Вона є ключовою у підготовці фахівців, які будуть готові відповідати потребам сучасного світу та вирішувати виклики, включаючи наслідки війни.

Список використаних джерел

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення 09.10.2023 р.).
2. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення 08.09.2023 р.).
3. Шаров О. Особливості управління закладами фахової передвищої освіти в умовах воєнного стану, слайди 12–20. URL: <https://nmc-vfpo.com/wp-content/uploads/2022/10/sharov-pro-osoblyvosti-upravlinnya-zvo-v-umovah-voennogo-stanu-2022-10-19.pdf> (дата звернення 17.10.2023 р.).

КУШНІР І.І.,

КОСЯК Г.М.

Мукачівський державний університет, Україна

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

На сьогоднішній день усі заклади освіти потребують фахівців, здатних творчо підходити до своєї діяльності, які володіють гнучким мисленням, здатних до подолання різноманітних шаблонів. Що стосується керівника закладу освіти – це перш за все висококваліфікований менеджер освітньої

галузі, господарник, організатор, лідер. Тому одне з найважливіших завдань забезпечення освітньої та професійної підготовки майбутніх керівників закладів освіти – вдосконалення їх комунікативної компетентності, досягнення такого професійного рівня, який є достатнім для активної і результативної, ефективної участі майбутнього фахівця в професійній діяльності [1].

У контексті управління закладом освіти керівник вирішує чимало завдань, та для ефективної організації освітнього процесу, управління спільною координованою діяльністю велике значення має комунікативний зв'язок. Успішне управління діяльністю всіх учасників освітнього процесу передбачає обізнаність з побудовою стратегії й тактики спілкування, організацією міжособистісної взаємодії, спільної діяльності для досягнення поставлених цілей. Комунікація є визначальною умовою, змістом, формою та наслідком освіти. З огляду на цей аспект зростає науковий інтерес до проблеми розвитку комунікативної компетентності майбутніх керівників закладів освіти [2].

Комунікативна компетентність – одна із важливих компонент професійної компетентності здобувачів магістерської програми «Освітні, педагогічні науки» Мукачівського державного університету, яким належить у майбутньому працювати як з дітьми, так і з дорослими людьми. Вона включає в себе компетентності, які стосуються взаємодії людини в освітній сфері:

Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

Здатність виявляти, ставити та розв'язувати проблеми.

Здатність до міжособистісної взаємодії, до вибору стратегії спілкування, здатність працювати в команді.

Здатність діяти соціально відповідально і свідомо, генерувати нові ідеї.

Здатність до самоосвіти та саморозвитку.

Здатність управляти стратегічним розвитком команди в педагогічній, науково-педагогічній та науковій діяльності.

Критичне осмислення проблем у сфері освіти, педагогіки й на межі галузей знань.

Здатність до взаємодії з батьківською спільнотою, пропагування педагогічних знань серед широких верств населення.

Освітня програма передбачає також досягнення таких результатів навчання:

Формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити

власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію.

Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами усно і письмово для обговорення результатів освітньої, професійної діяльності, презентації наукових досліджень та інноваційних проєктів.

Створювати відкрите освітньо-наукове середовище, сприятливе для здобувачів освіти та спрямоване на забезпечення результатів навчання.

На формування комунікативної компетентності майбутніх керівників закладів освіти спрямовані такі освітні компоненти: Іншомовна комунікація педагогів у полікультурному середовищі; Комунікація та партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу; Оцінка управління освітньою діяльністю в закладі освіти; управлінська практика в закладах освіти; вибіркові дисципліни.

Необхідно також зазначити, що формуванню комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти сприяє створення умов в освітньому процесі, які позитивно впливають на професійний рівень майбутніх фахівців, їх творчу самореалізацію, на вдосконалення їх діяльності. До цих умов відносяться: осмислення здобувачами значущості комунікативної компетенції для майбутньої професії; програмно-методичне забезпечення її практичної реалізації; використання інтерактивних, проблемно-творчих методів навчання студентів у викладанні всіх освітніх компонентів освітньої програми; володіння викладачами необхідним рівнем комунікативної компетентності і включення магістрів у різноманітні форми активної самостійної та індивідуальної роботи, як на семінарських заняттях, так і під час проходження управлінської практики; особистісно-орієнтоване спілкування з будь-якими партнерами.

Список використаних джерел

1. Левандовська І. Розвиток комунікативної компетентності майбутніх фахівців з управління в системі закладів вищої освіти. URL: <http://surl.li/lttdtv>
2. Фенцик О.М. Формування комунікативної компетентності майбутнього керівника закладу середньої освіти у процесі магістерської підготовки. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. Випуск 1 (9). 2019. С. 185-188.

УПРАВЛІНСЬКІ ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЯКІСТЬ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

У сучасних умовах забезпечення якості освітніх послуг є одним із найважливіших завдань, що потрібно вирішувати. Саме від ефективного управління якістю освітніх послуг залежить авторитет, престижність закладу освіти, майбутнє освіти та її здобувачів у цілому, а вдосконалення існуючого рівня освітніх послуг зможе забезпечити розвиток освіти, територіальної громади в наступні роки. І це особливо важливо саме нині в умовах повномасштабної війни.

Тому виникає необхідність здійснення аналізу, систематизації та узагальнення наявних наукових і практичних результатів з проблеми управління якістю освіти, зокрема в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО).

Більшість вітчизняних дослідників з питань управління якістю освітніх послуг розглядають цю проблему в педагогічному та соціально-філософському аспектах, зокрема В. Андрущенко, В. Астахова, Н. Бібік, І. Булах, М. Згуровський, С. Ніколаєнко та інші. Проблематику моніторингу якості послуг закладів освіти в тій самій площині досліджували О. Дубініна, В. Беспалько, Є. Боровська, Г. Зварич, І. Сіданіч та ін. [1].

Також слід врахувати, що з початком пандемії COVID-19 почалося динамічне формування єдиного інформаційного науково-освітнього простору, який став відповіддю на глобальні світові виклики та потребував впровадження інновацій в освітній сфері, в тому числі управлінських. Тому першочерговими стали завдання створення цифрових технологій навчання, розроблення інноваційних методик та засобів забезпечення змішаної форми навчання, ефективної організації віддаленої роботи працівників освітньої сфери, управління освітнім процесом. Форс-мажорні обставини повномасштабного російського вторгнення в Україну у лютому 2022 р. посилили для освітян актуальність вирішення завдань забезпечення якості освітніх послуг.

Дослідження проводилося під час управлінської практики на базі Сімерської гімназії Перечинської міської ради Закарпатської області.

Оцінювання діяльності гімназії відбувалося на основі декількох критеріїв, а саме:

- оцінювання наявного освітнього середовища;
- оцінювання залученості здобувачів освіти в процес дистанційного навчання;

- оцінювання управлінського апарату та управлінських процесів закладу загальної середньої освіти.

Аналіз роботи гімназії дав можливість визначити комплекс управлінських дій під час організації дистанційного навчання, зокрема:

- внесення до освітньої програми гімназії розділу про організацію освітнього процесу в умовах дистанційного навчання;
- розроблення індивідуального плану дистанційного навчання педагога;
- ухвалення оновленого річного плану з урахуванням особливостей дистанційного навчання;
- підбір онлайн-платформи для якісного проведення навчальних занять;
- узгодження та затвердження електронного розкладу уроків;
- налагодження взаємодії між педагогічним та батьківським колективами (розміщення інформації на вебсайті гімназії, підтримка діалогу в Інтернет-групах);
- підтримання комунікації між педагогами та керівництвом гімназії (створення на Інтернет-ресурсах груп для мобільного спілкування педагогічного колективу).

Розроблені заходи були узагальнені у вигляді таблиці і були визначені форми виконання та відповідальні особи.

З метою виявлення ризиків та проблем, що виникають під час реалізації дистанційного навчання, було проведено опитування адміністрації закладу загальної середньої освіти та використано статистичну базу дослідження цієї проблематики з Аналітичної довідки щодо організації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти в 2020/2021 навчальному році [2], яка містить дані опитування 4,5 тис. керівників закладів освіти України. На основі опрацьованих статистичних даних можна зробити висновок, що факторами, вплив на які дасть можливість не менш як на 80% вирішити проблеми поліпшення якості дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти в цілому, є: низька мотивація учнів; недостатня цифрова інфраструктура в гімназії; неефективна взаємодія з учасниками освітнього процесу; брак у керівників попереднього досвіду організації дистанційної роботи; обмежена технічна підтримка організації дистанційного навчання.

Наступним кроком дослідження якості надання освітніх послуг у гімназії буде оцінювання підготовленості педагогічних працівників до проведення онлайн-занять та рівня їх підготовленості в питаннях цифрового функціонування освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Акіліна О., Панченко А., Литвиненко С. Управління якістю послуг закладу загальної середньої освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика (серія: педагогічні науки)*. Випуск № 3 (72). 2022. С. 53-61.
2. Аналітична довідка щодо організації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році. Нова українська школа. 2021. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/37776.pdf>

КУШНІР І.І.,
ЯВОРСЬКА Л.В.
*Мукачівський державний університет,
Україна*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Управління сучасним ЗЗСО потребує від керівника та його команди зміни парадигми управління, використання поруч із традиційними інноваційних підходів та технологій. Сьогодні для всіх суб'єктів освітнього процесу актуальним є: уміти комплексно вирішувати проблеми; креативно мислити та діяти; уміти керувати людьми й ухвалювати управлінські рішення; змінювати систему та способи взаємодії з іншими (вчителями, здобувачами освіти, батьками, представниками влади, громади, керівництвом територіальної громади тощо) [3].

Управління освітою та закладами освіти завжди перебували в центрі уваги науковців та управлінців-практиків. Сутність інноваційних підходів, принципів, управлінських функцій та технологій управління закладами освіти розкрито Л. Ващенко, Л. Даниленко, Л. Калініною, Ю. Конаржевським тощо. Цінними для нашого дослідження є наукові доробки О. Мармази, О. Онаць, Н. Островерхової, Л. Паращенко, О. Пехоти та ін.

До управлінських інноваційних технологій належать сучасні економічні, психологічні, діагностичні, інформаційні технології, що створюють умови для оперативного й ефективного прийняття керівником ЗЗСО ефективного управлінського рішення. Технологія управління – це комплекс методів, прийомів і засобів опрацювання управлінської інформації, що має на меті ухвалення та реалізацію управлінських рішень. Вона охоплює стратегію, тактику й техніку управління [1].

Як показує практика, успішно розв'язувати проблеми в сучасному ЗЗСО допомагають нетипові управлінські технології, які використовуються в інноваційному менеджменті. Зокрема, це: бренд-стратегії, коучинг, хака-

тон, тимбілдінг, рейфреймінг, кейс-метод, психолого-педагогічні семінари [2]. Проаналізуємо деякі з них.

Бренд-стратегія – це стратегія створення, розвитку, зміни та адаптації до ринку освітніх послуг власного бренду; технологія формування й обґрунтування стратегічної ідеї, концепції розвитку навчального закладу щодо впровадження конкурентних переваг на ринку освітніх послуг з метою формування іміджу, який стимулюватиме постійний інтерес до цього бренду; інформаційно-просвітницька робота в мікрорайоні, реклама діяльності закладу, PR-кампанія, презентація діяльності закладу в ЗМІ, соціальних мережах, на виставках, здійснення дослідно-експериментальної роботи.

Цікавим на нашу думку є коучинг – сучасний інструмент інноваційного управління. Коучинг концентрується на майбутніх можливостях, а не на минулих помилках, він не вчить, а допомагає вчитися досягти успіху. Хакатон – інноваційна форма організації освітнього процесу, що сприяє пошуку нових методів роботи, активізує ефективну комунікацію, дозволяє розширювати коло партнерських зв'язків у реалізації заданих проєктів. Переваги хакатонів: обмеженість в часі для прийняття рішень; командотворення; практичність; неформальність; обмін навичками та ідеями; варіативність команди тощо.

Тімбілдінг – це спеціальні заходи, які розраховано на згуртування колективу, формування сильної команди, що успішно досягає поставлених цілей. Тімбілдінг – це і проведення корпоративів, і активний спільний відпочинок на природі, які моделюють життя всередині колективу та спрямовують його на ефективну і спільну діяльність. Керівник закладу освіти, практичний психолог чи педагог-організатор здійснює тимбілдінг з членам колективу закладу освіти, що допомагає виробити навички командного руху, навчають працювати в команді, виявляють неформальних лідерів, допомагають створювати атмосферу неформального спілкування, досягнення психологічного розвантаження. Варто зазначити, що особливе місце в реалізації технології тимбілдіngu-тренінгів відіграє місце їх проведення. Проведення таких заходів не в закладі освіти, а в іншому місці, незвичній атмосфері, сприяє набагато легшому виявленню неформальних лідерів, взаємин симпатій чи конфліктів, дає кращі результати.

Таким чином, важливим для сучасного керівника ЗЗСО є досконале володіння управлінськими функціями й численними ролями, інноваційними технологіями управління й співуправління, постійний розвиток у професійному та особистісному вимірі. Управління навчальними закладами має бути інноваційним, охоплювати різні види діяльності всієї управлінської команди та громади. Сучасні освітні та управлінські технології повинні бути ефективними за результатами та оптимальними в часі, витратах сил і засобів.

Список використаних джерел

1. Гришук А. Словник українського педагога К.: КВПЦ, 2015. 405 с.
2. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера за ред. Р. Дяківа К.: Міжнародна економічна фундація, 2000. 703 с.
3. Калініна Л. М. Базовий стандарт професійної діяльності керівника нової української школи *Керівник нової української школи: світоглядні орієнтири* Київ: вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. С. 52–60.

ЛАВРЕНОВА М. В.,

ОФРІМ М. Ю.

Мукачівський державний університет, Україна

ФІЛОСОФІЯ О. ДУХНОВИЧА У КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Глибокий слід на ниві літератури, філософії, історії, педагогіки залишила надзвичайно велика і багатогранна спадщина О. Духновича. Вона особливо актуальна сьогодні, в контексті реформування НУШ і є справжнім скарбом для української нації. В Державному стандарті початкової освіти зазначено, що однією з ключових компетентностей школярів є вільне володіння державною мовою, активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях. Варто зазначити, що одним із провідних завдань вітчизняної освіти на сучасному етапі є впровадження в усі сфери державної (української) мови, що вимагає не тільки сформованість мовленнєвих умінь і навичок, а, насамперед, виховання мовленнєвої особистості на засадах духовності, загальнолюдських цінностей, культурно-історичних надбань рідного народу, усвідомлення значущості української мови як мови народу, мови фольклору.

Просвітитель зазначав, що рідна мова пояснює дитині природу, доквілля так зрозуміло і влучно, як не зміг би пояснити жодний природодослідник, знайомить з історією народу так, як не зміг би познайомити жодний історик, розкриває такі філософські поняття, які не зможе розкрити жодний філософ. Дитина у п'ять-шість років розмовляє вже правильно і жваво своєю рідною мовою. На його думку, у засвоєнні рідної мови дитині допомагає своєрідне мовне чуття. На противагу тим, хто стверджував, що дитина засвоює рідну мову несвідомо, вчений акцентує свою увагу на свідомому засвоєнні мови. У ранньому віці дитина засвоює велику кількість понять, логіку і філософію мови [1].

У системі навчання дітей рідної мови, яку О. Духнович розробляв і вдосконалював, важливе місце відводиться принципу наочності. Особливого

значення у розвитку мовлення дітей просвітитель надавав усній народній творчості, зокрема казкам, загадкам, прислів'ям, скоромовкам. Саме вони допомагають розвинути чуття рідної мови. Усна народна творчість, зокрема, прислів'я, на думку вченого, впливають на дитину як формою, так і своїм змістом.

О. Духнович зазначав, що живе слово педагога – взірць для наслідування. Спілкування дорослих і дітей, що характерне для словесних методів, має виховне значення – воно викликає почуття, формує певне ставлення до змісту [2]. Розповіді дітей спрямовані на вдосконалення розумової діяльності, глибшого усвідомлення знань і формування мовленнєвих умінь. У процесі навчання молодших школярів доцільно використовувати розповіді різного характеру: переказ, опис, сюжетну розповідь з досвіду, творчу розповідь, розповідь-міркування, розповідь-пояснення. Розповідь дитини передбачає її спрямованість на слухача. Бажання бути зрозумілим спонукає до вибору мовних засобів, що найточніше передають зміст думки. Читання художніх творів розширює і збагачує знання дітей, формує здібності до сприймання і розуміння художньої літератури, відтворення словесного образу, розуміння основних взаємозв'язків, здатність розуміти образність творів, викликати емоційну активність.

Особливу увагу привертають художні твори вченого-педагога, серед яких знаходимо і твори для дітей, що були зібрані в окремий розділ «Маленьким соколятам». У ньому автор подає байки, вірші, які, на нашу думку, відіграють не тільки виховну, пізнавальну, а й повчальну роль. Аналіз літератури з проблеми дослідження підводить нас до висновку, що використання педагогічної спадщини О. Духновича в роботі сучасних ЗЗСО Закарпаття здатне забезпечити високу результативність у розвитку лінгвокреативних здібностей здобувачів освіти. Зокрема, у дітей формується здатність до словесної творчості, розвивається уява та асоціативне мислення, вдосконалюються їхні комунікативні вміння [4].

Одним із перших, хто створив в Україні підручник з педагогіки, у якому широко представлений український фольклор, був О. Духнович. Деякі з творів стали навіть народними піснями, які, на погляд філософа, мають вагомe значення для виховання дітей. Просвітитель вважав, що саме в народних піснях, які в минулому називалися «співанками», зібрано «найбільше народного сокровища» [3]. Його твори побудовано за законами русинської граматики. Вони складаються з речень, які між собою мають граматичний зв'язок. Використання такого підходу педагогом дає можливість перекладати те, що на перший погляд, неможливо, створивши аналогічні твори, керуючись правилами граматики іншої мови. Не радив О. Духнович і «зазубрювати» з дітьми вірші, при цьому підкреслював, що тільки свідоме вивчення поетичного твору дає естетичну насолоду дитині, позитивно впливає як на

естетичний розвиток, її почуття, так і на розвиток мовлення. Зазначимо, що ці педагогічні настанови вченого не втратили актуальності й сьогодні.

Таким чином, збереження своєї мови, релігії, звичаїв, культури, на думку О. Духновича, повинно займати головне місце у освітньому процесі дітей молодшого шкільного віку, оскільки це відповідає їх психології і відбиває прагнення та потреби українського народу. Особливу увагу привертають художні твори вченого-педагога, серед яких знаходимо і твори для дітей, що були зібрані в окремий розділ «Маленьким соколятам». О. Духнович підкреслював важливу рису рідної мови, її роль у навчанні й вихованні підростаючого покоління. Маленька дитина входить у навколишній світ завдяки рідній мові, яку він образно називав чудовим вихователем і педагогом.

Список використаних джерел

1. Гомоннай В. Видатні педагоги України: XIX–XX ст. Ужгород: Закарпаття, 2001. 66 с.
2. Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах Закарпаття. 2001. № 5. С. 65–70.
3. Свтух М. Видатний український педагог і просвітитель О. Духнович Педагогіка. 1998. № 2. С. 39–47.
4. Попович Н. Ф. Багатогранність діяльності О. В. Духновича *Науковий вісник Мукачів. держ. ун-ту*. 2011. № 10 (5). С. 105–109.

ЛАЛАК Н.В.,
МОГІШ М.В.,
ШЕКМАР А.В.

Мукачівський державний університет, Україна

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У зв'язку з поширенням медійних загроз у сучасному суспільстві (маніпуляції свідомістю, фейкові повідомлення, небезпечні знайомства, виникнення залежності від нових медіа, провокування агресії, жорстокості, насильства тощо), набуває актуальності проблема медіаосвіти підростаючого покоління. Зважаючи на посилений інтерес дітей до цифрових засобів, небезпеку сучасної медіатехніки для дитячого розвитку, розпочинати формувати медіаграмотність доцільно ще в дошкільному та молодшому шкільному віці. Необхідність здійснення ранньої медіаосвіти пояснюється тим, що пізніше в підлітків доводиться вже змінювати стиль поведінки в медіасередовищі, тобто перевиховувати дитину, трансформувати навички

медіаграмотної поведінки. Зробити це значно складніше, ніж зразу правильно організувати медіаосвітню діяльність.

Вплив засобів масової інформації на розвиток дитини відображено у творах В. Сухомлинського, а також у численних дослідженнях українських учених, зокрема Р. Даниляк, В. Лизанчука, Д. Попової, Т. Поясок, В. Скотного, Н. Темех, Л. Чорної, С. Шандрюк, П. Щербаня тощо. У їх наукових доробках акцентується увага на недостатньому використанні потенціалу медіа, зокрема друкованих видань, для виховання дітей; на необхідності елімінації низько-вартісної медійної продукції. Проблеми формування медіаграмотності дітей та молоді є предметом досліджень українських учених (К. Біницької, О. Волошенюк, А. Волошиної, А. Єрмоленко, В. Іванова, Т. Іванової, М. Коропатника, Л. Кульчинської, К. Левківського тощо). Важливість умілої взаємодії дитини з новітньою технікою відображена в Державному стандарті початкової освіти, Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, Концепції НУШ [2; 3; 5].

З кінця XX ст. у навчальних закладах поширюється термін «медіаосвіта». У Концепції впровадження медіаосвіти в Україні він трактується як частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (ком'ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій [1]. «Медіаграмотність» ми розглядаємо як складову медіакультури, яка стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, отриману з різних медіа, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами

У дослідженні проблеми формування медіаграмотності дітей ключовим питанням є розвиток мислення здобувачів освіти, зокрема здатності критично осмислювати інформацію. Відсутність життєвого досвіду і спроможності критично споглядати світ, усебічно аналізувати інформацію є однією з причин недостатньої уваги до формування медіаграмотності дітей молодшого шкільного віку [4].

Студювання наукових джерел дає змогу виявити ідеї позитивного досвіду формування медіаграмотності дітей, зокрема: створення медіатеки, яка вміщує в собі бібліотеку, аудіо-відеотеку; розгляд картинок та створення своїх творів мистецтва; слухання художніх творів із подальшим програванням сюжетів; виконання пізнавально-розважальних завдань, передбачених змістом дитячих журналів, газет; знаходження відповідей, отримання нових знань; створення проекту, свого медіапродукту тощо. Водночас варто зацен-

тувати увагу на доцільності сприяння розвитку медіаграмотності батьків дітей. Як показує практика, реалізація медіаосвіти дітей можлива лише через тісну взаємодію вчителів ЗЗСО з родинами на основі педагогіки партнерства

Таким чином, маніпуляції свідомістю споживачів медійної продукції, перенасиченість телевізійних програм сценами агресії та насильства, безконтрольне використання сучасних технічних пристроїв дітьми зумовлюють актуальність медіаосвіти, результатом якої є сформованість медіаграмотності здобувачів початкової освіти (усвідомлення доцільності медіаосвіти; знання про медійні засоби, їхні функції, загрози сучасної техніки; уміння вибирати джерела інформації, критично сприймати інформацію; позитивне ставлення до медіаосвітніх занять). Доцільність реалізації медіаосвіти пояснюється тим, що молодші школярі сприймають медіаграмотність не як предмет, а як спосіб життя.

Список використаних джерел

1. Гришук А. Словник українського педагога К.: КВПЦ, 2015. 405 с.
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні: схвалена постановою Президії Національної Академії педагогічних наук України від 20.05.2010 р. протокол №1-776-150. URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhen_nya_mediaosviti_v_ukraini/
3. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>. 40 с.
4. Петрунько О. В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіасередовищі: монографія. 2-ге вид. Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2021. 480 с.
5. Шумаєва С. П. Медіаосвіта: історичні і культурологічні аспекти розвитку. *Рідна школа*. 2013. № 5 (880). С. 70–72.

ЛЕМКО Г.І.

*Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК САМОВИХОВАННЯ З РОЗВИТКОМ ОСОБИСТОСТІ

Формування і розвиток особистості представляють собою процес, в ході якого людина стає сформованою та змінюється у контексті суспільства. Особистість проявляє здатність до самопізнання, самоконтролю та саморегуляції. Вона має набір необхідних соціальних якостей, таких як індивідуальність, інтелектуальність, відповідальність, активність, наполегливість та інші.

Розвиток особистості є результатом складного та тривалого процесу, під час якого відбуваються зміни у властивостях та якостях людини. Ці змі-

ни відбуваються під впливом виховання та навчання. Саморозвиток особистості передбачає становлення людини як суб'єкта власної життєдіяльності. Це означає активну, самостійну та самодостатню позицію людини у житті, яка є їй властивою з самого народження. З віком ця позиція змінюється, з'являються нові стимули та форми, такі як моральні, естетичні, соціальні та психологічні, які активізують людську діяльність. Активність є необхідною умовою для особистісного саморозвитку, допомагаючи конструювати внутрішній світ, шукаючи інші види недопущення кризи [1, с. 13].

Успішне формування особистості та її розвиток у суспільстві залежать від урахування різних зовнішніх та внутрішніх факторів, а також їх складних взаємозв'язків. Зокрема, такі фактори включають спосіб життя особистості, який може сприяти або перешкоджати її розвитку залежно від умов, що сприяють формуванню певного способу життя в певному районі, національні особливості, природні умови навколишнього середовища, різні джерела духовної культури, спосіб їх взаємодії, а також просторові та часові умови життя особистості та мікрогрупи, системи виховання та індивідуальні особливості особистості, що формуються в цих системах. Також воно залежить від того, як людина визначає свою роль у колективі та прагне до її поліпшення. Взаємодія між особою і колективом, яким може бути як організована група, так і випадкове спілкування, в основному залежить від інтелектуальних, духовних, трудових і, в окремих випадках, фізичних здібностей особистості. Однією з основ самовиховання є взаємозв'язок між процесом зовнішнього виховання та самовихованням [2, с.196].

Виникнення свідомого прагнення до самовиховання є результатом попереднього зовнішнього виховання. Зовнішнє виховання представляє собою об'єктивний вплив суспільства на індивіда через діяльність вихователів. Проте на початкових етапах виховання зусилля педагогів, батьків, громадських організацій, засобів масової інформації, преси часто зіштовхуються з пасивним сприйняттям. У таких випадках виникає невідповідність між свідомістю та поведінкою, яка може мати різноманітні прояви.

Одним з найважливіших аспектів самовиховання є розвиток трьох основних сфер:

а) інтелектуальна сфера включає в себе постановку особою завдань у сфері самоосвіти, саморозвитку, розвитку мислення (аналіз, узагальнення, логічне мислення тощо), пам'яті, мовлення, уваги та інших пізнавальних процесів. Ця сфера охоплює процес навчання, самовдосконалення та розуміння себе.

б) духовно-культурна сфера визначає прагнення особи до розширення свого культурного багажу та досягнень в галузі літератури і мистецтва. Розвиток навичок і вмінь в сфері мистецтва.

в) моральна сфера спрямована на формування особистістю моральних орієнтирів, ідеалів та самоаналізу своєї поведінки у відношенні до людей, моральних цінностей, праці, природи, Батьківщини тощо. Вона включає порівняння реальної поведінки з ідеальними моральними цінностями і встановлення поступових кроків для досягнення морального ідеалу. Моральна сфера самовиховання також передбачає розвиток вольових рис, щоб людина мала здатність самостійно контролювати свою поведінку, не піддаваючись егоїстичним та ситуативним бажанням, які суперечать моральним нормам поведінки.

г) фізично-валеологічна сфера охоплює активність особи у напрямі фізичного самовдосконалення, зміцнення здоров'я, вивчення спортивних навичок, відмову від шкідливих звичок та дотримання гігієнічних норм [3, с.115].

Отже, ця сфера є особливо важливою для включення особистості у самовиховний процес з раннього віку, оскільки її позитивні результати є очевидними. Дотримання здорового способу життя повинно стати нормою поведінки для кожного, хто прагне стати лідером у своїй групі. Етап формування особистості також пов'язаний з трьома основними сферами виховання: інтелектуальною, емоційною та вольовою. Проте, вольова сфера виступає як провідна у самовиховному процесі, забезпечуючи саморегуляцію внутрішнього світу людини відповідно до реальності. Основними функціями волі є забезпечення психічної саморегуляції поведінки та діяльності, керування психічними станами та адаптація діяльності до змінних умов. Воля виступає як головний механізм самовиховання і разом з емоціями виконує регулятивні функції в духовному світі особистості, завжди пов'язані з моральністю та інтелектом.

Список використаних джерел

1. Березовська Л.І. Самовиховання та саморегуляція особистості. Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. 168 с.
2. Кравченко О.В. Самовиховання як основна категорія самовиявлення педагога. *Педагогічні науки*. Вип. 38. 2017. С. 196-200.
3. Супрун М.О., Самовиховання особистості майбутнього фахівця в галузі державного управління (теоретико-практичний аспект). *Державне управління: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 114-124. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2014_1_15

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ У РОЗВИТКОВІ СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ

Розвиток соціальних компетентностей на початку XXI століття стала актуальною проблемою освітньо-педагогічної галузі. Відбувається зміна сталих традицій, ментальних характеристик способу життя, стилю спілкування і взаємодії людей. Вимальовуються та дають про себе знати нові соціальні норми й установки. Іншими стають вимоги до особистості. Відповідно, стають новими і вимоги до освітніх технологій, змісту, методів і форм розвитку соціальних компетентностей особистості, зокрема учнів старших класів. На цьому зосереджували увагу В. Кремень, Н. Бакуліна, В. Вербицький, С. Куликовський, О. Овчарук, Г. Товканець та інші

У навчальному процесі важливо забезпечувати освітні ситуації, які спонукають учнів активно брати участь у реалізації ситуації як рівноправний суб'єкт діяльності. Під час «проживання» спеціально створеної та контрольованої освітньої ситуації (події) учень формує власну суб'єктну позицію: приймає рішення та несе відповідальність за свої дії, здійснюючи разом з цим певний пошук.

Технологічно кейс-метод є специфічним різновидом дослідницької аналітичної технології, тобто включає операції дослідницького процесу. Однією з особливостей методу кейсів є комплексне використання методів збирання даних. Може використовуватися інтерв'ювання, анкетування, вивчення документів, збирання артефактів, спостереження та інші методи [6]. Таким чином, кейс-метод це не один метод, а цілий комплекс методів. В основу кейсу може бути покладено реальну ситуацію, в яку повинні бути включені учні школи. Наявність реальної ситуації, актуальність якої нарастає з кожним днем, стає джерелом створення «наскрізного» кейсу. У процесі створення необхідних педагогічних умов, необхідно сформувати новий підхід до змінних зовнішніх умов – освоєння соціальних компетенцій, що підвищує мотивацію.

Окрім цього, в основу «наскрізного» кейсу мають бути покладені реальні ситуації, які дозволяють під час занять наочно змодельовати ситуацію практичної роботи у реальному проекті. У кейс включаються міні-кейси квестового та дослідницького характеру, які мають бути спрямовані на формування компетенції співробітництва, здатність планувати самостійну діяльність, встановлювати дружні відносини у групі та виходити з конфліктних ситуацій, уміння працювати в команді, застосовувати отримані тео-

ретичні знання на практиці; безліч індивідуальних завдань в освітньому інформаційному середовищі (завдання, що дозволяють сформувати конкретні навички роботи, наприклад, з електронним підручником (знайти у тексті, вкладках, додатковому матеріалі всі характеристики історичної події та надіслати відповідь на планшет вчителя); вести різного роду ділове і приватне листування; систематизовують файл та папки із закладками, цікавими матеріалами, готовими завданнями, підказками для уроку; пошук нового матеріалу в мережі Інтернет у рамках індивідуальної роботи над поставленим завданням тощо).

На початку роботи з навчальним кейсом окреслюється ситуація, даються пояснення про незакінченість теоретичної розробки та відсутність досвіду впровадження визначеної проблеми. Але основний наголос робиться на спільному обговоренні щодо перспектив вирішення проблеми. У роботі з кейсом учні самостійно знаходять необхідну інформацію для ухвалення рішення щодо зазначеної проблеми. Найчастіше у відкритому доступі є суперечливі оцінки тієї чи іншої події, явища, проблеми, а це означає, що учневі доводиться сформувати власну позицію (або стати на чийсь бік, або залишатися стороннім спостерігачем, який констатує полярність думок) і на підставі цього робити висновки.

Із залученням різних матеріалів, що організують кейс, визначають протиріччя, на основі яких формуються та формулюються проблемні ситуації, завдання, практичні завдання для обговорення та знаходження оптимального вирішення учнями як головної умови використання методу кейсів у формуванні соціальних компетенцій. Надалі на їх основі розробляється комплекс міні-кейсів та індивідуальних завдань у складі єдиного «наскрізного» кейсу.

Суперечності, що використовуються в пошуковій роботі для розробки міні-кейсів та кейсів індивідуальних завдань, кейсів квестового характеру, мають відповідати наступним характеристикам: наявність в учнів знань, які потрібні для вирішення завдань; затребуваність різноманітності знань та необхідність вибору лише того, використання чого може забезпечувати правильне вирішення задачі; сформованість способів використання знань і необхідності видозмінити ці способи в нових практичних умовах; використання відомих і нових для учнів фактів.

Список використаних джерел

1. Кремень В. Г. Особистість в освітньому просторі сучасної цивілізації. URL: <http://znannya.org.ua/index.php>
2. Бакуліна Н. Ключові компетентності у дискурсі європейського виміру. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/>

3. Куликовський С. Генеза поняття «компетентність» у європейській та українській педагогічній науці. Людинознавчі студії. Педагогіка. 2014. Вип. 29 (1) – С. 92-103 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lstud_2014_29%281%29_12
4. Медкова О.М. Кейс-метод як особливий вид навчального матеріалу. URL: <http://interconf.fl.kpi.ua/node/1272>
5. Біскуп В.С. Застосування методу аналізу ситуацій в інтерактивних формах навчання URL: <http://www.sau.kiev.ua>
6. Товканець Г.В. Особливості застосування кейс-методу у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib>

ЛЕЦАК А.В.,

МОЛНАР Т.І.

Мукачівський державний університет, Україна

СЕРТИФІКАЦІЯ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ФОРМА ОЦІНЮВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Особистісний, соціальний та професійний розвиток вчителя початкових класів посідає одне з центральних місць у процесі розбудови Нової української школи. Вчитель отримує свободу навчатися, підвищувати кваліфікацію; має можливість обирати навчальні матеріали та експериментувати. Методичні й технологічні дії вчителя обмежені лише Державним стандартом початкової освіти, де визначено результати навчання учнів з урахуванням компетентнісного підходу, проте, як досягти цих результатів, педагог визначає сам.

Фахова компетентність вчителя – базова характеристика його діяльності – охоплює як змістовий (знання) так і процесуальний (уміння) складники та має суттєві ознаки, як от: мобільність знань, гнучкість методів професійної діяльності й критичність мислення. Для об'єктивного оцінювання результатів педагогічної діяльності вчителя, рівня його професійної компетентності потрібна ефективна процедура атестації та (або) сертифікації педагогічних працівників.

До проблеми забезпечення фахового вдосконалення вчителів зверталися у своїх дослідженнях українські вчені: І. Зязюн, Н. Ничкало, В. Олійник, Л. Пуховська та ін. Дослідженню інтенсифікації підвищення кваліфікації педагогів на компетентнісно-орієнтованих засадах присвячені праці В. Андреева, В. Білякова, Л. Бобкова, М. Вороніна, Н. Мицкевич та ін.

У ст. 51 Закону України «Про освіту» зазначено, що сертифікація педагогічних працівників – це зовнішнє оцінювання професійних компетентностей педагогічного працівника (у тому числі з педагогіки та психології,

практичних умінь застосування сучасних методів і технологій навчання), що здійснюється шляхом незалежного тестування, самооцінювання та вивчення практичного досвіду роботи [1].

Мета сертифікації окреслена у ст. 49 Закону України «Про повну загальну середню освіту»: виявлення та заохочення педагогічних працівників із високим рівнем педагогічної майстерності, які володіють методиками компетентнісного навчання й новими освітніми технологіями та сприяють їх поширенню [2].

Сертифікація складається з трьох етапів, що відбуваються послідовно один за одним:

1) незалежного тестування учасників сертифікації (проводить Український та регіональні центри оцінювання якості освіти);

2) самооцінювання учасниками сертифікації власної педагогічної майстерності (проводить Державна служба якості освіти та її територіальні органи);

3) вивчення практичного досвіду роботи учасників сертифікації (проводить Державна служба якості освіти та її територіальні органи) [3].

До кожного наступного етапу допускатимуться ті учасники, які успішно пройшли попередній.

На етапі самооцінювання кожен учасник відстежує та оцінює особистісне зростання і професійний розвиток; критично аналізує сильні та слабкі сторони власної професійної діяльності; осмислює досягнення та проектує подальше професійне зростання. Самооцінювання здійснюється через заповнення анкети оцінювання власної професійної майстерності, а Державна служба якості освіти організовує вивчення результатів.

Варто описати деякі вимоги щодо проведення сертифікації. По-перше, участь у сертифікації є добровільною, вчитель може відмовитися від проходження на кожному етапі. По-друге, участь у сертифікації – це стимул до професійного саморозвитку, професійного вдосконалення, розуміння своїх сильних і слабких сторін, пошук внутрішніх ресурсів та зовнішніх резервів. По-третє, у законодавстві закріплене матеріальне заохочення педагогічних працівників у разі успішного проходження сертифікації.

Загальний звіт за результатами проведення незалежного тестування під час сертифікації педагогічних працівників оприлюднюється на сайті Українського центру оцінювання якості освіти. У звіті подається інформація про зареєстрованих учасників тестування; загальна характеристика та структура тесту; психометричні характеристики тесту; статистичні показники успішності виконання тесту за блоками завдань; зведена інформація про розподіл учасників незалежного тестування за кількістю набраних балів; зведена інформація про відповідність тестових балів учасників незалежного тестування їхнім експертним оцінкам; зведена інформація про

розподіл учасників незалежного тестування, які подолали граничну кількість балів (склали тест) тощо.

За результатами успішного проходження сертифікації педагогічному працівникові видається сертифікат, який є дійсним упродовж трьох років. Успішне проходження сертифікації зараховується як проходження атестації педагогічним працівником.

Отже, сертифікація вчителя – це підвищення якості його професійної діяльності, що відбувається через зовнішнє оцінювання, самооцінювання та демонстрацію практичного досвіду роботи незалежним експертам. Аналіз етапів та окремих результатів сертифікації вчителів початкових класів дозволяє зробити висновок, що сертифікація виступає комплексною ефективною процедурою зовнішнього оцінювання фахових компетентностей педагогічного працівника та сприяє його особистісному й професійному зростанню.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n291>
3. Сертифікація вчителів початкової школи. URL: <https://testportal.gov.ua/tag/sertyfikatsiya-vchyteliv-pochatkovoyi-shkoly/>

ЛИТВИНЕНКО Г.М.

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
Україна*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Законом України «Про освіту» передбачено формування ключових компетентностей, з-поміж яких: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами [1].

У тезах ми окреслимо сучасні підходи до навчання англійської мови у початковій школі. За Державним стандартом початкової освіти, метою іншомовної освіти є формування іншомовної комунікативної компетентності для безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування, що забезпечує розвиток інших ключових компетентностей та задоволення різних життєвих потреб здобувача освіти [2].

Молодший школяр сприймає усну інформацію, розуміє зміст прочитаних текстів, запитує та надає особисту інформацію у письмовій формі, використовуючи прості речення.

Дослідженням методики навчання англійської мови займається багато науковців. Відтак, О. Кміть розроблено конспекти лекцій щодо методів, прийомів навчання іноземної мови. Дослідницею подано загальнодидактичні методи навчання (для вчителя та учнів). З-поміж них такі: демонстрація (показ), пояснення (організація постійного пошуку), організація тренування, організація практики, контроль (корекція, оцінювання) та інші [3, с.5]. Окрім того, розкрито інтенсивні методи навчання (сугестивний, емоційно-смысловий, занурення, активізації та інші [там же, с.8].

О. Кравець аналізує застосування актуальних методів викладання іноземної мови. Вона акцентує увагу на таких: граматико-перекладному, аудіолінгвальному та інших; комунікативно-орієнтованих концепціях [4].

Дослідниця А. Зубрик розкриває сутність інтерактивних методів та прийомів навчання англійської мови. Науковиця подає зміст поняття «інтерактивність», його переваги, особливості методу рольової гри [5].

У процесі педагогічної практики нами вивчалися особливості навчання англійської мови у початковій школі. У 1 класі вся увага сконцентрована на збагаченні лексичного запасу, усній звуковимові. Учні працюють над значенням та вимовою слів, порівнюючи з рідною мовою. Провідними методами є імітаційні. Як показує спостереження, прослуховування аудіо-тексту формує культуру усного мовлення. Особливо слід акцентувати увагу на застосуванні ігрових методів навчання. Наприклад, гра «Телефоную друзі (подрузі)» викликає у молодших школярів інтерес до предмету; гра «У крамниці» активізує у них мовленнєву діяльність. У методичній літературі розкрито перелік, зміст, алгоритм проведення ігор.

Отже, нами окреслено деякі підходи до навчання англійської мови у початковій школі.

Список використаних джерел

1. Закон України. Про освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
3. Кміть О.В. Методика навчання англійської мови у початковій школі: Конспект лекцій для студентів спеціальності 013 Початкова освіта, спеціалізації Іноземна мова (англійська), освітній ступінь-магістр. Чернівці: ЧНПУ, 2017. 117с.
4. Кравець О.В. Актуальні методи викладання іноземної мови [Текст]. Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Педагогіка. Соціальна робота: Видавництво УЖНУ «Говерла», 2015. Вип. 35. С. 92–95.

5. Зубрик А. Інтерактивні методи і прийоми навчання англійської мови учнів початкових класів. Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка», Том 2, № 28, 2020. С. 87-92

ЛЯХ А.С.,
ФЕНЧАК Л.М.

Мукачівський державний університет, Україна

РОЛЬ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ У СТВОРЕННІ ІМІДЖУ СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Одним із критеріїв ефективної організації та управління освітнім закладом є корпоративна культура. Формування та дотримання принципів корпоративної культури сприяє покращенню як управлінням ЗЗСО, так і результативністю діяльності та досягнення позитивних результатів однієї з ключових складових внутрішньої системи забезпечення якості освітнього процесу. Корпоративна культура займає також важливе місце у формуванні соціально відповідальної поведінки як навчального закладу в цілому, так і окремих членів педагогічного колективу Корпоративна культура – це сукупність моделей поведінки в організації, система цінностей, правил, традицій, яких дотримується колектив. Створення іміджу є невід’ємною складовою загальної організації та управління навчального закладу. Кінцевий результат будь-якої діяльності залежить від багатьох чинників, серед яких важливу роль відіграє корпоративна культура [3].

Процес створення позитивного іміджу сучасного навчального закладу є ретельною співпрацею із зовнішнім середовищем поза межами школи та громадськістю, при цьому потреби та запити громадськості ретельно аналізуються й досліджуються з усіх боків. Імідж навчального закладу можна тлумачити як процес створення бажаного образу школи на ринку освітніх послуг з метою підвищення конкурентоздатності закладу, залучення інвестицій, встановлення й розширення партнерських зв’язків [2].

Навчальний заклад є насамперед постачальником освітніх послуг. Тому у цій сфері йому доводиться конкурувати з іншими навчальними закладами, що надають такі ж послуги. І для підтримки конкурентоспроможності потрібно грамотно **презентувати** навчальний заклад на ринку освітніх послуг. При цьому важливу роль відіграє думка громадськості про освітні послуги, що надає навчальний заклад, яка формується на основі та-

ких **критеріїв**, як: затребуваність освітніх послуг; співвідношення ціни та якості додаткових освітніх послуг; унікальність пропозицій тощо [1].

На затребуваність освітніх послуг навчального закладу найбільше впливає їх **якість**, яку громадськість зазвичай оцінює **за рейтинговими показниками** – зв'язки з вітчизняними та закордонними навчальними закладами; наявність сучасно обладнаних навчальних профільних кабінетів; участь та перемоги учнів у міських, районних, обласних заходах, конкурсах, виставках, результати зовнішнього незалежного оцінювання, участь у освітніх проєктах, кваліфікаційний рівень працівників, тощо. Окрім того, вагомим чинником для формування образу навчального закладу є **забезпечення комфортних умов** життєдіяльності учнів під час навчального-виховного процесу, позитивний психологічний мікроклімат у колективі працівників школи, наявність традиції школи [4].

Таким чином, імідж сучасного навчального закладу – це його образ, який утворився у свідомості громадян, через яскраве представлення індивідуальності навчального закладу з метою підвищення його конкурентоздатності, встановлення й розширення зв'язків щодо вітчизняного та міжнародного партнерства, залучення інвестицій.

Список використаних джерел

1. Зуєвська І. Критерії ефективності позитивного іміджу школи / І. Зуєвська // Директор школи. – 2006 – № 2 (386) – С. 10-13.
2. Рожнятковська І. М. Імідж школи / І. М. Рожнятковська. – К.: Шкільний світ, 2011. – С. 85-90.
3. Лісаченко О. Імідж сучасного ЗНЗ / О. Лісаченко // Управління освітою. – № 15 (291). – 2012 – С. 9–11.
4. Мармаза О. І. Використання потенційних можливостей іміджології в управлінні закладами освіти / О. І. Мармаза // Управління школою. – 2009. – №19 – 21. –С. 55 – 59.

МАЙБОРОДА І.Е.

Мукачівський державний університет, Україна

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «МИСТЕЦТВО: ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО»

Вища освіта в Україні постала перед проблемою необхідності її оновлення та модернізації, відповідальності за інтелектуальний, духовний та економічний розвиток суспільства. Важливим завданням сучасної вищої освіти є формування майбутніх фахівців, які володіють відповідними знан-

нями і компетентностями в різних галузях життя, спроможних діяти в умовах стрімкого науково-технологічного розвитку суспільства. Вища школа покликана формувати творчу особистість педагога, здатну розвивати свою професійну діяльність, розширювати власний досвід, створювати нові знання і цінності.

У професійно-педагогічній освіті перехід на компетентнісно орієнтовану підготовку розглядається в двох аспектах. По-перше, відбувається модернізація змісту професійної освіти, що передбачає його відбір і структурування з одночасним визначенням результативної складової освітнього процесу – набуття студентами компетентностей. По-друге, постає потреба навчити майбутніх учителів формувати в учнів ключові та предметні компетентності. Дослідники вітчизняної професійної початкової освіти (В. І. Бондар, Н. М. Бібік, Т. М. Байбара, М. С. Вашуленко, О. Я. Савченко, Л. О. Хомич, І. І. Шапошникова) визначають такі сутнісні характеристики професійної компетентності вчителя початкових класів, як: поглиблене знання предмета; постійне оновлення знань для успішного вирішення професійних завдань; наявність змістового, процесуального та особистісного компонентів. Мистецька освіта відіграє важливу роль у становленні особистості вчителя початкової школи. через формування художньо-творчої активності майбутнього педагога та виступає як засіб його соціалізації, професійного становлення і зростання. Вона є складовою усіх сфер культури: матеріальної, духовної, художньої, складовою таких підсистем, як мистецтво, культура та освіта. Формуючи у процесі навчання і виховання мистецькі цінності, вона плекає духовність нації, самосвідомість суспільства. На сьогоднішній день постає питання підготовки вчителів початкових класів до керування образотворчою діяльністю учнів. Здобувачі ВО повинні: відкривати нові знання; самостійно засвоювати готові мистецькі знання; розуміти внутрішні та міжпредметні зв'язки, оволодівати методологією мистецької освіти; розуміти функціонування процесу навчання (яке полягає в тому, що кожен окремих учень не копіює знання вчителя, а формує власну картину мистецьких цінностей, яка залежить від особливостей сприйняття та переробки інформації); знати психічні особливості, закономірності процесу засвоєння знань учнями, ознайомитися з питаннями психології та педагогіки оволодіння мистецькими знаннями [1].

До прикладу, з метою опанування методики викладання навчальної дисципліни «Мистецтво: образотворче мистецтво» у початковій школі майбутні педагоги повинні опанувати системою знань, умінь викладених в освітньо-професійній програмі: змістом і завданнями курсу «Методика викладання мистецької освітньої галузі: образотворче мистецтво»; змістом державного стандарту освітньої галузі «Мистецтво»; змістом програми «Образотворче мистецтво» як основи побудови навчального процесу у по-

чатковій школі; теорією та історією методики образотворчого мистецтва; видами і жанрами образотворчого мистецтва, його засобами виразності; психологічними особливостями сприймання та оцінювання дійсності та творів мистецтва молодшими школярами; навчально-методичним забезпеченням занять образотворчого мистецтва; особливостями підготовки, організації та здійснення навчання учнів образотворчого мистецтва; основами кольорознавства; передачею форми, простору та об'єму на площині; основними законами, правилами та прийомами композиції; різноманітними художніми техніками та прийомами виконання образотворчих завдань; формами і методами роботи вчителя на уроках образотворчого мистецтва. З огляду на це перед учителями початкових класів ставляться певні вимоги стосовно викладання образотворчого мистецтва, яке можливе за умов оволодіння ним певного обсягу знань та вмінь у даній галузі, які б стали основою його подальшого особистісного розвитку та зростання професіоналізму [2].

Список використаних джерел

1. Мужикова І.М. Методика формування базових знань та вмінь з образотворчого мистецтва в майбутніх учителів початкових класів.
2. Красовська О.О. Художньо-педагогічні знання у змісті професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи // Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання: монографія / за ред. проф. О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 294-316.

МАНАЙЛО В.В.,
ЛІБА О.М.

Мукачівський державний університет, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ДЛЯ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ У СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Спадщина Василя Олександровича Сухомлинського надзвичайно багата і змістовно насичена. У працях педагога порушено чимало проблем, які хвилювали сучасну йому школу, але не втратили своєї актуальності й сьогодні. Час минає, змінюються освітні технології, однак теоретико-практичні рекомендації В. О. Сухомлинського не втрачають своєї актуальності, а, навпаки, в умовах сьогодення набувають нового звучання. Інший зміст освіти, методика навчання та освітнє середовище – такі основні складові нової української школи. Виходячи з Концепції «Нової української школи»,

пропонуються такі зміни: – новий зміст освіти, орієнтований на формування ключових компетентностей життя; – педагогіка партнерства, що ґрунтується на взаємоповазі між усіма учасниками освітнього процесу; – умотивований учитель, який має необхідні кваліфікації і стимули, щоб стати лідером змін; – орієнтація на неповторність особистості й індивідуальний підхід до задоволення потреб кожного учня; – виховання на цінностях як інтегральна складова освітнього процесу; – створення сучасного освітнього середовища, що стимулюватиме вивільнення творчого потенціалу як учнів, так і педагогів. Спираючись на власний досвід, він розробив педагогічну систему, зміст якої, в першу чергу, полягає у застосуванні нових типів уроків та модернізації методів навчання. Згідно такого підходу найважливішими засобами навчання є слово вчителя, словники та довідники, якісна наочність, технічні засоби. У сучасній початковій школі наголос робиться на формування особистості дитини, забезпечення максимально сприятливих умов для навчання усім дітям. Проте, досить часто педагоги стикаються із труднощами організовуючи навчання математики, оскільки цей предмет вимагає від школярів опанування великих обсягів теоретичних понять, освоєння мисленневих прийомів та способів їх застосування на практиці. Для подолання таких труднощів В. О. Сухомлинський радив робити наголос на виховному аспекті. Виховання він розглядав у контексті різноманітних видів діяльності (інтелектуальної, трудової, моральної, естетичної, фізичної), спрямованої на різнобічний гармонійний розвиток особистості дитини. Основу виховання, на думку педагога, мають становити народна педагогіка і трансцидентні загальнолюдські цінності: добро, любов, честь, совість, обов'язок, повага тощо. Згідно такого підходу сьогодні учителі повинні підбирати завдання, вибирати організаційні форми і методи математичних занять, щоб вони не тільки максимально відображали сучасність, мали практичну спрямованість, дозволяли учням зрозуміти практичне значення отриманих знань, цінність умінь та навичок, але й сприяли формуванню моральності, правильному вибору моделей поведінки та прикладів для наслідування. Іще одним і чи не найважливішим засобом виховання Сухомлинський вважав мистецтво спілкування педагога з дітьми. Саме завдяки людяному, доброзичливому, чуйному спілкуванню молодші школярі починають довіряти педагогу, вважають його старшим радником, досвідченим розуміючим другом, а значить ставляться до вивчення математичних понять, способів виконання обчислень чи розв'язування задач не як до суворого примусу, а – корисної та цікавої співпраці, можливості виявити власну «дорослість», зробити приємне дорослій людині, яку люблять і поважають. Щоб досягнути цього «Завдання вчителя полягає в тому, щоб постійно розвивати в дітей позитивне почуття задоволення учінням, щоб з цього почуття виник і утвердився емоційний стан – пристрасне бажання

вчитися» [1]. Варто зазначити, що Василь Сухомлинський запропонував чимало оригінальних методів, прийомів, форм навчання та виховання, спрямованих на розвиток творчих, розумових та фізичних здібностей, які не втратили своєї актуальності й сьогодні. Зокрема, він впровадив у шкільну навчально-виховну практику «уроки мислення» серед природи, які проходили в теплій атмосфері співпраці й творчості. Ці уроки він називав подорожами до джерела живої думки, він писав: «Природа мозку дитини потребує, щоб її розум виховувався біля джерела думки- серед наочних образів, і насамперед серед природи, щоб думка переключалася з наочного образу на «обробку» інформації про цей образ. Як що ж ізольовати дітей від природи, якщо з перших днів навчання дитина сприймає тільки слово, то клітини мозку швидко стомлюються і не справляються з роботою, яку пропонує вчитель» [2]. Їх ефективність педагог пояснював тим, що прагнення зрозуміти побачене спонукає учнів до встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, пробуджуючи дитячу думку, а це значно підвищує ефективність навчання математики у початкових класах. Варто зазначити, що сьогодні (особливо у міських школах) педагогам не завжди вдається організувати екскурсії та мандрівки до лісу або парку в позаурочний час, не кажучи вже про уроки математики. Вирішенням цієї проблеми є використання інформаційно-комунікаційних технологій. Так, з метою створення сприятливого психологічного клімату, емоційного фону для засвоєння навчального матеріалу, а також -зняття втоми учитель може використати Інтернет для пошуку аудіозаписів звуків природи, ілюстрацій чи відеороликів «природничої» тематики та використати їх на уроках за допомогою комп'ютера чи мультимедійної дошки. А вдало підібрана та проілюстрована мультимедійною презентацією бесіда дозволить значно полегшити сприйняття передбаченого програмою математичного матеріалу. Також як засіб підвищення ефективності навчання математики учнів початкової школи заслуговує розроблена В. О. Сухомлинським система занять, у якій чільне місце відводилося самостійному складанню казок, маленьких творів, доповідей, математичних задач тощо Приклади математичних казок, оповідань, віршиків, які можна подати школярам, сучасні класоводи можуть знайти в Інтернеті на освітніх порталах чи особистих сайтах учителів та подати учням із використанням мультимедіа. Підсумовуючи проведену роботу можна констатувати, що висунуті Василем Олександровичем Сухомлинським педагогічні ідеї не втратили своєї актуальності в умовах сучасної початкової освіти, а творчий та креативний учитель зможе успішно застосовувати їх для навчання математики.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5-ти т. / Василь Олександрович Сухомлинський.- К.: Радянська школа, 1977. – Т. 3. – 1977. – 670 с.

2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5-ти т. / Василь Олександрович Сухомлинський.- К.: Радянська школа, 1977. – Т. 5. – 1977. – 639 с.

МАРУЩИНЕЦЬ Д.М.,

МОЧАН Т.М.

Мукачівський державний університет, Україна

РОЛЬ МЕДІАГРАМОТНОСТІ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Дослідження медіаграмотності особистості стає все більш актуальною темою для науковців різних галузей багатьох країн у зв'язку з широким поширенням медіа та інформаційних технологій у сучасному світі. Медіаграмотність визначається як здатність індивіда ефективно розуміти, аналізувати, оцінювати та використовувати медійні повідомлення в різних формах та форматах. Дослідження медіаграмотності допомагають розвивати наукові підходи до аналізу та розуміння впливу медіа на суспільство, а також сприяють створенню програм та ініціатив для підвищення рівня медіаграмотності серед населення.

Вивченням медіаграмотності особистості займається чимало вітчизняних та зарубіжних науковців Оскільки це міждисциплінарне поняття, то його вектори дослідження досить різноманітні. Важливими є наукові розвідки М. Антонченко, М. Дорош, О. Кучерук, Н. Курмишева, М. Маклюен, Н. Зражевська, Ю. Хабермас, Е. Тоффлер які досліджують медіаграмотність як соціально-комунікаційний феномен. Дидактичні аспекти розвитку медіаграмотності підростаючого покоління є у центрі уваги Г. Волошко, Н. Ничкало, О. Семенов, І. Старагіна, Г. Онкович, Ю.Наливайко. Розвиток медіаграмотності молодшої генерації має важливе значення в сучасному середовищі, де медіа відіграють величезну роль у формуванні думок, переконань і розумінні навколишнього світу.

У вітчизняній медіапедагогіці цьому питанню присвячені дослідження О. Антонової, В. Байдик, О. Барішполець, О. Волошенко, Н. Габор, Н. Горб, Н. Духаніної, В. Іванової, Т. Махіної, В., О. Проніна, Г. Онкович, Г. Сагайдак, Т. Сабошевської та ін.

На думку дослідників «медійна грамотність – це готовність до використання ресурсів та можливостей глобального медіасередовища. Можна говорити про соціальні, етичні, культурні та технологічні аспекти медійної грамотності. У процесі формування медійної грамотності учні набувають навичок безпечного використання медіа, а також особистого самовираження, формування власної думки, незалежних поглядів та участі в житті

громадянського суспільства, готовності до критичної інтерпретації знань. Ключовим аспектом медійної грамотності є аналітичний підхід до медіасередовища: здатність сприймати критично медіа та готовність виражати себе засобами медіа» [1].

У Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) дефініція «медіаграмотність» розглядається як «складова медіакультури, яка стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, отриману з різних медіа, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують» [2].

Погоджуємося з думкою Л. Зайко та І. Одончук які відмітили, що зміни, які сьогодні відбуваються в суспільстві, багато в чому залежать від мас-медіа, які, створюючи інтенсивні інформаційні потоки, з одного боку, забезпечують доступність інформації, дають більші можливості для самоосвіти, комунікації, поширення ідей, самореалізації, ведення бізнесу, а з іншого – через деструктивні впливи створюють загрозу як в індивідуальних, так і в глобальних масштабах. Тому формування медіаграмотності в українських школах – це незамінна складова сучасної української освіти у різноманітних формах: обов'язкові предмети, факультативні курси, позакласні заходи. Станом на сьогодні ми можемо говорити, що в українській освіті назріла потреба до медіаосвіти на усіх рівнях суспільства, зокрема, шкільна освіта перебуває на стадії пошуку та вдосконалення форми формування медіаграмотності [3].

Отже, можна зробити висновок, що медіаграмотність – це здатність розуміти, аналізувати, оцінювати та взаємодіяти з інформацією, яка подається через різні медіаканали, такі як телебачення, радіо, газети, журнали, Інтернет та соціальні мережі. Це важлива навичка в сучасному світі, де доступ до інформації є необмеженим, але якість та достовірність інформації можуть варіюватись. Медіаграмотність є ключовою навичкою в сучасному інформаційному суспільстві, оскільки вона допомагає людям бути більш самостійними, свідомими і добре інформованими споживачами медіа інформації, вона стає необхідною складовою сучасної освіти, оскільки вона допомагає учням адаптуватися до змін у медіасередовищі та розвивати навички, які необхідні для успішного функціонування у сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Практична медіаосвіта: медіаграмотність в освітньому просторі: навч.-метод. посібник / уклад.: В. В. Байдик, О. В. Проніна; за заг. ред. В. В. Байдик. Лисичанськ, 2021. 66 с.

2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: <https://cutt.ly/vPgOZwm>
3. Зайко Л. Я., Одончук І. С. Роль медіаграмотності у сучасній шкільній освіті // Актуальні проблеми соціальних комунікацій: матеріали Восьмої міжвузівської студентської наукової конференції, м. Київ, 30 трав. 2022 р. Київ, 2022. – С. 53–55.

МАСЛЯНИК Л.В.,

ПУКІШ А.В.,

ЛАЛАК Н.В.

Мукачівський державний університет, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Головна мета НУШ – створити заклад освіти, в якому буде комфортно вчитись і який дасть здобувачам не зайві знання, а практичні навички застосування цих знань у повсякденному житті, створити нову школу, де дітей навчать мислити критично, проводити власні експерименти та вільно висловлювати свою думку[1].

Але наразі навчання дітей в Україні відбувається у незвичних умовах. Потужним викликом для національної системи освіти стала широкомасштабна агресія росії в лютому 2022 року. Після її початку значна кількість здобувачів початкової освіти і вчителів змушені були продовжувати навчання в екстремальних умовах воєнної загрози, вимушеної еміграції, тимчасової окупації. За відсутності можливостей для повноцінної організації освітнього процесу комфортне та змістовне навчання стало викликом не тільки для учнів, сімей, а й для вчителів.

У непрості часи війни діти переживають стрес і тривогу. Їх відчуття підсилені тим, що вони не завжди розуміють, що відбувається, в них розсіяна увага, яка заважає роботі школярів під час уроку та за його межами. Тому у нинішніх умовах педагогам варто перемістити фокус уваги з академічних успіхів на підтримку і нормалізацію психічного стану дітей. Ключове значення для забезпечення навчання в цих умовах відіграє дистанційне навчання або змішане, яке надає можливість здійснювати комунікацію і використовувати всі наявні технічні засоби для виконання завдань. Вивчення досвіду використання системи дистанційного навчання у ЗЗСО в умовах воєнного стану, який продовжується в Україні сьогодні, є одним із актуальних науково-практичних завдань. Основною відмінністю такого навчання є наявність технічних засобів, які наразі мають не всі, а це створює певні труднощі.

Педагогічним працівникам рекомендується проводити різноманітні види уроків під час онлайн-занять, надаючи перевагу творчому спілкуванню з дітьми (діалогам, полілогам, дискусіям під час закріплення отриманої інформації), виконанню завдань, що розраховані на психологічне розвантаження, врегулювання емоційного стану.

Навчальне навантаження здобувачів освіти має бути оптимізованим, зниженим. Решта часу витрачається на уроці в асинхронному режимі: робота з онлайн-ресурсами (до прикладу, Всеукраїнська школа онлайн, «На урок», Міжнародна українська школа, «Атмосферна школа», «Think Global Online» Youtube-канал «Освіторії» тощо).

Педагоги-практики акцентують увагу й на негативному факторі, який впливає на освітній процес – це гіподинамія, тому що саме така форма навчання спричиняє малорухливість в учнів. Домашні завдання варто зводити до мінімуму, а розклад занять має бути гнучким та регульованим, залежно від ситуації, тобто допускається зміна часу першого уроку через нічні тривоги і, відповідно, фізичний чи психологічний стан дітей.

Таким чином, освіта в умовах воєнного стану потребує чітких, швидких та вчасних рішень, доступних роз'яснень, розробки нових нормативно-правових і законодавчих актів та внесення змін в наявні. Організація освітнього процесу залежить від безпекової ситуації в кожному населеному пункті. Структура та тривалість навчального тижня, дня, занять і відпочинку, а також форми організації освітнього процесу визначаються педагогічною радою закладу освіти в межах часу, передбаченого освітньою програмою. У початковій школі бажано проводити заняття в очному режимі, адже діти молодшого шкільного віку потребують живого спілкування, комунікації та соціалізації.

Список використаних джерел

1. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>. 40 с.
2. Лавренова М., Лалак Н., Молнар Т., Фенчак Л. Реалії освітнього процесу в умовах воєнного стану на Україні The XXII International Scientific and Practical Conference «Multidisciplinary academic research, innovation and results», June 07, 2022, Prague, Czech Republic. pp.504-508.

РОБОТА ІЗ ПРИРОДНИМИ МАТЕРІАЛАМИ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧО-АКТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Серед основних завдань, які постають перед сучасною школою, особлива увага звертається на творчий розвиток школярів. Навчальний процес має бути для дитини не лише засобом здобуття знань, без яких вона не може обійтися у повсякденному житті, а має викликати бажання йти шляхом власного розвитку, знаходячи щось нове, цікаве, отримуючи при цьому естетичне задоволення від почутого, побаченого й пережитого. Предмет Дизайн і технології тісно пов'язаний із розвитком творчої активності учнів. Адже, за своєю сутністю, це – предмет творчий, тому при його вивченні необхідно змістити акценти на формування та розвиток творчої ініціативи, пошуку, інтелектуального навчання та його змісту, створення реальних умов для реалізації індивідуальних можливостей особистості кожного учня [3].

Потужний вплив на розвиток особистості молодших школярів має робота з природними матеріалами на уроках технологічної освітньої галузі. Природний матеріал – скарбниця для розвитку дитячої творчості. Виготовлення іграшок, різних виробів з природного матеріалу – праця клопітка, цікава й надзвичайно захоплююча. Робота з природним матеріалом має вплив на розумовий розвиток дитини, на розвиток її мислення і уяви, формування естетичних смаків. Зустріч з природою розширює уяву учнів, удосконалює їх уміння уважно спостерігати різні явища.

Завдання роботи з природним матеріалом – пробудити у дітей любов до рідної природи, сприяти формуванню природничих компетентностей, технологічних та культурних. Робота з природним матеріалом сприяє і формуванню у школярів дбайливого ставлення до природи. Зацікавленість в роботі з природним матеріалом сприяє розвитку в учнів таких якостей як увага, терпіння, допитливість. Показове те, що при даній роботі не буває кінця вдосконаленню робіт, в цій праці завжди є новизна, творчий пошук, можливість домагатися більш довершених результатів. І все це відбуватися на фоні сприятливого емоційного настрою дітей, насолоди, яку вони переживають при створенні аплікаційних робіт, іграшок та сувенірів із шишок, жолудів, каштанів, горіхів та інших матеріалів [2].

Крім цього, виконання робіт з природного матеріалу формує дитячу майстерність, кмітливість, працьовитість, і це чудова школа естетичного

виховання, що базується на формуванні у дітей художнього погляду на світ, на їх пошуки прекрасного у навколишньому світі. А залучати дітей до прекрасного потрібно як можна раніше. Кожного з нас хвилює краса кольорів, плодів різних рослин, різнобарвність осіннього листя, незвичайна форма та забарвлення квітів. Процес перетворення природного матеріалу у виріб містить в собі чималі ресурси для «занурення» дітей в світ рідної природи, пізнання її різних сторін і, одночасно, виховання дбайливого відношення до неї та формування перших технологічних умінь та навичок.

На кожному уроці, екскурсії в природу незайвим буде нагадати дітям про те, що вони повинні по-господарському відноситися до природи. Уроки трудового навчання з використанням природного матеріалу повинні придбати «екологічне звучання» і формувати у учнів нове, відповідальне відношення до природи. «Природа і люди – одне ціле», «Природа в небезпеці», «Природа чекає моєї допомоги» – ось ті найважливіші висновки, які повинен зробити кожен школяр [1].

Разом з тим праця, яку необхідно здійснювати в ході роботи із природним матеріалом, сприяє розвитку особистості дитини, вихованню її характеру. Адже будь-який, навіть самий простий виріб вимагає певних вольових зусиль. Внаслідок таких дій у учнів формуються такі якості, як наполегливість, цілеспрямованість, уміння доводити розпочату справу до кінця. Робота з природним матеріалом здійснюється і у позаурочний час. Це можуть бути виставки дитячих виробів, різні конкурси виробів, екскурсії, свята Природи, вікторини, створення гуртка тощо.

Таким чином, узагальнюючи вищесказане, можна зробити висновок про те, що процес роботи із природним матеріалом є могутнім джерелом всебічного розвитку особистості дитини та формування творчо-активної особистості.

Список використаних джерел

1. Аплікації із природних матеріалів. Режим доступу: <https://sites.google.com/site/aplikacieizprirod/>
2. Заушнікова М. Ю. Методика роботи з природними матеріалами в початкових класах. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/metodikaroboti-z-prirodnimi-materialami-v-pocatkovih-klasah-121279.html>
3. Методика навчання технологічної освітньої галузі: навчально-методичний посібник / С. М. Паршук. Миколаїв: видавець Румянцева Г. В., 2023. 148 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Викликати в учнів інтерес до навчання, перетворювати дітей з пасивних слухачів на активних учасників освітнього процесу основне завдання педагога. Саме інноваційні технології здатні активізувати пізнавальні можливості дитини, підтримувати її творчу реакцію. На сучасному етапі інноваційні педагогічні технології розглядають І. М. Дичківська, І. А. Зязюн, Л. В. Пироженко, І. О. Пометун тощо. Дослідження вітчизняних педагогів свідчать, що основними завданнями інтерактивних методів у взаємодії між вчителем та учнем у навчальному процесі є процес обміну інформацією, звернення до особистого досвіду учнів, взаємозв'язок теорії та практики, оптимальне сприйняття й засвоєння навчального матеріалу. Інтерактивне навчання – це навчання в режимі діалогу, під час якого відбувається взаємодія учасників педагогічного процесу з метою взаєморозуміння, спільного вирішення навчальних завдань, розвитку особистісних якостей учнів. Інтерактивні методи навчання передбачають колективну роботу учнів та роботу малими групами. Серед завдань інтерактивного навчання виділяють: формування глибокої внутрішньої мотивації, можливість перенесення отриманих умінь, навичок та способів діяльності на різні предмети та позашкільне життя учнів; розширення пізнавальних можливостей школярів.

Залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів О. Пометун та Л. Пироженко класифікують інтерактивні методи навчання на такі чотири групи: технології кооперативного навчання; технології колективно-групового навчання; технології ситуативного моделювання; технології опрацювання дискусійних питань [1].

Організація інтерактивного навчання передбачає використання рольових ігор, моделювання життєвих ситуацій, спільне вирішення проблем. Воно позитивно впливає на формування в учнів комплексу навичок та вмінь, створення на уроках атмосфери співробітництва й взаємодії вироблення цінностей. Специфічними особливостями інноваційного навчання є його відкритість майбутньому, здатність до передбачення на основі постійної оцінки цінностей, налаштованість на конструктивні дії в оновлених ситуаціях [2].

Серед великої кількості інтерактивних методів навчання на уроках математики в початкових класах можна використовувати такі: «Акваріум», «Асоціативний куц», «Два, чотири – разом», «Мікрофон», «Мозковий

штурм», «Займи позицію», «Синтез ідей», «Незакінчене речення», «Карусель» та інші методи.

Пропонуємо розглянути метод «Прес» Дана технологія відкриває можливості доводити, висловлювати свої думки, обґрунтовувати свої міркування за певним алгоритмом: «Я вважаю, що...», «тому що...», «наприклад...», «отже, я вважаю...» Завдання для учнів. Прослідкувати зміну результатів від зміни одного з компонентів при виконанні арифметичних дій і довести її, користуючись опорними словами. Наприклад:

– Я вважаю, що при збільшенні одного з доданків на кілька одиниць, збільшиться і сума на стільки ж одиниць.

– Тому, що чим більше число ми будемо додавати, тим більший результат ми будемо отримувати. Доведемо свою думку на конкретному прикладі: при додаванні.

1 доданок	18	18	18	18
2 доданок	7	11	15	19
Сума	25	29	33	37

– Отже, я вважаю, що при зміні одного з компонентів змінюється і результат. Із збільшенням доданка на кілька одиниць, сума збільшиться на стільки ж одиниць.

При відніманні.

Зменшуване	40	40	40	40
Від'ємник	4	6	8	10
Різниця	36	34	32	30

При діленні.

Ділене	18	18	18	18
Дільник	2	3	6	9
Частка	9	6	3	2

При множенні.

1 множник	7	7	7	7
2 множник	5	10	15	20
Добуток	35	70	105	140

Висновки: «Отже, я вважаю, що при зміні одного із компонентів при будь-якій арифметичній дії, змінюється і результат».

Інтерактивний метод, такий як «Мікрофон» можна використовувати на початку уроку математики. Необхідно попросити дітей висловити передбачувану на їхню думку мету уроку. Наприклад: «Сьогоднішній урок навчить мене...», «На цьому уроці я дізнаюсь...». Пускаємо по класу предмет,

який символізує мікрофон. Говорити має право лише той, у кого «мікрофон». Відповідати потрібно швидко й лаконічно. Ці відповіді не потрібно коментувати та оцінювати. Очікувані результати фіксуються на дошці або на великому аркуші паперу, для запису яких слід використати маркери різних кольорів. Даний метод можна використовувати також в кінці уроку. Для цього учням пропонується продовжити речення такого типу: «Сьогодні на уроці я дізнався...» або «Цей урок навчив мене...». Отже, використання інтерактивних методів навчання на уроках математики в початкових класах сприяє кращому засвоєнню учнями знань, згуртованості та соціалізації учнів.

Список використаних джерел

1. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук. -метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 218с.

МЕТЕНЬКАНИЧ М.І.,
ТОВКАНЕЦЬ Г.В.

Мукачівський державний університет, Україна

ЗОНИ ПРОСТОРУ У КЛАСНОМУ ПРИМІЩЕННІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК СТИМУЛЮЮЧЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

Нова українська школа це ініціатива, яка спрямована на модернізацію освітньої системи України. Вона включає в себе багато змін, спрямованих на покращення навчального процесу, акцентуючи на розвитку критичного мислення, творчості, інтерактивному навчанні та активній громадянській участі учнів. Концепція створення зон простору у класах початкової школи розвивалася протягом останніх десятиліть і продовжує розвиватися в сучасних освітніх системах. Початкові ідеї щодо організації класних просторів, які сприяють різнобічному навчанню та розвитку учнів, можна відслідковувати в середині 20 століття [1].

Україна, подібно до багатьох інших країн, також доклала зусиль до впровадження концепції зон простору у класах початкової школи.

Зони простору у класі початкової школи – це концепція організації класної кімнати для учнів початкової школи з метою створення різних функціональних зон або областей, де діти можуть займатися різними видами навчання та активностями. Ця концепція спрямована на створення

комфортного та стимулюючого навчального середовища, де кожна зона призначена для конкретного виду діяльності, такої як читання, гра, співпраця, індивідуальна робота тощо. Це допомагає вчителям забезпечити різнобічний та ефективний процес навчання та розвитку дітей у початковому класі [2].

Основні цілі впровадження зон простору в класах початкової школи в Україні включають [3]:

1. Створення різних зон для різних видів навчальних активностей, таких як індивідуальне навчання, групова робота, творчі завдання та інші.
2. Забезпечення комфорту та стимулюючого оточення, яке заохочує дітей активно навчатися.
3. Підтримка індивідуалізації навчання, де кожен учень може вибрати місце, яке відповідає його стилю навчання.
4. Створення зон для розвитку творчих здібностей, соціальної взаємодії та фізичного розвитку.

Впровадження зон простору в українських школах є частиною більшого стремління до сучасної освіти та покращення навчального процесу для молодших учнів.

Зони простору у класі за концепцією Нової української школи розрізняються на кілька типів, кожна з яких спрямована на різні види навчальної діяльності [4],[5]:

- робоча зона: місце для проведення уроків і академічної роботи. Тут розташовані парти та дошка для лекцій.
- лабораторна зона: для проведення практичних досліджень та експериментів у предметах, які це вимагають.
- читальна зона: зона з книгами та ресурсами для самостійного читання та вивчення.
- творча зона: місце для розвитку творчих навичок, мистецтва, та індивідуального вираження.
- соціальна зона: для групової роботи, спілкування та взаємодії між учнями.

Зони простору у класі початкової школи корисні з кількох причин [6]:

1. Створюють комфортне навчальне середовище: зони дозволяють створити комфортне та стимулююче середовище для учнів, що сприяє кращій концентрації та навчанню.
2. Підтримують різноманітність навчальних методів: різні зони простору можуть бути призначені для різних видів навчальних активностей, таких як читання, творчість, групова робота, індивідуальне навчання, що допомагає вчителям використовувати різноманітні методи навчання.
3. Сприяють соціальній взаємодії: зони для спільної роботи або гри сприяють розвитку соціальних навичок та співпраці між учнями.

4. Забезпечують індивідуалізацію: учні можуть вибирати зону, яка найкраще відповідає їхнім потребам та стилю навчання.

5. Стимулюють творчість: окремі зони для творчості та мистецтва сприяють розвитку креативних здібностей учнів.

6. Підвищують активність: зони для фізичної активності допомагають зберігати енергію та покращити фізичний розвиток учнів.

Таким чином, створення зон простору в навчальних закладах, особливо в початковій школі, є ключовим компонентом сучасної освіти. Цей підхід допомагає індивідуалізувати навчання, розвивати різні навички учнів, стимулювати творчість, сприяти соціальній взаємодії та готувати молоде покоління до викликів майбутнього.

Список використаних джерел

1. Деміракі Т.В. моделювання освітнього простору в умовах реалізації концепції «Нова українська школа». Методичні рекомендації. 2018. С.36
2. Цимбалару А. Освітній простір: сутність, структура і механізми створення. Український педагогічний журнал. 2016. № 1. С.41-48
3. Організація простору в школі: ідеї та помилки. Сучасна школа України. 2019. №1. С.13
4. Державний стандарт початкової освіти. URL: zakon.rada.gov
5. Бібік Н. М. Нова українська школа: poradnik для вчителя. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
6. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посібник. К.: 2018. 56 с.

МИКУЛІНА А.К.,
ФЕЧКА К.Р.

Мукачівський державний університет, Україна

ВЗАЄМОДІЯ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ З СІМ'ЯМИ ДІТЕЙ ЯК УЧАСНИКАМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Розуміння того, що саме в сім'ї закладається фундамент повноцінного фізичного і психічного розвитку дитини, спонукає дошкільний заклад до пильного вивчення запитів, потреб і вимог сучасної сім'ї, тобто, до тісної взаємодії дошкільного навчального закладу і родини.

Проблеми виховання дитини в родині висвітлено в дослідженнях сучасних учених (А. Гончаренко, О. Киричук, Т. Кравченко, Д. Луцик, М. Машовець, Т.Поніманська, О. Проскура).

На сучасному етапі визначено науково-теоретичне підґрунтя взаємодії ЗДО і сім'ї у вихованні дитини (Т. Алексеенко, Т.Жаровцева, В. Постовий та

ін.), методику взаємодії родинного і суспільного виховання (Л. Врочинська, А. Залізник, О. Сердюк та ін.), формування педагогічної культури батьків та сімейних взаємин (О. Калужна, І. Савченко, І. Сіданіч, І. та ін.).

В основу взаємодії сучасного дошкільного закладу і сім'ї покладається співробітництво. Ініціаторами його встановлення має виступати дошкільний навчальний заклад, оскільки педагоги професійно підготовлені до освітньої роботи. Педагог усвідомлює, що співробітництво потрібне в інтересах дитини. В цьому необхідно переконати батьків. Тому важливе питання діяльності дошкільного закладу — готовність педагога спілкуватись з батьками, будувати позитивні стосунки. Вихователь має володіти певними особистими якостями, насамперед вмінням уважно вислухати батьків і, звичайно, бути професіоналом у своїй роботі як з дітьми, так і з батьками.

Сучасні дитячі дошкільні заклади стають відкритими для батьків, дітей і громадськості. Вони все більше уваги приділяють освіті та вихованню батьків, вважаючи це одним із принципово важливих чинників успішного розвитку і виховання дітей. Вплив дошкільних закладів на розвиток педагогічної культури батьків буде ефективним, якщо відповідатиме таким критеріям:

1. Спрямованість і адресованість. Даючи конкретні поради, рекомендації, педагоги повинні знати особливості конкретних сімей. Нерідко батьки самі звертаються до вихователів за педагогічними порадами, у тому числі з конкретними питаннями щодо власної дитини.

2. Оперативний зворотний зв'язок. Робота педагога з батьками має відбуватися на основі живого діалогу, в процесі якого він з'ясовує рівень сформованості педагогічних знань і навичок батьків, вносить за необхідності відповідні корективи.

3. Індивідуалізація педагогічного впливу. Працюючи з батьками, вихователь допомагає їм використовувати педагогічні знання не як абстрактні істини, а як керівництво до практичних виховних дій, спрямованих на конкретну дитину з її особливостями, перспективами вікового та індивідуального розвитку [1].

Форми роботи з батьками можуть бути колективними, індивідуальними, наочно-інформаційними. До колективних форм роботи належать батьківські збори (групові та загальні), на яких обговорюються проблеми життєдіяльності групи і дитячого садка; зустрічі з батьками; вечори запитань і відповідей; засідання «круглого столу» з дискусійних проблем; заняття-тренінги, покликані навчити батьків правильно організувати спілкування і спільну діяльність з дитиною; спільні з дітьми, батьками і вихователями свята і розваги; виставки спільних робіт батьків і дітей; дні відкритих дверей; школи для батьків; сімейні (домашні) педради, які проводять у батьків вдома; батьківські конференції [3].

Індивідуальні форми роботи охоплюють індивідуальні бесіди і консультації, відвідування дітей вдома; залучення батьків до життя дитячого садка організаційно-господарська допомога вихователю: виготовлення іграшок, посібників, допомога у проведенні екскурсій, культпоходів тощо.

Найпоширенішими наочно-інформаційними формами роботи є виставки дитячих робіт; реклама книг, публікацій у періодиці, в системі Інтернет з проблем сімейного виховання.

Очікувану ефективність забезпечує раціональне поєднання різних форм роботи. Як свідчить досвід, у роботі з батьками слід уникати готових оцінних суджень про виховання, допомагати їм у виробленні вміння особисто спостерігати за власною дитиною, відкривати в ній нові якості й риси.

Часто педагоги свої міркування ілюструють магнітофонними записами розмов з дошкільниками, відеосюжети про різні види діяльності (дидактична, театралізована гра, праця, зображувальна), фотографіями дітей, виставками їхніх робіт.

Актуалізації уваги батьків до проблем виховання дошкільників сприяють доручення їм виступити з конкретного питання на батьківських зборах; «домашні завдання» на спостережливість; участь батьків у роботі гуртків, проведенні ігор, занять, екскурсій з дітьми; допомога у проведенні рольових і ділових ігор [2].

Значного поширення набувають творчі форми роботи з батьками, в яких беруть участь діти, інші педагоги і співробітники дошкільного закладу. Часто батькам цікаво не тільки спостерігати за дитиною під час її взаємодії з дорослими не в домашніх умовах, а й самим виступити в новій ролі (театралізованій виставі, спортивному змаганні, конкурсі, засіданні дискусійного клубу) [3]. Доцільно залучати до роботи не окремих, а всіх представників сім'ї, інших родичів, які мають стосунки до виховання дитини, а також налагодити дружні стосунки з іншими сім'ями, які небайдуже ставляться до розвитку і виховання своїх дітей.

У роботі дошкільного закладу з батьками істотне значення має спрямування педагогічної самоосвіти батьків, стимулювання прагнення і вміння поповнювати свої педагогічні знання і після вступу дитини до школи.

Список використаних джерел

1. Алексеенко Т. У чому мудрість батьківської любові. / Т. Алексеенко // Дошкільне виховання. Київ, 2002. № 3. С. 20–21.
2. Бутенко О.Г. Ідеї сімейного виховання в творчій спадщині просвітителів XVIII ст. / О.Г. Бутенко // Рідна школа. 2008. № 1-2. С. 74–77.
3. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: підручник. / Т.І. Поніманська. Київ: Академвидав, 2015. 448 с.

РОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК УМОВА УСПІШНОГО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ

У Базовому компоненті дошкільної освіти важлива увага приділяється формуванню у дошкільників здоров'язбережувальної компетентності – здатної до застосування навичок здоров'язбережувальної поведінки відповідно до наявної життєвої ситуації дотримання основ здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я у повсякденній життєдіяльності [1. с.6].

Зробити життєдіяльність дітей дошкільного віку оптимально активною, насиченою різноманітними видами діяльності, а отже цікавою і корисною – основне завдання ЗДО на сучасному етапі. Реалізація цих завдань в умовах ЗДО та сім'ї передбачає створення такого середовища, в якому дитині приємно й безпечно перебувати, яке стимулює її розвиток, забезпечує комфортні умови для формування здоров'я і є оптимальним для її зростання. [2. с.16].

Створення здоров'язбережувального середовища в ЗДО передбачає організацію всіх процесів життєдіяльності дітей відповідно до закономірностей навчального процесу, ефективності вибору засобів та методів виховного впливу на дітей з урахуванням їхніх потреб, інтересів, індивідуальних особливостей та потенціалу кожної дитини. Ефективність використання профілактичних та оздоровчих засобів впливу на дитину і становить сутність здоров'язбережувального середовища [3. с.26].

Основні вимоги до створення такого середовища: забезпечення оптимальних можливостей реалізації власного потенціалу кожної дитини (диференціальний підхід, свобода вибору діяльності, врахування інтересів тощо), що допоможе зробити життя дітей цікавим, пізнавальним, насиченим і неповторним; готовність колективу працювати по новому, тобто втілення в життя особистісно орієнтованої педагогічної моделі взаємодії дорослого і дитини (освітність, толерантність, любов і повага до дітей у поєднанні з вимогливістю, спокійний стан, атмосфера довіри, емоційне спілкування, формування приналежності до колективу, до своєї сім'ї, дотримання правил групи, створення простору для усамітнення, формування особистого досвіду.

Важливим є використання в роботі інноваційних технологій, з якими вихователь повинен бути добре обізнаний. Доведена ефективність впровадження у процеси життєдіяльності дитини оздоровчих технологій терапевтичного спрямування, до яких належать: артотерапія, казкотерапія, ігротерапія, сміхотерапія, музична терапія, кольоротерапія. За останні роки популярності набуло застосування в практиці роботи ЗДО оздоровчих тех-

нологій, що використовуються з профілактично-лікувальною метою: вітамінотерапія, фітотерапія, ароматерапія, різні види масажу, ігровий тренінг.

Аналіз практики роботи ЗДО дає змогу сформулювати поради вихователям: чітко планувати діяльність; добре опанувати обрану технологію; створювати відповідне середовище; узгоджувати дії з батьками; залучати вихованців за їх бажанням; бути в доброму гуморі; слідкувати за власним здоров'ям; регулювати індивідуальні навантаження; використання в роботі екологічно доцільних предметів; дотримуватись гігієнічних вимог; самовдосконалення. Важливим в освітньо-виховному процесі є узгодження дій вихователя з батьками дітей, забезпечення єдності підходів ЗДО і сім'ї до запроваджуваних технологій.

Вихователь повинен домогтися усвідомлення батьками необхідності створення сприятливого сімейного середовища за родинними традиціями щодо формування особистісних компетентностей дитини у дошкільному віці, зокрема зацікавлення і заохочення дитини до вживання корисних для здоров'я продуктів харчування, рухової активності, тобто забезпечення здорового способу життя; дотримання емоційної підтримки; закріплення в різних життєвих ситуаціях навичок безпеки поведінки вдома, на вулиці, громадських місцях; рахуватись з думкою дитини, надання їй відчуття безпеки і захищеності; формування соціального досвіду взаємодії з однолітками та дорослими; позитивного ставлення до ЗДО, а також підтримка авторитету педагога. Батьки повинні включатися в корекційну роботу, ініційовану педагогами, психологами, медиками тощо. Для здійснення роботи з батьками важливо використовувати різні форми роботи з батьками: консультації, батьківські збори, вечори запитань та відповідей, лекції, папки-пересувки, посиденьки, індивідуальні бесіди, поради тощо.

Отже, особистісна компетентність виступає інтегративним результатом освіти, який формується у творчій активності дитини у всіх специфічно дитячих видах діяльності (ігровій, пізнавальній, образотворчій, дослідницькій, побутово-господарській та ін.), а забезпечується створенням в умовах ЗДО та сім'ї оптимального для розвитку дитини особистісно-орієнтованого простору.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. К. 2021р.
2. Андрущенко Т.К. Формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.: метод. посіб./Т.К. Андрущенко. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 115с.
3. Богініч О.Л. Здоров'я та фізичний розвиток дитини. Реалізація завдань освітньої лінії «Особистість дитини» / О. Богініч // Дошкільне виховання. 2012. №19. С.3-9.

ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У СИСТЕМІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Становлення та розвиток системи початкової освіти напряму пов'язані з використанням традиційних та інноваційних форм навчання.

Застосування новітніх технологій та практик активізації освітнього процесу є рушійною силою для модернізації системи початкової освіти відповідно до вимог сьогодення. Пошук оптимального співвідношення між класичними та інноваційними моделями виховання гармонійної особистості є важливим напрямом наукових досліджень у контексті реалізації концепції Нової української школи.

Гармонійний розвиток особистості дитини, розбудова освітнього середовища та формування компетентностей напряму залежать від вміння поєднати класичні та сучасні форми, методи та принципи роботи [2].

Фундаментальні засади поєднання традицій та інновацій у системі початкової освіти стали об'єктами вивчення вчених, зокрема А. А. Волосюк, О. В. Ковшар, Н. В. Любченко, О. О. Маркозвої, О. А. Прокопенко, І. О. Сак, Т. І. Туркот.

Реформування системи початкової освіти відбувається відповідно до концепції Нової української школи (НУШ), яка торкається також і функціонування різних сфер суспільного життя. При цьому, зауважимо, що повноцінний розвиток особистості дитини залишається ключовим питанням, яке підлягає вирішенню в рамках НУШ.

Застосування інновацій уможливило побудову сучасного освітнього простору. З огляду на це, в організації роботи учасників освітнього процесу акцентовано на подоланні застарілих та консервативних форм та методів роботи.

Слушною є позиція Маркозвої О.О., що тільки інноваційна освіта може виховати самодостатню, всебічно розвинену особистість, яка керується власними знаннями й переконаннями та в майбутньому спроможна принести користь державі [1, С.251-252].

Виховання особистості, що здатна мислити творчо, розвиватися, сприймати та відтворювати інформацію, самостверджуватися, є результатом впливу інновацій на освітньо-інформаційне середовище. Традиційні методи, безумовно, можуть активно використовуватися у формуванні особистості та бути ефективними, однак без інновацій цей процес не матиме результату, який відповідатиме вимогам сьогодення.

Зазначимо, що сучасна модель особистісно орієнтованого навчання чітко визначає необхідність орієнтування на особистість дитини, її інтелектуальне, психологічне, духовне збагачення.

У цьому контексті вагоме значення відіграє також і впровадження інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) в освітній простір. Безумовно, ІКТ допомагає створити систему освіти на основі досягнень науки та техніки, зробити процес навчання цікавим та ефективним.

Разом з тим, прогресивність розвитку потенціалу підростаючого покоління, реалізації закріплених прав та пріоритетів виховання дітей значною мірою залежатиме від застосування інновацій.

Інноваційні форми роботи з дітьми включають: інноваційні види занять (тематичні, комплексні, комбіновані, інтегровані); нетрадиційні заняття (мінізаняття, уроки милосердя і доброти, заняття-казка, заняття-пошук, заняття-вікторина). Інноваційні технології, що реалізуються в закладах початкової освіти, включають такі технології: особистісно орієнтованої розвивальної освіти; розвивального навчання і виховання Д. Б. Ельконіна; розвитку творчої особистості Г. Альтшуллера – ТРВЗ; інтегрованого навчання та виховання; індивідуалізації та диференціації освітнього процесу; гуманізації освітнього процесу; здоров'язбережувальні, ігрові та інформаційно-комунікаційні технології тощо [3, с.103].

Інновації дають змогу практично закріпити в освітньому середовищі нововведення, спрямовані на досягнення цілей та пріоритетів освітньої політики щодо виховання творчої та всебічно розвиненої особистості в рамках системи початкової освіти.

Отже, система початкової освіти базується на використанні традиційних та інноваційних форм і методів роботи, які поєднуються у процесі виховання дітей. Саме використання інновацій та інформаційно-комунікаційних технологій має виключно позитивний вплив на формування гармонійно розвиненої особистості. Нині використовується значна кількість інноваційних форм роботи з дітьми та інноваційних технологій, що успішно реалізуються в закладах освіти.

Список використаних джерел

1. Маркозова О.О. Інноваційність освіти – запорука досягнення життєвого успіху людини. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Соціологія. 2016. № 3. С. 251–254.
2. Сак І.О. Традиції та інновації в сучасній освіті. 2016. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnyuac_2016_3_38.
3. Шинкаренко В.В., Олефір Н.В., Клімова Л.В., Купрієнко В.І. Сучасні тенденції інноваційного розвитку системи початкової освіти в умовах сьогодення. Інноваційна педагогіка. 2019. Вип. 14. Т. 2. С. 101–104.

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА – ПРОСТІР ОСВІТНІХ МОЖЛИВОСТЕЙ

Входження України у європейський і світовий освітній простір вимагає модернізації змісту освіти в контексті її відповідності сучасним потребам. Передусім, вагомим значення набуває загальна середня освіта – центральна ланка в освітній системі будь-якої країни та основа для успішного здобуття освіти наступних рівнів й самоосвіти протягом життя.

Зокрема, основні аспекти розвитку змісту початкової освіти вивчали вітчизняні дослідники Н. Бібік, Н. Дем'яненко, М. Євтух, О. Сухомлинська та ін.

Розвинуті країни Європи вже пройшли шлях реформування освіти й успішно застосовують концепції індивідуальних освітніх програм. Замість традиційних уроків – всебічне дослідження тем, набуття навичок критичного та креативного мислення, отримання знань упродовж життя у будь-якому місці, в будь-який час, у будь-якій формі. Україна тільки стає на цей шлях, а реформа загальної середньої освіти орієнтована на те, щоб випустити зі школи всебічно розвинену, здатну до критичного мислення цілісну особистість, патріота з активною позицією, інноватора, здатного змінювати навколишній світ та вчитися упродовж життя.

Ідеологією реформи стала Концепція «Нова українська школа» (2016 р.), яка викликала жваве обговорення не тільки в експертному середовищі, а й серед учителів, батьків, випускників педагогічних вишів.

Відповідно до Закону України «Про освіту» (2017 р.) метою повної загальної середньої освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання упродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності [2].

Формулу Нової української школи складають дев'ять базових компонентів.

1. Новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві.
2. Умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно.
3. Наскрізнний процес виховання, який формує цінності.
4. Децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію.

5. Педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками.

6. Орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм.

7. Нова структура школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя.

8. Справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти.

9. Сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу [3].

До прикладу, новий зміст освіти спрямований на формування компетентностей, як от: спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; спілкування іноземними мовами; математична грамотність; компетентності в природничих науках і технологіях; інформаційно-цифрова компетентність; уміння навчатися впродовж життя; соціальні і громадянські компетентності; підприємливість; загальнокультурна грамотність; екологічна грамотність і здорове життя.

В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі є зацікавленими співниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Широко застосовуються методи викладання, засновані на співпраці (ігри, проекти (соціальні, дослідницькі), експерименти, групові завдання тощо). Прикладом педагогіки партнерства є індивідуальний маршрут навчання учня, який складається разом з учителем і батьками. Це програма дій на деякому відрізку навчання учня (від тижня до місяців, від однієї теми до меж усього предмету). Містить точний опис: навчального матеріалу, заданого обсягу, необхідного рівня оволодіння ним, методики раціонального навчання, самостійної роботи та практичних завдань, розрахунку витрат часу на самостійне навчання тощо [1].

Важливим механізмом, що дозволить підвищити якість освіти та ефективне використання фінансових ресурсів, є формування опорних шкіл. Опорні школи потрібні для того, щоб учні з різних населених пунктів, незалежно від розміру цих населених пунктів та матеріального стану родини, мали рівний доступ до якісної шкільної освіти. У Концепції «Нова українська школа» зазначено: «В регіонах діятимуть опорні школи базового рівня. Кожну опорну школу буде добре обладнано і зміцнено висококваліфікованими кадрами. Опорні школи слугуватимуть тестовим майданчиком інновацій в окрузі. Збільшення мережі опорних шкіл дасть змогу дітям із сільської місцевості на рівні базової і старшої профільної школи здобувати справді якісну освіту» [3].

У вказаному документі зазначається, що сучасна школа потребує нового вчителя, який зможе стати агентом змін. Оскільки Нова українська школа передбачає компетентнісний підхід, то варто говорити про нову роль учителя – не як єдиного наставника та джерело знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора в індивідуальній освітній траєкторії дитини. Творчому та відповідальному вчителю, який постійно працює над собою, надано академічну свободу. Учитель може готувати авторські освітні програми, обирати підручники, стратегії, способи, методи й засоби навчання, активно виражати власну фахову думку. Держава гарантує свободу від втручання у професійну діяльність. Реформою передбачено низку стимулів для особистого і професійного зростання, з метою залучення до професії найкращих.

Відтак, підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів має стати пріоритетним завданням вищої педагогічної освіти.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Нова українська школа: порадник для вчителя. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

МОНІЧ Н.О.,
ЛІБА О.М.

Мукачівський державний університет, Україна

АДАПТАЦІЯ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Введення воєнного стану в Україні впливає на всі сфери суспільного життя. Зміни відбулися і в освітній сфері. Війна негативно вплинула на організацію освітнього процесу і молодшим школярам потрібно адаптуватися до цих змін. У складних умовах педагоги повинні надавати якісні освітні послуги та організувати ефективну взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу. Адаптація – це універсальна форма взаємодії людини з оточуючим середовищем, це складне соціально зумовлене явище, яке охоплює три рівні адаптивної поведінки людини: біологічний, психологічний і соціальний з провідною роллю останнього. Адаптивну діяльність людей мотивують соціально зумовлені потреби, однак водночас для неї властиве

і специфічно біологічне, притаманне людському організму. Все це характеризує адаптацію як цілісний процес [1].

Коли учень приходить до школи, він заходить у нову велику кімнату з певними правилами, і їх оточує нова група незнайомих (однокласників) і новий дорослий, який очолює групу. Відтепер, нові правила поведінки, нові вимоги та нові види діяльності – навчання.

Високий рівень адаптації – це позитивне ставлення до школи, колективу, вчителя, творчий підхід до виконання завдань, легкість засвоєння нових знань і технологій, ввічлива поведінка на уроці, визнання авторитету вчителя.

Середній рівень адаптації – позитивне ставлення до школи, розуміння поставлених завдань, творчий підхід, але потребує контролю з боку дорослих, більш сумлінне виконання цікавих, ніж типових завдань.

Низький рівень – мають негативне або байдуже ставлення до школи, часто скаржаться на погане самопочуття, мають труднощі з виконанням завдань і не можуть зосередитися.

У випадку коли дитина не може адаптуватися до навчання у школі у неї виникає шкільна дезадаптація.

Адаптація молодших школярів до навчання в умовах воєнного стану в школах має відбуватися з чітким дотриманням педагогічними працівниками вимог офіційних нормативних документів та Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти [2]. Якщо дитина йде до нової школи, було б добре, щоб до того, як сісти за парту, вона познайомилася з кимсь з однокласників. Поспілкуватися діти можуть й онлайн. Якщо дитина сумує за колишніми друзями, з ними також можна організувати відеозустріч.

«Першачкам» важливо побачити свого вчителя ще до початку занять, почути його голос, «відчути» нову людину. Як варіант, можна показати дитині фото, щоб у малюка сформувалося уявлення, з ким вона буде щодня контактувати. Доцільно врахувати і те, що дитина, можливо, не ходила до садочка, їй буде складніше звикнути до нових людей, які раптово з'явилися в її житті.

Обов'язково потрібно обговорити питання безпеки. Найкраще пройти разом із дитиною до школи. Також необхідно наперед узгодити, як вона буде діяти, якщо почує по дорозі сигнал повітряної тривоги. Для учнів 1-4 класів можна намалювати або надрукувати детальну карту маршруту до навчального закладу. Слід нагадати дитині, щоб вона нічого не чіпала на вулиці, не піднімала із землі предметів, які їй не належать. Фахівці МОЗ закликають дорослих з розумінням і терпінням ставитися до можливих труднощів у навчанні: зниженої концентрації, відстороненості, погіршення пам'яті. Педагогам слід взяти до уваги, що діти під час навчання можуть крутити щось у руках, гоїдатися на стільці. Так вони намагаються «загаль-

мувати» зайві сигнали й сконцентруватися. Не треба за це гримати на школярів.

Здобувачі вищої освіти першого(бакалаврського) рівня педагогічного факультету спеціальності 013 Початкова освіта Мукачівського державного університету проходять педагогічну практику (Адаптація дитини в освітньому середовищі початкової школи). Спостерігаючи за роботою класовода, здобувачі відмітили, щоб процес адаптації пройшов успішно доцільно використати такі поради:

1. Якщо дитина втомлюється, не може сприймати, аналізувати та запам'ятовувати інформацію, доцільно зробити їй індивідуальний розклад.

2. Хвалити учнів, навіть якщо вони пишуть «каракулі» – дитина дуже-дуже старанно працює, і ми її за це хвалимо.

3. Коли ми проживаємо складний період, перебуваємо у стресі, наша самооцінка знижується. Не дивно, що сьогодні діти часто живуть в режимі очікування невдачі. Їм потрібен досвід перемог і підтримка однолітків та дорослих. Варто давати їм маленькі завдання, виконавши які, вони б отримували швидкий результат.

4. Дорослі допомагають і показують дітям, але не роблять нічого за них.

6. Заохочувати розвиток дрібної моторики – малюємо, ліпимо, вирізаємо, клеїмо.

7. Емоції батьків, світогляд, психологічний та емоційний стан – усе це впливає на учнів. Якщо батько злий, незадоволений, стурбований – все це відчуває дитина. Але дитина не знає, що робити, і у неї наростає стрес.

8. Учніам, батькам не соромитися звертатися до вчителів чи інших експертів за допомогою, порадою та запитаннями.

Отже, адаптаційний період у першокласників проходить не завжди легко, Труднощі, які виникають в освітній діяльності, та ще й в умовах воєнного стану, не всі школярі можуть долати в силу своїх особистісних та інтелектуальних особистостей, що призводить до стресового перенапруження, тривожності. Ці всі труднощі заважають успішності дітей, та перешкоджають у гармонійному розвитку та подальшій освітній діяльності.

Список використаних джерел

1. Гнатюк О. В. Адаптаційні розлади в учнів молодшого шкільного віку в умовах воєнного стану, 2022.
2. Наказ МОЗ України «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти» №2205 (2020, 25 вересня). <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-25092020--2205-pro-zatverdzhennja-sanitarnogo-reglamentu-dlja-zakladiv-zagalnoiserednoi-osviti>

МОТИВАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ УСПІШНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Мотивація у педагогіці завжди була і є одним з найважливіших компонентів навчання, фундаментом для здійснення всебічного розвитку особистості. У Національній доктрині розвитку освіти особлива увага звертається на формування світогляду, розвитку творчих здібностей. Зауважимо, що мотиваційний компонент є одним з найважливіших елементів будь-якого навчально-виховного процесу при вивченні школярами різних навчальних предметів, і особливо у початковій школі.

Психологічні дослідження використання різноманітних засобів мотивації проводились багатьма вченими, зокрема Л. В. Занковим, І. М. Соловйовим, Ж. І. Шиф, та ін. У педагогіці проблемі мотивації школярів до навчання великого значення надавав ще К. Д. Ушинський. Дослідження мотивації сприяє розширенню та поглибленню знань щодо мотиваційної сфери особистості, вивченню чинників, які впливають на формування мотивації до навчання у здобувачів освіти. Провідна роль освіти і вчителя в суспільстві, необхідність підготовки сучасного вчителя у відповідності до вимог суспільства підкреслюється в законодавчих державних документах України: Законах України «Про освіту» [1], Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року [2], Концепції Нової української школи [3] та ін. Ці документи визначають пріоритети національної освіти щодо формування нової генерації педагогів, здатних до мотиваційного навчання. Проведений аналіз науково-теоретичних джерел із проблеми дослідження дає підстави констатувати, що проблема мотивації навчання є однією з центральних у педагогіці та педагогічній психології. Мотивація до навчання – одна із головних умов реалізації освітнього процесу. Вона не тільки сприяє розвитку інтелекту, але є рушійною силою удосконалення особистості в цілому. Формування мотивації в учнів до навчально-пізнавальної діяльності є однією з головних проблем сучасної школи. Її актуальність обумовлена оновленням змісту навчання, постановою завдань формування у школярів прийомів самостійного набуття знань, пізнавальних інтересів, життєвих компетенцій, активної життєвої позиції, здійснення в єдності трудового, морального виховання учнів, введенням профільного навчання у старших класах. Проблема формування мотивації знаходиться на межі навчання й виховання. Це означає, що увага педагогів та психологів повинна бути не тільки спря-

мована на здійснення учнем навчання але й на те, як і що відбувається у розвитку особистості учня в процесі навчально-пізнавальної діяльності. Формування мотивації – це виховання у дітей та учнівської молоді ідеалів, створення системи цінностей, пріоритетів соціально прийнятних в українському суспільстві, у поєднанні з активною поведінкою учня, що означає взаємозв'язок між усвідомленими та реально діючими мотивами, єдність слова, діла та активної життєвої позиції учня. Мотивація до навчання складається із багатьох аспектів, які змінюються й вступають в нові співвідношення (суспільні ідеали, сенс навчання для учня, його мотиви, цілі, емоції, інтереси, рівень навчальних досягнень, когнітивні можливості). Становлення мотивації є не просте зростання позитивного або негативного відношення до навчання, а й утворення складних структур мотиваційної сфери. Ці окремі структури мотиваційної сфери повинні стати об'єктом управління з боку вчителя. Мотивація – це інтереси, потреби, прагнення, емоції, переконання, ідеали, установки, які спонукають учня до діяльності. Мотивація сприяє появі в здобувача освіти навчальної ініціативи й любові до навчання, спонукає його діяти з максимальною енергією в різних навчальних ситуаціях. Існує кілька теорій мотивації діяльності людини, але для вчителя важливо одне: опанування способами створення на уроці такого навчального середовища, у якому б учні відчували внутрішню потребу вчитися.

Одним із шляхів формування позитивного ставлення дітей до навчання є створення системи мотивів діяльності особистості, яка піддається педагогічному управлінню та забезпечує визначення поведінки учнів, їх ставлення до вивчення того чи іншого навчального предмета. Під мотивацією розуміють сукупність спонукальних факторів, які визначають активність особистості. Працюючи над формуванням мотивації дитини, потрібно враховувати психологічні особливості її віку (провідну діяльність, особистісно значущих для неї людей тощо), її індивідуальні особливості та специфіку предмета. Так, для учнів початкової школи, важливою діяльністю є ігрова, а головними людьми у житті – батьки та перша вчителька. У початковій школі навчальна діяльність всіх учнів підтримується переважно за рахунок самозадоволення, зростання самооцінки, самоповаги, усвідомлення необхідності навчання. Стимулом для цього є похвала, хороша оцінка. Тому для цього вікового періоду важливо:

1. «Навчати, граючись» або «граючись, навчати». Бо гра – це спосіб життя і діяльності дитини. Гратися – це завжди весело, цікаво. Під час гри дитина позасвідомо, без напруги засвоює, і закріплює надзвичайно багато інформації; 2. Створення ситуації успіху для дитини, формування у неї віри у власні сили; 3. Розвивати природну допитливість дитини, зробити процес навчання цікавим для малюка; 4. Встановити позитивні стосунки із батька-

ми школярів. Від ставлення до школи та до вчительки всієї сім'ї та дитини залежить і бажання цієї дитини вчитися;

4. Навчити учнів поділяти складні завдання на етапи і виконувати ці етапи послідовно. Це знизить у дитини напруження перед великими і складними завданнями, додасть їй впевненості та навчить планувати свою діяльність;

5. Враховувати, що за типом сприйняття нового матеріалу учнів умовно можна поділити на три типи: візуали, аудіали та кін естетики, та добирати такі методи, прийоми та засоби навчання, за яких учень будь-якого з цих типів був би успішним і почувався б комфортно.

Кращим засобом впливу на них є повага, визнання особистості. Ому варто звертати увагу на можливість школяра виразити свою індивідуальність, висловити власну думку, поспілкуватися без небезпеки отримати заваження, проявити самостійність, підвищити самооцінку.

Тому вчителю потрібно:

– обирати такі методи діяльності на уроці, які дозволяють підліткам реалізувати потребу у спілкуванні, наприклад, інтерактивні методи навчання;

– створювати на уроці навколо учнів атмосферу свободи вибору: йти до дошки чи відповідати з місця, виконувати це завдання чи інше, тощо;

– використовувати найбільш значущі прийоми соціальної мотивації: встановлення відносин співпраці між вчителем і учнями, залучення учня до організації освітнього процесу, до важливої діяльності;

– бачити успіхи і не помічати невдачі, адже невдача веде до розчарування, браку мотивації, а брак мотивації веде до прямої відмови зробити ще одну спробу.

Список використаних джерел

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/>

ЕЛЕКТРОННІ ОСВІТНІ РЕСУРСИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Використання електронних навчальних ресурсів (ЕОР) у системі сучасної освіти є одним з ключових аспектів формування конкурентоспроможних фахівців, включаючи майбутніх учителів початкової школи. Значними переваги використання ЕОР в освітньому процесі є легкий доступ учнів та вчителів до великої кількості навчального матеріалу та ресурсів в Інтернеті, що допомагає розширити знання і розвивати навички. Багато ЕОР мають інтерактивні елементи, які роблять навчання цікавим такі інтерактивні завдання, відеоуроки, ігри та тести допомагають усвідомити матеріал і відразу перевіряти рівень його засвоєння.

Використання технологій у навчанні допомагає підготувати учнів та майбутніх учителів до роботи в інформаційному суспільстві, вони вчать працювати з інформацією, використовувати нові технології та розвивати цифрову грамотність. Разом з тим зручними є те, що використання ЕОР може знизити витрати на навчальні матеріали та підручники, оскільки багато ресурсів доступні безкоштовно або за помірну ціну.

Однак, важливо враховувати, що успішне впровадження ЕОР вимагає підготовки вчителів та технічної складової, а також уваги до проблеми забезпечення інформаційної безпеки. Доцільно зважати на індивідуальні особливості учнів і створювати баланс між використанням технологій та традиційними методами навчання.

Поняття електронних навчальних ресурсів (ЕОР) є у центрі уваги наукових досліджень З. Савченко яка даний ресурс розглядає в контексті освіти., вони зберігаються у цифровому форматі, що дозволяє легко зберігати, редагувати та розповсюджувати їх за допомогою електронних пристроїв та комп'ютерної технології, можуть бути доступні за допомогою інтернету або інших електронних мереж, що робить їх доступними в будь-якому місці, де є з'єднання з мережею [1].

Ця концепція підкреслює важливість ЕОР як інструментів для зберігання, обробки, поширення та навчання з використанням електронних технологій. Такі ресурси дозволяють розширити можливості навчання та сприяють інноваціям у сфері освіти.

Визначення електронних освітніх ресурсів (ЕОР), як прийняте на державному рівні, чітко окреслює їхню роль та функції в початковому процесі.

Основні аспекти цього визначення включають те, що ЕОР можуть містити різні типи навчальних, наукових, інформаційних, довідкових матеріалів і засобів, що які завжди стануть доречними для навчання та дослідження. Важливим є те, що ЕОР представлені у електронній формі та можуть бути збережені на різних носіях, або розміщені в комп'ютерних мережах, що робить їх доступними з різних пристроїв та місць. Важливим є те, що ЕОР мають бути насамперед корисні для організації освітнього процесу та повинні бути наповнені якісними навчально-методичними матеріалами [2].

Визначення, яке наведено В. Биковим та В. Лапінським, розширює уявлення про електронні освітні ресурси (ЕОР), враховуючи їхню роль у системі освіти. Науковці зазначають, що ЕОР не обмежуються окремими матеріалами, а представляють собою комплексну систему електронних інформаційних об'єктів, які можуть включати текстову, візуальну, аудіо-та інші форми інформації, вони мають бути наповнені різноманітними інформаційними ресурсами, такими як електронні бібліотеки, архіви, банки даних тощо, що робить їх багатосторонніми та корисними для різних видів освітніх потреб. ЕОР призначені для забезпечення інформаційними ресурсами та підтримки функціонування та розвитку освітньої системи в цілому [3].

Це визначення враховує комплексний підхід до ролі та функцій ЕОР у сучасній освітній системі та підкреслює їхню важливість для інформаційного забезпечення освіти, як засобу підтримки навчання та розвитку.

Використання електронних освітніх ресурсів (ЕОР) у початковій школі може мати різні шляхи та цілі: ЕОР можуть слугувати ілюстраціями та доповненнями до розповідей вчителя, роблячи навчання більш інтерактивним та зрозумілим для учнів. Вони можуть використовуватися для візуалізації основних ідей та явищ, які важко пояснити тільки словесно. Такі ресурси можуть слугувати як основне джерело інформації для вивчення конкретних тем або предметів. Учні можуть користуватися ними для здобуття знань, самостійного вивчення і підготовки до уроків. ЕОР також включають у себе інтерактивні завдання, ігри та завдання, які сприяють розвитку різних навичок, таких як логіка, швидкість реакції, вміння лічити, писати, порівнювати, оцінювати та інше.

Ці підходи можуть бути використані для розширення можливостей навчання та розвитку учнів у початковій школі, сприяючи їхньому розвитку та підготовці до життя в інформаційному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Савченко З. В. Формування і використання інформаційних електронних науково-освітніх ресурсів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2010. №4(18). URL: <http://core.ac.uk/download/pdf/11083287.pdf>

2. Положення про електронні освітні ресурси. Н. аказ № 749 від 29 травня 2019 року. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/187737_mon-onovilo-vimogi-do-elektronnikh-osvtnkh-resursv
3. Биков В. Ю., Латиський В. В. Методологічні та методичні основи створення і використання електронних засобів навчального призначення. *Комп'ютери школі та сім'ї*. 2012. № 2. С. 3-6.

НАНІВСЬКА Л.Л.

*Національна академія Сухопутних військ
ім. Петра Сагайдачного, Україна,*

МАКСИМЧУК Л.В.

Хмельницький національний університет, Україна

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО РОБОТИ В ІНШОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Нині особливо гостро постало питання підготовки майбутніх офіцерів до роботи в іншомовному середовищі. Це пов'язано з низкою причин, які обумовлені воєнними діями на території нашої держави. Наша армія переходить на стандарти НАТО. Сучасне озброєння вимагає підготовки наших військових до їх оволодіння. Офіцерів навчають за кордоном, де робота з інструкторами відбувається на англійській, німецькій і французькій мовах, в залежності від держави, на території якої відбуваються навчання і яка мова там практикується. Окрім цього інструкції з навчання працювати з новою військовою технікою, підготовлені на іноземній мові. Написи на приладах, які керують діями бойової техніки, також подано на іноземній мові. Тобто, українські офіцери повинні добре володіти всіма видами мовленнєвої діяльності. Якщо офіцер попадає на військову підготовку за кордон, то перше, що від нього вимагають, іншомовна підготовка. Володіння іноземною мовою скорочує період підготовки, а це саме те, чого прагнуть офіцери, адже потрібно як можна швидше повернутись в Україну і відстоювати її незалежність. Тому зараз особлива увага приділяється іншомовній підготовці майбутніх офіцерів. Особливу увагу звертають на вміння спілкуватись іноземною мовою.

На основі таких завдань виникає потреба у розробці інновацій до проектування змісту, навчальних планів, засобів навчання в межах такої підготовки. Одним із шляхів забезпечення якості іншомовної підготовки є впровадження в освітній процес інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Ці технології є одним із суттєвих напрямів інформатизації освіти.

За баченням Р.Гуревича ІКТ є «сукупністю технічних, інструментальних та програмних засобів обробки, збереження, передачі, візуалізації

інформації та методів їх застосування для оптимізації та покращення навчально-виховного процесу» [2].

Інші науковці до найбільш сприятливих засобів ІКТ, які розповсюджені в освітньому середовищі відносять: читання лекцій електронними лекторами, тренажерів для відпрацювання дій, сучасні енциклопедії; впровадження спеціальних ситуаційно-рольових та інтелектуальних ігор; практика роботи в навчальних інформаційних середовищах; використання навчальних апаратно-програмних засобів; впровадження дистанційного навчання за спеціально розробленими курсами; застосування інтерактивних засобів комунікації; розробку контролюючих і оцінних методів і засобів; впровадження інтернет-технологій в освітній процес з метою програмно-методичного забезпечення навчальних закладів [3], професійного і психологічного консультування, «оптимізації інформаційно-пошукової, консультативної, комунікаційної складових освітнього процесу; впровадження проектної та дослідницької форм ІКТ в освітній процес» [3]; можливість підвищити рівень освітнього процесу у ЗВО [1; 3].

Позитивний ефект був одержаний при використанні віртуальної лабораторії. Віртуальний лабораторний комплекс розглядається як імітаційна (наближена до реальної в межах, достатніх для виконання поставлених завдань) модель процесів та явищ, реалізована засобами інформаційних технологій.

Інтерактивна візуалізація стає незамінним у навчанні військових фахівців для перевірки знань й закріплення професійних умінь і навичок виконання службових обов'язків, оскільки формування професійної компетентності майбутніми офіцерами досягається за рахунок значно менших витрат на відміну від реальних навчань, не втрачаючи при цьому практичної складової.

Віртуальний лабораторний комплекс є автоматизованою навчальною системою і виконує такі функції:

- ефективне управління навчальною діяльністю курсанта;
- стимулювання навчально-пізнавальної діяльності;
- забезпечення інтеграції різних форм навчального процесу;
- забезпечення організації віртуальних навчальних занять з використанням комунікаційних технологій [1].

Таким чином, виходячи з необхідності оновлення освітнього процесу іншомовної підготовки майбутніх офіцерів, виникла потреба у розробці і впровадженні сучасних технологій на базі інформаційно-комунікаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Гапеева О.Л. Аналіз основних тенденцій управління збройними силами в інформаційну епоху. *Перспективи розвитку озброєння і військової техніки Сухопутних військ*: III Всеукр. наук.-тех. конф. (Львів, 13-14 квіт. 2010 р.). Львів, 247 с.
2. Гуревич Р.С., Кадемія, М.Ю., Козяр, М.М. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті. Львів, 2012. С. 506.
3. Коваль Т.І. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності: навч.-метод. посіб. Київ: Вид. Центр НЛУ, 2009. 380 с.

НЕЧЕПОРЕНКО К.О.

Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

ВИХОВАННЯ ЕТИКЕТНОЇ МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧНІВ 3-4 КЛАСІВ У ПРОЄКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність проблеми виховання етикетної міжособистісної взаємодії учнів 3-4 класів у проєктній діяльності полягає в забезпеченні умов для формування основ спілкування, що засноване на прийнятних, адекватних для дітей етикетних нормах і правилах. Окреслена проблематика суголосна до стратегій Концепції Нова українська школа щодо пріоритету формування в учнів початкової школи ключових компетентностей–культурної, комунікативної, соціальної.

У сучасному науковому полі спостерігається велика увага до різних аспектів вивчення міжособистісної взаємодії учнів на уроці в початковій школі (Н.Гришина, Л.Долинська, Т.Дуткевич, С.Максименко, Л.Матяш-Заяц, Н.Чепелева). Психологічну характеристику структури міжособистісної взаємодії та її природи вивчали у різні роки вивчали українські та зарубіжні вчені: С.Максименко, У. Гернштейн, С. Фройд, А.Бандура, К.Роджерс, Е.Еріксон. Провідні механізми міжособистісної взаємодії, типи, стилі та стратегії досліджують Н.Гришина, Т.Дуткевич, К. Роджерс. Про теоретичні засади проєктної діяльності можемо прочитати у працях науковців О. Коберника, О.Коваленко, Н. Матяш, О. Пехоти, О.Онопрієнко, С. Сисоевої, І. Шендрік, Д.Брюнер, Д.Коллінз, Г. Гарднер. Проблема формування мовленнєвого етикету вивчається такими науковцями– А.Богущ, М. Вашуленко, Н.Васьківська, С.Дубовик, Т.Котик, Н.Луцан, І.Зязюн, К.Пономарьова, Н. Brown, S.Savignon, N. Chomsky та ін.

Як засвідчує освітня практика, учні початкової школи здебільшого виявляють низький рівень етикетної міжособистісної взаємодії. Так учні 3-4-х класів часто не вміють слухати інших та чекати своєї черги для висловлення думки. Деякі з них необ'єктивно висловлюють власні оцінні су-

дження й нерідко некоректно у грубій формі виявляють свої реакції на дії однокласників і вчителів. Під час уроків і виконання проєктних завдань ці учні не готові до взаємодії та співпраці в парі чи команді/групі, не вміють аргументувати свою точку зору і адекватно/ толерантно сприймати думку інших. Відтак у дітей не сформована культура міжособистісних відносин, вони мають невеликий досвід спілкування. Оскільки проєктна діяльність стає провідною у 3-4 класі (у 1-2 класі провідна діяльність – гра), важливо створити дієві умови для прийняття дітьми етикетної міжособистісної взаємодії та поведінки. Саме виховання етикетної міжособистісної взаємодії може сприяти встановленню місточка для взаєморозуміння, прийняття думок інших людей і налагодження гуманної комунікації між учнями. Виховання етикету допомагає дітям виробити навички взаємоповаги до інших, незалежно від їхньої національності, віку, чи інших ознак.

Міжособистісна взаємодія – це взаємодія між людьми, в рамках якої вони спілкуються, взаємодіють та обмінюються інформацією, емоціями, ідеями, думками і досвідом. Міжособистісна взаємодія – процес обміну інформацією, емоціями, прагненнями та діями між учнями в процесі спільної діяльності та спілкування. Етикет – це сукупність правил поведінки, які регулюють зовнішні прояви людських стосунків, ставлення до інших людей, форми звертання, поведінку, манери. Міжособистісна взаємодія учнів 3-4 класів полягає у вивченні та розвитку навичок спілкування, здатності слухати інших, висловлювати думку чітко, а також атмосферу взаємоповаги та відкритості [3, с. 18].

Виховання етикетної міжособистісної взаємодії учнів 3-4 класів у проєктній діяльності розглядаємо у сув'язі з різними видами активностей учнів у проєктній діяльності.

Проєктна діяльність позитивно впливає на міжособистісну взаємодію учнів 3-4 класів. Адже вимагає взаємодії та співпраці між учнями для досягнення спільних цілей. У результаті цього розвиваються навички комунікації, які є важливими в налагодженні міжособистісних стосунків. Учні навчаються слухати і розуміти одне одного, висловлювати думки та ідеї, вирішувати конфлікти. У проєктній діяльності діти грають різні ролі, які сприяють розвитку емпатії та розумінню поглядів і потреб інших. Вони навчаються долати різницю в думках та працювати як одна команда. Проєктна діяльність створює умови для розвитку лідерських якостей учнів. Учасники проєкту беруть на себе відповідальність за організацію та спрямування роботи групи. Відповідно розвиваються навички прийняття рішень. Під час роботи над проєктом, учні можуть об'єднатися навколо спільних цілей. Це сприяє формуванню позитивних стосунків та взаєморозумінню між учнями. Під час виконання проєктних завдань учні вільно виражають ідеї та творять новий продукт в рамках проєкту. Це допомагає розвивати креа-

тивність та впевненість у собі, що може вплинути на їхню міжособистісну взаємодію. Вони навчаються спільно знаходити рішення, що є важливою навичкою для вирішення міжособистої безконфліктної взаємодії. Учасники проєктів часто діляться своїми унікальними досвідами та знаннями, що сприяє збагаченню етикетної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua>
2. Психологічний словник. Авт.-уклад. В.В.Синявський, О.П.Сергеєнкова. За ред. Н.А.Побірченко. Київ, "Вища школа", 1982. 435 с.
3. Чмут Т.К. Етика ділового спілкування: Навч. посіб. 3-тє вид. Київ, 2003. 223 с.

ОГІЄНКО О.І.

*Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна
НАПН України, Україна*

ВИЩА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА У КАНАДІ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Соціальні зміни, що відбуваються у світі, обумовлюють необхідність кардинального перегляду традиційних підходів до освіти як найважливішого інструменту суспільного розвитку. Освіта розглядається як первинний стратегічний фактор та ресурс розвитку цивілізації, країни, особистості, як фактор національної безпеки та порятунку людства в умовах суспільної кризи, як головна рушійна сила соціально-економічного розвитку країни.

Перехід України до інформаційно-технологічного суспільства, демократичні зміни в соціально-економічному розвитку держави, процеси інтеграції національної освіти в європейський освітній простір потребують реформування системи вищої освіти, обґрунтування її концептуальних засад.

У більшості розвинених країн проблемі вищої освіти взагалі та педагогічній, зокрема, приділяється належна увага: розроблені та діють закони про вищу освіту, які фіксують правові, фінансові та організаційні гарантії та права громадян; організована підготовка викладачів тощо. У даному контексті без сумніву буде корисним вивчення канадського досвіду розвитку та реформування вищої освіти, оскільки існуюча система вищої освіти у Канаді є одним із вагомих чинників, що зумовлює ведучі економічні показники та стабільність даної держави. В рейтингу найкращих систем вищої освіти світу QS Канада займає п'яте місце.

Аналіз наукової літератури показав, що становлення та розвиток системи педагогічної освіти у Канаді детермінується історичними, політичними, соціально-економічними і соціокультурними факторами, вирізняється децентралізацією й належить, відповідно до конституції, до сфери виняткової юрисдикції провінцій. Кожна провінція самостійно формує освітню політику та бюджет. Кожна з провінцій має своє Міністерство освіти. Міністри об'єднуються Радою міністрів освіти Канади, яка є консультативним органом. Ці провінційні голови департаментів з освіти встановлюють стандарти, затверджують предмети і фінансують освітні організації.

Вища освіта в Канаді пропонується як університетами та й коледжами. Зауважимо, що канадські вищі навчальні заклади фінансуються державою на 90%. Найявністю великої кількості програм від одного до трьох років, що орієнтованих на отримання практичних професійних навичок та орієнтовані на потреби ринку праці є особливістю канадської системи вищої освіти. 2-річна програма називається «Diploma», 3-річна «Advanced diploma», 4-річна (бакалавр) – «Degree». Окрім цього існує можливість отримати нову спеціальність відмінну від основної на післядипломних програмах [1].

Підготовка вчителів здійснюється більш ніж у п'ятдесяти університетах Канади. На факультетах підготовка вчителя здійснюється за багатьма спеціальностями. На розвиток вищої педагогічної освіти особливий вплив має угода про початкову підготовку вчителів (Accord on Initial Teacher Education), що була підписана Асоціацією канадських деканів (ACDE) освіти на Конгресі гуманітарних та соціальних наук Йоркського університету в травні 2006 р. Були узгоджені ініціативи щодо підготовки вчителів у Канаді, що ґрунтувалися на спільних цінностях незалежно від провінцій, серед яких: освітнє дослідження, обмін даними (відкритість), мобільність учителів, освітнє керівництво; базових принципах: повага до професії та інформатизації, опора на передові ідеї в освіті [2; 3].

Закцентуємо на тому, що у різних провінціях Канади здійснюється підготовка вчителів відповідно до чинних програм у територіально-адміністративних межах тієї чи іншої провінції. Вони часто відрізняються залежно від того чи іншого коледжу або університету. Однак спільним для всіх програм є їх відповідність стандартам, згідно з якими проходить ліцензування (на державному рівні) [3; 4].

Отже, педагогічна вища освіта у Канаді вирізняється децентралізованістю, гнучкістю, варіативністю, неперервністю. Її основними складовими є: профорієнтація, педагогічна освіта у навчальному закладі, «входження у професію вчителя», післядипломна освіта. Підготовка сучасного вчителя у Канаді – це багаторівнева система, що складається з загально-професійного, психолого-педагогічного, предметного блоків та педагогічної практики.

Для влаштування на роботу вчителя окрім Диплома бакалавра необхідно мати Сертифікат вчителя, який видається Управлінням освіти та сертифікації вчителів провінції (Teacher Certification and Development of Education Provincial Government).

Список використаних джерел

1. Мукан Н. В. Система професійної підготовки майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл в університетах Канади. Л.: НУ «Львівська політехніка», 2006. 140 с.
2. Collins A., Tierney R. Teacher Education Accord: Values and Ideals of the Teaching Profession in Canada. Education Canada. 2010. Vol. 46(4). P. 73–75.
3. Хомич О. Підготовка вчителів початкової школи в Канаді наприкінці ХХ – початку ХХІ століття: програмово-методичні аспекти. Актуальні питання гуманітарних наук. 2021. Вип. 37. Т. 3. С. 257-265.
4. Russell T., Martin A., O'Connor K. Comparing fundamental conceptual frameworks for Teacher Education in Canada. What is Canadian about Teacher Education in Canada? Multiple Perspectives on Canadian Teacher Education in the Twenty-First Century (pp. 10-37). CATE/ACFE, 2013.

ОДАРЧЕНКО В.І.

Комунальний заклад

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія», Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ КОМУНАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасний етап становлення системи вищої освіти України передбачає якісне розв'язання стратегічних задач, що окреслені в офіційних документах, зокрема, в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», охарактеризовані в Концепції розвитку педагогічної освіти на період 2017-2029 років, нормативно-правових, директивних документах, та передбачають докорінний вплив на професійність надання освітніх послуг. Вагомою складовою позитивного розв'язання поставлених завдань є якісна фахова підготовка майбутніх спеціалістів, що в свою чергу залежить від професійного рівня науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

Згідно Закону України «Про вищу освіту» науково-педагогічні працівники закладу вищої освіти зобов'язані: забезпечувати викладання на високому науково-теоретичному і методичному рівні навчальних дисциплін, провадити наукову діяльність, підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, наукову кваліфікацію [1]. Оскільки компетентності, одер-

жані науково-педагогічним працівником в ході професійної підготовки, не можуть бути назрілими протягом усього кар'єрного зросту, тож постає питання, щодо необхідності оновлення знань, умінь, навичок викладача та підвищення рівня здатності застосувати їх у своїй професійній діяльності.

В словнику базових понять з курсу «Педагогіка» професійні компетентності розглядаються, як «особистісні можливості викладача, які дозволяють йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу. Для цього потрібно знати педагогічну теорію, уміти застосовувати її в практичній діяльності. Педагогічна компетентність – це єдність теоретичної і практичної готовності викладача до здійснення педагогічної діяльності» [2].

В. Саюк характеризує професійні компетентності науково-педагогічних працівників як інтегровані професійно-особистісні характеристики, що вміщують ціннісні орієнтації, фахові й функціональні знання, уміння і навички та особистісні якості, спрямовані на досягнення ефективного результату в професійній діяльності [3].

Ми погоджуємося з науковцями, що вважають за доцільне при визначенні поняття професійної компетентності вводити до її складу не лише знання, уміння та навички, а й мотиваційну, рефлексивну та особистісну складові.

Отже, в рамках свого дослідження, професійну компетентність науково-педагогічних працівників ми характеризуємо як сукупність професійних знань і вмінь, ціннісних орієнтацій, мотивів діяльності, здатність до розвитку творчого потенціалу, професійно значимих особистих якостей, здатність взаємодіяти зі здобувачами освіти, володіти методикою викладання освітніх компонентів.

Проаналізувавши роботи В. Токар, І. Сірак, І. Сурсаєвої [4] визначили, що формування професійних компетентностей науково-педагогічного працівника комунальних закладів вищої освіти не є одноразовим процесом, а включають систематичні етапи самовдосконалення педагога як компетентного викладача та науковця, зокрема: оволодіння змістовим і процесуальним компонентами педагогічної діяльності викладача так і наукової; формування умінь оперувати науковими категоріями; набуття здатності перетворювати педагогічні категорії в метод пізнавальної діяльності; оволодіння навичками самоосвіти та саморозвитку.

Отже, з'ясування сутності поняття «професійна компетентність науково-педагогічних працівників» дало можливість виокремити етапи становлення фахівця як компетентного викладача та науковця. Виходячи із зазначеного, вважаємо пріоритетним напрямом подальших досліджень проблему розробки управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунальних закладів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. №1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 30.09.2023).
2. Словник базових понять з курсу «Педагогіка»: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів: вид. 2-ге, доп. і перероб. // Укладач О.Є. Антонова. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2014. С.72
3. Саюк В.І. Професійна компетентність як основа розвитку сучасного викладача в системі післядипломної педагогічної освіти. *Нова педагогічна думка*. 2012. №3 (71). С. 57-61
4. Токар В., Сірак І., Сурсаєва І. Формування професійної компетентності у діяльності Вінницького медичного коледжу імені акад. Д.К. Заболотного.: веб-сайт. URL: http://lib.znau.edu.ua/jirbis2/images/phocagallery/2017/Pryklady_DSTU_8302_2015.pdf (дата звернення: 03.10.2023)

ПАВКО А.І.,

КУРИЛО Л.Ф.

Науково-дослідний інститут українознавства МОН України, Україна

ТЕНДЕНЦІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНЬО-НАУКОВИЙ ПРОСТІР

Університети традиційно були і залишаються – навіть в умовах цивілізаційних викликів сучасності, зокрема, під час широкомасштабної російсько-української війни, важливим структурним компонентом, а також стратегічним чинником розвитку національної системи освіти, показником її належного професійного рівня, конкурентоспроможності на міжнародному ринку освітніх та наукових послуг.

Університети належать до найважливіших інтелектуальних осередків формування української освітньої та наукової думки, виховання молоді у кращих традиціях і досягненнях європейської цивілізації.

В новітніх словниках-довідниках термінологічне поняття університет трактується в якості багатопрофільного вищого навчального закладу IV рівня акредитації, який здійснює освітню діяльність, пов'язану із наданням певної вищої освіти та кваліфікації широкого спектра природничих, гуманітарних, технічних, економічних та інших напрямків науки, техніки, культури і мистецтва; проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження; є провідним науково-методичним центром; має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, відповідний рівень кадрового і матеріально-технічного забезпечення; сприяє поширенню наукових знань та здійснює культурно-просвітницьку

діяльність [1, с. 347]. Слід зазначити, що інтелектуальна, цивілізаційна місія університетів як науково-педагогічних та соціокультурних інституцій в новітніх процесах державотворення та динамічного оновлення усіх сфер життєдіяльності людини і суспільства постійно зростає.

Університети значною мірою визначають пріоритетні напрямки розвитку суспільства, продукують та інституалізують плідні наукові ідеї та знання, аксіологічні цінності, смислові сенси, екзистенції життя людини. Варто також зауважити, що освіта й наука у класичних і галузевих університетах посідає чільне місце у становленні української політичної нації, інноваційному розвитку нашої держави.

Нагадаємо, що на фронті Львівського національного університету імені Івана Франка, який є перлиною університетської освіти, викарбоване мудре твердження «Patriae decori civibus educandis» «Освічені люди є красою батьківщини». Це гасло окреслює одну з головних місій класичних університетів бути не лише осередком якісної освіти та наукового поступу, а й виконувати важливі для суспільства завдання формувати відповідальну особистість зі свідомою національною позицією, генерувати зміни, яких потребують Україна та Європа.

Згідно з проголошеним Україною в 90-х рр.. XX століття усвідомленим євроінтеграційним курсом значно актуалізуються дослідження теоретико-методологічних та концептуальних аспектів інтеграції вітчизняних університетів у європейський освітньо-науковий простір.

Нагадаємо, що інтеграція у термінологічному сенсі є доцільним об'єднанням та координацією дій різних частин цілісної системи.

Аналізуючи проблеми методологічної рефлексії щодо тлумачення інтеграції як смислової парадигми та феномену суспільних трансформацій в європейських країнах, важливо зважати на те, що інтеграція в системі вищої освіти є складним, діалектичним процесом, в якому нерідко досить суперечливо взаємодіють такі чинники, як: 1) взаємне пристосування та адаптація освітніх систем різних країн до європейських вимог з метою подолання кризових ситуацій в освітній сфері; 2) міжкультурна співпраця між вищими навчальними закладами європейського континенту з метою поглиблення зв'язків між суб'єктами національних систем вищої освіти; 3) гармонійність освітньо-наукового об'єднання з метою побудови економічно та політично сильної, стабільної та єдиної у цивілізованому вимірі Європи.

Закономірним наслідком творчого осмислення та узагальнення цих складових стала поступова трансформація національних систем освіти до єдиного європейського освітньо-наукового простору на якісно новому світоглядно-аксеологічному рівні. [2, с.7-8]. Потрібно зробити акцент і на тому, що стратегічною метою інтеграції вищої освіти України в європейський

освітньо-науковий простір є вироблення та застосування такої моделі освітнього процесу у класичних та галузевих університетах, в якій би гармонійно поєднувалися кращі вітчизняні та зарубіжні науково-педагогічні традиції. Саме поєднання гуманістичних традицій української педагогіки та зарубіжного досвіду виховання творчої особистості, здатної до критичного мислення, активних самостійних дій, дозволить створити динамічну, мобільну конкурентоспроможну модель освітньої системи [3, с. 402].

Важливо усвідомлювати, що інтеграція України в європейський освітній простір генетично пов'язана з процесом модернізації вищої освіти України в контексті Болонського процесу. Він, зокрема, має дві складові: формування співдружності провідних європейських університетів відповідно до принципів, викладених у Великій хартії, та об'єднання національних систем освіти і науки в європейський простір з єдиними вимогами, критеріями і стандартами. [4, с.19].

Слід зазначити, що сутність Болонського процесу полягає не у зміні базових принципів і засад національних систем освіти, а у їх коректному узгодженні та взаєморозумінні. При цьому Болонський процес не варто ідеалізувати, або ж перебільшувати його вплив на модернізаційні процеси в системі вищої освіти України, каталізаторами яких стали відомі нам Болонські декларації. В цьому сенсі важливим є розуміння того, що Болонський процес має свої як плюси, так і мінуси, переваги і недоліки за сутнісними ознаками. Він певною мірою є складним і суперечливим. Тому альфою і омегою університетської освіти в світлі Болонських вимог єдиних європейських стандартів має стати збереження національної «педагогічної матриці», власної ідентичності.

На нашу думку, інтеграція вищої освіти України в загальноєвропейський освітньо-науковий простір передбачає також глибоке, критичне осмислення такого фундаментального питання як визначення цивілізаційної місії університету в історії європейських країн, народів, націй.

На слушну думку професора В. Мельника, університети слід розглядати як унікальний соціокультурний феномен, якому іманентно притаманні три риси – науковість, раціональність та ідея свободи і демократії. У своїй органічній єдності ці чинники й становлять сутність класичного університету. [5, с. 17]. Відомий вчений переконаний в тому, що університет є унікальним ціннісно-смысловим універсумом, завдяки якому відбувається легітимізація ціннісних і соціально організованих форм буття європейської спільноти.

Глобалізація, мобільність, спільний характер цивілізаційних викликів активізують міжнародне співробітництво з розбудови ефективної планетарної університетської освіти, підвищення сумісності і визнання національних освітніх систем, сприяючи європейській та світовій інтеграції.

Зауважимо, що зусилля Європейського Союзу (ЄС) з 2017 р. спрямовані на побудову до 2025 року європейського освітнього простору. На думку експертів, саме створення європейського освітнього простору слід вважати квінтесенцією європейської інтеграційної кооперації у сфері освіти і навчання.

Унікальним політичним майданчиком у контексті формування європейського освітнього простору є конференції міністрів вищої освіти країн – учасників Болонського процесу. Під час останньої міністерської конференції, яка відбулась у Римі 19 листопада 2020 р., представниками 49 країн схвалено Римське комюніке. Цей документ визначив пріоритети вищої, зокрема, університетської освіти, на наступні 10 років, засвідчив відданість її фундаментальним цінностям – академічній свободі, університетській автономії та верховенству права, а також зазначив інноваційність та взаємозв'язок основних принципів досягнення Цілей сталого розвитку до 2030 р. [6, с.138].

Отже, Україна має вагомий професійні здобутки на шляху європейської інтеграції університетської освіти. В умовах глобальних трансформацій, відкритості світовим інноваціям та європейських прагнень України відбувається динамічна, системна і цілеспрямована інтеграція національної освіти до європейського освітньо-наукового простору. Разом з тим цей процес не позбавлений певних недоліків та гальмівних чинників. На законодавчому рівні стратегічний курс нашої держави на європейську інтеграцію в освіті закріплено в Угоді про Асоціацію між Україною та ЄС (2014). Чільне місце в цьому документі відведено також питанням системної взаємодії сторін на рівнях вищої освіти.

Під стягом ЄС відбулося формування всієї державної політики України.

Список використаних джерел

1. Педагогіка вищої школи: словник-довідник / упор. О.О. Фунтікова (уклад.): Гуманітарний ун-т «Запорізькій ін.-т держ. та муніципального управління», Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2007. 404 с.
2. Шовкопляс О.І. Інтеграційні процеси в розвитку вищої освіти країн Європейського Союзу (90-і рр. ХХ – початок ХХІ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. педагогічних наук. 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Луганськ, 2012. 20 с.
3. Філософія інтеграції: монографія / за заг. ред. В.Д. Бондаренка, Ф.Г. Ващука. Ужгород. Зак. ДУ, 2011. 544 с.
4. Болонський процес: тенденції, проблеми, перспективи / Укл. В.П. Бех, Ю.Л. Маліновський. К: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. 221 с.
5. Мельник В. Цивілізаційні запити та феномен науки: монографія. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 480 с.
6. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні: монографія/ Нац. акад. пед. наук України; за заг. ред. В.Г. Кременя. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021 384 с.

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сучасна модель початкової освіти висуває вимоги до особистісного та професійного розвитку вчителя. Результативність роботи кожного закладу загальної середньої освіти вимагає високого рівня професійної підготовки фахівців, що забезпечить конкурентоздатність вчителя на ринку освітніх послуг.

Проблема про те, яким бути вчителю й наскільки широким має бути спектр його професійно значущих якостей, знань, умінь і навичок хвилювало педагогів уже давно. Теоретичною основою досліджуваного питання виступили наукові розвідки як зарубіжних (Й. Герbart, А. Дістервег, Я. Коменський, Й. Песталоцці), так і вітчизняних (Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський) авторів. Різні аспекти проблеми професійної підготовки вчителя у сучасних умовах вивчали: В. Андрущенко, І. Богданова, М. Воровка, М. Гриньова, О. Дубасенюк, О. Єременко, І. Зязюн, Г. Ісаєва та інші. В. Сухомлинський наділяв учителя такими позитивними рисами, як освіченість, педагогічний такт, доброзичливість, відчуття прекрасного [4]. Сучасні дослідники вважають, що сучасна вища освіта має сформувати такого вчителя, який би був ерудованим, патріотично налаштованим, політично грамотним, культурним, а також володіти новітніми інформаційними технологіями та освоїти основи екологічної освіти [3].

Сучасний вчитель – це передусім інноватор, агент змін, який відчуває нові життєві тенденції, тримає руку на пульсі часу, добре орієнтується у пріоритетах сучасності, керується в своїй роботі вимогами Державного стандарту про компетентнісний, особистісно зорієнтований, діяльнісний підходи.

В умовах Концепції Нової української школи [1] розширюються функції та можливості вчителя, з'являються нові соціально-професійні ролі педагога в освітньому процесі. Зокрема, це:

- Вчитель-фасилітатор (від англ. facilitation – допомога, полегшення) – людина, яка забезпечує успішну групову комунікацію; праця проходить в абсолютно невимушеній атмосфері, за власним бажанням, в умовах фасилітації та співпраці; виробляє вміння ставити і формувати завдання, вирішувати їх якісно.

- Вчитель-тьютор (від англ. «tutor» – наставник) – вибудовує і реалізує особисту стратегію виховання, що враховує особистий потенціал дитини;

доводить того, кого навчає своїми питаннями до запланованого результату; направляє самоосвіту, індивідуальну навчальну траєкторію.

- Вчитель-коуч (від англ. coaching – тренерство) – розробляє індивідуальну програму, критерії, які забезпечують бажаний результат для суб'єкта; надає практичні поради в процесі роботи за індивідуальною траєкторією.

- Вчитель-супервайзер (англ. supervisor, від tosupervise – спостерігати) – головне в його роботі – управлінська і контролююча функції; відслідковує графік виконання роботи; не допускає нераціонального витрачання часу.

- Вчитель-модератор (лат. moderor – той, що стримує) – керівник (впорядковувач, управлінець) роботи в групі; володіє прийомами комунікації; добре розуміє педагогічний процес в сучасній школі.

- Вчитель-ментор – це наставник, який допомагає вивчати щось нове щодня, займатися саморозвитком; допомагає учням слідкувати за власним процесом навчання і використовувати для цього власні ресурси; допомагає учням поглиблювати знання у сфері своїх інтересів [2].

Окрім того, доречно виділити такі вимоги до професійних та особистісних якостей вчителя: професійна спрямованість, емпатія, педагогічний такт, педагогічний оптимізм, культура професійного спілкування, педагогічна рефлексія, авторитетність тощо.

Отже, у своїй діяльності вчителю потрібно переосмислити власну позицію в освітньому процесі, зосередити свою увагу на самоосвіті, оновити професійне мислення згідно з викликами сучасного соціуму та потребами учнів. Фахівець початкової освіти має прагнути стати справжнім професіоналом, майстром своєї справи, досягти вершин педагогічної майстерності.

Список використаних джерел

1. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>. 40 с.
2. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja K.: TOB «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206с.
3. Професійний стандарт вчителя початкових класів Режим доступу: <https://osvita.ua/school/reform/61636/>
4. Сухомлинський В.О. Роль особи вчителя в духовному житті колективу та особистості // Вибрані твори: В 5-ти тт. – К., 1976. – Т. 1. – 520 с.
5. Табачек І. Особистість вчителя: філософсько-педагогічний екскурс Філософський альманах. К.: Український центр духовної культури, 2014. Випуск 42. С. 196 – 207.

ЗМІСТ ТЕРМІНОПОНЯТТЯ «САМООСВІТА» ЯК НАУКОВОЇ КАТЕГОРІЇ

Самоосвіта має велике значення в професійній діяльності вчителя, оскільки, відповідно до Концепції Нової української школи, сучасний вчитель – носій суспільних й освітніх змін, активний учасник і провайдер реформ у системі освіти.

Аналіз наукових праць показує, що проблема самоосвіти привертала увагу багатьох дослідників. Зокрема, сутність, структуру, зміст та принципи самоосвіти відображені в дослідженнях Т. Браже, Л. Боженко, Л. Глушко, О. Кочетова, Є. Павлютенкова, О. Полонської, П. Пшебильського, Є. Тонконової, Я. Турбовського та ін.; самоосвіта як складова самовиховання, самовдосконалення та саморозвитку розкрита в доробках В. Зав'ялової, І. Котової, В. Слобідчикова тощо; проблема самоосвітньої діяльності вчителя в історико-педагогічному контексті розкрита в працях Л. Айзенберга, Я. Коменського, Ж.-Ж. Руссої, В. Сухомлинського та ін.; керівництво, зміст, методи самоосвітньої діяльності вчителів обґрунтовано в працях Ю. Бабанського, Т. Воронової, М. Заборщикова, Н. Косенка, Л. Симонової, Н. Сидорчука та ін..

Розглянемо трактування поняття «самоосвіта», «самоосвітня діяльність», в психолого-педагогічній літературі та інших джерелах.

Згідно Закону України «Про освіту», самоосвіта (інформальна освіта) – це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям [1].

За визначенням енциклопедії освіти «самоосвіта – це самостійна пізнавальна діяльність людини, спрямована на досягнення певних особистісно значущих освітніх цілей: задоволення загальнокультурних запитів, пізнавальних інтересів у будь-якій сфері діяльності, підвищення професійної кваліфікації тощо» [2, с. 798].

В «Українському педагогічному словнику» поняття «самоосвіта» трактується як «освіта, що набувається у процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання в стаціонарному навчальному закладі» [3, с. 296].

У своїх судженнях видатні педагоги, науковці зазначали, що «самоосвіта» – це:

– специфічний вид діяльності, яку особистість здійснює з метою задоволення пізнавальних потреб чи поліпшення своїх особистісних якостей або здібностей [4, с. 235];

– своєрідний вид навчання протягом усього життя; це процес продовженого і поширеного навчання, який веде до збагачення інтелекту та розвитку особистості загалом, відповідно до її соціальних, професійних та індивідуальних потреб; це необхідна, постійна складова життя культурної, освіченої людини, заняття, що супроводжує її завжди [5, с. 117];

– цілеспрямований, безперервний, особливим чином організований процес, спрямований на задоволення освітніх потреб особистості. [6, с. 206];

– специфічний вид діяльності, в ході якої завдяки самостійному визначенню цілей особистість задовольняє власні пізнавальні потреби або вдосконалює власні здібності, якості та властивості [7].

Незважаючи на певну відмінність розуміння сутності поняття «самоосвіта», всі погляди науковців поєднує думка про пізнавальний та індивідуальний характер самоосвіти, керований самою особистістю.

Як вважає О. Батраченко, самоосвіта педагога – свідомо діяльність з удосконалення фахової майстерності, постійне підвищення професійної компетентності, що полягає в засвоєнні, оновленні, поширенні та поглибленні знань, узагальненні досвіду шляхом цілеспрямованої, системної роботи, задоволення власних інтересів і об'єктивних освітніх потреб [8].

А. Кузьмінський розглядає такі різновиди самоосвіти:

а) самоосвіта в період навчання на курсах (вивчення першоджерел, літератури, підготовка до семінарів, залків, до участі в конференціях, рольових іграх, виконання курсових робіт, докурсових і післякурсів завдань та ін.);

б) самоосвітня цілеспрямована робота, пов'язана з підготовкою до занять (уроків) чи конкретних заходів (конференцій, бесід, семінарів, нарад, виховних заходів, бесід з батьками тощо) за місцем роботи;

в) самоосвіта, пов'язана з удосконаленням рівня загальнокультурної, спеціальної, психолого-педагогічної й методичної підготовки, вивченням, узагальненням і втіленням у практику передового педагогічного досвіду [5].

Отже, у контексті зазначеного, на нашу думку, самоосвіта – це провідна форма вдосконалення професійної компетентності педагога, що полягає в засвоєнні, оновленні, поширенні й поглибленні знань, узагальненні досвіду шляхом цілеспрямованої, системної самоосвітньої роботи, спрямованої на саморозвиток та самовдосконалення особистості, задоволення власних інтересів і об'єктивних потреб освітнього закладу.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

2. Енциклопедія освіти [голов. ред. В. Г. Кремень]. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник Київ: Либідь, 1997. 376 с.
4. Чайка В.М. Основи дидактики: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2011. 240 с.
5. Кузьмінський А.І. Теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні: дис. ... доктора педагогічних наук: 13.00.04. К., 2003. 443 с.
6. Уйсімбаева Н. Самоосвітня діяльність майбутнього вчителя: теоретичний аспект. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка. Сер.: Педагогічні науки. 2014. Вип. 131. С. 204–208. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2014_131_56.
7. Сидорчук Н. Г. Категорійний аналіз поняття «самоосвітня діяльність майбутнього вчителя». Вісник Житомирського педагогічного університету. 1999. № 3. С. 59–63.
8. Батраченко О. В. Самоосвіта педагога-позашкільника. Приклад педагогів Палацу творчості дітей та юнацтва міста Павлограда. Педагогічна майстерня. 2020. № 8. С. 26 – 39.

ПАВЛЮК А.О.,
ТОВКАНЕЦЬ Г.В.

Мукачівський державний університет, Україна

ВЗАЄМОДІЯ БАТЬКІВ І ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК УМОВА СТИМУЛЮВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Важливу роль у розвитку та навчанні дитини відіграє співпраця батьків та вчителя. Батьки перші формують уявлення про життя. Сприятливий мікроклімат в сім'ї позитивно впливає на психологічний розвиток дитини. Наші діти – це майбутнє нашої нації. Вони будуть творити далі нашу історію, державу. Вони колись теж будуть тими ж батьками для своїх дітей. Важливу роль відіграє виховання обох батьків, як матері так і батька. Поведінка дорослих, їх вчинки, поведінка є прикладом для наслідування.

Проблему взаємодії батьків та вчителів розглядали низка закордонних та вітчизняних педагогів-практиків, серед яких Л. Артемова [1], В. Ковальчук [2], О. Пінт, В. Сухомлинський [4], О. Савченко та ін. Так, В. Сухомлинський вважав, що виховання особистості має здійснюватися через ланку «школа – сім'я – громадськість». Засновник нового напрямку еволюції особистості людини О. Пінт наголошував, що «...педагогічний союз вчителів і батьків – могутня виховна сила». О. Савченко досліджувала проблему взаємодії вчителя з батьками при реформуванні освітньої галузі. А професорка

соціології американського університету Д. Епштейн ще в 1982 році зазначила залежність якості освіти від взаємодії педагога з батьками.

Взаємодія вчителя та батьків учнів базується на умовах гуманістичної педагогіки, яка:

- орієнтує на вибір та виявлення індивідуально-особистісних інтересів і можливостей суб'єктів педагогічного процесу в навчанні, вихованні та освіті;
- акцентує на пріоритетності сімейного виховання школяра;
- визначає соціальну позицію громадянина;
- позиціонує учня як особистість;
- активізує позитивні відносини учителів та батьків учнів.

Звичайно, освітнє середовище, орієнтоване на розвиток особистості, має передбачати інтереси батьків у досягненні спільної мети сім'ї і школи. В свою чергу вчитель дає знання, контролює освітній процес, допомагає розкрити освітні можливості дитини, відкриває нові таланти та допомагає стимулювати нові інтереси.

Основними формами взаємодії батьків та вчителів можна визначити наступні:

- 1) дні відкритих дверей, коли батьки можуть відвідати школу, познайомитися з вчителями, та побачити, як навчаються їх діти;
- 2) регулярний контакт вчителів та батьків через засоби електронного зв'язку та особисті зустрічі;
- 3) спільна праця над шкільними проектами, до яких залучаються як учні так і їхні батьки;
- 4) батьківські збори, які надають можливість вчителям пояснити батькам учнів програми та ознайомити їх з очікуваними результатами навчання;
- 5) сприяння засвоєння матеріалу домашнього завдання або самостійної роботи школяра вдома за підтримки батьків.

Важливо, щоб взаємодія між батьками та вчителями була побудована на співпраці та взаєморозумінні, завжди ставлячи інтереси дитини на перше місце. В НУШ одним із засад є педагогіка партнерства. Батьки та вчителі мають стати рівноправними партнерами в освітньому процесі з однаковими цілями для найкращого результату.

В багатьох європейських країнах дотримуються концепції педагогіки партнерства, адже тільки в такому середовищі можна розвивати дитину, зокрема учня молодшого шкільного віку як самостійну, неповторну особистість.

Сучасна ситуація у сфері виховання потребує створення нової, більш ефективної системи соціально-педагогічного супроводу сім'ї, побудови нових відносин між інститутом сім'ї та освітніми установами. Організація та-

кого процесу вимагає глибокого осмислення сутності змін, що відбуваються в суспільстві, узгодження позицій, вироблення концепції, яка приймається педагогічною та батьківською спільнотою.

Список використаних джерел

1. Артемова В. Історія педагогіки України: Підручник. К.: Либідь, 2006. 424 с.
2. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич: Коло, 2006. 326 с.
3. Ковальчук В.А. Освітньо-виховні системи загальноосвітніх закладів: навч.-метод. посіб. Житомир, 2016. 120 с.
4. Сухомлинський В. О.. Вибрані твори: в 5 т; [редкол.: О. Г. Дзевєрін (голова) та ін.]. Київ: Рад. шк., 1976. Т. 3: Серце віддаю дітям; Народження громадянина; Листи до сина. 1977. 668 с.

ПАЗЮРА Н.В.

Національний авіаційний університет, Україна

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ У ГАЛУЗІ ПЕДАГОГІКИ В КИТАЙСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

За останні роки в таких країнах як США, Австралія та Китай спостерігається збільшення кількості вступників до програм підготовки докторів філософії у галузі освіти (педагогіки) після отримання вищої освіти. Такі програми можуть пропонуватися факультетами /департаментами університетів педагогічної освіти або іншими факультетами пов'язаних дисципліни (наприклад, математики чи англійської мови) (Wilson, 2006).

Зазначимо, що сьогодні науковці в дослідженнях недостатньо уваги приділяють процесу навчання аспірантів у галузі педагогіки та проблемам, з якими вони стикаються в цьому процесі (Yuan, 2014). Також, проводиться недостатньо досліджень питань професійної підтримки та керівництва їхнього навчання, а також їхньої готовності до подолання різноманітних проблем у майбутній професійній діяльності. Як стверджує Зейчер (Zeichner, 2005, с. 123), «особлива відповідальність» закладів вищої освіти полягає «у підготовці нового покоління викладачів». Тому, на нашу думку, важливим видається всебічне вивчення процесу навчання докторів філософії в галузі педагогіки (освіти), з метою формування міцної основи для їхньої подальшої професійної кар'єри.

Система педагогічної освіти в Китаї охоплює педагогічні коледжі та університети, а також класичні коледжі та університети (з сильною орієнтацією на педагогічну підготовку, включаючи факультети різних дисциплін, напри-

клад, англійської мови, математики та фізика тощо) (Wang, 2013). Наше дослідження показало, що відмінність програм підготовки докторів філософії з педагогіки в КНР у порівнянні з західними країнами, полягає у акценті на практичній підготовці, оскільки більшість аспірантів не мають досвіду роботи у закладах освіти. Як зазначає Ван (2013), без досвіду практичної діяльності, цим аспірантам може бракувати систематичних знань про їхню професійну роботу, таким чином, створюючи для них необхідність постійного удосконалення своїх професійних знань і компетентностей. Водночас, відповідно до тенденції маркетинга вищої освіти в Китаї (Mok, 2007) все більше університетів, включаючи класичні університети, дещо переносять акцент з теоретичної підготовки на практичну орієнтацію програм (Wang, 2013).

Так, крім викладання в школі, майбутні доктори філософії в галузі педагогіки (освіти) китайських університетів беруть участь в спільному дослідницькому проекті, ініційованому відділом аспірантури. Проекти, за участю викладачів університетів та групи вчителів місцевих шкіл, спрямовані на вдосконалення навичок практичної діяльності майбутніх вчителів та сприяння їхньому професійному розвитку. Аспіранти, які брали участь у серії проектних заходів (наприклад, групові зустрічі та семінари), під час яких вони спостерігали, як досвідчені педагоги проводили колективну рефлексію діяльності та знайомили з методологією проведення досліджень. Вони також виконують дослідження в різних школах, таким чином, зробивши внесок у вивчення професійної діяльності вчителів.

Отже, практична частина програм майбутніх докторів філософії забезпечує не лише адекватну практичну підготовку та підтримку майбутніх педагогів, а і відповідно, пропонує їм позитивний досвід та комплексний підхід до навчання на програмах докторів філософії. Таким чином відбувається формування розуміння особливостей майбутньої роботи та готовності до вирішення практичних завдань професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Mok, K. H. (2007). Questing for internationalization in Asia: Critical reflections, *Journal of Studies in International Education*, 11, 433-454. <http://dx.doi.org/10.1177/1028315306291945>
2. Yuan, R. (2014). Learning to become teacher educators: Testimonies of three PhD students in China. *Australian Journal of Teacher Education*, 40(1). Retrieved from <http://ro.ecu.edu.au/ajte/vol40/iss1/6>
3. Wang, Q. (2013). From a language teacher to a teacher educator: What knowledge base is needed? Paper presented at the Fifth National Conference on Foreign Language Teacher Education and Development, Guangzhou, China.
4. Wilson, S. M. (2006). Finding a Canon and Core Meditations on the Preparation of Teacher Educator-Researchers. *Journal of Teacher Education*, 57(3), 315-325. <http://dx.doi.org/10.1177/0022487105285895>

5. Zeichner, K. (2005). Becoming a teacher educator: a personal perspective. *Teaching and Teacher Education*, 21, 117-124. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tate.2004.12.001>

ПАСЬКО К.М.

*Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка, Україна*

ПСИХОСОЦІАЛЬНИЙ СТРЕС ТА СПОСОБИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Стрес – це те, що людина відчуває у сучасному житті, коли перебуває під певним тиском. Це абсолютно нормальна реакція, яку всі люди відчувають час від часу, і це є реакцією нашого організму на відчуття «під загрозою», реакція «бий або тікай». Тиск не є небезпечним. Насправді певний тиск може бути досить корисним і мотивуючим для людини. Якщо ми відчуваємо занадто сильний тиск протягом тривалого часу, ми ризикуємо отримати більш серйозну стресову реакцію. Це може бути досить неприємним у короткостроковій перспективі, але якщо стрес триває і не контролюється, може бути дуже шкідливим для нашого здоров'я. Наприклад, якщо людина відчуває, що не може закінчити завдання, перш ніж перейти до наступного; якщо постійно забуває, на чому зупинилася; якщо має багато справ одночасно і з жодною з них нікуди не просувається; якщо хоче виділити трохи часу для себе, але ніяк не виходить; якщо людину постійно просять про допомогу від якої вона не відмовляється, але в результаті відчуває себе дуже втомленою і роздратованою; якщо здається, що в житті одна криза за одною; якщо у людини постійний головний біль і проблеми зі шлунком; якщо є відчуття «я на межі»; якщо складно розслабитися і відпочити, перестати хвилюватися – це може виступати ознакою страждання людини від надмірного стресу.

Ознаки стресу варіюються від людини до людини. Фізичні симптоми здебільшого пов'язані з нашою давньою стратегією виживання, реакцією на боротьбу або втечу. Це вивільняє гормони, такі як кортизол та адреналін в нашому організмі, буквально готуючи нас до боротьби або до втечі. Тиску, з яким людина стикається сьогодні, зазвичай не допомагає зазначена реакція. Ми не можемо боротися чи тікати від боргів, дедлайнів або стресових життєвих подій. Багато людей починають хвилюватися, коли помічають симптоми стресу і думають, що вони можуть бути ознаками серйозних порушень фізичного або психічного здоров'я, наприклад, серцевого нападу або розладу психіки. Зазвичай симптоми не є небезпечними і насправді дуже поширені у сучасному житті.

Складною є відповідь на запитання, що саме викликає стрес. Те, що стимулює появу стресу варіюється від людини до людини і протягом усього життя. Існує багато джерел стресу. Іноді це може бути одна або дві великі життєві події або зміни, а іноді це може бути накопичення менш значимих для особи речей. Дуже часто причиною появи стресу може бути і те, і інше. Окрім того, впливають ситуації та події, які відбуваються з людиною і навколо людини (зовнішній стрес), рівень стресу особистості також залежить від того, що відбувається всередині неї (внутрішній стрес). Отже, всі вищезгадані ознаки впливають одна на одну і таким чином посилюють стрес особистості. Так взаємозв'язок можна продемонструвати наступним чином: зовнішній стрес (наприклад, важка втрата, борги, стрес на роботі) пов'язується зі стресом у тілі (наприклад, напружені плечі, прискорене серцебиття, розлад шлунку), що пов'язується зі стресовими почуттями (наприклад, розчарування, злість, пригніченість), що взаємодіє зі стресовими думками (наприклад, я не можу впоратися, я втрачу роботу) і пов'язується зі стресовою поведінкою (наприклад, поспіх, нестриманість).

Хоча особистість не завжди може контролювати зовнішній стрес у своєму житті, вона може зменшити вплив стресу, якщо буде краще розуміти свій стрес і змінювати свою реакцію на нього. Так, ведення щоденника стресу може бути корисним для особистості. Варто занотувати що відбувається з людиною в даний момент, що або хто викликає у неї стрес, що вона відчуває, думає чи робить і що помічає у своєму тілі. Це може стати важливим першим кроком до змін.

Оскільки реакція на стрес здебільшого фізична, наше тіло є одним із перших, на що впливає стрес. Контрольоване, усвідомлене дихання та глибоке розслаблення м'язів за допомогою розслаблюючої активності – все це може допомогти зменшити напругу і вимкнути деякі фізичні ознаки стресу.

Для контрольованого дихання необхідно обрати час доби, коли людина відчуває себе найбільш розслабленою. Можна виконувати вправи сидячи або стоячи з відкритими або заплющеними очима. Так, потрібно сконцентруватися на своєму диханні на кілька хвилин, повільно і спокійно вдихаючи через ніс і видихаючи через рот. Покласти одну руку на груди, а іншу на живіт. Уявити, що наповнюєте пляшку знизу вгору, спочатку рухається рука на животі, а потім рука на грудях. Людина наповнює і спорожняє легені з кожним вдихом. Може допомогти рахунок «один-два» на вдиху і «один-два» на видиху.

Після того, як людина опанувала контрольоване дихання, слід спробувати сказати собі «заспокойся», коли людина вдихає, і «розслабся», коли видихає.

Контрольоване дихання можна використовувати в будь-який час і в будь-якому місці, щоб вимкнути реакцію організму на стрес.

Підбиваючи підсумки, бажано зауважити, що стрес є досить різноманітним у своїх проявах та впливах на особистість людини. Життя в сучасному світі неможливе без стресу, тому людині слід приділяти особливу увагу підтриманню своєї внутрішньої рівноваги, досягненню стійкості у реагуванні на несприятливі чинники при зустрічі з ними.

Список використаних джерел

1. Alyson Meister, Bonnie Hayden Cheng, Nele Dael, Franciska Krings How to Recover from Work Stress, According to Science. *Harvard Business Review*, July 05, 2022 URL: <https://hbr.org/2022/07/how-to-recover-from-work-stress-according-to-science> (Last accessed: 25.09.2023).
2. Наугольник Л.Б. Психологія стресу: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.

ПАЦКАНЬ А.А.,
МОЛНАР Т.І.

Мукачівський державний університет, Україна

КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У сучасних умовах реформування освіти конкурентоздатність фахівця становлять як професійні знання й уміння, так і комунікативні навички. Ефективність педагогічної взаємодії вчителя початкових класів із суб'єктами освітнього процесу залежить від уміння орієнтуватися у різних комунікативних ситуаціях, визначати оптимальні шляхи подолання комунікативних бар'єрів, урахувати індивідуальні особливості учнів, їхніх батьків, колег.

Аналіз наукових досліджень засвідчив, що вагомих внесок у розроблення проблеми формування мовленнєвих умінь вчителя здійснили В. Каплінський, О. Орлов, М. Пентилок, В. Підгурська, В. Усатий та ін.

Аналізуючи мовлення педагога, часто використовують вираз «комунікативна поведінка». В сучасній науковій літературі під комунікативною поведінкою розуміють таку організацію мовлення й відповідно до нього невербальної поведінки вчителя, яка впливає на створення емоційно-психологічної атмосфери педагогічного спілкування, на характер взаємин між вчителем та учнями, на стиль їхньої діяльності [1].

Варто зазначити, що поняття «культури мовлення» вчителя визначається такими його комунікативними якостями: правильність, термінологічна точність, логічність, змістовність, доречність, чистота, лексичне багатство, виразність, естетичність тощо.

Зокрема, *правильність* – одна з визначальних ознак культури мовлення. Мова має свої закони розвитку, які відображаються у мовних нормах. Вільно володіти мовою означає засвоїти літературні норми, які діють у мовній системі. До них належать правильна вимова звуків, правила наголошування слів, лексико-фразеологічна, граматична, стилістична нормативність, написання відповідно до правописних і пунктуаційних норм.

Точність пов'язується зі знанням предмета мовлення і значення слова. Мовлення буде точним, якщо вжиті слова повністю відповідатимуть установленим у цей період розвитку мови їхнім лексичним значенням. Точність досягається не лише на лексико-семантичному рівні, вона тісно пов'язана з граматичним (особливо синтаксичним) рівнем.

Логічність – логічно правильне мовлення, послідовне, у якому є внутрішня закономірність, яке відповідає законам логіки, забезпечує смислові зв'язки між словами і реченнями в тексті.

Змістовність мовлення передбачає глибоке осмислення теми й головної думки висловлювання, вміння добирати потрібний матеріал та підпорядковувати його обраній темі, а також повноту розкриття теми без багатослів'я.

Доречність – ознака мовлення, яка вимагає такого добору мовних засобів, що відповідають меті й умовам спілкування.

Чистота професійного мовлення полягає, передусім, у відповідності сучасній літературній нормі. Вона простежується на всіх рівнях її структури й використання: на рівні орфоєпії – літературно-нормативна вимова; на рівні орфографії – грамотне письмо; на рівні лексики – відсутність вульгаризмів, суржику, невмотивованих повторів; на рівні граматики – правильна побудова речень; з погляду стилістики – відповідність меті, завданням, ситуації спілкування, стилям і жанрам мовлення.

Багатство мовлення – це використання великої кількості мовних одиниць (слів, словосполучень, речень), які відрізняються за смислом і будовою.

Виразність мовлення забезпечується виразністю дикції і чіткістю вимови, це логічний наголос, видозміни голосу, паузи, емоційна тональність, що передає настрій, оцінку, викликає потрібне сприйняття. Технічні чинники виразності – дихання, інтонація, темп, жест, міміка.

Естетичність професійного мовлення спирається на точність, логічність, чистоту, виразність, а також доречність, лаконічність, різноманітність, образність, які у взаємодії та пропорційності створюють гармонію усного чи письмового тексту [2].

Вимоги до мовлення вчителя початкових класів зумовлені, насамперед, функціями, які воно виконує в педагогічній діяльності. Головними серед них можна вважати такі:

- комунікативну – встановлення і регуляція взаємовідносин між учителем і учнями, забезпечення гуманістичної спрямованості розвитку учнів;
- психологічну – створення умов для забезпечення психологічної свободи учня, прояву індивідуальної своєрідності його особистості;
- пізнавальну – забезпечення повноцінного сприймання навчальної інформації учнями, формування в них особистісного, емоційно-ціннісного ставлення до знань;
- організаційну – забезпечення раціональної організації навчально-практичної діяльності здобувачів початкової освіти [3].

Таким чином, сучасний вчитель початкових класів як носій української літературної мови має бути високоосвіченою, професійно компетентною особистістю. У науковому обігу *комунікативна компетентність* – це здатність доречно й правильно використовувати мову в різноманітних ситуаціях спілкування, співвідносити мовні засоби з цілями та умовами спілкування, розуміти стосунки між комунікантами, будувати власне мовлення з урахуванням соціальних норм поведінки та системи культурних уявлень і цінностей певної мови.

Список використаних джерел

1. Гарькавець С. О., Волченко Л. П. Спілкування в педагогічному процесі: навчальний посібник. Житомир: ТОВ «Видавничий дім «Бук-Друк», 2021. 100 с.
2. Костик Л. Б. Основи професійно-педагогічного спілкування: метод. реком. до самостійної роботи студентів. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2022. 52 с.
3. Сафарян С. І. Розвиток мовленнєвої імпровізації вчителя у післядипломній освіті. *Інноваційна педагогіка*. Випуск № 20. Том 2, 2020. С. 123–128.

ПЕЛЕХ Л.В.,
ФЕНЧАК Л.М.

Мукачівський державний університет, Україна

САМООСВІТА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Навички самоосвіти для фахівців усіх сфер є важливою складовою професійного зростання, але в умовах сьогодення для майбутніх і практикуючих вчителів початкових класів вони є особливо необхідними.

Сучасні дослідження щодо шляхів самоосвіти, зокрема здобувачів під час навчання у закладах вищої освіти, представлено у наукових дослідженнях І. Грабовець, І. Сидоренко, Н. Сидорчук, Н. Терещенко та інш. Сутність поняття «самоосвіта» подане у «Соціолого-педагогічному словнику» і тракту-

ється як «освіта, що здобувається у процесі самостійної роботи, без проходження систематичного курсу навчання в стаціонарному навчальному закладі» Водночас група авторів зазначеного словника вказують, що самоосвіта «є невід'ємною частиною систематичного навчання в стаціонарних закладах, сприяючи поглибленню, розширенню і більш міцному засвоєнню знань» [3].

Для ефективної організації самоосвіти важливими є вміння будувати власну модель самовиховання і саморозвитку, як важливі складові самоосвіти особистості. Проаналізувавши психолого-педагогічні дослідження з даної теми нами було виявлено, що самовиховання передбачає таку послідовність дій: вибір особистісно значущих цілей і завдань самовиховання; планування діяльності і створення програми самовиховання; вибір методів і прийомів самовиховання; зіставлення досягнутих результатів з очікуваними; корекція програми самовиховання з урахуванням результатів самоконтролю і самооцінки. Щоб отримати бажаний результат слід уміти керувати власним розвитком [4].

Для реалізації основних завдань самовиховання використовують такі методи: самоспостереження, самоаналіз, самотестування, порівняння себе з іншими людьми та ін.; самостимулювання; самопрограмування; методи і прийоми самовпливу (самонаказ, самоконтроль, самозаохочення, самопокарання, самозабрана, самозауваження, самопереконавання, самопідбадьорення, самонавіювання, аутотренінг, самозвіт, ведення щоденника самовиховання тощо). Особлива роль серед методів самовпливу належить методам управління своїм психічним станом, тобто методам саморегулювання. До них зараховують самонавіювання, самопідбадьорення, самопереконавання, самозмушування, самонаказ, самосхвалення, самоконтроль, самозаохочення, самопокарання, самокритику тощо [2].

Вагомими засобами організації самоосвітньої діяльності особистості є самозобов'язання, самозвіт, самоконтроль. Самозобов'язання – природний наслідок зобов'язань студента перед колективом факультету (групи), суспільством. Самозвіт – це об'єктивний засіб визначення рівня усвідомлення людиною внутрішніх психологічних процесів, показник ступеня усвідомлення якостей особистості. Як важлива властивість особистості, самоконтроль розвивається на основі здатності людини контролювати будь-яку свою діяльність і виконує функцію засобу сприяння реалізації та уточненню вже розробленого особистого плану самовиховання (види самоконтролю: довільний і недовільний) [4].

Велику роль в поглибленні набутих знань у фахівців початкової освіти мають різноманітні освітні платформи, а саме:

- Освітня платформа EdEra- https://edera.gitbook.io/glossary/inkladyuzivna-osvita/inclusion/inclusion_1;
- Нова українська школа | Веб-ресурс НУШ – <https://nus.org.ua>;

- Е-платформа Нова українська школа – <https://nus.inf.ua>;
- Безкоштовні онлайн-курси «Прометеус» – <https://prometheus.org.ua/>;
- Онлайн-курс – Освіторія – <https://osvitoria.media/tag/onlajn-kurs/>.

Таким чином, без самоосвіти неможливе досягнення успіху в навчанні, професійній діяльності, сімейних стосунках і в житті загалом. Досвідчені педагоги рекомендують ніколи не залишати самоосвітньої діяльності, тому що формальна освіта допоможе вижити, а самоосвіта приведе до успіху. Тому добре спланована самоосвіта педагога сприяє його фаховому зростанню, розвиває, ініціативу і творчість, дає можливість результативно застосувати інноваційні форми і методи у професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Сидоренко В.В. Формальна і неформальна освіта як форми неперервного акмепрофесіогенезу педагога Нової української школи / В.В. Сидоренко / зб. матеріалів Усеукраїнської науково-практичної конференції «Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника» (25 жовтня 2017 р., Суми). – Режим доступу: <http://sspu.sumy.ua>.
2. Сидорчук Н.Г. Організація самоосвітньої діяльності майбутніх учителів: теорія та технологія формування: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. 168 с.
3. Соціолого-педагогічний словник / За ред. В.В. Радула, вид. 2-е. Харків: Мачулін, 2015. С. 242; 329
4. Фенчак Л., Молнар Т., Лавренова М., Лалак Н. Вчитель початкових класів як суб'єкт освітнього процесу в умовах міжкультурної взаємодії. *Молодь і ринок: щомісячн. наук.-пед. журн. Дрогобич.* 2023. № 4 (212). С. 127-132.

ПЕЧКАР В.В.,
КУЗЬМА-КАЧУР М.І.

Мукачівський державний університет, Україна

ПІДРУЧНИК ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Проблемі створення навчальної літератури для початкової школи відводили чільне місце в історії педагогіки, починаючи від Я.Коменського та К. Ушинського. Сучасні аспекти підручникотворення для учнів початкової школи розкрито в працях І. Андрусенко, Т.Байбари, Н.Бібік, Н.Коваль, О. Савченко та ін.

Підручник – навчальне видання із систематизованим викладом предмету вивчення, що відповідає навчальній програмі та офіційно затверджене як таке [1].

Як відмічено у [2], значні трансформації підручників порівняно з минулими роками обумовлені реформами в освіті та запровадженням нових форм й методів формування ключових і предметних компетентностей. Нове покоління підручників базується на інноваційних підходах до їх конструювання, що здійснюється із врахуванням сучасних вимог до змісту, обсягу та методичних конструктивів.

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України № 1183 від 31.10.2018р. «Про затвердження Інструктивно-методичних матеріалів для проведення експертами експертизи електронних версій проектів підручників», підручники для початкової школи мають повноцінно реалізувати мотиваційну, інформаційну, діяльнісну, розвивальну, виховну, коригуючу (закріплення та самоконтролю) функції [3].

Реалізація *мотиваційної* функції має на меті розвиток позитивних мотивів навчання, пізнавальних потреб та інтересу до природознавчої тематики і способів її застосування в природоохоронній діяльності.

Інформаційна функція забезпечується відбором предметного програмового змісту та видів діяльності, які формували б уміння в здобувачів освіти застосовувати засвоєний обсяг інформації не лише в навчальних ситуаціях, а й у соціальному житті. Це, зокрема: формування конкретних елементів природничих знань, уявлень і понять про предмети та явища природи, взаємозв'язки і залежності між ними (наприклад, формувати поняття погода, клімат); формування власне предметних умінь (наприклад, уміння визначати температуру повітря, сторони горизонту за Сонцем і компасом); формування уявлень чи понять про спеціальні методи дослідження природи (уміння проводити спостереження, дослідження).

Діяльнісна функція забезпечується достатньою кількістю інформації для розв'язання запропонованих ситуацій, інструкцій, що допоможуть учню набутти навичок в організації роботи; наявністю творчих завдань у доцільній кількості; створення умов для самовираження, організації комунікативного спілкування, застосування у навчальному процесі елементів дискусії тощо.

Розвивальна функція реалізується шляхом відображення в підручниках тих видів діяльності, які передбачають розвиток пізнавальних процесів, зокрема уміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати, доводити, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, врахування особливостей їх формування в кожному віковому періоді. У доборі змісту враховуються також об'єктивні можливості змісту, адже кожний елемент знань (факт, уявлення чи поняття) об'єктивно зумовлює необхідність організації відповідного виду навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Виховна функція передбачає створення ситуацій для формування в учнів досвіду емоційно-ціннісного ставлення до природи, що потребує оцінювання об'єктів, вибіркового ставлення до світу природи на основі певних

переконань, екологічно спрямованого світогляду, формування особистісних рис із заданими властивостями – соціальними, моральними, естетичними, які регулюють суспільні норми, правила, поведінкові еталони у взаємодії людини і природи.

Водночас, у Наказі наголошено, що інноваційності підручникам нового покоління надасть наповнення їх змісту й методичного забезпечення *управлінською функцією*, яка сприятиме розвитку пізнавальної самостійності, ключових і предметних компетентностей, розвитку критичного мислення та реалізація *дослідницької функції*, яка спонукає учня до самостійного пошуку та відкриття наукових понять для вирішення повсякденних проблем [3].

Зміст природничої освіти галузь зінтегрований в підручнику «Я досліджую світ», який є носієм змісту і повною мірою відображає завдання та очікувані результати кожної освітньої галузі, що входить до складу інтегрованого предмета. Повідні функції мають реалізовуватися комплексно, з урахуванням цілей освітніх галузей.

Таким чином, забезпечення підручником означених функцій сприятиме реалізації компетентнісного підходу щодо формування природознавчої компетентності молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації потенційним авторам щодо підготовки підручників для 1 класу закладів загальної середньої освіти. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-vydalo-rekomendatsiyi-shhodo-dyzajnu-ta-poligrafiyi-pidruchnykviv-dlya-pershyh-klasiv>
2. Кузьма-Качур М.І. Вимоги до створення підручників для початкової школи/М.І.Кузьма-Качур, Я.Ковалів // Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі: збірник тез доповідей IV Всеукраїнської науковопрактичної Інтернет-конференції, 5 листопада 2021 р., Мукачєво / Ред.кол.: Т.І.Бондар (гол.ред.) та ін. – Мукачєво: МДУ, 2021. – С. 159 – 162.
3. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1183 від 31.10.2018р. «Про затвердження Інструктивно-методичних матеріалів для проведення експертами експертиз електронних версій проектів підручників». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5bd/c11/8e3/5bdc118e32ea9452929709.pdf>

ПОНОМАРЕНКО Д.А.,

КУЗЬМА-КАЧУР М.І.

Мукачівський державний університет,

Україна

ФОРМУВАННЯ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ФЕНОЛОГІЧНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ

З перших днів перебування дітей в школі вчитель повинен допомагати дітям пізнавати навколишній світ, любити природу, розуміти предмети й об'єкти природи та їх взаємозв'язок. Тому важливою умовою накопичення знань молодших школярів є правильна організація фенологічних спостережень за природою, яка спрямована на набуття уявлень про самоцінність та неповторність краси природи.

Державний стандарт початкової освіти визначає «компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження» [1]. Отже, предметна природознавча компетентність молодших школярів являє собою освоєний у процесі ознайомлення з довкіллям досвід діяльності (комплекс компетенцій), що формується на основі сукупності уявлень, знань, умінь, ставлень та оцінних суджень до предметів та явищ природного оточення.

Дослідження педагогів-практиків виявили, що цілеспрямовані спостереження сприяють розвиткові пізнавальних здібностей (спостережливості, допитливості, самостійності), нагромадженню чуттєвого досвіду і його осмисленню, виключають можливість утворення формальних знань. Використання порівнянь у процесі аналізу спостережень підвищує інтерес і розвиває таку якість особливості як спостережливість, забезпечує більш активне, міцне і свідоме засвоєння знань.

Фенологічні спостереження є більш складним методом пізнання природи ніж споглядання. Він вимагає певний рівень сформованості спостережливості у молодших школярів, розвитку розумових процесів аналізу, синтезу, порівняння абстрагування тощо.

Метою фенологічних спостережень є формування певних уявлень про зміни, що відбуваються в природі за відповідний проміжок часу (пори року) що складає відносно завершені знання про явища природи. У структурі організації фенологічного спостереження, виділяють:

- об'єкт спостереження;

- форма фіксації результатів спостереження;
- мотивація спостереження;
- планування спостереження.

План складається на основі тих конкретних задач, які послідовно розв'язуються в процесі спостереження і забезпечує послідовність діяльності молодшого школяра, уникнення стихійності та випадковості.

Важливо зазначити, що зміст фенологічних спостережень має ускладнюватися не за рахунок збільшення кількості фактів, а через установлення зав'язків та залежностей між об'єктами та явищами природи. Важливо вчити молодших школярів розглядати об'єкти лише в тій природній системі, в якій він існує та функціонує. Для якісного засвоєння нових компонентів знань доцільно створити яскравий емоційний фон, щоб всі спостережувані зміни в природі пропускалися через всі канали сенсорного сприйняття: колір, звук, запах, смак, дотик.

Сформована під час фенологічних спостережень здатність оцінювати внутрішні зміни і результати взаємодії з навколишнім середовищем складають основу критичного мислення молодшого школяра. Сильними позиціями критичності, при цьому, є уміння вважати свою думку і власні цінності не єдино вірними, а здатність бачити скриті причини, прогнозувати можливий перебіг подій.

Як зазначають автори публікації [2], «спілкування з природою сприяє появі різних почуттів: моральних, естетичних, ціннісного ставлення та ін. Емоційне спілкування з природою пробуджує у дитини хвилювання, захоплення, радість, упевненість у собі, як складовій всього живого, і є необхідною умовою творчого освоєння довкілля дітьми. Важливо у цьому напрямі через систему завдань формувати відповідальне ставлення до природи зокрема та навколишнього світу в цілому» [2].

Науковець Я.Макаренко [3]пропонує розроблену систему роботи щодо ведення фенологічних спостережень у початковій школі, яка включає:

1. Уточнення і поглиблення знань про рослини, тварин і природні явища відповідно до принципу сезонності.
2. Проведення фенологічних спостережень: сезонні зміни водою, ґрунтів, рослин, тварин, праці людей.
3. Записування всіх спостережень учнями в індивідуальних «Щоденниках спостережень» та в класний календар природи.
4. Використання різноманітних форм й прийомів організації фенологічних спостережень.

Особливе місце в організації фенологічних спостережень займають уроки-екскурсії в природу. У процесі фенологічних екскурсій створюються яскраві реалістичні уявлення про природу, зв'язки і деякі закономірності, що існують в ній.

Отже, правильно організовані фенологічні спостереження сприятимуть формуванню основ наукового світосприймання, переконати молодших школярів у постійній зміні і розвитку природних явищ, їх взаємозв'язку і закономірності того, що відбувається в природі.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
2. Кузьма-Качур М.І., Горват М.В. Нові підходи до формування природознавчої компетентності молодших школярів. URL: <http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/2545/1/041.PDF>
3. Макаренко Я. Фенологічні спостереження як метод пізнання навколишнього світу молодшими школярами. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/20495/1/17.pdf>

ПОПОВИЧ К.І.,
ГОРВАТ М.В.

Мукачівський державний університет, Україна

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сучасні умови державного, політичного, соціо-культурного життя України ставлять перед сучасною школою виклики виховувати учнів в ідеалі високого патріотизму і чіткої громадянської позиції. Саме тому проблема формування громадянських компетентностей в сучасній початковій школі відповідно до концептуальних вимог Нової української школи є актуальною, оскільки усуває протиріччя між багажем отриманих молодшим школярем знань та їх використанням в конкретних обставинах особистісного життя, у соціумі школи та за її межами, сім'ї, громади.

Проблему формування громадянських компетентностей в сучасній школі та, зокрема, у світлі вимог Нової української школи розглядали українські вчені-педагоги Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Паращук, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачова, К. Чорна та низка інших. Розробку концептуальних засад Нової української школи та їх впровадження здійснювали Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, В. Ковтунець, О. Макаренко, О. Малахова, Т. Нанаєва, Г. Усатенко, П. Хобзей, Р. Шиян.

Особливого значення в організаційних заходах надано зв'язку навчального процесу із життям, можливістю застосувати здобуті уявлення, знання, навички поведінки в конкретних життєвих ситуаціях. Вчитель повинен постійно звертатися до вражень та почуттів, уявлень та сприйняття

молодшими школярами подій і явищ оточуючого світу, які є основою для формування понять, суджень та, в цілому, громадянських компетентностей учнів.

Зокрема виокремлюємо найбільш ефективні шляхи і засоби формування громадянських компетентностей молодших школярів: підбір завдань з реальним життєвим змістом, проектна діяльність, робота з медіа-засобами для отримання інформації, погодження змісту, цілей та очікуваних результатів курсу, логічна послідовність і достатність засвоєння учнями предметних компетентностей; адаптація навчального змісту і методів до індивідуальності учня, його потреб і можливостей, творчість у конструюванні програмового матеріалу, використання внутрішньо-предметних і міжпредметних зв'язків, що створює умови для використання набутих учнем умінь у нових ситуаціях, готовність до застосування у перспективі інтегративного підходу, створення освітнього середовища з урахуванням інтересів і потреб учня, середовища, яке належить дітям; забезпечення учням права вибору в можливості здійснювати вибір у класі і, відповідно, приймати самостійні рішення, усвідомлюючи при цьому їх наслідки; формування спільних цінностей педагогіки партнерства, креативність, цікавість, критичне мислення, любов до навчання, мудрість, відвага, наполегливість, чесність, енергійність, любов, доброта, соціальний і емоційний інтелект, співпраця, справедливість, лідерство, вміння пробачати, скромність, розсудливість, самоконтроль, поцінування краси, вдячність, оптимізм, гумор і віра; створення учнівської спільноти в класі на засадах партнерства; впровадження традиції інтерактивних ранкових зустрічей, під час яких учні набувають навички спілкування, пізнання, самопізнання та невимушеної соціалізації.

З власного досвіду роботи наведемо приклад залучення учнів до виконання різноманітних завдань дослідницького характеру для формування громадянських компетентностей на основі пропозицій програми «Я досліджую світ» (2 клас, тема «Спільнота»). Темою виконання цього завдання-дослідження є Прапор як державний символ України. Метою – осмислення учнями громадсько-політичного життя, державних символів України. Очікуваними результатами як сформованими громадянськими компетентностями у виконанні цього завдання-дослідження у 1-2 класах, згідно з вимогами Стандарту, є здатність учня розпізнавати державні символи України, у логічно вибудованому тексті розповісти про Україну як свою Батьківщину, виявляти шанобливе ставлення до неї; пояснити, що значить бути громадянином України та які зв'язки Україна має з Європою. Засобами для виконання завдання-дослідження беремо взірці Державного прапора України, прапори інших європейських держав, Європейської Співдружності, квіти соняшника, папір, олівці та інше.

Учням пропонуємо для огляду і дослідження взірці одного із державних символів України – блакитно-жовтого прапора. Пропонуємо питання, відповіді на які допоможуть молодшим школярам досягнути рівня громадянської компетентності в інтеграції з іншими.

У процесі формування громадянських компетентностей в учнів початкової школи важливою обставиною є значення особливої соціальної ролі вчителя, яка у світлі вимог НУШ має відмову від вимоги беззаперечного учнівського послуху, покори, образу вчителя-енциклопедиста і наближена до ролі коучинга – коли вчитель як коуч бере на себе роль тренера, що здатний показати приклад та мотивувати учня до успіху у будь-якій ситуації його життя, тьютора, що активно, як репетитор, використовує форми індивідуальних або групових занять з учнями, фасилітатора, що стимулює, направляє процес самостійної творчої роботи учнів [1; 2 та ін.]. Для виконання усіх цих складних ролей вчитель повинен бути здатним здійснювати самоаналіз своєї роботи.

Саме з метою здійснення вчителем самооцінки, виявлення та усунення недоліків у роботі на основі адаптованої версії форми, розробленої фахівцями Міжнародної асоціації «Крок за кроком» (International Step by Step Association) для професійного розвитку вчителів початкової школи НУШ, ми розробили питальник (12 питань) для виявлення вчителем рівня ефективності у громадянському вихованні молодших школярів за параметрами: «Взаємовідносини», «Залучення родин», «Планування», «Оцінювання», «Методи викладання», «Навчальне середовище», «Соціальна інклюзія».

Обрання вчителем шляхів і засобів формування громадянських компетентностей у молодших школярів відбувається в орієнтації на директиви та вимоги НУШ, водночас, передбачає свободу вибору вчителя, обумовлену його досвідом, нестандартністю мислення, здатністю до творчості та інновацій, навичками професійного пошуку, що забезпечують підбір оптимальних форм і методів навчально-виховної роботи.

Список використаних джерел

1. Концепція Нової української школи. URL.: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
2. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою. 1–4 класи. – К.: ВД «Освіта», 2011. – 392 с.
3. Навчальна програма з курсу «Я досліджую світ», 1–2 класи (НУШ). – Електронний ресурс. URL.: <https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVmYXVsdGRvbWFpbmhw2NhdGtvdmFza29sYW5kb3Znb3BvbHVrfG40JlwwZDVmYWZlZTkyNDI2MmM>
4. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. H. M. Bibik. K.: TOB «Vydavnychij dim «Plyadi», 2017. 206 s.

ОСОБЛИВОСТІ ПІЗНАВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Важливою особливістю розвитку дитини старшого дошкільного віку є набуття знань, умінь та здібностей в процесі активної самостійної діяльності. Задовольняючи природну потребу у пізнанні, малюк розкриває різні сторони своєї особистості: засвоює нову інформацію, запам'ятовує, розв'язує певні завдання, проявляє цікавість до певних видів діяльності, переживає емоції, прагне до самостійності [1].

Важливим засобом пізнання, мислення та розуміння є мова (мовлення). На її основі та за допомогою уяви будуються різноманітні види «дитячої» діяльності (предметна, гра, малювання, конструювання та ін.), які дають можливість дитині опанувати зовнішні форми орієнтовних, пошукових дій. Вони є основою внутрішнього плану діяльності дитини, основою для засвоєння сенсорних еталонів та наочних моделей, для розвитку творчих здібностей.

Якщо інтерес до діяльності не стимулюється бажанням зрозуміти, розібратись, оволодіти, а полягає лише в прагненні запам'ятати певний зразок, еталон чи факт, то це лише тимчасовий успіх. Стимуляція та укріплення пізнавального інтересу забезпечується тільки за умови, що дитина є суб'єктом у різних видах діяльності. З огляду на це, в більшості наукових досліджень пізнавальний інтерес дошкільника розглядається як мотивація до навчальної діяльності, а також як необхідний і значимий структурний компонент [4].

У дослідженнях, присвячених вивченню особливостей протікання пізнавального розвитку, вченими зазначається, що цей процес відбувається у найрізноманітніших доступних дітям дошкільного віку видах діяльності: у спілкуванні з дорослими та однолітками, предметній діяльності, грі, навчанні, праці [1].

Пізнавальним мотивом мислительної діяльності дитини старшого дошкільного віку, рушійною силою є допитливість. Оскільки мислення виявляється в проблемних ситуаціях, під час розв'язування завдань, то і сама детермінація, тобто причина, що спонукає мислительну діяльність, здійснюється як процес. Інакше кажучи, розв'язуючи проблему чи завдання дитина виявляє все нові й нові, до того невідомі їй умови і вимоги, які їй обумовлюють подальший перебіг процесу мислення. Таким чином, детермінація мислення не дана дитині готовою, вона формується поступово і розвивається в процесі знаходження шляхів розв'язування завдання. У ви-

хідних умовах процесу пізнання наперед не запрограмовано його протікання, в його ході можуть виникнути і розвиватися нові умови, відбуватися корекція, уточнення. Допитливість при цьому може виступати як пусковий механізм кожного етапу мислительного процесу, як своєрідний орієнтир знаходження невідомого, незрозумілого.

Дослідження вчених доводять, що вже у старшому дошкільному віці, пізнавальний інтерес, як важлива складова пізнавальної активності значно зростає та набуває певної стійкості. При цьому пізнавальний інтерес дитини головним чином залежить від знань, якими вона володіє, а також від способів, якими дорослий передає їй нові знання, відкриває «міру незнання», від новизни певного явища [1].

Як відомо, пізнавальна активність дитини виявляється у особливому емоційному ставленні до того, що вона пізнає (інтерес, цікавість, захопленість, постійне бажання пізнавати, запитання дитини до оточуючих, висока працездатність, ініціативність). Тобто пізнавальний інтерес, допитливість є своєрідним інтелектуальним почуттям. Це специфічно людське почуття, пов'язане з розв'язанням теоретичних і практичних завдань, набуванням знань та їх застосуванням на практиці. До них відносяться:

- здивування перед складними і ще не зрозумілими явищами, вчинками;
- зацікавленість непізнаним; сумнів у правильності знайденого рішення;
- впевненість у правильності висновку;
- радість від здійсненого відкриття [3].

Пізнавальний розвиток дитини старшого дошкільного віку перебуває на рівні становлення і в подальшому стає міцним підґрунтям для розвитку позитивного ставлення до навчання у школі. Властивості пізнавальної активності дитини дошкільного віку «розвиваються тільки, коли витримується повна логічна схема загальної організації пізнавальної діяльності дошкільників: від виділення окремих предметів до виділення системи зв'язків між предметами, а тоді – виділення окремих властивостей і якостей предметів, їхній аналіз і осмислення між предметних функціональних зв'язків [2].

Вихователі необхідно зберегти та зміцнити інтерес дітей до пізнання нового. Йому потрібно знати, які мотиви є значущими для дитини, і відповідно до цього організувати пізнавальну діяльність так, щоб забезпечити в ній включення всього комплексу пізнавальних здібностей дитини.

Отже, зважаючи на важливість дошкільного дитинства для розвитку особистості, слід взяти до уваги те, що особливості розвитку пізнавальних здібностей дітей набувають певної стійкості та проходять певні етапи становлення. Цей процес носить індивідуальний характер, тому дитині не-

обхідно забезпечити право на неординарність, своєрідність, можливість сформулювати власний погляд, індивідуальні захоплення, інтереси, риси характеру, стилю та інше.

Список використаних джерел

1. Ковшар О. Особливості розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в наступності. *Вісник Інституту розвитку дитини: зб. наук. пр. Серія: Філософія, педагогіка, психологія*. Київ: Видавництво Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, 2011. Вип. 18. С. 25–30., с. 26.
2. Ладивір С. Пізнавальний розвиток старшого дошкільника. *Дошкільна освіта*. 2009. № 3 С. 2–6., с. 24.
3. Товкач І. Пізнавальний інтерес старшого дошкільника як один з вагомих мотиваційних тенденцій навчальної діяльності. *Вісник Інституту розвитку дитини. Збірник наукових праць*. Серія: Філософія, педагогіка, психологія. Київ: Видавництво Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, 2010. Вип. 9. С. 118–123., с. 120.
4. Шах Т.Г., Лукашук М.І., Шпирковська Л.В., Чегус О.В. Пізнавальний потенціал дошкільника, вивчення та розвиток. *Практична психологія та соціальна робота*. 2008. № 1. С. 42–52; № 2. С. 27–29, с. 45.

ПОСТРИГАЧ Н.О.

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАІПН України

ЗМІСТ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ТУРЕЧЧИНІ

Розробка курикулуму – це комплексний і багатовимірний процес, у якому планується, розробляється, а потім реалізується навчальний план у класах. Відповідальність за процес розробки навчальних програм лежить на сторонніх експертах або національних спеціалістах [1, с. 63]. Зокрема, у Туреччині програми підготовки вчителів використовують централізований навчальний план, розроблений Радою вищої освіти. У 2006-2007 навчальному році відбулися зміни у програмах педагогічної освіти Туреччини, унаслідок яких курикулум програм підготовки вчителів повинен включати курси із загальних знань, педагогічної професії та окремих предметів; має допомогти майбутнім учителям оволодіти очікуваними здібностями, щоб забезпечити достатню якість та досягнення цілей уроків, ефективність викладання [2, с. 808].

Програма підготовки майбутнього вчителя складається з 3 основних заходів: 384 год. внутрішньокласного та внутрішньошкільного навчання, 90

год. – позашкільної діяльності та 180 год. заходів із підвищення кваліфікації. *Внутрішньокласне навчання* включає заходи, зосереджені на професійній практиці: спостереження за курсом, практика, підготовка до курсу та планування. Майбутні вчителі стежать за цим процесом під керівництвом свого вчителя-методиста та спільно оцінюють процес. *Внутрішньошкільне навчання* включає заходи з визнання шкільної культури, професійної соціалізації та формальних процесів у школі. *Позашкільна діяльність* включає такі заходи, як визнання ідентичності міста, відвідування різних типів шкіл від типу школи, де вони навчаються, відвідування бюрократичних установ та участь у культурних і мистецьких заходах. У напрямку *підвищення кваліфікації* проводяться семінари з метою розвитку знань і навичок, пов'язаних з педагогічною практикою, вивчення загальної освітньої політики, прийняття національних, духовних, моральних і культурних цінностей, пізнання місії професії та розвитку почуття причетності. Важливою складовою програми є *менторська практика*. З метою задоволення потреби в особистісному розвитку та педагогічних навичках майбутніх вчителів, які поступово готуються до професії, дозволити їм набути досвіду та зрілості у своїй професії, більш досвідчені вчителі виступають для них учителями-наставниками. Майбутні вчителі проходять триразову оцінку успішності протягом одного року під керівництвом свого учителя-методиста. Перші два оцінювання проводяться директором школи та вчителем-методистом. В останньому оцінюванні також бере участь інспектор освіти. Майбутні вчителі, які не пройшли оцінювання, звільняються з державної служби; майбутні вчителі, які успішно оцінюються, складають письмовий іспит. Після цього процес завершується, і вони отримують право працювати постійними вчителями [3, с. 544].

Програма перспективної підготовки вчителів, яка почала впроваджуватися в 2016 році, застосовується протягом перших шести місяців перспективного періоду викладання (prospective teaching period), під відповідальністю директорів та радників шкіл, де призначені майбутні вчителі. Останні можуть брати участь у цій програмі в школі, куди вони призначені провінційним/районним управлінням національної освіти або за бажанням. У програмі один день тижня відведено для внутрішньошкільних заходів, які проводяться під керівництвом керівників навчальних закладів, за якими закріплені майбутні вчителі. Останні отримують можливість спостерігати за роботою та функціонуванням, адміністративною діяльністю та повсякденним життям школи. Один день програми підготовки майбутнього вчителя відводиться на позакласні заходи, мета яких полягає в тому, щоб дозволити майбутнім вчителям дізнатися про культуру міста, куди вони направлені, отримати інформацію про установи та організації, пов'язані з освітою, їх сфери діяльності; вивчати базові предмети законодавства про освіту та навчання. Позакласну роботу здійснюють координатори, які при-

значаються обласними та районними управліннями національної освіти. Майбутні вчителі повинні брати участь у всіх заходах у рамках навчальної програми [4, с. 145–146].

Отже, з'ясовано, що зміст програми підготовки майбутніх учителів у Туреччині спрямований на: оволодіння стратегіями викладання та розробки програм, підвищення якості вчителя, покращення професійного сприйняття та сили судження серед майбутніх учителів; покращення інформації та навичок, яких їм бракує під час додипломного навчання; допомога у вирішенні проблем, з якими учителі стикаються на практиці, незалежно від якості додипломної підготовки; забезпечення можливості ознайомлення з професією, освітнім середовищем та студентами, а також застосування теоретичних знань.

Список використаних джерел

1. Doğan S., Altun S. Teachers' Perceptions On The Effectiveness Of Curriculum Mapping: The Case Of Turkey. *Journal of Educational and Instructional Studies in the World*. 2013. 3 (4). pp. 50–60.,
2. Sahin I. The Quality Issues on Teacher Training in Turkey: The Case of Prospective Teachers. *Middle-East Journal of Scientific Research*. 2014. 21 (5). pp. 808–817. URL: [http://www.idosi.org/mejsr/mejsr21\(5\)14/14.pdf](http://www.idosi.org/mejsr/mejsr21(5)14/14.pdf).
3. Çelik O. T. ve Atik S. Prospective teacher training program in Turkey: A meta synthesis study. *Journal of Qualitative Research in Education*. 2020. 8 (2). зр. 539–564. doi:10.14689/issn.2148- 624.1.8c.2s.6m.
4. Önder E. Prospective teacher training program according to prospective teachers' opinions. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 2018. 24 (1). pp. 143–189. doi:10.14527/kuvey.2018.004.

РЕЗНИКОВ В.В.

Мукачівський державний університет, Україна.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ПЕРІОД З 2014 ПО 2023 РР.

24 лютого 2022 року розпочалося повномасштабне вторгнення росії на територію України. Всі події, які відбувалися та відбуваються призвели до великих людських жертв, масового переміщення населення та значного пошкодження інфраструктури. Величезним був також вплив на економічну активність: реальний ВВП різко скоротився, інфляція різко зросла, торгівля була серйозно порушена, а бюджетний дефіцит зріс до безпрецедентного рівня.

У МВФ зазначили, що понад 7 млн українців – близько п'ятої частини населення – залишили країну або стали внутрішніми переселенцями, що чи-

нить тиск на систему соціального захисту[1]. Проблеми також на ринку праці, це пов'язано зі змінами в обсязі та складі робочої сили через велику зовнішню міграцію та мобілізацію. Кількість зареєстрованих безробітних на одну вакансію з початку війни підскочила з 6 до 12, а дані досліджень вказують, що рівень безробіття зріс до 40%. Значно знизилася реальна заробітна плата. Експрес-оцінки показують, що зростання ВВП знизилася на 37,2% у річному обчисленні у другому кварталі 2022 року[1]. Втім, зазначають у МВФ, поряд з тим, що активні бойові дії перемістилися до східних та південних регіонів, активність у небойових зонах стабілізувалася – економіка пристосовується до умов війни.

Теоретико-методологічні аспекти структурних трансформацій в економіці України висвітлені у працях таких вітчизняних науковців, як: О. Амоща, С. Біла, З. Варналій, О. Веклич, В. Геєць, Л. Гринів, М. Долішній, В. Загорський, С. Єрохін, Л. Мельник, О. Пирог, О. Свінцов, Л. Федулова, Л. Шабліста та інші [1].

Умовно економіку держави в воєнний стан можна розділити на три типи: 1. Економіка, яка присутня у тих містах, де ведуться активні бойові дії. Вони є основним замовником послуг.

2. Економіка тих міст, у яких є ризик бойових дій. Бізнес в цих містах продовжить працювати, однак, розвиватися не буде.

3. Економіка міст, які знаходяться далеко від передової. В цих регіонах знаходяться багато тимчасово переміщених осіб. Ці особи створюють більший попит на товари і послуги[2].

Центр розвитку економіки змістився на захід України. Основною частиною економічного забезпечення бюджету є підприємства саме на заході країни. Отже, бізнес в цій частині країни розвивається набагато краще, аніж в прифронтових зонах. Перспективи подальшого реформування України в умовах російської агресії та багатьох невирішених проблем ставлять перед нашою країною надзвичайно складні завдання, які без зовнішньої допомоги практично вирішити неможливо [3]. Враховуючи критичний стан української економіки, 27 квітня 2022 року Європейська комісія запропонувала скасувати всі торговельні обмеження для українських товаровиробників. Йдеться про квоти, мита й антидемпінгові заходи, запроваджені на українську металургію. Це рішення є суттєвою допомогою в подоланні кризових явищ в економіці нашої країни, під час війни започатковано курс на мінімізацію регуляторного впливу владних інституцій на операційне функціонування бізнесу [1].

Насамперед, це стосується скорочення кількості контролюючих органів та їх повноважень, а також лібералізації дозвільних процедур [2]. Державною владою розроблено низку урядових програм щодо релокації українських виробництв із зони ведення активних бойових дій у безпечні регіони, компенсації роботодавцям за працевлаштування ВПО, грантової

програми підтримки бізнесу, фінансової підтримки ветеранського бізнесу, щодо полегшення експорту української продукції.

Повномасштабна війна стала новим фактором впливу на фінансову систему України, що переживає найтривожніший момент у своїй історії. Щоб вистояти у війні, країні потрібна не лише сила зброї, а й фінансове підґрунтя. Сьогодні фінансовій системі країни необхідно розраховувати переважно на внутрішніх інвесторів, що так чи інакше пов'язують своє майбутнє з Україною.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі проблем, пов'язаних із ре-формуванням української економіки в напрямку вступу в ЄС, а також трансформації України в умовах воєнної агресії Росії.

Список використаних джерел

1. Регіональні результати дослідження стану та потреб бізнесу в умовах війни // Центр розвитку інновацій, Офіс з розвитку підприємництва та експорту, національний проект Дія спільно з Advanter Group. 27.06.2022 р. URL: <http://www.cid.center>.
2. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування і липні // Бізнес. Дія. 01.08.2022 р. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-umovah-vijni-resultati-opituvanna-v-lipni>
3. Український бізнес в умовах війни: аналітика стану за п'ять місяців // Бізнес. Дія. 01.08.2022р. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/novin/ukrainskij-bsznes-v-umovah-vsjsanalitika-stanu-za-pat-misaciv>

РЕЗНИКОВА К.В.

Мукачівський державний університет, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЗЗСО У ПЕРІОД З 2014 ПО 2023 РР.

2014 рік став для України початком важких випробувань: агресія росії внесла зміни не тільки в адміністративний, політичний, соціально-економічний устрій, а й суттєво вплинула на реформування освіти. Злочини, які здійснюються рашистами мають ознаки геноциду проти українського народу, його культури, та освітнього процесу. Реалії війни вносять корективи в освітню сферу, а на захисті національної ідентичності стоять вчителі – словесники, які формують базову основу державності та оволодіння мовою нації. Корективи та зміни, що відбуваються в соціумі знаходять відображення в освітньому процесі ЗЗСО.

Як зазначають дослідники, що виклики воєнного часу поставили перед національною системою освіти гостру необхідність системних трансфор-

мацій, передусім визначення ключових пріоритетів та їхньої реалізації в освітньому процесі. Також актуальними й затребуваними є уміння комплексно розв'язувати проблеми, а саме – оцінювати обставини, які склалися, знаходити можливість виходу з непередбачуваних екстремальних ситуацій і бути готовими змінювати прийняті рішення відповідно до життєвих реалій, знаходити нові форми спілкування й застосовувати нові знання в критичних умовах[4]. Українські науковці вивчають можливості подолання негативних впливів, аналізуючи дієві міжнародні документи і практики та адаптують їх до наших реалій життя (О. Локшина, О. Глушко, А. Джурило, С. Кравченко, О. Максименко, Н. Нікольська, О. Шпарик) [1].

Освіта в умовах збройних конфліктів, організація навчання в умовах війни та відновлення освітнього процесу після закінчення бойових дій вивчається багатьма міжнародними організаціями: ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ОЕСР, Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ), Глобальною коаліцією на захисті освітніх установ від нападів (GPEA), Міжвідомчою мережею освіти в надзвичайних ситуаціях (INEE), Агентством ООН у справах біженців (UNHCR), Інститутом досліджень миру в Осло, Норвегія (PRIO) тощо[1].

Відповідь на питання розвитку та реформування, саме української літературної освіти, ми можемо знайти в наукових працях та розвідках таких дослідників, як А.Ситченко, Т. Яценко, Д. Паламарчук, О. Сліпущко, Г. Токмань, О.Черкасов [5].

Вироблення цих умінь потребує перегляду, переосмислення й добору ефективних методів навчання та адаптації й оптимізації їх відповідно до умов воєнного часу. Варто зазначити, що особливістю нинішньої системи освіти є формування компетентнісної системи уявлень у здобувача освіти, адже під час активної взаємодії в соціальному оточенні підрастаюче покоління повинно не лише знати, як застосовувати отримані знання, а й вміти їх використати на практиці.

Цінною для нашого дослідження є думка міністра освіти і науки України Оксен Лісовий в одному зі своїх інтерв'ю наголосив, що література – це джерело знань і натхнення, можливість для аналізу, рефлексії та розвитку уяви. Крім того, українська література точно має що запропонувати читачеві – від колись загублених імен до творів сучасних авторів [2]. Якісне вивчення курсу української літератури в базовій школі під час війни передбачає використання прогресивних технологій аналізу творів та тем з метою активізації пізнавальної діяльності учнів та розширення сфери їх гуманітарних інтересів [1]. Оскільки просто читання творів для багатьох нецікаве, тому розвиток пізнавальної діяльності є актуальним та важливим для літератури.

Аналіз літератури з проблеми дослідження дає підстави стверджувати, що пізнавальна активність здобувачів освіти в умовах воєнного ста-

ну має поєднувати в собі мотиваційний, аналітичний та результативний компоненти. Прагнення до знань, високу пізнавальну активність й уміння самостійно працювати над собою потрібно розвивати й виховувати в процесі аналізу творів. Успішне розв'язання цього завдання створює надійні передумови для глибокого та міцного оволодіння навчальним матеріалом, забезпечуючи умови для самоосвіти та саморозвитку учнів.

Щодо змін, то найголовнішою є та, що у читацький навчальний арсенал вводять нові твори. Зокрема, у програмі для 5–8-х класів значно оновлено матеріал: уведено твори сучасних письменників (З. Мензатюк, В. Рутківського, Г. Малик, Ю. Винничука, Л. Ворониної, О. Гавроша, М. Павленко тощо.). До прикладу твір письменниці Зірки Мензатюк «Таємниця козацької шаблі», цікава повість, що вивчається здобувачами освіти в 5-му класі НУШ, в якій розповідаються про пригоди героїв, які шукали втрачену шаблю-реліквію, цінну річ, але вони і не підозрювали, що вже мали певні багатства: гордість за своїх предків, пошану до історичного минулого, любов до України. Саме у творах сучасних письменників продукується звернення до національних джерел, як носіїв етнічного коду. Як показує практика список сучасних творів та письменників оновлюється.

Таким чином, педагоги – практики наголошують на використанні цих творів для підростаючого покоління для впровадження інтерактивних та пошукових методів навчання[5]. Успішність процесу реформування освіти залежить насамперед від внутрішніх чинників, регуляторів, а не від зовнішніх впливів. Тому не лише громадськість, науковці, а найперше вчителі повинні бути активними учасниками всього процесу реформування освітнього процесу, починаючи вже від розгляду концепцій, нових ідей тощо.

Список використаних джерел

1. Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови. Методичний порадиш науковців Інституту педагогіки НАПН України до початку нового навчального року: методичні рекомендації. За заг. ред. Олега Топузова, Тетяни Засекої. Ін-т педагогіки НАПН України. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2022. 296 с.
2. Оксен Лісовий: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/04/25/253990>.
3. Ситченко А. Літературна освіта школярів у викликах компетентнісного навчання. Освітологічний дискурс, вип. 2 (29), Червень 2020, С. 51-63, DOI:10.28925/2312-5829.2020.2.5.
4. Хоменко О.В. Дослідницька діяльність на уроках української мови і літератури як засіб формування ключових компетенцій учнів. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». 2021. № 1 (21). С. 96-101.
5. Яценко Т. О. Тенденції розвитку методики навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): монографія. Київ: Педагогічна думка, 2021. 360 с.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК СКЛАДОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Пріоритетним завданням у сучасних умовах освіти є формування у здобувачів вищої освіти конкурентоспроможності як базисної якості фахівця. В цьому процесі головну роль відіграє якість професійної освіти, яка має бути націлена на підготовку затребуваної на ринку праці особи, здатної жити вільно, творчо реалізовуватися, управляти собою і бути визнаною та затребуваною соціумом.

Соціалізація забезпечує входження людини у соціальні спільноти і колективи, комфортне співіснування в них, усупільнення її діяльності, способу життя і думок, що забезпечує формування особистості як представника певних соціальних спільнот і груп, соціальних прошарків.

Докорінне реформування системи освіти в умовах перебудови державності, культурного і духовного відродження України потребує вдосконалення процесу соціального становлення особистості.

Актуальність зазначеної проблеми знайшла своє відображення в законодавчих та нормативно-правових документах: Конституції України, Законі України «Про освіту», Законі України «Про вищу освіту», Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, Дорожній карті з інтеграції науково-інноваційної системи України до Європейського дослідницького простору, Національному класифікаторі ДК 003:2010 «Класифікаторі професій», Стандартах вищої освіти тощо.

Фундаментальний аналіз феномену конкуренції та конкурентоспроможності представлено в працях науковців (І. Ансофф, С. Брю, П. Друкер, Ж.-Ж. Ламбен, Е. Чемберлін, С. Бандура та інші).

Проблемі соціалізації особистості присвячені наукові доробки І. Звервої, Л. Коваль, О. Караман, М. Лукашевича, В. Слюсаревського, Ю. Сичова, В. Льїна, Т. Білонова, Л. Міщук та інших.

Мета роботи – розкрити процес соціалізації майбутнього конкурентоспроможного фахівця.

До особистісних якостей, що характеризують концепт «конкурентоспроможності» науковці відносять: мобільність, адаптивність, комунікативність, самостійність, цілеспрямованість, ціннісні орієнтації та установки, соціальну пам'ять, критичне мислення, здатність до самопізнання, саморозвитку, самоосвіти, соціальну активність.

Зазначене ставить нові завдання перед системою вищої освіти, що передбачає кардинальне оновлення способів підготовки конкурентоспроможних фахівців та актуалізує проблему соціалізації особистості в освітньому середовищі вишів.

Науковець Г. Сазоненко наголошує, що постає завдання створення у ЗВО нового освітнього простору, у якому особистість може розвивати власні здібності й обдарування, реалізувати життєву компетентність у професійній та соціальній діяльності [1].

Дослідник В. Павловський ввів у науковий обіг поняття «соціалізація молоді» та трактує це поняття як поетапне включення молоді в соціум, яке здійснюється на основі діяльності і самодіяльності, реалізації молодіжних соціальних програм, у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії з іншими віковими групами [2].

Розкриваючи питання виховання особистості з токи зору соціалізації, науковці мають на увазі, насамперед, формування готовності до реалізації індивідом сукупності соціальних ролей. В той же час процес освоєння цих ролей передбачає участь кожного учасника освітнього процесу у запропонованому виді діяльності. Саме соціальна роль розкриває механізм засвоєння майбутнім педагогом соціального досвіду.

Освітній процес ЗВО зорієнтований на формування конкурентоспроможного фахівця, складовою якого є соціокультурний зміст, діалогічна взаємодія між односторонніми, дорослими як партнерами, обмін цінностями, культурна ідентифікація, творча самореалізація кожної особистості, що сприяє розумінню соціалізації як процесу прилучення майбутнього педагога до культури суспільства.

Сутність соціалізації особистості в ракурсі середовищного підходу полягає у тому, що в її процесі людина формується як член того суспільства до якого вона належить.

Соціальне та культурне середовище, що оточує та формує людину, одночасно виступає й умовою, і результатом її діяльності.

Вимогою сучасного процесу формування конкурентоспроможного фахівця є впровадження у освітній простір актуальних форм та методів соціалізації української молоді: соціальних акцій, благодійних концертів та виступів творчих колективів вишів, соціально спрямованих челенджів, добровільних донатів, волонтерського руху у різних його проявах, акцій доброї волі на допомогу потерпілим, молодіжних суспільних стартапів, воркшопів, брифінгів учасників вагомих для держави подій тощо.

Отже, процес прискореної соціалізації у наш час залежить від запровадження у освітній простір ЗВО актуальних форм та методів роботи, усвідомлення вагомості власного «Я» у суспільних процесах та активності усіх учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Сазоненко Г. Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної системи ліцею). Київ: Гнозис, 2004. 684 с.
2. Павловський В. Сучасні соціальні проблеми — очима філософа. Наукова монографія. — Чернівці: Зелена Буковина, 2007, 288 с.

РОСАДА Д.А.,
КУНАК А.В.,
БРИЖАК Н.Ю.

Мукачівський державний університет, Україна

ІМІДЖ УЧИТЕЛЯ НУШ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблема створення іміджу сучасного вчителя НУШ є однією з актуальних проблем у сучасній педагогічній науці, адже Нова школа потребує нового вчителя із притаманними йому своєрідними особистісно-професійними властивостями, поєднання яких складає педагогічний імідж. Позитивний імідж є важливою умовою конкурентоздатності фахівця та запорукою престижності закладу освіти, у якому він працює

Аналіз наукових джерел засвідчує, що останнім часом збагатилася дослідженнями, присвяченими проблемі формування іміджу вчителя (І.Баженова, О.Бекетова, Т.Зеленська, А.Калюжний, О. Ковальової, А. Кононенко, А.Панасюк, О.Петрова, В.Шепель); з'явилися роботи, що розкривають специфіку іміджу вчителя початкової школи (Ж. Попова, Е. Уайдуллаизи, І. Размолодчикова, Н. Савченкота ін.)

Термін «імідж» має латинське походження. По суті він бере свій початок ще від часів Аристотеля. М. Цицерон започаткував іміджологію для того, щоб людині було легше здаватися такою, якою вона є насправді.

Що стосується іміджу вчителя, то він знайшов яскраве відображення у працях І. Зязюна, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Так, І. Зязюн стверджував, що «вчитель – його майстерність, його талант – невичерпане джерело багатства народу, який прагне до інтелектуальної, етико-естетичної культури в часи усіяких потрясінь та негараздів» [1, с. 4]

На думку В. Сухомлинського, учитель – це скульптор, не схожий на інших. Суспільство дивиться на вчителя, як на творця особистості, на майстра, від якого залежить майбутнє нашої держави [2, с. 149].

На думку К. Ушинського, педагог – це той, хто постійно сам вчиться, займається самоосвітою, знайомиться з найновішою педагогічною літературою, підвищує й удосконалює свою кваліфікацію [3].

Визначаючи структуру педагогічного іміджу вчителя НУШ, звертаємося до аналізу існуючих на сьогодні поглядів.

Так, у дослідженні І. Розмолдчикової професійний імідж учителя початкових класів – це інтегрована якість особистості, що об'єднує в собі систему культурологічних, психологічних, педагогічних знань, умінь і навичок учителя, його особлива здатність до синтезу чарівливості та духовності, що сприяють професійному та особистісному розвитку [4, с. 166]. Науковець структурує імідж за зовнішнім (інтерактивний образ, бездоганний зовнішній вигляд, виразність міміки, одяг, аксесуари, зачіска, макіяж, уміння використовувати простір у спілкування тощо) та внутрішнім (менталітет, цінності, мотивація, цілі, інтереси, потреби, інтелект, мистецтво подібатись тощо) аспектами.

На думку О. Горovenко структура іміджу вчителя є полікомпонентною, а до головними складовими є: «внутрішнє «Я» (внутрішній образ вчителя, що відповідає обраному фаху і виявляється у його професійній культурі та мисленні, емоційності й творчому налаштуванні, привабливості та вишуканості, внутрішній стійкості й гідності, позиції й ступені мобілізації тощо); – візуальний образ вчителя (свідчить про ціннісні риси, які в гармонійному поєднанні з педагогічним артистизмом створюють позитивний образ учителя, сприяють формуванню репутації, допомагають показати себе не лише привабливою людиною, але й чудовим педагогом); комунікативність (використання вербальних і невербальних засобів спілкування). Жести, міміка, пантоміміка, інтонація, магія слова, темперамент мовлення педагога мають привертати увагу учнів до нього, викликати довіру і налаштувати їх на активну взаємодію» [5, с. 26]

Н. Грицак дійшла висновку, що професійний імідж педагога – це багатаспектне явище, яке розкривається через синтез взаємозумовлених компонентів:

- педагогічна майстерність (розуміння завдань Нової української школи; вміння виробляти стратегію навчального процесу; орієнтація в психофізіологічних якостях здобувачів освіти; володіння теоретичними і практичними знаннями і вміннями; сформованість мотивації власного професіоналізму, саморозвитку та самовдосконалення тощо);

- візуальний образ (органічний синтез професійних компетентностей і педагогічного артистизму);

- внутрішній образ (емоційність і творчій настрій; гнучкість, мобільність, оперативність мислення; усвідомлення вагомості застосування інформаційних технологій; прогнозування та передбачення дій здобувачів освіти; об'єктивне оцінювання знань, умінь і можливостей школярів тощо) [6, с. 87].

Підсумовуючи викладене, вважаємо за доцільне структуру іміджу учителя початкової школи доповнити компонентами, обумовленими Концеп-

цією Нової української школи, зокрема: володіння емоційним інтелектом, уміння будувати партнерські взаємини з іншими учасниками освітнього процесу, здатність виступати в ролі коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини; уміння бути сучасним, креативним, емпатійним; поважати та дотримуватись загальнолюдських цінностей – морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність). Варто зауважити, що знання, уміння, навички та здібності у структурі іміджу ми об'єднуємо поняттям «базові компетентності вчителя початкових класів НУШ», до яких відносимо професійно-педагогічну, соціально-громадянську, загальнокультурну, мовно-комунікативну, психологічно-фасилітативну, підприємницьку та інформаційноцифрову.

Отже, можна констатувати, що професійний імідж учителя початкової школи актуалізує ті характеристики його особистості, які будуть позитивно сприйматися оточенням та характеризувати його як висококваліфікованого фахівця. Від іміджу вчителя залежить його авторитет у педагогічному колективі, серед здобувачів освіти та їх батьків. Імідж учителя НУШ є показником його конкурентоздатності та важливим елементом іміджу закладу загальної середньої освіти, у якому він працює.

Список використаних джерел

1. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії: навчальний посібник. Київ: Українсько-фінський інститут менеджменту, 1997. 302 с.
2. Сухомлинский В. А. Разговор с молодым директором школы. Москва: Просвещение, 1973. 204 с.
3. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения: в 6-ти т. / АПН СССР. Москва: Педагогика, 1988. Т. 1. 295 с.
4. Розмолдчикова Іванна Вікторівна Формування професійного іміджу вчителя початкових класів у процесі вивчення фахових дисциплін: дис....кандидата пед. наук: 13.00.04. – Кривий Ріг, 2011. – 263 с.
5. Горovenко О. А. Формування особистісно-професійного іміджу вчителя засобами самопрезентації. Харків: Основа, 2013. 112 с.
6. Грицак Н. Професійний імідж майбутнього вчителя зарубіжної літератури: від навчання до практики. Освітологічний дискурс. Вип. 34.4. 2021. С. 83-102.

РУСИН Н.М.,
ГУСТА Д.Ю.

Мукачівський державний університет, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЗАВДАНЬ-ГОЛОВОЛОМОК В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ФОРМУ ПРЕДМЕТА У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Однією з найбільш важливих і актуальних завдань підготовки дітей до школи є розумовий розвиток та формування пізнавальних інтересів дошкільників, формування у них елементарних математичних уявлень, умінь і навичок.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні спрямований на розвиток і формування математичних уявлень і здібностей, логічного мислення, розумової активності, кмітливості, креативності дітей дошкільного віку [1].

Навчання дошкільників елементарній математиці в ігровій формі розглядали такі науковці як Є.І. Тихеева, В.В. Данилова, О.Я. Савченко, Н.І. Непомняща, К.Й. Щербакова [2].

Будь-яке математичне завдання на кмітливість, для якого б віку воно не призначалося, несе в собі певне розумове навантаження, яке найчастіше замасковане цікавим сюжетом, зовнішніми даними, умовою завдання і т.п.

З усього різноманіття головоломок найбільш прийнятні у старшому дошкільному віці головоломки з паличками (можна використовувати сірники без сірки). Їх називають завданнями на кмітливість геометричного характеру, оскільки в ході рішення, як правило, йде трансфігурація, перетворення одних геометричних фігур на інші, а не тільки зміна їх кількості. У дошкільному віці використовуються найпростіші головоломки. Для організації роботи з дітьми необхідно мати набори звичайних рахункових паличок для складання наочно представлених завдань-головоломок. Крім цього, будуть потрібні таблиці з графічно зображеними на них фігурами, які підлягають перетворенню. На звороті таблиць вказується, яке перетворення треба зробити і яка фігура має вийти в результаті.

Для дітей 5-6 років завдання-головоломки можна об'єднати у 3 групи (за способом перебудови фігур, ступенем складності).

1. Завдання на складання заданої фігури з певної кількості паличок: скласти 2 рівні квадрати з 7 паличок, 2 рівні трикутники з 5 паличок.

2. Завдання зміни фігур, на вирішення яких треба прибрати зазначену кількість паличок.

3. Завдання на кмітливість, вирішення яких полягає у перекладанні паличок з метою видозміни, перетворення заданої фігури.

У ході навчання способам вирішення, завдання на кмітливість даються у зазначеній послідовності, починаючи з більш простих, до більш складних дій. Організуючи цю роботу, вихователь ставить за мету – вчити дітей прийомам самостійного пошуку вирішення завдань, не пропонуючи жодних готових прийомів, способів, зразків рішення.

Найпростіші завдання першої групи діти легко зможуть вирішувати, якщо щодня вправляти їх у складанні геометричних фігур (квадратів, прямокутників, трикутників) з лічильних паличок.

Процес вирішення завдань другої та третьої груп набагато складніший. Потрібно запам'ятати і осмислити характер перетворення та результат (які фігури повинні вийти і скільки) і постійно в ході пошуків рішення співвідносити його з передбачуваними чи вже здійсненими змінами. Необхідний зоровий та розумовий аналіз завдання, уміння уявити можливі зміни у фігурі.

Від розв'язання задач-головоломок за допомогою вихователя (часткові підказки, питання, підтвердження вірного ходу вирішення) дошкільнята переходять до самостійних дій. Діти 5-6 років можуть самі вигадувати елементарні завдання на кмітливість (головоломки, з паличками).

Завдання – головоломки геометричного характеру доцільно частково включати безпосередньо у зміст занять з формування елементарних математичних уявлень у старшій групі з метою активізації дитячої думки, розвитку логічного мислення, вироблення вміння здогадуватися, кмітливості, що необхідно кожній людині для життя, трудової діяльності. При цьому слід дотримуватись суворої послідовності в ускладненні самих завдань, вимог до пошукових дій дітей. Від заняття до заняття уточнюється та ускладнюється аналіз завдань, характер пошуку рішення, рівень прояву самостійності мислення, поєднання дій та міркувань.

Таким чином, для успішного освоєння програми шкільного навчання дитині необхідно не тільки багато знати, а й послідовно та доказово мислити, здогадуватися, виявляти розумову напругу. Інтелектуальна діяльність, заснована на активному мисленні, пошуку способів дій, вже у дошкільному віці за відповідних умов може стати звичною для дітей.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти // <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazoviykomponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Щербакова К.Й., Брежнева О.Г. Теорія і методика логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку: навч. посіб. Мелітополь. 2015. 200 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ПРИЙОМІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДОШКІЛЬНЯТ

Організація математичного розвитку та формування елементарних математичних уявлень у дітей в закладах дошкільної освіти регулюється концептуальними положеннями Національної доктрини розвитку освіти в Україні, Законом України «Про дошкільну освіту», Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, який спрямований на розвиток і формування математичних уявлень і здібностей, логічного мислення, розумової активності, кмітливості, креативності дітей дошкільного віку [1], Програмами розвитку дошкільників, у яких обґрунтовано стратегічні завдання щодо формування логіко-математичних уявлень у дитини дошкільного віку.

Методи і прийоми математичного розвитку дітей за допомогою гри були розроблені Л. Артемовою, О. Брежневою, З. Михайловою, Т. Ігнатовою, А. Смоленцевою, І. Щербініною та іншими [2].

Н. Гавриш зазначає, що провідною формою розвитку елементарних математичних уявлень в закладі дошкільної освіти є заняття, що проводяться з використанням дидактичних ігор. На занятті, за допомогою організованої педагогом дидактичної гри, діти засвоюють знання, які самостійно вони здобути не в змозі. На заняттях комплексно реалізуються освітні, виховні і розвивальні завдання; реалізуються практично всі програмні вимоги; математичні уявлення формуються і розвиваються в певній системі [3, с. 45].

Навчання найбільш продуктивне, якщо воно йде в контексті практичної та ігрової діяльності, коли створені умови, за яких знання, отримані дітьми раніше, стають необхідними їм, оскільки допомагають вирішити практичне завдання, а тому засвоюються легше та швидше.

Гра – це не тільки задоволення та радість для дитини, що саме по собі дуже важливо, з її допомогою можна розвивати увагу, пам'ять, мислення, уяву малюка. Граючи, дитина може набувати нових знань, умінь, навичок, розвивати здібності, часом не здогадуючись про це.

Ігрове навчання – це форма навчального процесу в умовних ситуаціях, спрямована на відтворення та засвоєння суспільного досвіду у всіх його проявах: знаннях, навичках, вміннях, емоційно-оцінної діяльності.

Висока активність, емоційна забарвленість гри породжує і високий рівень відкритості учасників. Експериментально було показано, що в ситуації деякої розсіяності уваги іноді легше переконати людину прийняти

нову точку зору. Якщо чимось незначним відволікати увагу людини, ефект переконання буде сильнішим. Можливо, певною мірою, визначається висока продуктивність навчального впливу ігрових ситуацій

Можна виділити такі особливості гри для дошкільнят:

1. Гра є найбільш доступним та провідним видом діяльності дітей дошкільного віку
2. Гра також є ефективним засобом формування особистості дошкільника, її морально-вольових якостей
3. Усі психологічні новоутворення беруть початок у грі
4. Гра сприяє формуванню всіх сторін особистості дитини, призводить до значних змін у її психіці
5. Гра – важливий засіб розумового виховання дитини, де розумова активність пов'язані з роботою всіх психічних процесів

На всіх щаблях дошкільного дитинства ігровому методу на заняттях відводиться велика роль. Слід зазначити, що «навчальна гра» (хоча слово навчальна можна вважати синонімом дидактична слова) підкреслюється використання гри як методу навчання, а не закріплення або повторення вже засвоєних знань.

На заняттях та у повсякденному житті широко використовуються дидактичні ігри та ігрові вправи. Організуючи ігри поза заняттями, закріплюють, поглиблюють та розширюють математичні уявлення дітей, а головне одночасно вирішуються навчальні та ігрові завдання. У ряді випадків гри несуть основне навчальне навантаження. Ось чому на заняттях і в повсякденному житті вихователі повинні широко використовувати дидактичні ігри та ігрові вправи.

Дидактичні ігри включаються у зміст занять як із засобів реалізації програмних завдань. Місце дидактичної гри у структурі занять із формування елементарних математичних уявлень визначається віком дітей, метою, призначенням, змістом заняття. Вона можна використовувати як навчального завдання, вправи, спрямованого виконання конкретної завдання формування уявлень. У молодшій групі, особливо на початку року, все заняття має бути проведене у формі гри. Дидактичні ігри доречні і наприкінці заняття з метою відтворення, закріплення вивченого раніше.

У формуванні у дітей математичних уявлень широко використовуються цікаві за формою та змістом різноманітні дидактичні ігрові вправи. Вони від типових навчальних завдань і вправ незвичайністю постановки завдання (знайти, здогадатися), несподіванкою піднесення від імені якогось літературного казкового героя. Ігрові вправи слід відрізнити від дидактичної гри структурою, призначенням, рівнем дитячої самостійності, ролі педагога. Вони, як правило, не включають всі структурні елементи дидактичної гри (дидактична задача, правила, ігрові дії). Призначення їх – вправляти

дітей із вироблення умінь, навичок. У молодшій групі звичайним навчальним вправам можна надати ігровий характер і тоді їх використовувати як ознайомлення дітей із новим навчальним матеріалом. Вправу проводить вихователь (дає завдання, контролює відповідь), діти у своїй менш самостійні, ніж у дидактичній грі. Елементи самонавчання у вправі відсутні.

Також необхідною умовою, що забезпечує успіх у роботі, є творче ставлення вихователя до математичних ігор: варіювання ігрових дій та питань, індивідуалізація вимог до дітей, повторення ігор у тому вигляді або з ускладненням. Необхідність сучасних вимог викликана високим рівнем сучасної школи до математичної підготовки дітей у дитсадку, у зв'язку з переходом на навчання у школі з шести років.

Необхідно відзначити, що регулярне використання на заняттях з математики системи спеціальних ігрових завдань і вправ, спрямованих на розвиток пізнавальних можливостей і здібностей, розширює математичний кругозір дошкільнят, сприяє математичному розвитку, підвищує якість математичної підготовленості до школи, дозволяє дітям більш впевнено навколишньої їх дійсності та активніше використовувати математичні знання у повсякденному житті.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти // <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovijkomponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Льченко Л.В., Чернега Н.С. Логіко-математичні ігри як засіб формування мислення дітей дошкільного віку: навчально-методичний посібник. Сквира: «Джерело», 2011. 70 с.
3. Сучасне заняття в дошкільному закладі: навч.-метод. посіб. / за ред. Н.В. Гавриш. Луганськ: Альма-матер, 2007. 496 с.

САВЧЕНКО В.А.

ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», Україна

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВОЇ ДИДАКТИКИ

В умовах інтенсивної цифровізації суспільства породжується проблема, яка полягає в тому, що чинні підходи освітньої системи професійної підготовки майбутніх менеджерів переважно спрямовані на підготовку в управлінців управлінських знань та навичок. Знання основних тверджень теорії та історії менеджменту дають на нашу думку лише загальну поінформованість, але для добре підготовленого фахівця галузі менеджменту такої

загальної платформи знань та навичок недостатньо, поза увагою залишаються емоційний інтелект, який неодмінно повинні підтримувати майбутні менеджери підприємств та організацій. Освітнє середовище підготовки майбутніх менеджерів організацій в закладах вищої освіти нині передбачає розв'язання низки складних завдань, враховуючи багатогалузевість та її багатодисциплінарну структуру професійної підготовки.

Освітній процес в умовах цифровізації суспільства та освіти відповідно має бути гнучким, мобільним, динамічним та відкритим, характеризуватися якістю враховувати будь-які зміни трансформації суспільства та спрямовуватися на забезпечення цієї сфери висококваліфікованими фахівцями.

Отже, актуальність пошуку шляхів професійної підготовки майбутніх менеджерів організацій викликана сучасними потребами ринкових відносин та неперервним процесом цифровізації суспільства.

Теоретико-методологічні положення представлено у нормативно-правових документах: Конституції України та законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2021–2030 рр., Цифрова адженда – 2020, УКРАЇНА 2030E – країна з розвинутою цифровою економікою тощо.

Фундаментальне значення для методологічного осмислення проблеми дослідження мають публікації провідних науковців України – В. Лугового, Л. Карамушки, О. Слюсаренко, Ж. Таланової, у яких обґрунтована унікальна роль нової генерації менеджерів в умовах реформи системи освіти та децентралізаційних суспільних викликів. Значний внесок у дослідженні особливостей формування системи управління видатками у своїх працях здійснили вчені: М. Грещак, І. Давидович, М. Дем'яненко, А. Загородній, Т. Карпова, О. Крушельницька, О. Кузьмін, О. Мельник, В. Озеран, О. Попов, І. Садовська та ін. У дослідженнях, М. Бабинець звертається увага на формування готовності майбутніх фахівців менеджменту до іншомовного професійного спілкування, О. Ельбрехт розглядає питання підготовки менеджерів у закладах вищої освіти Великої Британії, Канади, США, Н. Логутіна розглядає питання формування готовності до професійного іншомовного спілкування майбутніми менеджерами, В. Нагаєв показує розвиток майбутніх менеджерів в умовах технологізації навчально-творчої діяльності, В. Палінчак визначає професійні вимоги до фахівців менеджменту, О. Пшенична розглядає моделі підготовки майбутнього менеджера організацій до застосування інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності.

Поняття «емоційна компетентія» увійшло до науки зовсім нещодавно – лише в 80-90-х роках минулого століття, за допомогою американського психолога, наукового журналіста Деніеля Гоулмені. Він виділив дві складові: особистісна компетентність (розуміння себе, саморегуляція та мотивація) і соціальна компетентність (емпатія і соціальні навички). Мотивація

зарахована дослідниками лише до поняття емоційної компетентності і на цій підставі зумовлене відокремлення цього феномену від емоційного інтелекту.

Наявність генетичного фактору впливу на формування емоційної компетентності неможливо відторгнути, проте людина як соціальна істота піддається колосальному впливу соціуму, групи. Прийнято вважати, що професії типу «людина-людина» мають найвищий рівень стресогенності та емоційної напруги. Люди які освоюють даний тип професій повинні бути підготовлені як з точки зору розуміння галузі, в якій здійснюється робота, так і щодо емоційно розумної поведінки. Така діяльність передбачає налагодження контактів, підтримку стосунків, тісну взаємодію, пошук шляхів і досягнення взаємопорозуміння в процесі виконання професійних обов'язків, розуміння емоційних станів і потреб колег.

Багато менеджерів заявляють, що робочий простір – це «територія без емоцій», що свідомо наносить ущерб на становленні не лише власної емоційної компетентності, а й колективу загалом. Придушення і раціоналізація емоцій – це не те ж саме, що їх відсутність. Придушення означає, що людина свідомо змушує себе не відчувати емоції, які виникають в конкретні моменти. При цьому втрачається доступ до інформації, що передається через емоції. Рано чи пізно пригнічені емоції знайдуть вихід і внаслідок їх гіперболізації сприйняття ситуації, що склалася спотворюється – учасники колективу починають дратуватися, звинувачувати у всіх невдачах та складених обставинах інших або займатися самобичуванням. Сприйняття інформації, наданої емоціями, впливає на працездатність, взаємини, задоволеність роботою і в кінцевому рахунку на рівень задоволеності своїм життям.

Емоційна компетентність – це, перш за все, процес визначення власного стану для того, щоб зрозуміти, яким чином це впливає на поведінку. Усвідомлення своїх емоцій і вміння впливати на них – це провісник соціального благополуччя і успіху в житті. Завантажені щоденною роботою, менеджери рідко знаходять час для того, щоб подумати про взаємини зі співробітниками.

Емоційна культура особистості не розвивається сама по собі, вона піддається змінам в залежності від інтересів, установок та рівня зацікавленості досягти той чи інший ефект. Тут же виникає необхідність в пошуку та розробці універсальних, тобто таких, що не залежать від суб'єктивної думки менеджера, методів та інструментів розвитку емоційної компетентності колективу.

Отже, під емоційною компетентністю менеджера розуміємо суму знань, відчуттів, емоцій, ідей, що дозволяють розуміти, сприймати оточуючий світ у всьому його духовному і матеріальному багатстві, знаходити

в собі кращі почуття і надихати їми підлеглих, спонукати їх до самовдосконалення. Таким чином, підвищення якості прийнятих рішень і втілення їх у життя за рахунок високого рівня емоційної компетентності дозволить підвищити результативність роботи, що неодмінно позначитися на основні показники діяльності підприємства.

САВЧЕНКО Л.Л.,

КАРПЕНКО А.О.,

ОТИЧ Г.О.

Комунальний заклад

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія», Україна

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

Запровадження інноваційних механізмів реформування професійної освіти в Україні є частиною процесів оновлення освітніх систем, що відбуваються останні двадцять років у європейських країнах і пов'язані з визнанням важливості знань як нагального аспекту суспільного добробуту та прогресу.

Всі ці зміни стосуються створення нових, освітніх стандартів, оновлення та перегляду навчальних програм, змісту програм практичної підготовки, навчально-дидактичних матеріалів, підручників, форм і методів навчання.

Розвиток ринкової економіки зумовив необхідність професійної мобільності та конкурентоспроможності працівників. Ці зміни неминуче породили професійного самовизначення та саморозвитку особистості.

Цілеспрямоване набуття молоддю знань, умінь і навичок, їх трансформація в компетентності сприяє, особистісному професійному та культурному розвитку, здатності швидко і адекватно реагувати на запити часу. Особливу актуальність мають дослідження, спрямовані на запровадження інноваційних механізмів, яга забезпечують формування необхідної професійної компетентності, що є запорукою конкурентоспроможності фахівця на ринку праці та умовою самореалізації особистості в діловому середовищі й суспільстві.

У сучасних державних нормативних документах щодо реформування професійної освіти наголошується на необхідності підготовки конкурентоспроможних на ринку праці фахівців, висококомпетентних як у своїй професійній діяльності, так і у суміжних галузях роботи за фахом. Реалізація

означених стратегічних завдань потребує насамперед істотної модернізації педагогічного процесу на засадах особистісно-розвивальних компетенцій [2].

Розвиток сучасних освітніх технологій в національному та світовому контекстах зумовлює певні зміни в освіті. Тенденції розвитку національної системи освіти потребують теоретичного осмислення і спонукають до практичного оновлення змісту професійної підготовки. Потреба підвищення ефективності навчально-виховного процесу в системі професійно-технічної освіти, необхідність впровадження сучасних технологій комп'ютерно-орієнтованого дидактичного проектування, інноваційних методик щодо удосконалення навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти.

Особливого значення в процесі самостановлення особистості набуває створення інтерактивного середовища із застосуванням особистісно орієнтованих методик, які створюють умови для розвитку соціально-моральних цінностей, творчості та самоактуалізації особистості: тренінги, заняття тренінгового типу, психогімнастика, арттерапія, кольоротерапія, музикотерапія тощо.

В інтерактивному моделюванні особистісно орієнтованої педагогічної взаємодії активність викладача поступається місцем активності студентів. Викладач виконує роль консультанта-фасилітатора, тобто помічника, супроводжуючи власний пошук учасників (М. Кларин, І. Бех) [1].

Педагогічна практика – є одним із важливих етапів професійної підготовки фахівця у галузі дошкільної освіти. Вона сприяє поглибленню і закріпленню теоретичних знань, формуванню професійних умінь і навичок. Саме в ході педагогічної практики студенти впевнюються у правильності свого професійного вибору, переконуються у наявності в них педагогічних здібностей, схильності до роботи з дошкільнятами. Співпраця з досвідченими вихователями-наставниками, практичними психологами, логопедами під час педагогічної практики закладає основи педагогічної майстерності, любові до майбутньої професії.

Так, продуктом інноваційної педагогічної діяльності викладачів кафедри теорії та методики дошкільної освіти Харківської гуманітарно-педагогічної академії є включення у навчальний план психолого-педагогічної практики та створення програми до неї, яке викликано необхідністю підготовки студентів до реалізації існуючих сучасних концепцій освіти особистісно орієнтованого напрямку з метою здійснення процесу гуманізації та гуманітаризації навчання й виховання.

Зміст програми ґрунтується на сучасних гуманістичних концепціях освіти, наукових і практичних досягненнях вітчизняних та зарубіжних психологів і педагогів. Він включає практичні завдання щодо психодіагностики окремих якостей особистості та завдання практичного спрямування на оволодіння інтерактивними методами педагогічного впливу з метою

формування життєвої компетентності дитини-дошкільника, її самосприйняття, самооцінки, образу «Я», Я-концепції.

Досягненню мети психолого-педагогічної практики сприяє підпорядкована сукупність завдань: аналіз ідей особистісного спрямування у гуманістичній психології та вироблення власної позиції відносно їх сприйняття; застосування психолого-педагогічних методів дослідження індивідуальних особливостей особистості дошкільника; застосування інтерактивних методів особистісно орієнтованої педагогічної взаємодії; розробка тренінгових занять з використанням психогімнастики, ігрового проектування, казкотерапії, танцотерапії, арттерапії, кольоротерапії.

САРКАНИЧ К.В.,

ЛАЛАК Н.В.

Мукачівський державний університет, Україна

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

Актуальними питаннями сьогодення є питання естетичного виховання і розвитку естетичної культури у здобувачів освіти. Особистісна орієнтація сучасної освіти передбачає залучення підростаючого покоління до естетичного досвіду людства, до творчої діяльності. У зв'язку з цим, важливого значення набуває осмислення конкретних питань естетичного виховання і естетичної діяльності та базових теоретичних засад формування естетичної культури.

У Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті визначено основну мету освіти, що спрямована на естетичне виховання та всебічний розвиток людини як найвищої цінності суспільства, формування її духовних смаків, ідеалів та розвитку художньо-творчих здібностей. Формування естетичної культури ми розглядаємо як процес цілеспрямованого розвитку здатності особистості до повноцінного сприйняття і правильного розуміння прекрасного в мистецтві та в повсякденному житті, що передбачає вироблення системи мистецьких уявлень, поглядів і переконань, забезпечує задоволення від того, що є справді естетично цінним.

Проблема естетичного виховання широко репрезентована у наукових доробках видатних українських педагогів та діячів освіти (Е. Водозової, П. Каптерева, С. Лисенкової, С. Русової, Е. Михеєвої, К. Ушинського). Вчені зазначають, що естетичне виховання спрямоване на формування здатності сприймати дитиною прекрасне у навколишньому середовищі й мистецтві, на розвиток естетичних почуттів, суджень, смаків, творчих зді-

бностей, потреби брати участь у створенні прекрасного в житті і художній творчості.

Процес пізнання об'єктивної реальності починається з чуттєвого сприйняття, а пошук істини завжди забарвлений емоційними переживаннями. Поділяємо думку К. Ушинського, який зазначав, що у всякій науці більш-менш є естетичний елемент, і його передачу дітям повинен мати на увазі наставник.

Як показує практика, найпростіші естетичні уявлення і судження формуються у дітей в початкових класах, а в середній та старшій ланці поглиблюються. Будучи за своєю природою істотою творчою, дитина має схильність до художньо-творчої діяльності. З раннього віку діти пробують свої сили в галузі співу, малювання, мистецтва слова. Розвивати й удосконалювати ці схильності та здібності – одне із завдань естетичного виховання. У зв'язку з важливістю естетичного виховання і розвитку в учнів художніх уявлень, понять і суджень велике значення має робота з осмислення ними того зв'язку, який існує між різними видами мистецтва у відображенні життєвих явищ. Ось чому на уроках з читання необхідно доцільно використовувати твори музики та образотворчого мистецтва. Останніми роками в шкільній практиці з метою розвитку естетичних суджень і поглядів широко використовується написання творів, усне і письмове рецензування творів літератури, музики, театральних постановок, кінофільмів, художніх виставок тощо.

Одночасно і в органічній єдності з розвитком естетичних потреб, понять і смаків необхідно звертати серйозну увагу на естетику поведінки здобувачів освіти. Ця робота проводиться як на уроках, так і в позаурочний час. До прикладу, на уроках відпрацьовується культура дотримання тиші та порядку, дбайливе ставлення до книжок і зошитів, шкільних меблів і навчального обладнання, доброзичливе ставлення і ввічливість між дітьми, що становить важливу сферу естетики їхньої повсякденної поведінки.

Педагоги-практики акцентують увагу на важливості пробудження у школярів прагнення утверджувати красу в школі, вдома, усюди, де вони проводять час, займаються справою або відпочивають. Дітей слід якомога ширше залучати до того, щоб вони створювали естетичний дизайн в школі, у класі, вдома.

Таким чином, позакласна художньо-трудова діяльність здобувачів освіти є сприятливим підґрунтям для самовизначення та формування у них життєдіяльності. На позакласних заняттях, гуртках, в клубах за інтересами, «майстернях і фабриках» діти мають можливість займатися роботою декоративно-прикладного характеру та самостійно обирати творчі проекти відповідно до своїх психофізіологічних та психологічних можливостей.

Отже, у процесі позакласної роботи у дітей виховуються і формуються гуманістичні цінності, а такі важливі якості особистості, як почуття відповідальності, стають рушійною силою діяльності та обмежувальною ланкою при вирішенні життєвих ситуацій. Позакласна робота дає можливість вільного морального вибору та формування естетичних смаків.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навч.-метод. видання К.: Либідь, 2003. 280 с.
2. Ковбасюк Т. Форми та методи естетичного виховання молодших школярів: Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства: збірн. наук. праць. Житомир: ФО-П Левковець Н.М., 2020. 188 с. С. 66-71.
3. Фізеші О. Й. Педагогіка: навч. посіб. для студ. пед. спец. К.: Кондор, 2014. 340 с.

САСИН Г.В.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна

РОЛЬ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Освоєння конкретної соціальної позиції чи ролі члена певного об'єднання пов'язані з оволодінням деякими знаннями та вміннями. Та чи інша позиція допомагає формувати певні риси особистості з допомогою виконання відповідної діяльності. Людина може свідомо вибрати і зайняти ту позицію, де найчіткіше проходитиме реалізація всіх її можливостей та розвиток якостей лідера. Саме різноманітна діяльність, спрямована на набуття досвіду лідера, сприяє формуванню лідерських якостей.

Як стверджують С. Гармаш та О. Гашутіна [2, с. 38] виконання функцій лідера формує чи сприяє формуванню в нього конкретних лідерських якостей. Людина, що довго виконує цю роль, «привласнює» нормативні вимоги ролі, що веде до так званого закріплення рис особистості, які необхідні для ефективного лідерства. Кожен член групи відповідно до своїх ділових і особистісних якостей, вкладом у загальну справу, розвиненістю почуття обов'язку та відповідальності, завдяки визнанню групою його заслуг і здатності впливати на оточуючих займає певне становище в системі групової організації, тобто в її структурі.

Запорукою успішного застосування лідерських якостей в умовах сучасного розвитку нашого суспільства залежить від уміння людини до активного пристосування до умов соціального середовища, уміння надавати психологічний вплив на оточуючих, переконувати їх та розташовувати

до себе. Для виникнення та існування лідерства необхідне стимулювання лідерства, під яким розуміємо організацію мотивуютьовальних умов діяльності, спрямованих на включення особистості до соціально-значущих відносин з позиції лідера. Мотивація лідерства – це сукупність прагнень людини здійснювати вплив на особистість чи групу з допомогою засобів лідерства (таких, наприклад, як примус і надання переваг, позитивне і негативне підкріплення у формі схвалення і покарання).

Лідерство здійснюється у різних видах професійної діяльності, і кожен з них висуває специфічні вимоги до потенційних лідерів у відповідній сфері. Особливості педагогічної діяльності характеризуються тим, що вона впливає на особисті якості та стан людини. Перетворення, що відбуваються в сучасній системі освіти, зумовлюють необхідність оновлення ролі та статусу вчителя. Для успішної професійної діяльності та забезпечення гармонійного розвитку особливу роль грає наявність у вчителя лідерських якостей, роль яких зростає в сучасних реаліях.

Сьогодні актуалізувалися дві суперечності:

1) між потребами суспільства в учителях-лідерах та недостатньою обґрунтованістю освітніх концепцій лідерства;

2) між необхідністю становлення вчителя як лідера та недостатньою розробленістю програм розвитку лідерського потенціалу вчителів.

Особливості педагогічної діяльності визначають специфіку лідерства в системі освіти:

- лідери в освіті мають безпосередні контакти між собою;
- багатофункціональність педагогічної діяльності вчителя визначає освітнє лідерство як багаторольове;
- освітнє лідерство є індивідуальним – лідерські якості кожного учасника освітнього процесу мають свою специфіку;
- лідерські риси та навички важливо мати всім учасникам освітнього процесу;
- освітнє лідерство спрямоване розвиток потенційних здібностей учнів;
- лідерство в освітньому процесі передбачає наявність відповідного лідерського потенціалу вчителя [1; 3].

Лідерство в освіті – це професійна позиція педагога (індивідуальна технологія та стиль навчання, і керівництво освітою (менеджер – представник влади в освіті). Дослідники виділяють різні компоненти у поведінці педагога. Так, О. Романовський та Н. Середа поділяють їх на основні та додаткові. «До основних належать дії щодо постановки мети та стимулювання її прийняття тими, хто навчається, дії щодо організації спільного досягнення мети з особистим вкладом педагога в цей процес, а також дії щодо створення та регулювання виконання групових норм у процесі вивчення на-

вчальної дисципліни. Допоміжними компонентами поведінки педагога у лідерській позиції є гумор, пересування викладача у фізичному просторі аудиторії, знання індивідуальних особливостей студентів» тощо [4].

Важливим моментом у вирішенні проблеми лідерства вчителів є необхідність розвитку їхнього лідерського потенціалу. Е. Богардус [5], Р. Стогділ [6] та інші зробили значний вклад в розвиток теорії лідерства. Конкретизується поняття лідерства серед вчителів, акцентуючи увагу на шість чинників його успішності: формальне – очікування від персоналу виконання посадових інструкцій; прагматичне – робоче навантаження; стратегічне – кадрові призначення вчителів за рівнем внеску у розвиток лідерства у шкільництві; поетапне – професійний розвиток вчителів; ініціативне – самостійні ініціативи вчителів; залежність культури поширення лідерства від чотирьох типів відносин: повага, особисті стосунки, компетентність, чесність.

Список використаних джерел

1. Біленкова Л.М., Костащук О.І. Формування активної лідерської позиції майбутнього вчителя. Науковий журнал «Інноваційна педагогіка». Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. Випуск 48. Том 1. Видавничий дім «Гельветика». 2022. С.9–13.
2. Гармаш, С. А., Гашутіна, О.Е. Лідерські якості особистості керівника як запорука успіху. Управління інноваційними проектами та об'єктами інтелектуальної власності, 2009. С. 37 – 44.
3. Нестуля С.І. Структурні компоненти лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту. Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія, 2018. № 4. С. 62 –71.
4. Романовський О.Г., Середа Н.В. Особистість сучасного керівника в аспекті теорії духовного лідерства. Теорія і практика управління. 2013. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipuss_2013_3_4
5. Bogardus E. S. Mental Leadership. Chapter 35 in Fundamentals of Social Psychology. New York: Century, 1924. P. 409-417.
6. Stogdilt R. Leadership, Membership and Organization. Psychological Bulletin. 1950. № 47.

САЦЮК Г.С.

ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

У процесі геополітичних змін, які в умовах сьогодення стосуються всього суспільства, зміни відбуваються і в управлінській діяльності кож-

ного керівника. Сьогодні провідне місце керівника будь-якої установи займає інформаційно-аналітична робота, яка включає в себе виявлення альтернатив, вибір варіанта стратегій, аналіз досягнень і витрат виробничого процесу, організаційної структури, фінансових аспектів діяльності тощо. Сучасний керівник повинен мати обов'язковий обсяг інформації про стан і розвиток тих процесів в підсистемах, за які він відповідає. Це провідна вимога при формуванні цілісної системи інформаційно-аналітичної діяльності керівника.

Поняття «інформаційна культура керівника підприємства» дає змогу, на наш погляд, об'єднати особистісний та професійний аспекти в діяльності керівника. Це в свою чергу вимагає дослідження сутнісних особливостей феномена «інформаційна культура керівника» і його емпіричних проявів.

Джерельною базою нашого дослідження послужили роботи, які розглядають: філософські, соціологічні та психологічні проблеми культури – А. Арнольд, В. Андрущенко, М. Вебер, П. Гайденко, І. Зязюн, В. Кремень, М. Каган, К. Леви-Строс та ін. Роботи В. Бондаря, Т. Бурлаєнко, В. Лугового, В. Маслова, В. Олійника створюють теоретичне підґрунтя для управління освітою на якому базується діяльність сучасного керівника навчального закладу.

Сучасні підходи до визначення різних аспектів культури вивчали такі вчені як: В. Біблер, В. Биков, В. Васильєв, В. Гуменюк, О. Дубініна, Л. Калініна, Г. Тимошко, Я. Стемкрвська та ін. Проблеми визначення поняття «інформація», «інформаційна діяльність», «інформаційна культура» досліджено у роботах Н. Макарової, Є. Семенюк, Дж. Нейсбіт, В. Олійника та ін.

Науковці сучасності зазначають, що основною характерною рисою сучасного наукового управління в будь-якій галузі є вивчення, розуміння та регулювання інформаційних процесів, які відбуваються в тому чи іншому об'єкті, адже управління за своєю сутністю – це процес опрацювання інформації: взаємодія його підсистем являє собою інформаційний обмін.

Значна увага інформаційним процесам приділяється у педагогічних дослідженнях О. Дубініної, особливо у дослідження переходу навчальної інформації в знання та теоретичне обґрунтування прямого і зворотного зв'язку в функціонуванні системи.

Всі ці дослідження свідчать про потребу педагогіки та освіти розібратися в інформаційних процесах і навчити керівника підприємства застосувати їх у своїй управлінській діяльності.

Інформаційне забезпечення визначається в довідковій літературі як «...підтримка процесів управління, технології, навчання, наукових досліджень та іншими засобами систем баз даних і знань». М. Редько у своїх дослідженнях вважає, що «інформація – це відомості стосовно осіб, предметів, фактів, подій, явищ і процесів незалежно від форми їх подання». У новій

редакції Закону України «Про інформацію», як базового нормативно-правового акту в інформаційній сфері, подано визначення «інформації – як будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді».

Отже, кожне визначення інформації відображає розуміння з будь-якої іншої сторони. Таким чином, інформація – це загальнонаукове, багатоаспектне, всеохоплююче поняття, яке є вузловим у процесі пізнання, що виявляє загальні й конкретні багатогранні зв'язки із дійсністю як відображення цієї дійсності.

На підставі вищесказаного, можемо стверджувати, що визначення природи впливу інформації на педагогічну систему та управління нею переконливо свідчить, що діяльність навчальних закладів опосередкована інформаційними відносинами. Вирішення ж питання інформаційного забезпечення управлінської діяльності керівника об'єктивно пов'язане з впливом інформації на саму систему, виконання нею своїх функцій. Інформація до керівника надходить з різноманітних джерел.

Наприклад, В. Васильєв виділяє чотири групи джерел інформації: документи (книги, журнали, накази, інструкції, кінофільми тощо); посадові особи (інспектор, методист, директор, заступник та ін.); організації і установи; процеси, заходи (семінари, наради, конференції, виставки тощо).

Інформаційна культура сьогодні вимагає від сучасного керівника нових знань і умінь, особливого стилю мислення, що забезпечує необхідну соціальну адаптацію до змін і гарантує гідне місце в інформаційному середовищі.

Вона може виконувати такі функції: регулятивну, пізнавальну, комунікативну, виховну, оскільки, інформаційна культура є активним учасником освоєння людиною всієї культури, оволодіння всіма накопиченими багатствами, формування її поведінки.

Основою сутнісного визначення поняття «інформаційна культура» має стати поняття «культура», яке доповнене відповідно до особливостей сфери діяльності керівника і має розглядатися як компонент загальної культури особистості.

Вивчення літературних джерел, щодо визначення поняття «інформаційна культура» показало, що інформаційна культура проаналізована в різних взаємозв'язках з такими поняттями, як «комп'ютерна грамотність», «комп'ютерна культура» та «інформаційна грамотність».

Інформаційна культура передбачає наявність у особистості таких якостей, як: інформаційна грамотність; усвідомлена мотивація особистості на задоволення своїх інформаційних потреб на базі знань ІКТ; підвищення свого загальнокультурного, загальноосвітнього та професійного кругозору; розвиток умінь і навичок інформаційної діяльності та інформаційного

спілкування на основі використання інформаційних і телекомунікаційних технологій, зокрема комп'ютерних; певний стиль мислення, головною характеристикою якого є самостійність і креативність.

У наш час існують різні підходи до визначення феномену «інформаційна культура». У науковій літературі публікується безліч поглядів, часом діаметрально протилежних. Однозначного і всеосяжного визначення цього поняття дослідники не дають.

Л. Калініна у своїх дослідженнях зазначає, що «...інформаційна культура розглядається як спосіб життєдіяльності людини в інформаційному суспільстві, як складова процесу формування культури людства. Саме інформаційна культура покликана гармонізувати внутрішній світ суб'єкта шляхом вироблення раціональної інформаційної поведінки, що дозволяє досягти рівноваги в інформаційно-комунікаційному взаємообміні з інформаційним середовищем, яке переважно ґрунтується на комп'ютерних, телекомунікаційних і інших засобах зв'язку».

Отже, аналіз існуючих визначень дефініції «інформаційна культура» показав, що найбільш розробленим аспектом під час дослідження проблеми інформаційної культури є її розгляд на рівні особистості. Це пояснюється тим, що культура не існує без людини, тобто незамінністю соціокультурної ролі особистості.

САЦЕНКО Є.С.

Прикарпатський національний університет, Україна

СУТНІСТЬ ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРЕАТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Стрімкі темпи розвитку суспільства сприяють збільшенню вимог до професійної підготовки фахівців для всіх галузей господарства і тих якостей, якими вони повинні володіти. Успіх професійного становлення особистості забезпечують такі її риси як критичне мислення, креативність, активність, здатність до самоосвіти упродовж життя.

Суспільство вимагає активних людей, здатних реалізувати себе, виразити власний творчий потенціал. Ефективність професійної діяльності фахівців будь якої сфери залежить від рівня їх професійної творчості. Професійна творчість – це знаходження нових нестандартних способів вирішення професійних завдань, прийняття професійних рішень, аналізу професійних ситуацій.

Проблемами розвитку творчої особистості активно займаються вітчизняні вчені: М. Гнатко, О. Клепиков, С. Максименко, В. Моляко, В. Роме-

нець та ін. Дослідженню креативності як професійно значущої характеристики фахівців, присвячені роботи О. Артемчук, В. Зарицька, О. Кучерявий, О. Лобода, Н. Пов'якель, Л. Скрипко та ін. Більшість дослідників у своїх дослідженнях віддають перевагу психологічним аспектам інтелектуальних здібностей особистості та творчості, натомість питанням креативності надають недостатньо уваги.

Слід підкреслити що креативність є основною передумовою для створення інновацій. Цікавою, на наш погляд, є парадигма успіху І. Ансоффа яка має п'ять ключових положень що передбачають виконання творчих завдань: визначення рівня мінливості зовнішнього середовища; пошук власної формули успіху; оптимізація менеджменту і ключових характеристик персоналу; забезпечення відповідності стратегії цьому рівню; оптимізація ступеня агресивності стратегії мінливості зовнішнього середовища.

О. Клепикова креативність трактує як «творчі здібності людини, що характеризуються здатністю до продукування принципово нових ідей, а також входять в структуру обдарованості в якості незалежного фактора» [1, с.78]. На думку науковця креативність є основним джерелом розвитку суспільства а креативне мислення характеризує підхід до вирішення проблем.

Натомість Ф. Баррон і Д. Харрінгтон визначають креативність як «здатність миттєво реагувати на потребу нових підходів; породжувати незвичайні ідеї, швидко вирішувати проблемні ситуації, відхилятися від традиційних схем мислення [2].

Е. Торренс аналізує креативність, яка властива дітям через відсутність у них досвіду, та культурну креативність, яка прагне відійти від стереотипів та штампів [3].

Креативність тісно пов'язана з креативним мисленням що характеризує підхід до вирішення проблем або можливість комбінування наявних ідей. Ця здатність залежить від способів мислення та навичок. Людям з високим рівнем креативності властиві такі риси, як надія на успіх.

На думку Р. Стенберга, джерелом креативності поряд з мотивацією, навколишнім середовищем, індивідуальністю, стилем мислення й знаннями є також інтелектуальні здатності. Вчений акцентує увагу на трьох інтелектуальних здатностях. А саме: 1. Аналітична здатність розпізнавати ідеї, що в подальшому необхідно розробляти. 2. Синтетична здатність бачити проблему під іншим кутом. 3. Практичні здатності – уміння переконувати інших у важливості певної ідеї. Р. Стенберг вважає, що внутрішнє напруження в процесі креативності може виникати шляхом конфлікту між традиційним і новим під час креативного процесу; у самих ідеях та шляхах їх вирішення [4].

Креативність завжди була основним джерелом розвитку суспільства. Низка науковців виділяють художню та інтелектуальну креативність а та-

кож підприємницьку, яка сприяє створенню нового продукту. Вони вважають, що креативність може втілюватись у будь-якій справі і проявлятися у будь-кого, особливо якщо взяти до уваги безліч способів, якими вона може бути реалізована.

Отже, ми можемо також розглядати комунікативну креативність, як прояв креативності у процесі спілкування з іншими людьми та здатність акумулювати (накопичувати) творчий досвід інших.

Список використаних джерел

1. Клепиков О. І., Кучерявий І. Т. Основи творчості особи: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 1996. – 295 с.
2. Barron F. Harrington D. Creativity, intelligence and personality // Ann. Rev. of Psychol. U. 32. 1981. – P. 439–477.
3. Torrance E. P. Education and the Creativity // (Ed.) Taylor C.W. Creativity: Progress and Potential. N.Y. – 1964.
4. <http://www.creologia.livejournal.com/16772.html/> – Harvard Business Review [Електронний ресурс].

СІДОР Ю.І.,

ЛАВРЕНОВА М.В.

Мукачівський державний університет, Україна

РОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ОСЕРЕДКІВ КЛАСУ У РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ЗАВДАНЬ НУШ

Одним з важливих аспектів НУШ є наповнення осередків класу відповідно до вимог і принципів, які дослідники та розробники цієї освітньої парадигми рекомендують. Наповнення навчальних осередків класу відповідно до вимог НУШ передбачає ретельний підбір матеріалів, методів і форм організації навчального процесу, що гармонійно доповнюють зміст освітнього процесу початкової школи. Створюючи у класах комплексний сучасний дизайн освітнього простору вчителю початкових класів необхідно дотримуватись основних принципів його створення.

Здійснивши аналіз науково-педагогічних доробок з даного питання, нами виокремлено такі основні принципи наповнення осередків класу згідно вимог НУШ: інтерактивність (активна участь учнів у навчанні та навчальному процесі); інтеграція знань (поєднання різних предметів та знань для усвідомлення навчального матеріалу в цілому); комунікативність (розвиток комунікативних навичок, співпраці та спілкування); активність (організація діяльності за принципом «вчись, думай, дій»); формування ключових компетенцій (навчання, яке спрямоване на розвиток інтелекту-

альних, соціальних та особистісних компетенцій здобувачів освіти). Сучасний освітній простір ґрунтується на поєднанні двох принципів – гнучкості та стабільності. Гнучка організація дозволяє швидко змінювати простір залежно від потреб освітнього процесу, впроваджувати різноманітні форми роботи. Стабільність забезпечує безперервність процесу, послідовність сприйняття та діяльності, підтримує порядок у просторі та керованість у роботі [1].

Для наповнення осередків класу варто використовувати різноманітні навчальні технології, в тому числі роботу в групах, проектну діяльність, використання інформаційно-комунікаційних технологій. Також варто забезпечити доступ до додаткових навчальних матеріалів і джерел інформації. У процесі наповнення осередків класної кімнати вчителю початкових класів необхідно враховувати індивідуальні особливості учнів, враховувати їхні інтереси, можливості та потреби. Також варто створити атмосферу сприятливого навчання та розвитку особистості кожного учня [3].

Для ефективного наповнення осередків класу згідно вимог НУШ, вчителю слід враховувати різні аспекти, такі як: розподіл уваги (враховувати особливості розподілу уваги учнів, зіставляти час, виділений на сприйняття, розуміння та думку над інформацією, із їх можливостями, щоб забезпечити максимальний рівень засвоєння матеріалу); використання різноманітних ресурсів (підручники, додаткові навчальні матеріали, електронні ресурси, відео, графіки); розвиток критичного мислення (стимулювати учнів до активного мислення, аналізу та оцінки інформації, що надходить до них, застосувати різні методи, які допомагають розвивати критичне мислення, такі як дискусії, дебати, проектні завдання); урахування індивідуальних різниць (учні мають різний темп навчання та рівень підготовки, тож необхідно створити диференційовані завдання та матеріали, які дозволяють кожному учневі рухатися вперед на своєму рівні); розвиток самостійності (стимулювати учнів до пошуку інформації, самостійного виконання завдань та вирішення проблем).

Освітній простір умовно розділяють на такі навчальні осередки, як: навчально-пізнавальної діяльності; ігровий; художньо-творчий; дослідницький; тематичний осередок; класна бібліотека; відпочинку; осередок вчителя. Загальною метою наповнення осередків класу за вимогами НУШ є забезпечення цілісного розвитку учнів, їхнього критичного мислення, комунікативних навичок та ключових компетенцій. НУШ закликає вчителів до постійного вдосконалення своєї професійної діяльності та пошуку нових методів та підходів до навчання. За своєю головною ідеєю освітнє середовище має служити всім учасникам освітнього процесу, розкривати потенціал учнів і педагогів. В освітньому середовищі Нової української школи повинен бути баланс між навчальними видами діяльності, ініційованими вчи-

телем, та видами діяльності. Таке середовище забезпечує можливості дітям робити власний вибір, можливості для розвитку нових та удосконалення наявних практичних навичок, отримання нових знань, розвитку свого позитивного ставлення до інших [2].

На думку педагогів-практиків, освітнє середовище варто творити спільно, разом з школярами. Створення освітнього простору ніколи не припиняється з досягненням певного результату, це безперервний процес пошуку нових відповідей на нові виклики життя. Важливо лише, щоб всі учасники цього процесу усвідомлювали спільну відповідальність, мали вміння, бажання та добру волю для такої співпраці.

Таким чином, освітній простір початкової школи є важливим чинником розвитку особистості учня та професіоналізму вчителів, який прискорює або стримує процес розвитку освіти в умовах інноваційних змін.

Список використаних джерел

1. Цимбалару А.Д. Нова українська школа: освітній простір учня початкової школи. Навчально-методичний посібник/А.Д.Цимбалару – К.Видавничий дім «Освіта», 2020 – 160с.
2. Набок М. Привабливість школи як результат ефективного управління / М. Набок // Педагогіка і психологія. – 2016. – №1. – С.70-76.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Бібік Н. М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.

СПІЦІНА А.Є.

Національний транспортний університет, Україна

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФАХІВЦІВ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Поглиблення євроінтеграційних процесів у поєднанні з відкритим характером економіки та значною експортоорієнтованістю господарського комплексу України супроводжується загостренням конкуренції підприємств на внутрішньому й зовнішньому ринках. У цих умовах найбільш важливим і одночасно вразливим елементом підприємств транспортної сфери є його персонал. Одним зі способів адаптації фахівців до високодинамічних непередбачуваних змін зовнішнього середовища підприємств в контексті євроінтеграційних процесів слід вважати розвиток персоналу, який реалізується через освіту, підвищення кваліфікації, вдосконалення його структури. Таке вдосконалення може відбуватися шляхом управління мобільністю фахівців та формування принципово більш високого освітнього рівня. Враховуючи особливості зовнішнього середовища підпри-

ємства, розвиток персоналу має розглядатись насамперед як процес цілеспрямованого вдосконалення структури персоналу з метою забезпечення ефективності діяльності підприємств транспорту з урахуванням впливу євроінтеграції.

Сучасний стан транспортної галузі не повною мірою відповідає вимогам ефективної реалізації євроінтеграційного курсу України та інтеграції національної транспортної мережі в Транс'європейську транспортну мережу[1].

Необхідним є збільшення ефективності та конкурентоспроможності транспортної галузі, вдосконалення правового механізму державно-приватного партнерства, посилення взаємодії між державним та приватним сектором, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, проведення необхідних реформ, у тому числі запровадження децентралізації, особливо шляхом скоординованих ініціатив державної політики. Наведені принципи забезпечать міцну основу сталого розвитку транспортної галузі та створення вільного та конкурентного ринку транспортних послуг.

Визначними для конкурентоспроможності підприємств разом з технологіями та методами організації виробництва, надання послуг є наявність професійних фахівців, рівень мотивації, умови праці, а також дія різних факторів, що забезпечують рівень конкурентоспроможності та надійності працівників.

Основними цілями управління персоналом транспортних підприємств є підвищення конкурентоспроможності підприємств, зростання ефективності виробництва та праці, а саме досягнення максимального прибутку та забезпечення високої соціальної ефективності функціонування колективу.

З необхідністю переходу економіки України до постіндустріальної моделі розвитку, її цифровізації та роботизації виникає потреба у нових підходах до формування знань, вмінь, навичок, компетенцій персоналу.

Питання конкурентоспроможності персоналу на ринку трудових ресурсів перебуває в центрі уваги як вітчизняних так і іноземних вчених. Джерелами відповідних розробок є роботи класиків економічної науки: А. Сміта, Д. Рікардо. Окремі аспекти конкурентоспроможності персоналу досліджуються в працях Д. Богині, Н. Глевацької, Е. Лібанової, Л. Лісогор, М. Семикіної, С. Цимбалюк, В. Шаповал О., Харуна та інших.

Сучасні підходи до розуміння конкурентоспроможності персоналу ґрунтуються на врахуванні того, що вони є вирішальним фактором, який формує конкурентоспроможність підприємства та послуг, а також здатності конкурувати на ринку праці та реалізовувати свій потенціал на конкурентному підприємстві.

Конкурентоспроможність персоналу досягається лише за умов постійного поглиблення знань, умінь, навичок, сприятливого соціально-психологічного клімату, відповідних умов праці. Конкурентоспроможність персоналу можна визначити як результат його розвитку, котрий досягається через застосування комплексу заходів.

Побудова в Україні соціально-орієнтованої ринкової економіки вимагає нових якостей від фахівців: підвищення ініціативності, креативності, відповідальності та надійності. Менеджери підприємств намагаються мати у своєму підпорядкуванні не лише вдалий склад працівників, які б максимально відповідали поставленим завданням, але й шукають можливості для його збереження, розвитку та підвищення надійності. Надійність є однією з важливих складових професійної придатності співробітників як державних, так і недержавних підприємств. Фахівці, що володіють такою якістю, зберігають моральну стійкість до підприємства, відчувають себе «прив'язаними» до нього, сама робота представляє для них високу мотиваційну значимість, а її втрата оцінюється як серйозна життєва невдача[2].

Важливим фактором, що впливає на конкурентоспроможність персоналу, є готовність працівників до інновацій. Саме інноваційні технології у сфері транспорту сприяють кардинальним змінам не лише поглядів тенденцій розвитку новітніх технологій, але й реального створення нових транспортних засобів, або ж втілення давніх мрій людства пересуватися наземними засобами на великі відстані при великих швидкостях.

Список використаних джерел

1. Національна економічна стратегія на період до 2030 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179/ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25> (дата звернення: 07.08.2022)
2. Гавкалова Н. Л. Організаційно-економічне забезпечення ефективності менеджменту персоналу підприємства [Електронний ресурс]: монографія / Н. Л. Гавкалова, О. О. Болотова. – Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 252 с.

СУБОТА А.А.,
МАЙБОРОДА І.Е.

Мукачівський державний університет, Україна

ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

Загальною метою мистецької освітньої галузі є формування культурної та інших компетентностей у процесі пізнання мистецтва та худож-

ньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті, поваги до національної та світової спадщини [1, с.92].

У процесі виховання почуттів і творчого розвитку особистості урок образотворчого мистецтва в закладі загальної середньої освіти відіграє незамінну роль. Він здатний увести учня у світ творчості, прилучити його до скарбів художньої культури, відчути радість від власної творчості.

На уроках образотворчого мистецтва молодші школярі опановують елементарні основи формотворення і кольорознавства, а також опановують роботу із художніми матеріалами та вивчають засоби вираження при вирішенні художньо-творчих завдань; учні другого класу – ознайомлюються (на пропедевтичному рівні) з різними видами візуальних мистецтв, їх синтезом та засобами художньої виразності, крім того, здійснюється освоєння низки композиційних прийомів і просторових завдань на елементарному рівні; у третьому класі здійснюється актуалізація набутих у 1-2 класах знань з основ образотворчої грамоти («колір», «форма», «простір», «композиція»), їх поглиблення та розширення на ґрунті уявних подорожей до майстерень різних художників; в учнів четвертого класу – реалізується формування в свідомості цілісного художнього бачення світу, тлумачення на пропедевтичному рівні поняття «художній образ» та отримання чіткого уявлення про специфіку вирішення його в різних видах і жанрах образотворчого мистецтва; ознайомлення з деякими осередками народних художніх промислів України та з передаванням об'ємних якостей округлих предметів засобами світлотіні.

Головними завданнями предмета є: ознайомлення учнів з образотворчим мистецтвом як явищем духовної культури; розвиток художнього сприймання, асоціативно-образного мислення, уяви, фантазії, інтуїції, художнього смаку, здатності отримувати естетичну насолоду від творів образотворчого мистецтва, краси навколишнього світу; формування у школярів відчуття і розуміння художніх засобів виразності – колориту, форми, простору, композиції; розвиток відчуття ритму, фактури поверхні та індивідуальних творчих здібностей; зорового сприйняття й спостереження; засвоєння художніх технік та мистецької термінології; розвиток почуттєво-емоційної сфери, здатності емоційно відгукуватися на різноманітні вияви естетичного у навколишньому світі та мистецтві; формування духовних моральних цінностей, національно-патріотичної свідомості, художньо-естетичних смаків та інтересів; засвоєння загальнолюдських цінностей і закріплення в свідомості культурного досвіду людства; формування потреб до самореалізації через продуктивну художню творчість, художньо-естетичне наповнення навколишнього середовища у відповідності до вікових можливостей; виховання потягу до краси, радості життя та потреби його творчого оновлення [2, 13]. Основними групами ключових компетентностей, що формуються на уроках образотворчого мистецтва в початковій школі є: вільне

володіння державною мовою, математична, природнича, екологічна, навчання впродовж життя, культурна та інші компетентності.

Отже, уроки образотворчого мистецтва у початковій школі сприяють розвитку художніх здібностей дітей (здатності до різних видів художньо-творчої діяльності: художнє бачення світу, оригінальність сприймання, підвищений інтерес до художньої діяльності, естетична позиція; здібності до зображувальної діяльності: здатність правильно оцінити форми, пропорції, положення предметів у просторі, світлотіньова чутливість, здатність відчувати виражальну функцію кольору, розвинута образна уява і пам'ять).

Розвиток художніх здібностей на уроках образотворчого мистецтва можливий тільки в процесі засвоєння і практичного застосування спеціальних знань, умінь і навичок.

Список використаних джерел

1. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 класи. К.: ТД «ОСВІТА–ЦЕНТР+», 2018. 240 с.
2. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах // Інформаційний збірник. 2004. №9. С. 4–23.

ТАЙСТРА А.А.,
ГОРВАТ М.В.

Мукачівський державний університет, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОЗВІЛЛЯ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ У ПРАКТИЦІ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Освітні та позашкільні заклади освіти будуть ефективними, якщо в них буде реалізована важлива функція організації дозвілля молодших школярів. «Дозвілля – це вільний від роботи і навчання час, що залишається після вирішення різного роду обов'язкових і необхідних справ» [3] зазначено в Енциклопедії освіти.

Гусь Т., зазначає, що «дозвілля – це частина вільного часу, який витрачається за бажанням особистості для задоволення її духовних потреб у спілкуванні, засвоєнні й створенні цінностей культури, розваг і розвитку творчих здібностей» [2]. Дозвілля визначає особливу зону відпочинку, розвитку духовних, фізичних сил, спонукає до вільного спілкування і розвитку інтересів серед однокласників, з якими дитині комфортно. Тут дитина набуває норм, цінностей, установок власної поведінки.

У сучасному словнику з педагогіки (укладач – Є.С. Рапацевич) дозвілля визначається «як вільний від обов'язкових навчальних занять час,

що використовується для гри, прогулянок, спорту, читання, занять мистецтвом, технікою та іншими видами корисної діяльності за особистим потягом дітей».

Як своєрідна форма позаурочного часу дозвілля може бути використане учнями для поглиблення своїх знань з усіх навчальних предметів, задоволення і розвитку інтересів, запитів, нахилів, вільно духовного зростання, вдосконалення фізичних якостей та відпочинку.

Дозвіллева діяльність обирається дитиною відповідно до її інтересів і потреб, ні в якому разі не під тиском будь яких зовнішніх обставин. Хоча, на думку Ю.Бардашевської вільна діяльність не є безконтрольною, в будь якому разі вона повинна контролюватися дорослими, в іншому випадку дитина може опинитися під впливом негативних факторів. Тому до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів зростають вимоги та посилюється увага [1].

Проблему організації дозвілля розглянуто у працях В. Воловика, Т. Гусь, Б. Брилін, Ю. Бардашевської та вони розглядають функції та принципи дозвіллевої діяльності. Питання дитячого дозвілля констатовано у працях І. Белецької, О. Диби, В. Пічі. Вітчизняні і зарубіжні педагоги звертали увагу на проблему виховного впливу дозвілля на процес формування підростаючого покоління, зокрема В. Сухомлинський, К. Ушинський, Н. Цимбалюк, І. Корсун, К. Вілей, Аристотель, Е. Хезер та інші. У вітчизняній педагогіці дозвілля трактували як незайнятий час, простір від справ.

Вільний та всебічний розвиток особистості є не тільки високим соціальним ідеалом, але й важливою умовою становлення суспільства, яке орієнтується на універсальні, гуманістичні та демократичні цінності. Теоретичне осмислення цього процесу є однією з фундаментальних проблем сучасної педагогіки дозвілля. Важливим напрямком її вирішення стає глибоке дослідження вільного часу, його ролі та місця у формуванні та розкритті творчого потенціалу особистості.

Будучи на практиці опорного закладу у 3 класі я проводила з учнями початкових класів заняття по виготовленню одягу з клейонки. До роботи залучаються учні, які можуть самостійно вирізати, клеїти, працювати з ножицями. Робота спонукає дітей бути організованим, відповідальними. Під час роботи ми з учнями виготовляємо різноманітний одяг, який учні можуть використати під час проведення будь якого свята. Так, наприклад до свята «Миколая» ми виготовляли одяг Ангеліка. До святкування «Дня Родини», ми виготовляли з учнями одяг в українському стилі, діти мали можливість його продемонструвати перед своїми батьками, друзями.

Учні 4 класу разом з класним керівником відвідали музей, діти ознайомилися з традиціями та гербом міста Мукачєва. Працівники музею запропонували учням виготовити герб.

Не менш важливим і цікавим для загального розвитку дітей є відпочинок у театрі. Крім цього, що учні відвідують театр, переглядають цікаві вистави, беруть участь в обговоренні цікавих інформацій про вистави та героїв. Учні разом з класним керівником підготували інсценізацію казки «Лисиця і баба», діти розділили ролі, вивчили слова, діти підготували костюми. Діти з великим хвилюванням і захопленням виконували свої ролі. Дуже відповідально ставилися до своїх ролей та обов'язків.

Цікавим та захопливим є проведенням дозвілля з учнями початкової школи відвідування зоопарку «Лімпопо». Діти з захопленням розглядають тварин, птахів, рептилій. Знайомляться з умовами їх проживання, з країною в якій вони проживали, з їдою якою харчуються тварини.

Цікавою та повчальною була організована зустріч з письменницею Лесею Кічурую. Учні мали можливість поставити запитання як створюється книга, як пишуться казки, що для цього потрібно, чи впливає настрої письменниці на написання казки чи оповідання?. Письменниця поділилася з учнями своїми надбаннями, доробками. Діти мали можливість придбати книжки авторки з автографом, зробити фотографію на згадку.

Цікавими є дозвілля, які приурочені до свят, наприклад на свято Святого Миколая, учні мали змогу відвідати резиденцію «Святого Миколая». Діти готували малюнки, писали листи до Святого, вчили вірші, пісні. Дітям було цікаво де живе Святий Миколай, які обов'язки він виконує, хто допомагає йому роздавати подарунки для дітей та дорослих.

Молодші школярі є надзвичайно допитливими та цікавими. Діти швидко йдуть на контакт готові брати участь у різноманітних конкурсах та розвагах. Дозвілля може бути не тільки цікавим але й корисним для здоров'я молодших школярів, тому в наступному параграфі ми розглянемо Деякі форми дозвілля для формування здоров'язберігаючої компетентності учнів початкової школи.

Список використаних джерел

1. Бардашевська Ю. О. Підготовка майбутніх учителів до організації дозвіллевої діяльності старшокласників: автореф. дис. к.п.н.: 13.00.04. Вінниця, 2007. 20 с.
2. Гусь Т. Й. Організація змістовного дозвілля у позашкільному закладі Таврійський вісник освіти. 2011. № 1 (33). С. 76–82., с. 76.
3. Рагозіна В.В. Дозвілля. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України; гол.ред. В.Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с. С.223-22.

ІННОВАЦІЙНІСТЬ У НАВЧАННІ ЯК ЗАПОРУКА УДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Найважливіша риса сучасного навчання – його спрямованість на те, щоб готувати учнів не тільки пристосовуватися, але і активно освоювати ситуації соціальних змін. Ці освітні орієнтири до початку 90-х рр. отримали міжнародне визнання в якості робочих орієнтирів в програмах ЮНЕСКО [1]. Практична діяльність сучасного учителя початкової школи має безпосередній вплив на імплементацію дидактичні інновації в сучасній українській початковій школі.

Дидактичні пошуки вчителя сучасної української початкової школи є особливо широкими та системними. Педагоги прагнуть зробити їх якомога більш технологічними, відчути їх інструментальні можливості, потенціал їх практичного освоєння. Практика показує, що для реального професійного зростання вчителя сучасної української початкової школи недостатньо простого знайомства з тими чи іншими зразками педагогічного досвіду (з літератури, розповідей, конкретних «живих зразків»), опису наявних підходів і навіть аналізу. Погляд на педагогічні пошуки опосередковано виявляється явно недостатнім. Справа не тільки в необхідності живих вражень, або безпосереднього відчуття секретів майстерності, тонкощів і специфіки педагогічної діяльності. На наш погляд, справа взагалі не в самій по собі інформованості про способи роботи з класом.

Отже, сучасні педагогічні пошуки засновані на активному, емоційно забарвленому спілкуванні учнів один з одним і з учителем в початковій школі. Однак не кожен учитель в початковій школі налаштований на інтенсивну міжособистісну взаємодію, не кожен володіє відповідним особистісно-професійним досвідом. Інакше кажучи, тонкощі освоєння сучасних активних форм і методів навчання визначаються не тільки самими способами роботи, але і пов'язаними з ними очікуваннями по відношенню до вчителя. На основі аналізу наукових праць дидактів проаналізуємо найбільш значущі [1; 2; 3].

Педагоги виділяють кілька умов ефективного використання учителів початкової школи до нових дидактичних технологій [2].

Перше, найбільш очевидне з них – відповідність дидактичних можливостей цілям і завданням навчання.

Друге, менш очевидне – сформованість у самого вчителя початкової школи професійного досвіду участі в груповій взаємодії відповідного типу.

Третє, ще менш очевидне – відповідна особистісна спрямованість самого вчителя початкової школи.

Інноваційне навчання – це зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна та освітня діяльність, ґрунтована на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості.

Інноваційність як принцип педагогіки забезпечує умови розвитку особистості, здійснення її права на індивідуальний творчий внесок, на особистісну ініціативу, на свободу саморозвитку та досягнення власної і суспільної мети [4].

Досвід роботи учителів початкової школи, які освоюють нові для них способи навчання, показує, що на шляху освоєння дидактичних інновацій перед учителем постають труднощі насамперед професійно-особистісного характеру, пов'язані зі стереотипними особистісними установками і реакціями в робочій обстановці.

Типові їх прояви – відступ від звичних шаблонів роботи авторитарного характеру. За своєю природою ці труднощі відносяться до сфери міжособистісної взаємодії і відповідно можуть долатися соціально-психологічними методами. Сплав дидактичного і особистісного опрацювання за своєю суттю і є шлях освоєння нових моделей навчання (тобто побудови особистості педагога до них, а їх – до себе). Одночасно це і шлях їх трансформації, той шлях, яким в цьому сенсі слова можна назвати освоєнням.

Сучасні дидактичні пошуки у сучасній початковій школі спираються на здатність вчителя ставити учнів в позицію дослідника, розширювати звичні рамки навчального пізнання, включати в нього повноцінне насичене спілкування. Розвиток критичного мислення учнів у сучасній українській початковій школі – одне з головних завдань Нової української школи: «Для розвитку критичного мислення молодших школярів учителю необхідно:

- виділити час і забезпечити можливості для застосування критичного мислення;
- дозволити учням вільно розмірковувати;
- приймати різноманітні ідеї та думки;
- сприяти активному залученню учнів до процесу навчання;
- забезпечити для учнів безризикове середовище, вільне від насмішок;
- виражати віру у здатність кожного учня породжувати критичні судження;
- цінувати критичні міркування учнів [3].

Інноваційні пошуки в освіті здійснюються не тільки науково-дослідними колективами, а й учителями-практиками в сучасній початковій шко-

лі. Їх увага спрямована на розробку нових методів навчання, форм організації освітнього процесу та продуктивних методичних ідей.

Таким чином, можна стверджувати, що сучасна дидактика початкової школи є сферою інноваційного пошуку в напрямку гуманізації, демократизації та інтеграції освіти, все більшого врахування відмінностей в інтересах, нахилах, здібностях, фізичних і інтелектуальних можливостях молодших школярів. Ці зміни ведуть до становлення дитиноцентричної атмосфери в навчанні.

Список використаних джерел

1. Інноваційні педагогічні технології: теорія та практика використання у вищій школі: монографія / І.Доброскок, В.Коцур, С.Нікітчина та ін.: Вид. Карпук С. В., 2008. – 284 с.
2. Коновальчук І.І. Теорія і технологія реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах: монографія / І.І. Коновальчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 464 с.
3. Стратегічні питання сучасної дидактики / В. Лозова // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – 2003. – №2(28). – С. 11 – 16.
4. Савченко О. Досвід реформування української освіти: уроки і подальший поступ / Олександра Савченко // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – 2010. – №3 (57). – С. 2 – 7.

ТОВКАНЕЦЬ Г.В.,
МАЛЕШКО А.Ю.

Мукачівський державний університет, Україна

ПЕДАГОГІЧНИЙ ТАКТ ЯК ОСНОВА СПІВРОБІТНИЦТВА ВЧИТЕЛЯ І УЧНЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Педагогічний такт – важлива складова професійної майстерності вчителя. Тактовна поведінка вимагає в складних і суперечливих ситуаціях зберігати повагу до людини [1]. З учнями окремих навчально-вікових груп педагогічний такт має свої особливості. З молодшими школярами має бути коректність у поведінці вчителя: ласкаво звернутися до дитини, похвалити за якісь, навіть маленькі досягнення, обійняти, погладити по голові. З підлітками навпаки, важливі стриманість і простота, адже вони хочуть бути дорослішими, особливо це стосується учнів старших класів.

Головна відмінна риса тактовного педагога — висока вимогливість і щира повага до учнів [4]. Стиль спілкування педагога також відіграє важливу роль в колективі класу, адже це моральна і соціальна категорія.

Виділяють три види управління і спілкування [2]:

- авторитарний, який передбачає домінантність та тиск зі сторони вчителя на учня. Застосовує такі методи впливу, як наказ, інструкція, догана, загроза, подяка. Як наслідок учні постійно відчують емоційний дискомфорт в спілкуванні, та витрачають свої сили на психологічний захист від вчителя, а не навчання;
- ліберальний як вираження байдужості вчителя як до досягнення, так і до поразок учнів, що як правило, осуджує будь-які їх дії. В такому колективі учні будуть не згуртованими, негативно налаштовані один на одного;
- демократичний, що створює систему найсприятливішої взаємодії для освітнього-виховного процесу. Рівність, свобода вибору відсутність будь-якого тиску, знаходження компромісу для вирішення ситуацій, врахування інтересу всіх учнів – саме в такому колективі буде доброзичливість, чуйність та повага один до одного.

Сприятлива модель спілкування педагогів із учнями – модель активної взаємодії («Співпраця») – педагог постійно перебуває у діалозі з учнями, тримає їх у позитивному настрої, заохочує ініціативу, схоплює зміни у психологічному кліматі колективу та реагує на них. Як результат – переважання стилю дружньої взаємодії зі збереженням рольової дистанції вчителя, спільне вирішення проблем, що виникають.

У освітньому процесі дуже важливим є те, що педагог повинен виробити свій індивідуальний стиль спілкування, який створить доброзичливу і комфортну атмосферу у класі та сприятиме підвищенню якості процесу навчання і розвитку учнів у цілому [3]. Учителю, як вмілий диригент, повинен відчувати настрій і можливості учнів, влучно підібрати правильні слова у відповідності до різних педагогічних ситуацій і керувати клас до досягнення всіх цілей.

Під час перевірки знань і оцінювання потрібно бути уважним до учнів. Ні в якому разі не поводитись зверхньо, слухати уважно та з зацікавленістю. Заохочувати дітей репліками, наприклад: «Подумай ще», «Не хвилюйся». Також важливо підтримувати мімікою, усмішкою та поглядом. Учні з задоволенням будуть відповідати і працювати з вчителем, який буде ставитись до них з повагою. Ніколи не дозволяти собі репліки «Ти нічого не знаєш», «Твоя відповідь ні про що», «Далі слухати не буду». Тактовний педагог приходить вчасно на роботу та ділові зустрічі, грамотно проводить батьківські збори, не ображаючи на них учнів або батьків учнів.

Для вчителя є важливим те, щоб зацікавити учнів та залучити до співпраці. К. Ушинський зазначав [5]: «У школі повинна панувати атмосфера серйозності, яка припускає жарт, але не перетворює всю справу на жарт, лагідність без нудотності, справедливості без причепливості, добро без слабкості, порядок без педантизму».

Отже, педагогічний такт потрібно розглядати як важливу складову частину професійної майстерності вчителя. Педагогічний такт виступає особливою формою педагогічної моралі сучасного вчителя, тобто сукупності специфічних вимог до педагога, пов'язаних із громадською думкою та професійною освітою, виконанням професійного обов'язку.

Список використаних джерел

1. Педагогічний такт учителя. <https://naurok.com.ua/pedagogichniy-takt-uchitelya-206462.html>
2. <https://flerlena.wixsite.com/psiholog/~c10r1>
2. Савенкова, Л. О. Психологія спілкування: навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2015. 309 с.
3. Федорова, Л. Г. Педагогічний такт – основа професійної підготовки вчителя початкової школи. Educational Dimension, 2016, 47: 371-375.
4. Хоружа, Л. Л. Етичний розвиток педагога. 2012, 206 с.
5. Ушинський К. Д. Проект учительської семінарії. Вибрані пед. твори: у 2-х т. Т. 2. К.: Рад. школа, 1983. 359 с.

ТОВКАНЕЦЬ Г.В.,
ОНАЦЬ М.В.

Мукачівський державний університет, Україна

ВПЛИВ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Роль освітнього простору та середовища для формування особистості кожного школяра незаперечна. Архітектура, культурне середовище та спілкування, тобто предметно-просторове оточення, формує та розвиває творчі здібності дітей. Головною метою школи майбутнього має стати створення комфортної архітектури шкільного простору, де розвиватимуться творчі здібності школярів у різних напрямках. Архітектура освітнього простору не є безпосереднім компонентом навчального процесу, але вона може полегшити, покращити, розширити цей процес. Чим гармонійніше буде організовано предметно-просторове шкільне середовище, тим більше інноваційних та творчих особистостей зможемо виховати. Таким чином, архітектура та предметно-просторове середовище повинні мотивувати до навчання, залучати до позаурочної діяльності, створювати комфортну та зручну атмосферу, і тим самим змінювати ставлення дітей до освітнього процесу [2].

У світовій практиці існують суперечливі результати досліджень про роль, яку особистість та дитяче середовище відіграють у прогнозуванні

творчого потенціалу. Творчі здібності – це не набуті під час навчання знання та навички. Це те, що сприяє їхньому швидкому засвоєнню знань, закріпленню та різнобічному застосуванню на практиці. Розвинені творчі здібності відображають особистість учня, що гармонійно розвивається [3]. Всі шляхи виховання людини повинні вести до одного результату – вміння жити, вміння відчувати життя і висловлювати свої відчуття, виражати творчу волю і силу – це може забезпечити виховання через мистецтво, через предметно-просторове середовище, що оточує дитину.

Сьогодні першочергове завдання освіти – сформувати індивідуальність учня, максимально враховуючи існуючі здібності, можливості, розвинути його творчий потенціал як необхідну якість особистості. Творча діяльність потребує подолання труднощів, вольової активності, вміння зосередитись на вивченні нюансів. У той самий час основами творчої діяльності є позитивні емоції, захоплення, розвиток пізнавальних інтересів. Система розвитку творчості потрібна, щоб сформувати творчу активність школярів, розвивати у школярів здібностей, які є фундаментом творчої діяльності [4]. Творча діяльність народжується та існує у різних просторових середовищах. Насамперед це середовище, що створює художній простір: простір кольору, звуку, світла, руху, повітря, особливої атмосфери, яка народжує у школяра бажання творити, творити прекрасне, викликає у нього найяскравіший емоційний відгук.

Педагог та вчений О. Савченко вважала, що для людини простір взагалі, тобто порожній, не заповнений нічим простір, не існує. Людині завжди необхідно бачити, відчувати його у повному розмірі [3].

Одним з найважливіших аспектів у навчально-освітній діяльності школярів є проведення позаурочного шкільного заходу. Вільний час у шкільному середовищі інтуїтивно підготує учнів до розвитку тих чи інших навичок. Позанавчальна діяльність стимулює більш різнобічне розкриття в дітей молодшого шкільного віку індивідуальних здібностей, які неможливо розпізнати під час уроків, прояву інтересу до різноманітних видів діяльності, появи ініціативи брати участь у активній, суспільній діяльності, здатності організувати свій вільний час самостійно. Кожен вид позанавчальної, позакласної діяльності: проектна, пізнавальна, винахідницька – поповнює практику живого спілкування дітей у колективі, що у сукупності створює передумови розвитку творчих здібностей в школярів [1; 5]. І як важливо, щоб позакласна діяльність проходила не в стінах звичайних класів, а спеціально організованих просторах, що розширюють світосприйняття дітей, спонукають їх до самоактуалізації.

Творча поведінка визначається індивідуальними та соціальними чинниками. Творчості сприяє поєднання індивідуальних навичок, що стосу-

ються творчих здібностей; когнітивних та особистісних процесів, пов'язаних з самодисципліною, відкритістю та двозначністю; інтересом до предмета та автономного середовища, що створює позитивні настрої.

Список використаних джерел

1. Барко В. Психолого-педагогічна діагностика творчого потенціалу особистості учня в навчально-виховному процесі. К. 2000. 85 с.
2. Моделювання освітнього простору в умовах реалізації концепції «Нова українська школа»: методичні рекомендації / Укл. Т. В. Деміракі, за заг. ред. В. В. Стойкової. Миколаїв: ОШПО, 2018. 36 с.
3. Савченко, О. Я. Розвивай свої здібності. Навчальний посібник для молодших школярів. К.: Освіта, 1998. 180 с.
4. Товканець Г.В., Онаць М.В. Особливості розвитку креативного мислення здобувачів початкової освіти. Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: збірник тез доповідей за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції (18-19 травня 2023 р., м. Мукачєво). Мукачєво: Вид-во МДУ, 2023. С. 157 –158.
5. Цуркан Н. Розвиток творчої особистості молодшого школяра в умовах модернізації початкової освіти. Початкова школа. 2017. № 3.С. 57-58.
6. Якою буде нова українська школа: 9 ключових ідей нової української школи, сучасне освітнє середовище, 10 ключових компетентностей Нової української школи, які зміни чекають на старшокласників. Школа. 2017. № 2. С. 2-13.

ТУРОК В.В.,

МОЧАН Т.М.

Мукачівський державний університет, Україна

ОСВІТНЄ ІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Освітнє інформаційне середовище – це важливий аспект сучасної освіти, який може значно покращити ефективність навчання у початковій школі. Освітнє інформаційне середовище включає в себе доступ до інформаційних ресурсів, технологій, методів та засобів, які допомагають учителям та учням здійснювати більш ефективний навчальний процес. Ось деякі способи, якими освітнє інформаційне середовище може підвищити ефективність навчання у початковій школі.

Проблемам впровадження освітнього інформаційного середовища у освітню галузь приділяється значна увага дослідниками як в Україні, так і за кордоном: П. С. Атамачук, В. Ю. Бикова, Т. В. Білоочко, Г. Б. Гордійчук, Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемій, М. О.Топузов, В. В. Ягупова, Ю. І. Яковенко та ін.

Аналіз наукової літератури дав можливість з'ясувати, що багатьма науковцями такі поняття, як «освітнє інформаційне середовище», «інформаційно-освітнє середовище», «інформаційне освітнє середовище» «інформаційно-комунікаційне освітнє середовище» розглядається як синоніми, тобто це взаємозамінні терміни, що використовуються в наукових і педагогічних дослідженнях для позначення сукупності умов, факторів і ресурсів, які впливають на процес освіти і навчання з використанням інформаційних технологій та ресурсів.

Ці поняття описують оточення, в якому відбувається навчальний процес і де інформаційні технології, ресурси та засоби відіграють важливу роль. Освітнє інформаційне середовище може включати в себе такі складові: навчальні програми та матеріали, які доступні для учнів та вчителів; використання комп'ютерів, планшетів, смартфонів і інших технологій для навчання та викладання; інтернет-ресурси та веб-платформи, де можна знайти навчальний контент і спілкуватися з однодумцями та викладачами; інструменти для оцінки та відстеження успішності учнів; вчительські та учнівські навички щодо користування інформаційними технологіями.

Ці дефініції актуальні в контексті сучасного освітнього процесу, де інформаційні технології відіграють важливу роль у забезпеченні доступу до знань і підвищенні якості навчання.

Визначення інформаційно-освітнього середовища, подані різними вченими, відображають різні аспекти цього поняття, але вони мають спільну ідею про те, що інформаційно-освітнє середовище є системою, яка поєднує інформаційні, технічні, навчально-методичні та організаційні складові для підтримки освітнього процесу.

Наукові розвідки Т. В. Білоочко і Г. Б. Гордійчука доповнюють розуміння інформаційно-освітнього середовища та підкреслюють його складові та призначення.

За Т. В. Білоочко, інформаційно-освітнє середовище включає в себе сукупність засобів передавання даних, інформаційних ресурсів, протоколів взаємодії, апаратно-програмного, організаційного та методичного забезпечення. Важливою характеристикою цього середовища є орієнтація на задоволення потреб користувачів, що може включати як учнів, так і вчителів та інших учасників освітнього процесу [1].

Як стверджує Г. Б. Гордійчуком, інформаційно-освітнє середовище є педагогічною системою, яка об'єднує інформаційні освітні ресурси, комп'ютерні засоби навчання, засоби управління навчальним процесом, педагогічні прийоми, методи та технології. Вона спрямована на формування інтелектуально-розвиненої соціально-значущої творчої особистості, яка володіє необхідним рівнем професійних знань, умінь і навичок [2].

Ці визначення підкреслюють роль інформаційно-освітнього середовища у сучасній освіті та його спрямованість на забезпечення навчання і розвитку учнів, а також підкреслюють важливість інформаційних ресурсів, технологій та методів для досягнення цієї мети

Ототожнюючи поняття «освітнє інформаційне середовище» та «інформаційно-комунікаційне освітнє середовище» вважаємо є цінним твердження М. О. Топузова. Автор вказує на важливість використання різних засобів інформаційно-комунікаційного освітнього середовища для покращення навчання та дослідницького процесу. Ось деякі засоби та підходи, які він вважає за доцільні:

- гейміфікація (gamification) в освіті полягає у застосуванні елементів та методів, характерних для комп'ютерних ігор, для залучення учнів до навчання. Це може включати в себе використання балів, нагород, рівнів складності тощо, щоб створити стимул для учнів активно брати участь у навчальному процесі;

- мультимедійні та інтерактивні технології. Використання мультимедійних ресурсів, інтерактивних симуляцій та імітацій може допомогти учням краще розуміти складні концепції і процеси, а також сприяти залученню їх до експериментів і віртуальних лабораторій;

- використання соціальних медіа, таких як соціальні мережі, блоги, вікіпроекти тощо, дозволяє учням спільно формувати та обмінюватися знаннями. Це підвищує можливості для колективної роботи та взаємодії між учнями та викладачами [3, с.31]

Ці підходи можуть сприяти покращенню навчання та сприяти більшому залученню школярів до навчального процесу, роблячи навчання більш цікавим та ефективним

Список використаних джерел

1. Білоочко Т. В. Інформаційно-освітнє середовище вищого навчального закладу. *Інноваційні комп'ютерні технології у вищій школі*: матеріали 3-ї науково-практичної конференції, м. Львів, 18-20 жовтня 2011 р. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. С. 6-9.
2. Освітнє середовище для підготовки майбутніх педагогів засобами ІКТ: монографія / за ред. проф. Р. С. Гуревича. Вінниця: ФОП Рогальська І. О., 2011. 348 с.
3. Топузов М. О. Проектування інформаційно-освітнього середовища навчальних закладів у сучасному суспільстві. *Український педагогічний журнал* 2017. № 1. С. 26-35.

РОЗВИТОК КРЕАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕОРІЇ РІШЕНЬ ВИНАХІДНИЦЬКИХ ЗАДАЧ

Творчість розглядається як процес народження нового, щогє об'єктивним у природі або людині. У природі – зародження, зростання, визрівання; у людській роботі – створення нових думок, почуттів або образів, які стають безпосередніми регуляторами творчих дій. Творчість – це стан натхнення – спалах енергетичного потенціалу, який розриває межу невідомого, відокремлює його частину і перетворює на відоме [1].

ТРВЗ – це сукупність методів для вирішення завдань та вдосконалення систем, за допомогою яких можна підвищити ефективність та покращити здібності при вирішенні складних завдань, використовуючи при цьому креативний підхід, розвиваючи фантазію та гнучке мислення. Деякі фахівці вважають цю теорію найефективнішою для розробки творчих навичок, оскільки вона не базується на оцінці та не передбачає єдиної правильної відповіді [1; 3].

Переваги технології:

- відхід від традиційних способів вирішення проблем;
- підвищення ефективності творчої діяльності;
- отримання знань та правильна систематизація цих знань у процесі пошуку інформації щодо вибору задачі та напряду рішення;
- одержання поштовху до винахідницької діяльності;
- правильне визначення основних напрямів пошуку з урахуванням тих аспектів, які у звичайній ситуації ігноруються;
- розвиток логічного, алогічного та системного мислення;
- розвиток нового погляду на деякі речі та явища;
- розширення світогляду;
- скорочення часу, що витрачається на пошуки рішення [2].

У ТРВЗ виявлено багато різних прийомів та технік, які забезпечують вирішення протиріч у прийнятті рішення. Зокрема, перелічимо декілька:

1. Принцип дроблення: ділимо об'єкт на незалежні частини; виконуємо завдання у розбірному вигляді; збільшуємо ступені дроблення.
2. Принцип відокремлення: відокремлюємо від об'єкта ті частини чи властивості, які заважають чи, навпаки, підкреслюють потрібні елементи.
3. Принцип об'єднання: з'єднуємо предмети, які однорідні або призначені для суміжних операцій; об'єднуємо однорідні чи суміжні операції.

4. Принцип «навпаки»: виконуємо дію, протилежну тому, що вимагається умовами завдання; робимо рухому частину нерухомою, а нерухому рухаємо.

5. Принцип безперервності корисної дії: за його реалізації вести роботу необхідно безперервно. При цьому всі елементи повинні постійно функціонувати з повним навантаженням.

6. Принцип «повернути негатив на користь»: використовуємо негативні чинники задля досягнення позитивного ефекту; усуваємо шкідливий чинник з допомогою об'єднання з іншими шкідливими чинниками; посилюємо шкідливий чинник настільки, щоб він перестав бути шкідливим.

7. Принцип «посередника»: для його здійснення слід запровадити проміжний об'єкт, який переносить або передає дію.

8. Принцип самообслуговування: об'єкт обслуговує себе самостійно, за потреби виконує допоміжні операції.

9. Принцип копіювання: замість недоступної, складної, дорогої, незручної або крихкої деталі можна використовувати простіші або дешевші копії.

10. Принцип дешевої недовговічності замість довговічності: заміна дорогої частини дешевшим набором, що поступаються оригіналу деякими якостями, наприклад довговічністю [3].

Зв'язок між ТРВЗ та креативним підходом полягає в тому, що обидва способи базуються на наступних методиках пошуку рішення:

- мозковий штурм – це активне обговорення об'єкта кількома учасниками без попередньої оцінки пропозицій. Кожна людина має запропонувати якнайбільше варіантів вирішення проблеми, навіть якщо вони будуть нереальні для втілення [3];
- метод аналогій має на увазі порівняння та виявлення подібностей між двома предметами. Відмінно працює при поєднанні з мозковим штурмом.
- морфологічний аналіз є пошук рішень окремих елементів завдання та його подальшого поєднання у роботі;
- метод фокальних об'єктів – це пошук асоціацій з випадковими об'єктами та застосуванням тих властивостей, які пов'язані з основним предметом.

Дана методика знайшла широке застосування у всіх галузях діяльності. З її допомогою можна знайти нестандартні рішення стандартних проблем.

Список використаних джерел

1. Гангур Г.В., Товканець Г.В. Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи як процес удосконалення якостей особистості / Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: збірник

тез доповідей за матеріалами II Міжнародної науково-практичної конференції (12-13 травня 2022 р., м. Мукачєво). Мукачєво: Вид-во МДУ, 2022. С. 48-49.

2. Доценко С.О. Розвиток творчих здібностей учнів початкових класів засобами винахідницьких задач. URL: <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2016/51/51.pdf>
3. Клименко В.В. Психологія творчості. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 480 с.
4. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання. 2-ге вид., К.: Богданова А.М., 2009. 226 с.

ФЕРЕНЦІ А.М.,
ТОВКАНЕЦЬ Г.В.

Мукачівський державний університет, Україна

РОЛЬ КОЛЕКТИВНОЇ ТВОРЧОЇ СПРАВИ У РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У сучасних життєвих реаліях діти молодшого шкільного віку здатні до орієнтації у соціальних відносинах, до усвідомлення різних соціальних категорій та побудови продуктивних взаємин з однолітками та дорослими як у процесі навчання, так і у позаурочній діяльності, оскільки саме на етапі початкової освіти діти активно починають виявляти ініціативу в процесі спілкування та усвідомлювати свої вчинки, прагнуть до нових знань та вражень [1; 3]. Молодший шкільний вік є сензитивним періодом процесу формування соціальної компетентності в структурі особистості дитини.

Виділяють кілька базових соціальних компетенцій у структурі соціальної компетентності:

- мотиваційна компетенція (мотиваційний компонент) як особистісна готовність до прояву соціальних якостей;
- когнітивна компетенція (когнітивний компонент), як наявність системи знань у певній державній галузі;
- поведінкова компетенція (поведінковий компонент), як реальний досвід прояву
- ціннісно-смілова компетенція (ціннісно-смісловий компонент), як особистісне ставлення до соціальної дійсності;
- емоційно-вольова компетенція (емоційно-вольовий компонент), як регулятор поведінки, емоцій та почуттів індивіда у процесі міжособистісного спілкування [4].

Як основні показники розвитку соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку можуть виступати такі особистісні характеристики

дитини: доброзичливе ставлення до інших людей, вміння слухати і чути співрозмовника, здатність аргументувати свою думку, висловлювати і доводити свою думку [2]. У навчальній та дозвілєвій діяльності молодший школяр керується заданими для нього зразками поведінки «дорослих» та моделями взаємодії з іншими людьми. Як «дорослі» для дитини виступають батьки і вчителі початкової школи, тому саме вони є прикладом для наслідування [2].

Колективна творча справа – особливий спосіб організації життєдіяльності дітей і дорослих, що передбачає спільну діяльність, спрямовану на поліпшення спільного життя. Ця методика передбачає широку участь кожного у виборі, розробці, проведенні та аналізі колективних справ. Кожному надається можливість визначити для себе частку, характер своєї участі та відповідальності. Колективні творчі справи дозволяють створити у школі широке ігрове творче поле, суть якого полягає у тому, що кожен учасник справи перебуває у ситуації вигадування, фантазії, тобто створення чогось нового. У процесі колективної творчої діяльності учні набувають навичок спілкування, навчаються працювати, ділити успіх та відповідальність з іншими, дізнаються один про одного багато нового. Таким чином, йдуть два важливі процеси одночасно – формування та згуртування класного колективу, та формування особистості школяра, розвиток тих чи інших якостей особистості [2].

Можливості використання КТС у рамках позаурочної діяльності мають великий виховний і розвиваючий потенціал, тому при проведенні виховних та дозвілєвих заходів їх активно застосовують. Для розвитку всіх компонентів соціальної компетентності дітей використовуються такі види колективних творчих справ (КТС):

- організаційні КТС, спрямовані на розвиток поведінкового компонента соціальної компетентності та згуртування класу: «Іменини нашого класу», «День Мами», «День вчителя»;
- пізнавальні КТС, спрямовані на розвиток когнітивного та мотиваційно-ціннісного компонентів соціальної компетентності: інтелектуальна вікторина «Турнір веселих питань», «Брейн ринг»; трудові КТС, спрямовані на згуртування колективу та зниження рівня конфліктності дітей: виготовлення виробу «Чарівність підводного світу», поведінкові акції («Трудовий десант») з прибирання пришкольньої території;
- спортивні КТС: «Веселі старты», «Спартакіада»;
- екологічні КТС: створення «Червоної книги» та інші [2; 3; 4].

У колективній творчій діяльності будь-який школяр може проявити себе, продемонструвати такі якості своєї особистості, як відповідальність, старанність, ініціативність, товариськість, організованість, авторитет, а отже, свої лідерські якості.

Список використаних джерел

1. Барсукова Л. А. Формування соціальної компетентності в початковій школі. URL: <https://naurok.com.ua/formuvannya-socialno-kompetentnosti-v-pochatkoviy-shkoli-358696.html>
2. Матвієнко О.В. Губарева Д.В. Особливості формування ціннісного ставлення до людини у дітей молодшого шкільного віку: виховні заходи і батьківські збори. Київ: Видавництво Ліра-К, 2021. 112 с.
3. Товканець Г.В. Лендел В.В. Соціальна компетентність учнів старшого шкільного віку як об'єкт психолого-педагогічних досліджень. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 59. Том 3. 2023. С. 255 – 261.
4. Юрченко О. Структура соціальної компетентності молодшого школяра. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016. № 7 (61). URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/pednauk_2016_7_25%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/pednauk_2016_7_25%20(3).pdf)

ФЛЕЙ В.І.,

ЛІБА О.М.

Мукачівський державний університет, Україна

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

На сьогодні суспільству потрібна людина, здатна успішно працювати й жити в умовах мінливого світу, здатна до активного оволодіння знаннями, вміннями застосовувати ці знання на практиці.

Щоб бути успішною людиною в сучасному світі, щоб знайти своє місце в житті, ефективно освоїти життєві та соціальні ролі, недостатньо володіти певною сумою знань у тій чи іншій галузі. Важливо, щоб сучасний випускник вмів працювати в команді, швидко адаптуватися до змінних життєвих ситуацій, використовувати знання для розв'язання життєвих проблем, був комунікабельним та вмотивованим на успіх.

Тому, важливою й актуальною проблемою сучасної школи повинно бути формування в учнів ключових компетентностей.

Компетентнісно орієнтований підхід до навчання закладено в основу концепції НУШ, який доповнюють: принципи дитиноцентризму та педагогіки партнерства, новий зміст освіти, а також сучасне освітнє середовище – безпечно, доступне та дружнє до дитини [1].

Компетентнісний підхід на різних етапах уроку передбачає наступне:

- підготовчий етап до засвоєння нових знань і способів дій або етап актуалізації потрібного навчального і життєвого досвіду учнів (на цьому етапі необхідно встановити рівень готовності учня до нової компетенції; здійснити корекцію компетенції і в деякій мірі сформувати компетенції);

Приклад. Перевірки домашнього завдання: математичний диктант (по сторінках домашнього завдання з обмеженим часом рішення); завдання «Знайди помилку», «Асоціативний куц». Результат: формування самоосвітньої компетентності;

- етап засвоєння нових знань та способів дій (на цьому етапі необхідно сформулювати нові компетенції в учнів, використавши при цьому новітні технології та інноваційні методи);

Приклад. Пояснення нового матеріалу з використанням отриманої учнями інформації. Мета: вчити короткому раціональному запису, відпрацювання вмінь робити висновки та узагальнення. Результат: формування інформаційної компетентності

- етап закріплення нових знань та способів дій (на цьому етапі учні працюють під контролем вчителя, вирішують конкретні навчальні завдання з поступовим збільшенням їхньої самостійності, відбувається безпосереднє застосування набутих компетенцій через висловлювання власних думок та сприйняття і розуміння думок інших. На цьому та на наступних етапах уроку учні вчать слухати інших, розмовляти стисло, обмінюватися знаннями);

Приклад. Закріплення, відпрацювання вмінь та навичок: 1. Математична естафета, «Математичне лото», логічний ланцюжок. Результат: формування пізнавальної, соціальної компетентностей. 2. Розв'язування задач декількома способами. Результат: формування інтелектуальної компетентності, продуктивної творчої праці;

- етап застосування знань та способів дій або етап застосування набутих учнями компетенцій (на цьому етапі учні самостійно вчать застосовувати набуті знання у звичних для них ситуаціях та під час розв'язування нестандартних завдань – за потреби вчитель здійснює консультацію);

Приклад. Застосування знань: Ділова гра «Бережіть ліс». Результат: формування інформаційної компетентності учнів – уміння одержувати, осмислювати, обробляти та використовувати інформацію з різних джерел; формування математичної компетентності учнів – уміння застосовувати знання з математики в реальному житті, формулювати математичні задачі та будувати математичні моделі для їх розв'язання, володіти обчислювальними навичками.

- етап узагальнення і систематизації знань (на цьому етапі учні показують своє вміння розв'язувати нестандартні задачі, що стимулює їх до самостійного здобуття знань та розвиває їхню здатність навчатися, формує пізнавальну компетентність. Саме в процесі самостійної діяльності розкривається здатність розуміти різні речі, явища, розкриваються особисті якості.

Приклад. Творча робота. Створення проектів. Результат: формування загальнокультурної, інформаційної компетентностей

- етап контроль. Приклад. 1. Створення реклами (презентації) вивченої теми (уроку), робота в групах зі взаємною оцінкою. Результат: формування інтелектуальної, загальнокультурної, продуктивної творчої діяльності компетентностей. 2. Самостійна робота зі взаємоперевіркою; диференційована контрольна робота. Результат: формування соціальної компетентності

- на етапі Домашнє завдання 1. Скласти питання, кросворди, ребуси, задачі з теми уроку. Результат: формування компетентності самоосвіти та саморозвитку

2. Різномірні задачі: репродуктивні, особливої складності, на кмітливність, математичну логіку і т.п. Результат: формування інтелектуальної компетентності.

У формуванні ключових компетентностей (комунікативних, соціальних, інформаційних, полікультурних) допомагають нестандартні уроки – урок-подорож, урок-диспут, урок-вікторина тощо та інтегровані уроки [2].

Життєві компетентності при викладанні математики сприяють:

- залученню учнів до самостійного пошуку й «відкриття» нових знань,
- розв'язанню задач проблемного характеру;
- використанню диференційованих дидактичних матеріалів,

комп'ютерної техніки, мультимедійних засобів навчання.

Отже, переорієнтація освіти на компетентнісний підхід означає: важливим стає не тільки наявність в учня певної системи знань, а й вміння застосовувати ці знання в навчанні та житті.

Список використаних джерел

1. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник. – К.: А. С. К., 2003
2. Раков С. А. Формування математичних компетентностей випускника школи як місія математичної освіти//Математика в школі. – 2005 – № 5.

ХОМА О.М.

Мукачівський державний університет, Україна

ФОРМУВАННЯ ТЕКСТОТВОРЧИХ УМІНЬ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Концепція Нової української школи, Державний стандарт початкової освіти передбачають формування в учнів комунікативної компетентності. Виходячи із цього, усі змістові лінії мовно-літературної освітньої

галузі спрямовані на розвиток зв'язного мовлення, що відбувається за чотирма рівнями: лексичним, вимовним, рівнем словосполучення й речення та текстовим. Текстовий є найвищим рівнем. Одне із важливих завдань початкової школи – це сформувати засобом рідного слова національно-мовленнєву особистість молодшого школяра та культуру українського мовлення. Текст має великі можливості для реалізації цих завдань: він передає інформацію різного змісту, граматичну будову речення, форми слововживання.

Проблема розвитку зв'язного мовлення досліджується низкою науковців (М. Вашуленко, М. Захарійчук, А. Мовчун, К. Пономарьова та інші). Відтак, М. Захарійчук, А. Мовчун розкрили особливості роботи над текстом у 3 класі [1]. О. Чупріна присвятила наукові розвідки проблемі методам розвитку зв'язного мовлення у початковій школі, з-поміж яких комунікативні. Дослідницею запропоновано прийоми вироблення зв'язного мовлення на текстовому рівні, зацентовано увагу на сучасних технологіях навчання, зокрема мультимедійних. «Використання в навчальному процесі мультимедіа створює умови для успішного досягнення педагогічних цілей освітнього процесу. Раціональне комплексне застосування посилює їх ефективність у реалізації форм і методів та засобів, добір яких необхідно здійснювати з урахуванням індивідуально-вікових інтересів, особливостей мети, цілей і змісту навчання» [2].

Оволодіння текстотворчими вміннями відбувається за трьома етапами. Перший із них передбачає оволодіння словом – збагачення та уточнення словника молодшого школяра. На уроці читання це відбувається у процесі роботи над художнім текстом. Під час вивчення української мови учитель передбачає роботу над поясненням лексичного значення слів, уточненням словника учнів. Другий етап включає роботу над словосполученням та реченням, третій – усне (згодом й письмове) складання зв'язних висловлювань.

Слово, речення є базовими одиницями для оволодіння вміннями складати тексти. Рекомендуємо використовувати аналітичні та синтетичні вправи, як приклад: мовні хвилинки («Робота над словом», «Працюємо із тлумачним словником», «Наша торбинка слів» та інші); редагування словосполучень та речень, інтерв'ю з другом у формі діалогу тощо. Як показує досвід роботи, слід звернути увагу на вилучення із мовлення учнів діалектизмів. Засвоєння речення вимагає клопіткої роботи, позаяк слід зацентувати увагу на його інтонуванні, порядку слів, граматичній будові.

Третій рівень, як ми зазначали, передбачає формування в учнів умінь складати зв'язні висловлювання. Цей процес вимагає усної підготовки. Метод імітації дасть можливість молодшим школярам зрозуміти види текстів, їх структуру. Крім тексту-опису, тексту-міркування, тексту-розповіді,

тексту-есе, молодші школярі засвоюють особливості побудови медіатекстів. Науково-методичні рекомендації формування в учнів початкової школи медіакомпетентності подано у навчально-методичному посібнику «Нова українська школа: методика формування умінь з медіаграмотності на заняттях з предметів мовно-літературної галузі в початковій школі» [3]. Авторами розкрито зміст ключових слів та показано шляхи формування в учнів умінь працювати з медіатекстом.

Поступово молодші школярі переходять до написання переказів, творів різних видів. Методика роботи над ними включає усі три етапи, про які ми вказали.

Сучасні дослідження учених спрямовані на розробку компетентнісно орієнтованих завдань, які слід виконувати у процесі навчання мовно-літературної освітньої галузі. К. Пономарьова подає їх сутність та структуру, взірці текстів, характерні ознаки, з-поміж яких:

а) моделюють певну життєву ситуацію; б) побудовані на актуальну для учнів тему; в) викликають інтерес у школярів; г) мають специфічну структуру; г) передбачають практичне застосування засвоєних знань, умінь і навичок; д) вимагають нестандартного підходу до виконання [4].

Таким чином, ми тезисно окреслили особливості формування текстотворчих умінь в учнів.

Список використаних джерел

1. Українська мова: текстоцентричний підхід у 3-му класі / М. Захарійчук, А. Мовчун. *Учитель початкової школи: Науково-методичний журнал*. 2014. № 5/6. С. 3-6.
2. Чупріна О. В. *Методи розвитку зв'язного мовлення на уроках української мови в початковій школі*. Науковий вісник Мукачівського державного університету: серія «Педагогіка та психологія». Випуск 2 (8) 2018. С. 170-173.
3. Нова українська школа: методика формування умінь з медіаграмотності на заняттях з предметів мовно-літературної галузі в початковій школі. *Навчально-методичний посібник / І. П. Старагіна*. За редакцією О. В. Волошенюк, В. Ф. Іванова. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 58 с.
4. Пономарьова К. *Компетентнісно орієнтовані завдання з української мови: особливості конструювання та застосування*. *Учитель початкової школи*. 12 (43), 2016. С.10-13.

ЦЕГЕЛЬНИК Т.М.

*Тернопільський національний педагогічний
університет ім. В.Гнатюка, Україна,*

ГУРА А.М.

*Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса
Шевченка, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У сучасній освіті все більше уваги приділяється інклюзивній освіті. Це пов'язане з багатьма факторами, серед яких на першому місці збільшення кількості дітей з обмеженими фізичними і розумовими властивостями, тобто дітей з обмеженими можливостями. М. Машовеця з початку ХХ століття значно збільшилась кількість народжуваних дітей з обмеженими можливостями. Але їм потрібно жити в сучасному світі, отримати професію, щоб забезпечувати в подальшому власну життєдіяльність. Розпочинати навчання і виховання таких дітей потрібно з дошкільного віку. Особливі групи дітей це діти з порушення слуху, зору, мовлення опорно-рухового апарату, затримки інтелектуального та психічного розвитку. Такі діти потребують особливої уваги для подальшого лікування і навчання за спеціальними методиками. Якщо вчасно визначити потреби дитини, постійно нею займатися, то вони з часом може стати повноцінним громадянином України. Тому у закладах вищої освіти розпочато підготовку майбутніх учителів до роботи в інклюзивному середовищі. Значення інклюзивної освіти полягає в тому, що своєчасне розпочате лікування і навчання сприяють формуванню почуття самоповаги, умінням і навичкам перебування в соціальному середовищі, набуття освітніх навичок і в подальшому професійних; навчання таким соціальним навичкам, як обмін, допомога, кооперативна поведінка та почуття відповідальності тощо [1]. Інклюзивна освіта, яка надається дитині з раннього віку, дозволяє їй швидше залучитися до самостійного життя [2, с. 307]. Підготовка майбутніх учителів до діяльності в інклюзивному середовищі має свої особливості, які залежать від багатьох факторів: має свої особливі потреби, які необхідно знати, враховувати і вміти провести (обмін думками і діями, допомога, кооперативна поведінка та почуття відповідальності тощо). Адже інклюзивна освіта, до якої залучається дитина з раннього віку, сприяє підготовці її до самостійного життя.

Вивчаючи особливості підготовки майбутніх учителів до роботи в інклюзивному середовищі ми виходили із професіограми вчителя, в якій виділяється набір якостей, які притаманні вчителю.

У працях Л. Зданевич подається таке визначення професіограми: це «ідеальні теоретичні моделі педагогічної діяльності, системний опис соціально-психологічних вимог до спеціаліста та визначення його ідеальних якостей, необхідних для здійснення професійної діяльності, вирішення навчально-виховних завдань у будь-якій педагогічній системі» [3, с. 195]. У загальній професіограмі є місце для вихователів і вчителів початкової школи, які першими занурюються в роботу в інклюзивному середовищі. Дотримання правил професіограми, які спрямовані на створення умов для роботи в інклюзивному середовищі,

Дослідники визначили декілька етапів формування професійної компетентності майбутніх учителів, які будуть працювати в інклюзивному середовищі (є випадки, коли вчителі віддають перевагу дітям з нормальними задатками): на першому етапі (адаптаційному) створюються умови для адаптації студентів у середовищі навчального закладу; на другому етапі (змістово-рефлексійному) відбувається оволодіння фаховими компетенціями, які стосуються інклюзивного середовища: знання особливостей виховного й розвивального навчання, формування професійно значущих якостей майбутніх вихователів і вчителів початкової школи; на заключному (практико-перетворювальному) етапі відбувається практична підготовка майбутніх вихователів і вчителів до професійної діяльності та професійного й особистісного самовдосконалення [4, с. 116-117].

Інклюзивний підхід знайшов своє відображення у теорії «зони найближчого розвитку» В. Виготського. Вчений висловив думку про те, що необхідним є сумісництво навчання дітей з порушеннями, як психічні, так і фізичні. Наші спостереження показали, що спільне навчання допомагає дітям об'єднатись між собою, допомагати один одному, турбуватись. У такому випадку діти швидше знаходять спільну мову, захищають один одного.

Професійна підготовка майбутнього вчителя до роботи в інклюзивному середовищі передбачає формування готовності до спілкування з дітьми з певними вадами, розуміння їх психології, оволодіння спеціальними методиками роботи в інклюзивному середовищі, до взаємодії з дітьми з особливими потребами, забезпечення для них однакових освітніх послуг.

Таким чином, для забезпечення успішної роботи майбутнього вихователя і вчителя в інклюзивному середовищі, необхідно розробити комплекс для такої категорії дітей, який охоплював би період від народження до закінчення загальноосвітнього закладу.

Список використаних джерел

1. Вовк В. П. Психологічна культура як умова професіоналізму майбутнього вчителя. *Педагогічний дискурс*. 2009. Вип. 6. С. 39-43.

2. Peters J. Susan Inclusive Education: An EFA Strategy for All Children. World Bank, Human Development Network, 2004. 67 p.
3. Зданевич Л. В. Специфіка професійної підготовки майбутніх вихователів у вищих навчальних закладах України. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2014. Вип. 2. С. 193-200.
4. Беленька Г. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в умовах університетської освіти. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер.: Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 4. С. 114-119.

ЦІМБОТА І.М.

Мукачівський державний університет, Україна

ДО ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Глибинні соціокультурні й економічні трансформації в сучасному суспільстві зумовлюють зміну освітніх пріоритетів і вимагають відповідної реорганізації системи освіти. Особливої актуальності набуває проблема розвитку активної особистості, здатної до самовизначення та самодетермінації, готової швидко адаптуватися до мінливих умов суспільного життя.

Проблематика особистісно-професійного становлення вчителя розглядалася в працях багатьох вітчизняних дослідників. Значний внесок у її вивчення зробили такі науковці, як І. Бех, С. Гончаренко, Р. Гуревич, І. Зязюн, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, С. Сисоева та ін. Різні аспекти розвитку особистості майбутнього вчителя у процесі підготовки в педагогічних ЗВО досліджували М. Гриньова, О. Дубасенюк, О. Коберник, А. Коломієць, Т. Кучай, О. Савченко та ін.

Сучасна освітня ситуація ставить все більш високі вимоги до особистісного розвитку суб'єктів педагогічної діяльності. Стає очевидним, що гуманізація освіти й організація освітнього процесу на засадах особистісно орієнтованого підходу залежить не тільки від професійної компетентності вчителя початкових класів, його методичної майстерності, а, передусім, від рівня його особистісного розвитку та професійної зрілості [3]. Лише вчитель, який володіє такими якостями зрілої особистості, як суб'єктність, креативність, емпатійність, позитивна самооцінка, толерантність, рефлексивність, відповідальність, здатний до професійної самореалізації та налагодження продуктивних стосунків з суб'єктами освітнього процесу.

У Державній програмі «Вчитель» визначено основні вимоги до професійної підготовки та особистісного становлення майбутнього вчителя на етапі його навчання у педагогічному ЗВО. Зокрема, підкреслюється важли-

вість забезпечення сприятливих умов для самовизначення здобувачами своїх професійних можливостей і життєвих цінностей, професійного саморозвитку, індивідуалізації освітнього процесу, впровадження особистісно орієнтованих технологій, оновлення змісту педагогічної освіти, гармонійного поєднання професійно-педагогічної, фундаментальної та соціально-гуманітарної підготовки майбутніх учителів [1].

Проблема особистісного розвитку є міждисциплінарною за своєю природою: розглядається в контексті філософії, психології, педагогіки, соціології, культурології та інших антропологічних наук. У словниках, енциклопедіях і підручниках пропонуються різноманітні визначення поняття «особистісний розвиток», однак відсутнє однозначне розуміння його сутності, оскільки в сучасній психології відсутня єдина система уявлень про особистість.

Варто звернути увагу на те, що в науковій літературі поняття «розвиток особистості», «особистісне зростання» і «особистісний розвиток» нерідко розглядаються як синонімічні. Однак, вважаємо за доцільне диференціювати зміст означених понять: «розвиток особистості» пов'язаний з її становленням у процесі соціалізації, проходженням відповідних вікових етапів і стадій, засвоєнням соціальних норм та вимог; «особистісне зростання» полягає в розширенні й ускладненні вже наявних структур особистості, а «особистісний розвиток» пов'язаний з розвитком того, що в особі є власне особистісним, і передбачає певні зусилля самої людини.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави розглядати особистісно-професійну зрілість майбутнього вчителя початкових класів як складне інтегральне утворення, що визначає здатність до саморегуляції поведінки й професійної діяльності на основі суб'єктивних якостей і самостійно виробленої особистісно-професійної позиції.

Як зазначає В. Галузяк, особистісно-професійна зрілість майбутнього вчителя має системну природу і характеризується структурою (комплексом компонентів і взаємозв'язків між ними), функціями (інтегральними способами самовираження – самодетермінація, самоорганізація, саморегуляція, самовизначення, самовираження, саморозвиток, самовдосконалення, самореалізація) та властивостями (множинність, інтегрованість, цілісність, динамічність, незавершеність розвитку) [2].

Аналіз змісту, яким наповнюється конструкт особистісно-професійної зрілості в сучасних дослідженнях, дає підстави виокремити такі її складники, як: сформованість мотиваційної, ціннісно-сміслової сфери особистості, в якій на вершині ієрархії знаходяться вищі духовні, гуманістичні, моральні цінності; автономія, незалежність, самостійність, відповідальність; саморегуляція, самовизначення і здатність до їх реалізації; самопізнання, самореалізація, саморозвиток і самовдосконалення. Часто у змісті особистісно-професійної зрілості виокремлюють такі елементи, як активність та

ініціативність особистості, сформована Я-концепція і самосвідомість, ідентичність, рефлексивність, емпатія, творча спрямованість, відкритість до нового досвіду тощо. Причому, вказані характеристики виступають складовими різних видів зрілості (соціальної, соціально-психологічної, громадянської, професійної тощо), що дає підстави стверджувати про єдину особистісну основу різних видів зрілості педагога.

Список використаних джерел

1. Галузяк В. М. Розвиток особистісно-професійної зрілості майбутнього вчителя: теорія і практика. Вінниця: ТОВ «Твори», 2021. 400 с.
2. Державна програма «Вчитель». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379-2002-п#Text>
3. Калаур С. Психолого-педагогічні засади стимулювання педагогів до професійного розвитку в системі післядипломної освіти на засадах акмеологічного підходу. *Social Work and Education*. Vol. 10, No. 2. 2023. P. 211–223.

ЧЕКАН О.І.

Мукачівський державний університет, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ДЛЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ: АНАЛІЗ РІВНІВ ПІДТРИМКИ

Згідно з постановою [1] під освітніми труднощами розуміються ті труднощі під час освітнього процесу, які впливають на процес здобуття дітьми з особливими освітніми потребами освіти, безпосередньо освітній процес, і рівень результатів навчання, але кожен віковий період у дітей повинен здобуватися та розвиватися по-своєму. Окрім цього у документі зазначено, що рівень підтримки в освітньому процесі в інклюзивних класах або групах, якщо мова йде про ЗДО – обсяг тимчасової або постійної підтримки в освітньому процесі вихованців з особливими освітніми потребами відповідно до їх індивідуальних потреб. Враховуються потреби дітей – ті труднощі, ті потреби, які у них виникають під час здобуття освіти, під час освітнього процесу. Це індивідуальні потреби, які є у кожної дитини, яка має певні порушення.

В документі зазначені такі категорії освітніх труднощів. Це інтелектуальні труднощі, функціональні (сюди ввійшли труднощі сенсорні, моторні, а також мовленнєві), це фізичні труднощі, навчальні труднощі та група соціоадаптаційних труднощів (сюди входять особистісні, різні середовищні труднощі або ж соціокультурні, коли є проблема у взаємодії, наприклад з представниками якихось окремих культур, коли потрібне отримання інформації, навчання засобами жестової мови і т.д.).

Для кожної з цих категорій, які зазначені в додатку 4 до Положення в редакції постанови Кабінету Міністрів від 21 липня 2021 № 765, розроблені 5 рівнів підтримки дітей з особливими освітніми потребами в освітньому процесі. Кожна група із названих має 5 рівнів підтримки [1].

Ступені прояву. Їх є 5 і першим із них є поодинокі незначні труднощі. Далі – це труднощі легкого ступеня прояву. Наступний – труднощі помірного ступеня прояву, потім труднощі важкого ступеня прояву і труднощі найтяжчого ступеня прояву. Це вже п'ятий рівень, найважчий рівень, який вимагає особливого підходу до дитини з ООП.

Нормативно-правове забезпечення освіти сучасних дітей з ООП, а саме в додатку 4 до Положення постанови Кабінету Міністрів України № 765 від 21 липня 2021 року зазначені 4 категорії освітніх труднощів. Вони перелічені, вони є сталими та саме під них і розроблялися методичні рекомендації [1].

Перша група – це інтелектуальні труднощі. Вони можуть полягати в обмеженні функціонування ступеня прояву. Насамперед прояву інтелекту. Тут і пам'ять, і мислення, і увага, і вольові різні прояви, і безпосередньо інтелекту дитини – це здатність до абстрагування, до узагальнення, до висловлення думки і т.д. Тобто це те, що стосується саме інтелектуальних труднощів.

Функціональні, до складу яких входять сенсомоторні, моторні, мовленнєві труднощі. Вони можуть полягати в обмеженні життєдіяльності різного ступеня прояву. Це порушення слуху, це порушення зору, це порушення опорно-рухового апарату, це порушення мовлення. Тобто багато різних ускладнень, багато різних труднощів є у тих дітей, які мають саме такі функціональні прояви.

Складніша ситуація в тому випадку, коли у дітей є комбіновані порушення, коли відбувається, так би мовити, нашарування одного порушення, яке виступає первинним, і йде за ним наступне порушення. Воно може бути одне, може бути кілька порушень

Також фізичні труднощі. Вони полягають в обмеженні функціонування різного ступеня прояву органів і кінцівок дитячого організму. Тут можуть бути різні порушення, які саме впливають на органи, на кінцівки дітей.

І є навчальні труднощі. Навчальні труднощі полягають в обмеженні або своєрідності перебігу довільних видів діяльності різного ступеня. Це писемні види діяльності, математичні дії сюди входять. І на цьому потрібно також акцентувати свою увагу. Адже якщо дитина недостатньо підготовлена в дошкільному закладі, наприклад недостатньо розвинена у дитини дрібна моторика і дитина далі переходить до навчання у школі.

Аналізуючи законодавче та нормативно-правове забезпечення освіти сучасних дітей з ООП, а саме постанову Кабінету Міністрів України від

14 квітня 2021 р. № 366-р акцентуємо увагу на довільний вид діяльності сучасних дошкільнят з ООП [2].

Що собою являє довільний вид діяльності? Це цілеспрямований вид діяльності, керування яким відбувається під контролем свідомості. Тобто дитина повинна за допомогою своєї свідомості керувати тими діями, які вона робить, які відбуваються в неї. Тобто це той блок, який стосується саме навчальних труднощів.

І останні труднощі – це соціоадаптаційні. Сюди входять і особистісні, середовищні труднощі. Вони полягають в наявності бар'єрів на шляху до формування в дітей різних навичок. Це і пристосування до умов соціального середовища, це організація адекватної системи навчання, це різні прояви рольової пластичності поведінки дітей, це інтеграція у різні соціальні групи дітей. Тобто тут блок досить суттєвий.

Якщо ті труднощі, які у дитини є, не заважають їй здобувати освіту, відповідно дитина не підпадає під цю категорію, то статусу саме особливих освітніх потреб у дитини не буде, тому що вона може досягати рівня знань так, як це здійснюють і інші діти.

Одним із найновішого законодавчого та нормативно-правового забезпечення освіти дітей з ООП, як було вище зазначено є Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 483 від 26.04.2022) [3].

Отже, детальніше щодо рівнів підтримки Постанови Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 року № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» [1].

Перший рівень – це діти, які мають труднощі першого ступеня прояву.

Тобто це незначні поодинокі труднощі. Фактично ці діти не отримують нічого додатково, адже вони фактично розвиваються так, як і інші діти. Можливо якісь певні особливості є, які не заважають їм здобувати освіту (Надання дітям підтримки в освітньому процесі; надання консультативної допомоги: вихователем-методистом, корекційним педагогом, логопедом, психологом; надання за потреби логопедичних послуг. Не потребує надання асистента та адаптації або модифікації програми).

Другий рівень прояву, тобто труднощі легкого ступеня – вони уже вимагають створення певних особливостей, певних адаптаційних особливостей, пристосувань для дітей з особливими освітніми потребами та інші речі. Там уже відбувається адаптація змісту навчання і т.д. Тобто на другому рівні уже потрібна допомога дитині (Наявність потреби в здійсненні комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини в ІРЦ; створенні освітнього середовища: ІПР, індивідуального освітнього плану, дизайну приміщень. Можлива потреба в допоміжних засобах навчання, додатковій

підтримці. Адаптація змісту навчання, методична підтримка та консультації учасників освітнього процесу фахівцями ІРЦ, посилена увага зі сторони психолога ЗДО, створення команди ППС дитини з ООП. До 2х корекційних занять на тиждень).

На третьому рівні, ступені прояву, коли відбуваються труднощі помірного прояву, вже дитині необхідний асистент вихователя або ж асистент вчителя, тобто та людина, яка буде супроводжувати дитину в процесі навчання. Тут уже з дитиною проводяться певні корекційні заняття, вправи і т.д. Тобто це складніший рівень прояву. (Додаються: асистент вихователя, відповідно до потреб дитини, заняття з розвитку слухового та зорового сприйняття, альтернативної комунікації, соціально-побутового орієнтування. При потребі залучення поведінкового терапевта. До 4х корекційно-розвиткових занять на тиждень. Заняття за адаптованим розкладом, що передбачає відвідування занять за розкладом групи та занять за власним розкладом відповідно до ІПР. Асистент вихователя надається за умови зарахування до групи більше ніж одного здобувача освіти з ООП. Надаються додаткові ігрові та навчальні матеріали).

Четвертий рівень прояву – тут так само надається дитині асистент, який має з дитиною працювати, адже це останній рівень прояву. Коли мається на увазі від другого до четвертого рівня – це ті ступені, коли дитині потрібна адаптація організації освітнього процесу. (Надається асистент вихователя, є потреба в присутності асистента дитини. Адаптація або модифікація змісту навчання, використання спеціальних методів, технологій та прийомів, зокрема вивчення жестової мови, використання альтернативних методів комунікації для дітей з порушеннями слуху. Можливе використання альтернативних методів навчання та занять з самообслуговування, за потреби залучення поведінкового терапевта. До 6-ти корекційних занять на тиждень).

П'ятий рівень труднощів, коли вже вони найтяжчого ступеня прояву, тут уже відбувається модифікація змісту навчання, організації навчального процесу. Тут уже потрібні корекційно-розвиткові заняття, які набагато частіше будуть з дитиною проводитися, модифікація розкладу і т.д. Модифікація змісту навчання, потребує допомоги асистента вихователя та асистента дитини, корекційно-розвиткові заняття до 8 разів на тиждень, навчання за модифікованим розкладом.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими потребами» [Електронний ресурс] // № 765 від 21 липня 2021 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#Text>

2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» [Електронний ресурс] // № 366-р від 14 квітня 2021 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 530 і від 15 вересня 2021 р. № 957» [Електронний ресурс] // № 483 від 26 квітня 2022 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2022-%D0%BF#Text>

ЧЕКАН О.І.,

БІЛЯК О.В.

Мукачівський державний університет, Україна

РОЗВИТОК ГОТОВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ: ІСТОРИЧНА ПЕРСПЕКТИВА

З широко відомих досліджень, присвячених питанням засвоєння дошкільниками писемного мовлення, на перше місце виступають роботи Л.С. Виготського [1], положення яких становлять методологічну основу нашого дослідження. Психолог вважав, що навчання дитини писемному мовленню розпочинається ще до навчання її в школі. По суті, на думку вченого, будь яке навчання, з яким дитина стикається в школі, завжди має свою передісторію. Дитина в школі починає навчатися письму і читанню. Але задовго до шкільного навчання дошкільник вже має деякий досвід у викладанні своїх думок і прочитанні чужих, у дитини вже є своє дошкільне письмо і читання.

Цінною для подальших досліджень була думка Д.Б.Ельконіна [3] що мовленнева дійсність, і перш за все звукова, являє для дитини таку ж реальну дійсність, як і предметна. І оволодіває нею дитина в принципі так само, як предметною.

Питанню оволодіння дошкільниками уявленням про звук присвятив ряд своїх досліджень М.Х. Швачкін. У роботах вченого вперше в науковій літературі дається цілісна картина послідовності, в якій у дитини виникає розрізнене сприймання окремих звуків. Дослідник встановив стадії розвитку фонематичного слуху дитини: стадію розрізнення голосних і стадію розрізнення приголосних звуків. М.Х.Швачкін наголошує, що процес оволодіння фонематичною стороною мовлення закінчується в дошкільному віці і вже на його основі йде подальший розвиток фонематичного слуху, пов'язаний з оволодінням писемним мовленням. Дослідження О.М.Гвоздєва, А.М.Гольдберга, О.Р.Лурія свідчать про те, що дитина, яка навчається грамоті, повинна не тільки вміти сприймати, розрізнявати, відтворювати звуки мовлення в їх

різноманітних і самих найскладніших сполученнях, але і вміти аналізувати їх, виділяти звуки в словах і складах, узагальнювати звуки, виділяти типові основні звучання, що можливе тільки в старшому дошкільному віці завдяки спеціально створеним заняттям. Система створених занять по аналізу звукового складу мовлення спирається на теоретичні положення, висунуті Д.Б.Ельконіним і розвинуті в роботах його послідовників. Так дослідження проведені Н.С.Варенцовою, Н.Ф.Дуровою, Л.Є.Журовою, Л.К.Назаровою, Л.Н. Невською, С.П.Резодубовим, Н.С.Старжинською та іншими, підтвердили, що усвідомлене оперування такими елементами мовлення, як звуки, значно відстає від практичного оволодіння дитиною мовленням. У роботах дослідників була показана принципова можливість успішного формування у дошкільників свідомого виділення звуків в слові, особливо, якщо формування дії аналізу звукового складу слова буде організоване згідно теорії поетапного формування розумових дій, розробленої П.Я.Гальперіним [2].

Кузьменко В.У. [4] підкреслює, що індивідуалізація освітнього процесу спрямовується на створення умов, сприятливих для розвитку індивідуальності як своєрідної неповторної людської особистості. Дослідник як одну із них виділяє створення програм індивідуального розвитку, виважений добір розвивального обладнання.

Виходячи з положення вчених (Венгера, Глової, Ельконіна, Журової, Карпової, Колобової, Мухіної, Осоріної, Салміної), що сформованість готовності до оволодіння писемним мовленням є компонентом загальної готовності дошкільників до навчання в школі, ми звернулися до існуючої літератури по цій проблемі. У сучасній науці існують різні методи та підходи до визначення готовності дітей дошкільного віку до шкільного навчання.

На думку О.В. Запорожця, Л.А. Венгера, М.М. Поддьякова, зміст підготовки до шкільного навчання визначається системою вимог, які школа ставить дитині. В структурі підготовки до школи виділялися мотиваційна, розумова, вольова готовність, готовність до встановлення й підтримання ділових та емоційно позитивних стосунків з дорослими й однолітками.

Отже, до завершення дошкільного періоду у дітей необхідно сформулювати готовність до навчання в школі, основними компонентами якої є: інтелектуальна готовність до школи; мотиваційна готовність до школи; емоційно-вольова готовність до школи та готовність до спілкування з однолітками й вчителями.

Список використаних джерел

1. Виготський Л. С. Уява і творчість в дитячому віці. – Київ, 1967. – 286 с.
2. Гальперин П. Я. Психологія мислення і вчення про поетапному формуванні пізнавальних дій // В кн.: Дослідження мислення в радянській психології. Київ, 1966. С. 38-46.

3. Ельконін Д. Б. Як навчати дітей читати // Дошкільне виховання. 1997 № 6-8, 10. 1998 №3.
4. Кузьменко В.У. Індивідуалізація виховання і навчання // Дошкільне виховання. 2000. №10. – С. 12.

ЧЕКАН О.І.,
ДИУСЬ К.І.

Мукачівський державний університет, Україна

РОЗВИТОК ТЕМПОРИТМУ МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ

Вивчення онтогенезу дитячого мовлення засвідчує його величезну роль у психічному розвитку дитини (А.Богущ, Л.Виготський, О.Вінарська, Д.Ельконін, В.Кондратенко, С.Конопляста, О.Лурія, Є.Соботовіч, В.Тарасун, М.Шеремет та ін.).

Ми живемо в період кризи ціннісних систем у сучасному суспільстві. Розмивання норм моралі, значущості інститутів родини ускладнює шляхи особистісного самовизначення дитини. Вже з дошкільного віку педагоги та батьки повинні готувати сприятливий ґрунт для розвитку гуманних почуттів, на основі якого у вразливій, дитячій душі пробудяться здібності співпереживати, разом страждати й радіти.

За останні роки в Україні з'явилися дослідження, що виявляють закономірності й особливості навчання і виховання дітей з різними відхиленнями в їх розвитку (В.Бондар, О.Гаврилов, Н.Гаврилова, І.Дмитрієва, В.Засенко, М.Козленко, С.Миронова, Н.Пахомова, Б.Сермеев, В.Синьов, Н.Савінова, Є.Соботовіч, В.Тарасун, О.Хохліна, М.Ярмаченко та ін.).

У виникненні та розвитку мовлення, як і в інших органічних системах, особливу роль відіграють ритмічні процеси (Б.Алякрінський, Н.Бехтерева, В.Вернадський, Т.Візель, І.Павлов, Б.Теплов та ін.).

Дослідження ритмічних функцій у дітей дошкільного віку, свідчать про те, що практично у всіх досліджуваних порушена ритмічна здатність, що відбивається у загальній та дрібній моториці, а також у мовленні (Г.Бабіна, Л.Белякова, Н.Волоскова, О.Д'якова, В.Кондратенко, Є.Оганесян, Н.Сафонкіна, Н.Ричкова, Ю.Філатова та ін.).

Багато науковців підкреслювало, що ритм довільних рухів у поєднанні зі словом сприяє нормалізації мовлення (О.Боряк, Н.Власова, Г.Волкова, В.Грінер, Л.Журавльова, Є.Конорова, А.Кравченко, А.Мухіна, М.Румер, Ю.Філатова, Г.Шашкіна та ін.).

Розвиток темпоритму мовлення під час занять – це інтегрована діяльність, в якій об'єднуються завдання розвитку дитячої особистості. Міждис-

циплінарний підхід до розробки системи занять дозволяє зібрати в розвиваючих цілях все краще, що є в теорії та практиці психології, медицини, педагогіки та приватних методик. Систему роботи над розвитком темпоритму мовлення розробляли Н.Г. Александрова, В.А. Грінер, Н.П. Збруєва, Г.А. Волкова, Н.А. Ричкова та ін. У роботі Г.А. Волкової розкрито мету, завдання та зміст щодо розвитку темпоритму мовлення з нормотиповими дітьми.

Тому є актуальним створення системи розвивальної роботи, що включає використання вправ на степ-платформах та клавесках (ударному інструменті) з метою розвитку темпоритму мовлення, а також немовленневих процесів (слухової уваги, оптико – просторових уявлень, координації рухів, почуття темпу й ритму в русі) та мовленнево-рухової пам'яті.

Список використаних джерел

1. Андрієвський Б. М. Проблеми готовності дитини до школи. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті педагогічних ідей Фрідріха Фьюбеля: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Херсон, 4 жовт. 2014 р. Херсон, 2014. С. 7-8.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція): наказ № 33 від 12.01.2021 р. МОН України. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 17.11.2021).
3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посібник для студ. вищих навч. закладів. Київ: «Академвидав», 2004. С. 427-429.

ЧЕКАН О.І.,
КУНДРИК М.М.

Мукачівський державний університет, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЩОДО ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У сучасній науці чільне місце посідає проблема розвитку особистості, яка стала предметом низки досліджень у галузі філософії, соціології, психології та педагогіки. Особистісне становлення під кутом зору названих наук трактується вченими як цілісна система біологічних, фізіологічних, психічних, соціальних структурних елементів. На думку дослідників, розвиток особистості – процес формування соціальних якостей індивіда в результаті його виховання та соціалізації. В «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренком визначено: «Маючи природні анатомо фізіологічні пере-

думови до становлення особистості, дитина в процесі соціалізації вступає у взаємодію з навколишнім світом, оволодіваючи досягненнями людства. Оволодіння дійсністю у дитини реалізується в її діяльності за допомогою дорослих, тим самим процес виховання є провідним у розвитку її особистості. Розвиток особистості відбувається в діяльності, яка керується системою мотивів, притаманних даній особистості. Як передумова й результат розвитку особистості виступають потреби» [1, с.289].

Розвиток особистості осмислюється вченими як процес, зумовлений єдністю зовнішніх та внутрішніх умов. З урахуванням обґрунтованих пріоритетних зовнішніх чи внутрішніх чинників особистісного становлення в науці розвинулося три основні теорії розвитку особистості: біологічна (біогенетична), соціальна (соціогенетична, соціологізаторська) та біосоціально-соціальна. Результати досліджень учених, які доводять значущість спадковості чи соціального середовища в особистісному розвитку людини, іноді суперечливими та діаметрально протилежними. Науковці доходять різних висновків, однак більшість українських та зарубіжних учених наголошують, що у розвитку особистості важливого значення набувають сукупності багатьох чинників. Саме це дозволяє вважати біосоціальною теорію розвитку особистості найбільш аргументованою в сучасній науці.

М. Фіцула акцентує на тому, що процес розвитку особистості не можна ототожнювати із засвоєнням, примітивним накопиченням нею знань, умінь та навичок у різних галузях науки і практичної діяльності. Водночас учений зауважує, що означений процес не можна розглядати лише в кількісному аспекті, оскільки розвиток передбачає передусім якісні зміни психічної діяльності, перехід від її нижчих щаблів до вищих. Показником розвитку особистості стає виникнення нових видів пам'яті, вдосконалення сприймання, уявлення, мислення, волі, характеру тощо, а також сформованість нових якостей особистості.

Слід зауважити, що в психології існують певні концепції розвитку людини для різних вікових періодів, охоплюючи життєві проміжки з дитинства до зрілості. Результати наукових пошуків З. Фройда, Е. Еріксона, Ж. Піаже, Л.Колберга, Д. Ельконіна, Я. Морено, В. Фовлера та ін. засвідчують очевидні виміри означеного розвитку, зокрема, психосексуальний, психосоціальний, когнітивний, моральний, діяльнісний, релігійний тощо.

Щодо аналітичної психології К. Юнга, Е. Ноймана, то розвиток особистості характеризується інтрапсихічними змінами. Е. Нойман, визначаючи розвиток особистості, зауважує, що в дитинстві присутня поступова диференціація свідомого психічного життя від позасвідомого, свідомого «Его» від позасвідомої «Самості», а відтак і усвідомлених змістів від неусвідомлених архетипів. Закономірно, що впродовж певного часу «Его» ще не зовсім відокремлюється від «Самості». Однак поступово «Его» дитини відособлю-

ється від позасвідомого, звертаючись до соціального середовища, освоюючи соціальний простір.

Особливості розвитку особистості в період дитинства розкрито в фундаментальних працях вітчизняних і зарубіжних психологів, серед яких – А. Адлер, А. Валлон, Е. Еріксон, З. Фройд, Ж. Піаже та ін. Проблеми розвитку особистості дитини визначаються численними психологічними теоріями, в яких відображено специфічні погляди на становлення, розвиток і зміни особистості дитини. Наукові уявлення сформувалися в руслі біогенетичного, психодинамічного (психоаналіз і теорія рис), соціодинамічного (теорія ролей і теорія соціального навчання), інтеракціоністського (теорія соціальної взаємодії) і гуманістичного (теорія самоактуалізації і теорія пошуку сенсу життя) та інших напрямів.

Водночас на зародження початкових концепцій розвитку особистості мала вплив й теорія Ч. Дарвіна, який вперше ініціював ідею розвитку за певними законами. Однією з перших теоретичних концепцій психічного розвитку стала концепція рекапітуляції. Вона базувалася на біогенетичному законі Е. Геккеля, в якому онтогенез визначається як коротке і динамічне повторення філогенезу. Означений закон сформульовано стосовно ембріогенезу, однак американський психолог Ст. Холлу інтерпретував його відповідно до процесу онтогенетичного розвитку дитини. Водночас Ст. Холл узагальнив, що дитина в своєму розвитку швидко повторює розвиток людського роду [2].

Психолог Термен, учень Ст. Холла, здійснив одне з найтриваліших у історії психології лонгітюдних досліджень. Упродовж 50 років учений вивчав грані обдарованості в дітей. Дослідником розроблено тести аналізу розумових здібностей, в яких для виміру результатів запропоновано поняття «коефіцієнт інтелектуальності» та положення про те, що означений коефіцієнт залишається незмінним упродовж життя людини.

Отож, проблема розвитку особистості є однією з провідних у філософії, соціології, психології, освіті та інших наук, кожна з яких вивчає особистість, керуючись актуальним для неї предметом дослідження. Особистісне становлення з урахуванням актуальних концепцій означених наук характеризується вченими як цілісна система біологічних, фізіологічних, психічних, соціальних структурних компонентів. Розвиток особистості трактується передусім як процес формування соціальних якостей індивіда в результаті його виховання та входження в соціальне середовище. Однак у сучасній українській і зарубіжній науці практично не існує уніфікованої теорії, яка забезпечує цілісне уявлення щодо згаданої проблеми.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь. 1997. 374 с.
2. Хомич Л. О. Система психолого-педагогічної підготовки вихователя ЗДО: дис.. доктора пед. наук: 13.00.04. Київ, 1998. 408 с.

ЧЕКАН О.І.,

СІВАЧ М.І.

Мукачівський державний університет, Україна

АНАЛІЗ ЛІНГВОКОГНІТИВНОГО АСПЕКТУ ТЕМПОРИТМУ МОВЛЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Механізм мовленнєвої діяльності у період інтенсивного формування є уразливим під впливом різноманітних факторів (анатоми-фізіологічних, соціальних, психічних). Вирішення проблем розвитку мовлення дітей повинно починатись в дошкільному віці, оскільки воно травмує психіку дитини, обмежує її комунікативні можливості, спотворює розвиток особистісних якостей та ускладнює соціальну адаптацію.

Загальні методологічні засади когнітивної лінгвістики уможливають дослідження когнітивних особливостей фонетичних явищ, зокрема дозволяють аналізувати та інтерпретувати ритмо-інтонаційну організацію англійських віршованих текстів. Базовим для дослідження фонетичних одиниць у лінгвокогнітивному ключі вбачається твердження про те, по-перше, фонетична система мови розглядається як невід'ємний складник мисленнєвої діяльності людини, що тісно пов'язана з когнітивними процесами [2]. По-друге, звукові репрезентації, будучи складником мисленнєвої діяльності людини, виникають унаслідок взаємодії з когнітивними процесами мовця, а застосування когнітивного підходу до фонетичних і фонологічних досліджень дає можливість виявити когнітивні основи мовлення.

Як відомо, істотно важливою ланкою цих схем (Н.Бернштейна і П.Анохіна), як і моделі поведінкового і, зокрема, мовленнєвого акту Дж.Міллера – Ю.Галантера – К.Прибрама, є ланка «моделі майбутнього» (М.Бернштейн), або «акцептора дії» (П.Анохін), або «образу» (Дж. Міллер і ін.). Важливо підкреслити, що ця ланка створюється майже одночасно з програмою дії, випереджаючи конкретну реалізацію останньої. Виходячи із загальної теорії діяльності та її положення про виникнення внутрішніх розумових дій із зовнішніх процесів і зовнішньої діяльності увага всіх педагогів спрямовується на широкі корекційні можливості предметно-практичної діяльності.

Наукові дослідження Л.Щерби свідчать про те, що, лише діяльнісний підхід може відобразити сутнісну природу процесів ритмізації мовлення.

Враховується необхідність моторно-рухової ритмізації мовленнєвого потоку, що враховує енергетичні вимовні витрати і можливості оперативної фонетичної пам'яті.

Ритмо-інтонаційна організація мовлення, безсумнівно, тісно пов'язана із когнітивною діяльністю мовця. І.Зимня вважає, що інтонаційне оформлення підпорядковується комунікаційному наміру, і в зв'язку з цим особливого значення набуває при визначенні умов механізмів сприйняття і відтворення ритмічних та інтонаційних структур.

Існує припущення, що ритмізація мовлення пов'язана зі створенням абстрактних когнітивних схем, які виконують управляючу функцію по відношенню до етапу артикуляції.

М.Жинкін, досліджуючи механізми побудови мови, встановив, що для мовленнєвої реалізації важливі обидва види пам'яті: довготривала (постійна), як сховище матеріалу, і короткочасна (оперативна), як засіб виконання конкретних мовних реалізацій.

Фонаційні механізми, що включають механізми голосоутворення, звукоутворення, сегментування, інтонування, визначаються роботою механізмів дихання, тимчасовою і ритмічною організацією вимови і особливостями оперативної пам'яті мовця. Оперативна пам'ять «являє собою органічний компонент будь-якої діяльності, поточне запам'ятовування, коли завдання запам'ятовування ставиться не ззовні, а викликається природною необхідністю при виконанні дії, причому збереження матеріалу потрібно тільки на час його переробки» [2]. Саме в оперативній пам'яті утримуються і з'єднуються образи сприйняття, зв'язуються і первинно узагальнюються, обробляються мовні одиниці. Процеси осмислення, утримання пам'яті, попередження служать тими внутрішніми механізмами, за допомогою яких здійснюється дії основного операційного механізму мовлення.

Дитина народжується з певним набором механізмів самоконтролю, що функціонують на біологічному рівні. Надалі механізми самоконтролю розвиваються відповідно до генетичної програми, і при цьому кожен вид біологічної саморегуляції з включеним в неї самоконтролем, з'являється на певній стадії розвитку організму. Механізми самоконтролю вищих рівнів життєдіяльності формуються у дитини тільки в процесі його подальшого виховання [2].

Отже, враховуючи постійне зростання кількості дітей дошкільного віку, що потребують розвиткової роботи по темпоритму мовлення та усі описані аспекти, ми можемо стверджувати про необхідність подальших досліджень особливостей темпо-ритмічних порушень мовлення та їх подолання, що підкреслює актуальність розробки методичного забезпечення щодо роботи над темпо-ритмічними порушеннями мовлення у дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція): наказ № 33 від 12.01.2021 р. МОН України. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 17.11.2021).
2. Система оцінювання діагностичної карти мовленнєвої готовності дитини старшого дошкільного віку до вступу до школи: свідоцтво про право власності на науковий твір № 75866; заяв. № 76984, 10.01.2018; опубл. 12.01.2018. 3 с.

ЧЕКАН О.І.,

ШКРІБА В.В.

Мукачівський державний університет, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

В умовах потужної інформатизації системи освіти дедалі гостріше постають проблеми педагогічного, психологічного, культурологічного захисту дітей дошкільного віку від надлишкових, деструктивних та руйнівних впливів ЗМІ. Звідси – першочергова потреба формування в дітей неупередженого й водночас критичного ставлення до медіа-продукції, навчання їх способів збереження та підтримання психічного і фізичного здоров'я в умовах так званої «екранної культури». Сьогодні підвищуються зусилля освітян усього світу щодо педагогізації та гуманізації інформаційного середовища, активізується їх участь у процесах масової комунікації, а також у діяльності суспільних інституцій, покликаних контролювати діяльність ЗМІ відповідно до пріоритетних загальнолюдських цінностей спільноти.

У вітчизняній та зарубіжній науці розроблено концепції соціалізації особистості (І. Зверева, А. Капська, І. Рогальська, С. Савченко, С. Харченко); розкрито соціально-педагогічні аспекти проблеми (А. Богущ, О. Бодальов, Н. Грама, Т. Жаровцева, В. Караковський, І. Кон, Ю. Косенко, С. Литвиненко, А. Мудрик, Л. Новикова, Т. Степанова, Я. Щепанський.); визначено соціальну компетентність особистості на ранніх етапах соціалізації (Ю. Богинська, О. Караман, О. Кононко, С. Курінна, І. Печенко, Р. Пріма).

Характеристика процесу соціалізації особистості, створення її теоретичної основи, дослідження соціально-педагогічної природи системи соціалізації знайшли відображення у працях вітчизняних учених Т. Білонова, Н. Голованової, В. Ільїна, І. Зверєвої, Л. Коваль, О. Караман, М. Лукашевича, Л. Міщик, В. Слюсаревського, Ю. Сичова, Н. Щуркової та ін.

У працях науковців висвітлено особливості соціально-психологічної атмосфери середовища, психологічних процесів і явищ, притаманних для первинного періоду соціалізації й особистісного зростання дітей (І. Бех, Л. Божович, Д. Ельконін, О. Кононко, В. Кудрявцев, В. Петровський, Т. Піроженко, Д. Фельдштейн); місце дитячої субкультури в загальній культурі суспільства (В. Абраменкова, І. Кон, І. Котова, М. Осоріна, Г. Трайдіс). Досліджено окремі складові дитячої субкультури: фольклорне надбання (М. Булатов, Г. Ващенко, Г. Виноградов, О. Капиця, І. Карнаухова, Н. Колпакова, Т. Мавріна, Є. Саявко, Н. Сивачук, В. Сухомлинський, Б. Шаргин); дитячі ігри та мотиви ігрової поведінки (Л. Артемова, Ю. Богинська, Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Леонтєв, І. Прусс, М. Череднікова).

Учені звертають увагу на те, що сьогодні в системі виховних інститутів неухильно зростає вплив засобів масової інформації, які розширюють світосприйняття підростаючого покоління, виступають для нього самостійним джерелом знань. Роль ЗМІ у формуванні особистості розглядали Н. Горячев, С. Дем'янчук, В. Єгоров, Н. Іванова, Ю. Лошкарьов, А. Мудрик, М. Тиморшин та інші. Проблема «медіа-освіти» та «аудіовізуальної грамотності» молодого покоління присвятили свої дослідження: Ж. Берже, А. Моль, Л. Поршер, М. Тарді, С. Френе.

Науковцями (В. Абраменкова, Г. Апостолова, Н. Пов'якель, Л. Масол) доведено, що сучасна дитина-дошкільник більшість часу перебуває під впливом ЗМІ, що неухильно позначається на її індивідуальному розвитку і соціальному становленні. Це дає підстави визнати ЗМІ потужним фактором соціалізації сучасних дітей дошкільного віку. Натомість у практиці дошкільної освіти зміст і педагогічний супровід соціалізації дошкільників відбувається без урахування цього фактора.

Отже спостерігаються протиріччя між: системою ціннісних орієнтацій дітей дошкільного віку, які змінилися значною мірою під впливом ЗМІ та невідповідністю педагогічних кадрів до виховної роботи в сучасних умовах; необхідністю формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку в контексті впливу ЗМІ та невідповідністю цій меті методики організації виховного процесу в ЗДО.

Список використаних джерел

1. Курінна С. М. Особливості соціалізації дітей шести-семи років у різних умовах життєдіяльності: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: спеціальність 13.00.05 / Курінна Світлана Миколаївна. – Л., 2004. – 234 с.
2. Степанова Т. Сутність поняття «Зміст освіти» в теорії дошкільної педагогіки / Т. Степанова // 36. наук. праць. Педагогічні науки. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. – Вип. 51. – С. 104–110.

ПРАВИЛЬНЕ ХАРЧУВАННЯ – ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Останнє десятиліття у світі намітилася тенденція до погіршення здоров'я дитячого населення. Хімічні добавки в продуктах харчування, екологічні проблеми та інші фактори, агресивно впливають на здоров'я дошкільнят.

В сучасний час батьки бажають бачити своїх дітей успішними. У зв'язку з цим зростає значення здоров'я.

«Без здоров'я неможливе і щастя». Здоров'я дітей – дошкільнят щороку катастрофічно погіршується. Статистика показує, що сьогодні абсолютно здорових дітей народжується всього 10%, а зі зростанням здоров'я дітей ще більше погіршується. У першу чергу всьому виною навколишнє середовище: повітря, вода, відповідно продукти харчування, звички батьків, низький рівень харчування в сім'ях.

Здорове харчування – це один з факторів, що забезпечує нормальний розвиток дитини і досить високий рівень опірності організму до захворювань.

На сьогоднішній день актуальним є організація індивідуально орієнтованого харчування з урахуванням характеристик стану здоров'я і виявлених його відхилень, використання інноваційних здоров'язберігаючих технологій.

Що ж таке інноваційні здоров'язберігаючі технології? Інноваційні здоров'язберігаючі технології – це винахід нового для системи оздоровлення.

Працюючи з дітьми, що часто хворіють, ми помітили, що з кожним роком зростає кількість дітей, які мають харчову алергію, у багатьох порушений травний тракт. Діти принципово відмовляються від корисних продуктів, віддаючи перевагу різним шкідливим ласощам, які часто вживають вдома.

Відповідно, вони не мають уявлень про залежність здоров'я від правильного харчування. У дітей своєї групи ми вирішили сформуванню уявлень про навички правильного харчування, як складової частини здорового способу життя.

Тема харчування інтегрується з усіма іншими освітніми областями, і тому тему харчування ми включили до всіх видів дитячої діяльності.

Наприклад: ми створювали різні ігрові ситуації, де діти перетворюються на дослідників, кухарів, продавців, рекламників. Дуже сподобались дітям сюжетно-рольові ігри «Магазин корисних продуктів», «Чекаємо на гостей», «Сім'я» [2, с.139].

Велику увагу приділяли дидактичним іграм, у яких ставляться перед дітьми завдання раціонально використовувати наявні знання про користь правильних продуктів в розумових операціях: порівнювати, групувати, класифікувати предмети за певними ознаками, робити правильні висновки, узагальнювати.

В практичній діяльності ми використовували такі дидактичні ігри як: «Корисні та шкідливі продукти», «Об'єднай у групи», «Що змінилося?», «Їжте на здоров'я».

Разом з батьками створили колекцію «Корисні та шкідливі продукти», де батьки поширювали свій досвід, а діти закріплювали отримані знання.

Велику зацікавленість викликали бесіди-міркування на тему: «Що треба їсти, щоб стати сильнішим», «Вітамінна їжа».

У ході дослідницької діяльності разом із дітьми проводили досліди: «Чудеса кока-коли», «Чіпси – не їжа для дітей».

Слід зазначити, що з харчовою алергією діти обмежені у своїх бажаннях, скуті системою заборон. Тому, познайомивши дітей із загальними рекомендаціями про користь тих чи інших продуктів, ми обговорювали з кожною дитиною її дієту індивідуально з урахуванням її захворювання. Демонстрували це на наочному матеріалі, в дидактичних іграх, наприклад: ігри «Молоко – смачний і корисний продукт?», «Корисні вітамінки».

Інноваційна технологія в нашій роботі – це мультимедійний проект «Меню для казкових героїв», в якому закріпили уявлення дітей про корисні продукти харчування, їх оздоровчий вплив на органи та системи людини.

Харчування людини – це складний процес взаємодії організму людини з їжею, в результаті якого підтримується в стабільному стані його фізичне тіло. Для організму, що росте, харчування має особливу важливість. У нашій практиці зустрічалися діти, які не бажали, навіть після пояснення про користь даної їжі, вживати її. Ми постійно розповідаємо і переконуємо дітей, що для організму, що росте, важливі білки, жири, вуглеводи, вітаміни, мінеральні елементи. Переконуємо батьків, що вони є основними педагогами, на них лежить відповідальність, а ми, вихователі, направляємо їх діяльність для оздоровлення дітей.

Пріоритетним напрямом у нашій роботі є підвищення рівня здоров'я дітей, освоєння дітьми навичок правильного харчування як складової частини здорового способу життя.

В нашій групі протягом року проводяться дозвілля «Вітамінний ка-лейдоскоп», «Поради лікаря», КВК «Веселі та здорові», батьківські збори «Улюблена їжа вашої дитини», «Правильне харчування» [3, с.20].

Таким чином, з розмов з батьками ми дізналися, що діти стали просити включати до свого раціону продукти, які корисні для зростання та розвитку. Саме в дошкільному віці в результаті цілеспрямованого впливу

формується здоровий спосіб життя, закладаються основи міцного здоров'я, правильного харчування, відбувається вдосконалення діяльності основних фізіологічних систем організму.

Список використаних джерел

1. Андрущенко Н. В. Виховання здоров'язбережувальної поведінки старших дошкільників у взаємодії дошкільних навчальних закладів і сім'ї. 13.00.07. Умань. 2017. <https://nauka.udpu.edu.ua/> дата звернення: 21.01. 2021.
2. Нестеренко В.В. Проблема виховання у дошкільників навичок здорового способу життя. Наука і освіта. №9. 2015. С. 138-143.
3. Субота Н. Здоров'я через освіту. Науковий світ; Атестаційний вісник. – 2007. – № 4. – С. 20-21.

ЧЕРЕПАНА Н.І.,
РОСПОПА Р.Р.

Мукачівський державний університет, Україна

СЮЖЕТНО-РОЛЬОВА РИТМІЧНА ГІМНАСТИКА ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ У ЗДО

Фізична культура займає важливе місце у загальнолюдській культурі. Велика цінність кожної людини – здоров'я. Дослідження свідчать про те, що сучасні діти здебільшого відчують «руховий дефіцит», тобто кількість рухів, що їх проводять протягом дня, нижче вікової норми. Не секрет, що і в дитячому садку, і вдома діти більшу частину часу проводять у статичному становищі (за столом, біля телевізора і т.д.). Це збільшує статичне навантаження на певні групи м'язів і викликає їх втому. Знижуються сила і працездатність скелетної мускулатури, що тягне за собою порушення постави, викривлення хребта, плоскостопість, затримку вікового розвитку швидкості, спритності, координації рухів, витривалості, гнучкості і сили, тобто погіршує несприятливий вплив гіпокінезії, яка викликає розвиток обмінних порушень і надмірне відкладення жиру. У зв'язку з цим актуальним є пошук найбільш ефективних засобів і методів, шляхів фізичного та духовного оздоровлення дошкільнят, розвитку рухової сфери дитини, підвищення інтересу до занять фізичними вправами. Найбільш популярною є ритмічна гімнастика, витоки якої беруть свій початок у давнину – античної Греції та Стародавньої Індії.

Зміст освітньої діяльності із застосуванням ритмічної гімнастики сюжетно-рольової спрямованості забезпечує вирішення наступних взаємопов'язаних завдань:

- зміцнювати здоров'я та підвищувати працездатність дошкільнят;
- підвищувати інтерес дітей до занять фізичними вправами через ігрову діяльність;
- вивчати та вдосконалювати основні види рухів;
- створювати різнобічну базу рухів та жестів;
- ефективно розвивати рухові здібності;
- створювати сприятливі умови для розвитку розумових здібностей дітей через сюжетно-рольову спрямованість освітньої діяльності;
- розкривати творчий потенціал дитини;
- сприяти емоційному розвитку дитини через рухово-ігрову діяльність;
- формувати виразність рухів;
- розвивати рухову уяву та творчу фантазію;
- сприяти формуванню правильної постави;
- розвивати музичний слух та почуття ритму дитини;
- сприяти набуттю музичних знань [1, с.13].

Відмінною особливістю сюжетно-рольової ритмічної гімнастики є вправи спрямовані на роботу, отже, і розвиток всіх м'язів та суглобів. Поряд з цим ритмічна музика, яскравий одяг, танцювальні рухи створюють позитивні емоції, знижують психологічну втому, підвищуючи працездатність організму, стимулюючи у дитини бажання займатися фізичними вправами. Під час роботи в даному напрямку необхідно приділяти увагу завданням формування у дітей: бази різноманітних рухів; рухової культури; життєво необхідних жестів; вміння створювати рухові образи; виразності рухів; рухової уяви та фантазії, так як на заняттях відбувається одночасно розвиток фізичних якостей у дітей та формування бази естетичних рухів тіла.

Заняття сюжетно-рольовою ритмічною гімнастикою з дошкільнятами ми рекомендуємо організовувати в рамках основних занять, спеціальних або додаткових гурткових занять, а також як самостійна музично-рухова діяльність дітей у вільний час у групі, спортивному залі або в домашніх умовах. Ґрунтуючись на досвіді, можна використовувати наступну програму в основній частині заняття (тільки на першому та другому етапі). Навчання основним комплексам вправ проходить поетапно. На першому етапі (8-10 занять) послідовно вивчається руховий матеріал програми (комплекс вправ). Вправи виконуються дітьми за зразком вихователя. На другому етапі (6-8 занять) йде закріплення та уточнення окремих вправ і комплексу в цілому. Більше уваги приділяється виразному виконанню, створенню рухових образів. Діти можуть виконувати фрагменти «казки» самостійно. І на третьому (4 заняття) етапі вдосконалення, коли добре вивчені комплекси вправ, їх необхідно ускладнювати (за рахунок збільшення дозування та ускладнення техніки основних рухів). Якщо на першому етапі

музичну фонограму можна переривати для уточнення окремих рухів, то з освоєнням комплексу рухів заняття проходять під безперервну музику. Це значно збільшує їх моторну щільність. На останньому етапі більше уваги необхідно приділяти розвитку творчої фантазії дітей, давати їм можливість вигадувати свої вправи, характерні для героїв казки. На цьому етапі до роботи включається хореограф. Досвід, отриманий дітьми на повсякденних заняттях, реалізується згодом у танцювальних постановках, йде індивідуальна робота з дітьми по виразності руху конкретного героя, розучуються характерні етюди.

У підсумку, кожна програма завершується казковим театром фізичної культури – проведенням фізкультурно-спортивного музично-театралізованого свята (середня група – «Вовк і семеро козенят на новий лад», старша група – «Буратіно», підготовча група – «Пригоди Незнайки та його друзів»). А ще, коли немає можливості ранковою гімнастикою займатися на вуличному стадіоні (негода), діти з великим задоволенням у групі або в спортзалі виконують композиції «Кіт Леопольд», «Три порося», «Летючий корабель» [2, с. 89].

Впроваджуючи в роботу комплексне поєднання програм та технологій у системі занять фізичною культурою, ми дійшли висновку, що ритмічна гімнастика для дошкільнят вирішує загальні (оздоровчі, освітні, виховні), та приватні завдання (залучення дітей до систематичної діяльності з фізичного виховання, зміцнення здоров'я, розвиток основних фізичних якостей, вдосконалення почуття ритму і т.д.). Усе це сприяє вихованню гармонійно розвиненої особистості.

Список використаних джерел

1. Замрозевич-Шадріна С. Проблеми збереження та зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку. Обрії. 2014. Вип. №2 (39). С. 12-14.
2. Лохвицька Л. В. Програма з основ здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей дошкільного віку «Про себе треба знати, про себе треба дбати». Тернопіль: Мандрівець, 2014. 120 с.

ЧЕРНИЧКО В.І.

Мукачівський державний університет, Україна

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В УМОВАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Заклад освіти створюється засновником з власної ініціативи та реєструється уповноваженим органом у заявному порядку відповідно до законодав-

ства України. Організаційно-правова форма установи визначається статусом засновника. Відносини між засновником та установою визначаються договором, укладеним між ними відповідно до законодавства України. Право на ведення освітньої діяльності та пільги, що надаються законодавством України виникають в установи з моменту видачі йому ліцензії (дозволу).

Заклад освіти проходить атестацію відповідно до України «Про освіту». Установа самостійно розробляє програму своєї діяльності з урахуванням запитів дітей, потреб сім'ї, освітніх закладів, дитячих та юнацьких громадських об'єднань та організацій, особливостей соціально-економічного розвитку регіону та національно-культурних традицій. Також заклад освіти за домовленістю та (або) спільно з установами, підприємствами, організаціями може проводити професійну підготовку дітей, у тому числі за плату за наявності ліцензії на даний вид діяльності [2].

Заклад освіти, що має кваліфіковані кадри та необхідну матеріально-технічну базу, за погодженням з іншими освітніми установами може здійснювати на власній базі виробничу практику учнів, а також виконувати в установленому порядку замовлення установ, підприємств та організацій на виготовлення виробів, при цьому тематика та зміст роботи повинні сприяти творчому розвитку учнів в освоєній професії.

Заклад освіти організовує роботу з дітьми протягом усього календарного року, веде методичну діяльність, спрямовану вдосконалення освітнього процесу, програм, форм і методів діяльності об'єднань, майстерності педагогів. З цією метою в закладі освіти створюється методична рада. Порядок її роботи визначається статутом освітньої установи. Діяльність дітей в освітніх установах здійснюється в одновікових та різновікових об'єднаннях за інтересами (клуб, студія, ансамбль, група, секція, гурток, театр та інші). Зміст діяльності об'єднання визначається педагогом з урахуванням типових навчальних планів та програм, рекомендованих державними органами управління освітою [1].

Педагогічні працівники можуть розробляти авторські програми, що затверджуються педагогічною (методичною) радою установи. Заняття в об'єднаннях можуть проводитись за програмами однієї тематичної спрямованості або комплексними, інтегрованими програмами. Учасниками навчального процесу в установі є діти, як правило, до 18 років, педагогічні працівники, батьки (законні представники).

Порядок прийому дітей до установи в частині, що не відрегульована законодавством України, визначається засновником освітньої установи та закріплюється у її статуті (п. 19–31). На відміну від ЗЗСО та дошкільних установ установи позашкільної освіти мають право здійснювати самостійну господарську діяльність, передбачену статутом, та розпоряджатися доходами від цієї діяльності. При здійсненні освітньої установою передбаченої її

статутом підприємницької діяльності, установа прирівнюється до підприємства та підпадає під дію законодавства України у сфері підприємницької діяльності [1].

Нормами права щодо співвідношення обсягу надання позашкільної освіти та обсягу платної додаткової освіти не відрегульовано. Воно вирішується органами місцевого самоврядування, керівниками управлінських освітніх структур [3]. Найчастіше в освіті ОТГ стільки установ додаткової освіти для дітей, скільки їх було до сформування органів місцевого самоврядування, тобто діють традиції, які, у свою чергу, визначаються наявністю ентузіастами-професіоналами, за порівняно невелику зарплату, що працюють на благо дитячої освіти, активністю громадських формувань, готових ініціювати створення нових установ та протистояти спробам влади закрити діючі установи, правосвідомістю представників місцевого самоврядування та низкою інших чинників.

Список використаних джерел

1. Джурило А.П. Децентралізація освітнього простору як один із ключових механізмів забезпечення якості. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/>
2. Закон України «Про освіту». UR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

ЧОВРІЙ С.Ю.,

БІЛИЧКО В.А.

Мукачівський державний університет, Україна

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА ШВЕЦІЇ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОСТУПУ УКРАЇНИ

Інтеграція України в європейський освітній простір передбачає постійне вдосконалення національної системи освіти загалом і педагогічної зокрема, підвищення її якості до європейських стандартів, врахування викликів ринку праці та процесів глобалізації, інформатизації суспільства. Таким чином, дослідження розвитку педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу відіграють важливу роль у модернізації системи педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в європейське співтовариство.

Швеція – країна з високим рівнем економічного, соціального розвитку та досягнень у сфері освіти. Швеція однією з перших приєдналася до країн-учасниць Болонського процесу [1], а також є країною-засновницею Ради

Європи. Швеція постійно вдосконалює національну систему освіти щодо євроінтеграційних процесів.

У Швеції в 2000 р. розпочато реформування педагогічної освіти. Головною метою реформи є уніфікація системи педагогічної освіти [2], забезпечення належного рівня підготовки педагогічних фахівців, визначення ключових компонентів професійної компетентності вчителя. Згідно реформи, професійна підготовка вчителів у Швеції здійснюється в системі вищої освіти і практично реалізується в структурі, цілях та змісті програм професійної освіти. У 2007 р. під впливом Болонського процесу [3] відбувся перегляд напрямків реформування вищої освіти Швеції. У квітні 2010 р. шведський парламент ухвалив закон, згідно з яким освітні ступені бакалавра або магістра присуджуються в одній із чотирьох професійних кваліфікацій: дошкільна освіта, шкільна освіта, предметна освіта та професійна освіта [4].

Ступінь бакалавра дошкільної освіти передбачає отримання 160–210 кредитів за курсами, що дають знання, необхідні для навчання дошкільників, наприклад знання особливостей формування навичок читання, письма, елементарних арифметичних дій та ін. Ступінь бакалавра шкільної освіти має три напрями спеціалізації: 1) робота у підготовчому та 1–3 класах (240 кредитів); 2) робота у 4–6 класах (240 кредитів); 3) робота в установах додаткової освіти, що передбачає знання особливостей одного або більше прикладних чи мистецьких предметів (180 кредитів). Ступінь бакалавра предметної освіти надає дві можливі спеціалізації: викладання у 7–9 класах обов'язкової школи (270 кредитів, 195 з яких відводиться на спеціалізацію з трьох дисциплін) та викладання у старшій середній школі (300–330 кредитів, 225 або 255 з яких виділяються на спеціалізацію з двох навчальних дисциплін). Для здобуття ступеня бакалавра професійної освіти (90 кредитів) необхідно накопичити 40 кредитів із дисциплін загальної педагогічної підготовки (замість 60 кредитів на інших програмах), а також мати значний педагогічний досвід. Ця програма дозволяє педагогам-практикам здобути кваліфікацію викладача професійного навчання.

Для тих, хто вже має диплом бакалавра чи магістра в будь-якій галузі наук, за винятком педагогічних, але має намір викладати у закладі освіти, існують програми тривалістю півтора року. Практикуючим вчителям забезпечується можливість отримати освіту на основі традиційного і дистанційного навчання в університеті, що дозволяє здобути науковий ступінь або змінити спеціалізацію [5].

3 1 грудня 2013 р. введено обов'язкову професійну атестацію для вчителів шкіл і вихователів закладів дошкільної освіти, які працюють за безстроковим контрактом. Це сприяє підвищенню статусу професії педагога, підтримці професійного розвитку і підвищенню якості освіти. З 1 жовтня 2015 р. Швеція запровадила Національну рамку кваліфікацій (Swedish Qual-

ifications Framework, SeQF) згідно з рекомендаціями Європейського парламенту щодо Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя (European Qualifications Framework for Lifelong Learning, EQF) [6].

Отже, євроінтеграційні прагнення Швеції у сфері вищої освіти чітко відображені в реформах XXI століття. Вони покликані утвердити кращі здобутки європейської освітньої традиції з урахуванням надбань національної системи вищої освіти в умовах розвитку Європейського простору вищої освіти. Система вищої освіти Швеції побудована на засадах студентоцентризму, пропонує рівні можливості для всім здобувачів вищої освіти згідно їхнього потенціалу й прагнень. Вона характеризується варіативністю змісту освіти, гнучкістю структури та технологій навчання, а також можливістю здобувача вищої освіти проектувати індивідуальну освітню траєкторію відповідно до власних інтересів і потреб.

Список використаних джерел

1. The Bologna Declaration of 19 June 1999 (Joint declaration of the European Ministers of Education). URL: <http://www.ehea.info/page-ministerial-conference-bologna-1999>
2. Linde, G. The Meaning of a Teacher Education Reform: National story-telling and global trends in Sweden. *European Journal of Teacher Education*. 2003. 26 (1). pp. 109–122.
3. London Communiqué “Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world” (Ministerial Conference, London, 17–18 May, 2007). URL: <http://ehea.info/page-ministerial-conference-london-2007>
4. Organization of the Educational System in Sweden (2009/2010). European Commission / Education, Audiovisual and Culture Executive Agency / Eurydice. URL: <https://estudandoeducacao.files.wordpress.com/2011/05/suc3a9cia.pdf>
5. Högskoleförordning (SFS 1993:100) [The Higher Education Ordinance]. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/hogskoleforordning-1993100_sfs-1993-100#overgang
6. Chovriy, S. Peculiarities of Sweden's Teacher Training System in the 21st Century. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2022. Вип. 26. С. 206–215. DOI: <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2022.26.273186>

ЧОНКА В.В.,

ЛІБА О.М.

Мукачівський державний університет, Україна

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПРО ФУНКЦІОНАЛЬНУ ЗАЛЕЖНІСТЬ

Математика є одним з опорних предметів школи. Вона забезпечує вивчення інших дисциплін, вимагає від учнів вольових і розумових зусиль,

розвинутої уваги, концентрації уваги та розвиває особистість учня. Відповідно до навчальної програми початковий курс математики містить елементи алгебри. Учні I-IV класів повинні отримати початкові відомості про математичні вирази, числові рівності і нерівності, ознайомитися з буквеною символікою, навчитися розв'язувати нескладні рівняння і нерівності, набути уміння розв'язувати деякі прості і складені задачі за допомогою рівнянь [1]. Алгебраїчний матеріал учні вивчають, починаючи з I класу, в тісному зв'язку з арифметичним і геометричним матеріалом. Введення елементів алгебри сприяє узагальненню понять про число, арифметичні дії, відношення і водночас готує дітей до вивчення алгебри в наступних класах. Над цією проблемою працювали провідні педагоги та науковці. Зокрема, психологічний аспект проблеми розглянуто у публікаціях М. Я. Вигодського. У працях вчених М. В. Богдановича, М. В. Козака, Л. П. Кочиної, Н. П. Листопада актуалізовано теоретичні аспекти методики вивчення алгебраїчного матеріалу. Методичні основи процесу формування алгебраїчних навичок широко і різнобічно обґрунтовано у дослідженнях М. Ф. Рівкінда, Т. О. Скворцової.

У початкових класах учні ознайомлюються з вимірюванням деяких величин (довжина, площа, маса, час), встановлюють зв'язки між величинами: ціною, кількістю і вартістю; масою одного предмета, кількістю предметів і загальною масою; швидкістю, часом і відстанню при рівномірному русі тіла тощо. Діти спостерігають, як змінюється результат арифметичної дії від зміни компонентів. Названі величини попарно перебувають у різних видах залежностей: прямо пропорційній (ціна і вартість, множник і добуток); обернено пропорційній (ціна і кількість, діляк і частка); лінійній (доданок і сума, зменшуване і різниця) [2]. Словесний спосіб використовується при розв'язуванні задач, в яких розглядаються взаємопов'язані величини. Приклад задачі. У склянки з чаєм розклали 12 грудочок цукру по 2 грудки в кожну. На скільки склянок вистачило цього цукру? Розв'язання задачі матиме такий вигляд: $12: 2 = 6$ скл. Дізнаємося, на скільки вистачить цього цукру, якщо у кожну склянку покласти по 3 грудочки цукру. Розв'язання задачі матиме такий вигляд: $12: 3 = 4$ скл. З'ясуємо, на скільки склянок вистачило б цього цукру, якщо у кожну склянку покласти по 4 грудочки. Розв'язання задачі матиме такий вигляд: $12: 4 = 3$ скл. Отже, між кількістю грудочок цукру і кількістю склянок з чаєм існує певна залежність. Табличний спосіб передбачений багатьма вправами, в яких є функціональна залежність між змінними. Наведемо приклад. Вправа. Складіть усі можливі приклади на додавання одноцифрових чисел з відповіддю 12. За допомогою таблиці встановлюється функціональна залежність значень другого доданка від значень першого.

Розглянемо основні види функціональних залежностей, з якими мають справу молодші школярі у початковому курсі математики.

Лінійна залежність. Знаходження значень таких виразів, як $5 \cdot a + 7$; $9 \cdot a - 3$; $100 - a \cdot 2$, є не що іншим, як знаходження значень функції для заданих значень аргументів. Аргументом є змінна a , функцією – вираз із цією змінною. З вправами на знаходження значень виразів учні час від часу мають справу, але бажано посилити увагу до випадків впорядкованої множини змінної [3]. Один з видів лінійної залежності – зміна результатів дій першого ступеня від зміни одного з компонентів. Учні мусять розуміти характер зміни результатів дій залежно від зміни одного з компонентів і мати уявлення про кількісні зміни (в такій залежності). Задачі на лінійну залежність величин широко подані в початковому курсі математики. До них, зокрема, належать усі прості задачі на дії першого ступеня. Серед задач на дві дії з лінійною залежністю величин типовим прикладом буде подана нижче задача. Задача. Маса півня дорівнює 3 кг, а індики – 14 кг. Скільки кілограмів становить маса 7 півнів і одного індики? ($3 \cdot 7 + 14$).

Прямопропорційна залежність. Задачі з пропорційними величинами займають вагоме місце в початковому курсі математики. Це задачі, в яких величини перебувають у прямо пропорційній залежності (ціна товару і вартість, маса одного ящика з овочами і загальна маса, кількість виробів і тривалість часу їх виготовлення, швидкість руху і відстань, довжина сторони квадрата і його периметр тощо). У прямо пропорційній залежності перебувають множник і добуток (якщо сталий інший множник), частка і ділене (якщо сталий дільник). У ході розв'язування простих задач на прямопропорційну залежність в учнів мають бути сформовані чіткі уявлення про характер тих взаємозв'язків між величинами, на основі яких розв'язується задача.

Розглянемо розв'язання задачі, в якій величини перебувають в обернено пропорційній залежності. Задача. Для дитячого садка на 24 грн., закупили фарби для малювання ціною по 2 грн., за коробку. Скільки коробок фарб купили для дитячого садка? Розв'язавши задачу, доцільно з'ясувати з учнями, скільки можна купити за ці гроші коробок фарб, ціна яких у 2 рази більша, у 3 рази більша; звернути їх увагу на те, що при збільшенні ціни у два (три, чотири) рази кількість коробок фарб, які можна купити за 24 грн., відповідно зменшується у два (три, чотири) рази. Отже, при розв'язуванні задач з пропорційними та оберненопропорційними величинами за допомогою відповідних запитань можна добитися певного уявлення учнів початкових класів про функціональну залежність. Вивчення елементів алгебри в початкових класах сприяє узагальненню знань учнів про число, арифметичні дії і відношення.

Список використаних джерел

1. Водог'янова Н. В. Робота з алгебраїчним матеріалом. Початкова школа. 2001. № 6. С. 66-72.

2. Газдун М. І. Як учити молодших школярів розв'язувати задачі Початкова школа. 2004. № 11. С. 70-78.
3. Вознесенська Л. М. Розвиток творчої особистості учнів засобами математичних ігор. Математика в школах України. 2008. № 15. С. 34-37.

ЧОРНОМЕРЕЦЬ А.О.,
ХОМА О.М.

Мукачівський державний університет, Україна

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

В основу навчання учнів початкової школи закладено компетентнісний підхід. З-поміж ключових компетентностей чільне місце займає здатність вільно володіти державною мовою в усній й писемній формах. У Державному стандарті початкової освіти у мовно-літературній освітній галузі [1] сформульовано мету навчання української мови, що полягає у формуванні комунікативної, читацької та інших компетентностей, здатності спілкуватися українською мовою. Таким чином, робота вчителя початкової школи спрямована на розвиток зв'язного мовлення, що забезпечить реалізацію цієї мети. Комунікативна компетентність передбачає вільне спілкування українською мовою у діалогічній та монологічній формах.

М. Вашуленко у навчально-методичному посібнику «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу» неодноразово наголошує на важливості вивчення української мови у початкових класах та розкриває методичні аспекти реалізації змістових ліній мовно-літературної освітньої галузі [2].

К. Пономарьова акцентує увагу на добірці компетентісно орієнтованих завдань. Ученою розкрито алгоритм їх застосування на уроці та подано взірці [3]. Дослідниця зазначає: «Важливою ознакою компетентісно орієнтованого завдання є моделювання певної життєвої ситуації, в якій перебували, перебувають чи потенційно можуть перебувати молодші школярі. Кращому «зануренню» в таку ситуацію допомагають сюжетні малюнки відповідної тематики» [там же].

Нами вивчався зміст означених завдань та моделювалися власні компетентісно орієнтовані вправи. З-поміж них за такою тематикою: «Зустрічаю друга із Харкова», «У книгарні нашого міста» та інші.

Окрім того, К. Пономарьовою розроблено навчально-методичний комплект з української мови як засіб формування комунікативної компе-

тентності другокласників. Аналізуючи зміст підручника, учена акцентує увагу на завданнях, що сприяють розвитку в учнів мовленнєво-творчих здібностей. За її словами, виконання мовленнєво-творчих завдань сприяє формуванню уміння грамотно будувати письмові зв'язні висловлення. Ці завдання не обов'язково виконувати в зошиті. Для них можна відвести окремі блокноти, де школярі матимуть можливість робити ілюстрації до своїх творчих робіт, здійснювати їх художнє оформлення [4].

Розвиток зв'язного мовлення є тим методичним підґрунтям, що сприяє формуванню комунікативних умінь. З цією метою учитель повинен проводити системну роботу за усіма рівнями: лексичним, вимовним, рівнем словосполучення та речення, текстовому. Робота над збагаченням активно-го словника учня здійснюється щоденно, слово уводиться у речення, текст.

Аудіювання текстів, застосування QR-кодів сприяють удосконаленню у молодших школярів звуковимови, кращому володінню усним українським мовленням. Учень має усвідомлювати, що кожне слово має своє певне лексичне та граматичне значення.

Робота над словосполученням і реченням передбачає собою розвиток уміння визначати порядок слів у реченні, орієнтуватись у тексті. Особливу увагу слід звернути на написання переказів, творів.

Ще одним головним аспектом у засвоєнні навичок зв'язного мовлення в учнів є використання мультимедійних технологій. Вони спрямовані на мотиваційне забезпечення уроку, сприяють формуванню критичного мислення, викликають інтерес до мовних досліджень.

Отже, ми окреслили деякі аспекти формування комунікативних умінь в учнів початкової школи.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. Учитель початкової школи. 2018. №4. С.1-16.
2. Вашуленко М. С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч. метод. посібник. К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.
3. Пономарьова К. Компетентісно орієнтовані завдання з української мови: особливості конструювання та застосування. URL: hrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcglclefindmkaj/https://lib.iitta.gov.ua/714221/1/Пономарьова%20К.%20І.%20
4. Пономарьова К. Навчально-методичний комплект з української мови як засіб формування комунікативної компетентності другокласників (Методичні рекомендації щодо роботи за навчально-методичним комплектом до підручника «Українська мова та читання. Частина 1» автора К. І. Пономарьової). Початкова освіта. 2019. С.61-69.

ЧУБІРКО О.Є.,
ХОМА О.М.

Мукачівський державний університет, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ СПІВПРАЦІ ВЧИТЕЛЯ ТА АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сьогодні початкова школа працює в нових умовах: реалізуються завдання Концепції Нової української школи, Державного стандарту початкової освіти, виконується зміст Типових освітніх програм. У закладах освіти уведено посади асистента вчителя (вихователя), що дає можливість дітям з особливими освітніми потребами інтегруватися у загальний освітній простір.

Закцентуємо увагу на вітчизняній нормативно-законодавчій базі щодо діяльності класів з інклюзивним навчанням у початковій школі, що забезпечує співпрацю вчителя й асистента вчителя.

Важливим орієнтиром рівного доступу до здобуття освіти є Конституція України. Видано низку Законів України, Постанов Кабінету Міністрів, Розпоряджень, Листів Міністерства освіти і науки України щодо урегулювання діяльності асистента вчителя.

У процесі дослідження нами, у першу чергу, з'ясовано зміст ключових слів. Відтак, У Законі України «Про освіту» сформульовано й такі, що стосуються інклюзії, окремі із них: інклюзивне навчання, інклюзивне освітнє середовище, корекційно-розвиткові послуги, особа з особливими освітніми потребами.

Особа з особливими освітніми потребами – це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення права на освіту [1]. Вона навчається разом з іншими дітьми за програмами, рекомендованими Інклюзивно-ресурсним центром. Супроводжує дитину з ООП асистент учителя.

Стаття 26 «Інклюзивне навчання» розділу IV Закону України «Про повну загальну середню освіту» присвячена нормам організації інклюзивного навчання та функції асистента учня, асистента вчителя зокрема. Асистент учня допускається до участі в освітньому процесі для виконання його функцій виключно за умови проходження спеціальної підготовки, що підтверджується відповідним документом. Умови допуску асистента учня до освітнього процесу для виконання його функцій та вимоги до нього визначаються центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки (стаття 26, п.7) [2].

Норми статті 22 цього Закону поширюються на асистента вчителя як педагогічного працівника (Постанова Кабінету Міністрів України від 24 червня 2000 року за № 963 про статус асистента вчителя як педагогічного працівника). Отже, асистент учителя є педагогом, який супроводжує учня

з ООП та бере участь у його навчанні, вихованні та розвитку. Його посадові обов'язки дають можливість співпрацювати з учителем в освітньому процесі. У науковій літературі (М. Буйняк, А. Колупаєва, О. Таранченко, Н. Софій та інш.) розкривається зміст роботи в інклюзивному класі, трактується поняття про моделі співпраці вчителя й асистента вчителя.

Відтак, А. Колупаєва, О. Таранченко розкривають сутність диференційованого викладання як технології в інклюзивній освіті. За словами дослідників, упровадження диференційованого викладання забезпечить доступність навчальної програми для дітей з особливими потребами [3, с.86].

У Пораднику для вчителя за ред. Н. Бібік описано переваги спільного викладання в інклюзивному класі та моделі: один викладає, інший допомагає, паралельне, диференційоване, викладання в команді [4, с.158].

Як показує практика та досвід роботи, кожна модель навчання є ефективною, якщо продумано методи та прийоми навчання, дібрано корекційно-розвиткові вправи відповідно до здібностей дитини. Вважаємо, що учителю важливо створити портфоліо для забезпечення системи у навчанні, вихованні та розвиткові дитини. Рекомендуємо асистенту вчителя разом із батьками створити портфоліо учня, щоб мотивувати його до навчання, спільної праці з учнями класу.

Отже, ми розкрили організаційні засади співпраці вчителя та асистента вчителя в умовах початкової школи.

Список використаних джерел

1. Закон України. Про освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Закон України. Про повну загальну середню освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
3. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: [монографія]. К.: ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
4. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

ЧУМАК В.Г.,
ХОМА О.М.

Мукачівський державний університет, Україна

ПІСЛЯБУКВАРНИЙ ПЕРІОД ЯК ЗАВЕРШАЛЬНИЙ ЕТАП НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

Навчання грамоти передбачає три етапи: добукарний, букварний та післябукварний. Закцентуємо свою увагу на післябукварному періоді.

Студіювання науково-методичної літератури дало можливість з'ясувати його специфіку. Учені (М. Вашуленко, М. Захарійчук, Т. Котик та інші) рекомендують методи та прийоми навчання на уроці читання і письма. О. Захаренко видано «Посібник з української мови. Післябукварний період», у якому дібрано матеріал до уроків навчання грамоти. Він призначений для індивідуальної, колективної, самостійної роботи учнів 1 класу. Усі вправи ілюстровані, творчого спрямування [1]. Аналітико-синтетичні та інші дидактичний матеріал описано у посібнику «Навчання грамоти» (З. Декунова, А. Лавська) [2].

Як ми з'ясували, основне завдання післябукварного періоду: узагальнити отримані знання, уміння, одержані на добукварному та букварному етапах; формувати мовну та читацьку компетентності, розвивати зв'язне мовлення, формувати національно-патріотичну особистість молодшого школяра. Це інтегрований курс, що включає читання й письмо. Автори підручників «Українська мова. Буквар» рекомендують тексти для читання різних жанрів, відповідно до вікових особливостей дітей шестирічного віку. Методика роботи над текстами така:

- 1) вступна бесіда;
- 2) словниково-орфоепічна робота;
- 3) читання тексту вчителем;
- 4) читання тексту учнями (різні форми читання);
- 5) змістовий аналіз тексту;
- 6) мовний аналіз тексту (у межах програми 1 класу);
- 7) творча робота у зв'язку з прочитаним.

Основну увагу слід звернути на застосування вправ з розвитку зв'язного мовлення, аналіз медіатекстів. З-поміж них такі: переказ твору (якщо не ліричний вірш), складання словесного малюнку до тексту, конструювання коміксів та інші.

Крім уроків читання, у післябукварний період проводяться уроки письма. Вони між собою тісно пов'язані: на уроках читання учням пропонуються речення, тексти, а на уроках письма вони списують із друкованого тексту. Отже, найпоширеніший вид роботи – це списування. Його види: дослівне, вибіркоче, творче та контрольне. Методика списування передбачає: добірку тексту, інструктаж учителя щодо мети й завдань списування, лексичний, орфографічний аналіз окремих слів (без терміну), власне списування, перевірка написаного, мовний аналіз тексту у межах програми 1 класу. Закцентуємо увагу на добірку текстів. Вони повинні:

- 1) відповідати віковим особливостям учнів за кількістю слів;
- 2) відображати зміст набутих мовних компетенцій;
- 3) містити зв'язні висловлювання монологічного спрямування;

4) виховувати засобом слова, тексту національно-мовленнєву особистість.

На уроках удосконалюються графічні вміння і навички, зафарбовуються сюжетні та предметні малюнки на сторінках Зошита для письма. На уроці письма, як і на уроці читання, значне місце займає самостійна робота учнів: робота з Lego-конструктором, схемами слів, речень, складання піктограм.

Отже, нами коротко описано методичні аспекти роботи у післябукварний період навчання грамоти.

Список використаних джерел

1. Захаренко О. А. Посібник з української мови. Післябукварний період. 1 клас. Кривий Ріг, 2020. 32 с.
2. Навчання грамоти. Дидактичний матеріал (післябукварний період) / Укладачі: Декунова З. В., Лавська А. М., Суми: Ніко, 2014. 102 с.

ШЕВЧЕНКО О.В.

ДЗВО «Університет менеджменту освіти», Україна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ЖУРНАЛІСТІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

В умовах модернізації система освіти перебуває у стані постійних змін, оновлення та реформування, а мета цих змін – підвищення гарантованої якості та ефективності професійного навчання, посилення зв'язку між актуальними й перспективними запитами життя країни, підготовка конкурентоспроможного, затребуваного фахівця, котрий здатен реалізувати свій потенціал у нових соціально-економічних умовах, гнучко та мобільно реагувати на виклики інформаційного суспільства.

Документи та нормативно-правові акти, що визначають стратегічні цілі розвитку Збройних Сил України, вимагають ефективності у професійній підготовці офіцерських кадрів. Від них вимагається не лише сформованості професійно необхідних умінь та навичок, а й уміння застосовувати фізичну силу, використовувати зброю, озброєння та техніку.

У першу чергу, надто важливим є високий рівень інформаційно-аналітичної компетентності, який забезпечить проведення якісного аналізу, ефективного планування діяльності, прийняття самостійних і нестандартних рішень з використання усіх методів, засобів, прийомів освітнього процесу.

Аналіз теоретико-методологічних основ з теми дослідження (П. Асоянц, О. Іванова, О. Бескровний, С. Тернов, Н. Костенко, І. Савченко, В. Шевченко) показує, що формувальний характер освітнього процесу вищого військового навчального закладу досягається шляхом створення певних педагогічних умов. Виявлення та забезпечення цих умов необхідні для успішного вирішення завдань щодо формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього офіцера, зокрема військового журналіста. Тільки з урахуванням відповідних педагогічних умов загальна структура фахової підготовки майбутніх офіцерів набудуть конкретного змісту.

На думку В. Семиченка педагогічні умови – це сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм та матеріальних можливостей її здійснення, що забезпечують успішне вирішення поставленого завдання [4].

В. Манько педагогічні умови визначає як взаємопов'язану сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, яка забезпечує високу результативність навчального процесу і відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності [3].

Спробуємо сформулювати власне твердження педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів.

Отже, під педагогічними умовами формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів ми розуміємо необхідні і достатні обставини, за яких освітній процес забезпечує ефективний розвиток інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців у процесі їх фахової підготовки.

Однією з важливих педагогічних умов підготовки майбутніх офіцерів виступає мотивація. Тобто мотиваційне забезпечення організації освітнього процесу щодо формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього офіцера в процесі фахової підготовки визначає внутрішні стимули особистості, які спонукають її до виконання певних дій.

Наступною умовою виступає впровадження інтегрованого та особистісно зорієнтованого підходів до формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів у процесі фахової підготовки. Інтеграція вище зазначених підходів проявляється в об'єднанні різних інформаційних компетентностей в процесі навчання, а саме навичок діяльності по визначенню до певної інформації в освітніх галузях, уміннями користуватися певними сучасними засобами інформації (телевізор, айфон, смартфон, факс, ноутбук, принтер, модем, ксерокс та ін.) та інформаційними технологіями (аудіо-, відеозаписи, електронна пошта, ЗМІ, Інтернет), пошук, аналіз та збір необхідної інформації, її перевіряння, збереження та передача [1].

Отже, інтегрований підхід в процесі фахової підготовки для формування інформаційно-аналітичної компетентності у військовому інституті є провідним.

Наступною педагогічною умовою виступає залучення майбутніх офіцерів до спеціально організованої, розвивальної, навчально-пізнавальної, рефлексивної діяльності, спрямованої на формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів. В цьому випадку проблемі комплексного використання інформаційних засобів ми вирішуємо як з технічної, так і з методичної сторін. Наприклад, відсутність принтера чи іншого периферійного обладнання, або збій у програмі може кардинально змінити методи вирішення певного дидактичного завдання. Не менш важливою є організаційно-планова сторона, тобто чітке визначення моментів початку і закінчення використання того чи іншого засобу з навчально-методичного комплексу, паралельного їх застосування в процесі вирішення дидактичних завдань. У свою чергу, перехід до ефективної реалізації загальнодоступної освіти та особистісно орієнтованого навчання стає можливим не тільки внаслідок того, що модифікуються організаційні форми навчання, але і внаслідок того, що з'явилися і з'являються такі засоби навчання, які засновані на використанні інформаційно-комп'ютерних технологій.

Не менш важливою педагогічною умовою формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів виступає діалогічний процес, який застосовується при вивченні дисциплін основної компоненти. Діалог є основою творчого мислення, особливою формою суб'єкт-суб'єктивної взаємодії. Навчальний діалог є не тільки формою навчання для досягнення цілей педагогічного процесу, а й допомагає його учасникам співпрацювати, пізнати один одного, самовиражатися, діяти в умовах навчальної ситуації. Його конструктивний характер також сприяє формуванню інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів.

Оточуюче середовище також може сприяти або перешкоджати встановленню діалогічного навчання, тому важливо приділяти увагу застосуванню різних технічних засобів навчання, форм та методів роботи щодо використання наочності на заняттях тощо.

Наступною педагогічною умовою формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього офіцера в процесі фахової підготовки є творчий рівень активності особистості. Активність майбутнього офіцера полягає не в простому засвоєнні інформації, а в її використанні для формування структури майбутньої професійної діяльності, для набуття нового знання. Саме активність особистості визначає ступінь включення здобувача освіти у навчальну діяльність, що і обумовлює ступінь сформованості в них інформаційно-аналітичних умінь загалом.

Таким чином, формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього офіцера при фаховій підготовці у вищому військовому навчальному закладі є однією із складових професійної компетентності військовослужбовця. Якісне і ефективне формування якої залежить в створенні та забезпеченні розглянутих нами педагогічних умов в процесі професійної підготовки у вищому військовому навчальному закладі.

Список використаних джерел

1. Ашеро́в А., Логві́ненко В. Методи і моделі оцінки педагогічного впливу на розвиток пізнавальної самостійності студентів. Українська інженерно-педагогічна академія. Харків: УПА, 2005. 164с
2. Березюк О., Власенко О. Дидактика: теорія і практика. Навчально-методичний посібник для студентів гуманітарних факультетів / Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 212 с.
3. Манько В. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін. Соціалізація особистості: зб. наук. пр. Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. Київ: Логос, 2000. Вип.2. С.153-161.
4. Семиченко В. Психологія педагогічної діяльності: навч. посіб. Київ: Вища шк., 2004. 335с.

ШИПОВИЧ М.В.

*ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету», Україна*

ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ БАГАТОЗНАЧНИХ СЛІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Для того, щоб визначити та зрозуміти семантику багатозначності слова в сучасній лексикології української мови виокремилося два напрямки: 1) сукупність значень багатозначного слова розуміють як деяку самостійно організовану структуру, складену з основного та другорядного, прямого й переносного, вільного та фразеологічно зв'язаного значень; 2) не потрібно виокремлювати такі категорії, як пряме та переносне значення слова і т. ін., доцільніше вживати поняття лексико-семантичного варіанта слова. Останнє твердження більш вірне, оскільки розмежувати значення можливо лише на рівні контексту.

Важливість дослідження полісемії слів пояснюється ще й тим, що однією з важливих ознак багатозначності української мови вважають наявність зв'язку між окремими словами, оскільки у загальноживаній лексиці багатозначність є наслідком семантичного розвитку слова.

Актуальність теми обумовлена тим, що багатозначність слів є однією з найбільш досліджених тем серед науковців-філологів. Багатозначність слів більшістю дослідників сприймається як цілком об'єктивний процес розвитку мови, але, незважаючи на це, факт наявності багатьох значень одного і того ж слова продовжує викликати великий інтерес і дискусії серед науковців. І це не дивно, оскільки системний підхід у вивченні лексичної семантики базується на визнанні того, що кожна лексема перебуває в певному відношенні-зв'язку з усіма іншими. Лексичне значення як один із компонентів мовного знака набуває статусу категоріальної комунікативної одиниці за умови входження до системи мови й утворення багатоманітних зв'язків з іншими елементами системи.

Слід наголосити, що зазначена проблема розкрита у працях таких дослідників-філологів як Г. Золотова, О. Мельничук, О. Потебня, Д. Станішева, К. Ходова, С. Чешко.

Однією з ознак сучасної української мови є багатоплановість її одиниць, яка знаходить своє відображення в багатозначності (полісемантичності) значної частини елементів лексичної системи мови. Таким чином, багатозначність (полісемія) – це така внутрішня будова слова, коли одна матеріальна оболонка здатна об'єднати кілька понять, які реалізуються у формі ієрархічно організованих значень, що володіють семантичною ознакою [2].

Багатозначність виникає внаслідок того, що мова виступає обмеженою системою порівняно з нескінченим різноманіттям реальної дійсності. Кількість відображених у нашій свідомості моментів дійсності і кількість понять виявляється більшою, ніж кількість окремих самостійних мовних одиниць для відображення їх засобами мови [1].

Особливість багатозначності також полягає в тому, що в процесі формування, розвитку та функціонування певного поняття одна і та ж форма слова може мати функцію та характеристики різних об'єктів.

Полісемія слова може бути легко проілюстрована вживанням в сучасній українській мові іменника земля, який поширений на означення назви:

а) планети: **Земля** перебуває в невинному русі навколо своєї осі і навколо Сонця. Екваторіальний діаметр **Землі** дорівнює 12756,8 кілометра;

б) місця життя та діяльності людини: І немає злому на всій **землі** безконечній веселого дому (Шевч.). Серця поєднались, з'єднались руки, і в цьому світ бачить ясну запоруку, що буде і щастя й життя на **землі** (Ст.);

в) країни, держави: Вели мене сюди мої пригоди дивні, коли я плив до вашої **землі** (Коч.). Відтоді, як передові частини перейшли кордон і зникли за горбатими висотами чужої **землі**, минуло вже кілька тижнів (Гонч.);

г) суші (на відміну води): На десятий день плавання пасажири на обрії побачили **землю**;

д) ґрунту: Знову грузне кирка в **землю** (Коцюб.). Снаряд розкидав мерзлу землю недалеко від колії;

е) поля або взагалі території з угіддями: Яка ти розкішна **земле**, – думала Маланка, – весело засівати тебе хлібом (Коцюб.). Петро знав: тут межа **земель** сусідських;

є) напрямку донизу: Вітер заганяє дихання назад у груди. Взяв дерево за чуба і гне до **землі** (Коцюб.) [3].

Дійсне значення слова, або, як кажуть, повнота його життя, пізнається у контексті, тобто у зв'язній мові, у сполученні його з іншими словами.

Отже, полісемія жодним чином не порушує закону єдності слова і поняття, а свідчить лише про розбіжності внутрішньої структури словникового складу мови з системою понять, яка знаходить у ньому своє вираження. Водночас багатозначність – це яскраве підтвердження того, що основу значення слова становить понятійний зміст, що є його джерелом і базою.

Список використаних джерел

1. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія: підручник. Київ: Либідь, 1993. 334 с.
2. Новий довідник: Українська мова. Українська література. Київ: ТОВ «Казка», 2010. 864 с.
3. Сучасна українська мова / за ред. О. Д. Пономарева. Київ: Либідь, 2001. 400 с.

ШКУРИНА А.О.,
МАЙБОРОДА І.Е.

Мукачівський державний університет, Україна

ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ УМІНЬ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ДИЗАЙНУ І ТЕХНОЛОГІЇ

Проблема технологічного навчання завжди займала важливе місце у вітчизняній педагогічній науці та шкільній практиці. Особливо актуальною вона стала на сучасному етапі розвитку нашої держави в умовах входження в європейське і світове співтовариство освітніх систем.

Проблемі формування технологічних умінь молодших школярів присвячені дослідження таких науковців як А. Ботюк, В. Гавриш, О. Кучерявого, Н. Котелянець, Є. Мілерян, В. Мірошник, В. Моляко, Т. Мачача, Т. Носаченко, Л. Оршанський, О. Проскура, Г. Тарасенко, В. Тименко, К. Щербакіна, Г. Щуркіна та ін.

Відповідно до даних типової програми одним із завдань вивчення технології в початковій школі є формування техніко-технологічних умінь на,

що і спрямований інтегрований курс «Дизайн і технології». Його зміст не тільки дає школярам уявлення про технологічний процес як сукупності застосовуваних при виготовленні будь-якої продукції процесів, правил, вимог, що пред'являються до технічної документації, а й показує, як використовувати ці знання в різних сферах навчальної та позаурочної діяльності (при пошуку інформації, засвоєнні нових знань, виконанні практичних завдань).

На думку О. Давидчук, технологічне виховання, починаючи вже з першого класу, органічно поєднується з навчальним процесом. Тому саме уроки технологічного навчання в початковій школі відіграють важливу роль у формуванні основних технологічних умінь і навичок, якими людина користується протягом усього життя [2]. До них відносяться робота з папером і картоном, нитками і тканиною, природними матеріалами. Крім цього, на уроках технології учні отримують відомості про форму і будову різних предметів, інструментів для обробки матеріалів, прийомів роботи з ними, тощо. Отже, технологічна підготовка молодших школярів є фундаментом для формування у них свідомого ставлення до практичного застосування знань, умінь і навичок, чому сприяє організація і проведення уроків технологічного навчання в початковій школі.

Як відомо, метою технологічного навчання в даний час має бути ознайомлення учнів з основами різних галузей сучасного виробництва транспорту, будівництва, обслуговування і формування у школярів потрібних технологічних умінь і навичок.

Програмою технологічної освітньої галузі визначається взаємозв'язок між окремими видами праці, суть яких полягає в тому, що при виготовленні виробів з різних матеріалів повторюються інструменти, прийоми роботи з ними, способи обробки матеріалів, виконання операції, послідовність технологічного процесу. Такий взаємозв'язок між окремими видами праці сприяє розширенню загального і політехнічного кругозору учнів, забезпечує їх трудову підготовку, сприяє формуванню технологічних умінь [1].

Виходячи з вище сказаного можна зробити висновок, що процес формування технологічних умінь являє собою частину технологічної діяльності, спрямованої на перетворення предметів праці (матеріали, заготовки, інформація) в об'єкти (продукти) праці. Технологічна діяльність школярів повинна проходити поетапно, в результаті чого формується певна система розумових і практичних дій. Технологічні уміння повинні бути «гнучкими», «мобільними». Вони формуються і розвиваються шляхом вправ і виконання різних технологічних операцій і в цілому творчих проєктів

Список використаних джерел

1. Андрощук І. В., Андрощук І. П. Теорія та методика трудового навчання: навч. посіб. Хмельницький: ХНУ, 2018. 226 с.

2. Енциклопедія освіти / АПН України; голов. ред. В. Г. Кремень; [заст. голов. ред.: О. Я. Савченко, В. П. Андрущенко; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва]. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с. 216.

ЮРИНА М.М.,
ЛБА О.М.

Мукачівський державний університет, Україна

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Концепції Нової української школи наголошують на важливості розвитку критичного мислення як одного з найголовніших наскрізних умінь освітнього процесу. Критичне мислення-складне, унікальне і багаторівневе явище. Адже найголовнішим в освітньому процесі є можливість навчитися вчитися і робити свідомі висновки з отриманих знань. Педагогіка розглядає критичне мислення як цілий комплекс мисленневих операцій, що характеризується здатністю людини:-порівнювати, оцінювати, аналізувати, систематизувати інформацію з різних джерел; бачити проблемні питання, ставити їх; висувати різноманітні гіпотези та оцінювати наслідки й альтернативи; робити свідомий вибір, приймати зважені рішення й обґрунтовувати їх.

Вміння критично і творчо мислити вважається однією з найнеобхідніших навичок молодшого покоління для подальшого життя. Адже воно сприяє розвитку логічних (аналітичних, синтетичних, аналітико-синтетичних) та інших здібностей учнів, вчить правильно використовувати отримані знання та обґрунтовувати власну думку. Серед основних методик розвитку критичного мислення учнів початкової школи, які найчастіше застосовують, можна визначити такі: передбачення – діти отримують або точно знають частину інформації, а на основі отриманих знань висловлюють припущення щодо подальшого розвитку подій, наприклад, у тексті або фільмі. Важливою умовою є записування саме тих фактів, у яких діти впевнені. Здогадки чи асоціації не мають відношення до «мозкового штурму». Цією методикою можна розпочати урок, доповнюючи куц новими знаннями наприкінці кожного етапу уроку. Якщо тема нова, необхідно дати спочатку якісь базові знання і поняття про неї. Найголовніше завдання «мозкового штурму» – навчити дітей аналізувати й систематизувати отримані знання.

Урок традиційно складається з трьох основних частин: вступної, основної та підсумкової. Звичайно ж, необхідно звернути увагу і на основні методи, що найчастіше можуть бути використані на різних етапах на-

вчального процесу. Етап (стадія) виклику, або вступна частина уроку (тривалість 5-7 хвилин). На першому етапі слід актуалізувати опорні знання, що виступають основою, «фундаментом» для отримання наступних знань про різні поняття. Повертаючись до засвоєного матеріалу, учні краще розуміють і більше цікавляться новою інформацією. Головна функція цього етапу- мотиваційна. Під час вступної частини вчитель має пропонувати учням методи й завдання, що дають їм змогу повторити вивчений матеріал, виявити прогалини в знаннях, мотивувати до ознайомлення з новою темою та сформулювати позитивну оцінку нового. Під час уроку з розвитку критичного мислення важливою умовою є надання можливості більше говорити учням. Вчитель при цьому виступає лише мотиватором розумової діяльності учнів, провідником, стимулятором, уважним слухачем дітей [1]. Під час вступної частини уроку учні повинні згадати те, що вже знають, проаналізувати ці знання і підготуватися до опанування нових додаткових відомостей із запропонованих тем. Всі ці завдання можна розв'язати за допомогою різних методів роботи. Для вступної частини уроку найкраще підійдуть такі методи, як: асоціативний куц, кластер, мозковий штурм та ін.

Наприклад, формуючи загальне уявлення про арифметичні дії (які вивчили) з учнями всього класу.

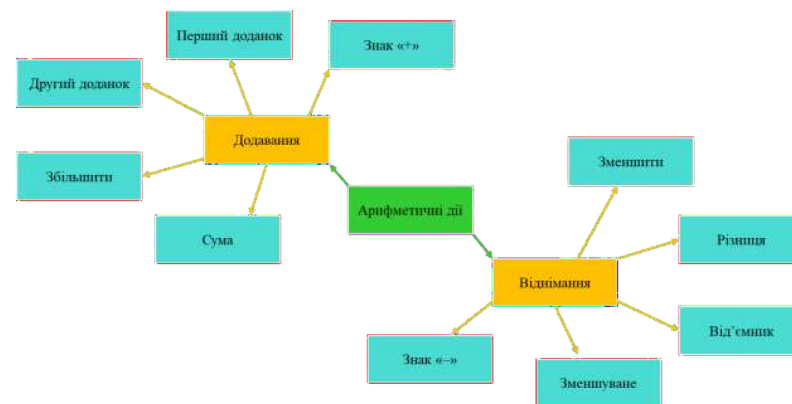

Рис. 1. Кластер «Арифметичні дії»

Результат роботи-структура, яка графічно відображає міркування, визначає інформаційне поле теми.

Виклик завершується тим, що вчитель озвучує нову тему і результати, яких необхідно досягти. Під час першого етапу важлива мотивація та стимуляція учнів до пізнавальної діяльності та розуміння мети навчання. Осмислення, або основна частина (тривалість до 30 хвилин). Другий етап

уроку з розвитку критичного мислення спрямований на організацію активної пізнавальної діяльності: проведення досліджень із заданої теми, постановка питань, пошук відповідей на цікаві запитання, осмислення отриманого нового матеріалу. Головне завдання учнів – формувати знання і навички, а також власне ставлення до теми. Важливо, щоб учні під час основної частини уроку навчалися самостійно сприймати й усвідомлювати новий матеріал, робити корективи в пропущених знаннях. Під час цього етапу перевага має надаватися активним видам самостійної чи групової пошукової роботи, причому пошук має передувати обміну думками-це є обов'язковою умовою для розвитку критичного, логічного і творчого мислення [2].

Рефлексія, або підбиття підсумків (тривалість до 10 хвилин). Цей етап уроку є найважливішим для розвитку критичного мислення в учнів. Під час підбиття підсумків учні покращують свої вміння підсумовувати, викладати важливі складні ідеї, коротко передавати почуття й уявлення про предмет досліджень, співвідносити та пов'язувати нову інформацію зі своїми уявленнями і попередніми знаннями. Саме тому основними завданнями третього етапу уроку є узагальнення, систематизація (але не відтворення!) вивченого й рефлексія щодо процесу і результатів навчальної діяльності. Важливо, аби учні подумали про те, що нового вони дізналися, чого навчилися, запитали себе, що це для них означає, як це змінює їхнє бачення і як вони можуть це використовувати в повсякденному житті. Дієвими методами розвитку критичного мислення на цьому етапі уроку є сенкан, «бортовий журнал», «шкала думок», дискусія, обговорення в загальному колі, Т-таблиця (за і проти) тощо.

Отже, побудова такого уроку повністю залежить від професійних компетентностей учителя, навичок учнів і можливостей використання сучасних технологій. Вчитель виступає провідником до знань, який має створити на уроці атмосферу позитивної та ефективної взаємодії учнів, розуміти, які форми та методи роботи призведуть до кращих результатів навчання в певних умовах та конкретному дитячому колективі. Та найголовнішою і принципово важливою умовою для розвитку критичного мислення учнів є вміння самого вчителя мислити критично.

Список використаних джерел

1. Колток Л., Білецька Л. Критичне мислення молодших школярів як психолого-педагогічний феномен. *Молодь і ринок*. № 9. 2019. С. 66–70.
2. Пометун О. Як розвивати критичне мислення в учнів (з прикладом уроку). *Смартосвіта*. URL: <https://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2>

ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ВИХОВАТЕЛЯ ЗДО З БАТЬКАМИ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

В контексті модернізації системи дошкільної освіти, що спрямована на виховання дитини як особистості, здатної орієнтуватися в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, надзвичайно важливого значення набуває педагогіка партнерства. В загальному розвитку людини період раннього дитинства відіграє особливу роль, оскільки саме в цьому віці закладається підґрунтя фізичного та психічного здоров'я дитини, її інтелектуальні здібності та можливості. Стрімкість розвитку дітей раннього віку обумовлює потребу у здійсненні пильного нагляду з боку педагогів, психологів, лікарів, батьків. Саме організація ефективної взаємодії педагогів, батьків, громадськості є сьогодні одним із найважливіших завдань, що виникають перед колективами ЗДО і вона має базуватися на засадах добровільності, рівності, порозумінні та взаємодопомоги.

Всебічний розвиток дитини раннього віку можливий лише за сприятливих умов, які існують у сім'ї і створюються батьками – першими і головними вихователями в житті малюка. Теоретичні та практичні аспекти дослідження особливостей виховання дитини в сім'ї відображено у працях вітчизняних науковців (В. Іщенко, О. Нагула, Ю. Савченко, А. Сахно, Ю. Хартман та ін.). Цінними для нас є погляди учених (Н. Андрущенко, О. Богінч, Л. Буніна, Н. Дудник, А. Задорожна, Ф. Карахозлу та ін.), які наголошують, що вагомим фактором у здійсненні всебічного розвитку дітей раннього та дошкільного віку є взаємодія працівників закладів дошкільної освіти з батьками вихованців.

Настанова на партнерство у ЗДО міцно закорінена в національній педагогічній традиції. До прикладу, за системою В. Сухомлинського, виховання особистості має здійснюватися через триаду «навчальний заклад – сім'я – громадськість». Звертаючи увагу на поради педагога, можна стверджувати те, що особливість партнерства криється у взаємодії. Суть якої полягає в розумінні найпростішої істини, що виховання дитини – це передусім гармонія розуму і серця. Вихователь повинен з повагою відноситися до дітей, розкриваючи їм життєві істини [6].

Партнерську взаємодію ми розглядаємо як систему методів і прийомів виховання і навчання на засадах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості. Педагог стає другом, а родина – залучена до побудови освітньої траєкторії дитини [4].

На державному рівні існує низка законодавчих та нормативних документів, що регулюють процес взаємодії закладу дошкільної освіти з батьками вихованців. Це відображено в Законах України «Про охорону дитинства», «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти, рекомендаціях МОН України про «Планування роботи в дошкільних навчальних закладах», «Організацію та зміст навчально-виховного процесу», «Про систему роботи з дітьми, які не відвідують дошкільні навчальні заклади» та інших нормативних документах [1]. Значущість залучення батьків до взаємодії із закладом дошкільної освіти актуалізовано в низці міжнародних документів (Конвенція ООН про права дитини, Європейська конвенція про здійснення прав дітей тощо).

Партнерство є способом взаємодії, що ґрунтується на рівності між суб'єктами незалежно від їх соціального статусу і передбачає узгодженість дій учасників спільної справи. Партнерська взаємодія вихователя ЗДО з батьками передбачає: рівність позицій; толерантність; визнання особистостями активної комунікативної ролі партнера; психологічну підтримку іншого суб'єкта. В контексті досліджуваної проблеми варто зацентувати увагу на важливості спілкування педагога з батьками вихованців, адже воно має низку переваг: безпосередність контактів, можливість надати конкретну адресну допомогу, наявність зворотного зв'язку між вихователем і батьками. Якість взаємодії вихователів з батьками визначається єдністю прагнень та поглядів на освітній процес, спільно виробленою метою й завданнями, а також шляхами досягнення намічених результатів. Недоліки у спілкуванні вихователів з батьками виникають, якщо взаємодія з батьками побудована емпірично, стихійно, без опори на яку-небудь систему теоретично й експериментально обґрунтованих принципів відбору змісту і методів.

Проте, найчастіше у практичній діяльності вихователя стосунки з батьками не завжди вибудовуються успішно, набуваючи форми таких типів поведінки: ухиляння (партнери свідомо прагнуть уникати взаємодії); одностороннє сприйняття (один з учасників взаємодії сприяє досягненню індивідуальної мети іншого, коли той ухиляється від взаємодії з партнером); контрастна взаємодія (один з учасників прагне сприяти іншому, а інший активно йому протидіє); компромісна взаємодія (обидва партнери виявляють як сприяння так і протидію в залежності від ситуації) [2].

Отже, у контексті нашого дослідження варто зазначити, що налагодження співробітництва між членами родини й колективом ЗДО – це прилучення до освітнього процесу навчального закладу значної кількості соратників, партнерів, від взаємодії з якими є можливий всебічний вплив на освіту та соціалізацію дитини раннього віку. Готовність до реалізації партнерської взаємодії з батьками дітей раннього віку має бути резуль-

татом професійної підготовки майбутніх вихователів, а становлення цієї готовності означає формування системи таких мотивів, інтересів, установок, рис особистості, знань, досвіду практичної діяльності, які, активізуючись, забезпечать можливість ефективно виконувати свої професійні функції.

Список використаних джерел

1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#>
2. Борин Г. В. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку. Обрії. 2015. № 1 (40). С. 9–12.
3. Георгадзе Т. О. Виховний потенціал сім'ї. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Особистість, сім'я і суспільство: питання педагогіки та психології». Львів: ГО Львівська педагогічна спільнота, 2018. С. 131–138.
4. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. 324 с.
5. Залізник А. М. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з батьками з морального виховання дітей старшого дошкільного віку: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 Умань, 2009. 247 с.
6. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. К.: Радянська школа 1978. 263 с.

ЯРЕМА М.М.

Мукачівський державний університет, Україна

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Інноваційний розвиток освіти – відповідь на потреби інформаційного суспільства, в якому інтелект, знання людини, її науковий, освітній і культурний рівень постають як стратегічний ресурс суспільно-історичного поступу. XXI століття, без сумніву, стало часом глобального інформаційного простору, що обумовлено переходом від «індустріального» до принципово нового – «інформаційного» суспільства.

Роль інформації в сучасному суспільстві є найважливішим чинником соціального розвитку [1]. Технологічний прогрес у глобалізованому світі передбачає використання електронної інформації на всіх етапах підготовки фахівців різного рівня, зокрема й вихователів ЗДО. За допомогою інформаційно-комунікаційних технологій відбувається формування таких якостей, як культура пошуку нової інформації й обміну нею, вміння опрацьовувати великі масиви інформації з використанням інформаційних технологій, вести пошуки в мережі Інтернет, здатність розуміти важливість етичності

професійного спілкування, уміння обмінюватись досвідом у сучасних інформаційних системах.

Результати аналізу психолого-педагогічних напрацювань вітчизняних учених дають змогу стверджувати, що в них накопичено значний науковий і практичний досвід, який може стати основою для вдосконалення підходів до формування інформаційної культури майбутніх педагогів (М. Близнюк, Т. Богданова, Н. Гендіна, О. Гладченко, Ю. Рамський, А. Столярєвська, А. Фінькова); визначено домінантні імперативи нової стратегії професійної підготовки фахівців із позиції нової філософії освіти (В. Андрущенко, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Огнев'юк та ін.).

Якість професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО багато в чому визначається особливостями навчально-інформаційного середовища ЗВО, адекватністю змісту підготовки вимогам державних освітніх стандартів. Для формування інформаційної культури майбутнього фахівця необхідно, щоб навчально-інформаційне середовище було професійно зорієнтованим, спрямованим на формування у здобувача вищої освіти стійкого усвідомленого позитивного ставлення до своєї професії, творчого підходу до вирішення завдань, пов'язаних із реалізацією професійних функцій.

Поділяємо думку Л. Макаренка про те, що інформаційна культура є невід'ємною частиною загальної культури особистості, необхідною умовою її існування й розвитку в сучасному інформаційному просторі, що передбачає готовність особистості до опанування нового «інформаційного» способу життя, уміння побудувати власну картину світу, визначати своє ставлення до об'єктів, явищ та процесів, що відбуваються довкола, визначати можливості пізнання та перетворення існуючого інформаційного простору, формувати власний інформаційний світогляд [3].

Інформаційну культуру фахівця як складову загальної культури людини розглядає О. Листопад, яка включає сукупність знань, умінь, навичок, необхідних для цілеспрямованої роботи з інформацією і використанням її для отримання, обробки, передачі сучасних засобів інформаційно-комунікаційних технологій, усвідомлення матеріальних і духовних цінностей попереднього покоління по інформатизації суспільства, здатність перетворювати навколишнє професійно-інформаційне середовище та здійснювати оцінку свого особистого внеску в цей процес [2].

Важливо створити оптимальні педагогічні умови для формування інформаційної культури майбутнього вихователя ЗДО, забезпечити його інформаційно-психологічну безпеку при використанні ресурсів інформаційного простору Інтернету. Від сформованості інформаційної культури майбутнього фахівця залежить успішне вирішення освітніх проблем, з якими неминуче доведеться мати справу у процесі виконання професійної діяльності, як от: особливості застосування інформаційно-комунікаційних

технологій у роботі з вихованцями; підготовка дітей до життя в інформаційному суспільстві; забезпечення психологічного благополуччя підростаючого покоління у взаємодії з відкритим інформаційним простором тощо.

Здобувач вищої освіти має навчитися володіти прийомами самостійного пошуку, збору, обробки, аналізу та синтезу інформації, отримати знання, вміння й навички інформаційного забезпечення своєї навчальної і науково-дослідної діяльності, адже інформаційна культура є специфічною складовою ціннісно-духовного буття людини.

Отже, в сучасних умовах інформаційного суспільства ступінь володіння знаннями і вміннями, необхідними для роботи з інформацією, в значній мірі визначає ефективність виконання професійних функцій. Інформаційна культура майбутнього вихователя ЗДО є його якісною професійно-особистісною характеристикою. В її основі лежить прояв здатності до роботи з інформацією, використання інформаційних ресурсів, засобів інформаційних комунікацій та інформаційних технологій для реалізації професійних завдань.

Список використаних джерел

1. Беляков К. І, Онопрієнко С. Г., Шопіна І. М. Інформаційна культура в Україні: правовий вимір: монографія. Київ: КВЦ, 2018. 169 с.
2. Листопад О. А. Теоретико-методичні засади формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: монографія. Одеса: Бондаренко М. О., 2015. 327 с.
3. Макаренко Л. Л. Інформаційна культура особистості: історико-педагогічний аналіз. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Вип. 53. 2016. С. 128–141.

Наукове видання

**ОСВІТА І ФОРМУВАННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

26-27 жовтня 2023 р.

Збірник тез доповідей
VII Міжнародної науково-практичної конференції

Редактор випуску: Товканець Г.В.
Відповідальні за випуск: Молнар Т.І., Горват М.В.
Верстка: Дербак А.А.

Підписано до друку 05.12.2023. Формат 60*84/16.
Папір офсет. Ум.друк.арк. 26,2.
Тираж 25 прим. Зам. № 103.

Адреса видавництва:
Мукачівський державний університет, вул. Ужгородська, 26,
м. Мукачево, Закарпатська обл., 89600,
тел./факс: (03131) 2-11-09. E-mail: rvc@mail.msu.edu.ua

Оригінал-макет виготовлено та віддруковано:
ТОВ «РІК-У», 88006, м. Ужгород, вул. Карпатської України, 36
Свідоцтво Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>